

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURK DİLİ VE EDBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

CODEX CUMANICUS'UN TÜRKÇE SÖZ VARLIĞININ
GÜNÜMÜZ TATAR, KAZAK VE KIRGIZ TÜRKÇELERİNDEKİ
DURUMU

Hazırlayan
Abdüssamet KILINÇ

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Ömer YAĞMUR

BOLU 2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

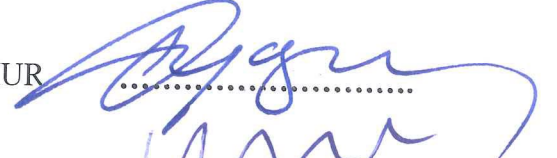
Abdüssamet KILINÇ'a ait "Codex Cumanicus'un Türkçe Söz Varlığının Günümüz Tatar, Kazak ve Kırgız Türkçelerindeki Durumu" adlı çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliğiyle/ oy çokluğuyla kabul edilmiştir.

24. 06. 2019

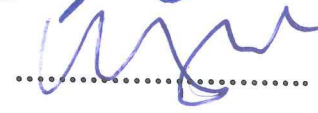
Unvan, Adı, Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Dr. Öğr. Üyesi Ömer YAĞMUR

Üye : Prof. Dr. Erol ÖZTÜRK

Üye : Doç. Dr. Ahmet Naim ÇİÇEKLER

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Yaşar AYYILDIZ

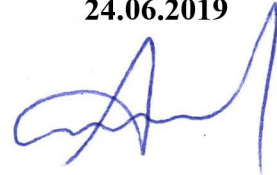
Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

ETİK UYGUNLUK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum, “**Codex Cumanicus’un Türkçe Söz Varlığının Günümüz Tatar, Kazak ve Kırgız Türkçelerindeki Durumu**” başlıklı çalışmanın yazılmasında, bilimsel ve etik kurallara uyulduğunu, başvuru kaynaklardan yapılan alıntılarının adlarının bilimsel kurallara uygun olarak metin içinde, dipnotlarda ve kaynaklarda gösterildiğini, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin tamamının ya da bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Abdüssamet KILINÇ

24.06.2019

ÖN SÖZ

Bu çalışmamızda, Codex Cumanicus'taki sözcüklerin günümüz Kıpçak şivelerinden Kazak Türkçesi, Kırgız Türkçesi ve Tatar Türkçesindeki durumu incelenmiştir. Çalışma, söz varlığı olarak sınırlandırılmış ve art zamanlı olarak incelenmiştir.

Karadeniz'in kuzeyinde boylar halinde yaşayan ve teşkilatlı bir devlete sahip olmayan Kuman-Kıpçak Türklerinden günümüze kadar gelebilen tek yazılı eser Codex Cumanicus'tur. Kuman-Kıpçak Türklerinin ticarî, sosyal ve kültürel hayatına ışık tutan bu eser, içeriğinde barındırdığı dil ve kültür malzemesi bakımından Türk dili araştırmalarında bir hayli öneme sahiptir.

Bu bağlamda Codex Cumanicus üzerinde günümüze kadar birçok araştırma ve çalışmalar yapılmıştır. Fakat eserin söz varlığının genel olarak bugünkü Kıpçak Türkçelerindeki durumu üzerinde pek durulmamıştır.

Gönül isterdi ki Codex Cumanicus'un söz varlığının bugünkü Kıpçak şivelerinin tamamındaki durumunu araştıralım. Fakat zamanın kısıtlı olması, kaynakların ve imkânların yetersizliği sebebiyle biz bu tezde Codex Cumanicus'taki Türkçe söz varlığının bugünkü durumunu, günümüz Kıpçak şivelerini temsil ettiği düşünülen Tatar Türkçesi, Kazak Türkçesi ve Kırgız Türkçesi üzerinde tespit etmeye karar verdik.

Öncelikle araştırmamıza kaynaklık eden eser, incelenmiş ve araştırmada kullanılacak sözlükler tespit edilmiştir. Daha sonra tezimize, ülkemizde bugüne kadar Codex Cumanicus'un tıpkıbasımı da verilerek yapılmış en kapsamlı ve güncel çalışma olan Mustafa Arğunşah ve Galip Güner'in 2015'te yayımlanmış oldukları "Codex Cumanicus" adlı eser ana kaynak olarak alınmıştır. Çalışmamız bu kitabın "dizin I ve dizin II" kısmında geçen madde başlarını içermektedir. Eserin "dizin I ve dizin II"

bölümündeki madde başı kelimeler, alfabetik sıra dikkate alınarak birleştirilmek suretiyle, Codex Cumanicus'un bütün söz varlığı tek bir sözlükte toplanmıştır. Madde başı olarak alınan kelimeler Tatar Türkçesi, Kazak Türkçesi ve Kırgız Türkçesi sözlüklerinden taranarak, kelimelerin bugünkü durumu ortaya konmuştur.

Çalışmamda, öncelikle her türlü yardım ve desteğini gördüğüm eşim İklime KILINÇ'a teşekkür ediyorum. Bunun yanında görüşleriyle bana yardımcı olan Doç. Dr. Bahattin Gencal ve Mustafa Kayıhan'a, ayrıca bana emeği geçen bütün hocalarım ve arkadaşlarıma da teşekkür ederim. Tezim süresince fikirleriyle beni destekleyen ve benden yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen değerli danışman hocam Dr. Ömer Yağmur'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Yüksek lisans tezi olarak yapmış olduğumuz bu çalışmada elbette hatalar veya eksiklikler olabilir, bu hatalarımın hoş görülmesini temenni ederim.

Abdüsamet KILINÇ

24.06.2019

ÖZET

CODEX CUMANICUS'UN TÜRKÇE SÖZ VARLIĞININ GÜNÜMÜZ TATAR, KAZAK VE KIRGIZ TÜRKÇELERİNDEKİ DURUMU

Abdüsamet KILINÇ

Yüksek Lisans Tezi

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ömer YAĞMUR

Haziran 2019, 472 + xv Sayfa

Yüksek Lisan tezi olarak hazırlanan bu çalışma Kuman-Kıpçak Türklerinden günümüze kalan tek eser Codex Cumanicustaki sözcük varlığı üzerine yapılmıştır. Eser gotik harflerle yazılmış çok dilli bir sözlüktür. 'İtalyanca ve Almanca' olmak üzere iki ayrı defterden oluşmaktadır. Kitabın İtalyan bölümünü İtalyan tüccarlar, Alman bölümünü ise misyonerlik faaliyeti yapan Alman rahipler yazmıştır. Çalışma eserde bulunan Türkçe söz varlığının bugünkü Kıpçak şivelerinden Tatar, Kazak ve Kırgız Türkçelerindeki durumunu incelemektedir. Giriş bölümünde Kıpçaklar ve Kıpçak Türkçesi, Bugünkü Kıpçak Türkçeleri, Kazak ve Kazak Türkçesi, Kırgız ve Kırgız Türkçesi, Tatar ve Tatar Türkçesi, "Codex Cumanicus", Kıpçakça sözlük ve eserler yanında çalışmada izlenen yöntem hakkında bilgiler verilmiştir.

Metin-inceleme bölümünde Mustafa Arğunşah ve Galip Güner'in 2015 yılında yayımlanmış oldukları "Codex Cumanicus" adlı eserin dizin kısmında bulunan madde başları esas alınıp bunlar Kazak, Kırgız ve Tatar Türkçeleri sözlüklerinden taranmıştır. Sonuç bölümünde ise genel bir değerlendirme yapıp, ulaşılan sonuçlar açıklanmıştır.

Anahtar kelimeler: Kuman-Kıpçakça sözlük, Codex Cumanicus, Söz varlığı, Kıpçak Şiveleri.

ABSTRACT

CODEXCUMANICUS'S TURKISH VOCABULARY'S PRESENT SITUATION IN TATAR, KAZAKH AND KIRGHIZ TURKISH

Abdüssamet KILINÇ

Master Thesis

Department of Turkish Linguistics and Literature

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Ömer Yağmur

June 2019, 472 + xv Pages

This study that has been prepared as a master thesis, studied on the vocabulary in Codex Cumanicus which is the only piece comes from Kuman-Kipchak Turks from past to now. This book is a multilingual dictionary written by Gothic letters. It consists of two notebooks as Italian and German. Italian merchants write the book's Italian part and German priests who work as missionaries write the German part. This study observes Turkish vocabulary's present situation in Kipchak accents; Tatar, Kazakh and Kirghiz.

In the introduction part of the study, it is given information about Kipchaks and Kipchak Turkish, today's Kipchak Turkish, Kazakh and Kazakh Turkish, Kirghiz and Kirghiz Turkish, Tatar and Tatar Turkish, "Codex Cumanicus" and in addition to Kipchak dictionary and books, we are informed about the method used in this study.

In the text review part, the book which was published by Mustafa Argunşah and Galip Güner in 2015, named as Codex Cumanicus of which subject titles in the directory part of the book are based on and searched in Kazakh, Kirghiz and Tatar Turkish

dictionaries. And in the final section, a general evaluation is done and results are declared.

Key words: Kuman-Kipchak Dictionary, Codex Cumanicus, Vocabulary, Kipchak's Accents.

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI	ii
ETİK UYGUNLUK BEYANI	iii
ÖN SÖZ	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ	xi
KISALTMALAR LİSTESİ	xii

GİRİŞ 1

I. BÖLÜM

1. KIPÇAK TÜRKLERİ VE TARİHİ KIPÇAK TÜRKÇESİ	5
1.1. Kuman-Kıpçak Türkçesi Eserleri (Latin harfli metinler 14. yy).....	8
1.1.1. Codex Cumanicus	8
1.1.2. İtalyan Bölümü.....	9
1.1.3. Alman Bölümü.....	14
1.1.4. Codex Cumanicus'un Nerede ve Ne Zaman Yazıldığı Üzerine Yapılan Çalışmalar	21
1.1.5. Codex Cumanicus Üzerine Yapılan Çalışmalar.....	22
1.1.6. Codex Cumanicus Üzerine Yapılmış Tez Çalışmaları	29
1.2. Ermeni Kıpçak Türkçesi Eserleri (Ermeni Harfli Metinler 14.-15. yy).....	30
1.3. Mısır ve Suriyedeki Kıpçak Türkçesi Eserleri (Arap Harfli Metinler 16.-17. yy).....	31
1.3.1. Sözlük ve Gramer Kitapları	32
1.3.2. Edebî Eserler	32
1.3.3. Fıkıh Kitapları	32
1.3.4. Okçuluk Kitabı.....	33

1.3.5. At ve Atçılık Kitapları.....	33
1.4. Günümüz Kıpçak Türkçesi	33
1.5. Bugünkü Kıpçak Türkçeleri.....	37
1.5.1. Kazaklar ve Kazak Türkçesi	37
1.5.2. Kırgızlar ve Kırgız Türkçesi	38
1.5.3. Tatarlar ve Tatar Türkçesi.....	40
II. BÖLÜM	
2. METİN-İNCELEME.....	43
III. BÖLÜM	
3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	456
KAYNAKLAR	459
EKLER	
EK 1: Codex Cumanicusun Kapağı	467
EK 2: Codex Cumanicusun İtalyanca Bölümünden Bir Sayfa	468
EK 3: Codex Cumanicusun İtalyanca Bölümünden Bir Sayfa	469
EK 4: Codex Cumanicusun Almanca Bölümünden Bir Sayfa	470
EK 5: Codex Cumanicusun Almanca Bölümünden Notalı Bir İlahi Parçası.....	471
ÖZ GEÇMİŞ	472

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 3.1: Codex Cumanicustaki Türkçe Söz Varlığı İstatistiği 456

Tablo 3.2: Codex Cumanicustaki Alıntı Kelimelerin İstatistiği 457

KISALTMALAR LİSTESİ

- a.g.e.** : Adı geçen eser
a.g.m. : Adı geçen makale
a.m. : Aynı mana
Ar. : Arapça
Aram. : Aramice
bk. : Bakınız
BRTS : Mustafayev, E. M. ve Şerbinin, V. G. (1996). *Büyük Rusça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
C. : Cilt
CC : Argunşah, Mustafa ve Güner, Galip (2015). *Codex Cumanicus*. İstanbul: Kesit Yay.
CCI : Codex Cumanicus I. Kitap (İtalyanca Codex)
CCII : Codex Cumanicus II. Kitap (Almanca Codex)
çev. : Çeviren
Çin. : Çince
DS : Türk Dil Kurumu (1993). *Derleme Sözlüğü I A*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları Sayı 211/2.
DLT : Ahmet B. Ercilasun ve Ziyat Akkoyunlu (2014). *Kâşgarlı Mahmud-Dîvânu Lugâti't-Türk, Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin*, Ankara: TDK Yay.
ed. : Editör
Far. : Farsça
Gr. : Grekçe
Hr. : Hristiyanlığa ait dinî terim
İbr. : İbranice
KAZTS : Kazak Tılıның Sözdığı (1999). Almatı: Dayk Press.

- KAZTTTS**: Koç, Kenan, Bayniyazov, Ayabek, Başkapan, Vehbi (2003). *Kazak Türkçesi Türkiye Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yay.
- KB** : Arat, Reşit Rahmeti (2006). *Kutadgu Bilig*. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- KBS** : Gülensoy, Tuncer (2011). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü II cilt*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KA-TTS** : Öner, Mustafa (2009). *Kazan-Tatar Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Kırg.** : Kırgız Türkçesi
- KIR-TS** : Arıkoğlu, Ekrem, Alimova, Cıldız, Askarova, Rahat, Selçuk, Bilge Kağan (2018). *Kırgızca-Türkçe Sözlük*. Ankara. Bengü Yay.
- KIRTTS** : Abduldayev, E. ve İsayev, D. (1969). *Kırgız Tilinin Tüshündürmө Sөzdügü*. Frunze: Mektep Basması.
- KİRRS** : Yudahin, K. K. (1965). *Kirgizsko-Russkiy Slovar*. Moskova: İzdatelstva “Sovetskaya Ensiklopediya”
- krş.** : Karşılaştırınız.
- KLS** : Aytaç, Kemal (1992). *Kuman Lehçesi Sözlüğü*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- KS** : Yudahin, K. K. (2011). *Kırgız Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- KS-BKS** : Çankaya, Selahaddin (2014). *Kırgız Sözlüğü*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yay.
- KTLS** : Ercilasun, Ahmet B., v.d., (1991). *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I-II*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- KTS** : Toparlı, Recep, Vural, Hanifi, Karaatlı, Recep (2007). *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kzk.** : Kazak Türkçesi
- Lat.** : Latince
- Mo.** : Moğolca
- RAN** : Rosiskaya Akademiya Nauk (1997). *Yazıki Mira: Turetskiye Yazıki*. Bişkek: İzdatelsky Dom. s. 357.
- RBS** : Rusça Büyük Sözlük (2008). Ankara: Fono Yay.
- Rus.** : Rusça
- öz. İs** : Özel isim

- s.** : Sayfa
- S.** : Sayı
- Sogd.** : Soğdca
- T.** : Türkçe
- TARS** : Sovetskaya Ensiklopediya (1966). *Tatarça - Rusça Sözlük*. Moskova: Sovetskaya Ensiklopediya Neşriyatı.
- Tat.** : Tatar Türkçesi.
- TDES** : Eren, Hasan (1999). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. Ankara: Bizim Büro Basım Evi.
- TKS** Cumakunova, Gulzura (2005). *Türkçö-Kırgızça Sözlük*. Bişkek: KTMÜ Yay.
- TS** : Türk Dil Kurumu (1999). *Türkçe Sözlük I-II*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- TTKATS**: Bayniyazov, Ayabek ve Bayniyazova, Janar (2007). *Türkiye Türkçesi-Kazak Türkçesi Sözlüğü*. Almatı: IQ Kültür Sanat Yay.
- TTKTS** : Aksu, Nurettin ve Işık, Ayfer (1997). *Türkiye Türkçösü-Kırgız Türkçösü Sözlüğü*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- TTS** : Ehmetyanov, Rifkat, Möhemmetdinov, Rafael, Nurieva, Fenüze, Ganiev, Fuat (2014). *Türkçe-Tatarca Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- vb.** : ve benzeri
- v.d.** : ve diğerleri
- Yay.** : Yayınları
- Yun.** : Yunanca
- [] : Açıklama
- : Madde başına bakınız.
- < : Bu şekilde gider.
- > : Bu şekilde gider.
- ~ : 1. Ve/veya 2. Değişken şekil (muhtemel işareti)
- = : Eş değeri
- : Gramer tahlilinde fiil kökü veya fiil köküne gelen ek
- + : Gramer tahlilinde ad kökü veya ad köküne gelen ek

- Ä : Kısa, kapalı, gırtlaktan gelen “E” harfini gösterir. “A” ve “E” arası bir sestir.
- É : Harfi “i” sesine yakın kapalı telaffuz edilen ünlüyü gösterir.
- Ĝ : Harfi arka damakta kalın telaffuz edilen ünsüzü gösterir.
- Ĥ : Harfi arka damakta sızıcı telaffuz edilen ünsüzü gösterir
- Ķ : Harfi arka damakta kalın telaffuz edilen ünsüzü gösterir.

GİRİŞ

IX.-XIV. yüzyıllar arasında Karadeniz'in kuzeyinde yaşamış olan Kuman-Kıpçak Türklerinden günümüze kalan tek eser Codex Cumanicus'tur. Codex Cumanicus, içerisinde bulundurduğu söz varlığı açısından Türk dili, kültürü ve tarihi bakımından çok değerli bir sözlüktür. Eser "İtalyanca ve Almanca" olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Eserin içeriğinde Latince, Farsça ve Türkçe sözlüğün yanı sıra atasözleri, bilmeceler, dualar, ilahiler ve vaazlar vardır.

Çalışmamızın amacı, Codex Cumanicus'ta geçen sözcüklerin bugünkü Kıpçak Türkçelerinden Kazak, Kırgız ve Tatar Türkçelerindeki durumunu ele almaktır. Çalışma, söz varlığı olarak sınırlandırılmış ve çalışmada metod olarak art zamanlı yöntem kullanılmıştır.

Çalışmamızda Mustafa Argunşah ve Galip Güner'in 2015 yılında yayımladıkları "Codex Cumanicus" adlı eserin "dizin I ve dizin II" kısmı esas alınmış ve bu kısımda geçen madde başı kelimelerle sınırlandırılmıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışmamızda kullanılacak olan sözlükler tespit ve temin edilmiştir. Sonra da çalışmamızda temel aldığımız eserin dizin I ve dizin II kısmındaki madde başları alınarak günümüz Kazak, Kırgız ve Tatar Türkçelerindeki karşılıkları sözlüklerden bulunmaya çalışılmıştır.

Sözlüklerin kullanılma aşamasında Tatar Türkçesi için *Kazan-Tatar Türkçesi Sözlüğü*, *Türkçe-Tatarca Sözlük*, *Tatarça-Rusça Sözlük*; Kazak Türkçesi için *Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlüğü*, *Türkiye Türkçesi-Kazak Türkçesi Sözlüğü*, *Kazak Tılnıñ Sözdıgı*; Kırgız Türkçesi için *Kırgız Sözlüğü*, *Türkiye Türkçösü-Kırgız Türkçösü Sözdüğü*, *Türkçö-Kırgızça Sözdük*, Selahaddin Çankaya'nın hazırlamış olduğu *Kırgız Sözlüğü* ve *Kirgizsko-Russkiy Slovar* adlı sözlüklerden yararlanılmış ve çalışmamız, bu

sözlüklerle sınırlandırılmıştır. Kullanılan bu sözlüklerdeki imla ve noktalamalar bu eserlerde geçtiği haliyle çalışmamıza aktarılmıştır.

Gerekli görülen yerlerde Tuncer Gülensoy'un *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, Sir Gerard Clauson'un *an Etimological Dictionary of Pre-Thirteenth- Century Turkish*, Andreas Tietze'nin *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati*, Sevan Nişanyan'ın *Nişanyan Sözlük: Çağdaş Türkçenin Etimolojisi* ve Kemal Aytaç'ın Kaare Grönbech'ten çevirdiği *Kuman Lehçesi Sözlüğü Codex Cumanicus'un Türkçe Sözlük Dizini* adlı eserlerden de faydalanılmıştır. Sözcükleri sözlüklerden tararken birçok problemle karşılaşmıştır. Bunun sebebi ise Tatar, Kazak ve Kırgız Türkçelerindeki ses değişikliklerinden kaynaklanmaktadır.

Çalışmamızda madde başı olarak kullanılan sözcüklerin satır sonlarına Codex'te hangi dizin veya dizinlerden alınmışsa o sayfa numaraları parantez içinde verilmiştir. Örneğin:

“**açıl-** ‘açılmak’ (CCII 620).”

Aynı manalı ve ses değerlerine sahip sözcükler, tek maddede birleştirilmiş ve madde sonlarında sayfa numaraları parantez içinde araya ‘;’ işareti konularak verilmiştir. Örneğin:

“**bay** ‘zengin, varlıklı kimse’ (CCI 435; CII 655).”

Aynı kökten gelip aralarında ses değişikliği bulunan kelimeler, aynı maddede birleştirilmiş, tarihi gelişim sürecine ve ses değişimine uygun yazılarak madde sonlarında parantez içinde araya ‘,’ işareti konularak verilmiştir. Ses değişikliği olan kelimelerden asıl madde başı olan kelimelere ‘→’ işareti konularak gönderme yapılmıştır. Örneğin:

“**bazlık, bazlıh, bazluh** ‘barış, esenlik’ (CCI 436, CCII 656, CCII 656).”

“**bazlıh**→ bazlık.”, “**bazluh**→ bazlık.”

Eşsesli fakat farklı anlamlı kelimeler ayrı maddeler halinde parantez içinde ⁽¹⁾ ve ⁽²⁾ şeklinde numaralandırılarak verilmiştir. Örneğin:

“**aç**-⁽¹⁾ ‘1. açmak; 2. deyimleşmiş birleşik fiillerin kuruluşunda’ (CCI 414; CCII 619).”

“**aç**-⁽²⁾ ‘acıkmak’ (CCI 414).”

Madde başları verildikten sonra aynı anlama gelen diğer sözcükler veya madde başıyla bağlantılı kelimeler, madde başından sonra aynı satırda verilmiştir. Örneğin:

“**agın**- ‘çıkılmak, yükselmek’ (CCI 415; CCII 621), *agınan*- ‘a.m.’ (CCI 415), *min*- ‘a.m.’ (CCI 526; CCII 777).”

“**biçen** ‘saman, kuru ot’ (CCI 441), *biçenlik* ‘samanlık’ (CCII 660).”

Sözlüklerden taranıp da bulunamayan kelimeler “ø” işaretiyle gösterildi.

tanuk, tanık ‘şahit, tanık’ (CCI 566, CCII 828).

Tat. **tanıq**: tanık, şahit (KA-TTS 445).

Kzk. **tanıq**: malûm olmayan, meçhul (KAZTTTS 518).

Kırg. ø

Çalışmamız, giriş, I. Bölüm, II. Bölüm (metin-inceleme) ve III. Bölüm (sonuç) olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, tezin konusu, önemi, amacı ve tezde kullanılan yöntemden bahsedilmiştir. I. Bölümde, Kıpçak Türkleri ve Tarihi Kıpçak Türkçesi, Codex Cumanicus, Bugünkü Kıpçak Türkçeleri, Kazaklar ve Kazak Türkçesi, Kırgızlar ve Kırgız Türkçesi, Tatarlar ve Tatar Türkçesi, “Codex Cumanicus” un önemi, Kıpçakça sözlük ve eserler hakkında bilgi verilmiştir.

Metin-inceleme bölümünde Mustafa Argunşah ve Galip Güner’in 2015 yılında yayımlanmış oldukları “Codex Cumanicus” adlı eserin dizin kısmında bulunan madde başları esas alınıp bunlar Kazak, Kırgız ve Tatar Türkçelerindeki sözlüklerden taranarak bulunmuş ve alt madde başı olarak yazılmıştır. Sonuç bölümünde ise genel bir

değerlendirme yapıp, ulaşılan sonuçlar açıklanmıştır. Tezimizin bu alanda yapılacak olan çalışmalara katkı sağlayacağını düşünüyoruz. Hazırlanan bu çalışmanın Türkoloji camiasına faydalı olmasını temenni ediyoruz.

I. BÖLÜM

1. KIPÇAK TÜRKLERİ VE TARİHİ KIPÇAK TÜRKÇESİ

Kıpçakların aslı VIII. yüzyılda yaşamış olan Doğu Köktürklere dayanır. Kumanlar ve Kıpçaklar VIII. yüzyılda Göktürk Devleti'nin batı bölgelerinde yaşayan Türk boylarındandır. Kıpçak kavim adının ilk geçtiği yer, Bilge Kağan'ın mezarının bir parçası olduğu tahmin edilen Şine-Usu yazıtındaki "Türk Kıpçak elig yıl olurmuş" ibaresidir. X. yüzyılda Oğuzlarla Kimekler arasında yaşamışlardır. X. yüzyılın ilk yarısından itibaren Kimeklerden ayrılıp müstakil bir boy haline gelmişlerdir (Ercilasun 2009; Hacıeminoğlu ve Bilgin 2002).

XI. yüzyıl başlarında Yayık boylarında yaşayan Kıpçaklar 1030 civarında İdil'i geçerek Uzları batıya itmişler ve Rus knezlikleriyle komşu olmuşlardır. Rus kaynaklarında Kıpçaklardan ilk defa 1055 yılında bahsedilmiştir (Kurat 1972: 73). Bu tarihten itibaren Kıpçaklar, Deşt-i Kıpçak (Kıpçak bozkırı) denilen Avrasya'nın en önemli aktörlerinden biri hâline gelmişlerdir. 1080'lerde Kıpçakların merkezleri Don-Dinyester boyları olup Balkaş gölü-Talas civarından Tuna ağzına kadar yayılmışlardır (Kafesoğlu 1996: 177).

XII. yüzyıldan bu yana Kuman ve Kıpçak adları aynı halkı göstermektedir. Kıpçaklar XII. yüzyıl boyunca Gürcistan'da, Güney Rusya'da, Romanya'da, Bulgaristan'da ve Macaristan'da önemli roller oynamışlardır. Ruslarla birçok kez çatışmışlar ve bu çatışmalar İgor Destanı'nın konusu olmuştur. Kıpçakların bir kısmı Macaristan'da kalarak Macarlaşmış, bir kısmı Basarabya (Basar Apa) bölgesinde ilk Roman devletini kurmuştur. On binlerce Kıpçak askeri, Gürcü krallarının ve kraliçe Tamara'nın isteği üzerine Gürcü ordusunun temelini oluşturmuş ve Selçuklu Oğuzlarına

karşı Gürcüleri korumuştur. XII. yüzyıldaki bu Kıpçak-Oğuz mücadeleleri Dede Korkut destanının son katmanı oluşturmuştur (Ercilasun 2009: 356-357).

Kıpçaklar, doğudan gelen Moğol istilası karşısında Ruslarla askeri iş birliği yapmışlar fakat 1223 yılında Kalka savaşında Kıpçak-Rus orduları Moğol ordularına karşı koyamayarak yenilmişlerdir. Batu Han 1238'de Rusya'nın kuzeyini tamamen ele geçirmiştir. Savaştan kaçabilenler 1239 yılında Macaristan'a sığınmışlardır. Kıpçakların büyük bir kısmı Moğol istilası sırasında İdil Bulgarları topraklarındaki ormanlık sahaya gitmişlerdir. Bu olaylardan sonra eski İdil Bulgar yurdu tamamen Kıpçaklaşmıştır. Kıpçak ülkesi Moğol istilasına uğradıktan sonra bölgede Altın Orda Devleti kurulmuştur. Kıpçaklar kurulan bu yeni devletin çeşitli kademelerinde rol almışlardır (Yücel 2002: 421).

Arap-İslam devletlerinde saray muhafız kıtalarında Türklerden oluşan birliklerin kullanılması usulü, Abbâsîlerden itibaren gelenek haline gelmiş ve Eyyübîlerde genişleyerek devam etmiştir. Eyyübîlerin son zamanlarında, Mısır'daki askeri güç tamamen Kıpçak, Oğuz ve Çerkeslerden oluşan birliklerin eline geçmiştir. Bilhassa Kıpçak gençleri Mısır'a çokça getirilmiş, eğitilmiş ve saray muhafızı olarak görevlendirilmiştir. Bunlar hep birlikte, aynı kışlalarda yaşadıkları için ana dillerini unutmamışlardır. Bu askerlerden zekâ ve kabiliyetleri iyi olanların çoğu, devletin en büyük askeri ve idari birimlerinde görev almışlardır. Bundan dolayı Kıpçak Türkçesi Mısır'da en yüksek aristokrasi sınıfının dili olmuştur. Mısır'da Kıpçak Türkçesi ile ilgili eserlerin çokluğu da bunun bir göstergesidir. Kuman-Kıpçak Türkmen kıtalarının kumandanı İzzettin Aybek 1250 yılında Eyyübîler sülalesine son vererek kendisini sultan ilan etmiş ve Memlûkler devletini kurmuştur. Bu olaydan sonra Memlûkler devleti Kuman-Kıpçakların eline geçmiştir (Kurat 1972; Yücel 2002).

Memlûk devleti zamanında Kahire'de birçok cami, saray yapılmış ve burada yüksek şahsiyetler yetişmiştir. 1250 yılında Eyyübî devletini yıkarak bağımsız olan Memlûk Kıpçak devleti 1517 yılında Osmanlı egemenliğine girmiştir (Kurat 1972; Yücel 2002; Karaşlar 2012).

Kıpçak kelimesinin asıl şekli “Kıvçak (< Kıbçak)”tır. Daha sonra ses değişimleri ile “Kıfçak, Kıpçak, Hıfçak” ve “Hıfçah” şekillerine de girmiştir. Uygurlardan kalan eserlerde şahıs adı olarak geçen bu sözün kökeni ve anlamı kesin olarak bilinmemektedir. Kelime Divanü Lügati't-Türk'te “Kıvçak” şeklinde: 1. Türklerden bir boy, 2. Kâşgar yakınında bir yer adı olarak iki yerde geçer (DLT 2014: 207).

Kutadgu Bilig'de “kıvçak” şeklinde dört yerde geçer ve genellikle “kovı”¹ kelimesi ile birlikte kullanılır. “kovı” kelimesi Codex Cumanicus'ta “kuv” şeklinde geçmektedir (Rıspakova 2007: 5).

Kıbçak/kıpçak adı, Moğol ve Çin kaynaklarında “Kıpçak”, genellikle Bizans ve Latin kaynaklarında “Kumanos, Cumanus, Kornani, Kuman”, Macarların benimsediği “Kun”, XI. yüzyıldan beri Rus metinlerinde bulunan “Polovets”, Bremenli Adam'ın XI. yüzyıla ait Latince eserinde zikrettiği “Palladi”, XIII. yüzyıl Orta Almanca ve Latince metinlerde görülen “Falben, Valani, Valwen, Pallidi”, Urfalı Matthaios'un XII. yüzyıldan kalmış Ermenice kitabında “Xarteşk'n” olarak geçer. Bu kelimelerin ortak anlamı “sarı, sarımsı, solgun” dur (Öner 1998; Yücel 2002; Rıspakova 2007).

Diğer bir görüşe göre ise, Kuman'ların adı Şark kaynaklarında en çok Kıpçak (Kıfçak) olarak geçer. Bundan başka “imek” (“Yemek”) ve “Kimek” adları da sık sık görülür. Gök Türk kitabelerinde bu adlardan hiçbirine rastlanmamasına rağmen; kitabelerde İrtış nehrinin adı geçmektedir. Arap coğrafya eserlerinde ise İrtış boyunda “Kimek” (Kemek) adlı bir kavmin yaşadığı ve bu kavmin Oğuzların kuzeyinden başlayarak batısında İdil veya Kama nehrine kadar geniş bir coğrafyaya yayılmış olduklarından bahsedilmiştir (Kurat 1972: 69).

Kıpçak Türkçesi, Kuzey-Batı Türkçesi grubuna mensup olmasına rağmen asıl gelişimi Mısır ve Suriye'de meydana gelmiştir. Bunun sebebi, XIII. ve XIV. yüzyıllarda pek çok Kıpçak gencinin köle ve cariye olarak satılması suretiyle Ön Asya ve Mısır'a gelmiş olmasıdır (Hacıeminoğlu 2002: 422).

¹ Bu kelime “içi kof ve çürümüş olan” anlamına gelir (KB: 2477, 2639, 3407, 5133 beyitler).

Kıpçak Türklerinin konuşma dili, Ermeni Kıpçakçasıyla ilgili metinler hariç, yazı dili olarak kullanılmamıştır. Codex Cumanicus Kıpçak ağzından yapılan derlemelerden ibaret olup yazı diline ait değildir. Mısır'daki Memlûk döneminde yazılan edebiyat, dil, din, siyaset, atçılık, okçuluk gibi alanlardaki eserler ise döneminin standart yazı diline ait eserlerdir (Ercilasun 2009: 382).

Kıpçak dili eserlerini üç grupta inceleyebiliriz:

- Kuman-Kıpçak Türkçesi Eserleri (Latin Harfli Metinler 14. yy).
- Ermeni Kıpçak Türkçesi Eserleri (Ermeni Harfli Metinler 14.-15. yy).
- Mısır ve Suriye'deki Kıpçak Türkçesi Eserleri (Arap Harfli Metinler 16.-17. yy).

1.1. Kuman-Kıpçak Türkçesi Eserleri (Latin harfli metinler 14. yy).

1.1.1. Codex Cumanicus

IX.-XIV. yüzyıllar arasında Kuzey Karadeniz civarında konuşulan Kuman-Kıpçak Türkçesinin, şimdiye kadar bize ulaşan ve tespit edilebilen tek eseri Codex Cumanicus'tur. Eser gotik harflerle yazılmış çok dilli bir sözlüktür. Codex, Orta Kıpçakça dönemine ait olup içerisinde sözlük, birtakım gramer ve dinî metinler ihtiva eder. 'İtalyanca ve Almanca' diye adlandırılan iki ayrı defterden oluşmaktadır. Kitabın İtalyan bölümünü İtalyan tüccarlar, Alman bölümünü ise misyonerlik faaliyeti yapan Alman rahipler yazmıştır.

Eserin tek nüshası 830 yılında Evangelist Markus'un mezarı üzerine inşa edilmiş Venedik Katedrali Kütüphanesi'nde bulunmaktadır². Eser kitap toplama meraklısı İtalyan şair Francesco Petrarca (Petrark) tarafından bir vesile ile Antonius Von Finale adlı bir kişiden satın alınmıştır. 1362 tarihinde kütüphanesindeki diğer kitaplarla beraber Venedik Cumhuriyeti'ne hediye edildiği düşünülmektedir (Gabain 1998: 67).

² Bugünkü adıyla Marciana Kütüphanesi.

Bu değerli eser şuan İtalya'nın ünlü şehri Venedik'te Saint-Marcus kütüphanesi'nde Bibliothecae Divi Marci – Bibliothecae Nazionale di S. Marco – Bibliothecae ad templum Divi Marci Venetiarum, Venezia, Mss. Latini, Fondo antico, Collocazione 1597, Codex DXLIX / № 549' da kayıtlıdır (Argunşah ve Güner 2015: 21).

Sözlük Kuman-Kıpçak Türklerine ait bir eserdir. Géza Kuun'a bakılırsa aslında Codex Cumanicus ayrı iki defterden ibarettir. Konu ve içerik bakımından birbirine benzediği için bu iki defter sonradan bilinmeyen bir kişi tarafından birbirine eklenerek bir cilt haline getirilmiştir. Eser Petrark'a ait olduğundan bir süre 'Codex de Petraque' adı ile de anılmıştır (Caferoğlu 1972: 161).

Kitabın İtalyan bölümü 55 yaprak, Alman bölümü 27 yaprak olmak üzere toplam 82 yapraktan oluşmaktadır. Eser 1a'dan başlar ve 83a'da biter. Sözlüğün İtalyanca kısmı, İtalyan tüccarlar tarafından ticari maksatla, Alman kısmı ise Alman Fransiskan tarikatına bağlı rahiplerce Hristiyanlığı yayma amacıyla yazıldığı düşünülmektedir. Genel olarak sözlüğün İtalyan kısmı Alman kısmına göre daha derli toplu ve okunaklıdır. Alman kısmı ise pek derli toplu değildir. Yazılar belli bir imlaya tabi değildir. Bu sebepten dolayı bu bölümün birden fazla kişi tarafından yazıldığı düşünülmektedir. Bu kısmın bazı sayfalarında da sonradan yapılmış düzenlemeler vardır. Genel itibariyle Codex Cumanicus içinde oldukça zengin dil ve kültür malzemesi bulundurmaktadır. Eserin o dönemin dilini, ticari ve kültürel hayatını yansıtması, dil ve kültür tarihimiz açısından çok önemlidir. Eser hala bir çok çalışmaya muhtaçtır.

1.1.2.İtalyan Bölümü

Bu bölüm 1a'dan başlar ve 55b'de biter. Bu bölüm, sözlüğün ilk kısmıdır. Bu kısmı da kendi içinde ikiye bölmek mümkündür. İtalyan bölümü:

1330 Temmuz'un on birinci günü. Rabbimiz İsa Mesih'in ve onun annesi Kutsal Bakire Meryem'in, azizlerin, Tanrı'nın ve Kutsal Ruh'un adına. Amen. Tanrı ve

Evangelist aziz John (Iohannis) onuruna. Bu kitapta herkes için alfabetik olarak Farsça ve Kumanca sözler bulunmaktadır. diye başlar (Argunşah ve Güner 2015: 131).

Bu bölümde Latin alfabesi dikkate alındığı için ‘A’ harfinden ‘V’ harfine kadar alfabetik bir şekilde sıralanmıştır. Ardından Latince, Farsça ve Kıpçakça yan yana üç sıra sütün şeklinde sıralanarak devam eder. Bu bölümde, İtalyanca madde başı olarak 1611 kelime vardır. Toplamda ise Kıpçakça 3201 sözcük bulunmaktadır (Ünal 210: 319).

1a’dan 30a’ya kadar fiil çekimi örnekleri yer alır. Bu kısımda *éşit-* fiilinin detaylıca kip ve şahıs çekimi yapılır. Sonra da *söv-*, *al-* gibi fillerin çekimleriyle devam eder. Bu fiil çekimleri Kıpçak Türkçesi hakkında geniş bilgiler verir. 30a’dan 33a’ya kadar isimler, zamirler, sıfatlar, zarflar ve edatlar yer alır. 33b’den sonra İtalyan bölümünün ikinci kısmı başlar. 33b’den başlayıp 57a’ya kadar devam eden bu kısım çeşitli başlıklara ayrılmıştır. Kelimeler bu başlıklara uygun bir şekilde sıralanır. Bu kısım günümüzde yabancı dil öğrenmek ve konuşmak isteyenlerin başvurdukları ‘konuşma kılavuzları’na benzemektedir. Burada başlıklar halinde kelime grupları sıralanmıştır:

- 1- *Ista sunt Nomina et Pronomina* başlığı altında zamir çekimlerine ve bazı kelimelere yer verilmiştir. Bunlar: mén, sén, ol, béz, siz, anlar, özge, at, atlar, ulu, kiçi, yakşı, yaman, yalguz, yünjül, ağır, falan, kaysı vb.
- 2- *Nomina Rerum que pertinent Deo et ad seruiendum eye* başlığı altında din ve dinle ilgili kelimeler bulunur. Bunlar: ténri, Mariam katun, frişte, paygambar, töre, haç, sadaga, uçmak vb.
- 3- *Hec sunt elementa* başlığı altında hava, su, yer ve ateş gibi kelimeler yer almaktadır: hava, su, yer, ot.
- 4- *Hec sunt conplessiones* başlığı altında ‘kan, balgam, sarı, savda’ kelimeleri bulunur.
- 5- *Hec sunt tempora* başlığı altında zaman kavramıyla alakalı kelimeler vardır. Bunlar: yıl, ay, gün, kéçe, saat, bukün, tañ sarasında, hafta, tuşanbe, seşenbe, çaarşanbe, penşanbe, ayna, küz ay, kış ay, orta küz ay vb.

- 6- *Sentimenta quinque* başlığı altında beş duyu organına ait kelimeler yer alır: körmek, eşitmek, tatmak, ıylamak, tutmak vb.
- 7- *Qualitates temporum* başlığı altında zaman, günün ve havanın durumları ile ilgili kelimelere yer veriliyor. Örneğin: kün tovuşu, kün batışı, ayaz, yarlı, bulud, karangu, yamgur, kar, yay, kış vb.
- 8- *Res contrarie* başlığı altında zıt anlamlı kelimeler toplanmıştır. Bunlardan bazıları: çift, tek, tüz, bir kat, ékki kat, burungı, ékinçi, sık, séyrak, ham, çig, bişi vb.
- 9- *Dominus noster habet* başlığı altında 'şişik kétken, tatıglı, tarıma, kötürülmüş, yarılğan, yarım, üçünçü ülüş, artkan' gibi muhtelif kelimeler yer alır.
- 10- *Qualitates Rerum* başlığı altında insanların değişik huyları, yani iyi-kötü taraflarını anlatan kelimeler sıralanır. Bunlar: éygilik, körk, uzunluk, ağır, ululuk, kénglik, ölüm, karımak, körkülü, kıska, uzun vb.
- 11- *Nomina rerum que Comuniter inveniuntur* başlığı altında çevre, tabiat şekilleri ile ilgili kelimeler vardır. Bunlar: cehan, téjiz, tag, éniş, çukur, balçuk, yol, toz, ot, él, köprü, orman, agaç, saban, maydan, çakuç otluk vb.
- 12- *Nomina arcium et que pertinent eis* başlığı altında meslekler, bunlarla ilgili alet edevatlar bulunur: saraf, tarazu, duvat, kalem, nakt, borçlular, bitik, kağıt vb.
- 13- *Hec continentur de spetiario et spetiaria* başlığı altında çeşitli baharatlar ve yiyecek isimleri yer alır: şeker, bal, burç, cincibil, darçini, garanful, sakız, hıyar şanbar, açı taş, sonbul, ıpar, zafran, macunlar, élek, gülaf suvı, köne suvı, çaman, ambar, yag, koz yagı, zancar vb.
- 14- *Faber et ferarius* başlığı altında madenler, bunlardan yapılan eşyalar ve aletler, çeşitli maddeler, bazı meslek isimleri ve bunlara ait terimler yer almaktadır. Bunlardan bazıları: altunçı, témürçi, örs, çakuç, kıskaç, kümiş, altun, bagır, kalay, yéz, bıçak, maşa, kömür, igine, buçkı, étikçi, étik başı, küzgü, bıçakçı, şıraçı, balta, şkinçe bile, kılıç ostası, éyerçi, yügençi, atacı, hökümçi, yalçı, çerçi, astlançı, talal, börkçi, kasap, taş, kireç, ip, kürek vb.

- 15- *Ramum arboris* başlığı altında meslekler, ünvanlar ve isimler yer alır. Bunlar: hamal, kullukçu, oğçı, bakçaçı, ırçı, nakara, kaltak, érsek, bitik ostası vb.
- 16- *Nobilitates hominum et mulierum* başlığı altında devlet teşkilatları ilgili terimler ve ünvanlar yer alır: kan, soltan, bég, çeri başı, élçi, yarguçı, şeriat, taç, orda, kan katunu, écdégi epçi, tilmaç vb.
- 17- *Mercimonia que pertinent ad mercatorem* başlığı altında ticaretle, ticarete alıp satılan malzemeler ve bunlarla ilgili kelimeler (terimler), renkler bulunmaktadır: bazargan, bazar, alıçı, satuğçı, tölemek, vada, baha, yuñ, fanar, koz, baluk, ipek, conban ketanı, alamani ketanı, katifa, kara, kızıl, kök, narancı vb.
- 18- *Nomina lapiduum preciozorum* başlığı altında değerli taşların isimleri ‘ yakut, lal, zümrüt, yalmaz, becuda, piroza, inçü’ vb.
- 19- *Hec sunt Membra hominum et mulierum* başlığı altında insan iç ve dış organları ‘baş, saç, tébe, kulak, burın, yañak, toodak, tiş, til, bogaz, tüş, karın, boy, kursak, téri, kol, tamar, siñir, boy’ vb.
- 20- *De parentatu hominis* başlığı altında akrabalık bildiren isimler ‘ ata, ana, ér, ogul, karandaş, abaga, tagay, konşı’ vb.
- 21- *Conplementa hominum* başlığı altında insanların iyi kötü huyları, sıfatları ‘ tükél, yakşı, eygi, körklü, halal ogul, érdemli, kütçü, comard, tez, uz kişi, bagatur’ vb.
- 22- *Defecta hominum* başlığı altında yine insanların iyi kötü huyları, sıfatları ‘ yaman, yarlı, yoksul, kart, badbakt, çirkin, sagsız, taz, burnu kiçi, kaltak, kulaksız, bañıl, tilsiz, érsekçi, yazuklu, garip’ vb.
- 23- *Rezque pertinent ad bellum* başlığı altında savaş aletleri ve bununla ilgili terimler yer alır: çéyri, sançış, alam, kübe, kılıç, bıçak, yaa vb.
- 24- *Res oblite necesarie pro domo* başlığı altında bazı evde eşyaları ‘ izba, boñorık, divar, açkuç, kadav, olturguç, sınduk, tüşek’ vb.
- 25- *Res que pertinent ad Vestes* başlığı altında giysilere ait malzeme isimleri bulunur. Bunlar: prak, téri ton, tüvme, yéñ tikmek vb.

- 26- *Res que pertinent ad domum* başlığı altında ev yapımında kullanılan malzemeler ve inşaat malzemeleriyle ilgili kelimeler bulunur.: tüb, taş, kireç, kum, su, ağaç, tik ağaç, bişmiş kerpiç, agıngıç, dıvar vb.
- 27- *Res que pertinent ad axnixium hominis* başlığı altında giyim kuşamla ilgili eşya isimleri yer alır. Bunlar: kövlek, könçek, yançık, kepes, çalma, étik, başmak, çatır, kemer vb.
- 28- *Res que pertinent equo* başlığı altında atlar ve atlar için kullanılan malzemeler vardır: at, naal, mih, ayran, éyer yabogı, yügen, éyer, kişen, tizgin, aguzlug, saçak, alındağı kaş, üzengi, toga tili vb.
- 29- *Res que pertinent ad letum* başlığı altında birtakım ev eşyaları ‘töşek, yastuk, çarşav, yovurgan, kilim, kalı, köşegen, hasır, sınduk’ vb.
- 30- *Res que pertinent ad mensam* başlığı altında mutfak eşyaları ‘tastar, yıtrın, piyala, bardak, çıraklık, tabak, aş’ vb.
- 31- *Res que pertinent ad chochinam* başlığı altında ev ve mutfak eşyalarının adları bulunur: kazan, tégene, çömiç, kaşuk, çömlek, tövgüç, kazan ayak, çanak, balta, bohorik, tütün, yırgak, tepsi vb.
- 32- *Nomina arborum et fructuum* başlığı altında meyve ve bazı ağaçla ilgili isimler ‘térek, tüb, butak, yabldurak, ağaç, kabuk, i., kölege, yémés, kiras, armut, alma, nardan’ vb.
- 33- *pirum coconium* başlığı altında yine meyve ve kuruyemiş adları ‘koz, şaftalu, érik, mişmiş, incir, yüzüm, kuru yüzüm, katsana, horma, badam, hıyar, narinç, limon, kovun’ vb.
- 34- *Nomina erbarum* başlığı altında sebze adları ‘sadağ, yışkıç, salg, ıspanak, mandanus, marul, şalgam, kabak, lahan, sarımsak, razıyana vb.
- 35- *Nomina bestiarum* başlığı altında büyükbaş ve küçükbaş hayvan isimleri ‘canavar, at, arstlan, kıstrak, katır, tişi eşek, toņuz, kéyik toņuz, inek, öküz, buzav, koçkar, koy, kozı, éçki, ogulak, it, pil, töve, sazagan, ayu, maymun, börü, sıçkan’ vb.
- 36- *Nomina Vermium* başlığı yine hayvan adları ‘kurt, sazagan, yılan, çibin, bit, bürçekandala’ vb.

37-*Nomina Volucrum* başlığı altında yabancı hayvan, ev hayvanları ve kuş isimleri bulunur. Bazıları: çipçik, kara kuş, balaban, karçıga, çura, sar, turna, yabalak, kaz, tavuk, horoz, balaçuk, songur, tavus, bülbül, saka, torgay vb.

38-*Vitalia que Nascuntur* başlığı altında hububat ve süt ile ilgili kelimeler bulunur. Örneğin: bugday, arpa, tuturgan, birinç, nohut, marcumak, bırçak, un, kébek, süt, yoğurt, biçen, tarı, suvlu, koptaluk vb.

1.1.3. Alman Bölümü

Bu bölüme “Almanca Codex” de denir. Alman bölümünde çokça Hristiyanlık dinine ait vaazlar, ilahiler, hikâyeler ve dua parçaları bulunur. Bu bölüm Fransiskan tarikatına bağlı rahipler tarafından, bu faaliyetlerin kolaylaştırılması amacıyla yazılmıştır.

Almanca bölüm de İtalyanca bölüm gibi iki kısma ayırmak mümkündür. Bu bölümü, sözlük ve çeşitli metinler diye ikiye ayırabiliriz. Burada sözcük listesi ve konular düzensizdir. İtalyan bölümünden farklı olarak bu bölümde Farsçaya yer verilmemiştir, sadece Latince ve Kıpçakça vardır. İtalyanca bölümde olduğu gibi sözlük kısmı derli toplu bir şekilde düzenlenmemiştir. Karmaşık ve gelişmiş güzel çeşitli manalara gelen kelime ve cümlelerden oluşmaktadır. Birinci bölümde olduğu gibi gramer özelliklerini tespit eden bahislere de rastlanmaktadır. Fakat bu bölümü en çok karakterize eden Hristiyan dinî metinlerle beraber iki dilli Latince- Kıpçakça yazılmış parçaların ve nihayet her satır üzerine Latince tercümesi yazılmış Kıpçakça metinlerin bulunmasıdır (Caferoğlu 1972: 173).

Alman bölümü 56a’dan başlar ve 83a’ya kadar devam eder. 83a’da sayfa boştur. 56a’ dan 60a’ya kadar fiil çekimleri ve sözcük listeleri yer alır. 60a’dan 80b sayfasına kadar bilmeceler, dini içerikli metinler, ilahiler, vaazlar vardır. 80b’den sonra sözcük listeleri yer alır. Bu kısımda sözcükler düzensiz bir şekilde bulunmaktadır. Bu kısımda 60a- 60b sayfasında 47 adet bilmecedan 43 tanesinin cevabı vardır. Geriye kalan 4’ünün cevabı yoktur. Bu bölümde sadece sözcük listeleri olmayıp kısa bir gramer bilgisi ve metinlerin bulunması dilcilik açısından çok büyük öneme sahiptir. Kıpçaklar

zamanından kalma eserleri anlamamızda, bize yardımcı olması bakımından çok değerlidir.

Codex Cumanicus' un Alman bölümü şu başlıklar altında sıralanır:

1- *Sözler*.

Genel olarak *Sözler I 56a/l - 57a/21*, *Sözler II 57a/24 - 59a/7*, *Sözler III 59a/13 – 59b-b/2*, *Sözler IV 65b/17 - 66a-b/36-b*, *Sözler V 66b-b/l-22*, *Sözler VI 79a/l-6*, *Sözler VII 80b/l-82b-b/32* başlıkları altında fiil çekimlerine ve sözcük listelerine yer verilmiştir. *séskenir-mén ~ élgénir-mén* “ürkerim, irkilirim, korkarım”, *çımar-mén* “dolarım, sararım”, *ayandım* “korudum, esirgedim”, *aşırdım* “ateşi kuvvetlendirdim”, *éştım* “kürek çektim”, *sınçladım* “gözledim, gözetledim”, *magat* “muhakkak, şüphesiz”, *küvezli bolmagıl* “gururlu olma”, *köñül* “gönül”, *bürlendi* “tomurcuklandı”, *surat* “görünüş, biçim”, *kaygı* “tasa, endişe, kaygı” vb.

2- *Rab Tanrıdan cennetten kovulan Adem'e (57a/22-23)*.

Bu parça;

Émgenip, térlep kınalıp andan tamagıñ béslegil. diye iki cümle ile başlar.

3- *Sözler II (57a/24)*:

4- *Vaaz parçası (59a/8-12)*.

Burada;

Bilge, tétik kişiler,

ménim sözim éşitiñler

éki yolnu ayırñlar. diye başlayan vaazdan bir parça vardır.

5- *Sözler III (59a/13-59b-b/2)*:

6- *Bilmeceler (60a/1-60b/40)*:

Bu kısımda da 47 adet bilmece bulunmaktadır. Bunlardan 43' ünün cevabı vardır. Bunlardan bazıları;

Tap, tap tamızık, (Bul, bul damlacık)
tama turgan tamızık (damlayıveren damlacık)
Kölegesi bar (gölgesi var)
Köye durgan tamızık. (yanıveren damlacık)
(Ol köbelek) (O kelebek)

Sénde ménde yoḥ, (sende bende yok)
séñir tavda yoḥ, (yüce daḡda yok)
ütlü taṣta yoḥ, (delikli taṣta yok)
Kıpcakda yoḥ, (Kıpcak'ta yok)
(Ol kuş sütüdür.) (O kuş sütüdür.)

7- *Günahlardan tövbe duası (61a/1-10).*

Burada da Hristiyan dinine ait günah çıkarma duası vardır.

Diz çökünüz evlamlarım, kendi günahınızı itiraf ediniz. Rab tanrı'ya, aziz Meryem hatuna ...

8- *Kiliseye davet, af, dil öğrenimiyle ilgili vaaz (61a/11-28).*

Hristiyan dinine ait bir vaaz yer alır. *Kim halis niyetle pazar günü bizim kiliseye gelse, onun altı yıllık günahları bağışlanacak.*

9- *Meleğin çobana Mesih'i müjdelemesi (61b/1-11).*

Aziz Lukas ile ilgili bir hikâyeden bahseder.

Aziz Lukas İncil'de şöyle der: mesih'in doğduğu gün, melek kırlarda koyun güden çobana deldi.

10- *Aziz Stefanos (61b/12-21).*

Burada da Aziz Stefandan bahseder.

11- *İsa'nın sünnet gününde vaaz - Kurtarıcı Mesih (61b/22-30).*

Bu kısımda bir vaaz parçası vardır. *Bugün, Rabbimiz tanrı'nın Kutsal bakire Meryem'den doğduğu sekizinci günü kutsayalım... diye devam eder.*

12- Üç müneccimin yıldız ardınca Kudüs'e gidip Bebek İsa'yı bulmaları - Epifani (61b/31-62a/12).

Adlı parçadan bir cümle;

Bugün, o yıldızın doğuda üç müneccime görüldüğü mübarek günü kutsayalım.

13- İsa Mesih ve azizlerden alıntılarla Tanrı sevgisi (62a: 13-29).

Tanrı sevgisinden bahseden parçadan örnek bir cümle;

Rabbimiz tanrı İsa Mesih buyurur, bize İncil içinde öğretir, şöyle der:

14- Matta İncili'nde Tanrı sevgisi (62a/30-37).

Bu parçadan örnek bir cümle;

Suçsuz yere doğruluk için zulüm gören, iyi kalp ile sabır gösterenlere ne mutlu.

15- Meleğin cüzamlı ile günahkârı karşılaştırması (62b/1-24).

Masih cüzamlılara şöyle dedi: diye başlayan bir metin bulunur.

16- Azizlerden günahları itiraf ve tövbe çağrısı (62b/25-63a/25).

Bilge Süleyman şöyle der:

Kim kendi günahını gizlese... devam eden bir tövbeye çağrı duası vardır.

17- Havari Pavlus'un ekmek-şarap ayini ile ilgili vaazı (63a/26-35).

Vaazdan bir kısım;

Kim günah ile saf olmayan bir kalp ile ekmek şarap ayinine katılıp İsa'nın bedeni olan ekmekten yese ve kanı olan şarapta içse o ' şimdi ben temizim' diye düşünür.

18- Kutsal cuma günü vaazı (63a/36-63b/26).

Kutsal Cuma günü vaazından bir parça;

Ey, siz hepimiz yoldan gelip geçersiniz. Bir göz atıp bakınız, benim acım gibi bir acı var mı? Mesih bugün bu sözü haykırıyor ve çarmıhtan bütün Hristiyanlara söylüyor.

19- Rabb'in duası: Göklerdeki Babamız (63b/27-32).

Duadan bir parça;

Bize kötülük edenleri bağışladığımız gibi, sen de bizim günahlarımızı bağışla. Şeytanın bizi ayartmasına izin verme. Amin.

20- *Melekten Meryem'e sesleniş (63b/33-35).*

Mutlu ol Meryem, lütuf ile dolusun. Rab Tanrı senin ile, bütün kadınlar arasında kutsanmış bulunuyorsun... diye devam eder.

21- *Latince Kuman grameri (64a/1-64b/31).*

Bu kısımda Latince Kuman Türkçesi grameriyle ilgili bilgiler verilmiştir.

22- *añla- filinin çekimleri (65a/1-65b/16).*

Bu kısımda añla- filinin kiplere göre, olumlu, olumsuz çekimleri bulunur: *añlar-mén, añlar-sén, añlar, añlar-édim, añladım, añlamış-édim, alagay-mén, añla, añlagay-sén...*

23- *Sözler IV (65b/17- 66a - b/36 b).*

24- *On emir (66b/1-10).*

Bu kısımda Hristiyanlık'a ait on emir bulunur.

On emirden bir bölümü;

Tanrı'yı her şeyin üstünde sev.

Tanrı'nın adı ile ant içme.

Kutsal günü takdis et.

25- *Atasözleri (66b/16-21).*

Küvezlü olmagıl 'Gurulu olma', Kızgançı bolmagıl 'Açgözlü olma', Çakuçı bolmagıl 'Arabozucu olma', Uşakçı bolmagıl 'Dedikoducu olma' gibi atasözleri vardır.

26- *Sözler V (66b-b/1-22).*

27- *Ave Maria: Selam cennetin kapısı (69a/1-72b/10).*

Bu parçadan bir kısım;

Ave uçmakniş kabagı,

(Selam cennetin kapısı,

Tirilikniň agacı, Hayat ağacı,
Yemişij bizge téyirdiň, yemişini bize ulaştırdın,
Yesusni kaçan tuvurduň. İsa'yı doğurdun.)

28- *İlahi: İsa bizim kurtarıcımız (72b/11-73a/5).*

İlahiden bir bölüm;

Ave Ténrinin kaznası, (Selam Tarı'nın hazinesi,
Manasın kimge asrattı, kudret helvasını kime emanet etti,
Ötmekley kökden yavdıra, ekmek gibi gökten yağdıra,
klisiasını toydura. Kilisesini doyura)

29- *İlahi: Kutsal bakire Meryem'den (73a:6-19).*

İlahinin giriş kısmı;

Söz étiz bolup turur (Söz vücut buldu
Arı kız Mariamdan. kutsa bakire Meryem'den.)

30- *Bir cümle (73a/20).*

Toprağın Tanrısı, zengin kişi, göğe doğru bak, Oğluma takdir...

31- *İlahi: Azizlerin umudu (73b: 1-2).*

Azizlerin Umudu

Herkese medet eyle,
Düşman şeytani sen sür,
Sen bizi başışla.
Amin.

32- *İlahi: Kralın nişanları çıksın (74a: 1-16).*

Bu bölümden bir kısım;

Kralın nişanları çıksın,
Haçın nuru parlasın.
Senin tenin teni yarattı,
Çarmıha demir çivilerle çaktı.

33- *İznik-İstanbul iman açıklaması (74b: 1-19).*

İman açıklamasından birkaç örnek cümle;

Göğü, yeri, bütün görünür görünmezi yaratan, her şeye kadir tek Baba Tanrı'ya inanıyorum.

Bütün çağlardan önce babadan doğmuş olan, Tanrıdan Tanrı, Nurdan Nur, gerçek Tanrıdan gerçek Tanrı, yaratılmamış, babayla aynı nitelikte...

34- *Notalı İlahi: Hatırlasam mübarek kanım (75a-75b).*

Bu kısımda notalanmış bir ilahi vardır;

Sagınsa-mén bahasız kanını,

kim Hristoz töktü, sövüp kulunu,

tıyalman yaşımını.

Kim unutgay munça iygilikni?

Kim içip tatlı çokrak suvunu,

Toydırdı canını.

(Hatırlarsam mübarek kanını,

ki Mesih döktü, sevip kulunu,

engelleyemem gözyaşımı.

Kim unutacak bunca iyiliği?

ki içip tatlı kaynak suyunu,

kandırdı ruhunu.)

35- *İlahi: Güneşin doğduğu yerden (76a/1-20).*

Güneşin doğduğu yerden

Battığı kıyıya değin

Güçlü Mesih'i övelim,

Bakire anadan doğdu diye. diye devam eder.

36- *Sözler VI (79a/1-6).*

37- *İsa Mesih'in tekrar dirileceğine dair vaaz (80a/1-8).*

Vaazdan bir kısım;

Bir yüce ve merhametli Tanrı... Biz zavallı insanlar için, Kutsal Ruh kendi iradesiyle...

38- *Sözler VII (80b/1-82b-b/32).*

Almanca bölüm son buluyor.

1.1.4. Codex Cumanicus'un Nerede ve Ne Zaman Yazıldığı Üzerine Yapılan Çalışmalar

Yazmanın, nerede ve hangi tarihte yazıldığı konusu daha çözüme kavuşturulamamıştır. Araştırmacılar bu konuda hemfikir olamamışlardır. Codex Cumanicus'un nerede yazıldığına dair C. Jireček, Q. Blau, W. Bang, D. Drüll, L. Ligeti ve D. A. Rasovskiy başta olmak üzere birçok araştırmacının görüşleri vardır.

Bunlardan Jireček Kefe şehrinde veya Kırım'da, Blau, Azak denizi civarındaki ticaret merkezlerinin birinde, Bang, Saray şehrinde, Ligeti, Tana şehrinde yazılmış olabileceğini söyler. Diğer bir önemli görüş de Rasovskiy'e aittir. Rasovskiy, Codex Cumanicus'ta yer alan üç dile vurgu yaparak, bu dilleri kullananların yaşadığı ve bu dillerin birlikte konuşulduğu yerler üzerinde araştırmalar yaparak Codex'in yazıldığı yeri tespit etmeye çalışmıştır. Rasovskiy'e göre Codex Cumanicus İtalyanlar, Kıpçaklar ve Farsların üçünün bir arada bulunduğu ve ticaret merkezi olduğunu düşündüğü Solhat şehrinde yazılmıştır (Caferoğlu 1952: 179).

Codex'in ne zaman yazıldığına dair de birçok görüş öne sürülmüştür. Codex'in İtalyanca bölümünün başında yazan XI. VII. 1303 tarihi bu nüshanın yazıldığı tarih mi yoksa kopyalandığı tarih midir, belli değildir. G. Kuun, C. Jireček ve W. Bang' e göre üzerinde bulunan bu tarih eserin yazıldığı tarihtir. A. N. Samayloviç Codex'in asıl nüshasının 1294 yılında, S. S. E. Malov 1295-1296, G. Györff ve A. Gabain 1330 tarihinden sonra, yine A. Gabain 1303-1362 yılları arasında, L. Ligetti 1292-1294, L. Bazin 1293-1295 tarihleri arasında, D. Drüll 1292-1295'te yazıldığını söylemişlerdir. Drüll bu nüshanın 1292-1295 yıllarında yazılan asıl nüshanın ikinci veya üçüncü istinsahı olduğunu düşünmektedir. Alman bölümünün ne zaman yazıldığı ile ilgili herhangi bir ipucu yoktur. V. Drimba da Codex'in, birbirinden ayrı iki kitaptan olduğunu belirtmiş ve Codex'in 1294 tarihinde yazılmaya başlandığını, var olan nüshanın da 1324-1325 yıllarında Kırım'ın Solhat şehri civarında bulunan Saint-Jean Manastırı'nda istinsah edildiğini ve bu manastırı da Rasovskiy'in tespit ettiğini söylemiştir (Argunşah ve Güner 2015: 22).

Codex'in yazılış tarihi ile ilgili önemli görüşlerden biri de Rasovskiy'e aittir. Rasovskiy'e göre Codex'in başında olan XI. VII. 1303 tarihi eserin yazıldığı tarih değil, ancak kopya tarihidir. Eser pratik kullanım için meydana gelmiş bir kaynak olmak üzere, bir kaç defa istinsah edilmiş, orijinal Codex Cumanicus, üzerindeki târihten çok daha önce XIII. yüzyıl içinde ele alınmış olmalıdır. Rasovskiy'in bu fikrini kuvvetlendiren nokta, Codex Cumanicus'un birinci bölümünün pek kusurlu yazılışı, yazanın eğitimsiz, Farsça ve Kumanca bilmeyen bir kimse olmasına delâlet etmesidir. Diğer taraftan eser birden vücuda getirilmemiş, kelimeler yavaş yavaş toplanarak yazılmış olmalıdır çünkü bazı yerlerde birçok Lâtince kelime, Farsça ve Kumancaya tercüme edilmeden bırakılmıştır (Çağatay 1943: 762-763).

Yapılan en son tahmin de M. Argunşah ve G. Güner'e aittir. Argunşah ve Güner'e göre araştırmacılar bu takvimden hareketle eserin birinci kitabının yazılış tarihini tespit etmeye çalışmışlardır. Eserde geçen Latince sütündeki ay adlarıyla Farsça sütündeki Arap aylarının karşılaştırmasından elde edilen sonuçlara bakarak Latince ve Farsça sütündeki ay adlarını karşılaştırmışlar ve hangi yılın ocak ayının Arap aylarından Safer ayna denk geldiğini tespit etmişlerdir. Türk Tarih Kurumunun Tarih Çevirme Kılavuzunun da yardımıyla 1 Ocak 1294 tarihinin tam karşılığı 1 Safer 693 olarak bulmuşlar ve bu tarihlerden hareketle eserin 1294 ve önceki üç yıl içerisinde yazılmış olduğunu söylemişlerdir (Argunşah ve Güner 2015: 24).

1.1.5. Codex Cumanicus Üzerine Yapılan Çalışmalar³

Eser üzerinde birçok çalışma yapılmıştır. K. Grönbech, C. G. Kuun, W. Bang, A. N. Samayloviç, D. Rasovskiy, W. Radloff, T. Kowalski, T. Halasi Kun, V. Drimba, A. v. Gabain, A. Caferoğlu, D. Drüll, A. Tietze, A. Garkavets ve son olarak M. Argunşah-G. Güner gibi birçok araştırmacı çalışmalar yapmıştır.

³ Codex Cumanicus üzerine yapılan çalışmaların listesi için ayrıca bk.

Mustafa Argunşah ve Galip Güner (2015). *Codex Cumanicus*, Ankara: Kesit Yayınları; Osman Fikri Sertkaya (2015). "Codex Cumanicus (Latince-Farsça-Komanca Kodeks)" *Gazi Türkiyat*17: 207-217; M. Selda Karaşlar (2012). *Codex Cumanicus'ta Eylem*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Eseri ilk olarak 1828’de Julius V. Klaproth yayımlamıştır. Klaproth İtalyan bölümünün bir kopyasını yaptırmış ve üzerinde çalışmıştır. Codex’in tamamını değil de bir kısım parçaları neşretmiştir: Julisus von Klaproth (1828). *Vocabulaire latin, persan et coman d’après un MS. écrit en 1303 et provenant de la bibliothèque de poète Fransesco Petrarca. Mémoires relatifs à l’Asie*.t. III. Paris.

Erserin tamamını ilk olarak ilim camiasına tanıtan ve tıpkıbasımını yayımlayan kişi Géza Kuun’dur. Géza Kuun eseri Latince inceleme yaparak ve tercüme ederek ilim dünyasına sunmuştur. Fakat bu inceleme Latince olduğu için eserden pek yararlanılamamıştır: Comes Geza KUUN (1880). *Codex Cumanicus Bibliothecae ad Templum Divi Marci Venetiarum*. Budapestini.

1884, 1885 ve 1887 yılları arasında Wilhem Radloff Codex Cumanicus’un dili üzerine çalışmalar yapmıştır. Wilhem Radloff (1884, 1885): “Zur Sprache der Komanen”. *Internationale Zeitschrift für allgemeine Sprachwissenschaft I: 377-382; II: 13-42; (1887). Das türkische Sprachmaterial des Codex Cumanicus*. St. Pétersburg: Mémoires de l’Académie impériale des Sciences de St. Pétersburg. VII. Série XXXV. no. 6. 182 s.

E. Granit Codex’le ilgili bir çalışma yapmıştır. E. Granit (1904). “Codex Cumanicus, kokoelma sekvenseja ja hymneja (2 kuv.-Med 2 bilder)”. *Suomen Museo Finskt Museum*. XI: 25-48.

C. Salemann Codex’in kritiğini yapmıştır. C. Salemann (1910). “Zur Kritik des Codex Cumanicus”. *Bulletin de l’Academie Imperiale des Sciences de St. Petersburg*. 6. Ser. 4: 943-957.

Willi Bang de Codex’teki bilmeceleleri incelemiş, eserin kritiğini yapmış ve birçok çalışmada bulunmuştur: Willi Bang-Kaup (1910). “Zur Kritik des Codex Cumanicus”, *Louvain*. 1-16; (1910). “Über einen Komanischen Kommunionshymnus”. *Bulletins de l’Acad. Royale de Belgique (Classe des Lettres etc.)*. 231-239; (1910). “Beiträge zur Erklärung des komanischen Marienhymnus”. *Nachrichten von der Königlichen Gesellschaft der Wissenschaftlichen zu Göttingen, Phil.-hist.* 61-78;

(1911). “Komanische Texte”, *Bulletin de l’Academie royale de Belgique (Classe des Lettres, etc.)*. 9-10: 459-473; (1911). “Beiträge zur Kritik des Codex Cumanicus”. *Bulletin de l’Academie royale de Belgique (Classe des Lettres, etc.)*. 1: 13-40. (1912). “Die komanische Bearbeitung des Hymnus ‘A Solis Ortus Cardine’”. *Festschrift für Vilhe Im Thomsen zur Vollendung des Siebzigsten Lebensjahres*. 39-43; (1913). “Über die Herkunft des Codex Cumanicus”. *Sitzungsberichte der Königlich-preussischen Akademie der Wissenschaften, Phil.- hist. V*: 244-245; (1914). “Der Komanische Marienpsalter nebst seiner Quelle” *Abhandlungen der Königlichen Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen. Phil.- hist. XIII*: 241-276.

Julius Nemeth 1913 ve 1926-1932 yıllarında eser üzerine iki çalışma yapmıştır. Julius Nemeth (1913). “Die Rätsel des Codex Cumanicus”. *ZDMG. LXVII*: 577-608; (1926-1932). “Zu den Rätseln des Codex Cumanicus”. *Körösi Csoma-Archivum II*: 66-368;

A. N. Samoyloviç Codex’in kritiğini yapmıştır. A. N. Samoyloviç (1924). “K istorii i kritike Codex Cumanicus”. *Doklady Rossiyskoy Akademii Nauk*. s. 86-89.

Tadeusz Kowalski 1929’da *Codex Cumanicus*’un dilini bugünkü Karayca ile karşılaştırma denemesi yapmıştır: Tadeusz Kowalski (1929). *Karaimische Texte im Dialekt von Troki*. Krakowie.

D. A. Rasovskiy Codex’in kökeni konusunda bir çalışması vardır: D. A. Rasovskiy (1929). “K voprosu o proishojdenii Codex Cumanicus”. *Seminarium Kondakovianum III*: 193- 214.

Sergey E. Malov Codex’le ilgili bir çalışma yapmıştır. Sergey E. Malov (1930). “K istorii i kritike Codex Cumanicus”. *İzvestiya Akademii Nauk SSSR. Otdeleniya gumanitarnih Nauk 5*: 347-375.

Kaare Grönbeck Codex Cumanicus üzerinde incelemeler yaparak önce 1936’da tıpkıbasımını yayımlanmış, sonra da 1942 yılında eserin sözlüğünü de hazırlayarak ilim camiasına sunmuştur. K. Grönbeck bu çalışması yayımladıktan sonra eser üzerinde

çalışma yapmak çok uygun hale getirmiştir. Bu yönüyle çok önemli bir çalışmadır: Kaare Grönbeck (1936). *Codex Cumanicus cod. Marc. Lat. DXLIX. In Faksimile Herausgegeben. Mit Einer Einleitung.* von Kaare Grönbeck. Kopenhagen: Monumenta linguarum Asiae Maioris-I; (1942). *Comanischer Wörterbuch. Türkischer wortindex zu Codex Cumanicus.* Kopenhagen: Einar Munksgaard. K. Grönbeck' in yayımlamış olduğu sözlüğü Kemal Aytaç 1992 yılında Türkçeye çevirmiştir: Kemal Aytaç (1992). *Kuman Şivesi sözlüğü. Codex Cumanicus'un Türkçe Sözlük Dizini.* Ankara: KBY.

György Györffy de yazmanın kökeni hakkında bir çalışma yapmıştır: György Györffy (1942). *Codex Cumanicus Keletkezésének Kérdéséhez.* Budapest: Magyar Történettudományi Intézet Budapest. s. 1-25.

Saadet Çağatay Codex üzerine çalışmalar yapmıştır. Çağatay Codex'in sözlüğü kısmında detaylı bir çalışma yapmıştır: Saadet Çağatay (1943). “Codex Cumanicus Sözlüğünün Başlığı Dolayısıyla”. *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi dergisi.* C. II/1: 759-772; (1978). *Codex Cumanicus Sözlüğü, TürkŞiveleri Üzerine Denemeler.* Ankara.

Ülkemizde de Ahmet Caferoğlu *Türk Dili Tarihi II* adlı kitabında Codex ile ilgili en geniş bilgiyi vermiştir. Kitap ilk olarak 1943 yılında yayımlanmıştır. Daha sonraki baskılarında Codex konusu daha da genişletilerek verilmiştir. Burada Caferoğlu Géza Kuun'un yayımını değerlendirerek detaylı bir şekilde Codex' ten bahsetmiş ve Codex ile ilgili o güne kadar yapılan çalışmalardan söz etmiştir: Ahmet Caferoğlu (1943). *Türk Dili Tarihi Notları II.* İstanbul.

Abjan Kurişjanov da eserdeki bilmeceler, Arapça, Farsça ve Kumanca kelimeler üzerine birçok çalışma yapmıştır. Abjan Kurişjanov (1958). “Paradigmı skloneniya v yazıke pis'mennogo pamyatnika XIII-XIV vv. ‘Codex Cumanicus’”. *Voprosı Istorii i Dialektologii Kazahskogo Yazıka = Kazak Tili Tarihi men Dialektologiyasının Meseleleri 1:* 61-73; (1958). “Codex Cumanicus tilindegi mekendik bildiretin septikderding mağnaları”. *Voprosı Istorii i Dialektologii Kazahskogo Yazıka = Kazak Tili Tarihi men Dialektologiyasının Meseleleri1:* 74-82; (1960). “K izuçeniyu Kumanskıh zagadok = Kuman tilindegi jumbaktardı zertteu”. *Voprosı Istorii i Dialektologii Kazahskogo Yazıka = Kazak Tili Tarihi men Dialektologiyasının*

*Meseleleri*5: 167-176; (1962). “Arabo-Persidskiye elementı v Kumanskom yazıke (na materiale leksiki)”. *Voprosı Istorii i Dialektologii Kazahskogo Yazıka = Kazak Tili Tarihi men Dialektologiyasınıng Meseleleri*4: 157-216.

Codex’in dili konusunda en detaylı çalışmayı yapan kişi A. von Gabain’dır. Ayrıca Gabain’in Kumanların edebiyatı ve Eski Türkçenin grameri üzerine çalışması da vardır: A. von Gabain (1959). “Die Sprache des Codex Cumanicus”. *Philologiae Turcicae Fundamenta I*: 46-73. Gabain’in çalışması Mehmet Akalın tarafından Türkçe’ye aktarılmıştır: Akalın, Mehmet (1988). “Codex Cumanicus’un Dili”. *Tarihi Türk Şiveleri*. Ankara:Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay. 67–109; (1964). “Komanische Literatur”. *Philologiae Turcicae Fundamenta II*: 243-251. Bu makaleyi Bekir Zengin Türkçe’ çevirmiştir: Bekir Zengin (1991). “Kuman Edebiyatı”. *Türk Dünyası Edebiyatı* (hızl. Halil Açıköz). İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay. 9-19; (2007). *Eski Türkçenin Grameri*. Çev. Mehmet Akalın. Ankara: TDK Yay.

Codex Cumanicus’ta bulunan folklor unsurları ve bilmeceler üzerine Andreas Tietze 1966 bir çalışma yapmıştır: Andreas Tietze (1966). *The Coman Riddles and Turcic Folklore*. Berkeley: University of California Press. XVIII+160 s.

Vladimir Drimba da sözlükle ilgili değerli çalışmalar yapmıştır. Cedex’teki cümle bilgisi ve vaazları incelemiştir: Viladimir Drimba (1968). “Le sermon en vers du codex cumanicus”. *Revue Roumaine De Linguistique Tome XIII. No 5*: 407-412; (1973). *Syntaxe Comane*. Leiden: E. J. Brill; (2000). *Codex Cumanicus*. Edition diplomatique avec Facsimiles. Bucarest.(296 s.).

Davoud Monchi-zadeh 1969 yılında yazmadaki Farsça kelimeleri tekrardan incelemiş ve dizinini de vermiştir: Davoud Monchi-zadeh (1969). *Das Persische im Codex Cumanicus*. Upsala.

Andras Bodrogligeti Codex üzerine önemli bir çalışma yapmıştır. Bodrogligeti 1971 yılında Codex’teki Farsça kelimeleri incelemiş ve bu kelimeleri Latince transkribe edererek Latince ve Kumanca manalarını vermiştir: Andras Bodrogligeti (1971). *The*

Persian Vocabulary of the Codex Cumanicus. Bibliotheca Orientalis Hungarica XVI. Budapest : Akademiai Kiado.

N. A. Baskakov 1973 yılında Codex'in kritiğini yapmıştır: N. A. Baskakov (1973). "K kritike Codex Cumanicus: (ob odnoy iz ne razgadannih zagadok)". *Hungarica-Turcica:Studies 'Honour of Julius Németh*. Budapest: 80-86.

Dagmar Drüll da Codex'in yazıldığı yeri ve tarihi tespit etmeye çalışmıştır: Dagmar Drüll (1979). *Der Codex Cumanicus. Entstehung und Bedeutung*. Stuttgart.

Louis Ligeti de 1981 ve 1985 yıllarında eserle ilgili çalışmalar yapmıştır: Louis Ligeti (1981). *Prolegomena to the Codex Cumanicus. Codex Cumanicus*. Ed. Geza Kuun. Budapest. s. 1-54; (1985). *A Codex Cumanicus mai Kerdesei*. Korosi Csoma Tarsasag. Budapest.

Mefküre Mollova 1990 ve 1999 yıllarında iki çalışma yapmıştır: Mefküre Mollova (1990). "Codex Cumanicus, le bouddhisme et le turk oriental". *WZKM 80*: 141-165; Bu ikinci çalışmasında Codex'in Türkçe kısmındaki problemler üzerinde durmuştur: Mefküre Mollova (1999). "Les derniers problemes graphico-phonetiques turks de Codex Cumanicus". *Orientalia suecana XVII*: 111-130.

Peter B. Golden de Codex Cumanicus'un söz varlığı üzerine bir çalışma yapmıştır: Peter B. Golden (1992). *The Codex Cumanicus*. Central Asian monuments. Ed. H. B. Paksoy. İstanbul.

Aldo Gallotta 1992 yılında katıldığı *Uluslararası Türk Dili Kongresinde* yazmanın yeni bir nüshasını tespit ettiğini söylemiştir: Aldo Gallotta (1996). "Codex Cumanicus'un Yeni Bir Nüshası". *Uluslararası Türk Dili Kongresi 1992 (26 Eylül 1992-1 Ekim 1992)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. 267-271.

Angelo Michele Piemontese'in de 2000 yılında Codex'teki Latince ve Farsça kelimeler üzerine bir çalışması vardır: Angelo Michele Piemontese (2000). "Un testo latino-persiano connesso al Codex Cumanicus". *Acta Orientalia 53*: 121-132.

Recep Toparlı, Hanifi Vural ve Recep Karaatlı 2003 yılında Codex Cumanicus'un söz valığından da yararlanarak hazırlamış oldukları “*Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*” adlı kitabı yayımlamışlardır: (2007). *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ufuk Tavkul 2003 yılında Codex'te ve Karaçay-Malkar Türkçesinde bulunan kelimeler üzerine bir çalışma yapmıştır: Ufuk Tavkul (2003). “Codex Cumanicus ve Karaçay-Malkar Türkçesi”. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi* 15:45-81.

Aleksandr Garkavets 2004 yılında eserdeki Kuman-Kıpçak metinlerini, 2006 yılında ise Kuman duaları, ilahileri ve bilmeceleri üzerine iki çalışma yapmıştır: Aleksandr Garkavets (2004). *Codex Cumanicus: Kıpçako-Polovetskie Teksti XIII-XIV vv.*. Almatı; (2004). *Codex Cumanicus: Polovetskiye molitvi, gimni i zagadki XIII- XIV vv.*. Moskva.

Istvan Vasary'de eser hakkında bir çalışma yapmıştır. Istvan Vasary (2005). “Oriental languages of the Codex Cumanicus: Persian and Cuman as Linguae Francae in the Black Sea Region (13th-14th Centuries)”. *Il codice cumanicu e il suo mondo. A Cura di Felicitas Schmieder e Peter Schreiner Roma. Edizioni di Storia e Letteratura*. s. 105-124.

Ahmet Gökbal'ın 2005 yılında “Kıpçaklarda Aile Yapısı” üzerine bir çalışma yapmıştır: Ahmet Gökbal (2005). “Codex Cumanicus Işığında Kuman/Kıpçaklarda Aile Yapısı”, *Evlenme ve Düğün*. KKTC: Kıbatek-Ydö XI. Uluslararası Edebiyat Şöleni Bildiriler. 12-20.

Münis Curayeva'nın 2011 yılında Codex'teki bilmeceler üzerine bir çalışması vardır: Münis Curayeva (2011). “Kodex Kumanikus'ta Bilmeceler ve Özbek Folkloründeki Şekiller” *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi* XI/1: 25-32.

Musa Salan 2013'de Grönbeck'in “Kuman Şivesi Sözlüğü” hakkında bir eleştiri makalesi vardır: Musa Salan (2013). “Kuman Şivesi Sözlüğü” *Gazi Türkiyat* 13: 229-242.

Ülkemizde bugüne kadar Codex üzerine yapılan en kapsamlı çalışma M. Argunşah ve G. Güner'e aittir. M. Argunşah ve G. Güner'in 2015 yılında yayımladıkları 'Codex Cumanicus' adlı çalışmada yazmanın ses ve şekil bilgisi, transkripsiyon, metinlerin çevirisi, dizini ve tıpkıbasımı da verilmiştir. Mustafa Argunşah; Galip Güner (2015). *Codex Cumanicus*. Ankara: Kesit Yayınları.

Osman Fikri Sertkaya 2015'te Mustafa Argunşah ve Galip Güner'in 2015 yılında yayımladıkları "Codex Cumanicus" adlı çalışmaya bir eleştiri makalesi yayımlamıştır: Osman Fikri Sertkaya (2015). "Codex Cumanicus (Latince-Farsça-Komanca Kodeks)" *Gazi Türkiyat* 17: 207-217.

Galip Güner'de Codex üzerine birçok çalışma yapmıştır. Galip Güner (2016). "Kuman Bilmeceleri Üzerine Notlar ". *Kesit Yayınları*. İstanbul; (2016). " Codex Cumanicus Bağlamında Kumanların / Kıpçakların Gündelik Hayatına Dair Söz Varlığı: Eşya Adları". *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi* 5: 1544-1560; (2016). "Eski Türkler Çek Yazar mıydı?". *Uluslararası Türkçe Edebiyat Eğitim Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi* 5: 34-41; (2017). " Codex Cumanicus'ta Soğdca, Çince, Rusça, Aramice ve İbranice alıntılar". *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi* 3: 1285-1292; (2017). "Codex Cumanicus'ta Moğolca Alıntı Kelimeler Üzerine Yeni Bir Yaklaşım". *Gazi Türkiyat-Türkoloji Araştırmaları Dergisi* 20: 9-24; (2017). "Codex Cumanicus'ta Latince ve Grekçe Alıntılar". *Dil Araştırmaları* 20: 49-56.

1.1.6. Codex Cumanicus Üzerine Yapılmış Tez Çalışmaları

Mustafa Safran Kıpçakların ticari hayatları üzerine 1986 yılında yüksek lisans tezi çalışması vardır: Mustafa Safran (1986). *Codex Cumanicus'a Göre Kuman: Kıpçaklarda Ticari Hayat*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Merim Ryspakova Codex Cumanicus'la Kırgız Türkçesini sesbilgisi yönünden karşılaştıran bir tez çalışmasını 2007 yapmıştır: Merim Ryspakova (2007). *Codex Cumanicus ile Kırgız Türkçesi arasında bir karşılaştırma denemesi -ses bilgisi-*.

Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Orçun Ünal 2010 Codex'in İtalyanca kısmı üzerine bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır: Orçun Ünal (2010). *Codex Cumanicus 1A-55A (Giriş-Metin-Dizin-)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özüm Subaşı 2012 yılında Codex Cumanicus ile Kırgız Türkçesini söz varlığı bakımından inceleyen bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır: Özüm Subaşı (2012). *Codex Cumanicus ile Kırgız Türkçesinin Söz Varlığı Bakımından Karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Niğde: Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

M. Selda Karaşlar 2012 yılında Codex'teki eylemler üzerine bir doktora tezi hazırlamıştır: M. Selda Karaşlar (2012). *Codex Cumanicus'ta Eylem*. Yayımlanmamış Yüksek Doktora Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

1.2. Ermeni Kıpçak Türkçesi Eserleri (Ermeni Harfli Metinler 14.-15. yy).

Ermeni Bagratlılar Devleti'nin XI. yüzyılın ortalarında yıkılması üzerine Ermenilerin büyük bir kısmı Kıpçakların yaşadığı kuzey bölgelerine yerleşmişler ve XIII. yüzyılda burada büyük bir Ermeni kolonisi kurmuşlardır. XI. yüzyılda başladığı tahmin edilen Kıpçak-Ermeni ilişkileri XIII. ve XIV. yüzyıllarda Kırım'da ortak konuşma ve din dili oluşturacak derecede gelişmiştir. Bölgede nüfusları daha da artan Ermeniler Kıpçaklarla sıkı ilişkiler kurmuş ve siyasi, ticari sebeplerden dolayı da kiliselerinde ve resmî yazışmalarında Kıpçak Türkçesini kullanmaya başlamışlardır. Başta Kefe ve Sudak olmak üzere Karasubazar, Gözleve, Akmescit (Simferopol), İnkerman (Sevastopol), Solhat gibi şehirler Ermenilerin yerleştiği yerlerdendir (Kasapoğlu Çengel 2012; Pritsak 1979).

Ermeni Kıpçakçasına ait dil malzemesi, 1559-1664 yılları arasında Kamanets-Podolsk Ermeni cemaatinin çeşitli dosya ve evraklardan ibarettir. 1943 yılına kadar Ukrayna'nın Kiev şehrinde korunmakta olan bu dil malzemeleri II. Dünya savaşı sırasında Ukrayna'yı ele geçiren Almanların 1944'te geri çekilmesi sırasında çıkan yangınlarda yok olmuştur. Bunlardan sadece 1930 yılında T. I. Hrunin'in transkripsiyonla çevirdiği metinler günümüze ulaşmıştır. Ayrıca Viyana, Venedik, Paris, Breslau ve Krakow kütüphanelerinde de Ermeni Kıpçakçası ile yazılmış yirmi sekiz adet yazma bulunmaktadır (Pritsak 1979: 131-132).

Ermeni Kıpçakçası eserleri altı grupta toplanmaktadır:

1. Tarihî Vakayinameler
2. Kanun Kitapları, Mahkeme Sicil Defterleri ve Tutanakları
3. Dil Bilgisi Eserleri ve Lügatler
4. Dinî Metinler
5. Edebî Metinler
6. Doğa Bilimleri Metinleri

Ermeni-Kıpçak Türkçesine ait eserlerin içerikleri şu şekildedir: Kiev'de 28 hukuk defteri; Lviv'de 1 sözlük ve 26 müstakil doküman; Erivan'da dil ile ilgili ve kiliseye ait 9 el yazması; St. Petersburg'da 1 sözlük, velilerin hayatına ait 1 kitap ve 1 Zebur; Viyana'da 3 sözlük, Hristiyanlık ve mahkeme ile ilgili 13 hukuk defteri, mahkeme defterleri, Zeburlar, dua kitapları, Vartabed Anton'un 3 vaaz kitabı; Venedik'te 10 el yazması: Zeburlar, dua kitapları, kronikler, mahkeme defterleri; Krakow, Varşova ve Wrocław'da 11 el yazması: 1 Zebur, 1 dua kitabı, 1528-1604 yıllarına ait bir mahkeme tutanağı; Paris'te 4 el yazması: Zebur, mahkeme tutanağı, takvim, 1 kronik ve bilge Hikar hakkında menkıbeler; Leiden'de 1 basma dua kitabı: 1618'de muhtemelen Türkçe olarak basılmış ilk kitaptır (Kasapoğlu Çengel 2012: 25).

1.3. Mısır ve Suriyedeki Kıpçak Türkçesi Eserleri (Arap Harfli Metinler 16.-17. yy).

Memlûk sultanları, diğer İslam hükümdarları gibi sanatı, ilimi ve edebiyatı desteklemiş ve korumuşlardır. Onların himayesi altında, Arap tarihçiliği ve özellikle müspet ilimlerde çok değerli eserler ortaya çıkmıştır (Eckmann 2014: 52). Türklerin

Mısır ve Suriye bölgesinde nüfus ve nüfuz olarak etkili hâle gelmelerinden sonra Türkçe burada popüler bir dil haline gelmiştir. Arapça konuşan halkın Türkçeyi öğrenmesini kolaylaştırmak için Türkçe sözlükler oluşturulmuştur. Arapça ve Farsçadan tercüme yapılmıştır. Bu eserleri edebî, dinî ve askerlikle ilgili olarak yazılan kitaplar takip etmiştir. Memlûk emir ve sultanlarının kütüphaneleri için bazı Türkçe eserler de istinsah edilmiştir. (Akar 2005; Hacıeminoğlu 2002).

János Eckmann, Mamlûk Kıpçakçasını eserde kullanılan ses ve yapı özellikleri bakımından A) Asıl Memlûk Kıpçakçası, B) Oğuz-Kıpçak Karışık Diyalekti, C) Osmanlı Türkçesi olmak üzere üç gruba ayırmıştır (Eckmann 2014: 52-55).

Memlûk Kıpçak eserlerini Şu başlıklar altında toplayabiliriz:

1.3.1. Sözlük ve Gramer Kitapları

1. Kitâbü'l-İdrâk li-Lisâni'l-Etrâk
2. Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-i Türkî ve Acemî ve Mugâlî
3. Et-Tuhfetü'z-Zekıyyefi'l-Lügati't-Türkiyye
4. Kitâbu Bülgatü'l-Müştâk fi Lügati't-Türk ve'l-Kıfçak
5. El-Kavânînu'l-Küllıyyeli-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye
6. El-İdrâk Haşiyesi
7. Ed-Dürretü'l-Mudiyye Fi'l-Lügatit-Türkiyye

1.3.2. Edebî Eserler

1. Gülîstan Tercümesi

1.3.3 Fıkıh Kitapları

1. Kitâb fi'l-fıkıh
2. Kitâb fi'l-Fıkıh bi-Lisâni't-Türkî
3. Kitâb Mukaddime-i Ebu'l-Leysi's-Semerkañdî
4. İrşâdü'l-Mülûk ve's-Selâtîn

5. Mukaddimetü'l-Gaznevîfi'l-İbâdât

1.3.4. Okçuluk Kitabı

1. Kitâb fi-İlmi'n-Nüşşâb (Hulâsa)

1.3.5. At ve Atçılık Kitapları

1. Baytaratü'l-Vâzih

2. Münyetü'l-Guzât

3. Kitâbü'l-Hayl

1. 4. Günümüz Kıpçak Türkçesi

Bir dilin bilimsel olarak sınıflandırılabilmesi için o dilin zaman, coğrafya ve dilsel gelişim kriterleriyle birlikte incelenmesi gerekir. Böylelikle dilin tarihî gelişimi, coğrafi dağılımı, şiveleşme süreçleri, şivelerin birbiriyle olan ilişkileri, ses ve yapı değişimleri gibi noktaları aydınlığa kavuşmuş olur. Karşılaştırmalı dilbilim çalışmalarının XVII. Yüzyılın sonlarında gelişmesiyle birlikte dil ailelerinin tasnifleri de yapılmaya başlanmıştır (Akar 2005: 45-46).

Türk şivelerinin ilk tasnif denemesini XI. yüzyılda Kaşgarlı Mahmud Divanü Lügati't- Türk adlı eserinde yapmıştır. Kaşgarlı eserinde kendi zamanında yaşayan Türk boylarını doğu ve batı olmak üzere kabaca iki gruba ayırmıştır. Hakaniye adını verdiği doğu grubuyla Karahanlılar, Kaşgar ve Balasagun civarındaki yazı dilini kastetmiş ve Karluk, Çigil, Yağma, Tohsı ve Uygur şivelerini de buna eklemiştir. Kaşgarlı'ya göre batı grubuna bütün Oğuz şiveleri, Kırgız, Kıpçak, Peçenek ve Bulgar şiveleri girmektedir. Kaşgarlı Mahmut'tan sonra Türk şiveleri ile ilgili tasnif denemeleri XIX. Yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren başlamıştır.

Bugüne kadar Türk şiveleriyle ilgili birçok tasnif denemesi yapılmasına rağmen şivelerin tam bir sınıflandırılması yapılamamıştır. Bunun sebebi, binlerce yıllık tarihe

sahip olan Türkler, çok geniş bir alanlara yayılmışlar ve tarihî dönemlere ait çok az yazılı belge bırakmışlardır. Bunun neticesinde de Türk dilinin sınıflandırılmasında şivenin ayırt edici yönü, diğer şivelerle farklarını ve benzerliklerini tespit etmek de bir hayli zordur. Türk dili ayrı ayrı ele alınıp incelenmesi gereken çok çeşitli lehçe, şive ve ağızlardan oluşmaktadır (Akar 2005; Tavkul 2003).

Günümüze kadar pek çok tasnif denemeleri yapılmıştır. Bu denemelerden bazılarında Kıpçak Türk Şiveleri şu şekillerde tasnif edilmiştir: Wilhelm Radloff 1883 yılında yaptığı tasnifte Türk şivelerini dört bölüme ayırmış ve Kıpçak Şivelerine de “Batı şiveleri” başlığı altında yer vermiştir.

Batı Şiveleri

- 1 – Kırgız Şiveleri (Kara-Kırgız, Kazak-Kırgız, Karakalpak)
- 2-İrtiş Şiveleri (Turalı, Kürdak, Tobol, Tümen)
- 3- Başkırt Şiveleri (Ova Başkırtçası, Dağ Başkırtçası)
- 4- Volgaveya Doğu Rusya Şiveleri (Mişer, Kama, Simbir, Kazan, Belebey, Kasım) (Arat ve Temir 1992: 230-232).

G. J. Ramstedt 1917’de bir tasnif denemesi yapmıştır. Bu tasnifte Kıpçak Şivelerini “Batı grubu” adı altında toplamıştır.

Batı Grubu (tağ>taw, d>y): Kırgız, Kazak, Kara-Kalpak, Nogay, Kumuk, Karaçay, Balkar, Karaim, Volga diyalektleri (Tatar, Mişer), Başkırt (Tekin 2013: 323).

Diğer bir tasnif denemesini A. N. Samoyloviç yapmıştır. Bu tasnif gerek fonetik, gerek etnik ve coğrafi ölçüleri dikkate alması bakımından o güne kadar yapılmış en bilimsel sınıflandırmadır. Samoyloviç’in bu çalışması kendinden sonraki çalışmalara da kaynaklık etmiştir. Coğrafi ve etnik durumlarına göre Kıpçak Şivelerini “taw grubu” dahil etmiştir.

taw grubu (Kıpçak, Kuzey-Batı)

Bu gruba eski yazı dillerinden Kıpçakça ile şu yeni diyalektler girer: Altay, Teleüt, Kumandı, Kırgız, Kumuk, Karaçay, Balkar, Tobol, Baraba, İç Rusya

diyalektleri, Mişer, Başkurt, Kırım (güney kıyıları dışında), Karaim, Nogay, Kazak (Tekin 2013: 323-325).

Türk şiveleri üzerinde ses getiren ve en fazla konuşulan tasniflerden birisi de Räsänen'e aittir. Räsänen Kıpçak şivelerini şu başlık altında tasnif etmiştir:

Kuzey-Batı grubu: Kırgız, Kazak, Karakalpak, Nogay, Kumuk, Karaçay, Balkar... (Tekin 2013: 327).

Reşit rahmeti Arat ise kendisine kadar yapılan bütün tasnifleri incelemiş ve kendi sınıflandırma denemesini yapmıştır. Bu denemede Kıpçak şivelerini şu başlık altında toplamıştır:

tav-grubu: (ayak, tav, tavlı, kalğan)(Kuzey) (Tekin 2013: 330).

Talat Tekin bugünkü Türk dil ve şivelerini tasnif ederken Kıpçak şivelerini şu başlık altında vermiştir:

tawlı grubu: Tatarca, Başkurtça, Kazakça (Karakalpakça ile birlikte), Nogayca, Kumukça, Karaçay-Balkarca, Karayca, Baraba Tatarcası, Kırım Tatarcası. Tekin Kırgız Türkçesini bu gruptan ayrı bir yere koymuştur (Tekin 2013: 336).

Önemli tasniflerden biri de Menges'e aittir. Menges Kıpçak Türkçesini şöyle tasnif etmiştir:

Kuzey Batı veya Kıpçak Grubu

Orta Türkçenin Eski Kuzey-Batı Grubu

Komanca ve Kıpçakça.

Karadeniz-Hazar Denizi Dilleri: Karaimce, Karaçaya ve Balkarca, Kırım Tatarcası (Asıl Kırım), Kumukça.

Volga-Kama-Batı Sibiryâ Dilleri: Kazan Tatarcası (Asıl Tatarca, Tepter, Meşir ve Kasimov Tatarları şiveleri ile), Batı Sibiryâ şiveleri (Turalı, Tümenli, Tobollı, Işımlı, Kürdak, İrtışlı), *Baraba şivesi:* Küerik şivesi, Başkurtça.

Aral-Hazar Dilleri: Kazakça (Karakalpakça ile birlikte), (İrancalaşmamış veya Kıpçak) Özbekçesi, Nogayca, Kırgızca (Tekin 2013: 333).

Görüldüğü gibi araştırmacılar Kıpçak şivelerini tasnif ederken *Batı Şiveleri*, *Batı grubu*, *taw grubu* (Kıpçak, Kuzey), *tawlı grubu*, *Kuzey-Batı grubu*, *tav-grubu*, *Kuzey Batı veya Kıpçak grubu* gibi isimler altında incelemişlerdir.

Bugün Kuzeybatı grubu Türkçesi, Tatar Özerk Cumhuriyeti'nde konuşulan Tatar Türkçesi ve bunun alt grupları olan Kazan'ın güney ve batısından başlayarak, Ryazan bölgesinin doğu sınırına kadar uzanan bölgelerde ve Finlandiya'daki bir grup tarafından konuşulan Mişer Tatarcası, Ural'ın güney ve doğu bölgeleriyle batı Sibiryâ'da konuşulan Tepterce, batı Sibiryâ'da konuşulan Tobol, Tümen, Kurdak, Tura ve İrtiş Tatarcası, ayrıca Başkurdistan Özerk Cumhuriyeti'nde konuşulan Başkurtça, bir zamanlar Kırım'da, ayrıca Litvanya'nın Poniewiez ve Polonya'nın Troki, Wilno ve Luck ve Ukrayna'nın Halicz bölgelerinde konuşulan Karaimce, 1945'e kadar Kuzey Kafkasya'da konuşulan Karaçayca ve Balkarca, Dağıstan Özerk Cumhuriyeti'nde, özellikle Hazar denizi kıyısındaki Derbent ve Terek nehrinin denize döküldüğü yerlerde konuşulan Kumukça, kısmen Kırım bozkırlarında ve Bahçesaray, Simferopol, Karasu-Bazar, Feodosija ve Kertch şehirlerinde konuşulan Kırım Tatarcası; Kırım'ın Perekop civarında, kuzey Kafkasya'nın Stavropol bölgesine kadar olan doğu Kuban bölgesinde ve Dobruca bölgelerinde konuşulan Nogayca, Sovyetler Birliği'ndeki Kazakistan Cumhuriyeti ve kısmen sınırın kuzeydoğu bölgesinden Volga'ya kadar uzanan bölgelerde konuşulan Kazak Türkçesi, Kazak Türkçesinin bir alt kolu olan ve Sovyetler Birliği'ndeki Özbekistan Cumhuriyeti içerisinde bulunan Karakalpak Özerk Cumhuriyeti'nde konuşulan Karakalpakça, Özbekistan Cumhuriyeti'nin doğusunda konuşulan Kıpçak Özbekçesi ve Kırgızistan Cumhuriyeti'nde, ayrıca bunun doğusundan itibaren Doğu Türkistan'ın batısı ve oradan Tiyenşan'ın doğusuna kadar uzanan

bölgelerde, Özbekistan ve Tacikistan'ın Kırgızistan'a sınır olan bölgeleriyle kısmen Kuzey Afganistan'da konuşulan Kırgız Türkçesinden oluşur (Gültekin, 2007: 308).

1.5. Bugünkü Kıpçak Türkçeleri

1.5.1. Kazaklar ve Kazak Türkçesi

Türk Şivelerinin sınıflandırmalarında Kazak Türkçesi Kuzey-Batı grubu içinde bulunur. “Kazak” kelimesinin kökeni üzerine birçok görüş mevcuttur. Bu görüşlerden bazıları şunlardır:

Zeki Velidi Togan' göre “Kazak” adının önceleri sultanlar için kullanıldığını daha sonra anlam genişlemesine uğrayarak sultanlara bağlı oymaklar ve devlet için de kullanıldığını belirtir. Reşit Rahmeti Arat'a göre de “kazak” sözü, “hür, serbest, evsiz barksız, bekâr, mert, yiğit, cesur” bir diğer anlamı da “atlı asker” dir. Ahmet Caferoğlu, “kazak” kelimesini “silahşör, kızan, askerlik yükümlüsü” şeklinde açıklamaktadır. “Kazak” sözü Kırgız ve Kazak şivelerinde “hür adam; gözü pek binici”, Tatar Türkçesinde “bekâr”, Türkiye Türkçesinde de, “karısına söz geçirebilen, dediğini yaptırabilen, sert erkek” anlamlarına gelmektedir.

Bu konuda en yaygın ve kabul edilen görüş ise kelimenin “kaz-” fiilinden türediğidir. “Kaz-” fiili, “serseri dolaşmak, evsiz yurtsuz gezmek” anlamına gelmektedir. Kelime bu anlamıyla Çağatay sözlüklerinde ve Kumuk şivesinde mevcuttur. Abuşka sözlüğünde de “kazak” kelimesi, “evsiz, başı boş dolanan” anlamındadır. Samayloviç, Barthold, Radloff, Vambery, Zenker, Gombocz gibi pek çok bilim adamı “kazak” sözünün “başı boş gezen, evsiz barksız” anlamlarına geldiği görüşündedirler (Alkaya ve Buran 2014:90-91).

Kazakistan Sovyetler birliğinden 16 Kasım 1991'de ayrılarak bağımsız olmuştur. Kazak Türklerinin çoğu Kazakistan Cumhuriyeti'nde yaşamaktadırlar. Kazakistan dışında Doğu Türkistan, Moğolistan, Kırgızistan, Özbekistan, Rusya,

Türkmenistan ve Çin’de Kazak Türkleri yaşamaktadır. Toplamda 10 milyondan fazla Kazak Türkü bulunmaktadır. Kazakistan’ın yüz ölçümü 2.960.000 km²’dir.

Kazak Türkçesinin yazı dili haline gelmesi XVII. yüzyılın sonu XIX. yüzyılın başları olmakla birlikte Ahmet Baytursun’un Arap alfabesini Kazak Türkçesine göre düzenlenmesiyle tamamlanmıştır. Kazak Türkleri 1929 yılına kadar Arap alfabesini, 1929-1940 yılları arasında Latin alfabesini kullanmışlardır. 1940’tan günümüze kadar da Kiril alfabesini kullanmışlardır. Günümüzde de kullanmaya devam etmektedirler. Kazak Türkçesinin Kuzey-batı ağzı, Güney ağzı ve Batı ağzı olmak üzere 3 ağzı vardır. Bugün yazı dili olarak Kuzey-Batı ağzı kullanılmaktadır (Doğan ve Koç 2013; Doğan ve Şuataman 2010; Tamir 2007).

Kazak Türkçesinde, seslerdeki önemli özelliklerden bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

- Türkiye Türkçesindeki “ş” sesleri Kazak Türkçesinde “s” sesi olur: *baş* “baş”, *kaş* “kas”, *beş* “bes”, *taş* “tas”.
- Kelime başı “j” sesleri Kazak Türkçesinde “y” sesine döner: *yaz*- “jaz-“, *yel* “jel”, *doy*- “toy-“, *yurt* “jurt”.
- Türkçeye Arapça ve Farsçadan giren sözcüklerdeki “f” sesi çoğunlukla “p” sesine, bazen de “b” sesine döner: *fakir* “pakir”, *fikir* “pikir”, *felek* “pelek”, *felaket* “beleket”.
- Arapça ve Farsçadan Türkçeye giren kelimelerin başındaki “h” sesi düşer veya “k” sesine döner: *her* “er”, *hem* “em”, *hazır* “kazır”, *rahat* “rakat”.
- Kazak Türkçesinde kalın ünlülü ve tek heceli olan sözcüklerin sonundaki “ğ” sesi “w” sesi olur: *dağ* “taw”, *tuğ* “tuw”, *doğ*- “tow-“, *boğ*- “bow” (Tamir 2007: 435).

1.5.2. Kırgızlar ve Kırgız Türkçesi

Kırgız Türkçesi, Türk dilinin Kuzey-Batı grubuna girer. Reşit Rahmeti Arat, fonetik esaslara göre yaptığı sınıflandırmada Kırgız Türkçesini Kuzey grubu “tav” içinde göstermiştir. Benzing ile Menges, Kırgız Türkçesini Aral-Hazar grubunda Kazak, Karakalpak ve Nogay Türkçeleriyle birlikte almıştır. T. Tekin’in yapmış olduğu tasnifte

ise Kırgız yazı dili “tawlı” (Kıpçak) grubundan ayrı olarak “tölü” grubunda değerlendirilmiştir. Kırgız Türkçesi, bazı fonetik-morfolojik özellikleriyle, kelime kadrosu bakımından ve coğrafi konumu itibarıyla de diğer Kıpçak grubu şivelerinden farklı bir yerdedir (Doğan ve Hünerli 2010; Kasapoğlu Çengel 2005).

B. M. Yunusaliev Kırgız Türkçesinin kendi içindeki gelişim sürecini 3 bölümde toplamıştır:

- A) Kırgız Türkçesinin en eski devri (IX-X. yüzyıllara kadarki dönem)
- B) Kırgız Türkçesinin ortaçağ devri (XV-XVI. yüzyıllara kadarki dönem)
- C) Yeni Kırgız Türkçesi devri (XVI. yüzyıldan günümüze kadar) (Doğan ve Hünerli 2010: 265).

M. Ö. II. yüzyıldaki Çin kaynaklarında Kırgız Türklerinden “Ge-kun”, I. yüzyıldaki kaynaklarda “Kien-kun”, VI. yüzyıla ait kaynaklarda ise “K’i-ku”, “Hegu” adıyla söz edilmektedir. Kırgız adı Köktürk yazıtlarında “Kırkız”, Tibetçe kaynaklarda “Gir-kis” şeklinde geçer. Ligeti’nin söylediğine göre; Vambery, bu adın “kır” ile “gez” kelimelerinin birleşmesinden oluştuğunu ve “kır gezen” anlamına geldiğini; Radloff da “Kırız” kelimesinin “kırk” ve “yüz” sayılarının birleşmesinden oluştuğunu, diğer bir kaynak ise “kır Oğuz”, yani kır Oğuzları kelimesinden geldiğini söyler. K. I. Petrov ve A. N. Kononov’a göre “kırız” (kırmızı) ile “-z” çokluk ekinden ibaret olup (kırız>kırız) “kırmızılar, kırmızı adamlar” demektir. Kelimenin *kır (kırmızı)* ile *-kır/-gıt/-gız* topluluk ifade eden eklerden ibaret olduğu sonucuna varmıştır. Ferhat Zeynalov’a göre ise bu kelime “kırız>kırız” “kırmızı yüz” anlamına gelmektedir. Efsanelere göre Kırgızlar “Kırk Kız” dan meydana gelmişlerdir (Baştaş ve Kutlu 2016; Kasapoğlu Çengel 2005).

Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla bağımsızlıklarına kavuşan Kırgızlar, 31 Ağustos 1991 tarihinde Kırgızistan Cumhuriyetini kurdular. Kırgızistan Cumhuriyetinin doğusunda Doğu Türkistan, batısında Özbekistan, kuzeyinde Kazakistan, güneyinde ise Tacikistan bulunur. Kırgızistan’ın yüzölçümü 198.500 km²’dir. 2015 yılı rakamlarına göre nüfusu altı milyondur. Bugün Kırgızistan’ın dışında Rusya, Özbekistan, Kazakistan, Tacikistan, Afganistan, Pakistan, Doğu Türkistan ve Türkiye’de yaklaşık bir milyon Kırgız yaşamaktadır (Baştaş ve Kutlu 2016: 13).

Kırgızlar 1928 yılına kadar Arap alfabesini, 1925-1930 yılları arasında Latin alfabesini kullanmışlardır. 1940'lı yıllardan itibaren Sovyet idaresindeki diğer Türk halkları gibi Kiril alfabesini kullanmak zorunda kaldılar. Bugün de Kiril alfabesini kullanmaya devam etmektedirler. Kırgız Türkçesinin Kuzey, Güneybatı ve Güneydoğu olmak üzere üç diyalekti vardır. Kırgız edebî dili, Kuzey diyalektine dayanmaktadır (Biyaliyev 2000: 30).

Kırgız Türkçesinde, seslerdeki önemli özelliklerden bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

- Türkiye Türkçesinde kelime başındaki “y” sesi Kırgız Türkçesinde “c” sesine döner: *yalan* “calgan”, *yılan* “cılğan”, *yol* “col”, *yürek* “cürök”.
- Türkiye Türkçesinde kelime başındaki “b” sesleri çoğunlukla Kırgız Türkçesinde “m” sesine döner: *başak* “maşak”, *ben* “men”, *bin* “miñ”, *buz* “muz”.
- Kırgız Türkçesine Arapça ve Farsçadan giren “h” sesleri “k” sesine döner: *haber* “kabar”, *halk* “kalk”, *hor* “kor”, *hurma* “kurma”.
- Arapça ve Farçadan Kırgızcaya giren kelimelerdeki “f” sesleri “p” olur: *farz* “parız”, *sefer* “sapar”, *defter* “depter”, *feraset* “parasat”, *fikir* “pikir”.
- Yabancı dillerden alınan kelimelerin başında bulunan “h” sesleri düşer: *hareket* “areket”, *Hasan* “Asan”, *Hüseyn* “Üsön”, *hâl* “al-abal”, *hüküm* “öküm”.

1.5.3. Tatarlar ve Tatar Türkçesi

Tatar sözü, ilk defa Orhun Kitabelerinde “Otuz Tatar” ve “Tokuz Tatar” şeklinde, Çin kaynaklarında “Ta-Ta” veya “Da-Da” şeklinde geçmektedir. Ebul-Gazi Bahadır Han “*tatar*” adının, önceleri bir han adı olduğu daha sonraları ise kavim adı haline geldiğini, Cüveyni ise Tatar kavim adının siyasi bir terim olduğunu söyler. Reşidüddin bu halkın ayrı bir kavim olduğunu kaydetmiş ve dillerinin Moğolca olduğunu yazmaktadır. “Tatar” adı bir bakıma kavimler birliğini ifade etmektedir. Kabusnâme’de Tatarların dokuz Türk kavminden biri olduğu, Divânü Lügati’t-Türk’te Türk kavimleri arasında gösterildiği, Dede Korkut Hikâyelerinde ve Tarih-i Fahreddin

Mübarekşah'taki Türk kavimlerine ait listede "tatar" adının da yer aldığı görülmektedir. Orta Çağda, Avrupa'da Latince "tarta" "cehennem, yer altı hükümdarlığı" sözünün anolojisiyle Altın Ordu devletini bu şekilde adlandırmışlar ve Avrupa'da XIII. asırdan başlayarak, eski "barbar" sözüyle neredeyse eş bir anlam kazanarak onun yerini almıştır (Caferoğlu 2015; Öner 2007).

"Tatar" adının birçok etimolojisini vardır. "tat~dat~yat" "yabancı" ve "er~ar~ir" "insan, insanlar, halk" ve "yabancı insan, halk" anlamına da gelmektedir. (RAN 1997: 357). Tatar adı, çeşitli kaynaklarda "dağ kişisi, tatar, barbar, vahşi, okçu halk, put (ongun), defter, su Moğolu, yabancı" gibi anlamlarla açıklanmıştır. Tatar adı "tat" ve "ar" (er) sözlerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. "Tat" kelimesi "yabancı" anlamına gelen "yat" kelimesinden gelmektedir. Tarihi süreç içerisinde "yat > dat > tat" değişimine uğramıştır. İkinci söz "ar" ise "er, kişi" anlamındadır. Dolayısıyla Tatar Tatar (er) < yat-ar (er) "yabancı er, yabancı kişi" anlamına gelmektedir. Günümüzde en çok kabul gören "tat-eri~tat-er" "yabancı kişi" etimolojisidir (Alkaya ve Buran 2014; Öner 2007).

Tatar Türkçesi, Türk dilinin coğrafi tasnifine göre Türk dilinin Kuzey-Batı grubuna girer. Bu Türk şivesi Kazan Tatarcası, Kazan Türkçesi gibi adlarla da anılır. Reşit Rahmeti Arat'ın fonetik özellikleri dikkate alarak yaptığı sınıflandırmaya göre Tatar Türkçesi, Kuzey grubu "tav-grubu" içinde yer alır. Talat Tekin'e göreyse Tatar Türkçesi "tawlı" Kıpçak grubu içinde yer alır.

Uzun tarihi içinde, oldukça gelişmiş bir yazılı edebiyata sahip olan Tatar Türkçesi, özellikle XVI. yüzyılın ortalarından başlayarak yeni dönemlere kadar süren göçler dolayısıyla çok geniş bir alana yayılmıştır. Orta Diyalekt, Batı (Mişer) Diyalekti ve Doğu (Sibirya) Diyalekti olmak üzere üç büyük diyalekt topluluğuna sahiptir.

Bugün Tatarların önemli bir kısmı Rusya federasyonuna bağlı Tataristan Özerk Cumhuriyetinde yaşamaktadır. Tataristan dışında Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan, Başkurt, Çuvaş, Mari, Udmurt, Mordvin ve Komi gibi özerk cumhuriyetlerde; Rusya Federasyonu'na bağlı değişik şehirlerde ve Gorkiy, Tambov, Penze, Ryazan, Ulyanov Kuybişev, Orenburg, Volgograd, Saratov, Astrahan, Çelyabin, Novosibirsk, Om ve

Tom, Tümen, Perm ve Kirov eyâletlerinde yaşamaktadır. Ayrıca Rusya Federasyonunun dışında, Romanya, Bulgaristan, Türkiye, Polonya, Almanya, Avustralya ve ABD’de Tatar toplulukları vardır (Doğan ve Hünerli 2010: 456).

Tataristan Cumhuriyeti, 67.836 km² yüz ölçümüne sahip, Doğu Avrupanın doğu bölgesinde Kama ve İdil nehirlerinin birleştiği yerde kurulmuştur. Batısında Çuvaşistan, doğusunda Başkurdistan, kuzeybatısında Mari Cumhuriyeti, kuzeyinde Kirov bölgesi, kuzeydoğusunda Udmurt Cumhuriyeti, güneydoğusunda Orenburg bölgesi, güneyinde ise Şamara ve Simbir bölgeleri bulunur. Başkenti Kazan olup ülkenin nüfusu yaklaşık dört milyondur. Şubat 1994’te yapılan bir anlaşmayla muhtar cumhuriyet statüsüne kavuşmuştur. Şu anda Tatar Türkçesi resmî dil durumundadır. Tatar Türkleri 1927 yılına kadar Arap alfabesini, 1927’den 1939 yılına kadar Latin alfabesini 1939’dan bugüne kadar Kiril alfabesini kullanmışlardır. Bugün de kullanmaya devam etmektedirler (Alkaya ve Buran 2014: Öner 2007).

Tatar Türkçesinde, seslerdeki önemli özelliklerden bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

- Türkiye Türkçesinde yazıda gösterilmeyen “ŋ” sesi Tatar Türkçesinde yazıda gösterilir: *an* “aŋ”, *tan* “taŋ”, *yen* “ciŋ”, *anlamak* “aŋlav”.
- Arapçadan alınan kelimelerde ayın sesi, Tatar Türkçesinde “g” olur: *Ali* “Gali”, *aile* “gaile”, *Talat* “Talgat”, *şair* “şagıyr”.
- Tatar Türkçesinde “g” sesi iki ünlü arasında bulunursa “v” sesine döner: *ağır* “avır”, *ağız* “avız”, *ağıl* “avıl”.
- Tatar Türkçesinde iki ünlü arasında kalan “p” sesi “b” sesine döner: *yapış-* “yabiş”, *tepin-* “tebén-“, *öpüş-* “öbéş”, *tepe* “tebe”(Alkaya ve Buran 2014: 38-39).

II. BÖLÜM

2. METİN-İNCELEME

-A-

aña, añar, aar ‘ona’ (CCII 628, CCI 420; CCII 628, CCI 413; CCII 619).

Tat. **añar:** ona (yön-yönelme) (KA-TTS 32).

Kzk. ø

Kırg. ø

añar → aña.

aar köre saygı (CCII 619).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

Aaron (öz. is) Hz. Musa’nın kardeşi Hz. Harun, başrahip Aaron (CCII 619).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

abaga (<Mo. abaga) ‘amca’ (CCI 413).

Tat. **abıy:** 1. amca; 2. dayı; 3. ağabey (KA-TTS 23).

Kzk. ø

Kırg. **aba** (<abaga) ‘amca; ihtiyara hitap tarzı’ (KS 1); **abake:** amcacığım (KIR-TS 19).

abra- (<Mo. abra-) ‘korumak, savunmak’ (CCI 413), *abramak* (<Mo. abra- + T.) ‘koruma, savunma’ (CCI 413), *karış-* ‘a.m.’ (CCI 495).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

abişka → abuşka.

abuşka, abişka ‘ihtiyar, yaşlı, kart’ (CCII 619, CCI 495), *kart* ‘a.m.’ (CCI 495).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **abişka**: ihtiyar (KS 2).

aç ‘karnı acıkmış olan, aç’ (CCI 413; CCII 619).

Tat. **aç**: aç, açlık hissi duyan (KA-TTS 23).

Kzk. **aş**: aç, karnı aç, yemek yememiş (KAZTTTS 57).

Kırg. **aç**: aç (KS 5).

aç⁽¹⁾ ‘1. açmak; 2. deyimleşmiş birleşik fiillerin kuruluşunda’ (CCI 414; CCII 619).

Tat. **aç-**: açmak (KA-TTS 24).

Kzk. **aş-**: açmak (KAZTTTS 57).

Kırg. **aç-**: açmak (KS 5).

aç⁽²⁾ ‘acıkmak’ (CCI 414).

Tat. **aç-**: acıkmak (KA-TTS 24).

Kzk. **aş-**: aç, karnı aç, yemek yememiş (KAZTTTS 57).

Kırg. **aç-**: acıkmak (KS 5).

açı ‘acı, ekşi’ (CCI 414; CCII 620).

Tat. **açı**: 1. acı; 2. zehirli; 3. bozuk; 4. mayalanmış (hamur vb.) 5. kaygılı, sıkıntılı; 6. keskin (KA-TTS 24).

Kzk. **aşı**: 1. (bir şeyin tadı) ekşimek, bozulmak; 2. acımak, rahatsızlık vermek, sızlamak (KAZTTTS 58).

Kırg. **açuu**: acı, ekşi, ekşilik, acılık; 2. yakıcı, aşındırıcı, ekkâl; ağrı veren; 3. hiddet, öfke (KS 7).

açı taş ‘şap’ (CCI 414).

Tat. **açutaş**: şap (TTS 292).

Kzk. **aşudas**: şap (KAZTTTS 60).

Kırg. **açuutaş**: şap (TKS 810).

açı türlü ‘acı’ (CCI 414).

Tat. **açı:** 1. acı; 2. zehirli; 3. bozuk; 4. mayalanmış (hamur vb.); 5. kaygılı, sıkıntılı; 6. keskin (KA-TTS 24).

Kzk. **aşşı:** 1. tuzlu; 2. tadı ağız yakan, kavuran (KAZTTTS 58).

Kırg. **açuu:** acı; ekşi, ekşilik, acılık; 2. yakıcı, aşındırıcı, ekkâl; ağrı veren; 3. hiddet, öfke (KS 6).

açıgan- ‘acımak, ekşimek’ (CCII 620).

Tat. **açı-:** 1. ekşimek; 2. mayalanmak (KA-TTS 24).

Kzk. **aşıp ket-:** 1. acımak, ekşimek; 2. (TTKATS 251).

Kırg. **açı-:** 1. ekşimek, tahammür etmek; acılanmak; 2. ağrı hissetmek (KS 5).

açık- ‘acıkmak’ (CCII 620).

Tat. **açık-:** acıkmak (KA-TTS 24).

Kzk. **aşiq-:** acıkmak (KAZTTTS 58).

Kırg. **açık-:** acıkmak (KS 5).

açıl- ‘açılmak’ (CCII 620).

Tat. **açıl-:** açılmak (KA-TTS 24).

Kzk. **aşıl-:** 1. açılmak; 2. temizlenmek, kirden arınmam (KAZTTTS 58).

Kırg. **açıl-:** 1. açılmak; bir şeyin kapağı alınmak; 2. meydana çıkmak (KS 5).

açırgan- ‘pişman olmak’ (CCII 620), *açırgamaḥ* ‘üzülme, pişman olma’ (CCI 414)

Tat. **açırgan-:** kederlenmek, endişelenmek (KA-TTS 24).

Kzk. ø

Kırg. ø

açkuç ‘anahtar’ (CCI 414).

Tat. **açkuç:** 1. anahtar; 2. çare; 3. bir başarıyı hazırlayan temel faktör (KA-TTS 24).

Kzk. **aşqış:** anahtar, açkı (KAZTTTS 58).

Kırg. **açkuç:** maymuncuk, anahtar (KS 6).

açuv ‘keder, üzüntü, acı’ (CCII 620).

Tat. **açuv:** çok derin nefret hissi, hiddet, kızgınlık, öfke (KA-TTS 24).

Kzk. **aşuv:** hiddet, öfke, sinir, kızgınlık (KAZTTTS 58).

Kırg. **açuu:** acı; ekşi, ekşilik, acılık; 2. yakıcı, aşındırıcı, ekkâl; ağrı veren; 3. hiddet, öfke (KS 6).

Adam (öz. is.)Hz. Adem (CCII 620). *azam* (< Ar. ādam) ‘insan, adam, âdem’ (CCI 429).

Tat. **adem:** 1. insan, adam 2. Hz. Adem (KA-TTS 25).

Kzk. ø

Kırg. **adam:** 1. adam, insan; 2. adam, huy ve ahlak yönünden üstün nitelikli (KIR-TS 36).

ag, av ‘iplik, sicim, tel vb. ince şeylerden kafes biçiminde yapılmış örgü, ağ’ (CCI 414, CCII 642).

Tat. **av:** ağ, balık ağı (KA-TTS 38).

Kzk. **av:** donun veya pantolonun apış arasına gelen yeri, apışlık, ağ (KAZTTTS 55).

Kırg. ø

aga ‘ağa, ağabey’ (CCII 620).

Tat. **ağa:** 1. ağabey; 2. yaşça büyük kişi, yetişkin erkek (KA-TTS 26).

Kzk. **ağa:** 1. akrabalardan yaşça büyük olanı; 2. yaşça büyük erkek; 3. yol gösterici, akıl veren, danışman; 4. rütbece büyük olan kişi (KAZTTTS 24).

Kırg. **aga:** büyük erkek kardeş, erkek kardeş (KS 9).

agaç ‘1. ağaç; 2. (ocak, fırın vb. de) yakacak odun’ (CCI 415; CCII 620).

Tat. **agaç:** 1. ağaç; 2. ağaç malzeme; 3. ahmak (KA-TTS 26).

Kzk. **agaç:** 1. ağaç; 2. kereste (KAZTTTS 25).

Kırg. **cıgaç:** ağaç (KS 207).

agın- ‘çıkmaq, yükselmek’ (CCI 415; CCII 621), *agınan-* ‘a.m.’ (CCI 415), *min-* ‘a.m.’ (CCI 526; CCII 777).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

agınan- ‘çıkmaq, yükselmek’ (CCI 415; CCII 621), *agın-* ‘a.m.’ (CCI 415), *min-* ‘a.m.’ (CCI 526; CCII 777).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

agındır- ‘çıkartmaq, yükselmek’ (CCII 621).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

agingiç → aginguç.

aginguç, agingiç ‘merdiven’ (CCI 415; CCII 621).

Tat. ø
Kzk. ø
Kırg. ø

agir ‘1. tartıda çok çeken, hafif karşıtı, ağır; 2. hürmet, itibar’ (CCI 415).

Tat. **avır**: 1. ağır, hafif olmayan; 2. kaygılı, üzücü; 3. yavaş hareket eden; 4. sert; 5. zor, meşakkatli (KA-TTS 38).

Kzk. **avır**: 1. hafif olmayan, ağır; 2. çetin, meşakkatli; 3. büyük, ağır. (KAZTTTS 57).

Kırg. **oor**: 1. ağır; 2. güç, zor (KS 595).

agırñ → agrık.

agir kılı ‘ağırbaşlı’ (CCI 415)

Tat. ø

Kzk. **avır, avırminezdi**: ağırbaşlı (TTKATS 14).

Kırg. **oor basırıktuu**: ağır başlı (TKS 43).

agır-la-, avur-la- ‘hürmet etmek, itibar göstermek, ağırlamak, şereflendirmek, kutsamak’ (CCI 415; CCII 621, CCII 643).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

agırsıy, avursı ‘onur, saygı, hürmet’ (CCI 416; CCI 427).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

agırsıy bile, avursı bile ‘onurlu, saygılı, hürmetli’ (CCI 416; CCI 427), *hormat bile* ‘a.m.’ (CCI 480).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

agışdır- ‘birlikte akıtmak’ (CCII 421).

Tat. **agış**: 1. akma, akış; 2. durmaksızın hareket etme (KA-TTS 26).

Kzk. **agız-**: 1. akıtmak, dökmek, damlatmak, suyu bir şeyin içine dökmek; 2. (su) bir şeyi alıp götürmek; 3. çok hızlı gitmek, su gibi akıp gitmek (TTKATS 26).

Kırg. **agız-**: akıtmak, aksın diye suya bırakmak, yüzdürmek (KS 10); **agızdır-**: döktürmek (KS-BKS 21).

agız, avuz ‘ağız’ (CCI 416; CCII 621, CCII 644).

Tat. **avız:** 1. ağız; 2. giriş yeri, baş kısım (KA-TTS 29).

Kzk. **avız:** 1. ağız; 2. bir şeyin açık tarafı; 3. bir şeyin üst tarafı (KAZTTTS 56).

Kırg. **ooz:** 1. ağız; 2. bir şeyin çıkacağı delik; 3. menba; 4. büyük kapı (KS 597).

agrı- → agru-.

agrıh → agrık.

agrık, agrıh, agrıh, avruv ‘ağrı, hasta, yaralı, hastalık’ (CCCII 621, CCCII 621, CCCII 621, CCCII 643).

[Eski Kıp. *agrık, agrı, auru* ‘ağrı’ (KBS 57)].

Tat. **avıruv:** 1. hasta, sağlıksız, ağrılı; 2. hasta (KA-TTS 38).

Kzk. **avruv:** 1. hastalık; 2. hasta (KAZTTTS 56); **avıruv:** hasta (TTKATS 357).

Kırg. **ooru:** hastalık (KS 596).

agru-, agrı- ‘acı çekmek, ağrımak’ (CCI 416; CCI 416), *agırmak, agrımak* ‘hastalık, ağrı’ (CCI 416, CCI 416), *saksızlık* ‘hastalık, sağlıksızlık’ (CCI 546).

Tat. **avır-:** hasta olmak, bir hastalıkla karşılaşmak, bir tarafı ağrımak. (KA-TTS 38); **avır-:** ağrımak (TTS 25).

Kzk. **avır-:** 1. hastalanmak; 2. acı çekerek zorlanmak (KAZTTTS 57).

Kırg. **ooru-:** hastalanmak (KS 596).

agsah ‘aksak, topal’ (CCI 416).

Tat. **aşsaq:** aksak (KA-TTS 28).

Kzk. **aşsaq:** aksak, topal (KAZTTTS 36).

Kırg. **aksak:** topal. (KS 14).

agul → **kiçi agulu bile akıl** (CCI 416).

Tat. **akıl:** 1. akıl; 2. âlim insan; 3. sosyal fikir; 4. nasihat; 5. fikir (KA-TTS 27).

Kzk. **akıl:** 1. akıl, idrak; 2. fikir, nasihat, faydalı düşünce (KAZTTTS 37).

Kırg. **akıl:** idrak, akıl, iz ‘an (KS 12).

agullı (< Ar. ‘aql + T.) ‘akıllı’ (CCII 621).

Tat. **akıllı:** 1. uslu, terbiyeli, iyi huylu; 2. akıllı, akıllıca, mantıklı (KA-TTS 27).

Kzk. **akıldı:** akıllı, zeki (KAZTTTS 38).

Kırg. **akılduu:** akıllı, idrak sahibi (KS 13).

aguzlug ‘gem, ağızlık’ (CCI 416).

Tat. **avızlık**: gem, ağızlık. (KA-TTS 39).

Kzk. **avızlık**: ağızlık, gem (KAZTTTS 56).

Kırg. **oozduk**: gem (KS 597).

ah⁽¹⁾ ‘üzüntü, keder, gam’ (CCII 622).

Tat. **ah**: pişmanlık, endişe anlatan ünlem (KA-TTS 26).

Kzk. **ah**: ah! vah! (KAZTTTS 57).

Kırg. **ah**: vah! (KS 61); **ah**: sevindiğinde, şaşırdığında, pişman olduğunda kullanılır (KIRTTS 69).

ah⁽²⁾ → ak.

ah- → ak-.

ahça ‘beyazımsı, beyaz şey, akça’ (CCII 622), **akça** ‘akçe, para’ (CCI 417).
[(akça: ‘oldukça beyaz’ < ak+ça. ~ağca~ahca) (KBS 59)]

Tat. **ak**: 1. beyaz; 2. açık renkte; 3. temiz, kirsiz; 4. rahat (KA-TTS 27).

Kzk. **akça**: beyaz renkli, akça (KAZTTTS 37).

Kırg. **akça**: beyazımtırak, oldukça beyaz (KS 12).

ahlık ‘beyazlık, aklık’ (CCI 416).

Tat. **ahlık**: 1. aydınlık; 2. namusluluk, ahlaklılık (KA-TTS 28).

Kzk. **ahlık**: 1. kar gibi beyaz renk, aklık, beyazlık; 2. samimiyet, hüsnüniyet, temiz kalplilik (KAZTTTS 37).

Kırg. **aktık**: beyazlık, aklık (KS 16).

ak, ah⁽²⁾ ‘beyaz, ak’ (CCI 417, CCII 622).

Tat. **ak**: 1. beyaz; 2. açık renkte; 3. temiz, kirsiz; 4. rahat (KA-TTS 27).

Kzk. **ak**: ak, beyaz (KAZTTTS 34).

Kırg. **ak**: 1. beyaz; 2. temiz, namuslu; 3. masum, suçsuz; 4. süt, süt mamülleri; 5. yumurta akı; 6. aktar, sis (KS 11).

ak-, ah- ‘akmak’ (CCII 622, CCII 622).

Tat. **ak-**: 1. akmak; 2. sızmak; 3. (ışık vb. hakkında) serpilmek, yayılmak; 4. çoğalmak; 5. dalga dalga yayılmak (KA-TTS 27).

Kzk. **ak-**: akmak, akıp gitmek (KAZTTTS 35).

Kırg. **ak-**: akmak, akıp gitmek (KS 11).

akça ‘akçe, para’ (CCI 417), **nakt** ‘a.m.’ (CCI 529), **ahça** ‘beyazımsı, beyaz şey, akça’ (CCII 622).

[(akça: ‘para’ < ET. ağı ‘varlık, hazine’ +ça) (KBS 59)]

- Tat. **ağça:** 1. para; 2. sermaye, zenginlik (KA-TTS 27).
 Kzk. **ağsa:** para, akçe (KAZTTTS 37).
 Kırg. **akça:** 1. sikke, para (KS 12).

akıl, hakıl, avul (< Ar. 'aql' 'akıl' (CCI 417, CCII 709, CCII 643).

- Tat. **aqıl:** 1. akıl; 2. âlim insan; 3. sosyal fikir; 4. nasihat; 5. fikir (KA-TTS 27).
 Kzk. **aqıl:** 1. akıl, idrak; 2. fikir, nasihat, faydalı düşünce (KAZTTTS 37).
 Kırg. **akıl:** akıl, idrak, iz'an (KS 12).

akıllı (< Ar. 'aql + T.) 'akıllı' (CCI 417), *ustlu* 'a.m.' (CCI 590).

- Tat. **aqıllı:** 1. uslu, terbiyeli, iyi huylu; 2. akıllı, akıllıca, mantıklı (KA-TTS 27).
 Kzk. **aqıldı:** akıllı, zeki (KAZTTTS 38).
 Kırg. **akılduu:** akıllı, idrak sahibi (KS 13).

ak korgaşın 'kalay' (CCI 417), *kalay* 'a.m.' (CCI 489).

- Tat. **akkurğaş:** kalay (TTS 173).
 Kzk. ø
 Kırg. **korgoşun:** 1. kurşun elementi; 2. bu elementten yapılmış mermi, kurşun (KIR-TS 1321).

akmak (<Ar. aḥmāk) 'deli, aptal, ahmak' (CCI 417), *téli* 'a.m.' (CCI 570).

- Tat. **aḥmaḥ:** ahmak, akılsız (KA-TTS 27).
 Kzk. **akımak:** aptal, ahmak, salak (KAZTTTS 38).
 Kırg. **akmak:** ahmak, aptal (KS 15).

akrın, arkun 'yavaş, sakin, sessiz' (CCI 417; CCI 423).

- Tat. **akrın:** 1. yavaş, ağır; 2. yavaşça, acele etmeden; 3. saklanarak; 4. durup oyalanarak, vakit geçirerek; 5. sakince, gürültü etmeden (KA-TTS 28).
 Kzk. **akrın:** yavaş, ağır, sessiz (KAZTTTS 38).
 Kırg. **akırın:** yavaş (KS 14).

akşam 'akşam' (CCI 417).

- Tat. **aḥşam:** akşam (KA-TTS 27).
 Kzk. **akşam:** 1. akşam vakti; 2. akşam namazı (KAZTTTS 37).
 Kırg. **akşam: akşam:** 1. akşam vakti; 2. akşam namazı çağı (KS 14).

al⁽¹⁾ 'kırmızı, al' (CCI 417; CCII 622).

- Tat. **al:** al, alsu; açık kızıl (TTS 28).
 Kzk. **al:** kızıl, kara, yeşil, kahverengi gibi sözlerin önüne gelerek bu renklerin açık tonlu ve belirgin olduklarını belirtir.

Kırg. ø

al⁽²⁾ ‘hile, dalavere, kurnazlık’ (CCII 622).

Tat. **aldaş**: aldatma, hile (KA-TTS 29).

Kzk. ø

Kırg. ø

al- ‘1. almak, kabul etmek; 2. evlenmek, almak’ (CCI 417; CCII 622), *almak* ‘alma işi’ (CCI 419).

Tat. **al-**: 1. almak; 2. ele geçirmek; 3. (kızla) evlenmek; 4. satın almak; 5. kaplamak; 6. dahil etmek; 7. yardımcı fiil: “yeterlik”, “tezlik”, “tamamlama” (KA-TTS 27).

Kzk. **al-**: 1. bir şeyi elle tutmak, kaldırmak; 2. bir şeyi sahiplenmek, kazanmak; 3. bir yere kabul etmek, almak; 4. kazanç elde etmek, kâr sağlamak; 5. evlenmek; 6. istila etmek, hakimiyet altına almak; 7. azaltmak, eksiltmek; 8. yemek, içmek (KAZTTTS 38).

Kırg. **al-**: 1. almak; 2. tesellüm etmek; 3. satın almak; 4. (av kuşu hakkında): yakalamak, kapmak; 5. yardımcı fiil rolünde (KS 17).

ala ‘ala, alaca’ (CCII 623).

Tat. **ala**: siyah ve beyaz veya açık ve koyu renklerden oluşan, alaca (KA-TTS 29).

Kzk. **ala**: 1. ak ile başka renklerin bir arada görünmesi, benekli, alaca; 2. gözün ak tabakası; 3. eksik, yarım yamalak; 4. birlik içinde olmayan (KAZTTTS 38).

Kırg. **ala**: 1. benekli, alaca; 2. ayrı gayrılık, ittifaksızlık, inhilâl (ihtilaf), müsavi olmıyan; 3. cüzam; 4. *ala cazdan* baharın başlangıcından; 5. namussuzluk (KS 18).

alaboga ‘balina’ (CCII 623).

Tat. **alabuğa**: tatlı su levreği, perki (KA-TTS 29).

Kzk. ø

Kırg. **alabuğa**: tatlı su hani balığı, *Perca fluviatilis* (tatlı su levreği) (KS 18).

alabota ‘külünden sabun tozu yapılan bir tür yabani ot’ (CCII 623).

Tat. **alabuta**: kara pazı otu (KA-TTS 29).

Kzk. ø

Kırg. **alabata**: külünden kül suyu yapılan çalı (bitki) (KIRTTS 41).

alaça ‘alaca’ (CCII 623).

Tat. **alaça**: alaca renkli (KA-TTS 29).

Kzk. **alaça**: çeşitli renkte yünden dokunan kilim. (KAZTTTS 40).

Kırg. **alaça**: 1. bir çeşit yollu pamuklu kumaş; 2. *bel alaça* : bir at donu ismi (KS 18). **ala-bula**: alacalı, bulacalı (TKS 52).

alaçuk ‘kulübe, baraka’ (CCI 418).

Tat. **alaçık**: baraka, kulübe (KA-TTS 29).

Kzk. **alaçık**: baraka, kulübe (KA-TTS 29).

Kırg. **alaçık**: küçücük keçe ev, obacık; kulübe, salaş (KS 18).

alam (<Ar. ‘alem) ‘alem, tuğ, nişan, alamet, sembol’ (CCI 418, CCII 623), *tov* ‘a.m.’ (CCI 580).

Tat. **elem**: 1. alem, nişan; 2. bayrak (KA-TTS 114).

Kzk. **âlem**: evren, âlem, cihan, dünya, kainat (KAZTTTS 65).

Kırg. ø

Alamani ketanı (<Alaman + Ar. kettān + T.) ‘Alman keteni’ (CCI, 418).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

alan ‘alaca’ (CCII 623).

Tat. **ala**: siyah ve beyaz veya açık ve koyu renklerden oluşan, alaca (KA-TTS 29).

Kzk. **ala**: 1. ak ile başka renklerin bir arada görünmesi, benekli, alaca; 2. gözün ak tabakası; 3. eksik, yarım yamalak; 4. birlik içinde olmayan (KAZTTTS 38).

Kırg. **ala**: 1. benekli, alaca; 2. ayrı gayrılık, ittifaksızlık, inhilâl (ihtilaf), müsavi olmıyan; 3. Cüzam; 4. *ala cazdan* baharın başlangıcından; 5. namussuzluk (KS 18); **ala-bula**: alacalı, bulacalı (TKS 52).

alan kulan ‘alacalı, alaca bulaca’ (CCII 623), *kulan alan* ‘a.m.’ (CCII 763).

Tat. **ala-kola**: alaca (TTS 28).

Kzk. **ala-ğula**: farklı farklı, rengârenk, benekli, alaca (KAZTTTS 39).

Kırg. **ala-bula**: alacalı, bulacalı (TKS 52).

alar ‘onlar’ (CCII 623).

Tat. **alar**: onlar (KA-TTS 513).

Kzk. **olar**: onlar (TTKATS 572).

Kırg. **alar**: onlar (KS-BKS 42).

alay, alley ‘evet, öyle, şöyle’ (CCI 418; CCII 624, CCII 625), *evet* ‘a.m.’ (CCI 474).

[And. ağı. Konya: *allay* ‘öyle, o şekilde’ (DS. I-A: 224)]

Tat. **alay**: 1. öyle; 2. o derece, o kadar (KA-TTS 29).

Kzk. ø

Kırg. **alay:** *andayo* gibi, bu gibi, böyle, öyle (KS 21).

alay bolmasa ‘veya, veyahut’ (CCI 418).

Tat. **alay bulğaç:** öyleyse, öyle olunca (KA-TTS 29).

Kzk. ø

Kırg. **bolboso:** veya (TKS 922).

alay ése ‘öyleyse’ (CCI 418).

Tat. **alaysa:** öyleyse, o zaman, o takdirde. (KA-TTS 29).

Kzk. ø

Kırg. **anday bolso:** öyle ise, o halde (KS 32).

alay-oh ‘şöyle, öyle’ (CCI 418).

Tat. **alay:** 1. öyle; 2. o derece, o kadar (KA-TTS 29).

Kzk. ø

Kırg. ø

alda- ‘aldatmak’ (CCI 418; CCII 624), *aldamak* ‘aldatma’ (CCI 419).

Tat. **alda-:** 1. hile yapmak; 2. yalan söylemek, kandırmak, hıyanet etmek.
3. göz boyamak (KA-TTS 29).

Kzk. **alda-:** 1. kandırmak, aldatmak; 2. gönlünü almak, hoşnut etmek
(KAZTTTS 40).

Kırg. **alda-:** aldatmak, dolandırmak (KS 24).

algış ‘dua, övgü, kutlama, iyi dilek’ (CCII 624).

Tat. **alkış:** alkış (KA-TTS 30).

Kzk. **algış:** şükran, minnet, takdir, teşekkür (KAZTTTS 40).

Kırg. **algış:** alkış (KS 27).

algışla- ‘övmek, kutlamak’ (CCII 625).

Tat. **alkışla-:** 1. alkışlamak; 2. kutlamak. (KA-TTS 30).

Kzk. **algışta:** teşekkür etmek, şükranlarını bildirmek (KAZTTTS 40).

Kırg. ø

algışlı ‘bereket, bolluk, aziz, kutsal, mübarek, mutlu’ (CCI 419; CCII 625), *barakat* ‘
bolluk, bereket’ (CCI 433).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

alıçı ‘satın almak isteyen kimse, alıcı, müşteri’ (CCI 419).

Tat. **satıp aluçı:** müşteri (KA-TTS 399); **algıç:** alıcı (TTS 30).

Kzk. **aluvşı:** alıcı (KAZTTTS 43).

Kırg. **aluuçı:** 1. teslim edici; 2. satıncı (müşteri) (KS 31).

alın ‘alın’ (CCI 419), *manlay* ‘a.m.’ (CCI 525).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

alındağı kaş ‘eyerin ön kısmındaki çıkıntılı bölüm’ (CCI 419).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

alış- ‘karşılıklı almak, değişmek’ (CCI 419), *alışturmak* ‘değiştirme, değiş tokuş’ (CCI 419).

Tat. **alış-:** 1. alıp verme, alışverişte bulunmak; 2. fethetmek; 3. değiştirmek. (KA-TTS 30).

Kzk. **avıs-:** 1. değiştirmek; 2. başka yere gitmek, yer değiştirmek; 3. delirmek, aklını kaçırmak (KAZTTTS 57).

Kırg. **alış-:** birbirinden almak, hep beraber almak (KS 27).

all ‘ön, huzur, kat’ (CCII 625).

Tat. **al:** ön (TTS 240).

Kzk. **aldı:** 1. bir şeyin esas tutulan yüzü, arka karşıtı, ön; 2. bir şeyin esas tutulan yüzünün baktığı yer, karşı; 3. bir şeyin başlangıcı; 4. bir şeyin en büyüğü; 5. bir şeyin en önde geleni, seçilmiş, başarılı; 6. gelecek, istikbal (KAZTTTS 41).

Kırg. ø

alley → alay.

alma ‘elma’ (CCI 419).

Tat. **alma:** 1. elma; 2. elma ağacı (KA-TTS 30).

Kzk. **alma:** elma (KAZTTTS 42).

Kırg. **alma:** elma, elma ağacı (KS 29).

almazlık ‘almama işi’ (CCII 625).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

al paçalı ‘al paçalı, kınalı’ (CCII 626).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

alpavut (<Mo. albagud) ‘asilzade, soylu, aristokrat’ (CCII 626).

Tat. **alpavit**: asilzade, bey. (KA-TTS 31).

Kzk. **alpavit**: 1. çok büyük, devasa; 2. sömürgeci (KAZTTTS 42).

Kırg. ø

alt ‘alt’ (CCII 626).

Tat. **ast**: alt, aşağı. (KA-TTS 35).

Kzk. **astı**: 1. alt; 2. dağın eteği; 3. zemin, yer (KAZTTTS 53).

Kırg. **ast**: 1. alt, alt kısım; 2. ön, ön kısım; 3. başlangıç (KS 53).

altar (Hr.) ‘tapınaklarda üzerinde kurban kesilen, günlük yakılan, dinî tören yapılan taş masa, sunak’ (CCII 626).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

altı ‘altı (sayı)’ (CCII 626).

Tat. **altı**: altı (KA-TTS 31).

Kzk. **altı**: altı (KAZTTTS 42).

Kırg. **altı**: altı (TKS 59).

altın→ altun.

altmış ‘altmış’ (CCII 626).

Tat. **altmış**: altmış (KA-TTS 35).

Kzk. **alpıs**: altmış (KAZTTTS 42).

Kırg. **altmış**: altmış (KS 30).

altun, altın ‘altın’ (CCI 420; CCII 626).

Tat. **altın**: altın (KA-TTS 35).

Kzk. **altın**: 1. sarı renkli, kolay işlenebilen, yüksek değerli, paslanmaz metal, altın; 2. bu metalden yapılan; 3. değerli, kıymetli (KAZTTTS 43).

Kırg. **altın**: altın, altından olan. (KS 30).

altınçı ‘sarraf, kuyumcu’ (CCI 420).

Tat. **altınçı**: 1. sarraf, kuyumcu; 2. altıncı (KA-TTS 35).

Kzk. **altınşı**: altıncı (KAZTTTS 43).

Kırg. **altınçı**: altıncı (KS 30).

altun kur altın kemer (CCII 627).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

am ‘dişilik organı’ (CCI 420).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

amanat (< Ar. amānat) ‘birine geçici olarak bırakılan ve teslim alınan kişiye korunması gereken eşya vb., emanet’ (CCI 420).

Tat. **amenet:** emanet (TTS 35).

Kzk. **amanat:** 1. emanet; 2. ödev, görev (KAZTTTS 44).

Kırg. **amanat:** 1. muhafaza edilmek üzere verilen şey; rehin; 2. (bilhassa folklarda) sık sık ‘can ‘ ın sıfatı olarak kullanılmaktadır (KS 31).

amaşa → hemeşe.

ambar (< Far. anbār) ‘genellikle tahıl vb. saklanan yer, ambar’ (CCI 420).

Tat. **ambar:** ambar, erzak deposu (KA-TTS 31).

Kzk. **ambar:** ambar, depo. (KAZTTTS 44).

Kırg. **ambar:** ambar (TKS 60).

Ambrosius (öz. is.) ‘Milan piskoposu, Hristiyan ilahiyatçı, Aziz Ambrosius’ (CCII 627).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

Amen (Hr.) “ ‘Allah kabul etsin. ‘anlamında dua sözü, amin” (CCII 627).

Tat. **amin tot-:** yemek üstüne şükredip dua etmek (KA-TTS 31); **amin:** amin (TARS 35).

Kzk. **amin:** “Allah kabul etsin.”, “öyle olsun” anlamlarında, duaların arasında ve sonunda kullanılır, âmin (KAZTTTS 44).

Kırg. **amin:** amin (TKS 61).

amrak ‘aziz, sevgili’ (CCII 627), *bavursak* ‘a.m.’ (CCII 655).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

ana ‘anne’ (CCI 420; CCII 627).

Tat. **ana:** 1. ana; 2. en değerli. (KA-TTS 31).

Kzk. **ana:** anne, ana (KAZTTTS 44).

Kırg. **apa:** anne (KS 36); **ene:** ana, anne (KS 332).

ananın agası ‘dayı’ (CCII 628).

Tat. **ananın abıysı:** dayı (TTS 101).

Kzk. **nağası ağa:** dayı (TTKATS 194).

Kırg. **taeke:** dayı (TKS 180).

ança ‘o kadar, öyle’ (CCII 628).

Tat. **ança:** o kadar, o derece (TARS 37).

Kzk. \emptyset

Kırg. **ança:** o kadar, işte b u kadar, oldukça çok, (KS 32).

ança çaklı ‘öyle, onun gibi’ (CCII 628).

Tat. \emptyset

Kzk. \emptyset

Kırg. **ançalık:** o kadar, o derece (KS 32); **ançeyin:** şöyle böyle (KS 32).

ançagina ‘birazcık, azıcık’ (CCI 420), *munçagina* ‘a.m.’ (CCI 527).

Tat. **az gına:** birazcık (TTS 62).

Kzk. **azğana:** birazcık (TTKATS 115).

Kırg. **ança-mınça:** biraz (KS 32).

ançak ‘ancak’ (CCII 629).

Tat. **ançak:** ancak (TTS 62).

Kzk. \emptyset

Kırg. \emptyset

anda ‘onda, orada’ (CCI 420; CCII 629).

Tat. **anda:** 1. orada; 2. o kişide; 3. o sırada, o anda, o arada (TTS 31).

Kzk. **anda:** orada, o yerde (KAZTTTS 45).

Kırg. **anda:** orada; o zaman (KS 32).

andan ‘ondan, ondan sonra’ (CCI 421; CCII 629).

Tat. **andan:** ondan (TTS 31).

Kzk. **odan:** ondan (TTKATS 594).

Kırg. **andan:** 1. ondan, şundan, oradan; 2. ondan dolayı, sonra, ondan sonra (KS 32).

andanyamanrak ‘en kötü’ (CCI 421).

Tat. ø
Kzk. ø
Kırg. ø

andı ‘öyle, öylebir’ (CCII 629).

Tat. **andıy**: öyle, onun gibi (TTS 31).
Kzk. ø
Kırg. **anday**: o gibi, bu gibi, böyle, öyle (KS 32).

andı- ‘sabırsızlıkla beklemek, gözetlemek, pusu kurmak’ (CCII 630).

Tat. ø
Kzk. ø
Kırg. ø

anı ‘1. onu; 2. ona’ (CCI 421; CCII 630).

Tat. **anı**: onu (TTS 31).
Kzk. **onı**: onu (TTKATS 572).
Kırg. **anı**: onu (KS 35).

anıklan- ‘hazırlanmak’ (CCII 630).

Tat. ø
Kzk. ø
Kırg. ø

anıñ ‘onun’ (CCI 421; CCII 630).

Tat. **anıñ**: onun (TTS 31).
Kzk. **onıñ**: onun (TTKATS 573).
Kırg. **anın**: onun (KS 35).

anıñça ‘onun kadar’ (CCI 421).

Tat. **anıñça**: ona göre, onun isteğine / arzusuna göre (TRS 37).
Kzk. ø
Kırg. ø

anıñ kibi ‘öyle’ (CCI 421).

Tat. **andıy**: öyle, onun gibi (KA-TTS 31).
Kzk. ø
Kırg. **anday**: o gibi, bu gibi, böyle, öyle (KS 32).

anıñı ‘onu’ (CCI 421).

Tat. **anı**: onu (TTS 31).
Kzk. **onı**: onu (TTKATS 572).

Kırg. **anı:** onu (KS 35).

anıı için ‘bu sebeple, çünkü’ (CCI 421), *basa* ‘1. hatta; 2. bundan dolayı, çünkü’ (CCI 434), *çünkim* ‘bundan dolayı, çünkü’ (CCI 460).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **andıktan:** onun için, o sebeple, şunun tesiriyle (KS 32).

ağla- ‘anlamak’ (CCI 421; CCII 631), *ağlamak* ‘anlayış, anlama’ (CCI 422).

Tat. **ağla-:** 1. anlamak; 2. değerlendirmek; 3. düşünmek, tasarlamak (KA-TTS 32).

Kzk. **ağla, ağda-:** anlamak, sezmek, farketmek (KAZTTTS 46).

Kırg. **ağda-:** anlamak, künhüne varmak (beynine ulaşmak) (KS 32).

anlar ‘onlar (çokluk üçüncü kişi zamiri)’ (CCI 422; CCII 634).

Tat. **alar: onlar** (KA-TTS 513).

Kzk. **olar:** onlar (TTKATS 572).

Kırg. **alar:** onlar (KS-BKS 42).

Annas (öz. is.) ‘Hz. İsa’yı yargılayan yargıçlardan birisi, Hanna’ (CCII 634).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

ansızın ‘ansızın, aniden’ (CCII 634).

Tat. **ansız:** o olmadan, onun dışında (KA-TTS 32); **aşsızdan:** 1. birden aniden; 2. düşünmeden, mekanik olarak (KA-TTS 32).

Kzk. **aşsız, aşsızda:** ansızın, aniden (KAZTTTS 47).

Kırg. ø

ant ‘yemin, ant’ (CCII 634), *bütünlük* ‘a.m.’ (CCII 678).

Tat. **ant:** ant, yemin (KA-TTS 32).

Kzk. **ant:** ant, yemin (KAZTTTS 45).

Kırg. **ant:** yemin, ant (KS 36).

anukla- ‘hazırlamak’ (CCI 422), *anuklamak* ‘hazırlık, hazırlama’ (CCI 422).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

anuz → hanuz.

apostol (Hr.) ‘havari’ (CCII 634).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

Apostolikkilisea (Hr.) ‘Yuhanna 20/21. ayeti esas alarak kurulmuş, havariler yoluyla günümüze kadar ulaştırılan geleneksel kilise’ (CCII 634).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

ar- ‘yormak’ (CCII 634).

Tat. **arıt-:** yormak (TTS 351).

Kzk. ø

Kırg. ø

ara ‘orta, iç, ara’ (CCI 422; CCII 634).

Tat. **ara:** 1. ara, mesafe; 2. boşluk (KA-TTS 33).

Kzk. **ara:** 1. ara; 2. teneffüs, mola, dinlenme; 3. arasında, içinde (KAZTTTS 48).

Kırg. **ara:** 1. ara fasıla, iki nokta arasındaki mesafe; 2. münasebetler, ilgiler; 3. zamanından evvel doğmuş; 4. nişan, hedef (KS 39).

araba (< Ar. ruba ‘) ‘at vb. hayvanla çekilen, tekerlekli araç, araba’ (CCI 422; CCII 635).

Tat. **arba:** at veya öküz arabası. (KA-TTS 33).

Kzk. **arba:** araba (at öküz vb.) (KAZTTTS 49).

Kırg. **araba:** araba (KS 39).

araklı ‘bir tür keten dokuma’ (CCI 422).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

arçıla- (<Mo. arçıla-) ‘tartışmayı kesmek, başından savmak’ (CCII 635).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

arı⁽¹⁾ → aruv.

arı⁽²⁾ ‘1. başka, daha, sonra; 2. –e doğru, tarafa’ (CCI 423; CCII 636).

Tat. **arı:** 1. öte, uzak; 2. fazla, çok; 3. karşı taraf; 4. sonra (KA-TTS 33).

Kzk. ø

Kırg. **arı:** ötede, öte yanda (KS 43).

arıalgışlı ‘kutsal, aziz’ (CCI 42).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

arıh⁽¹⁾ → arık.

arıh⁽²⁾ ‘aziz’ (CCII 636), *arı* 1. ‘saf, temiz; 2. ‘a.m.’ (CCII 635), *aruv* ‘temiz, güzel’ (CCII 636).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

arık, arıh⁽¹⁾ ‘zayıf, cılız, çelimsiz’ (CCI 423, CCII 636), *çandırğına* ‘a.m.’ (CCII 681), *çerli* ‘a.m.’ (CCII 682), *kötürem* ‘a.m.’ (CCII 762), *yaşık* ‘a.m.’ (CCII 880).

Tat. **arıç:** cılız, pek zayıf. (KA-TTS 34).

Kzk. **arıç:** arık, zayıf, sıska (KAZTTTS 51).

Kırg. **arık:** zayıf, kurumuş (KS 44).

ariksuz ‘kirli, temiz olmayan’ (CCII 636).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

arın- ‘temizlenmek, arınmak’ (CCI 422; CCII 636), *arınmak* ‘temizlenme, arınma’ (CCI 422).

Tat. **arın-:** 1. kurtulmak, serbest kalmak; 2. temizlenmek, arınmak (KA-TTS 34).

Kzk. **arıluv:** arınmak, temizlenmek (TTKATS 50).

Kırg. **arıl-:** 1. temizlenmek; yakayı kurtarmak; 2. uzaklaşmak (KS 44).

arıt- ‘temizlemek, arıtmak’ (CCII 636), *arıtmak bile* ‘temizlik, saflık’ (CCI 423).

Tat. **arın-:** 1. kurtulmak, serbest kalmak; 2. temizlenmek, arınmak (KA-TTS 34).

Kzk. **arıl-:** arınmak, temizlenmek (TTKATS 50).

Kırg. **arıt-:** 1. temizlemek; temizleyip bitirmek; silmek; 2. baştanbaşa dolaşmak; her yandan tetkik etmek, araştırmak. (KS 45).

arítmak bile ‘temizlik, saflık’ (CCI 423).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

Arı Tın ‘Kutsal ruh’ (CCII 636).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

arka ‘arka, sırt’ (CCI 423).

Tat. **arqa:** 1. sırt, arka 2. bir şeyin ters tarafı arkada, arkamda (KA-TTS 34).

Kzk. **arqa:** 1. sırt; 2. arka taraf; 3. otururken sırtın dayandığı yer (KAZTTTS 49).

Kırg. **arka:** arka, art taraf, art kısım, geri, cephe gerisi (KS 46).

arkrı ‘eğri’ (CCII 636).

Tat. **kekrë:** 1. eğri, yamuk; 2. yalan; 3. Adaletsiz (KA-TTS 192).

Kzk. ø

Kırg. ø

arkun → akrın.

armut (< Far. amrüt) ‘armut’ (CCI 423), *kértme* ‘a.m.’ (CCI 500).

Tat. **armut:** armut (TTS 36).

Kzk. **almurt:** armut. (KAZTTTS 42).

Kırg. **almurut:** armut (KS 29).

arpa ‘arpa’ (CCI 423).

Tat. **arpa:** arpa (KA-TTS 34).

Kzk. **arpa:** arpa (KAZTTTS 51).

Kırg. **arpa:** arpa (hububat) (KS 48).

arstlan ‘aslan’ (CCI 423).

Tat. **arıslan:** aslan (TTS 38).

Kzk. **arıstan:** 1. arslan; 2. yürekli, cesur (KAZTTTS 52).

Kırg. **arstan:** arslan (KS 48).

arşun ‘yaklaşık 68 santimetreye eşit olan uzunluk ölçüsü, arşın’ (CCI 424), *karı* ‘a.m.’ (CCI 492).

Tat. **arşın:** metre düzeni getirilmeden önceki uzunluk ölçüsü, arşın (KA-TTS 34).

Kzk. **arşın:** arşın (KAZTTTS 51).

Kırg. **arşın:** arşın. (TKS 71).

art ‘arka, art’ (CCI 424; CCII 637).

Tat. **art:** 1. arka; 2. sırt; 3. kış (KA-TTS 34).

Kzk. **art:** 1. önün zıddı, arka; 2. bir şeyin sonu, bitimi; 3. hayvanların kuyruk tarafı (KAZTTTS 51).

Kırg. **art:** art, art kısım, arka taraf (KS 48).

art- ‘zulmetmek’ (CCI 424).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

artındağıkaş ‘eyerin arka kısmındaki çıkıntılı bölüm’ (CCI 424).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

artır- ‘aşmak, yenmek, geçmek’ (CCII 637).

Tat. **artı-:** 1. Artmak, çoğalmak; 2. gereksiz bulunmak, artık kalmak (KA-TTS 34).

Kzk. ø

Kırg. ø

artkan ‘fazla, ziyade, artık’ (CCI 424), *artuk* ‘a.m.’ (CCI 424).

Tat. **artık:** 1. gereğinden fazla, artık; 2. gereksiz, ihtiyaç olmayan; 3. çok. 4. üstün (KA-TTS 34).

Kzk. **artık:** 1. fazla, artık; 2. daha iyi, daha üstün, yeğ (KAZTTTS 51).

Kırg. **aşkan, artıp kalğan:** fazla (TKS 256); **artık:** daha fazla, daha iyi (KS 49).

artmak⁽¹⁾ ‘zulüm’ (CCI 424).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

artmak⁽²⁾ ‘heybe’ (CCI 424).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

artuḥ → artuk.

artuk, artuḥ ‘fazlalık, artık, çok, ziyade’ (CCI 424, CCII 637), *artkan* ‘a.m.’ (CCI 424).

Tat. **artık:** 1. gereğinden fazla, artık; 2. gereksiz, ihtiyaç olmayan; 3. çok; 4. üstün (KA-TTS 34).

Kzk. **artık:** 1. fazla, artık; 2. daha iyi, daha üstün, yeğ (KAZTTTS 51).

Kırg. **artık:** daha fazla, daha iyi (KS 49); **aşkan, artıp kalğan:** fazla (TKS 256).

artum ‘fazla, çok fazla, ziyadesiyle’ (CCI 424), *köp* ‘a.m.’ (CCI 513).

Tat. **artık:** 1. gereğinden fazla, artık; 2. gereksiz, ihtiyaç olmayan; 3. çok; 4. üstün (KA-TTS 34).

Kzk. ø

Kırg. ø

aruv, arı ‘1. temiz, saf, güzel; 2. kutsal, aziz’ (CCII 638, CCII 635; CCI 422).

Tat. **aruv:** 1. güzel, iyi, temiz, pak; 2. iyice, güzelce, oldukça (KA-TTS 35).

Kzk. **aruv:** 1. zarif, çok güzel; 2. güzel, gösterişli (KAZTTTS 51).

Kırg. **aruu:** 1. temiz, arı, namuslu, masum (KS 50).

aruvhh ‘arılık, temizlik’ (CCII 638).

Tat. **aruluk:** arılık, temizlik (TTS 35).

Kzk. ø

Kırg. ø

arzula- (< Far. ārzū+ T.) ‘arzulamak’ (CCII 638).

Tat. **arzu:** arzu, ilgi (KA-TTS 35).

Kzk. **arzu:** arzu, niyet, dilek (KAZTTTS 50).

Kırg. **arzuula-:** arzu etmek (TKS 71).

as- ‘asmak’ (CCI 425), *il-* ‘tutturmak, asmak, ilmek’ (CCI 484).

Tat. **as-:** 1. asmak; 2. idam etmek (KA-TTS 35).

Kzk. **as-:** 1. kazanda et pişirmek; 2. atmak; 3. darağacına asmak, idam etmek; 4. ilerlemek, ileri gitmek. (KAZTTTS 52).

Kırg. **as-:** asmak, sallandırmak (asmak suretiyle cezalandırmak) (KS 51).

asıḥ → asık.

asıḥlı ‘ faydalı, yararlı’ (CCII 638).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

asık, asılıh ‘fayda, yarar’ (CCII 638, CCII 638), *asov* ‘yardım, destek’ (CCII 638).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

asıl- ‘asılmak’ (CCII 638).

Tat. **asılın-**: 1. asılmak; 2. kendini asmak (KA-TTS 35).

Kzk. **asıl-**: asılmak, dayanmak. (KAZTTTS 53).

Kırg. **asıl-**: 1. asılmak, sallandırmak (asmak suretiyle cezalandırmak); 2. hücum etmek; 3. takılmak (KS 51).

asov ‘yardım, destek’ (CCII 638), *asık, asılıh* ‘fayda, yarar’ (CCII 638, CCII 638).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

asra- (<Mo. asara-) ‘beslemek, bakmak’ (CCII 638).

Tat. **asra-**: 1. terbiye edip bakmak; 2. hayvan yetiştirmek; 3. himaye etmek, beslemek; 4. hizmetinde çalıştırmak (KA-TTS 35).

Kzk. **asıra-**: 1. yetiştirmek, beslemek, büyütme; 2 (köpek) alıştırmak. (KAZTTTS 53).

Kırg. **asra-, asıra-**: terbiye etmek, beslemek, yedirmek (KS 52).

asrat- (<Mo. asara- + T.) ‘emanet etmek, baktırmak, saklatmak’ (CCII 638).

Tat. **asrat-**: yetiştirmek, büyütme; eğitmek, terbiye etmek (TRS 42).

Kzk. **asıra-**: 1. yetiştirmek, beslemek, büyütme; 2 (köpek) alıştırmak. (KAZTTTS 53).

Kırg. **asra-, asıra-**: terbiye etmek, beslemek, yedirmek (KS 52).

asrov (<Mo. asara- + T.) ‘koruma, kollama, muhafaza’ (CCII 639).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

asru, astru, astrı ‘çok, aşırı, fazla’ (CCII 639, CCII 639, CCII 639).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

ast ‘alt’ (CCI 425), *tüb* ‘a.m.’ (CCI 585).

Tat. **ast**: alt, aşağı (KA-TTS 35).

Kzk. **astı:** 1. alt; 2. dağın eteği, zemin, yer (KAZTTTS 53).

Kırg. **ast:** (bitişik zamirsiz kullanıldığında sonundaki “t” sesini kaybediyor)

1. alt, alt kısım; 2. ön, ön kısım; 3. başlangıç. (KS 53).

Astezan ketanı (<Astı + Ar. kettān + T.) ‘Astı şehrinde üretilen bir tür keten kumaş’ (CCI 425).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

astılan ‘tefecilik, faiz’ (CCI 425), *rebe* ‘a.m.’ (CCI 542).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

astlançı ‘aracı, komisyoncu’ (CCI 425).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

astrı → asru.

astru → asru.

aş ‘yemek, yiyecek, aş’ (CCI 425; CCII 639).

Tat. **aş:** yemek, aş (KA-TTS 35).

Kzk. **as:** 1. aş, yemek; 2. ölen kişinin 40 ‘ında ve 1 yıl sonunda verilen yemek; 2. gıda (KAZTTTS 52).

Kırg. **aş:** 1. gıda; 2. yemiş, mahsul (yalnız bazı bitkiler hakkında); 3. ölüyü anmak üzere verilen ziyafet, yoğ aş; 4. pılav (KS 53).

aş- ‘geçip gitmek, aşmak’ (CCII 639).

Tat. **aş-:** 1. aşmak, geçmek; 2. taşmak; 3. olağanın üstünde çoğalmak; 4. ulaşmak (KA-TTS 36).

Kzk. **as-:** 1. aşmak, geçmek; 2. (süre) geçmek; 3. ilerlemek, ileri gitmek. 4. böbürlenmek, kibirlenmek; 5. yardımcı fiil fonksiyonunda kullanılır. (KAZTTTS 52).

Kırg. **aş-:** bir şeyin üzerinden geçmek, aşmak (KS 54).

aşa- ‘yemek yemek’ (CCI 425).

Tat. **aşa-:** 1. yemek yemek; 2. dişleyip kemirmek; 3. güneş soldurmak (KA-TTS 36).

Kzk. **asa-**: ağzımı doldura doldura yemek yemek. (KAZTTTS 52).

Kırg. **aşa-**: tatmak, yemek (ağza azar azar alarak), içmek (KS 54).

aşaygan' (?) yemek yiyen ?' (CCII 639).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

aş bişürgen év 'mutfak' (CCI 425).

Tat. **aş bülmesé:** mutfak (TTS 219).

Kzk. **asuy / ashana:** mutfak (TTKATS 550).

Kırg. **aş üy:** mutfak (TKS 630).

aşı 'çekirdek, iç, öz' (CCII 639).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **aşkabaktın urugu:** çekirdek (TKS 154).

aşık- 'acele etmek, koşturmak' (CCII 640).

Tat. **aşık-:** 1. acele etmek; 2. bir şeyi daha çabuk başarmak, belli bir vakitten önce bitirmek (KA-TTS 36).

Kzk. **aşık-:** acele etmek. (KAZTTTS 53).

Kırg. **aşık-:** acele etmek, çabuk davranmak (KS 54).

aşır 'nikah, düğün' (CCI 426).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

aşkara (< Far.) 'açık, apaçık, aleni, aşikâr' (CCI 426), *tuyana* 'a.m.' (CCI 585).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

aşkına 'yiyecek' (CCII 640).

Tat. **aşar:** nimet, rızık, yiyecek (KA-TTS 36).

Kzk. ø

Kırg. ø

aşlık 'buğday' (CCI 426), *bogday, buğday, boday* 'a.m.' (CCII 667, CCI 449, CCI 444).

Tat. **aşlık:** 1. tahıl, ekin; 2. ekim için saklanan tohum (KA-TTS 37).

Kzk. **astık:** hububat, tahıl, mahsul. (KAZTTTS 53).

Kırg. **aştık**: hububat veren bitkiler, hububat veren bitki tarlaları, ekin (KS 56).

aş oktı ‘sabah vakti’ (CCI 426).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

aşuk (< Ar. ‘āşık’ ‘âşık’ (CCI 426).

Tat. **aşuğ**: aşık, halk şairi, ozan (KA-TTS 37).

Kzk. ø

Kırg. **aşık**: aşk ve alaka gösteren, tutkun (KS 54).

aşur (< Ar. ‘āşūrā’ ‘aşure’ (CCI 426).

Tat. ø

Kzk. **aşuvra**: aşure. (TTKATS 59).

Kırg. **aşure**: aşure (TKS 76).

aşuray (< Ar. ‘āşūrā + T.) ‘Muharrem ayı, aşure ayı’ (CCI 426).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

at⁽¹⁾ ‘isim, ad’ (CCI 426; CCII 640).

Tat. **at**: 1. at, nam, şöhret (KA-TTS 37).

Kzk. **at**: bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya, bildirmeye yarayan söz, isim, ad (KAZTTTS 54).

Kırg. **at**: 1. ad, isim; 2. şöhret; 3. zamir. lakap (KS 57).

at⁽²⁾ ‘binme, yük çekme, taşıma vb. hizmetlerde kullanılan, tek tırnaklı hayvan, at’ (CCI 426; CCII 640).

Tat. **at**: 1. at; 2. satrançtaki at taşı; 3. jimnastikte atlama beygiri (KA-TTS 37).

Kzk. **at**: 1. atgillerden, binme, yük çekme veya taşıma gibi hizmetlerde kullanılan memeli hayvan, at; 2. satrançta, her yönde siyahtan beyaza ve beyazdan siyaha bir hane atlayarak L biçimde hareket eden taş (KAZTTTS 54).

Kırg. **at**: 1. at (bildiğimiz hayvan) (KS 57).

at- ‘atmak’ (CCII 640).

Tat. **at-**: 1. atmak; 2. okla veya taşla vurmak; 3. silahla ateş etmek; 4. hayvan avlamak (KA-TTS 37).

Kzk. **at-:** 1. (top, tüfek, silah) ateş etmek, patlatmak; 2. bir cismi bir yöne doğru fırlatmak, atmak; 3. çekmek, koklamak; 4. (su, fiskiye) fişkırmak; 5. atılmak, fırlamak. (KAZTTTS 54).

Kırg. **at-:** fırlatmak, atmak (KS 57).

ata ‘baba’ (CCI 426; CCII 640).

Tat. **ata:** baba (KA-TTS 37).

Kzk. **ata:** 1. babanın babası, dede; 2. soy, ecdat, ced; 3. kayınata, kayınbaba. (KAZTTTS 54).

Kırg. **ata:** baba, cecdi âlâ (KS 57).

Ata ‘Tanrı’ (CCII 640), *Ata Teyri* ‘a.m.’ (CCII 640), *Teyri Ata* ‘a.m.’ (CCII 837).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

AtaTeyri ‘Tanrı’ (CCII 641), *Ata* ‘a.m.’ (CCII 641), *Teyri Ata* ‘a.m.’ (CCII 837).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

atalıh ‘üvey baba, manevi baba’ (CCII 641).

Tat. **atalık:** 1. babalık 2. erkeklik organı (TRS 43).

Kzk. **atalık:** 1. bir tür çiçek tohumu; 2. babalık, büyüklük. (KAZTTTS 54).

Kırg. **atalık:** 1. babalık hakkı; 2. şeflik (KS 58).

atasız ‘babasız’ (CCII 641).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **atasız:** babasız, hızım akraba olmayan (KS 58).

ataş ‘adaş, aynı adı taşıyanlardan her biri’ (CCII 641).

Tat. **adaş:** adaş (TTS 23).

Kzk. **attas:** adaş (KAZTTTS 55).

Kırg. **adaş:** adaş (TTKTS 40).

atla- ‘atlamak’ (CCII 641).

Tat. **atla-:** 1. adımlamak; 2. varmak; 3. gitmek (KA-TTS 37).

Kzk. **atta-:** 1. adımlamak, yürümek; 2. atlamak. (KAZTTTS 55).

Kırg. **atta-:** adımlamak, adım atmak, sıçramak, atlamak (KS 60).

atlan- ‘ata binmek’ (CCI 427).

Tat. **atlan-**: 1. ata binmek; 2. at üstüne biner gibi bir şeyin üstüne çıkmak; 3. birisi üzerinde hakimiyet kurmak (KA-TTS 37).

Kzk. **attan-**: 1. yola çıkmak, yol almak; 2. sefere çıkmak. (KAZTTTS 55).

Kırg. **attan-**: 1. ata binmek; 2. sefere çıkmak; 3. niyet etmek (KS 60).

atlı ‘adlı’ (CCII 642).

Tat. **atlı**: 1. mevcut ad, isim (TRS 44).

Kzk. **atlı at**: bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya, bildirmeye yarayan söz, isim, ad (KAZTTTS 54).

Kırg. **attu**: 1. isimli, ismindeki, namında, müsemma; 2. mümtaz; 3. mes‘ut. (KS 60).

atlı ‘ata binen, atlı’ (CCI 427).

Tat. **atlı**: atlı, at koşulu (KA-TTS 38).

Kzk. **atlı**: atlı, altında atı olan, ata binen (TTKATS 61).

Kırg. **attu**: 1. atlı, at sahibi (ata malik olan); 2. atlı, süvari, ata binen (KS 61).

atlı kişi ‘süvari’ (CCI 427).

Tat. **atlı gasker**: atlı asker, süvari (KA-TTS 38).

Kzk. ø

Kırg. ø

atov ‘ada, büyük ada’ (CCII 642).

Tat. **atav**: ada (TTS 23).

Kzk. **aral**: ada (KAZTTTS 48).

Kırg. ø

attar (< Ar. ‘aṭṭār’) ‘baharat veya güzel kokular satan kimse, aktar’ (CCI 427).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

Augustin (öz. is.) ‘Tanrı devleti, Tanrı şehri, itiraflar gibi eserlerin yazarı Hristiyan düşünür, Aziz Augustin’ (CCII 642).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

av → ag.

aval (< Ar. avval) ‘1. ilke, prensip 2. başlangıç, kaynak’ (CCII 642).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

avaz (< Far. āvāz) ‘ses’ (CCI 427; CCII 642).

Tat. **avaz**: 1. ses, seda; 2. nida (KA-TTS 38).

Kzk. **dabıs**: 1. ses, ün; 2. şan, şöhret, ünvan, nam (KAZTTTS 117).

Kırg. **avaz**: avaz (TKS 79).

ave (Hr.) “ ‘selam’ anlamında bir hitap sözü” (CCII 642).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

Ave Maria (Hr.) “ ‘Ave Maria’ yani ‘Selam Meryem’ diye başlayan ve dörtlüklerden oluşan, 12-13. yüzyılda yaşamış Theophilus de St. Aubin ‘in bestelediği ilahi” (CCII 643).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

avlak ‘bozkır, kıraç, ıssız yer’ (CCII 643), *tüz* ‘a.m.’ (CCII 859).

Tat. **avlaq**: 1. ıssız, sakin, تنها; 2. insansız ücra yer (KA-TTS 39).

Kzk. ø

Kırg. ø

avrız (< Far. āb-rīz) ‘tuvalet, abdesthane’ (CCI 427).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

avruv → agrık.

avul → akıl.

avurla- → ağırla-.

avursı → ağırsıy.

avursı bile → ağırsıy bile.

avustırmak ‘çene çalma, gevezelik, sohbet’ (CCII 644).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

avuz → ağız.

ay⁽¹⁾ ‘hey, ey (seslenme)’ (CCI 427).

Tat. **ay**: 1. acı veya sızlanma; 2. pişman olma, tereddüt; 3. şaşırma; 4. gurur ve övünç duygularını bildiren ünlem (KA-TTS 39).

Kzk. **ay**: üzüntü, hayıflanma ifade eden ünlem. (KAZTTTS 29).

Kırg. **ay**: 1. at sürüsüne böyle haykırılır; 2. hey!, ay, 3. ay-ay, vay! ne iyi (KS 61).

ay⁽²⁾ ‘1. dünya ‘nın uydusu olan gök cismi, ay ‘, ‘2. yılın on iki bölümünden her biri, ay’ (CCI 428; CCII 644).

Tat. **ay**: 1. ay; 2. bir ay; 3. minare ucundaki hilal (KA-TTS 39).

Kzk. **ay**: 1. ay, kamer; 2. ay, senenin on ikide biri (otuz günlük zaman dilimi) (KAZTTTS 29).

Kırg. **ay**: 1. ay (KS 61).

aya ‘avuç içi, el ayası’ (CCI 428; CCII 644).

Tat. ø

Kzk. **aya**: 1. avuç içi, aya; 2. bir kimsenin doğup büyüdüğü yer; 3. genişlik, büyüklük (KAZTTTS 58).

Kırg. ø

aya- ‘reddetmek, karşı koymak’ (CCII 644).

Tat. **aya-**: merhamet etmek, acımak, esirgemek, şefkat göstermek (KA-TTS 39).

Kzk. **aya-**: 1. acımak, korumak, esirgemek, merhamet etmek; 2. kıyamamak, cimrilik etmek (KAZTTTS 58).

Kırg. **aya-**: merhamet etmek, acımak (KS 62).

ayagış- ‘ayaklı başlı yatmak’ (CCII 644).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

ayagüzi ‘ayağın üstü, ayak sırt kısmı’ (CCI 428).

Tat. **ayağöslü**: ayaküstü (KA-TTS 39).

Kzk. ø

Kırg. ø

ayak ‘ayak’ (CCI 428; CCII 644).

Tat. **ayak**: ayak (KA-TTS 39).

Kzk. **ayak**: 1. ayak; 2. sandalye ve benzeri şeylerin ayağı; 3. son, sonu. (KAZTTTS 58).

Kırg. **ayak**: 1. ayak, bacağın aşağı kısmı; 2. son, netice (KS 62).

ayaklı ‘ayağı olan, ayaklı’ (CCII 644).

Tat. **ayaklı**: 1. ayaklı biçimde yapılmış olan; 2. ayakla çalışan (KA-TTS 40).

Kzk. **ayaktı**: ayaklı (KAZTTTS 59).

Kırg. **ayaktuu**: 1. ayaklı (KS 63).

ayan- ‘korunmak, esirgemek’ (CCII 644).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

ayaz ‘açık, bulutsuz, ayaz’ (CCI 428; CCII 645).

Tat. **ayaz**: 1. bulutsuz, açık hava; 2. rahat, kedersiz; 3. rahat ve hür gün (KA-TTS 40).

Kzk. **ayaz**: ayaz (KAZTTTS 58).

Kırg. **ayaz**: 1. temiz, şeffaf, açık; 2. ayaz, soğuk (KS 64).

aydınlık ‘aydınlık’ (CCII 645).

Tat. ø

Kzk. **aydın**: 1. aydın, açık, parlak; 2. deniz ve göl gibi büyük suların parlak ve aydın yüzeyi; 3. güç, kuvvet. heybet (KAZTTTS 30).

Kırg. **aydındık**: aydınlık (KS 65).

aygakla- ‘ihamet etmek’ (CCII 645).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

aygır ‘erkek at’ (CCII 645).

Tat. **aygır**: aygır (KA-TTS 40).

Kzk. **ayğır**: damızlık erkek at, aygır (KAZTTTS 30).

Kırg. **aygır**: 1. damızlık at; 2. sarı aygır (KS 66).

ayıncı ‘alaycı, küçük düşürücü, müfteri’ (CCII 645).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

ayıpsız, aypsız (< Ar. ‘ayb + T.’) ‘günahsız, suçsuz, ayıpsız’ (CCII 645, CCII 646).

Tat. ø

Kzk. **ayıpsız:** suçsuz, kabahatsız, masum (KAZTTTS 33).

Kırg. **ayıpsız:** 1. kabahatsız, masum; 2. kusursuz (KS 66).

ayır- ‘bölmek, ayırmak’ (CCI 428; CCII 645).

Tat. **ayır-:** 1. bölmek, ayırmak; 2. uzaklaştırmak; 3. fark etmek, sezmek.
4. nikah bozmak, boşanmak (KA-TTS 40).

Kzk. **ayır-:** 1. ayırmak, bölmek; 2. bir bütünden bir parçayı herhangi bir amaçla bir tarafa ayırıp koymak; 3. iki veya daha çok kimse arasındaki anlaşmayı bozmak, nifak çıkarmak; 4. kurtarmak (KAZTTTS 33).

Kırg. **ayır-:** 1. ikiye ayırmak, ayrı düşürmek, parçalamak; 2. ayırt etmek; 3. zorla almak, çekip almak; 4. kırmak (KS 67).

ayl ‘semer bağı, kolan’ (CCI 428), *kolan* ‘a.m.’ (CCI 508).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

aylı ‘hamile, gebe’ (CCII 645).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

ayna (< Far. ādīne ‘cuma’) ‘perşembe ile cumartesi arasındaki gün, cuma, hafta’ (CCI 429; CCII 645).

Tat. **atna:** hafta (KA-TTS 38).

Kzk. ø

Kırg. ø

aynı- ‘dönmek, bulanmak’ (CCII 646), *bulgan-* ‘a.m.’ (CCII 674).

Tat. **aynı-:** 1. ayılmak; 2. akıllanmak (KA-TTS 41).

Kzk. **aynı-:** 1. sözünden caymak, vaadinde durmamak, vazgeçmek; 2. tadı bozulmak (KAZTTTS 32).

Kırg. **aynı-:** 1. sözünden vazgeçmek, caymak, rüçû etmek; 2. *kööüm aynıdı* bende bulantı var; 3. değişmek (KS 69).

aypsız → ayıpsız.

ayran ‘at ahır, tavla’ (CCI 429).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

ayrı ‘çatallanmış, ikiye ayrılmış, ayrı’ (CCII 646).

Tat. **ayırım:** ayrı (TTS 44).

Kzk. **ayrık:** yol ağzı, yol ayrımı (KAZTTTS 32).

Kırg. **ayrı:** 1. ikiye ayrılan, çatal, anadut; 2. iki hörgüçlü deve (KS 70).

ayt- ‘1. söylemek, anlatmak, bildirmek; 2. itiraf etmek, (günahını) söylemek; 3. deyimleşmiş birleşik fiillerin kuruluşunda’ (CCI 429; CCII 646).

Tat. **eyt-:** 1. söylemek; 2. anlatmak, öğretmek, açıklayarak beyan etmek; 3. türkü söylemek; 4. söz yetiştirmek, laf taşımak (KA-TTS 119).

Kzk. **ayt-:** demek, söylemek (KAZTTTS 32).

Kırg. **ayt-:** 1. demek, söylemek, tekrar söylemek, hikâye etmek (KS 71).

aytıl- ‘söylenmek, anılmak’ (CCII 647).

Tat. **eytel-:** 1. denmek, söylenmek; 2. Tasvir edilmek, anlatılmak; 3. adlanmak, ismi olmak (KA-TTS 119).

Kzk. **aytıl-:** söylenmiş olmak, denilmek (KAZTTTS 32).

Kırg. **aytıl-:** 1. demek, söylemek, tekrar söylemek, hikâye etmek (KS 71).

aytır- ‘itirafa zorlamak’ (CCII 648).

Tat. **eyttër-:** 1. söyletmek, konuşturmak; 2. şarkı söyletmek; 3. laf taşımak; 4. çağirtmek, davet ettirmek (KA-TTS 120).

Kzk. ø

Kırg. ø

ayu ‘ayı’ (CCI 529).

Tat. **ayu:** ayı (KA-TTS 41).

Kzk. **ayu:** 1. ayı; 2. müthiş, korkunç, dehşet (KAZTTTS 58).

Kırg. **ayu:** ayı (KS 72).

az ‘nicelik, nitelik, güç, süre, sayı bakımından eksik, çok karşıtı, az’ (CCI 429).

Tat. **az:** 1. az, biraz, herhangi bir şeyin küçük bir kısmı, küçük miktar; 2. yetişmeyecek miktarda, beklenenden az miktarda, seyrek (KA-TTS 41).

Kzk. **az:** çok olmayan, az (KAZTTTS 27).

Kırg. **az:** az, az miktar, bir parça (KS 72).

azam (< Ar. ādam) ‘insan, adam, âdem’ (CCI 429; CCII 648), *kişi* ‘kimse, kişi’ (CCI 506).

Tat. **adem:** 1. insan, adam; 2. Hz. Adem (KA-TTS 25).

Kzk. **adam:** 1. insan, adam; 2. halk, topluluk (KAZTTTS 26).

Kırg. **adam:** insan (KS 7).

azaş- ‘yolunu şaşırarak, yolunu kaybetmek’ (CCII 648).

Tat. **adaş-:** 1. yolunu kaybetmek, yoldan çıkmak; 2. yanlış fikirde olmak; 3. kötü yola girmek (KA-TTS 259).

Kzk. **adas-:** yolunu şaşırarak, sapmak, yanılmak (KAZTTTS 26).

Kırg. **adaş-:** yolu şaşırarak, yanılmak (KS 8).

azat (< Far. āzād) ‘serbest, azat’ (CCI 430).

Tat. **azat:** özgür, bağımsız, serbest (KA-TTS 41).

Kzk. **azat:** azat, serbest, hür, müstakil, bağımsız (KAZTTTS 28).

Kırg. **azat:** serbest, hür, erkli (KS 73).

azat kişi ‘serbest, azat kimse’ (CCI 430).

Tat. **azat kişi:** özgür, bağımsız, serbest kişi (KA-TTS 41).

Kzk. ø

Kırg. ø

azıḥ ‘yiyecek, erzak, azık’ (CCII 648).

Tat. **azık:** 1. azık, yiyip içmek için hazırlanmış maddeler; 2. ruh doygunluğunu temin eden şeyler (KA-TTS 42).

Kzk. **azık:** 1. yiyecek, gıda, yemek; 2. *azık-tülik* gıda maddeleri (KAZTTTS 29).

Kırg. **azık:** 1. yiyecek, erzak, rızık; 2. mahsul, istihsalât (KS 73).

aziz, haziz (< Ar. ‘azīz) ‘nadir, çokgüzel’ (CCII 648, CCII 711).

Tat. **gaziz:** 1. pahalı; değerli, kıymetli, şirin, tatlı; sevgili; 2. isim (TRS 108); **gaziz:** aziz (TTS 45).

Kzk. **ğaziz:** aziz, muazzez, saygı duyulan (KAZTTTS 115).

Kırg. **aziz:** muhterem, kıymetli (kalbden sevilen), aziz (KS 75).

azrak ‘azıcık, daha az’ (CCI 430).

Tat. **az:** 1. az, biraz, herhangi bir şeyin küçük bir kısmı, küçük miktar; 2. yetişmeyecek miktarda, beklenenden az miktarda, seyrek. (KA-TTS 41).

Kzk. **azğantay:** azıcık, birazcık (KAZTTTS 28).

Kırg. **azğana, azğanakay:** biraz, cüz‘i, bir parçacık (KS 74).

-B-

badam (< Far. bādām) ‘badem’ (CCI 430; CCII 648).

Tat. **badam:** badem (KA-TTS 43).

Kzk. **badam:** badem (TTKATS 74).

Kırg. **badam:** badem (KS 77).

badbakt (< Far. bad-baht) ‘kötü taliqli, bedbaht’ (CCI 430).

Tat. **beḫētsēz**: 1. bahtsız, şanssız; 2. mutsuz (KA-TTS 54).

Kzk. **baqıtsız**: talihsiz, mutsuz, şanssız, kadersiz (KAZTTTS 76).

Kırg. **batkısız**: talihsiz, bedbaht (KS 81).

bag⁽¹⁾, bav ‘bağ, kuşak, zincir’ (CCI 430, CCII 655).

Tat. **bav**: 1. bağ, ip, urgan; 2. tasma, kayış; 3. bir bağlık, bir demeklik (KA-TTS 51).

Kzk. **bav⁽¹⁾**: 1. bağcık; 2. torba, çanta, paket gibi nesnelere elle tutulan kısmı (KAZTTTS 82); **bav⁽²⁾**: balya, deste (KAZTTTS 82).

Kırg. **boo**: 1. bağ, bağ (demet); 2. ekin demeti, külte (KS 129).

bag⁽²⁾ (< Far. bāg) ‘üzüm bağı’ (CCI 430), *borla* ‘a. m.’ (CCI 447).

Tat. **bağ**: bağ, bahçe, meyve bahçesi (KA-TTS 43).

Kzk. **bav**: 1. bağ, bahçe (KAZTTTS 82).

Kırg. **bak**: bahçe, bağ (KS 78); **bakça**: bahçe (KS 80).

bagatur, bahadır (< Far. bahādur < Mo. bagatur) ‘yiğit, kahraman, bahadır’ (CCI 430; CCII 649).

Tat. **bahadır**: 1. bahadır, yiğit; 2. pehlivan (KA-TTS 43); **batır**: 1. kahraman, cesur; 2. güreşte herkesi yenen baş pehlivan (KA-TTS 51).

Kzk. **batır**: 1. bahadır, kahraman; 2. cesur, yürekli; 3. alay ederken küçümsemek amacıyla söylenen bir söz (KAZTTTS 82).

Kırg. **batır**: bahadır, kahraman, cesur (KS 76).

bagıl (< Ar. baḫīl) ‘kıskanç, kindar’ (CCII 648).

Tat. ø

Kzk. **baḫıl**: cimri, pinti, hasis, nekes (KAZTTTS 75).

Kırg. **bakıl**: hasis, cimri, bahil (KS 80).

bagıl kişi (< Ar. baḫīl + T.) ‘kıskanç, kindar kişi’ (CCII 648).

Tat. ø

Kzk. **baḫıl**: cimri, pinti, hasis, nekes (KAZTTTS 75).

Kırg. **bakıl**: hasis, cimri, bahil (KS 80).

bagır ‘bakır, bakırdan yapılmış’ (CCI 430; CCII 649).

Tat. **baḫır**: bakır (KA-TTS 44).

Kzk. **baḫır**: 1. bakır; 2. metal para; 3. bakırdan yapılmış bakraç (KAZTTTS 75). **baḫır**: saplı bakır tava (KAZTTTS 75).

Kırg. **bakır**: 1. bakır (maden); 2. madenî kova; 3. iki “kapık”lik bakır sikke (KS 80). [*kapık* ‘para’ (RBS 340)]

bagırçı ‘aşçı’ (CCI 431).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

bağış ‘hediye, bağış’ (CCI 431).

Tat. **bülek**: 1. armağan, hediye; 2. taltif için verilen madalya, nişan (KA-TTS 72).

Kzk. **bağış**: bağış, hibe (KAZTTTS 72).

Kırg. **bağış**: bağış (KS-BKS 81).

bağışla- ‘hediye etmek’ (CCI 431).

Tat. **bağışla-**: 1. adamak, karşılıksız bağışlamak; 2. farz etmek, saymak (KA-TTS 43).

Kzk. **bağışta-**: bağışlamak, hibe etmek (KAZTTTS 72).

Kırg. **bağışta-**: ithaf etmek, kurban vermek (KS 78).

bagla-, bavla- ‘bağlamak’ (CCII 649, CCII 655), **tañ-** ‘a.m.’ (CCII 828).

Tat. **bagla-, beyle-**: bağlamak (TTS 48); **beyle-**: 1. bağlamak, düğümlemek; 2. toplayıp bir araya getirmek, demet yapmak (KA-TTS 51).

Kzk. **bavla-**: bağlamak, balyalamak, destelemek (KAZTTTS 82); **bayla-**: 1. bir şeyi ipe bağlamak; 2. yarayı sarmak; 3. düğümlemek; 4. suyun önünü kesmek; 5. hayvanı beslemek, semirtmek (KAZTTTS 73).

Kırg. **bayla-**: 1. bağlamak, bir araya toplayıp bağlamak, bir yere bağlamak; 2. besiye komak (KS 102).

baglagan ‘kitap cildi’ (CCI 431), **balgamış** ‘bağlı, bağlanmış’ (CCI 431), **bagla-, bavla-** ‘bağlamak’ (CCII 649, CCII 655).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

bağ- → bak-.

baha (< Far. bahā) ‘kıymet, değer, paha’ (CCI 430; CCII 649).

Tat. **beye**: 1. fiyat; 2. değer, değerlendirme; 3. pahalı (KA-TTS 56).

Kzk. **bağa**: 1. paha, fiyat, değer; 2. not; 3. saygı, hürmek (KAZTTTS 71).

Kırg. **baa**: paha, kıymet (KS 75).

bağadur → bagatur.

bahalı (< Far. bahā + T.) ‘kıymetli, değerli’ (CCII 649).

Tat. **beyelē**: pahalı, kıymetli (KA-TTS 56).

Kzk. **bağalı**: pahalı, değerli, kıymetli (KAZTTTS 71).

Kırg. **baaluu**: kıymetli, değerli (KS 75).

bahasız (< Far. bahā + T.) ‘mübarek, kutsal, paha biçilemez’ (CCII 649).

Tat. **beyesēz**: 1. fiyat biçilmemiş; 2. çok ucuz, değersiz; 3. fiyat biçilmeyecek kadar değerli, emsalsiz (KA-TTS 56).

Kzk. **bağasız**: 1. pahasız, değersiz, kıymetsiz; 2. paha biçilmez, çok değerli (KAZTTTS 82).

Kırg. **baasız**: takdir olunamıyacak derecede kıymetli (KS 76).

bahça (< Far. bāğča) ‘bahçe’ (CCII 649).

Tat. **bağça**: 1. ağaç ve çiçeklerle süslenmiş yeşillikli yer, park; 2. bahçe, sebze ve meyve bahçesi (KA-TTS 44).

Kzk. **bağşa**: bostan, bahçe (KAZTTTS 75).

Kırg. **bağça**: bahçe (KS 80).

bahıl (< Ar. baḥīl) ‘kıskanç, hasis’ (CCI 430), *ızarlı* ‘a.m.’ (CCI 483), *içi kör* ‘a.m.’ (CCI 484), bağıl kişi ‘a.m.’ (CCII 648).

Tat. ø

Kzk. **bağıl**: cimri, pinti, hasis, nekes (KAZTTTS 75).

Kırg. **bağıl**: hasis, cimri, bahil (KS 80).

baht (< Far. baḥt) ‘talih, şans, baht’ (CCII 649).

Tat. **beḥēt**: 1. talih, şans, baht; 2. mutluluk (KA-TTS 54).

Kzk. **bağıt**: baht, talih, şans (KAZTTTS 75).

Kırg. **bakt, bak**: talih, baht; muvaffakiyet (KS 79).

bahtlı (< Far. baḥt + T.) ‘talihli, şanslı, bahtlı’ (CCII 649).

Tat. **beḥētlē**: 1. şanslı, talihli; 2. mutlu, mesut, bahtiyar (KA-TTS 54).

Kzk. **bağıttı**: mutlu, talihli, şanslı, bahtlı (KAZTTTS 75).

Kırg. **baktıluu**: bahtlı (KS 81).

bak-, bağ- ‘bakmak, görmek’ (CCI 431; CCII 650, CCI 431; CCII 649).

Tat. **bağ-**: 1. bakmak; 2. muhtaç veya aciz birine bakmak (KA-TTS 44).

Kzk. **bağ-**: 1. (hayvan) bakmak, beslemek, gütmek; 2. yetiştirmek, büyütmek; 3. hasta birine ya da çocuğa bakmak; 4. farketmek, görmek (KAZTTTS 74).

Kırg. **bak-**: bakmak, gözkulak olmak; meşgul olmak, terbiye etmek, itina etmek (bakmak) (KS 79).

bakam (< Ar. baḳḳam) ‘odunundan kırmızı boya çıkarılan bir ağaç, Brezilya ağacı, kan ağacı’ (CCI 432).

Tat. **beḳam:** sandal ağacı (KA-TTS 54).

Kzk. ø

Kırg. ø

bakami (< Ar. baḳḳam +Far.-ī) ‘kan ağacının kırmızı rengi’ (CCI 432).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

bakça (< Far. bāgça) ‘1. bahçe; 2. bostan’ (CCI 432).

Tat. **baḳça:** 1. ağaç ve çiçeklerle süslenmiş yeşillikli yer, park; 2. bahçe, sebze ve meyve bahçesi (KA-TTS 44).

Kzk. **baḳşa:** bostan, bahçe (KAZTTTS 75).

Kırg. **baḳça:** bahçe (KS 80).

bakçaçı (< Far. bāgça+T.) ‘bahçıvan’ (CCI 432).

Tat. **baḳçaçı:** bahçeci, bostancı (KA-TTS 44).

Kzk. **baḳşaşı:** bahçıvan (KAZTTTS 75).

Kırg. **baḳçı:** bahçıvan (KS 80).

baklı ‘aziz’ (CCII 650).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

bakşı ‘kâtip’ (CCI 432), *bitikçi* ‘hattat’ (CCI 443).

Tat. ø

Kzk. **haḳşı:** 1. sekreter; 2. kâtiplik (KAZTTTS 610).

Kırg. **baḳşı:** mutatabbip; şaman; bahşı (KS 81).

bal ‘bal’ (CCI 430; CCII 650).

Tat. **bal:** 1. bal; 2. bal rakısı (KA-TTS 44).

Kzk. **bal:** 1. bal; 2. tatlı, lezzetli (KAZTTTS 76).

Kırg. **bal:** 1. bal; 2. alkollü içki, baldan yapılan içki, bal birası (KS 81).

balaban (< Far. bālābān) ‘yırtıcı bir kuş, balaban kuşu’ (CCI 432).

Tat. **balaban:** dev, şişman (TTS 47).

Kzk. **balapan:** civciv, kuş yavrusu, palaz (KAZTTTS 76).

Kırg. **balapan:** palaz, kuş yavrusu (KS 82).

balaçuk ‘civciv’ (CCI 432).

Tat. ø

Kzk. **balapan:** civciv, kuş yavrusu, palaz (KAZTTTS 76).

Kırg. **balapan:** palaz, kuş yavrusu (KS 82).

balavuz ‘balmumu’ (CCI 432).

Tat. **balavız:** bal mumu (KA-TTS 45).

Kzk. **balavız:** bal mumu, mum (KAZTTTS 76).

Kırg. **bal mumu:** bal mumu (TKS 628).

balçuk ‘çamur, balçık’ (CCI 432).

Tat. **balçık:** 1. çamur, balçık; 2. çamur gibi karılmış harç (KA-TTS 45).

Kzk. **balşık:** çamur, balçık (KAZTTTS 78).

Kırg. **balçık:** balçık, cıvık çamur (KS 83).

baley ‘aptal, embesil, cahil’ (CCII 650), *düley* ‘a.m.’ (CCII 692).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

balgam (< Ar. balğam) ‘balgam’ (CCI 433).

Tat. **belgam:** balgam (TTS 49).

Kzk. ø

Kırg. ø

balgamış ‘bağlı, bağlanmış’ (CCI 433), *bagla-* ‘bağlamak’ (CCII 649).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

balık ‘balık’ (CCII 650).

Tat. **balıq:** balık (KA-TTS 45).

Kzk. **balıq:** balık (KAZTTTS 78).

Kırg. **balık:** balık (KS 84).

balkı- ‘parlamak’ (CCII 650).

Tat. **balqı-:** 1. parlamak, ışıldamak; 2. ışığıyla göz kamaştırmak; 3. canlanmak, yüzüne nur gelmek (KA-TTS 46).

Kzk. **balqı:** 1. erimek; 2. parlamak, canlanmak (KAZTTTS 78).

Kırg. **balkı-:** 1. erimek, yumuşamak; 2. donakalmak (KS 84).

balsaman (< Yun. bálsamon) ‘kutsal yağ, balsam’ (CCII 650).

Tat. ø

Kzk. **balsam:** balsam, belsem, pelesenk (KAZTTTS 78).

Kırg. **balzam:** balsam (TKS 93).

balta ‘balta’ (CCI 433).

Tat. **balta:** balta (KA-TTS 46).

Kzk. **balta:** balta (KAZTTTS 77).

Kırg. **balta:** 1. balta; 2. oğlan, bacak (oyun kağıtlarında (KS 85).

baltıçak ‘çekiç, balyoz’ (CCII 650).

Tat. ø

Kzk. **balğa:** çekiç (KAZTTTS 77).

Kırg. **balka:** 1. çekiç; değirmekn çakici; 2. orman bekçisinin baltasıdır, ki o, onunla ağaçlar üzerine kertikler yapar (karş. balkaçı 2.) (KS 84).

baluk ‘balık’ (CCI 433).

Tat. **balık:** balık (KA-TTS 45).

Kzk. **balık:** balık (KAZTTTS 78).

Kırg. **balık:** balık (KS 84).

balukçı ‘balıkçı’ (CCI 433).

Tat. **balıkçı:** balıkçı (TTS 50).

Kzk. **balıkçı:** balıkçı (KAZTTTS 78).

Kırg. **balıkçı:** 1. balık avlayan; 2. balıkçıl (kuş) (KS 84).

balukla- ‘balık avlamak’ (CCI 433).

Tat. **balıkka avlarga çıguv:** balık avlamak (TTS 49).

Kzk. **balık usta-, balık avla-; balık avlavğa şığ-:** balık tutmak, balık avlamak; balığa çıkmak (TTKATS 81).

Kırg. **balıkta-:** balık avlamak (KS 84).

bapas→ papas.

baptisma (Hr.) ‘vaftiz, isim verme’ (CCII 650).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

bar ‘mevcut, var’ (CCI 430; CCII 651).

Tat. **bar:** 1. var, mevcut; 2. bütün, hepsi; 3. varken, mevcut halde; 4. zengin, varlıklı; 5. gerçek, muteber; 6. -v ekli isim-fiiller yanında “imkan ve

ihtimali var” anlamlarını verir; 7. -ası ekli sıfat-filler yanında gereklilik anlamı verir (KA-TTS 46).

Kzk. **bar:** 1. var, mevcut; 2. varlıklı, zengin (KAZTTTS 78).

Kırg. **var:** 1. varlık; nakit, mevcut olan, bulunuyor, var; 2. (bu mânada daha ziyade: “kolunda bar”) malik olan, zengin (KS 86).

bar- ‘gitmek, varmak’ (CCI 430; CCII 651).

Tat. **bar-:** 1. gitmek, belli bir yöne hareket etmek; 2. yola çıkmak; 3. devam etmek, sürmek, cereyan etmek; 4. gelişmek; 5. uygun gelmek, yakışmak; 6. kalkışmak, cüretmek; 7. belli bir düşünce taşımak, iddiada bulunmak; 8. davranmak (KA-TTS 46).

Kzk. **bar-:** 1. varmak, gitmek; 2. kocaya varmak, evlenmek (KAZTTTS 78).

Kırg. **bar-:** kımıldamak, yürümek, hareket etmek, yürüyüp gitmek, varmak (KS 86).

barakat (< Ar. barakat) ‘bolluk, bereket’ (CCI 433), *algışlı* ‘a.m.’ (CCI 419).

Tat. **bereket:** 1. bolluk, bereket; 2. kazanç, yarar (KA-TTS 55).

Kzk. **bereke, bereket:** 1. bereket, bolluk, rızık; 2. birlik, beraberlik, barış (KAZTTTS 87).

Kırg. **barakat:** yahut *caý barakatsükûnetle*, tam bir rahat ve huzur içinde mülâyimane (KS 87).

barça ‘hepsi, bütün, hep, herkes’ (CCI 434; CCII 652).

Tat. **barça:** 1. hepsi, tamamı; 2. tamamen (KA-TTS 47).

Kzk. ø

Kırg. ø

barça törede ‘genellikle, genelde’ (CCI 434).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

bardak ‘su testisi’ (CCI 434; CCII 652).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

barı ‘hep, herkes’ (CCII 653).

Tat. **barı:** hepsi, bütün, tamamen (KA-TTS 47).

Kzk. **bäri:** hepsi, bütünü, tamamı, herkes (KAZTTTS 84).

Kırg. **baarı:** onların hepsi, hep (KS 76).

barısı ‘bütün, hepsi’ (CCII 653).

Tat. **barısı**: hepsi (TTS 149); **barı da**: hepsi (KA-TTS 47).

Kzk. **bäri**: hepsi, bütünü, tamamı, herkes (KAZTTTS 84); **barlığı**: hepsi, tümü, bütünü (KAZTTTS 79).

Kırg. **baarı**: onların hepsi, hep (KS 76).

barlu ‘zengin, varlıklı’ (CCI 434).

Tat. **barlı**: varlıklı, zengin (KA-TTS 47).

Kzk. ø

Kırg. ø

barlu kişi ‘zengin kimse, varlıklı kimse’ (CCI 434), *bay* ‘a.m.’ (CCI 435).

Tat. **barlıqlı**: varlıklı, zengin (KA-TTS 48).

Kzk. ø

Kırg. ø

barmak ‘1. el parmağı, parmak; 2. ayak parmağı’ (CCI 434; CCII 653).

Tat. **barmak**: parmak (KA-TTS 48).

Kzk. **barmak**: parmak (KAZTTTS 84).

Kırg. **barmak**: parmak (KS 90).

bas- ‘basmak’ (CCII 653), *tapta-* ‘ayaklarıyla bir şeyin üzerine basmak, basıp çiğnemek’ (CCII 653).

Tat. **bas-**: 1. ayağa kalkmak; 2. ayakta durmak; 3. adım atmak; 4. ezmek; 5. basmak; 6. engel olmak; 7. tab etmek; 8. kaplamak (KA-TTS 48).

Kzk. **bas-**: 1. adımlamak, basmak; 2. bir şeyin üzerine bastırmak, ezmek; 3. (kitap, gazete vb.) baskıdan çıkarmak; 4. örtmek, kaplamak; 5. hızlandırmak, sür ‘atlandırmak; 6. yavaşlatmak, kısmak, 7. bir şeyin önüne geçmek, önünü kesmek, durdurmak; 8. bastırmak, boyun eğdirmek (KAZTTTS 80).

Kırg. **bas-**: 1. tazyik etmek, basmak; 2. ayak basmak; 3. kaplamak; 4. tabetmek; 5. baskın yapmak (KS 91).

bas ‘1. hatta, ve, sonra; 2. bundan dolayı, diğer taraftan, çünkü; 3. aksi hâlde, illa’ (CCI 434; CCII 654), *anıñ üçün* ‘bu sebeple, çünkü’ (CCI 421), *çünkim* ‘bundan dolayı, çünkü’ (CCI 460), *illa* ‘aksi halde, illa’ (CCI 485).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **bas**⁽¹⁾: bir daha, daha, tekrar (KS 91); **bas**⁽²⁾: evet, öyle, elbette (KS 91).

baskak ‘vali’ (CCI 434).

Tat. **başkağ:** 1. Altın Ordu döneminde bölge valisi; 2. hükümdar için vergi toplayan görevli (KA-TTS 48).

Kzk. ø

Kırg. ø

baş ‘1. kafa, baş, bir şeyin tepesi, üstü, ucu; 2. ilk; 3. başlangıç; 4. uç, burun’ (CCI 434; CCII 654), *savrak* ‘kafatası’ (CCII 807).

Tat. **baş:** 1. baş, kafa; 2. tepe; 3. başak; 4. akıl, zeka; 5. başkan; 6. adet; 7. başlangıç (KA-TTS 49).

Kzk. **bas:** 1. baş, kafa; 2. kişi, insan; 3. hayvanların sayısı; 4. her türlü bitkinin en uç noktası, tepesi; 5. dağın ovanın tepesi; 6. nehrin derenin kaynağı, başladığı yer; 7. baston veya benzeri şeylerin kalınca olan kısmı; 8. balta bıçak gibi kesici şeylerin ağzı; 9. bir şeyin başlaması; 10. başkan, idareci (KAZTTTS 79).

Kırg. **baş:** 1. kafa, baş; 2. başak; 3. reis, amir; 4. başlıca; 5. üst kısım, tepe; 6. başucu; 7. iptida, mebde; 8. “son köçenön tigi başınan bul başına” sokağın öteki ucundan beriki ucuna kadar; 9. insan, nüfus (insanlar sayılırken); 10. tane (bazı şeyleri sayarken) (KS 94).

başka ‘başka’ (CCI 430; CCII 654).

Tat. **başka:** 1. başka, ayrı; 2. farklı; 3. ayrı, uzak (KA-TTS 49).

Kzk. **kaska:** başka, diğer (KAZTTTS 80).

Kırg. **başka:** diğer, gayri, özge, yabancı, başlı başına, ayrıca (KS 95).

başkarış- ‘tartışmak, bir şey ileri sürmek’ (CCII 654), *tabuş-* ‘a.m.’ (CCII 825).

Tat. **başkar-:** bir işi yerine getirmek, icra etmek, yapmak, başarmak (KA-TTS 50).

Kzk. **başkar-:** 1. idare etmek, yönetmek, başında bulunmak, önderlik etmek; 2. organize etmek (KAZTTTS 80).

Kırg. **başkar-:** idare etmek, başa geçmek (KS 96).

başla- ‘1. bir şey yapmaya girişmek; 2. başı çekip yol göstermek, rehberlik etmek, kılavuz olmak’ (CCI 435; CCII 654).

Tat. **başla-:** 1. başlamak, girişmek; 2. yöneltmek; 3. yardımcı fiil olarak bir harekete başlamak (KA-TTS 50).

Kzk. **basta-:** 1. başlamak; 2. yönetmek, orgaznize etmek (KAZTTTS 81).

Kırg. **başta-:** başlamak; 2. başa geçmek; 3. *başmakta-*. (KS 96).

başlı ‘başı olan, başlı’ (CCII 655).

Tat. **başlı:** 1. başı olan, başlı; 2. akıllı, zekı (KA-TTS 50).

Kzk. **bas:** 1. baş, kafa; 2. kişi, insan; 3. hayvanların sayısı; 4. her türlü bitkinin en uç noktası, tepesi; 5. dağın ovanın tepesi; 6. nehrin derenin kaynağı,

başladığı yer; 7. baston veya benzeri şeylerin kalınca olan kısmı; 8. balta bıçak gibi kesici şeylerin ağzı; 9. bir şeyin başlaması; 10. başkan, idareci (KAZTTTS 79).

Kırg. **baştuu**: 1. başlı; 2. reise, âmire malik olan (KS 97).

başsız ‘başı olmayan, başsız’ (CCII 655).

Tat. **başsız**: 1. başkansız; 2. akılsızca davranan; 3. düşüncesizce, akılsızca (KA-TTS 50).

Kzk. **bassız**: başsız (TTKATS 81).

Kırg. **başsız**: 1. kafasız; 2. reissiz; 3. başına buyruk (KS 96).

başmak ‘ayakkabı’ (CCI 435).

Tat. **başmak**: potin, iskarpin (KA-TTS 50).

Kzk. ø

Kırg. ø

bat- ‘bir sıvının üstündeyken içine gömülmek, batmak’ (CCI 435; CCII 655).

Tat. **bat-**: 1. batmak; 2. oyulup gitmek; 3. iyice bulanmak, bulaşmak; 4. güneş batmak; 5. kabul edilecek hale gelmek, benimsenmek (KA-TTS 51).

Kzk. **bat-**: 1. batamak, dibe çökmek; 2. ağrımak, acı vermek; 3. (güneş) batmak; 4. sinmek; 5. acı vermek, dokunmak (KAZTTTS 82).

Kırg. **bat-**: 1. batmak, garkolmak, sığmak, sokulmak, geçmek; 2. gurubetmek, batmak (güneş, ay ve yıldızlar hakkında); 3. cesaret etmek, cüret etmek (KS 98).

batır- ‘gizlemek, saklamak’ (CCI 435; CCII 655), *batırmak* ‘gizleme’ (CCI 435).

Tat. **batır-**: 1. batırmak, daldırmak; 2. şapkayı kulaklara kadar indirmek; 3. yere saplamak; 4. dostluğa ihanet etmek, arkadaşını satmak (KA-TTS 51).

Kzk. **batır-**: 1. (bir şeyi suyun dibine) batırmak; 2. bir şeyi bir yere girdirmek, sokmak; 3. iğneli konuşmak (KAZTTTS 82).

Kırg. **batır-**: batırmak (sıvı bir şeye), sokmak, batırmak (sert bir nesneye) (KS 99).

batış ‘batı, güneşin battığı taraf’ (CCI 435).

Tat. **batış**: batış, gün batımı (KA-TTS 51).

Kzk. **batış**: batı, garp (KAZTTTS 82).

Kırg. **batış**: batırma; 2. gurup “kün batış” (yahut düzce batış): garp, batı (KS 99).

batman ‘coğrafyaya göre değişen bir ağırlık ölçüsü’ (CCII 655).

- Tat. **batman:** 1. yüksek ve dar şekildeki kova; 2. yaklaşık olarak altmış beş kilo ağırlığında ölçü (KA-TTS 51).
 Kzk. **batpan:** bir ağırlık ölçüsü, batman (KAZTTTS 82).
 Kırg. **batman:** 1. batman (Ferganada 4 pudden başlayarak, Talas vadisinde 12 puda kadar olan ağırlık ölçüsü /7/; 2. batman (Talas vadisinde iki desiatina 8 kadar toprak ölçüsüdür.) (KS 99).

bav→ bag⁽¹⁾.

bavla-→ bagla-.

bavursak ‘aziz, sevgili’ (CCII 655), *amrak* ‘a.m.’ (CCII 627).

Tat. **bavır:** 1. bağır, ciğer; 2. yürek, gönül (KA-TTS 51).

Kzk. ø

Kırg. ø

bay ‘zengin, varlıklı kimse’ (CCI 435; CCII 655), *barlu kişi* ‘a.m.’ (CCI 434).

Tat. **bay:** 1. malı milkü çok olan, zengin; 2. çok, fazla; 3. güzel; 4. manevi, kıymetleri büyük olan (KA-TTS 52).

Kzk. **bay:** 1. varlıklı, zengin; 2. çok fazla, sayısız; 3. yeterli, bol; 4. hatip, söz ustası (KAZTTTS 72).

Kırg. **bay:** 1. zengin, servet sahibi; 2. *bay terek* bk. *terek*; 3. mal sahibi; 4. koca (KS 100).

baylık ‘zenginlik’ (CCI 436).

Tat. **baylık:** 1. zenginlik; 2. kaynak (KA-TTS 53).

Kzk. **baylık:** 1. zenginlik, servet, varlık; 2. hazine (KAZTTTS 73).

Kırg. **baylık:** zenginlik (TKS 991).

bayram ‘bayram’ (CCI 436).

Tat. **beyrem:** tören, kutlama meclisi (KA-TTS 57).

Kzk. **meqram:** bayram (KAZTTTS 375).

Kırg. **mayram:** 1. bayram (mülkî); 2. bayram eden, şen (KS 559).

bazar (< Far. bāzār) ‘satıcıların mallarını satmak için sergiledikleri yer, pazar’ (CCI 436).

Tat. **bazar:** pazar, çarşı (KA-TTS 53).

Kzk. **bazar:** 1. pazar, çarşı; 2. şamata, gürültü (KAZTTTS 72).

Kırg. **bazar:** pazar (KS 103).

bazargan, bezergen (< Far. bāzārgān) ‘tüccar, bezirgân’ (CCI 436, CCII 659).

Tat. **bazarkyan:** bezirgân (TTS 58).

Kzk. ø

Kırg. **bazarçı**: 1. pazara giden yahut oradan dönen; 2. tacir, bezirgân (KS 103).

bazık ‘kalın, kaba’ (CCI 436), *yogan* ‘a.m.’ (CCI 610).

Tat. **bazık**: 1. bodur, tıknaz; 2. sağlam (KA-TTS 53).

Kzk. ø

Kırg. ø

bazlıh → bazlık.

bazlık, bazlıh, bazluh ‘barış, esenlik’ (CCI 436, CCII 656, CCII 656).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

bazluh → bazlık.

becuda (< Far. becāde) ‘kızıl lale benzer kıymetli bir taş’ (CCI 436).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

béçel ‘kalçası kırık, topal, sakat’ (CCII 656).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **beçel**: 1. oturak (vakti zamanında yürüyemiyen çacuk); 2. elinden iş gelmez, beceriksiz, her işi yüzüne bulaştırın (KS 103).

bég, bey ‘1. bey, emir; 2. mal sahibi, efendi, soylu’ (CCI 436, CCI 439).

Tat. **bay**: 1. malı milkü çok olan, zengin; 2. çok, fazla; 3. güzel; 4. kıymetleri büyük olan (KA-TTS 52); **bey**: bey (TTS 57); **biy**: bey (KA-TTS 62).

Kzk. **bek**: bey, prens (KAZTTTS 86); **bay**: 1. varlıklı, zengin; 2. çok fazla, sayısız; 3. yeterli, bol; 4. hatip, söz ustası (KAZTTTS 72).

Kırg. **bek**: 1. bey, prens; 2. (erkek ve kadın şahıs adlarının teşekkülüne giren parça) (KS 104); **bay**: 1. zengin, servet sahibi; 2. bay terek bk. *terek*; 3. mal sahibi; 4. koca (KS 100).

beh (< Far. beh) ‘ayva’ (CCI 436).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

behet (< Ar. bey ‘et) ‘kaparo, pey’ (CCI 436).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

bék ‘sağlam, sıkı kapalı’ (CCII 656).

Tat. ø

Kzk. **bek:** 1. sağlam, güçlü, dayanıklı; 2. çok, daha, pek (KAZTTTS 86).

Kırg. **bek:** sağlam, pek, muhkemce, gayet (KS 104).

bél ‘insan bedeninde göğüsle karın, sırtla kalçalar arasında daralmış bölüm, bel’ (CCI 436).

Tat. **bil:** 1. bel; 2. elbisenin bel kısmı; 3. uzunca şeylerin ortası (KA-TTS 60).

Kzk. **bel:** 1. bedenin kemer bağlanacak yeri, bel; 2. dağın sırtı; 3. dayanak, arka (KAZTTTS 86).

Kırg. **bel:** 1. bedenin kuşak bağlanacak yeri, bel; 2. umut, arka (istinatgâh), tutma, kayırma; 3. dağ geçidi, dağ sırtı (KS 105).

béle- ‘bebeği kundağa sarmak, bebeği belemek’ (CCII 656).

Tat. **bile-:** belemek (TTS 54).

Kzk. **böle-:** sarmak, kundaklamak (KAZTTTS 94).

Kırg. **bölö-:** çocuğu kundaklamak, sarmak, kundaklanmış çocuğu beşiğe yatırmak (KS 138).

bél bağı ‘kuşak, kemer, bel bağı’ (CCI 437), *kur* ‘a.m.’ (CCI 517).

Tat. **ilbav:** bel kemeri, kayış (KA-TTS 60).

Kzk. **beldik:** deri kemer, kayış (KAZTTTS 87).

Kırg. **beldik:** 1. yaşlı kadınların taşıdığı bir nevi fistan; 2. koçun, koyunlara aşmasına engel olan sargı; 3. kuşak (KS 106).

bélgirt- ‘belirtmek’ (CCII 656).

Tat. **bélgért-:** 1. belirtmek, bildirmek, sezdirmek; 2. anlatmak, iletmek (KA-TTS 57).

Kzk. **belgile-:** 1. belirlemek, tayin etmek; 2. işaretlemek, nişan koymak (KAZTTTS 86).

Kırg. **belgile-:** işaret etmek, işaret koymak, ifade etmek, tayin etmek (KS 106).

bélsendi ‘belden üstü açık, çıplak gövde’ (CCII 656).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **belsen-:** 1. vücudu bele kadar açmak; 2. gayret, faaliyet göstermek, kapışmaya hazırlanmak (KS 107).

béltir ‘kavşak, yol ayrımı’ (CCII 656).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

béñzer ‘nitelik, görünüş ve yapı bakımından bir başkasına benzeyen veya ona eş olan, benzer’ (CCI 437), *okşar* ‘a.m.’ (CCI 535).

Tat. **biñzer:** benzer (TTS 56).

Kzk. ø

Kırg. ø

bér- ‘1. vermek; 2. deyimleşmiş birleşik fiillerin kuruluşunda; 3. tezlik yardımcı fiili’ (CCI 437; CCII 656).

Tat. **bir-:** 1. vermek, eline tutuşturmak, sunmak; 2. yardımcı fiil olarak çok geniş kullanımı vardır. etmek, yapmak, iletmek, ulaştırmak vs. (KA-TTS 61).

Kzk. **ber-:** 1. vermek; 2. bir şeyi bir kimseye iletmek; 3. bir kimseye unvan, derece vermek (KAZTTTS 87).

Kırg. **ber-:** 1. vermek, birdefa vermek; 2. üzerine vermek; 3. baş fiilin geçen zaman zarf-fiil ile birlikte yardımcı fiil sıfatıyla, işin başka bir şahsın tevkili ile yahut onun için yapıldığını ve iş neticesinin asıl iş gören şahsa değil de, diğer şahsa yöneltildiğini gösterir; 4. baş fiilin hal zarf-fiili ile beraber oldukça işin sanki ahval dışında yahut mükerreren yapıldığını gösterir (KS 107).

Bergamaske ketanı (< Bergamasco + Ar. kettān + T.) ‘Kuzeybatı İtalya ‘nın Bergamasco bölgesinde üretilen bir tür keten kumaş’ (CCI 438).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

Bergoniya ketanı (< Bergoniya + Ar. kettān + T.) ‘Bergonya şehrinde üretilen bir tür keten kumaş’ (CCI 438).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

béri ‘bu yana, bu tarafa, beri’ (CCII 657).

Tat. **birë:** bura, burası, burada (KA-TTS 61).

Kzk. **beri:** bu tarafa, bu yana (KAZTTTS 87).

Kırg. **beri:** bu yana doğru, buraya, daha yakın (KS 109).

béril- ‘verilmek’ (CCII 657).

Tat. **berél-**: 1. yenilmek, teslim olmak; 2. bir işe tutkuyla, gönülden bağlanmak (KA-TTS 61); **bir-**: 1. vermek, eline tutuşturmak, sunmak; 2. yardımcı fiil olarak çok geniş kullanımı vardır: etmek, yapmak, iletmek, ulaştırmak vs. (KA-TTS 61).

Kzk. **beril-**: 1. baş eğmek, teslim olmak; 2. bir şeye tam manasıyla sarılmak, kendisini vermek (KAZTTTS 88).

Kırg. **beril-**: 1. verilmek; 2. teslim olmak, mağlûb olmak; 3. sadakatli olmak (KS 109).

bérin- ‘çalışmak’ (CCII 657).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

bériş- ‘yardım etmek’ (CCII 657).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

bérk ‘sağlam, berk’ (CCI 438).

Tat. ø

Kzk. **berik**: 1. sağlam, sert; 2. dayanıklı, sabırlı; kapalı, kilitli (KAZTTTS 87).

Kırg. **berk, bek**: sağlam, pek, muhkemce, gayet (KS 104).

bérkít- ‘sağlamlaştırmak, berkitmek’ (CCI 439).

Tat. **běrkět-**: 1. bağlamak, bağlayarak, yapıştırarak tutturmak; 2. netice almak; 3. başarmaya niyetlenmek, kesin karar vermek. (KA-TTS 58).

Kzk. **bekit-**: 1. sağlam şekilde bağlamak, kapatmak, kilitlemek; 2. bir kararı kabul etmek, tasdik etmek; 3. bir işi bir kimsenin sorumluluğuna vermek, yüklemek (KAZTTTS 86).

Kırg. **bekit-**: 1. saklamak, kilitlemek; 2. tahkim etmek, pekitmek; 3. tasdik etmek (KS 105).

bérk kılı ‘sağlam, kavi’ (CCI 439), *bérklep* ‘a.m.’ (CCI 439).

Tat. ø

Kzk. **berik**: 1. sağlam, sert; 2. dayanıklı, sabırlı; kapalı, kilitli (KAZTTTS 87).

Kırg. **berk, bek**: sağlam, pek, muhkemce, gayet (KS 104).

bérklep ‘sağlam, kavi’ (CCI 439), *berk kılı* ‘a.m.’ (CCI 439).

Tat. ø

Kzk. **berik:** 1. sağlam, sert; 2. dayanıklı, sabırlı; kapalı, kilitli (KAZTTTS 87).
Kırg. **berk, bek:** sağlam, pek, muhkemce, gayet (KS 104).

bénelü, béneli ‘borçlu’ (CCI 439; CCI 439).

Tat. ø

Kzk. **beresi, bereşek:** verecek, borç (KAZTTTS 87).

Kırg. **bernelüü:** düzenli, düzenlenmiş (KS 108).

béstle-, bése- ‘1. beslemek; 2. bir duyguyu gönülde yaşatmak’ (CCI 439, CCII 658),
béstlemek ‘besin, gıda’ (CCI 439).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

béş ‘beş’ (CCII 658)

Tat. **biş:** 1. beş; 2. el; 3. beş puanlık, en yüksek derece (KA-TTS 62).

Kzk. **bes:** beş (KAZTTTS 88).

Kırg. **beş:** beş (KS 110).

Betlem (yer adı) ‘Filistin ‘de Batı Şeria ‘da Hz.İsa ‘nın doğduğu şehir, Betlehem,
Beytullahim’ (CCII 658).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

bétli ‘yüzlü, şimali’ (CCII 658).

Tat. **bit:** 1. yanak, yüz; 2. bir şeyin üstü, yüzü (KA-TTS 62).

Kzk. ø

Kırg. **bet:** 1. yanak; 2. yüz; 3. satıh (yüzey); 4. hayvan çehresi, suratı; 5. yönet
(istikamet); 6. sahife; 7. vicdan, hayâ (KS 111).

béy → **bég.**

Béy ‘Rab’ (CCII 658), *béy Téñri*, *béy Téñeri* ‘a.m.’ (CCII 658; CCII 659), *béy* ‘1. bey,
emir; 2. mal sahibi, efendi, soylu’ (CCI 439).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

Béy Téñeri → **Béy Téñri.**

Béy Téñri, Béy Téñeri ‘Rab’ (CCII 659, CCII 658), *béy* ‘a.m.’ (CCII 658).

Tat. **Teñrë:** Tanrı, Allah (KA-TTS 459).

Kzk. **Täñir:** 1. tanrı, Allah; 2. kudretli, güç sahibi, pir, üstad (KAZTTTS 527).

Kırg. **Teñiri:** Tanrı (KS 725).

beyenç, beyinç ‘takdir, hayranlık, övgü’ (CCII 659, CCII 659).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

Béygine ‘Rab, sevgili Rab’ (CCII 659).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

béyi-, biyi- ‘sevinmek, dans etmek, raks etmek’ (CCI 440, CCI 444), *béyin-, biyen-* ‘oynamak, keyiflenmek, sevinmek’ (CCII 659, CCI 444).

Tat. **biyë-:** müzik eşliğinde dans etmek, oynamak, ritim tutarak el ve kol hareketleri yapmak (KA-TTS 62).

Kzk. **biyle-:** 1. dans etmek; 2. idare etmek, yönetmek, hükmetmek (KAZTTTS 89).

Kırg. **biyle-:** oynamak, dans etmek (KS 124).

béyik ‘yüce, yüksek’ (CCII 659).

Tat. **biyëk:** 1. uzun, uzun boylu; 2. yüksek (KA-TTS 62).

Kzk. **biyik:** 1. alçak olmayan, yüksek; 2. şanlı, şöhretli (KAZTTTS 89).

Kırg. **biyik:** yüksek (hem sıfat, hem zarf mânalarına olarak) (KS 124).

béyiklük ‘büyüklük, yücelik’ (CCI 440).

Tat. **biyëklëk:** 1. uzunluk; 2. yükseklik; 3. tepe; 4. şöhret, şan (KA-TTS 62).

Kzk. **biyiktik:** 1. yükseklik, yücelik; 2. gökyüzü, sema, feza (KAZTTTS 89).

Kırg. **biyiktik:** yükseklik (KS 124).

béyin-, biyen- ‘oynamak, keyiflenmek, sevinmek’ (CCII 659, CCI 444), *béyi-, biyi-* ‘sevinmek, dans etmek, raks etmek’ (CCI 440, CCI 444).

Tat. **beyëş-:** beraber dans etmek, topluca dans etmek (KA-TTS 62).

Kzk. **biyle-:** 1. dans etmek; 2. idare etmek, yönetmek, hükmetmek (KAZTTTS 89).

Kırg. **biyle-:** oynamak, dans etmek (KS 124).

béyinç → beyenç.

béylikten kërter ‘kullanışsız, batal’ (CCI 440).

Tat. ø
Kzk. ø
Kırg. ø

béz- ‘vazgeçmek’ (CCI 440).

Tat. **biz-:** bezmek, bıkmak, usanmak (KA-TTS 63).

Kzk. **bez-:** 1. kaçmak, uzaklaşmak, firar etmek; 2. nefret etmek, terk etmek; 3. yaklaşmamak, uzak durmak (KAZTTTS 84).

Kırg. **bez-:** inkâr etmek, tanımamak, bir âdeti terkeylemek, bizar olmak, bıkmak, usanmak, candan bezdi, hayattan bıktı, bizar oldu (KS 114).

bezergen → bazargan.

bézgek ‘sıtma, sıtma nöbeti’ (CCII 659).

Tat. **bizgek:** sıtma, sıtma nöbeti (KA-TTS 63).

Kzk. **bezgek:** sıtma, malarya (KAZTTTS 84).

Kırg. **bezgek:** malarya, sıtma (KS 114).

bıçak ‘bıçak’ (CCI 430; CCII 659).

Tat. **piçak:** bıçak (KA-TTS 379).

Kzk. **pişak:** bıçak (KAZTTTS 447).

Kırg. **bıçak:** bıçak (KS 115).

bıçakçı ‘bıçakçı’ (CCI 440).

Tat. ø

Kzk. **pişak ustası:** bıçakçı (TTKATS 108).

Kırg. **bıçak casagan/satkan kişi:** bıçakçı (TKS 110).

bıçkı, buçkı ‘1. makas; ‘2. testere’ (CCI 440, CCI 449), *kıptı* ‘a.m.’ (CCI 503)

Tat. **piçkı:** bıçkı, testere (KA-TTS 379).

Kzk. ø

Kırg. ø

bırçak ‘burçak’ (CCI 440).

Tat. **borçak:** bezelye (KA-TTS 64).

Kzk. **burşak:** burçak (KAZTTTS 99).

Kırg. **buurçak:** 1. nohut; 2. uçlarında küçük ilmikler olan kısacık ipliklerdir ki, bunlar kuzuları bağlamıya yararlar (KS 1150); **buurçak:** burçak (TKS 129).

birgi ‘boru’ (CCII 660), *burgu* ‘üfleyerek çalınan bir çalgı, boru, nefir’ (CCI 451).

Tat. **burğı:** 1. geniş büyük başlı metal tekerlek şeklindeki müzik çanı; 2. boru, borazan (KA-TTS 60).

Kzk. **burğı:** burgu, matkap, delgi (KAZTTTS 84).

Kırg. ø

biçen ‘saman, kuru ot’ (CCI 441), *biçenlik* ‘samanlık’ (CCII 660).

Tat. **pëçen:** yem, hayvan yiyeceği, ot, saman (KA-TTS 379).

Kzk. ø

Kırg. ø

biçenlik ‘samanlık’ (CCII 660), *biçen* ‘saman, kuru ot’ (CCI 441).

Tat. **pëçenlëk:** samanlık (TTS 262).

Kzk. ø

Kırg. ø

bigev ‘benzer, gibi’ (CCII 660).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

bil- ‘bilmek; 2. yeterli yardımcı fiili’ (CCI 441; (CCII 660).

Tat. **běl-:** 1. bilmek, haberli olmak; 2. bilgi edinmek; 3. tanımak, görmüş olmak; 4. anlamak; 5. kabul etmek, saymak; 6. kendi kendine muhakeme etmek; 7. bir meselenin aslına ulaşmak (KA-TTS 57).

Kzk. **bil-:** 1. bilmek, anlamak, öğrenmek; 2. tanımak (KAZTTTS 103).

Kırg. **bil-:** 1. bilmek, anlamak; 2. güç yetmek; 3. idare etmek (KS 120).

bildir- ‘bildirmek’ (CCII 661).

Tat. **bělděr-:** bildirmek, belirtmek (KA-TTS 57).

Kzk. **bildir-:** bildirmek, haber vermek, haberdar etmek (KAZTTTS 103).

Kırg. **bildir-:** bildirmek, haber vermek (KS 120).

bile→ birle.

bile- ‘(bıçak vb. ni) keskinleştirmek, bilemek’ (CCII 662).

Tat. **běle-:** bilemek (TTS 60).

Kzk. **bile-:** bilemek, keskinleştirmek, eğelemek (KAZTTTS 103).

Kırg. **büle-:** bilemek (TKS 111).

bilev ‘kesici araçları bilemek için kullanılan taş, bileği’ (CCI 430; CCII 662).

Tat. **bělev:** biley taşı (KA-TTS 57).

Kzk. **bile:** ege, bileği taşı (KAZTTTS 103).

Kırg. **bülöö**: bileği taşı, ince bileği taşı (KS 155).

bilge ‘bilge’ (CCII 662).

Tat. ø

Kzk. **bilgir**: bilge, bilgili kişi (KAZTTTS 103).

Kırg. **bilimdüü**: bilgili, haberdar, âlim, tahsil görmüş (KS 120).

bilik ‘1. bilgi; 2. idrak, hikmet’ (CCII 662).

Tat. **bělëk**: bilgi, bilim (KA-TTS 57).

Kzk. **bilik**: bilim, bilgi (KAZTTTS 103).

Kırg. **bilim**: bilgi, ilim (KS 120).

bilin- ‘bilinmek’ (CCII 662).

Tat. **bělën-**: 1. bilinmek; 2. tanınmak (KA-TTS 57).

Kzk. **bilin-**: bilinmek, anlaşılmaq, görünmek (KAZTTTS 104).

Kırg. **bilin-**: bilinmek, aydınlanmak, meydana çıkmak (KS 121).

bilışmen ‘usta’ (CCI 442).

Tat. **bělëşme**: 1. malumat, bilgi; 2. kılavuz, rahber (KA-TTS 57).

Kzk. ø

Kırg. **bilış**: 1. belli, malûm; 2. bilgi, becerme (KS 121).

bir ‘1. bir (sayı adı); 2. bir (sıfat); 3. aynı, eşit’ (CCII 663).

Tat. **bër**: 1. bir; 2. sadece kendi, yalnız; 3. bir kere; 4. tamam; 5. biraz; 6. aynı; 7. ortak; 8. hepsi; 9. hiç (KA-TTS 57).

Kzk. **bir**: 1. sayıların ilki, bu sayıyı gösteren rakam, bir; 2. tek, yalnız (KAZTTTS 104).

Kırg. **bir**: bir, birisi, bir defa (KS 121).

biraz ‘biraz’ (CCII 663).

Tat. **bëraz**: biraz (KA-TTS 57).

Kzk. **biraz**: biraz, az miktarda (KAZTTTS 104).

Kırg. **bir az**: biraz (TKS 116).

bir ança ‘hemen, şimdi’ (CCI 442), *imdi* ‘a.m.’ (CCI 485).

Tat. ø

Kzk. **birden**: hemen (TTKATS 368).

Kırg. ø

birerde ‘ara sıra, bazen’ (CCI 442).

Tat. ø

Kzk. **birde**: bir seferinde, bazen, ara sıra (KAZTTTS 104).

Kırg. **birerde:** bir zaman, bazan, ara sıra (KS 122).

birge ‘birlikte, beraber’ (CCI 442; CCII 663).

Tat. **běrge:** 1. beraber, birlikte; 2. aynı zamanda (KA-TTS 58).

Kzk. **birge:** birkilte, beraber (KAZTTTS 104).

Kırg. **birge:** beraber, birlikte (KS 122).

birik- ‘birleşmek, toplanmak’ (CCII 664).

Tat. **běrk-**: 1. biriktirmek, bir bütün halinde yerleşmek, toplanmak; 2. birleşmek, uyuşmak; 3. yaraşmak, denk gelmek (KA-TTS 58).

Kzk. **birik-:** 1. birikmek, toplanıp yığılmak; 2. birleşmek, uyumlu hâle gelmek (KAZTTTS 105).

Kırg. **birik-:** birleşmek (KS 123).

biriktir- ‘birleştirmek’ (CCII 664).

Tat. **běrk-těr-:** biriktirmek (TTS 62).

Kzk. **biriktir-:** birleştirmek, toplamak, bir araya getirmek (KAZTTTS 105).

Kırg. **biriktir-, birikteştir-:** birleştirmek (KS 123; KS 123).

birinç (< Far. birinç) ‘buğdaygillerden, kökleri bol su içinde yetişen bir bitki, pirinç’ (CCI 442), *tuturgan* ‘a.m.’ (CCI 585).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

birisi kün ‘öbür gün, yarından sonraki gün’ (CCI 442).

Tat. **běrkön, bėrkönně:** 1. önceki gün; 2. bir gün, gelecekte bir vakit (KA-TTS 58).

Kzk. **bürsigüni:** öbür gün, önümüzdeki günden sonraki gün (KAZTTTS 101).

Kırg. **bürsügünü:** öbürgün, yarından sonra (KS 156).

bir kat ‘yalın, bir kat’ (CCI 442), *bir* ‘1. bir (sayı adı); 2. bir (sıfat); 3. aynı, eşit’

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

birle, bile ‘ile, birlikte’ (CCI 442, CCI 441; CCII 661).

Tat. **běrle, bėrlen, bėlen:** ile, beraber (KA-TTS 58).

Kzk. **birge:** birkilte, beraber (KAZTTTS 104).

Kırg. **birge:** beraber, birlikte (KS 122).

birlik ‘birlik’ (CCII 664).

- Tat. **běrlěk:** birlik, dayanışma (KA-TTS 59).
 Kzk. **birlik:** 1. birlik ve beraberlik içinde olan; 2. birden dokuza kadar olan sayılar (KAZTTTS 104).
 Kırg. **birdik:** 1. birlik; 2. teklik; 3. birleşme, birlik (ittihat) (KS 122).

birsi ‘öbür, diğer’ (CCII 664).

- Tat. **běrsě:** birisi, herhangi birisi (KA-TTS 59).
 Kzk. ø
 Kırg. **berki:** öbür, diğer (TKS 194; 675).

bir sürüv ‘bir sürü, çok sayıda’ (CCII 664).

- Tat. ø
 Kzk. ø
 Kırg. ø

bir yolu ‘bir kez, bir defa’ (CCII 664).

- Tat. **běryulı:** 1. aynı zamanda; 2. hepsi beraber; 3. hemen; 4. tamamen, istisnasız (KA-TTS 59).
 Kzk. **birjola:** kesin olarak, kesinlikle, tamamen (KAZTTTS 104).
 Kırg. ø

bişi ‘1. olgun; 2. pişmiş’ (CCI 430).

- Tat. **pěşken:** olgun, pişmiş (TTS 232).
 Kzk. ø
 Kırg. **bışkan:** olgun (TKS 662).

bişir-→ bişür-.

bişmiş kerpiç ‘tuğla, kiremit’ (CCI 443).

- Tat. **kirpěç:** 1. kerpiç, tuğla; 2. kerpiçten yapılmış (KA-TTS 212).
 Kzk. **kirpiş:** tuğla, kerpiç (KAZTTTS 264).
 Kırg. **bışkan kerpiç:** tuğla (KS 882).

bişür-, bişir- ‘pişirmek’ (CCI 443, CCI 443).

- Tat. **pěşěr-:** 1. pişirmek; 2. elini veya bir yerini yakmak, haşlamak; 3. savaşta yenmek, tepelemek; 4. işi kotarmak, bitirmek, tamamlamak (KA-TTS 379).
 Kzk. **pisir-:** pişirmek, haşlamak; 2. sıcak su ile keçeyi iyice basırmak; 3. metali eritmek; 4. bir şeyi ölçüp tartmak, iyice düşünmek (KAZTTTS 447).
 Kırg. **bışır-:** 1. pişirmek, kavurmak, hazırlamak; 2. (kerpiçi) pişirmek, yakmak (KS 118).

bit ‘bit’ (CCI 443).

Tat. **bēt:** bit (KA-TTS 59).

Kzk. **biyt:** bit (KAZTTTS 89).

Kırg. **bit:** kahle, bit (KS 123).

bit- ‘1. yerden çıkmak, yetişmek, büyümek, bitmek; 2. kalmak, geriye kalmak’ (CCI 443).

Tat. **bēt-:** yerden bitmek, yetişmek, boy atmak (KA-TTS 60).

Kzk. **bit-:** 1. bitmek, tükenmek; 2. hazır hâle gelmek; 3. iyileşmek; 4. yetişmek, büyümek, bitmek; 5. ortaya çıkmak, peyda olmak (KAZTTTS 105).

Kırg. **büt-:** 1. bitirmek; bitmek üzere bulunmak; 2. bitmek, bitmek üzere bulunmak; 3. *bütön beçi*: hep, büsbütün; 4. bitmek (nâbit olmak) neşvünema bulmak; 5. gebe kalmak; 6. belirlemek; 7. onulmak (KS 157).

biti → bitik.

biti- ‘yazmak’ (CCII 664).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

bitik, bitiv, bitüv, biti ‘1. İncil, kitap; 2. defter; 3. yazı’ (CCII 665, CCII 665, CCII 665, CCII 664).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

bitikçi ‘hattat, kâtip’ (CCI 443), *bakşı* ‘a.m.’ (CCI 443).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

bitik ostası (< T.+ Far. ustā + T.) ‘hattat, yazı ustası, kâtip’ (CCI 443).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

bitir- ‘bitirmek’ (CCI 443), *bitirmek* ‘bitirme’ (CCI 444).

Tat. **bētēr-:** 1. bitirmek; 2. helak etmek; 3. son vermek (KA-TTS 60).

Kzk. **bitir-:** bitirmek, tüketmek (KAZTTTS 105).

Kırg. **bütür-:** bitirmek, bitirmek üzere bulunmak (KS 157).

bitişli ‘kibar, terbiyeli, nazik’ (CCII 665).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

bitişli kişi ‘kibar kişi, terbiyeli kişi, nazik kişi’ (CCII 665).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

bitiv → bitik.

bitüv → bitik.

biye ‘kısarak’ (CCII 665).

Tat. **biye**: aygır (KA-TTS 62).

Kzk. **biye**: kısarak (KAZTTTS 89).

Kırg. **bee**: kısarak (doğurmuş olan) (KS 104).

biyen → béyin-.

biyi → béyi-.

biysin- ‘küçümsemek, aşağılamak’ (CCII 659).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

biz ⁽¹⁾‘biz (çokluk birinci kişi zamiri)’ (CCI 444; (CCII 665).

Tat. **běz**⁽¹⁾: biz (KA-TTS 60).

Kzk. **biz**: biz (KAZTTTS 103).

Kırg. **biz**: biz (KS 124).

biz ⁽²⁾‘deri vb. şeyleri dikerken iğne geçirecek yeri delmek için kullanılan sivri uçlu tığ, biz’ (CCI 444; (CCII 667).

Tat. **běz**⁽²⁾: biz, tığ (TTS 63).

Kzk. **biz**: biz, tığ (KAZTTTS 103).

Kırg. ø

biziñni ‘bizi’ (CCI 444).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

boday → bogday.

boga, buga ‘boğa’ (CCI 444, CCII 674).

Tat. **buga**: boğa (TTS 64).

Kzk. **buğa**: boğa (KAZTTTS 97).

Kırg. **buka**: 1. damızlık öküz, boğa; 2. düğümleri çözmek için kullanılan (sert ağaçtan yahut boynuzdan yapılan) sert bir küçük değnektir (KS 141).

bogavul (< Mo. bogavul) ‘mübaşir’ (CCI 444).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

bogaz ‘boğaz’ (CCI 445), *tamak* ‘a.m.’ (CCI 564).

Tat. **buğaz**: 1. gırtlak; 2. boğaz (KA-TTS 67).

Kzk. **buğaz**: boğaz (KAZTTTS 96).

Kırg. **boguz**: boğaz (coğrafyada) (TTKTS 26).

bogday, bugday, boday ‘buğday, tahıl’ (CCII 667, CCI 449, CCI 444), *aşlık* ‘a.m.’ (CCI 426).

Tat. **boday**: buğday (KA-TTS 63).

Kzk. **biyday**: buğday (KAZTTTS 89).

Kırg. **buuday**: buğday (KS 149).

bogul- ‘boğulmak’ (CCI 445), *bogulmak* ‘boğulma’ (CCI 445).

Tat. **buvıl-**: 1. boğulmak, soluksuz kalmak; 2. nefes darlığı çekmek, 3. ileri gidemeden tıkanmak (KA-TTS 71).

Kzk. **buvın-**: boğulmak (KAZTTTS 96).

Kırg. **buul-**: boğulmak, sıkıştırılmış, sıkı bağlanmış olmak (KS 150); **muun-**: boğulmak, nefes alamamak (KS 577).

bogum, buvun ‘boğum, parmak boğumu, eklem’ (CCI 445, CCI 452).

Tat. **buvın**: 1. eklem yerleri, boğum; 2. kuşak, nesil, göbek (KA-TTS 70).

Kzk. **buvın**: 1. eklem, boğum; 2. nesil, kuşak (KAZTTTS 96).

Kırg. **buum**: 1. bağ (demet), bağ (sargı); 2. 6-7 puda muadil olan hububat ölçüsü (KS 150).

boguzgur ‘obur, pis boğaz, doyumsuz’ (CCII 668).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

boḡ→ bok.

boḡorik (< Far. boḡorīk) ‘ocak, şömine’ (CCI 445).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

bok ‘dışkı, bok’ (CCII 668), *boḡ* ‘a.m.’ (CCI 445).

Tat. **buḡ**: dışkı, bok (KA-TTS 68).

Kzk. **boḡ**: 1. bok, dışkı; 2. gübre, tezek; 3. eski püskü (KAZTTTS 91).

Kırg. **bok**: gait (KS 125).

bol- ‘1. olmak; 2. yardımcı fiil’ (CCI 445; CCII 668).

Tat. **bol-**: 1. var olmak, yaşamak; 2. bulunmak, denk gelmek; 3. meydana gelmek; 4. tamamlanmak, 5. hazırlanmak; 6. karara varmak, niyetlenmek; 7. ... gibi görünmek; 8. ana yardımcı fiil ‘imek’; 9. (dat.) birisinin mülkiyetine geçmek; 10. (abl.) yapabilmek, 11. (-ası+bul-) “gereklilik”, “zorunluluk” (KA-TTS 68).

Kzk. **bol-**: 1. olmak; 2. bitmek, sona ermek; 3. beraber olmak, birlikte olmak; 4. gerçekleşmek (KAZTTTS 91).

Kırg. **bol-**: 1. olmak, olmaya başlamak, dönmek (bir halden diğer bir hale tahavvül etmek), vuku bulmak, husule gelmek, yapılmak; 2. maksada uygun, kâfi olmak; 3. şu veya bu kılıkta, şekilde gözükmek; 4. bitirmek, sonuna kadar ermek; 5. muvaffakiyetli olmak; 6. sebep olmak; 7. muvafakat etmek; 9. *bolo!* ne iyi olurdu, (daha iyi olurdu); 10. mak / mek ekleriyle bol fiili lüzum - gereklilik yahut niyet, kast ifade eder (KS 126).

bolar→ bolor.

bolgay ‘belki’ (CCII 670), *bolgay kim* ‘belki, muhtemelen, meğer’ (CCI 446).

Tat. **bolay**: 1. böylece, bu şekilde, 2. iyi, güzel, fazla, 3. ilk bakışta; 4. sonra (KA-TTS 63).

Kzk. ø

Kırg. ø

bolgay kim ‘belki, muhtemelen, meğer’ (CCI 446), *magar* ‘belki, meğer’ (CCI 524), *bolgay* ‘belki’ (CCII 670).

Tat. **bolay**: 1. böylece, bu şekilde, 2. iyi, güzel, fazla, 3. ilk bakışta; 4. sonra (KA-TTS 63)

Kzk. ø

Kırg. ø

bollak, bulah ‘çeşme, bulak, su kaynağı, pınar’ (CCI 446, CCII 674).

Tat. **bolak**: 1. dere; 2. kazan şehri ortasından akan küçük derenin adı (KA-TTS 63).

Kzk. **bulak**: bulak, pınar, kaynak, memba (KAZTTTS 98).

Kırg. **bulak**: 1. pınar, kaynak (memba); 3. sıracı (KS 142).

bollaş- ‘gebelik sebebiyle şişmanlamak’ (CCII 670).

Tat. **bolaş-**: 1. karışmak, 2. savrulmak, 3. dağılmak, saçılmak (KA-TTS 63).

Kzk. ø

Kırg. ø

bolmaçı ‘olmaz, imkânsız, gerçekleşmesi mümkün olmayan’ (CCII 670).

Tat. **bulmas**: olmayacak, ümitsiz, gerçekleşmesi mümkün olmayan (KA-TTS 68).

Kzk. ø

Kırg. ø

bolor, bolar (< Ar. billür) ‘billur, kristal’ (CCI 446, CCII 670).

Tat. **bellür**: billür (KA-TTS 60).

Kzk. ø

Kırg. ø

boluş ‘yardımcı’ (CCII 670).

Tat. **buluş**: yardım, destek (KA-TTS 68).

Kzk. **bolı**: Çarlık Rusyası zamanındaki idari taksimat; 2. belli bir bölgeyi yöneten kişi (KAZTTTS 92).

Kırg. **boluş**: 1. “volost” nahiye; 2. nahiye müdürü; 3. nahiye icra komitesi reisi (KS 128).

boluş- ‘yardım etmek, desteklemek’ (CCI 446; CCII 671), *boluşmak, boluşmağ* ‘yardım, destek’ (CCI 447, CCII 671).

Tat. **buluş-**: yardım etmek, yardımlaşmak (KA-TTS 68).

Kzk. **bolıs-**: 1. yardımlaşmak, desteklemek; 2. taraf tutmak (KAZTTTS 92).

Kırg. **boluş-**: yardım etmek, taraftar olmak (KS 128).

bor ‘şarap’ (CCI 447), *çagır* ‘a.m.’ (CCI 455), *şıra* ‘a.m.’ (CCI 461).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

borç ‘borç’ (CCI 447).

Tat. **huriç:** 1. borç, ödünç, 2. görev (KA-TTS 69).

Kzk. **borış:** 1. borç, verecek; 2. vazife, görev (KAZTTTS 92).

Kırg. **boruç, borç:** borç(KS 132; KS 131).

borçlı→ borçlu.

borçlu, borçlı ‘borçlu, borçlu kimse’ (CCII 671; CCI 447).

Tat. **huriçlı:** 1. borçlu; 2. minnettar (KA-TTS 69).

Kzk. **borıştı:** borçlu, verecekli (KAZTTTS 92).

Kırg. **bereseçi:** borçlu (KS 108).

borla ‘üzüm bağı’ (CCI 447), *bag*⁽²⁾ ‘a.m.’ (CCI 430).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

boş ‘dolu olmayan, boş’ (CCI 447).

Tat. **buş:** 1. boş, yüksüz, işsiz; 2. gevşek; 3. yarasız (KA-TTS 69).

Kzk. **bos:** 1. içinde, üstünde hiç kimse veya hiçbir şey bulunmayan, boş; 2. kapalı olmayan, örtülmemiş; 3. faydasız, önemsiz; 4. yumuşak, gevşek; 5. işsiz, uğraşı olmayan, boşta gezen (KAZTTTS 92).

Kırg. **boş:** 1. hali, boş, serbest, tutulmamış; 2. zayıf (KS 133).

boşak ‘günah çıkarma, günahattan kurtulma, bağış, af’ (CCII 671).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

boşan- ‘kurtulmak, boşanmak’ (CCI 447), *boşanmak* ‘kurtulma’ (CCI 447).

Tat. **buşan-:** 1. biraz boş kalmak, işi gücü kesilmek, insanlardan boşalmak; 2. kurtulmak, arınmak; 3. boşalmak (KA-TTS 69).

Kzk. **bosan-:** 1. serbest kalmak, 2. doğum yapmak, doğurmak (KAZTTTS 92).

Kırg. **boşon-:** boş kalmak, kurtulmak (KS 133).

boşat- ‘1. serbest bırakmak, bağışlamak, affetmek; 2. uzaklaştırmak’ (CCI 447; CCII 671), *boşatmak* ‘serbest bırakma, bağışlama’ (CCI 448).

Tat. **buşat-:** 1. boşaltmak, taşıyıp tahliye etmek; 2. evi bırakmak; 3. azat etmek, işten atmak; 4. içmek (KA-TTS 70).

Kzk. **bosat-:** serbest bırakmak, boşaltmak (KAZTTTS 93).

Kırg. **boşot-:** boşalmak, serbest bırakmak (KS 133).

boşov ‘kurtulma, kurtuluş, özgürlük’ (CCII 671).

Tat. **buşa-:** 1. üstündeki veya içindeki bir şeyden arınmak temizlenmek; 2. tenhalaşmak, boşalmak; 3. meşgul olunan bir işi bırakmak, istifa etmek; 4. hür hale gelmek; 5. hareketlenmek (KA-TTS 69).

Kzk. ø

Kırg. ø

botañ (< Mo. budañ) ‘gölge’ (CCII 672), *kölege* ‘a.m.’ (CCII 756).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

boy ‘1. vücut, beden; 2. kişi, insan’ (CCI 430; CCII 672).

Tat. **buy:** 1. boy; 2. bir şeyin sağı solu, çevresi, kenarı; 3. boylu, uzun; 4. boylamasına (KA-TTS 70).

Kzk. **boy:** 1. bir şeyin tabanı ile en yüksek noktası arasındaki yükseklik, boy; 2. beden, vücut; 3. yol, ırmak, deniz kıyısı; 4. kumaş için ölçü; 5. isim cinsinden kelimelerle birleşerek belirli bir süre, vakit bildirir (KAZTTTS 90).

Kırg. **boy:** 1. (bedenin uzunluğu ve yüksekliği), boy; 2. endam, boy bos; 3. imtidat; 4. bir, tek, evlenmemiş (KS 134).

boya → boyow.

boya- ‘boyamak’ (CCI 448).

Tat. **buya-:** 1. boyamak, sürmek, sıvamak; 2. kirletmek; 3. lekelemek, iftira etmek (KA-TTS 71).

Kzk. **boya-:** 1. boyamak; 2. örtbas etmek, gizlemek, gözden kaçırmak (KAZTTTS 93).

Kırg. **boyo-:** boyamak (KS 135).

boyaçı ‘boyacı’ (CCI 448).

Tat. **buyavçı:** boyacı, badanacı (KA-TTS 71).

Kzk. **boyavşı:** boyacı (KAZTTTS 93).

Kırg. **boyokçu:** boyacı (KS 135).

boy aruvlıhı ‘iffet, namus’ (CCII 672).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

boy bile ‘bizzat, şahsen’ (CCI 448).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

boyın→ boyun.

boyow, boya ‘boya, renk’ (CCI 430, CCI 448), *rang* ‘a.m.’ (CCI 541).

Tat. **buyav:** 1. boyama; 2. boya (KA-TTS 71).

Kzk. **boyav:** 1. boya; 2. sahtelik, sun ‘ilik, yapaylık (KAZTTTS 93).

Kırg. **boyok:** 1. boya; 2. boya otu (KS 135).

boy suklukı ‘aşırı arzu, cinsel istek’ (CCI 430).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

boyun, boyun ‘boyun’ (CCI 430, CCI 448).

Tat. **muyın:** 1. boyun; 2. birisine boyun bükerek yaşamak (KA-TTS 353).

Kzk. **moyın:** boyun (KAZTTTS 382).

Kırg. **moyun:** boyun (KS 571).

bozak ‘boz’ (CCI 448).

Tat. **buz:** boz renkli (KA-TTS 71).

Kzk. ø

Kırg. **boz:** 1. beyaz, açık kurşunî, kır; 2. havadaki karanlık (gayet sıcak günde);
3. el değmemiş toprak, bâkir toprak (KS 135).

bögey- ‘söz dinlemek, itaat etmek, boyun eğmek’ (CCII 672), *bögeymek* ‘söz dinleme, boyun eğme, itaat etme’ (CCII 673).

Tat. **bögel-:** bükülmek, gövdesini eğmek. (KA-TTS 65); **bökel-:** 1. bükülmek, eğilmek; 2. boyun eğmek (KA-TTS 66).

Kzk. **bük-:** bükme, eğme (KAZTTTS 100).

Kırg. ø

bögeygen ‘itaatkâr’ (CCII 672).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

bögövür- ‘tiksinti duymak, midesi bulanmak, öğürmek’ (CCII 673), *yipkir-* ‘a.m.’ (CCII 891).

Tat. ø
 Kzk. ø
 Kırg. **bökö-**: bir şeyden nefret etmek, doymak, bıkmak (KS 137).

böksmen ‘hayvanın yan tarafı, böğür, gövde’ (CCII 673).

Tat. ø
 Kzk. ø
 Kırg. ø

böksmen ét ‘hayvanın böğür eti’ (CCII 673).

Tat. ø
 Kzk. ø
 Kırg. ø

bölövüt ? (CCII 673).

Tat. ø
 Kzk. ø
 Kırg. ø

böri, börü ‘kurt, börü’ (CCII 673, CCI 449).

Tat. **bürë**: 1. kurt, canavar; 2. kötü, yaramaz insan; 3. kurt derisinden yapılmış (KA TTS 72).
 Kzk. **böri**: kurt (KAZTTTS 94).
 Kırg. **börü**: 1. kurt (yırtıcı hayvan); 2. bahadırın müsbet sıfatlarından biri idi (KS 139).

börk ‘genellikle hayvan postundan yapılan başlık, börk’ (CCI 449), *kepes* ‘şapka, börk, külah’ (CCI 500).

Tat. **börëk**: soğuktan muhafaza eden başlık, şapka, börk (KA TTS 72).
 Kzk. **börük**: börk (KAZTTTS 94).
 Kırg. **börük, börk**: 1. kalpak; 2. (çivi) kalpağı (KS 140; KS 139).

börkçi ‘börk yapan kimse, börkçü’ (CCI 449).

Tat. ø
 Kzk. ø
 Kırg. ø

börülen-, bürülen- ‘tomurcuklanmak, tomurcuk açmak’ (CCII 673, CCII 677).

Tat. **börëlen-**: tomurcuk açmak, tomurlanmak (KA-TTS 66).
 Kzk. **bürtikte-**: 1. tomurcuklanmak; 2. vücutta kabartı oluşmak (KAZTTTS 101). **bürşikten-**: tomurcuklanmak (KAZTTTS 101).

Kırg. **bürdö-, bürdön-**: tomurcuk bağlamak, yapraklar açmak, gereği gibi yeşillenmek (birkiler hakkında) (KS 155; KS 155).

börü → böri.

böv ‘örümcek’ (CCII 673).

Tat. **böyë**: örümcek (KA-TTS 67).

Kzk. ø

Kırg. ø

böz ‘pamuk veya keten dokuma, bez’ (CCII 673).

Tat. **büz**: bez, Amerikan bezi (KA-TTS 72).

Kzk. **bez**: 1. bez, bazı maddeleri ayırarak salgı meydana getiren organ; 2. ağacın budaklı olan kısmı (KAZTTTS 84).

Kırg. **böz**: bez (elişi olan beyaz, kaba pamuklu kumaş) (KS 140).

bu ‘1. bu (işaret zamiri); 2. bu (işaret sıfatı)’ (CCI 449; CCII 673).

Tat. **bu**: bu (KA-TTS 67).

Kzk. **bul**: bu (KAZTTTS 97).

Kırg. **bul**: bu, erkek (KS 142).

buçgak ‘köşe, bucak, yer’ (CCII 674).

Tat. **poçmağ**: 1. köşe, çatılma yeri; 2. aç; 3. gönülde derin bir sırrın saklandığı yer; 4. evin bir kısmı, oda; 5; 2. sumluk akça, para (KA-TTS 380).

Kzk. **burıs**: köşe (KKAZTTTS 99).

Kırg. **burç**: köşe, zaviye (açı) (KS 146); **bürçök**: köşe, köşecik (KS 155).

buçkı → bıçkı.

buga → boga.

bugovh ‘zincirli, bukağılı’ (CCII 674).

Tat. **boğav**: 1. bukağı, paranga; 2. bağlı olma, esaret. (KA-TTS 63).

Kzk. **buğav**: 1. pranga, kelepçe; 2. esaret, tutsaklık (KAZTTTS 96).

Kırg. ø

bugün → bukün.

bugday → bogday

bukün, bugün ‘bugün’ (CCI 449, CCII 674).

Tat. **bügĕn:** bugün (KA-TTS 71).

Kzk. **bügin:** 1. bugün; 2. bugünlerde, bu yakınlarda (KAZTTTS 100).

Kırg. **bügün:** bugün (KS 155).

bulah → bollak.

bular ‘bunlar’ (işaret zamiri) (CCI 449).

Tat. **bolar:** bk. bu (çokluk) (KA-TTS 63).

Kzk. ø

Kırg. **bular:** bunlar (KS-BKS 125).

bulgak ‘bulanma, alt üst olma’ (CCI 449).

Tat. **bolğa-:** bir şeyi havada sallamak, silkitmek (KA-TTS 64).

Kzk. **bulğanuv:** bulanma (TTKATS 130).

Kırg. **bulganuu:** bulanma (TKS 128).

bulgamış ‘bunalmış, şaşkın’ (CCI 450).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

bulgan- ‘bulanmak’ (CCII 674), *aynu-* ‘dönmek, bulanmak’ (CCII 646).

Tat. **bulğan-:** 1. bulanmak; 2. iki arada kalıp karar verememek. (KA-TTS 64).

Kzk. **bulğa-:** 1. kirletmek, pisletmek; 2. karıştırmak; 3. yüzünü yerere batırmak, utandırmak (KAZTTTS 102).

Kırg. **bulgan-:** bulanmak (TKS 128).

bulgaştır- ‘karıştırmak’ (CCI 450), *karıştur-* ‘a.m.’ (CCI 493).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

bulov ‘topuz’ (CCII 675).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

bulud → bulut.

buluŋ ‘köşe, yön, taraf’ (CCII 675), *müŋüş* ‘a.m.’ (CCII 779).

Tat. ø

Kzk. **burış:** köşe (KAZTTTS 99).

Kırg. **buluŋ**: köşe, bucak (KS 145).

bulut, bulud ‘bulut’ (CCI 430, CCI 450).

Tat. **bolıt**: bulut (KA-TTS 64).

Kzk. **bult**: 1. bulut; 2. yürekteki sızı, acı (KAZTTTS 98).

Kırg. **bulut**: bulut (KS 145).

bunyat (< Far. bunyād) ‘temel’ (CCI 450).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

bur- ‘burmak, kıvrırmak’ (CCI 450), *burul-* ‘kıvrılmak, halkalanmak’ (CCII 675).

Tat. **bor-**: 1. bir şeyi ters tarafa doğru bükme, acıtmak; 2. tersine çevirmek; 3. bıyık burmak (KA-TTS 64).

Kzk. **bur-**: burmak, çevirmek, bükme, döndürmek (KAZTTTS 98).

Kırg. **bur-**: döndürmek, çevirmek, yoldan çevirmek (KS 146).

burav ‘matkap, burgu’ (CCI 450).

Tat. **borav**: matkap (KA-TTS 64).

Kzk. ø

Kırg. ø

burç ‘biber’ (CCI 450).

Tat. **borıç**: biber (TTS 59).

Kzk. **burıŋ**: biber (KAZTTTS 99).

Kırg. **murç**: siyahbiber (KS 575).

birgi → burgu.

burgu, birgi ‘üfleyerek çalınan bir çalgı, boru, nefir’ (CCI 451, CCII 660).

Tat. **birgi**: 1. geniş, büyük başlı metal tekerlek şeklindeki müzik çanı; 2. boru, borazan (KA-TTS 60).

Kzk. ø

Kırg. ø

burguça ‘üfleyerek çalınan bir çalgı, küçük boru, ney’ (CCI 430).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

burın → burun⁽²⁾.

burmuş ‘dolaşık, çarpık, eğri’ (CCI 451).

Tat. ø

Kzk. **burma, buris:** (yol) dolaşık (TTKATS 225).

Kırg. ø

burnı kiçi ‘küçük burunlu kimse’ (CCI 451).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

burul- ‘kıvrılmak, halkalanmak’ (CCII 675), *bur-* ‘burmak, kıvrırmak’ (CCI 450).

Tat. **borıl-:** hareket yönünü geriye veya başka bir tarafa doğru değiştirmek, yön değiştirmek, dönmek. (KA-TTS 64).

Kzk. **burıl-:** dönmek, çevrilmek, kıvrılmak (KAZTTTS 99).

Kırg. **burul-:** dönmek (KS 148).

burun⁽¹⁾ ‘1. önce, eskiden; 2. birinci, birinci olarak’ (CCI 451; CCII 675).

Tat. **borın:** evvel zamanda, çok eskiden (KA-TTS 65).

Kzk. **burın:** önceleri, daha önce, evvelde, evvelce (KAZTTTS 99).

Kırg. **murun:** daha evvel, eskiden (KS 576).

burun⁽²⁾, **burın** ‘koklama organı, burun’ (CCII 675, CCI 451).

Tat. **borın:** burun (KA-TTS 65).

Kzk. **murın:** burun (KAZTTTS 388).

Kırg. **murun:** 1. burun; 2. burun deliği (KS 576).

burunğı ‘birinci, ilk, önceki’ (CCI 451).

Tat. **borınğı:** 1. eski zamandaki, pek eski; 2. evvelki, baştaki (KA-TTS 65).

Kzk. **burunğı:** önceki, evvelki (KAZTTTS 99).

Kırg. **murunku:** evvelki, eski (KS 576).

burunsız ‘burnu olmaksızın, burunsuz’ (CCII 675).

Tat. **borın:** burun (KA-TTS 65).

Kzk. ø

Kırg. ø

buruşmuş ‘buruşuk’ (CCI 451).

Tat. **börüşken:** buruşuk (TTS 71).

Kzk. **bürisken:** buruşuk, büzülmüş (KAZTTTS 101).

Kırg. **buruş:** buruşuk (isim olarak (KS 117)).

bus ‘nefes, soluk’ (CCII 675).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

but ‘uyluk, bacak, but’ (CCI 430; CCII 675).

Tat. **bot:** ayağın dizden kalça kemiğine kadar olan kısmı, but (KA-TTS 65).

Kzk. **but:** but (insan, hayvan) (KAZTTTS 100).

Kırg. **but:** 1. bacak, but (insan hakkında); 2. art ayak (KS 149).

butak ‘ağaç dalı, dal, budak’ (CCI 451).

Tat. **botak:** ağaç dalı, budak (KA-TTS 65).

Kzk. **butak:** 1. dal, budak, kol; 2. nesil, soy (KAZTTTS 100).

Kırg. **butak:** 1. dal, budak; 2. dallanma (KS 149).

butluk ‘kemikle kaplanarak yapılan ve vücudun belden aşağısını korumaya yarayan zırh’ (CCI 451).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

buv ‘geyik, erkek geyik’ (CCII 676).

Tat. **bolan:** geyik, maral (KA-TTS 63).

Kzk. **buğı:** geyik, maral (KAZTTTS 96).

Kırg. **bugu:** 1. geyiğin yahut maralın erkeği; 2. bugu (bir Kırgız kabilesinin adı); 3. kırgız halk takviminde bir ayın ismidir (KS 141).

buv- ‘boğmak’ (CCII 676).

Tat. **buv-:** 1. boğmak, nemes almasına mani olmak; 2. kısmak, ezmek; 3. tehdit etmek (KA-TTS 70).

Kzk. **buv-:** 1. paket yapmak, bağlamak; 2. rahatsız etmek, rahat vermemek (KAZTTTS 95); **buvındır-:** boğmak, boğazını sıkmak (KAZTTTS 96).

Kırg. **buu-:** boğmak, bağlamak, sağlam bağlayıp pekitmek (KS 149).

buvun → bogum.

buya ‘meyan kökü’ (CCI 452).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

buyruğ → buyuruk.

buyur- ‘emretmek, buyurmak’ (CCI 452; CCII 676).

Tat. **boyır-:** buyurmak, emretmek (KA-TTS 65).

Kzk. **buyır-:** 1. emretmek, buyurmak; 2. nasip olmak (KAZTTTS 97).

Kırg. **buyur-:** 1. emretmek, ısmarlamak; 2. önceden tayin etmek, önceden tahsis etmek (KS 152).

buyuruk, buyruh ‘emir, buyruk’ (CCI 452; CCII 676).

Tat. **boyurıq:** emir, buyruk (KA-TTS 65).

Kzk. **buyrıq:** buyruk, emir, ferman (KAZTTTS 97).

Kırg. **buyruk:** 1. buyrultu, emir, ferman; 2. fiilin gövdesi, emir şekli (KS 151).

buz ‘buz’ (CCII 676).

Tat. **boz:** 1. buz; 2. buzlu, buzdan yapılmış; 3. dolu; 4. davranışta soğukluk (KA-TTS 65).

Kzk. **muz:** buz (KAZTTTS 385).

Kırg. **muz:** buz (KS 577).

buz- ‘1. bozmak, harap etmek; 2. yıkmak’ (CCI 452; CCII 676).

Tat. **boz-:** 1. bozmak, tahrif etmek, parçalamak; 2. karalamak, üstünü çizmek; 3. sözü veya haberi çarpıtmak (KA-TTS 65).

Kzk. **buz-:** 1. bozmak; 2. tahrif etmek, kullanılmaz hâle getirmek; 3. parçalamak, bölmek; 4. ayartmak, yoldan çıkarmak, baştan çıkarmak (KAZTTTS 96).

Kırg. **buz-:** tahrif etmek, ihlâl etmek, bozmak (KS 152).

buzav ‘buzağı, dana’ (CCI 452), *buzovley* ‘buzağı gibi’ (CCII 676).

Tat. **bozav:** 1. buzağı; 2. pek yumuşak mizaçlı insan (KA-TTS 65).

Kzk. **buzav:** buzağı (KAZTTTS 97).

Kırg. **muzoo:** bir yaşında olan buzağı (KS 577).

buzovley ‘buzağı gibi’ (CCII 676), *buzav* ‘buzağı, dana’ (CCI 452).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

bügenekli ‘örtülü, üstü kapalı’ (CCII 676).

Tat. **börkençëk:** örtü, duvar (KA-TTS 66).

Kzk. **bürkenşik:** kapüşon, başlık (KAZTTTS 101).

Kırg. **bürköölü:** örtülü (TKS 684).

bügü ‘peygamber’ (CCII 677).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

bügül- ‘eğilmek, bükülmek’ (CCI 452).

Tat. **bögël-**: bükülmek, gövdesini eğmek (KA-TTS 65); **bökël-**: 1. bükülmek, eğilmek; 2. boyun eğme (KA-TTS 66).

Kzk. **bük-**: bükme, eğme (KAZTTTS 100).

Kırg. **bügül-**: bükülmek, eğilmek (KS 153).

bük- ‘katlamak, bükme’ (CCII 677), *bügül-* ‘eğilmek, bükülmek’ (CCI 452).

Tat. **bök-**: 1. bükme, eğme; 2. bükerek dikme; 3. boyun eğmeye mecbur etmek; 4. aşırı davranmak (KA-TTS 66).

Kzk. **bük-**: bükme, eğme (KAZTTTS 100).

Kırg. **bük-**: bükme, kıvrıma (KS 153).

bükrü ‘eğri, büğrü’ (CCI 452; CCII 677), *kıvrır* ‘eğri, eğri büğrü’ (CCII 739).

Tat. **bökrë-**: 1. bükülmüş, eğri; 2. kambur (KA-TTS 66).

Kzk. **bükteveli**: kıvrık, bükük, katlanmış (KAZTTTS 100).

Kırg. **bügülgön**: bükük, eğilmiş (TKS 131).

bülbül (< Far. bulbul) ‘sesinin güzelliği ile tanınmış ötücü bir kuş, bülbül’ (CCI 452).

Tat. **bılbıl**: bülbül (KA-TTS 60).

Kzk. **bulbul**: 1. bülbül; 2. sesi güzel şarkıcı (KAZTTTS 98).

Kırg. **bulbul**: bülbül (TKS 131).

bür ‘tomurcuk, gonca’ (CCII 677).

Tat. **börë-**: tomurcuk, gonca (KA-TTS 66).

Kzk. **bür**: tomurcuk (KAZTTTS 101).

Kırg. **bür**: tomurcuk (bot.), tazeyapraklar (KS 155).

bürçe ‘pire’ (CCI 453).

Tat. **borça**: pire (KA TTS 64).

Kzk. **bürge**: pire (KAZTTTS 98).

Kırg. **bürge**: pire (TKS 709).

bürkülde- ‘titreşmek, sallanmak’ (CCII 677).

Tat. **börkël-**: güçlü biçimde fıskırmak, püskürtmek (KA TTS 66).

Kzk. **burkılda-**: 1. fokurdamak; 2. tozu dumana katmak (KAZTTTS 99).

Kırg. **burkılda-**: 1. gürlenmek, çalkalanmak; 2. tehevüre kapılmak, aşırı derecede kızmak (KS 147).

bürkür- ‘sıçratmak, püskürtmek’ (CCII 677).

- Tat. **börkě-**: püskürmek (KA-TTS 66); **börkěl-**: güçlü bir biçimde fişkırmak, püskürmek (KA-TTS 66).
- Kzk. **burqıra-**: 1. tozu dumana katmak; 2. buhar ve duman çıkmak (KAZTTTS 99). **bürük-**: 1. püskürmek, serpmek; 2. çiselemel, ince ince yağmak (KAZTTTS 101).
- Kırg. **burkura-**: 1. buram buram çıkmak, yükselmek (duman, toz hakkında); 2. acı acı ağlamak, yüksek sesle göz yaşları dökmek (KS 147).

bürülen→ bürülen-

büsre-, büsüre- ‘onaylamak, kabul etmek, tasvip etmek, teşekkür etmek’ (CCII 677, CCII 677).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

büsüre→ büsüre-

bürtük ‘küçük tane, kum tanesi’ (CCII 677).

Tat. **börték:** 1. çeşitli parçalardan oluşmuş bir şeyin tek parçası, tane; 2. ip veya benzeri şeylerin demetindeki bir lif; 3. parçalı, parça parça (KA-TTS 66).

Kzk. **bürtük:** 1. tomurcuk; 2. vücuttaki küçük kabartı, pürüz (KAZTTTS 101).

Kırg. **bürtük:** küçük top (yuvarlak) (KS 156).

bütün ‘1. bütün, tam; 2. sağlam, sağlıklı’ (CCI 453; CCII 677).

Tat. **bötēnlēk:** 1. tam, eksilmemiş, sağlam, hepsi, tamamen; 2. çarlık döneminde bir sum değerinde metal para (KA-TTS 67).

Kzk. **bütün:** 1. bütün, tam; 2. sapaşğlam, zedelenmemiş; 3. tam sayı (KAZTTTS 101).

Kırg. **bütün:** tam, bütün, tamamiyle (KS 157).

bütünlük ‘bütünlük, eksiksizlik, ant, yemin’ (CCI 453; CCII 678).

Tat. **bötēnlēk:** bütünlük, tamlık (KA-TTS 67).

Kzk. **bütündik:** 1. bütünlük; 2. birlik, beraberlik (KAZTTTS 101).

Kırg. **bütündük:** bütünlük (TKS 132).

bütünlük birle ‘tamamen, eksiksiz’ (CCI 453), *bütünlük* ‘ant, yemin’ (CCII 678).

Tat. **bötēnley:** tam, tamamen, sonuna kadar (KA-TTS 67).

Kzk. ø

Kırg. **bütündöy:** büsbütün, tamamiyle (KS 157).

bütün ülüş ‘tam, bütün, bölünmemiş’ (CCI 453).

Tat. **bötēnlēk**: bütünlük, tamlık (KA-TTS 67).

Kzk. ø

Kırg. **bütündöy**: büsbütün, tamamıyla (KS 157).

-C-

cahalluk (< Ar. cāhil + T.) ‘ilgisizlik, duyarsızlık, cahillik’ (CCII 678).

Tat. **cahil**: 1. cahil, okumamış; 2. ikiyüzlü, münafık (KA-TTS 73).

Kzk. ø

Kırg. ø

can (< Far. cān) ‘ruh, can’ (CCII 678), *tin*⁽¹⁾ ‘a.m.’ (CCII 840).

Tat. **can**: 1. can; 2. gönül; 3. dost sevgili; 4. ömür, hayat; 5. cazibe, canlılık; 6. asıl temel (KA-TTS 73).

Kzk. **can**: 1. can, ruh; 2. insanın iç dünyası; 3. bir tür saygı, sevgi belirten söz (KAZTTTS 159).

Kırg. **can**: ruh, can, canlı varlık, insan (KS 173).

canavar (< Far. cān-āvar) ‘hayvan’ (CCI 453).

Tat. **canvar**: 1. vahşi hayvan; 2. adi, zayıf karakterli insan; 3. haşarat cinsi hayvan (KA-TTS 73).

Kzk. ø

Kırg. **canıbar**: hayvan (KS 177).

cehan (< Far. cahān) ‘dünya, âlem, cihan’ (CCI 453; CCII 679).

Tat. **cihan**: cihan (TTS 78).

Kzk. **ciyhan**: cihan (KAZTTTS 178).

Kırg. **caan**: cihan (âlem) (KS 159).

cigar (< Far. cigar) ‘ciğer’ (CCI 453).

Tat. **cēger, yēger**: kudret, güç, kuvvet, enerji (KA-TTS 77, KA-TTS 570).

Kzk. **jiger**: gayret, cesaret, güç (KAZTTTS 195).

Kırg. **ciger**: cesaret (KS 216).

cigar band (< Far. cigarband) ‘akciğer; kalp ve ciğerler’ (CCI 453).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

cincibil (< Ar. zancabīl) ‘zencefil’ (CCI 453).

Tat. **imbir**: zencefil (KA-TTS 163).

Kzk. **zimbir:** zencefil (TTKATS 792).

Kırg. **imbir:** zencefil (TKS 991).

cins (< Ar. cins) ‘millet’ (CCII 679).

Tat. **cēnēs:** 1. cins, cinsiyet; 2. kabile, kavim; 3. hayvanlarda tür (KA-TTS 77).

Kzk. **jınıs:** 1. cins, tür; 2. soy, nesil (KAZTTTS 193).

Kırg. **cınıs, cınıs:** 1. cins (çeşit), soy; 2. cinsiyet (erkeklik) (KS 216, KS 212).

comard, comart (< Far. cavān-mard) ‘cömert’ (CCI 454, CCI 454; CCII 679).

Tat. **yumart:** 1. eli açık, cömert; 2. sahip olduğu şeyleri kendi emeğiyle kazanmış kimse; 3. faydalı olacak şeyleri bol bol veren, bu bakımdan cömertlik gösteren; 4. bereketli (KA-TTS 593).

Kzk. **jomart:** 1. cömert, eli açık; 2. gönlü zengin (KAZTTTS 181).

Kırg. **coomart:** 1. cömert, eli açık; 2. hediyeyi kabul eden cömerttir (KS 223).

comart → comard.

comart kögül bile ‘cömert gönüllü, cömert’ (CCI 454).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

Conban ketanı (< Champagne + Ar. kattān + T.) ‘Fransa ‘nın Champagne bölgesinde üretilen bir tür keten kumaş’ (CCI 454).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

covap (< Ar. cavāb) ‘yanıt, cevap’ (CCI 454).

Tat. **cavap:** 1. cevap; 2. sesli karşılık; 3. mahkemede duruşmaya çıkma (KA-TTS 73).

Kzk. **javap:** 1. Cevap, yanıt; 2. çözüm, sonuç, cevap (KAZTTTS 168).

Kırg. **coop:** 1. cevap; 2. talak (karıyı boşama) (KS 223).

Cuhut (< Ar. caḥūd) ‘Yahudi, Çıfit’ (CCII 679).

Tat. **yahud:** yahudi (TTS 342).

Kzk. ø

Kırg. ø

Cuhut yéri (yer adı) ‘Filistin’ (CCII 679).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

culahak (< Far. cūlā-hak) ‘kumaş dokumacısı’ (CCI 454).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

curum (< Ar. curm) ‘suç, cürüm’ (CCI 454).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

curumla-(< Ar. curm +T.) ‘suçlamak’ (CCI 454).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

-Ç-

çaarşanbe (< Far. çārşānbä) ‘çarşamba’ (CCI 455).

Tat. **çerşenbë:** çarşamba (TTS 85).

Kzk. **särsenbi:** 1. çarşamba; 2. uğurlu (KAZTTTS 475).

Kırg. **şarşembi:** çarşamba (TKS 151).

çağı ‘güç, enerji’ (CCII 679).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

çağır ‘şarap’ (CCI 455), *bor* ‘a.m.’ (CCI 447), *şıra* ‘a.m.’ (CCI 561).

Tat. **çağır:** kızıl vodka (KA-TTS 88).

Kzk. ø

Kırg. ø

çağır-, çağır- ‘bağırmaq, çağırmaq’ (CCII 679).

Tat. **çaқır-:** 1. çağırmaq, ses ve işaretle gelmesini istemek; 2. gelmesini emretmek; 3. misafirlige davet etmek; 4. vazifeye çağırmaq; 5. askere çağırmaq (KA-TTS 89).

Kzk. **şaqır-:** 1. çağırmaq; 2. (horoz) ötmek; 3. çağırmaq, davet etmek (KAZTTTS 623).

Kırg. **çakır-:** çağırmaq, davet etmek, toplantıya çağırmaq (KS 245).

çağ → çak.

çağar → çağır-.

çağla- ‘öyle yapmak, bu şekilde yapmak’ (CCII 680).

Tat. ø

Kzk. **şakta-**: 1. sınırlamak, kısıtlamak; tutumlu davranmak, tasarruf yapmak; 2. (beden, ölçü) uydurmak, uygun hâle getirmek (KAZTTTS 623).

Kırg. **çakta-**: (takriben) takdir etmek, denemek (KS 246).

çak, çağ (< Mo. çağ) ‘zaman, an, çağ’ (CCI 455; CCII 680, CCII 680).

Tat. **çağ**: 1. çağ, devir; 2. belli bir vakit, an, süre (KA-TTS 88).

Kzk. **şak**: 1. dönem, çağ, devir; 2. zaman (KAZTTTS 622).

Kırg. **çak**: zaman, vakit (KS 244).

çak- ‘ihbar etmek, gammazlamak, iftira etmek’ (CCI 455), *çakmağ* ‘ihbar etme, gammazlama, iftira etme’ (CCI 455).

Tat. **çağ**: 1. (yılan veya böcek gibi zehirli hayvanlar için) sokmak; 2. gagalamak; 3. ihbar etmek, jurnallemek (KA-TTS 88).

Kzk. **şak**: sızlanmak, şikâyet etmek, dert yanmak (KAZTTTS 623).

Kırg. **çak**: 1. müzevirlik etmek, şikâyet eylemek; 2. şiddetle vurmak; 3. sokmak (ısırmak); 4. çakmak çakmak (KS 245).

çaklı ‘gibi, kadar, miktarda’ (CCII 680).

Tat. **çaklı**: 1. ... e doğru; 2. ... e yakın; 3. kadar; 4. dolasıya kadar, tamamen, hepsi; 5. ... derece, ... miktarda, ... şeklinde, gibi (KA-TTS 89).

Kzk. ø

Kırg. **çaktı**: 1. takribî miktar; 2. kuvvet (KS 246).

çakuç (< Far. çākūç) ‘çekiç’ (CCI 455).

Tat. **çükéc**: çekiç (KA-TTS 102).

Kzk. ø

Kırg. ø

çakuçı ‘arabozucu, jurnalcı, gammaz’ (CCII 680).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

çal- ‘bir müziği dinlemeyi sağlayan aleti çalıştırmak, çalmak’ (CCI 455).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

çalıh ‘öfkeli, şiddetli, ihtiraslı’ (CCII 680), *ters* ‘1. ters, aykırı; 2. ‘a.m.’ (CCII 838).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

çalış şaşısı (CCI 453).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

çalma ‘baş örtüsü, tülbent’ (CCI 455).

Tat. **çalma**: erkeklerde dinî kıyafetin bir parçası olarak takılan başlık, sarık (KA-TTS 89).

Kzk. **şalma**: 1. sarık; 2. atkı, şal (KAZTTTS 625).

Kırg. **çalma**: atı yakalamak için kement (KS 248).

çaman⁽¹⁾ (< Yun. cuminun) ‘kimyon türü bir bitki, çemen’ (CCI 455).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

çaman⁽²⁾ ‘uyuşuk, tembel, üşengeç, ihmalkâr’ (CCII 680), *ézik* ‘a.m.’ (CCII 707), *kéçöv* ‘a.m.’ (CCII 731), *kersenc* ‘a.m.’ (CCII 735), *mañkakak* ‘a.m.’ (CCII 773), *yuvançañ* ‘a.m.’ (CCII 898).

Tat. **yaman**: 1. kötü, faydasız, yaramaz; 2. yersiz; 3. hileli; 4. zor; 5. fazla (KA-TTS 90).

Kzk. **jaman**: 1. kötü, fena; 2. sevimsiz, hoş olmayan; 3. çok, fazla, aşırı (KAZTTTS 158).

Kırg. **caman**: 1. kötü, fena, berbat, bozuk; 2. avamdan olan, fakir; 3. pek, gayet; 4. çocuk, evlât (KS 171).

çan- ‘küçümseyerek, hakir görerek davranmak; kendine eşit saymak (?)’ (CCII 680).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **çan-**: küçümseyerek, hakir görerek muamelede bulunmak, kendini müsavi saymak (KS 250).

çanak (< Çin. çan +T.) ‘kâse, çanak’ (CCI 456; CCII 681).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **çanak:** göz çukuru (KS 250).

çandırına ‘zayıfça, cılız, çelimsiz’ (CCII 681), *arılı* ‘a.m.’ (CCII 636), *çérli* ‘a.m.’ (CCII 682), *kötürem* ‘a.m.’ (CCII 762), *yaşık* ‘a.m.’ (CCII 880).

Tat. **çandır:** zayıf, yağsız, sıska (KA-TTS 90).

Kzk. ø

Kırg. **çandır:** karnın aşağı kısmı (KS 250).

çapçaçık ‘fiçicik, küçük fiçi’ (CCII 681).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

çaplatmak ‘tokat, şamar, şaplak’ (CCII 681).

Tat. **çapalak-:** şaplak, tokat (KA-TTS 91).

Kzk. **şapalak:** tokat, şamar, sille (KAZTTTS 629).

Kırg. ø

çarıdı ‘namusu lekelenmiş, ırzına geçilmiş’ (CCII 681).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

çarpuvun ‘aksilik, kaza’ (CCII 681).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

çarşav (< Far. çāder-şab) ‘çarşaf’ (CCI 456).

Tat. **çarşav:** 1. çarşaf; 2. perde, bir şeyi kaplayan örtü (KA-TTS 91).

Kzk. ø

Kırg. **şeyşep:** yatak çarşafı (KS 684).

çatır (< Far. çāder) ‘çadır’ (CCI 456).

Tat. **çatır:** 1. çadır; 2. şemsiye (KA-TTS 92).

Kzk. **şatır:** çadır, otağ (KAZTTTS 632).

Kırg. **çatır:** 1. çadır; 2. çatı, saçak (KS 255).

çatlavuk fındık (CCI 456).

Tat. **çiklevěk:** fındık (TTS 128).

Kzk. ø

Kırg. ø

çayhal- ‘çalkalanmak, çalkanmak, sallanmak, dalgalanmak’ (CCII 681).

Tat. **çaykal-:** 1. su veya rüsğâr tesiriyle silkelenmek, çalkalanmak, dalgalanmak; 2. kaynaşmak (KA-TTS 92).

Kzk. **şayka-:** 1. sallamak, silkmek; 2. kirli bir nesneyi suyun içinde çalkalayarak yıkamak, temizlemek; 3. dilediği gibi yaşamak (KAZTTTS 621).

Kırg. **çaykal-:** 1. çalkanmak, sallanmak (KS 256).

çayna- ‘çiğnemek’ (CCI 456).

Tat. **çeyne-:** 1. çiğnemek, ezip parçalamak; 2. dedikodu yapmak (KA-TTS 93).

Kzk. **şayna-:** 1. çiğnemek; 2. ısırarak, dişlemek (KAZTTTS 621).

Kırg. **çayna-:** çiğnemek (KS 257).

çéber (< Mo. çeber) ‘maharetli, becerikli’ (CCII 681).

Tat. **çiber:** 1. görüntüsü pek güzel; 2. yüzü güzel olan, siması sevimli kimse; 3. övgüye layık (KA-TTS 97).

Kzk. **şeber:** 1. usta, mahir; 2. eksiksiz, tam, hatasız, kusursuz (KAZTTTS 635).

Kırg. **çeber:** eli uz kadın, iyi elişi yapan kadın (KS 257).

çéber kişi (< Mo. çeber + T.) ‘maharetli, becerikli kişi; temiz, saf kişi’ (CCII 681).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

çekmen ‘kumaş, yün kumaş, çuha’ (CCI 453; CCII 681).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **çekmen, çepken:** 1. iğne ardı dikilmiş (sırlılmış) bir nevi erkek üst giyimi (kaba sırlılmış olur) dir, ki şayak cuha ve s. gibi kalın kumaşla örtülmüş olur; 2. çuhadan astarsız kaftan (KS 260, KS 262).

çekmençi ‘kumaş dokuyan, dokumacı, çuhacı’ (CCII 681).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

çérçi ‘köylerde ve kırsalda gezerek ufak tefek şeyler satan kimse, çerçi’ (CCI 456; CCII 682).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

çérek ‘çürük, pis’ (CCII 682).

Tat. **çěřěk:** 1. bozuk, arızalanmış; 2. zarar görmüş, herhangi bir tarafı kötü olan; 3. çürüntü, ağaç yeniği (KA-TTS 94).

Kzk. **şirik:** 1. çürük; 2. elinden iş gelmeyen, sünepe, beceriksiz, sümsük (KAZTTTS 657).

Kırg. **çirik:** çürük, bozulmaya yüz tutmuş (KS 275).

çéren ‘ekin destesi’ (CCII 682).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

çéri, çéyri ‘ordu, asker’ (CCII 682, CCI 456), *çéri başı* ‘komutan’ (CCI 456).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **çerüü:** (krş. çerik) asker (nefer), ordu, sefer (harbe gidiş) (KS 262).

çeri başı ‘komutan’ (CCI 456), *çéri, çéyri* ‘ordu, asker’ (CCII 682; CCI 456).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

çérli ‘zayıf, cılız, çelimsiz’ (CCII 682), *arıh* ‘a.m.’ (CCII 636), *çandırına* ‘a.m.’ (CCII 681), *kötürem* ‘a.m.’ (CCII 762), *yaşık* ‘a.m.’ (CCII 880).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

çert ‘genç, taze, yaş (ağaç)’ (CCII 882).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

çért- ‘fiske vurmak’ (CCII 882).

Tat. **çirt-:** 1. fiske vurmak; 2. bir sazı mızrapla çalmak, tıngırdatmak; 3. ele geçiröek, yakalamak (KA-TTS 98).

Kzk. **şert-:** 1. fiske vurmak, fiskelemek; 2. saz teline dokunmak, çalmak; 3. bir mesele hakkında insanların ilgisini çekecek şeyler anlatmak, ilginç şekilde sohbet etmek (KAZTTTS 638).

Kırg. **çert-:** fiske vurmak (KS 262).

çévük ‘tatlı, hoş, sevimli’ (CCI 456), *tatlı kılı* ‘a.m.’ (CCI 568).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

çéyri → çéri.

çıbuḥ → çıbuk.

çıbuk, çıbuḥ ‘değnek, dal, çubuk’ (CCII 682, CCII 682).

Tat. **çıbık**: 1. esnek dal, çubuk; 2. telgraf telleri (KA-TTS 95).

Kzk. **şıbık**: 1. filiz; 2. çubuk; 3. yeni yetişmekte olan, yeni nesil; 4. fidan (KAZTTTS 650).

Kırg. **çıbık**: çubuk, küçük çubuk, kesimiş dal (KS 263).

çıg- → çık-.

çıganak ‘dirsek’ (CCII 682).

Tat. **çıganak**: 1. çıkış yeri; 2. kaynak, literatür (KA-TTS 95).

Kzk. **şıganak**: körfez (KAZTTTS 650).

Kırg. **çıkanak**: dirsek (KS 266).

çıgar- → çıkar-.

çıgmak ‘aşık kemiği’ (CCI 457).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **çükö**: aşık (koyunun yahut keçinin aşık kemiği) (KS 289).

çıgrıçı ‘çarkçı, bileyici’ (CCI 457).

Tat. **çıgrık**: çıkrık (TTS 91).

Kzk. ø

Kırg. **çıgrık**: çıkrık (TKS 161); **çarıçı**: çarkçı (TKS 150).

çıḥ- → çık-.

çık-, çıḥ-, çıg- ‘çıkmaq’ (CCII 683; CCI 457, CCII 683; CCI 457, CCI 457).

Tat. **çık-**: 1. çıkmak, terk edip gitmek; 2. ortaya çıkmak, görünmek; 3. bir yere girmek üzere çıkmak; 4. göçmek, yer değiştirmek; 5. taşmak; 6. hasıl olmak; 7. yardımcı fiil olarak sıl hareketin “başından sonuna kadar sürdüğünü; sonuçlandığını, ansızın oluştuğunu” ifade eder (KA-TTS 96).

- Kzk. **şıq-** (*şığadı, şığıp*) 1. çıkmak; 2. yola, sefere çıkmak; 3. (kol, bacak vb.) çıkmak, yerinden oynamak; 4. (yaş) ilerlemek, (... yaşa, yaşına) girmek; 5. (bitki) çıkmak, bitmek; 6. yayımlanmak, neşredilmek, çıkmak; 7. birleşik fiillerde yardımcı fill fonksiyonunda kullanılır (KAZTTTS 652).
- Kırg. **çık-** (dışarıya yahut yukarıya hareketi ifade eden fiildir) içeriden dışarıya varmak, arkadan öne doğru hareket etmek, yerinden oynayıp görünecek bir duruma gelmek, yukarıya tırmanmak, yükselmek, yayılmak (ses hakkında) (KS 266).

çıkār-, çıgar- ‘çıkarmak’ (CCII 683, CCI 457).

Tat. **çıgar-**: 1. çıkmak; 2. kovmak; 3. taşımak; 4. eser vermek; 5. yayımlamak (KA-TTS 95).

Kzk. **şığār-**: çıkarmak, boşaltmak, bırakmak (KAZTTTS 650).

Kırg. **çıgar-**: sürüp çıkarmak, yükleyip çıkarmak, salıvermek, çıkarıp almak (KS 265).

çın ‘gerçek, hakiki’ (CCII 683).

Tat. **çın**: 1. hakiki, gerçek; 2. gerçeklik; 3. doğru; 4. yapma olmayan, tabii; 5. ideal olan (KA-TTS 96).

Kzk. **şın**: 1. doğru, gerçek, hakikat; 2. gerçek, doğru, hakikî (KAZTTTS 654).

Kırg. **çın**: hakikat, doğruluk, hakikî, sahici (KS 269).

çınay ‘ev hanımı, eş’ (CCI 457), *épçi* ‘1. kadın; 2. ev hanımı, eş’ (CCI 467).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **cubay**: 1. bir çiftin teki; yavuklu, koca, karı (zevce) (KS 230).

çın han ‘gerçek kral’ (CCII 683).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

çınık- ‘denenmek, alışmak’ (CCII 683).

Tat. **çınık-**: 1. çelikleşmek, sertleşmek; 2. güçlenmek, sağlamlaşmak (KA-TTS 96).

Kzk. **şınıq-**: alışmak, pişmek, tecrübe kazanmak (KAZTTTS 654).

Kırg. **çınık-**: sağlamlaşmak, pekişmek (KS 271).

çınla- ‘inlemek’ (CCII 683).

Tat. **çınla-**: çınlamak, sesi duyulmak (KA-TTS 97).

Kzk. **şınılda-**: 1. tınlamak, şingırdamak, şangırdamak, uğuldamak, çınlamak (KAZTTTS 654).

Kırg. **çınılda-**: çınılamak, acı acı bağırmak, bağıırıp çağırılmak (KS 270).

çın Teyri ‘gerçek Tanrı’ (CCII 683), *durust Teyri* ‘a.m.’ (CCII 692).

Tat. **çın**: gerçek (KA-TTS 97).

Kzk. **şin**: 1. doğru, gerçek, hakikat; 2. gerçek, doğru, hakikî (KAZTTTS 654).

Kırg. **çın**: hakikat doğruluk, hakiki, sahici, şe’ni (KS 269).

çıpçık ‘1. kuş; 2. serçe’ (CCI 457).

Tat. **çıpçık**: serçe (KA-TTS 97).

Kzk. ø

Kırg. ø

çırak (< Far. çarāğ) ‘mum, kandil, çıra, meşale’ (CCI 457; CCII 684).

Tat. **çıra**: 1. çıra; 2. çerağ (KA-TTS 97).

Kzk. **şıra**: çam gibi reçineli ağaçların yanmakya elverişli kısmı, çıra (KAZTTTS 655).

Kırg. **çırak**: mum, kandil (KS 271).

çıraklık (< Far. çarāğ + T.) ‘şamdan, mumluk’ (CCI 457).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

çıray ‘çehre, yüz, beniz, surat’ (CCI 458), *méyiz* ‘a.m.’ (CCI 526).

Tat. **çıray**: 1. yüz, sima; 2. insanın fizikî veya ruhi hâlin yüzüne yansımaları (KA-TTS 97).

Kzk. **şıray**: yüz güzelliği, cemâl (KAZTTTS 655).

Kırg. **çıray**: yüzün çizgileri, yüzün güzelliği, suret (image) (KS 271).

çırlak ‘su, dere, çay’ (CCII 684).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

çırma- ‘bir şeyle sarmak, sarıp sarmalamak, dolamak’ (CCII 684), *çırmamak* ‘sarma, dolaştırma’ (CCII 684).

Tat. **çorna-**: 1. düğülemek, bağlamak, kaplamak, sarmak; 2. meşgul etmek (KA-TTS 100).

Kzk. ø

Kırg. **çırma-**: yumak şekline komak, bükme, sarmak (KS 272).

çırmal- ‘sarılmak, dolanmak’ (CCII 684).

Tat. **çornal-:** 1. Sarılmak, dürülmek, paket edilmek; 2. giyinmek (KA-TTS 100).

Kzk. ø

Kırg. **çırma-, çırmal-:** yumak şekline komak, bükmek, sarmak (KS 272, KS 272).

çırmış ‘sarılmış, dolanmış, bükülmüş’ (şeyler) (CCII 684), *kamov* ‘a.m.’ (CCII 725).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **çırmak:** dürülmüş, sarılmış (KS 272).

çırpı ‘çalı, çalı çırpı, ince kuru dallar’ (CCII 684).

Tat. **şırpı:** 1. çırpı; 2. kibrit (KA-TTS 432).

Kzk. **şırpı:** 1. dal, budak kırpıntısı, çırpı; 2. kibrit çöpü (KAZTTTS 655).

Kırg. **çırpık:** ufak dallar, çırpı, çubuklar, kuru dal (KS 272).

çıvalduz → çuvalduz.

çıyrun ‘talihsizlik, mutsuzluk, terslik’ (CCII 684).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

çız- ‘yazı yazmak’ (CCI 458), *çızmak* ‘yazı’ (CCI 458), *yaz-* ‘yazmak’ (CCI 604).

Tat. **yaz-:** 1. yazmak, yazma bilmek; 2. kaleme almak; 3. yayımlamak; 4. yazılı eser vermek; 5. müzik eseri yazmak; 6. ses kaydetmek; 7. müziği plak veya teyp benzeri cihazla kaydetmek; 8. *hoday* ve *Alla* sözleriyle birlikte takdir etmek, yazgısı olmak (KA-TTS 565).

Kzk. **jaz-:** 1. yazmak; 2. alnında yazılmış olmak (KAZTTTS 150).

Kırg. **çiy-:** 1. çizgi, hat çekmek, tersim eylemek; 2. kaydetmek (listeye geçirmek) (KS 276); **caz-:** 1. yazmak; 2. tasarlamak; yaymak, açmak, genişletmek (KS 193).

çibin ‘sinek’ (CCI 458).

Tat. **çëbën:** sinek (KA-TTS 93).

Kzk. **şıbın:** 1. sinek; 2. Can (KAZTTTS 650).

Kırg. **çımın:** 1. sinek; 2. ruh, can (KS 269).

çiçek ‘çiçek’ (CCI 458; CCII 685).

Tat. **çëçek:** çiçek (KA-TTS 92).

Kzk. **şëşek:** çiçek (KAZTTTS 639).

Kırg. **çëçek:** çiçek hastalığı (KS 258).

çiçeklen- ‘çiçeklenmek’ (CCII 685).

Tat. **çiçek at-:** 1. çiçeklenmek; 2. ortaya çıkmak, gelişmek (KA-TTS 92).

Kzk. **şeşek at-, gül aş-:** çiçeklenmek (TTKATS 175).

Kırg. ø

çift (< Far. cüft) ‘çift’ (CCI 458).

Tat. **cöp:** çift, iki (KA-TTS 86).

Kzk. ø

Kırg. ø

çig⁽¹⁾ ‘şebnem, çiy’ (CCI 458; CCII 685).

Tat. **çiy:** 1. çiğ, pişmemiş; 2. olgunlaşmamış, ham; 3. tamamen, bütün; 4. ciltte oluşan açık yara, cerahat (KA-TTS 99).

Kzk. ø

Kırg. **çiy:** 1. çiğ ; 2. bu ottan yapılan hasır; 3. keçe evi kafesinin etrafındaki bu kabil hasır (KS 276).

çig⁽²⁾ ‘pişmemiş, çiğ’ (CCI 458).

Tat. **çiy:** 1. çiğ, pişmemiş; 2. olgunlaşmamış, ham; 3. tamamen, bütün; 4. ciltte oluşan açık yara, cerahat (KA-TTS 99).

Kzk. **şiyki:** 1. pişmemiş, çiğ; 2. işlanmamış, ham; 3. açıklık kazanmamış, net olmayan (KAZTTTS 640).

Kırg. **çiyki:** çiğ, pişmemiş, gereği gibi pişmemiş, henüz olmamış (KS 276).

çil tavok ‘turaç’ (CCI 458).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **turaç:** turaç (TKS 883).

çimdi- ‘çimdiklemek’ (CCII 685).

Tat. **çēmçēkle-:** çimdiklemek (KA-TTS 94).

Kzk. **şımşı-:** 1. çimdiklemek; 2. iğnelemek, taş atmak (KAZTTTS 653).

Kırg. **çımçıl-:** çimdiklemek (KS 268).

çine- ‘ipek ile işlemek, örmek’ (CCII 685).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

çirkin (< Far. çirkīn) ‘çirkin’ (CCI 458).

Tat. **çirkēn:** çirkin (TTS 94).

Kzk. **jerkeniş:** nefret, tiksinti (KAZTTTS 175); **jerkenişti:** iğrenç, tiksindirici, çirkin (KAZTTTS 175).

Kırg. ø

çoħmarlı ‘topuzlu, çomaklı’ (CCII 685).

Tat. **çuħmar:** topuz, gürz (KA-TTS 101).

Kzk. **şoħpar:** 1. çomak, sopa, topuz; merkezi güç (KAZTTTS 642).

Kırg. **çokmor:** topuz, ucunda top bulnan değnek, sopa (KS 278).

çoħrah→çokrak.

çokrak, çoħrah ‘kaynak, pınar’ (CCII 685, CCII 685).

Tat. **çıganak:** kaynak (TTS 180).

Kzk. ø

Kırg. ø

çov ‘gürültü, patırtı, şamata’ (CCII 685), *çuħ* ‘a.m.’ (CCII 686).

Tat. **şav:** gürültü, şamata (KA-TTS 430).

Kzk. **şuv, şuvıl:** 1. gürültü, patırtı; 2. kavga, çekişme (KAZTTTS 646).

Kırg. **şuu:** fısıltıyı, burundan sık sık nefes alırken çıkan sesi taklittir (KS 692).

çovguç ‘iftiracı, müfteri’ (CCII 685).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

çovlan- ‘bağırarak, gürültü etmek, nara atmak’ (CCII 685), *çuvla-*, *çuvalu-* ‘kükremek, bağırarak, nara atmak’ (CCII 686, CCII 686).

Tat. **şavla-:** 1. bağırarak konuşmak; 2. gürültü çıkarmak; 3. uğuldamak; 4. kulak çınlamak; 5. bağırarak karşı çıkmak (KA-TTS 430).

Kzk. **şuvla-, şuvılda-:** gürültü çıkarmak, yapmak (KAZTTTS 646).

Kırg. **şuulda-:** hışıltı yapmak (rüzgâr ve ağaçlar hakkında), hışırdamak (KS 693).

çoyun ‘bronz’ (CCII 686).

Tat. **çuyın:** 1. dökme demir; 2. demirden yapılmış, demir gibi sert; 3. madenden yapılmış gövdesi geniş, dibi dar çömlek, kova (KA-TTS 101).

Kzk. **şoyın:** 1. font, dökme demir, pik; 2. sağlam, güçlü (KAZTTTS 641).

Kırg. ø

çök- ‘çökmek, çömelmek’ (CCII 686).

Tat. **çük-:** 1. diz çökmek; 2. çökmek, yıkılmak; 3. gerilemek (KA-TTS 102).

Kzk. **şök-:** (deve) çömelmek, çökmek; 2. küçülmek, çökmek; 3. yerine oturmak, çökmek (TTKATS 645); **şög-:** çökmek (TTKATS 181).

Kırg. ø

çömiç ‘çömçe, kepçe’ (CCI 459).

Tat. **çümëç:** kepçe (KA-TTS 102).

Kzk. **şömiş:** 1. çömçe, kepçe; 2. kepçe, kazaratar (TTKATS 645).

Kırg. **çömüç:** kepçe, çömçe, çömçek (KS 283).

çömlek ‘çömlek’ (CCI 459).

Tat. **çülmek:** 1. çömlek, toprak kap; 2. saksı; 3. kiremit (KA-TTS 102).

Kzk. **şölmek:** şişe (TTKATS 645).

Kırg. ø

çöp ‘kırintı, ekmek ufağı’ (CCII 686).

Tat. **çüp:** 1. çöp; 2. küçük parça; 3. önemsiz, faydasız şey (KA-TTS 102).

Kzk. **şöp-şalam:** 1. çer çöp; 2. yeşillik, sebze (KAZTTTS 645).

Kırg. **çöp:** 1. ot, kuru ot, çay çöp, lâtince adı hypericum olan bitki; 2. hayvanlarda son, döleş (bu mana ile yalnız üçüncü şahsın bitişik zamiri ile kullanılır) (KS 283).

çöpçövre ‘çepeçevre’ (CCI 459).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **çöyrö:** daire, çevre (KS 284).

çöple- ‘bir araya toplamak, bağlamak’ (CCI 459; CCII 686).

Tat. **çüple-:** 1. gagasının ucuyla tutup yemek; 2. bir şeyi parçalayıp yığıldıktan sonra yemek; 3. saçılmış şeyleri toplayıp yemek; 4. çer çöp toplamak (KA-TTS 102).

Kzk. **şöpte-:** (tarla, bahçe) yabancı otlardan temizlemek (KAZTTTS 645).

Kırg. ø

çörgök ‘bebek kundağı, kundak’ (CCII 686), *çüprek* ‘a.m.’ (CCII 687).

Tat. **çüprek:** 1. paçavra, bez parçası; 2. gömlek; 3. dokumadan dikilmiş şey (KA-TTS 102); **bala çüpregë:** kundak (TTS 196).

Kzk. **jörgök:** kundak bezi, çocuk bezi (KAZTTTS 184).

Kırg. ø

çövre ‘çevre, çepeçevre’ (CCI 459), *çövürme* ‘a.m.’ (CCI 459).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **çöyrö:** daire, çevre (KS 284).

çövür- ‘çevirmek, döndürmek’ (CCI 459).

Tat. **çöyër-:** 1. yukarı doğru atmak, havalandırmak; 2. yüz çevirmek, başka yere bakarak gözlerini kaçırmak (KA-TTS 100); **çöyër-:** çevirmek (TTS 89).

Kzk. ø

Kırg. ø

çövürme ‘çevre, çepeçevre’ (CCI 459), *çövre* ‘a.m.’ (CCI 459).

Tat. **çöyëriiv:** çevirmek (TTS 89).

Kzk. ø

Kırg. ø

çövürmek ‘çark’ (CCI 459), *téyirmek* ‘a.m.’ (CCI 573).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

çöz- ‘uzatmak, uzunluğuna çekmek’ (CCII 686).

Tat. **suz-:** 1. çekme, genişleme veya büyütme yoluyla uzun hâle getirmek, uzatmak; 2. eldeki bir şeyi ikram etmek, sunmak; 3. gerinmek; 4. engellemek; 5. uzun hava biçiminde bir müzik söylemek (KA-TTS 423).

Kzk. **soz-:** 1. çekmek, uzatmak, germek; 2. konuşmayı sürdürmek, devam ettirmek; 3. bir işi geciktirmek, vaktinde bitirmemek (KAZTTTS 484).

Kırg. **soz-:** uzatmak, çekmek (KS 663).

çuçul- ‘soyunmak’ (CCI 459), *suçul-* ‘a.m.’ (CCI 557).

Tat. **çişën-:** soyunmak (KA-TTS 99).

Kzk. **şeş-:** 1. (düğüm) çözmek, açmak; 2. (elbise) Soyunmak, çıkarmak; 3. (konu, mesele) çözmek, karara bağlamak; 4. (bilmece, bulmaca) çözmek (KAZTTTS 639); **şeşin-:** soyunmak, üzerini çıkarmak (KAZTTTS 639).

Kırg. **çeç-, çeçil-:** 1. çözmek, düğümü çözmek; 2. halletmek (KS 257, KS 258).

çugur ‘çukur’ (CCI 460).

Tat. **çoqır:** çukur (KA-TTS 99).

Kzk. **şukır:** çukur, oyuk (KAZTTTS 648).

Kırg. **çuqkur:** çukur, oyuk (KS 287).

çuһ ‘gürültü, patırtı, şamata’ (CCII 686), *çov* ‘a.m.’ (CCI 685).

Tat. **şav:** gürültü, şamata (KA-TTS 430).

Kzk. **şuv, şuvıl:** 1. gürültü, patırtı, 2. kavga, çekişme (KAZTTTS 646).
Kırg. **çuu:** şamata, gürültü, velvele, curcuna (KS-BKS 607).

çulgan- ‘sarınmak, bürünmek, dolanmak’ (CCII 686).

Tat. **çolğan-:** dolanmak (TTS 109).

Kzk. **şulğavlan-:** (ayağı) bezla sarmak (KAZTTTS 648).

Kırg. **çulgan-:** sarınmak, bürünmek (KS 286).

çulgav ‘tozluk yerine bacaklara ayak bileğinden dize kadar dolanan ensiz ve uzun kumaş parçası, dolak’ (CCI 460).

Tat. **çolğav:** dolak (TTS 109).

Kzk. **şulğav:** sarma veya dolama şeklindeki, çorap yerine kullanılan bez, dolak (KAZTTTS 648).

Kırg. **çulgoo:** dolma ya da sarma biçimindeki çorak (KS-BKS 607).

çura (< Far. curra) ‘yırtıcı bir av kuşu’ (CCI 460).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

çurunba (< Far. çurunba) ‘yapraklan haşlanarak salata gibi yenebilen, birkaç yıllık otsu bir bitki, hindiba’ (CCI 460).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

çuvalduz, çıvalduz (< Far. çuvāl-düz) ‘çuvaldız’ (CCI 460; CCII 684), *igine* ‘iğne’ (CCI 484).

Tat. ø

Kzk. **juvaldız:** çuvaldız (KAZTTTS 184).

Kırg. **coovaldız:** çuvaldız (TKS 170).

çuvla-, çuvlu- ‘kükremek, bağırarak, nara atmak’ (CCII 686, CCII 686), *çovlan-* ‘a.m.’ (CCII 685).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **çuula-:** çığılık koparmak (KS 288).

çuvlu-→ çuvla-

çuz ‘pahalı ve parlak bir tür ipek dokuma’ (CCI 460).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

çüçi ‘tatlı, yumuşak, hafif’ (CCII 687).

Tat. **töçë:** 1 tussuz; 2. tatlı, lezzetli; 3. ruha sıkıntı verici şekilde (KA-TTS 485); **töçë:** tatlı (TTS 305).

Kzk. ø

Kırg. ø

çüçkür- ‘hapşırarak, aksırmak’ (CCII 687).

Tat. **töçkër-**: hapşırarak (KA-TTS 485).

Kzk. **tüşkir-**: hapşırarak, aks ırmak, tıksırmak (KAZTTTS 566).

Kırg. **çüçkür-**: aksırmak, hapşırarak (TKS 338).

çügündür ‘kırmızı pancar’ (CCI 460).

Tat. **çögëndër:** 1 pancar; 2. şeker pancarı (KA-TTS 100).

Kzk. ø

Kırg. ø

çünkim (< Far. çun + T.) ‘bundan dolayı, çünkü’ (CCI 460), *anıñ için* ‘bu sebeple, çünkü’ (CCI 421), *basa* ‘1. hatta; 2. bundan dolayı, çünkü; 3. aksi hâlde, illa’ (CCI 434).

Tat. **çönki:** çünkü (KA-TTS 100).

Kzk. ø

Kırg. ø

çüprek ‘bebek kundağı, kundak’ (CCII 687), *çörgek* ‘a.m.’ (CCII 686).

Tat. **çüprek:** 1. paçavra, bez parçası; 2. gömlek; 3. dokumadan dikilmiş şey (KA-TTS 102); **bala çüpregë:** kundak (TTS 196).

Kzk. **jörgek:** kundak bezi, çocuk bezi (KAZTTTS 184).

Kırg. **çüpürök:** paçavra (KS 289); **çüpürök:** bez parçası, paçavra, çaput, toz bezi (KS-BKS 608).

çürüş- ‘çürümek, buruşmak, pörsümek’ (CCII 687), *çürümek* ‘çürüme’ (CCI 460).

Tat. **çëřë-**: 1. çürümek, hastalanmak; 2. zor şartlarda yaşamak, helak olmak; 3. tamamen kötüleşmek (KA-TTS 94).

Kzk. **şiri-**: 1. bozulmak, çürümek; 2. mahvolmak, bitmek, ölmek; 3. hesapsız, sayısız (KAZTTTS 697).

Kırg. **çiri-**: çürümek, bozulmaya başlamak (KS 275); **çürüş-**: buruşmak, kıvrılmak, büzülmek (KS-BKS 608).

çüv- ‘atmak, fırlatmak, salmak’ (CCII 687).

- Tat. **çöy-**: 1. yukarı atmak, havaya atmak; 2. sevinç içinde havalara fırlamak; 3. yukarı kaldırmak, yükseltmek (KA-TTS 100).
 Kzk. **şüy-**: (kuş) gökyüzünden yere doğru süzülerek uçmak (KAZTTTS 649).
 Kırg. ø

çüvel- ‘devrilmek, bir tarafa yatmak’ (CCII 687).

- Tat. ø
 Kzk. ø
 Kırg. ø

çüvre ‘ters’ (CCII 687).

- Tat. ø
 Kzk. **şüyde**: 1. ensenin üstü, başın arka tarafı; 2. balta, kazma vb. arka, ters tarafı (KAZTTTS 649).
 Kırg. ø

-D-

da, de ‘dahi, ve’ (CCII 687, CCII 690).

- Tat. **da**: da ~ de, dahi, ve (KA-TTS 103).
 Kzk. **da, de**: daha önce geçmiş bir cümle veya eş görevli öge ile sonraki arasında “-den başka” anlamıyla ilişki kurar (KAZTTTS 117); **da, de**: dahi (TTKATS 187).
 Kırg. **da**: de, da (dahi), keza, -sa dahi, gerçi (KS 290).

daave, dav (< Ar. da‘va) ‘arama, sorma’ (CCI 461, CCI 61).

- Tat. ø
 Kzk. ø
 Kırg. ø

daç → taç.

tagı, dağı ‘ve, dahi’ (CCI 563, CCII 688).

- Tat. **tagı**: 1. tekrar, yine, tekrardan, yeniden; 2. devam ederek (KA-TTS 440); **dehi**: dahi, da, tekrar, yine, yeniden (KA-TTS 104).
 Kzk. **tagı**: daha, ve, bundan başka, yine anlamında kullanılan edat (KAZTTTS 511); **dağı**: dahi, bile, da, de (KAZTTTS 117).
 Kırg. **dağı**: ve, daha, keza, dahi (KS 292).

dağın ‘henüz, ve, dahi’ (CCI 461; CCII 689), *anuz* ‘daha, henüz’ (CCI 422).

- Tat. **tagın**: 1. tekrar, yine, tekrardan, yeniden; 2. devam ederek (KA-TTS 440).

Kzk. **tağı:** daha, ve, bundan başka, yine anlamında kullanılan edat (KAZTTTS 511); **dağı:** dahi, bile, da, de (KAZTTTS 117).

Kırg. **dağı:** ve, daha, keza, dahi (KS 292).

daraga (< Mo. daruga) ‘askerî vali, vali’ (CCII 689).

Tat. ø

Kzk. **törağa:** başkan, reis (KAZTTTS 548).

Kırg. **törağa:** başkan (KS 756, KS-BKS 542).

darçini (< Far. dārçīn) ‘tarçın’ (CCI 461).

Tat. **darçin:** tarçın (TTS 304).

Kzk. ø

Kırg. **tarçin:** tarçın (KS 298).

daru (< Far. dārū) ‘ilaç’ (CCI 461), *otlar* ‘1. ilaç; 2. bitkiler, otlar’ (CCI 536).

Tat. **daru:** 1. ilaç, şifa; 2. tedavi (KA-TTS 103).

Kzk. **daruv:** 1. ilaç, deva; 2. derman, şifa (KAZTTTS 119).

Kırg. **darı:** 1. ilaç, deva, darı- durman yahut darı – dernek (KS 298).

Daud (öz. is.) ‘Hz. Davut’ (CCII 689).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

dav→ daave.

de→ da.

dé- ‘söylemek, demek’ (CCII 690).

Tat. **di:** 1. söylemek, demek, haber vermek; 2. ...diye bakmak, ... adını vermek; 3. ... diye farz etmek; 4. niyet etmek; 5. dikkate almak, hesap etmek (KA-TTS 106).

Kzk. **de-:** 1. demek, söylemek; 2. öyle saymak, düşünmek; 3. arzu etmek, istemek, dilemek (KAZTTTS 123).

Kırg. **de-:** 1. demek, söylemek; 2. tesmiye etmek; 3. düşünmek, niyet etmek, bir gaye gözetmek (KS 300).

dégri, déyri ‘kadar, değin’ (CCII 690, CCII 691).

Tat. **tiqlé:** kadar (KA-TTS 475).

Kzk. **deyin:** kadar, deyin, dek (KAZTTTS 123).

Kırg. **deyre:** (haddi, sınırı ifade eden bir ektir) değin, kadar (KS 306).

dék, déy, dép ‘1. gibi; 2. diye, -dığı için’ (CCII 690, CCII 691, CCII 690).

[dek: gibi = dey, dep (KLS 59)]

Tat. **tik:** 1. gibi; 2. şeklinde; 3. aynı (KA-TTS 475); **dip** (diyöp): diye (TTS 108).

Kzk. **deyin:** kadar, deyin, dek (KAZTTTS 123); **dep:** diye (TTKATS 219).

Kırg. **dep:** diye (KS-BKS 152).

dela (< Far. dela) ‘kaya sansarı’ (CCI 461).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

dép → dék.

derzi (< Far. derzī) ‘terzi’ (CCI 461).

Tat. **tëgüçë:** terzi, dikici (KA-TTS 462).

Kzk. **tiginşi:** terzi (KAZTTTS 571).

Kırg. **tigüüçü:** terzi, bayan terzi (KS-BKS 526).

dêş- ‘demek, birlikte söylemek, deyişmek’ ‘gibi’ (CCII 690).

Tat. **di-:** 1. söylemek, demek, haber vermek; 2. ...diye bakmak, ... adını vermek; 3. ... diye farz etmek; 4. niyet etmek; 5. dikkate almak, hesap etmek (KA-TTS 106).

Kzk. **de-:** 1. demek, söylemek; 2. öyle saymak, düşünmek; 3. arzu etmek, istemek, dilemek (KAZTTTS 123).

Kırg. **dêş-:** hep beraber söylemek, demek, sözleşmek, antlaşmak, anlaşmak (KS 306).

dévül ‘değil’ (CCI 461; CCII 691).

Tat. **tügël:** 1. değil; 2. “isim bildirmesinde olumsuzluk”; 3. olumsuz sıfat fiilden sonramadık *tügël*; 4. karşıt bağlama işlevi (KA-TTS 505).

Kzk. **tügil:** o bir tarafa, o bir yana, o şöyle dursun anlamında kullanılan bir edat (KAZTTTS 560).

Kırg. ø

déy → dék.

déyin ‘kadar, değin’ (CCII 691).

Tat. **tiyën:** değin (TTS 102).

Kzk. **deyin:** kadar, deyin, dek (KAZTTTS 123).

Kırg. **deyre:** değin, kadar (KS 306); **çeyin:** dek, değin, kadar, (KS 263).

déyri → dégri.

dıvar (< Far. dīvār) ‘duvar’ (CCI 462).

Tat. **dıvar:** duvar (KA-TTS 107).

Kzk. **duval:** duvar (KAZTTTS 130).

Kırg. **dubal:** duvar, çit (KS 313).

dıvar ostası (< Far. dīvār + Far. ustā + T.) ‘duvar ustası’ (CCI 462).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

dider (< Far. dīdār) ‘yüz, çehre’ (CCII 691).

Tat. ø

Kzk. **didar:** didar, yüz, çehre, sima (KAZTTTS 126).

Kırg. **didaar, dıdar, dıydar:** çehre, sima, didar (KS 307, KS 307, KS 308).

dost (< Far. düst) ‘dost’ (CCII 691).

Tat. **dus:** yakın arkadaş, dost, yakınlık duyulan kimse (KA-TTS 109).

Kzk. **dos:** 1. dost, arkadaş; 2. kollayıcı, hamı (KAZTTTS 129).

Kırg. **dos:** dost (KS 312).

dört → tört.

draz heşi (< Far. drāz hēšī) ‘bir tür keten kumaş’ (CCI 462).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

dur- → tur-.

durust (< Far. durust) ‘gerçek, hakiki’ (CCII 692).

Tat. **dörës:** 1. gerçek, doğru; 2. normal, düzgün; 3. yasaya uygun; 4. uygun gerekli; 5. namuslu; 6. (cümle başı edatı olarak: galiba, herhâlde, anlaşılan) (KA-TTS 108).

Kzk. ø

Kırg. **durus:** dürüst, doğru; münasip; işe yarayan; kaideye uygun olan (KS 315).

durust Téñri (< Far. durust + T.) ‘gerçek Tanrı’ (CCII 692), *çın Téñri* ‘a.m.’ (CCII 683).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

duvat (< Ar. davīt) ‘divit’ (CCI 462).

Tat.

Kzk. ø

Kırg. **dööt**: hokka, divit (KS 313).

duvlat (< Ar. davlat) ‘talih, şans, devlet’ (CCII 692).

Tat. **devlet**: 1. devlet, hükümet; 2. mal-mülk, zenginlik (KA-TTS 105).

Kzk. **dävlet**: 1. zenginlik, mal mülk; 2. talih, nasip, rızık (KAZTTTS 122).

Kırg. **döölöt**: 1. servet; devlet; 2. devlet (KS 313).

düley ‘aptal, embesil, cahil’ (CCII 692), *baley* ‘a.m.’ (CCII 650).

[düley: ebedi (KLS 59)]

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **dülöy**: 1. sağır; 2. kulak kırı; 3. güya hayvanların yüreğince peyda olan küçük artık etler (lâhmi zaidler (bu gibi etlerin bulunmaması bir koşu atı için iyi nişane imiş); 4. *alay-dülöy* 1) tipi; 2) karışıklık; 5. cer dülöy (yahut sadece dülöy): kurt mantarı (içi tozla donmul olan bir nevi mantar) (KS 316).

dünya, dünje (< Ar. ‘dünyā) ‘dünya’ (CCII 692, CCII 692).

Tat. **dönya**: 1. dünya, yeryüzü; 2. insanlık âlemi (KA-TTS 108).

Kzk. **düniye**: dünya, âlem (KAZTTTS 131).

Kırg. **düynö**: 1. dünya (âlem); 2. servet; 3. define (KS 316).

dünje→ dünya.

düşman, tuşman (< Far. duşmān) ‘düşman’ (CCII 692, CCII 854).

Tat. **doşman**: 1. düşman; 2. muhalif, aleyhtar (KA-TTS 107).

Kzk. **duşpan**: düşman, yağı, hasım, dost olmayan (KAZTTTS 130).

Kırg. **duşman**: düşman, el düşmanı, halk düşmanı (KS 315).

-E, É-

é ‘ey, hey’ (ünlem) (CCII 693).

Tat. **iy**: ey, hey, ah (KA-TTS 182).

Kzk. **e**: seslenmek veya ilgi ve dikkat çekmek için söylenir, hey (KAZTTTS 135).

Kırg. **e**: hey! bana bak-; ah! ay! (KS 319).

é-→ ér⁽³⁾.

éç→ héç.

éçki ‘1. teke; 2. keçi’ (CCI 463).

Tat. **kece:** keçi (KA-TTS 191).

Kzk. **eşki:** keçi (KAZTTTS 147).

Kırg. **eçki:** keçi; too eçki: dağ keçisi (KS 320).

éfsik→ éksük.

égeç ‘iken’ (CCII 694).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

égeçi (< Mo. égeçi) ‘babanın kız kardeşi, hala’ (CCI 463).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

égen ‘imiş’ (CCII 695).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **eken:** e-‘den geçmiş zaman zaf-fiili (KS 323).

eger (< Far. agar) ‘eğer’ (CCI 463; CCII 695).

Tat. **eger:** 1. eğer, şayet; 2. bir de... (KA-TTS 112).

Kzk. **eger:** eğer, şayet (KAZTTTS 135).

Kırg. **eger:** eğer (şart sözdür (KS 323).

égev ‘eğe, törpü’ (CCI 463).

Tat. **igev:** eğe (KA-TTS 164).

Kzk. **egev:** eğe, bileği taşı (KAZTTTS 135).

Kırg. **öğöö:** eğe (KS 608).

égi→ éygi.

égilik→ éygilik.

égir-, yir- ‘ip eğirmek’ (CCI 464, CCI 610).

- Tat. **ërle-**: ip ağirmek (KA-TTS 126).
 Kzk. **iyir-**: 1. eğirmek; 2. hayvanları bir yere toplamak; 3. aşık oyununda aşığı sallayıp atmak; 4. konuşarak dikkatleri üzerine çekmek (KAZTTTS 212).
 Kırg. **iyir-**: 1. eğirmek; bükmek; cün iyir: yün eğirmek; 2. sürerek küme haline getirmek; çevirmek (kendi sürüsünü çevirip istikameti değiştiren aygır hakkında) (KS 375).

égiz ‘ikiz’ (CCII 696).

- Tat. **igëz**: 1. ikiz; 2. eşit, aynı (KA-TTS 165).
 Kzk. **egiz**: 1. ikiz; 2. çift (KAZTTTS 135).
 Kırg. **egiz**: ikiz, çifte, çift (KS 323).

égri ‘günahkâr, hatalı, eğri’ (kimse) (CCII 696), *égri kılı* ‘sahte, yalan’ (CCI 464), *égri kişi* ‘yalancı kişi’ (CCI 464).

- Tat. **kekrë**: 1. eğri, yamuk; 2. yalan; 3. adaletsiz (KA-TTS 192).
 Kzk. **iyilgen**: eğri (TTKATS 247).
 Kırg. **iyri**: iğri, yıllankavi (KS 375).

égrikılı ‘sahte, yalan’ (CCI 464), *yalganlap* ‘a.m.’ (CCI 597), *égri* ‘günahkâr, hatalı, eğri (kimse)’ (CCII 696).

- Tat. **kekrë**: 1. eğri, yamuk; 2. yalan; 3. adaletsiz (KA-TTS 192).
 Kzk. ø
 Kırg. ø

égri kişi ‘yalancı’ (CCI 464), *yalganlap* ‘sahte, yalan’ (CCI 597), *égri* ‘günahkâr, hatalı, eğri (kimse)’ (CCII 696).

- Tat. ø
 Kzk. ø
 Kırg. ø

éhşi ekşi (CCI 464).

- Tat. **eçë**: 1. acı; 2. ekşi (KA-TTS 112); **eçë**: 1. bozuk, çürük; 2. kederli; 3. çok tesirli; 4. kızgın, sert (KA-TTS 112).
 Kzk. ø
 Kırg. ø

éker bitki (CCI 464).

- Tat. ø
 Kzk. ø
 Kırg. ø

éki ‘iki’ (CCII 696).

Tat. **ikě:** iki (KA-TTS 166).

Kzk. **eki:** 1. birden sonra gelen sayının adı ve bu sayıyı gösteren rakam, iki; 2. bazı kelimelerle birlikte kullanılarak ölçü, miktar bildirir; 3. çift; 4. sınavlarda başarısız olduğunda alınan not, iki (KAZTTTS 137).

Kırg. **eki:** iki (KS 324).

ékinçi ‘yine, tekrar, ikinci’ (CCI 464; CCII 696), *yana* ‘yine, tekrar’ (CCI 599).

Tat. **ikěñçě:** ikinci (KA-TTS 167).

Kzk. **ekinşi:** 1. ikinci; 2. bundan sonraki; 3. bir şeyin karşı tarafı (KAZTTTS 137).

Kırg. **ekinçi:** ikinci (KS 324).

éki katnıj ‘arasında, içeri, içinde, içeride’ (CCI 464), *içkeri* ‘a.m.’ (CCI 484), *ékki kat* ‘iki misli, iki kat (CCI 464), *éki* ‘iki’ (CCII 696).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

ékindü ‘ikindi, ikindi namazı’ (CCI 464), *kinde* ‘a.m.’ (CCI 506).

Tat. **ikěndě:** 1. ikindi vakti; 2. ikindi namazı (KA-TTS 167).

Kzk. **ekindi:** 1. ikindi; 2. ikindi vakti kılınan namaz (KAZTTTS 137).

Kırg. ø

ékki kat ‘iki misli, iki kat’ (CCI 464), *éki* ‘iki’ (CCII 696).

Tat. **ikělete:** iki defa, iki kat fazla (KA-TTS 167).

Kzk. ø

Kırg. ø

éksik → éksük.

éksiklik ‘noksanlık, eksiklik’ (CCII 696).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

éksit- ‘azaltmak, eksiltmek’ (CCI 465; CCII 696).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

éksük, éksik, éfsik ‘az, eksik, noksan’ (CCI 465, CCI 464; CCII 696, CCI 463, CCI 463).

Tat. ø
 Kzk. ø
 Kırg. **öksük**: eksiklik, bütçe açığı (KS 608).

él⁽¹⁾ ‘memleket, halk’ (CCI 465; CCII 696).

Tat. **il**: 1. belli bir hükümeti olan devlet, memleket, ülke; 2. yer, taraf; 3. vatan; 4. doğum yeri; 5. köy; 6. halk, ahali; 7. barış, dostluk (KA-TTS 167).

Kzk. **el**: 1. halk, millet; 2. memleket, yurt (KAZTTTS 137).

Kırg. **el**: 1. kabile ittihadı, soy, kabile, halk, millet; 2. soydaş (aynı kabile ittihadına, dahil olan); 3. sivil: ahali; 4. memleket, devlet (KS 324).

él⁽²⁾ ‘el’ (CCI 465; CCII 697), *kol* ‘1. kol; 2. el’ (CCI 507).

Tat. ø
 Kzk. ø
 Kırg. ø

elat (< Ar. ahlāt) ‘özsu’ (CCI 465).

Tat. ø
 Kzk. ø
 Kırg. ø

élbek, élpek ‘zengin, bol’ (CCII 697, CCII 698).

Tat. ø
 Kzk. **bek**: bey, prens (KAZTTTS 86).
 Kırg. **bek**: 1. bey, prens; 2. (erkek ve kadın şahıs adlarının teşekkülüne giren parça) (KS 104).

élbeklik ‘zenginlik, bolluk, cömertlik’ (CCII 697).

Tat. ø
 Kzk. ø
 Kırg. ø

elbet, elbeti (< Ar. elbet) ‘muhakkak, şüphesiz, elbette, kesinlikle’ (CCI 465, CCII 697), *magat* ‘a.m.’ (CCI 524).

Tat. **elbet, elbette**: elbette, şüphesiz (KA-TTS 113, KA-TTS 1113).
 Kzk. **älbette**: elbette, tabî ki, tabîi (KAZTTTS 64).
 Kırg. **albette**: elbette, şüphesiz (KS 22).

elbeti → elbet.

élçi ‘1. elçi; 2. melek’ (CCI 465; CCII 697), *frişte* ‘melek, ferişte’ (CCI 475).

- Tat. **ilçë:** elçi (KA-TTS 168).
 Kzk. **elşi:** 1. elçi, sefir; 2. arabulucu, uzlaştırıcı (KAZTTTS 138).
 Kırg. **elçi:** 1. sefir, elçi, haberci; 2. kendi kabilesini, kendi soyunu-sopunu seven; 3. halkçı (KS 325).

élek ‘elek’ (CCI 465).

- Tat. **ilek:** 1. elek; 2. kalbur (KA-TTS 168).
 Kzk. **elek:** 1. elek, elekten geçirmek (KAZTTTS 138).
 Kırg. **elek:** elek (KS 326).

élgén- ‘korkmak, ürmek’ (CCII 697), *sésken-* ‘korkmak, ürmek, irkilmek, çekinmek’ (CCII 811).

- Tat. ø
 Kzk. ø
 Kırg. ø

élgendir- ‘korkutmak, ürkütmek’ (CCII 697), *seskendir-* ‘a.m.’ (CCII 811).

- Tat. ø
 Kzk. **elegenđe-:** meraklanmak, teleşlanmak, ürmek (KAZTTTS 138).
 Kırg. ø

élikle- ‘alay etmek, küçük düşürmek’ (CCI 465; CCII 697), *éliklemek* ‘alay’ (CCI 466), *ilik-* ‘a.m.’ (CCII 719).

- Tat. ø
 Kzk. **elikte-:** taklit etmek, benzemeye çalışmak, gibi olmak (KAZTTTS 138).
 Kırg. **elikte-:** maskaralık yapmak (başlıca dudaklar ile), yüzü ekşitmek, buruşturmak, birisini kızdırmak maksadı ile taklidini yapmak (KS 328).

Elizabet (öz. is.) ‘Hz. meryem ‘in akrabalarından, kâhin Zekeriya ‘nın karısı’ (CCI 466).

- Tat. ø
 Kzk. ø
 Kırg. ø

éllik ‘barış, sulh’ (CCI 466).

- Tat. ø
 Kzk. **eldik:** 1. halka has, halka özgü; 2. birlik, beraberlik, barış (KAZTTTS 138).
 Kırg. ø

élpék → élbek.

élsiz ‘elsiz’ (CCII 698).

Tat. **ilséz-yortsuz**: vatansız, kimsesiz (KA-TTS 168).

Kzk. **elsiz, elsiz-jurtsız**: ıssız, تنها (KAZTTTS 138).

Kırg. ø

élt- ‘götürmek, taşımak, iletmek’ (CCI 466; CCII 698).

Tat. **ilt-**: 1. alıp gitmek, çekiştirerek götürmek; 2. önderlik etmek, başı çekmek; 3. bir şeye sebep olmak (KA-TTS 169).

Kzk. **ert-**: bereberinde götürmek (KAZTTTS 143); **ertip bar-**: götürmek (TTKATS 327).

Kırg. ø

éltir ‘kuzu derisi’ (CCI 466).

Tat. **iltër**: kıvrıkcık yünlü kuzu derisi (KA-TTS 169).

Kzk. **eltiri**: 1. kuzu derisi; 2. kuzu derisinden yapılmış (KAZTTTS 138).

Kırg. ø

ém ‘ilaç, derman’ (CCII 698).

Tat. **im**: 1. ilaç, deva, şifa; 2. gerekli, zaruri.

Kzk. **em**: 1. tedavi; 2. şifa, deva, em; 3. çare, çözüm yolu (KAZTTTS 138).

Kırg. **em**: 1. üfürükçü ilaçları; 2. (hastalığa karşı) aşı (KS 327).

Emanuel (öz. is.) ‘Hristiyanlar tarafından Hz.İsa için kullanılan bir sıfat’ (CCII 698).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

émçek ‘meme’ (CCI 466).

Tat. **içmek**: göğüs, meme (KA-TTS 169).

Kzk. **eşmek**: 1. meme; 2. göğüs (KAZTTTS 138).

Kırg. **emçek**: meme (kadın memesi) (KS 328).

émdi, imdi ‘şimdi, hemen’ (CCI 466; CCII 698, CCI 485).

Tat. **imdë, indë**: 1. çeşitli ifadelerle kullanılarak hareketin tamamlandığını bildirir; 2. şimdi, şu anda biraz evvel, demin; 3. bugün; 4. eğer, şayet. (KA-TTS 169, KA-TTS 170).

Kzk. **endi**: 1. şimdi, bundan sonra, daha, artık; 2. bundan başka, daha (KAZTTTS 140).

Kırg. **emdi, emi**: şimdi, şu zamanda (KS 329, TKS 818).

émdiden arı ‘şimdiden sonra, bundan sonra’ (CCI 466).

Tat. ø

Kzk. **endigäri:** bundan sonra, bundan böyle (KAZTTTS 140).

Kırg. **emdiği:** 1. şimdiki; 2. ilerideki, gelecekteki, “emdiği cılı” gelecek sene (KS 329).

émdiden kéri ‘eskiden, eski zamanda’ (CCI 466), *érte çakda* ‘a.m.’ (CCI 469).

Tat. ø

Kzk. **endigäri:** bundan sonra, bundan böyle (KAZTTTS 140).

Kırg. **emdiği:** 1. şimdiki; 2. ilerideki, gelecekteki, “emdiği cılı” gelecek sene (KS 329).

émdigiden ‘şimdiden sonra, şu andan itibaren’ (CCII 698).

Tat. ø

Kzk. **emdiği:** gelecek, sıradaki, şimdiki (KAZTTTS 140).

Kırg. **emdiği:** 1. şimdiki; 2. ilerideki, gelecekteki, “emdiği cılı” gelecek sene (KS 329).

émegen (< Mo. emegen) ‘yaşlı kadın, kocakarı’ (CCII 698), *kurtka* ‘a.m.’ (CCII 765).

Tat. ø

Kzk. **iyimigen:** eğik, bükük, *iyningen adam* beli bükülmüş kimse (KAZTTTS 208).

Kırg. **eme:** kocakarı (KS 329).

émen-, imen- ‘utanmak, mahcup olmak’ (CCII 698, CCI 485), *saarla-* ‘a.m.’ (CCII 802), *uyal-* ‘a.m.’ (CCI 591).

Tat. **imen-:** korkmak, ürkmek (KA-TTS 169).

Kzk. **iymen-:** korkmak, çekinmek; 2. utanmak, sıkılmak (KAZTTTS 208).

Kırg. **iymen-:** sıkılmak, utanmak (KS 375).

émgek ‘1. ıstırap, aç, işkence; 2. vahşi, zalim’ (CCII 698).

Tat. **imgek:** 1. bela, eziyet; 2. zahmet, sıkıntı; 3. asalak kimse (KA-TTS 170).

Kzk. ø

Kırg. ø

émgen- ‘ıstırap çekmek, acı çekmek’ (CCII 699).

Tat. **imgen-:** 1. bazı azaları koparılıp garip hâlde kalmak; 2. ruhen zayıflamak; 3. çok çalışıp hâlden düşmek, zorlanmak, takatsiz kalmak (KA-TTS 170).

Kzk. **iymen-:** korkmak, çekinmek; 2. utanmak, sıkılmak (KAZTTTS 208).

Kırg. ø

éminç ‘barış, huzur’ (CCII 699).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

eminlik (< Ar. emīn +T.) ‘emniyet’ (CCI 466).

Tat. **iminlĕk**: 1. emniyet, güvenlik; 2. huzur; 3. dokunulmazlık (KA-TTS 170).

Kzk. ø

Kırg. **işeniştik**: emniyet, *işeniştik menen* emin olarak (KS 372).

éminlik bile ‘güvenli, emin’ (CCI 466).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

émle- ‘tedavi etmek, iyileştirmek’ (CCII 699).

Tat. **imlet-(imle-)**: 1. çeşitli sözlerle efsunlayarak ve sihirli sayılan malzemeye büyü yapmak; 2. büyü ile tedavi etmek; 3. ilaçla tedavi etmek, şifa vermek (KA-TTS 170).

Kzk. **emde-**: tedavi etmek (KAZTTTS 139).

Kırg. **emde-**: 1. üfürükçü ilaçlarıyla tedavi etmek; 2. (hastalığa karşı) aşı yapmak (KS 329).

éñ ‘en’ (CCI 467; CCII 699).

Tat. **iñ**: en, genişlik; (KA-TTS 172).

Kzk. **eñ**: başına geldiği sıfatların en üstün derecede olduğunu gösterir, en (KAZTTTS 140).

Kırg. **en**: genişlik (KS 330); **eñ**: pek, en (KS 332).

én- ‘inmek’ (CCI 467; CCII 699).

Tat. **iñ-**: 1. inmek, aşağıya inmek; 2. alçalmak. (KA-TTS 172).

Kzk. ø

Kırg. **eñ-**: eğilerek, yere dokunmak (atlı ve bazı yırtıcı kuşlar hakkın da) (KS 332).

éñ- ‘eğmek, boyun eğmek’ (CCII 699).

Tat. **iy-**: eğmek, bükme (KA-TTS 182).

Kzk. **iy-**: 1. eğmek, bükme; 2. ikna etmek, kabul ettirmek (KAZTTTS 205).

Kırg. **eñ-**: eğilerek, yere dokunmak (atlı ve bazı yırtıcı kuşlar hakkın da) (KS 332).

éñ burun ‘ilk, önce’ (CCI 467), *ilgeri* ‘a.m.’ (CCI 488).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

éñç ‘sakin, huzurlu’ (CCII 699).

Tat. **tınıç**: sakın (TTS 260).

Kzk. **tınış**: 1. sessiz sakın; 2. rahat, sakın, huzurlu (KAZTTTS 569).

Kırg. **tınç**: rahat, sakın, sükunet (KS 731).

éñçi ‘özel mülkiyet, mal’ (CCII 699).

Tat. **inçë**: 1. kadına kendi ana babası tarafından verilen hayvan; 2. soyun devamı için bırakılan hayvan (KA-TTS 170).

Kzk. **enşi, enşi-üles**: 1. babanın çocuğuna evlendiği zaman verdiği hisse; 2. kısmeti hisse, nasip, pay; 3. görev, sorumluluk, borç (KAZTTTS 140).

Kırg. **ençi⁽¹⁾**: hisse (KS-BKS 649); **ençi⁽²⁾**: miras yoluyla geçen mal/mülk/emlaki, miras (KS-BKS 649).

éndir- ‘indirmek’ (CCII 699).

Tat. **indër-**: 1. indirmek; 2. basarak sokmak, basarak çukurlaştırmak; 3. yere sokmak; 4. bir şeyin içine sokmak. (KA-TTS 172).

Kzk. ø

Kırg. ø

éndürmiş ‘indirilmiş, inik’ (CCI 467). **éndir-** ‘indirmek’ (CCII 699).

Tat. **ingen**: inik (TTS 162).

Kzk. ø

Kırg. ø

éniş ‘vadi, yamaç, iniş’ (CCI 467).

Tat. **inëş**: küçük su akıntısı, dere, çay (KA-TTS 171).

Kzk. **eniş**: iniş, yokuş aşağı, yamaç (KAZTTTS 141).

Kırg. **eniş**: 1. yokuş, iniş (dağ eteği); 2. atlıların yarışıdır, ki bu yarışa iştirak edenler at üzerinde biri - birini çekerler ve eyer üzerinden düşürmeye çalışırlar; 3. dört nala koşan at üzerinden yerde yatan parayı elle almaktan ibaret olan bir nevi yiğitlik (KS 333).

éñse ‘ense’ (CCII 700).

Tat. **iñse**: ense (TTS 119).

Kzk. **enşe**: 1. boynun arkası, ense; 2. vücut, beden; güç, kuvvet (KAZTTTS 141).

Kırg. **enşe**: 1. yarı, yarım; 2. kapının üst süvesi (çerçeve) (KS 333).

éñsele- ‘ensesine vurmak’ (CCII 700).

Tat. ø
Kzk. ø
Kırg. ø

énür ‘demirci maşası, demircinin sıcak demiri tuttuğu kıskaç’ (CCII 700).

Tat. ø
Kzk. ø
Kırg. ø

épçi ‘1. kadın; 2. ev hanımı, eş’ (CCI 467), *çınay* ‘a.m.’ (CCI 457).

Tat. ø
Kzk. ø
Kırg. **epçi**: “epçi cak” keçe evin (kapıdan sağ tarafına düşen) kadınlar kısmı (haremlik) (KS 334).

ér ‘1. erkek, yiğit, kişi; 2. koca’ (CCI 467; CCII 700), *érkek* ‘a.m.’ (CCI 468).

Tat. **ir**: 1. erkek; 2. erkeklere mahsus, erkeğe; 3. erkeklere has karakterde, yiğit adam; 4. kahraman; 5. koca, erkek eş. (KA-TTS 173).
Kzk. **er⁽¹⁾**: 1. erkek; 2. koca, zevc (KAZTTTS 141); **er⁽²⁾**: kahraman, cesur (KAZTTTS 141).
Kırg. **er**: 1. koca, erkek, erkeklik çağına ermiş; 2. kahraman, bahadır, yiğit (KS 336).

ér⁽¹⁾ ‘varmak, ulaşmak, yetişmek’ (CCII 700).

Tat. **irëş-**: 1. erişmek, ulaşmak; 2. haber duyulmak; 3. maksadına ulaşmak (KA-TTS 174).
Kzk. **er-**: peşinden gitmek, peşinden yürümek, takip etmek (KAZTTTS 141).
Kırg. ø

ér⁽²⁾ ‘kendini huzur içinde hissetmek’ (CCII 700).

Tat. **irëk aç-**: huzura ermek, keyiflenmek, dinlenmek (KA-TTS 174).
Kzk. ø
Kırg. ø

ér⁽³⁾, **é-** ‘imek, olmak, ek-fiil’ (CCI 467; CCII 700, CCI 462; CCII 693).

Tat. **i-**: imek (ana yardımcı fiil) (KA-TTS 163).
Kzk. **e-**: ek fiil (KAZTTTS 135).
Kırg. ø

érdem (< Mo. erdem) ‘1. güç, enerji; 2. ustalık, hüner, sanat’ (CCII 701), *erdemli* ‘erdemli’ (CCI 468).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

érdemli ‘erdemli’ (CCI 468), *érdem* ‘1. güç, enerji; 2. ustalık, hüner, sanat (CCII 701).

Tat. **irlék:** erdem (TTS 120).

Kzk. **erlik:** erlik, yiğitlik, kahramanlık, cesurluk (KAZTTTS 143).

Kırg. **erdik:** erkeklik, mertlik, kahramanlık, cesaret, bahadırılık (KS 336).

érdeñ ‘bakire’ (CCII 701).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

érdeñlik ‘bakirelik’ (CCII 701).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

éremsi-(< Mo. eremsi-) ‘gururlanmak, kibirlenmek, övünmek’ (CCII 701), *hovanlan-* ‘a.m.’ (CCII 713), *öktemlen-* ‘a.m.’ (CCII 793), *övün-* ‘a.m.’ (CCII 797).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

érik⁽¹⁾ ‘tabaklanmış deri’ (CCI 468).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

érik⁽²⁾ ‘erik’ (CCI 468).

Tat. **örék:** erik (TTS 120).

Kzk. ø

Kırg. **örük:** erik (KS 615).

érik- ‘acele etmek, telaşlanmak’ (CCI 468).

Tat. **örék-:** ürkmek, korkmak (KA-TTS 372).

Kzk. **erik-:** işsizlikten ne yapacağını bilememek, canı sıkılmak (KAZTTTS 144).

Kırg. **erik-:** 1. can sıkılmak; 2. üşenmek (KS 337).

érikle- ‘deriyi tabaklamak, işlemek’ (CCII 701).

Tat. **ile-:** tabaklamak, sepilemek (KA-TTS 168).

Kzk. ø

Kırg. **iyle-**: sepilemek, debagat etmek (deriyi) (KS 375); **iyle-**: tabaklamak (TKS 822);

ériklegentéri ‘tabaklanmış deri’ (CCII 701).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

érin⁽¹⁾ ‘burun deliği’ (CCI 468).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

érin⁽²⁾ ‘diş eti’ (CCI 468).

Tat. **irën:** dudak (KA-TTS 174).

Kzk. **erin:** dudak (KAZTTTS 144).

Kırg. **erin:** dudak (KS 337).

érinçek ‘üşengeç, tembel, miskin, aylak’ (CCII 701).

Tat. **irëncek:** erincek (TTS 120).

Kzk. **erınçek:** erincek, tembel, üşnegeç (KAZTTTS 144).

Kırg. **erınçek:** üşengen (KS 337).

érk ‘1. güç, kuvvet, erk; 2. arzu, istek, irade’ (CCII 701).

Tat. **irëk:** 1. hürriyet, bağısızlık; 2. devlet nezdinde şahsa verilen hak; 3. dilek, istek (KA-TTS 174).

Kzk. **erik:** 1. erk, irade, iktidar, istem; 2. hak, hukuk (KAZTTTS 144).

Kırg. **erik, erk:** irade, hürriyet (KS 337, KS 338).

érkeç ‘erkek keçi, teke’ (CCII 702).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **erkeç:** (enenmiş) teke, ergeç (KS 338).

érkek ‘erkek’ (CCI 468), *ér* ‘1. erkek; 2. koca’ (CCI 467).

Tat. **irkek:** erkek (TTS 120).

Kzk. **erkek:** 1. erkek; 2. koca, eş (KAZTTTS 142).

Kırg. **erkek:** 1. erkek (hayvan); 2. erkek (insan) (KS 338).

erkelen- (< Mo. erke + T.) ‘nazlanmak, şımarmak’ (CCII 702).

Tat. **irkele-:** 1. öpüp hafifçe kucaklamak, sevdiğini bildirecek şekilde hareket etmek; 2. çok iyi davranıp şımartmak (KA-TTS 175).

Kzk. **erkele-:** şımartmak, nazlanmak (KAZTTTS 142).

Kırg. **erkelen-**: okşanmak, nazlanmak (KS 338).

érkli ‘güçlü, kuvvetli, kadir, yüce’ (CCII 702).

Tat. **irëklë**: 1. özgür, bağımsız, azat; 2. serbest; 3. rahatça, zorlanmadan (KA-TTS 174).

Kzk. **erikti**: 1. hür, özgüz, serbest, erkli; 2. özgür irade ile yapılmış olan (KAZTTTS 144).

Kırg. **erktüü**: 1. müstakil, her işi istediği gibi yapabilen, hür; 2. hukuku hükümraniye malik (KS 339).

érkli érksiz ‘ister istemez, isteyerek veya istemeyerek’ (CCII 702).

Tat. ø

Kzk. **eriksiz**: 1. gayrı ihtiyarî, zorunlu; 2. zoraki, zorla; 3. tâbi, bağımlı; 4. iradesiz (KAZTTTS 144).

Kırg. ø

érksin- ‘bir şeyin sahibi olmak’ (CCII 702).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

érksiz ‘gücsüz, etkisiz’ (CCII 702).

Tat. **irëksëz**: 1. bağımlı, özgürlüksüz; 2. mecbur; 3. zoraki; 4. elde olmadan, gayriihtiyari (KA-TTS 174).

Kzk. **eriksiz**: 1. gayriihtiyarî, zorunlu; 2. zoraki, zorla; 3. tâbi, bağımlı; 4. iradesiz (KAZTTTS 144).

Kırg. **erksiz**: serbestlikten, hürriyetten mahrum (KS 338).

érlik ‘erkeklik’ (CCI 468).

Tat. ø

Kzk. **erkektik**: erkeklik, yiğitlik (KAZTTTS 142).

Kırg. **erdik**: erkeklik, mertlik, kahramanlık, cesaret, bahadırılık (KS 338).

érsek, hërsek ‘fahişe, kaltak, kahpe, ahlaksız, namussuz’ (CCI 468; CCII 702, CCII 712), *murdar* ‘a.m.’ (CCI 528).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

érsekçi, hërsekçi ‘fahişe, ahlaksız, zinacı’ (CCI 468, CCII 712).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

érseklik ‘fahişelik, ahlaksızlık, namussuzluk’ (CCII 703).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

érseksiz ‘iffetli, namuslu’ (CCI 469).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

ért- ‘geçmek, geçip gitmek’ (CCII 703).

Tat. ø

Kzk. **ert-**: beraberinde götürmek (KAZTTTS 143).

Kırg. ø

érte ‘eski, geçmiş, tan vakti, sabah, erken’ (CCI 469, CCII 703).

Tat. **irte**: 1. sabah; 2. erken (KA-TTS 174).

Kzk. **erte**: 1. erken; 2. eskiden, önceden (KAZTTTS 143).

Kırg. **erte**: erken (KS 339).

érte çakda ‘eskiden, eski zamanda’ (CCI 469), *émdiden kéri* ‘a.m.’ (CCI 466).

Tat. ø

Kzk. **erte**: 1. erken; 2. eskiden, önceden (KAZTTTS 143).

Kırg. ø

értegi ‘evvelki, önceki, bir zamanlar’ (CCII 703).

Tat. **irtege**: 1. ertesi gün, yarın; 2. gelecekte, sonra. (KA-TTS 175); **irteğē**: yarınki, sabahki (KA-TTS 175).

Kzk. **erteği, ertek**: masal (KAZTTTS 143).

Kırg. **erteği**: yarınki, sabahki (KS 339).

érüv ‘hızlı, çabuk, enerjik’ (CCII 703), *külik* ‘a.m.’ (CCII 768), *tırak* ‘a.m.’ (CCII 841), *yürük* ‘a.m.’ (CCII 900).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

és ‘akıl, hafıza, zihin’ (CCII 703).

Tat. **is**: akıl, hafıza, zihin (KA-TTS 176).

Kzk. **es**: 1. akıl, us, hafıza; 2. arkadaş, dayanak (KAZTTTS 144).

Kırg. **es**: hafıza, akıl, şuur, muhayyile (KS 339).

ésir- ‘sarhoş olmak, esirmek’ (CCII 703).

Tat. **isěr-**: 1. sarhoş olmak, mest olmak; 2. bilincini kaybetmek; 3. (gaz ile) zehirlenmek; 4. güzel davranışlar karşısında mest olmak, keyiflenmek (KA-TTS 178).

Kzk. **esir-**: 1. kendini beğenmek, büyüklenmek; 2. sarhoş olmak, esirmek (KAZTTTS 146).

Kırg. **esir-**: 1. sarhoş olmak; 2. kudurmak, taşkınlık etmek (KS 341).

ésirge- ‘merhamet etmek, acımak, esirgemek’ (CCII 703).

Tat. **isěrge-**: esirgemek (TTS 121); **isěrke-**: bir niyeti veya sırrı anlamak, sezme, bir kısmını çıkarabilmek (KA-TTS 178).

Kzk. **esirke-**: merhamet etmek, acımak, esirgemek (KAZTTTS 146).

Kırg. **esirke-**: farfaralık etmek, benlik taslamak, öğünmek (KS 341).

ésirt- ‘kendinden geçirtmek, sarhoş etmek’ (CCII 703).

Tat. **isěr-**: 1. sarhoş olmak, mest olmak; 2. bilincini kaybetmek; 3. (gaz ile) zehirlenmek; 4. güzel davranışlar karşısında mest olmak, keyiflenmek (KA-TTS 178).

Kzk. **esirikten-**: 1. delirmek, 2. kudurmak; 3. aptallaşmak (KAZTTTS 146).
esirikten-: sarhoşlaşmak (TTKATS 627).

Kırg. **esirt-**: sarhoş etmek, mest etmek (KS 341).

ésker- ‘hatırlamak, anmak’ (CCII 703), *ésle-* ‘a.m.’ (CCII 703).

Tat. **iskěr-**: 1. hatırlamak, akla gelmek; 2. hatırlatmak; 3. uyarmak; 4. sezme, fark etmek (KA-TTS 178).

Kzk. **esker-**: 1. dikkate almak, önemsemek, anmak (KAZTTTS 145).

Kırg. **esker-**: hatırlamak (KS 341).

éski ‘eski, yaşlı, ihtiyar’ (CCI 469; CCII 703).

Tat. **iskě-**: 1. eski, çok kullanılmakla eskiyen; 2. küçük çocukların altma döşenen eski, partal dokumalar; 3. iptidai, ilkel; 4. muhafazakâr; 5. eskiden beri olan, önceki, kadim (KA-TTS 178).

Kzk. **eski**: 1. eski püskü; 2. çoktan beri var olan, üzerinden çok zaman geçmiş bulunan (KAZTTTS 145).

Kırg. **eski**: eski (KS 341).

ésle- ‘hatırlamak, anmak’ (CCII 704), *ésker-* ‘a.m.’ (CCII 703).

Tat. **iske tōşěr-**: hatırlamak (TTS 147).

Kzk. ø

Kırg. **este-**: hatırında tutmak, hatırlamak (KS 341).

ésne- ‘esnemek’ (CCII 704).

Tat. **isne-**: 1. koku almak; 2. bir şeyi sezme, aslının ne olduğunu düşünmek; 3. tecrübe ederek bilmek, öğrenmek bir işi yapmayı istememek, yapmaktan geri durmak, oflayarak isteksizlik göstermek (KA-TTS 179).

Kzk. **esine-**: esnemek (KAZTTTS 146).

Kırg. **este-**: esnemek (KS 341).

ésrikçi ‘içkici, ayyaş’ (CCII 704).

Tat. **isrək**: 1. sarhoş; 2. sarhoşça; 3. aşk veya çok büyük sevincin tesiriyle ne yaptığını bilmeyen; 4. sarhoşluk (KA-TTS 178); **ëčkëçë**: içkici (TTS 45).

Kzk. **esirik**: deli, aptal (KAZTTTS 146).

Kırg. ø

éş- ‘kürek çekmek’ (CCII 704).

Tat. **iş-**: 1. kürek çekmek; 2. ördek benzeri kuşlar için suda yüzmek (KA-TTS 180).

Kzk. **es-**: 1. (rüzgâr) esmek; 2. (kayıta) kürek çekmek; 3. küremek; 4. övünmek atıp tutmak (KAZTTTS 144).

Kırg. ø

éşek ‘eşek’ (CCI 469; CCII 704).

Tat. **işek**: eşek, merkep (KA-TTS 180).

Kzk. **esek**: 1. eşek; 2. ahmak; 3. aksi, inatçı (KAZTTTS 144).

Kırg. **eşek**: 1. eşek (KS 342).

éşi ‘kaynana, kayınvalide’ (CCI 469).

Tat. **ebi**: 1. babaanne; 2. anneanne; 3. kaynana; 4. ihtiyar kadın; 5. ebe; 6. oyundaki ebe (KA-TTS 111).

Kzk. ø

Kırg. ø

éşik ‘kapı’ (CCI 469; CCII 704).

Tat. **işək**: kapı (KA-TTS 181).

Kzk. **esik**: kapı (KAZTTTS 146).

Kırg. **eşik**: 1. kapı ağzı, kapı; 2. *eşikte* (evin, odanın) dışarısında, avluda, *eşikten* dış taraftan (avlu tarafmdan ve s.) (KS 342).

éşit-, işit- ‘duymak, işitmek, işitme’ (CCI 469; CCII 704, CCII 721), *éşitmek, işitmek* ‘duyma, işitme’ (CCI 471, CCI 487), *işittir-* ‘duyurmak, işittirmek’ (CCII 721).

Tat. **işët-**: işitmek, duymak (KA-TTS 181).

Kzk. **esit-**: duymak, işitmek (KAZTTTS 146).

Kırg. **eşit-**: işitmek, duymak, dinlemek (KS-BKS 660).

éşkik ‘gemi küreği’ (CCII 704).

Tat. **işkek**: kayık, sandal çekmek için kullanılan tahta kürek (KA-TTS 181).

Kzk. **eksek**: kayık küreği (KAZTTTS 145).

Kırg. ø

éşitmege küygen ‘işitmek isteyen (kimse)’ (CCI 471).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

ét ‘et’ (CCI 471; CCII 704).

Tat. **it**: 1. et; 2. hayvan etinden yiyecek (KA-TTS 181).

Kzk. **et**: 1. insanlarda, hayvanlarda deri ile kemik arasındaki kas ve yağdan oluşan tabaka; ten (KAZTTTS 146).

Kırg. **et**: et (KS 342).

ét- ‘1. yapmak, yerine getirmek, etmek; 2. yapmak, etmek, eylemek (yardımcı fiil)’ (CCI 472; CCII 705).

Tat. **it-**: etmek, yapmak (yardımcı fiil) (KA-TTS 181).

Kzk. **et-**: etmek, yapmak, (TTKATS 282).

Kırg. **et-**: (yardımcı fiil)etmek (KS 343).

étez, étiz ‘vücut, beden’ (CCII 706, CCII 706).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

étik ‘kısa çizme’ (CCI 473; CCII 706).

Tat. **iték**: çizme, bot (KA-TTS 182).

Kzk. **etik**: çizme (KAZTTTS 147).

Kırg. **ötük**: çizme (KS 617).

étikçi ‘çizmeci, ayakkabıcı’ (CCI 473).

Tat. **itékçë**: kunduracı, pabuççu (KA-TTS 182).

Kzk. **etikçi**: kunduracı, çizmeci, ayakkabı tamircisi (KAZTTTS 147).

Kırg. **ötükçü**: kunduracı (KS 617).

étikçi bıçağı ‘çizmeci, ayakkabıcı bıçağı’ (CCI 473).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

étıl- ‘yaratılmak’ (CCII 706).

Tat. **itël-**: yapılmak, edilmek (KA-TTS 182).

Kzk. **etil-**: edilmek (TTKATS 244).

Kırg. ø

étiz→ étez.

étiz- ‘erdirmek, ulaştırmak’ (CCII 706).

Tat. ø

Kzk. **jetkiz-**: yetştirmek, ulaştırmak (KAZTTTS 177).

Kırg. **cetkiz-, cetkir-**: 1. tedarik etmek, yetiştirmek; 2. kendine yetişmeye müsaade etmek (KS 206, KS 206).

étmek ‘ekmek’ (CCI 473).

Tat. **ikmek**: 1. ekmek; 2. yemk, rızık; 3. ücret, maaş (KA-TTS 167).

Kzk. ø

Kırg. ø

étmekçi ‘fırıncı’ (CCI 474).

Tat. **ikmek pëşërüçë**: fırıncı (TTS 129).

Kzk. ø

Kırg. ø

év, öv ‘ev’ (CCI 474; CCII 706, CCII 797).

Tat. **öy**: 1. ev, yaşanan yer; 2. bina; 3. bir evde yaşayanlar, aile (KA-TTS 374).

Kzk. **üy**: 1. ev; 2. aile, ocak; 3. içinde bir iş görülen veya bazen belirli bir amaçla kullanılan yer (KAZTTTS 594).

Kırg. **üy**: oba (KS 799).

Évangelim (Hr.) ‘İncil’ (CCII 706).

Tat. **ëvangëliyë**: İncil (TTS 162).

Kzk. ø

Kırg. ø

évdegi épçi ‘hizmetçi kadın’ (CCI 474).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

évdegi kız ‘hizmetçi kız’ (CCI 474).

Tat. ø
 Kzk. **üy kızmetşisi:** hizmetçi (TTKATS 378).
 Kırg. ø

évet ‘evet’ (CCI 474), *alay* ‘evet, öyle’ (CCI 706).

Tat. **eyě:** evet, elbette (KA-TTS 118); **iyě:** evet (TTS 123); **ěě:** evet (TTS 123).
 Kzk. **iyä:** 1. evet, 2. ne..., ne de, ya... ya da; 3. peki, tamam, olur (KAZTTTS 205).
 Kırg. **ıya!:** evet! benim! (karşı seslenme) (KS 362); **iyi:** evet, iyi (KS 374).

éyer ‘eyer’ (CCI 474).

Tat. **iyer:** at eyeri (KA-TTS 183).
 Kzk. **er:** eyer (KAZTTTS 141).
 Kırg. **eer:** eyer (KS 322).

éyerniñ ağaçı ‘eyerin ağaçtan yapılmış bölümü’ (CCI 474).

Tat. **iyer ağaçı (tatası, arçağı):** eyerin tahta iskeleti (KA-TTS 183).
 Kzk. **erdiñ kaptalı:** eğer kaltağı (eğerin atın böğrünü acıtması için konulan destekler) (TTKATS 275).
 Kırg. **eerdin tulkusu:** eyerin kaltağı (TKS 249).

éyer yabogı ‘eyer örtüsü’ (CCI 474).

Tat. **iyer astı (cemesě):** eyer altına konan keçe örtü (KA-TTS 183).
 Kzk. ø
 Kırg. **eerdin kabı:** eyer örtüsü (KS 322).

éyerçi ‘eyer yapan kimse, saraç’ (CCI 474).

Tat. **iyerçi:** eyerci *iyer yasavçı kěşěsaraç* (TTS 263).
 Kzk. ø
 Kırg. ø

éygi, égi, éyi ‘iyi, güzel, hoş’ (CCII 707; CCI 474, CCII 695, CCI 474), *yakşı* ‘a.m.’ (CCI 597; CCII 871), *yakşı kılı* ‘a.m.’ (CCI 597).

Tat. **igě:** iyi (KA-TTS 165).
 Kzk. **iygi:** 1. iyi, hayırlı; 2. içten, samimî (KAZTTTS 205).
 Kırg. **iyi:** evet, iyi (KS 374).

éygilik, égilik, iygilik ‘iyilik’ (CCI 475, CCII 695, CCII 722).

Tat. **igělěk:** 1. iyilik, engin gönüllülük; 2. yarar, kazanç; 3. rahat yaşama (KA-TTS 165); **izgělěk:** 1. ilahilik; 2. yüksek ahlaka sahip olma, 3. iyilik, iyi huylu olma, 4. kutsiyet, el sürülmez olma (KA-TTS 184).

Kzk. **iygılık:** 1. iyilik, hayırlı iş; 2. baht, devlet (KAZTTTS 205).

Kırg. **iygılık:** 1. iyi iş, hayırlı iş; 2. verimlik, muvaffakiyet, başarı (KS 374).

éygirek ‘daha iyi’ (CCI 475).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

éyi → éygi.

éynek ‘tek, biricik’ (CCII 707).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

ézik ‘uyuşuk, tembel, üşengeç, ihmalkâr’ (CCII 707), *çaman* ‘a.m.’ (CCII 707), *kéçöv* ‘a.m.’ (CCII 731), *kersenc* ‘a.m.’ (CCII 735), *mañkakak* ‘a.m.’ (CCII 773), *yuvançañ* ‘a.m.’ (CCII 898).

Tat. ø

Kzk. **ezdik:** uyuşukluk, gevşeklik, tembellik (KAZTTTS 136).

Kırg. ø

-F-

falan (< Ar. falān) ‘falan, filan’ (CCI 475), *munuñ kibi* ‘böyle, bunun gibi’ ‘a.m.’ (CCI 528).

Tat. **felen:** falan (KA-TTS 133).

Kzk. **pälen:** falan (KAZTTTS 440).

Kırg. **balan, balança:** falanca “balança saarda” falanca şehirde (KS 82, KS 82).

fanar (< Yun. fanári) ‘fener’ (CCI 475; CCI 707).

Tat. **fonar:** fener (KA-TTS 135).

Kzk. **fonar:** fener (TTKATS 284).

Kırg. **panar:** fener (KS 620).

fil, pil (< Far. fil) ‘fil’ (CCI 475, CCI 541).

Tat. **fil:** fil (TTS 129).

Kzk. **pil:** fil (KAZTTTS 447).

Kırg. **bil:** fil (KS 620); **bil, pil:** fil (TTKTS 68; TKS 265).

fil tişi (< Far. fil + T.) ‘fildişi’ (CCI 475).

Tat. ø
 Kzk. ø
 Kırg. **pil söögü:** fildişi (TTKTS 69).

Franas (öz. is.) ‘Aziz Franziskus’ (CCII 707).

Tat. ø
 Kzk. ø
 Kırg. ø

frangi suf (< Far. frangī + Ar. şüf) ‘Frenk yünü’ (CCI 475).

Tat. ø
 Kzk. ø
 Kırg. ø

frişte (< Far. firişte) ‘melek, ferişte’ (CCI 475; CCII 707), *élçi* ‘1. elçi; 2. melek’ (CCI 707).

Tat. **ferişte:** melek, ferişte (KA-TTS 134).
 Kzk. **perişte:** 1. melek, ferişte; 2. günahsız, masum küçük çocuk; 3. temiz, samimî, iyi kalpli insan; 4. çok güzel (KAZTTTS 442).
 Kırg. **perişte:** melek (TKS 604).

fus (< Far. fis) ‘geveze, palavracı, lafazan’ (CCI 476).

Tat. ø
 Kzk. ø
 Kırg. ø

-G-

Gabriel (öz. is.) ‘Cebrail’ (CCII 708).

Tat. ø
 Kzk. ø
 Kırg. ø

gam (< Ar. ğamm) ‘tasa, gam’ (CCI 476).

Tat. **gam:** gam (TTS 133).
 Kzk. **ķam:** gam, tasa, kaygı, hâl, vaziyet (KAZTTTS 282).
 Kırg. **kam:** gam, endişe, kaygı (KS 393).

garanful (< Ar. ķaranful) ‘karanfil’ (CCI 476).

Tat. **kanefër:** karanfil (KA-TTS 188).
 Kzk. **ķalampır:** karanfil (KAZTTTS 279).
 Kırg. **karanfil daragı:** karanfil (TKS 474).

Gregor (öz. is.) ‘Hristiyan din adamı, ilahiyatçı, Papa, Aziz Gregorius’ (CCII 708).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

garip (< Ar. ġarīb) ‘yabancı, garip’ (CCI 476), *yat* ‘yabancı’ (CCI 604).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **karıp**: yersiz-yurtsuz, garip, yalnız, kimsesiz, kimsenin iltifatına mazhar olamıyan, herkes tarafından küçümsenen, fakir (KS 409).

gül (< Far. gul) ‘çiçek’ (CCI 476).

Tat. **göl**: 1. çiçek; 2. gül; 3. çiçek gibi güzel (KA-TTS 138).

Kzk. **gül**: 1. çiçek; 2. çocuk; 3. güzel, alımlı (KAZTTTS 113).

Kırg. **gül, küil**: çiçek (KS 535, KS 535).

gülaf (Far. gul-āb) ‘gül’ (CCI 476).

Tat. **göl suvı**: gülsuyu (TTS 141).

Kzk. ø

Kırg. ø

gülaf suvı (< Far. gul-āb +T.) ‘gül suyu’ (CCI 476).

Tat. **göl suvı**: gülsuyu (TTS 141).

Kzk. ø

Kırg. ø

gülaf yağı (< Far. gul-āb +T.) ‘gül yağı’ (CCI 476).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

gül darçini (< Far. gul dārçīnī) ‘tarçın çiçeği’ (CCI 476).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **tarçın darağı**: tarçın (TKS 836).

-H, Һ-

habar (< Ar. ḥabar) ‘haber’ (CCI 477).

Tat. **heber**: haber (TTS 143).

Kzk. **habar:** haber, bilgi, salık (KAZTTTS 609); **aķpar:** haber, mallūmat, bilgi, istihbarat, rapor; 2. bahane (KAZTTTS 36).

Kırg. **kabar:** haber, salık, tebliğ (KS 378).

haç (< Far. hāc) ‘haç, çarmıh’ (CCI 477; CCII 708).

Tat. **haç:** 1. haç; 2. kızıl haç örgütü (KA-TTS 151).

Kzk. ø

Kırg. ø

hadak (< Mo. hada- + T.) ‘çivi, mıh’ (CCII 709).

Tat. **kadak:** çivi (TTS 94).

Kzk. ø

Kırg. ø

hafta (< Far. hafta) ‘hafta’ (CCI 477), *yéti* ‘a.m.’ (CCI 605).

Tat. **atna:** hafta (KA-TTS 38).

Kzk. **apta:** hafta (KAZTTTS 47).

Kırg. **apta:** hafta (KS 382).

hak (< Ar. haķķ) ‘emek karşılığı elde edilen şey, hak’ (CCI 477).

Tat. **haķ⁽¹⁾:** 1. doğru; 2. hak; 3. emek; 4. haklı (KA-TTS 151); **haķ⁽²⁾:** 1. değer, fiyat; 2. ücret, maaş (KA-TTS 151).

Kzk. **aķ:** hakikat, gerçek, hak (KAZTTTS 35).

Kırg. **ak:** 1. hakikat, hakiki, haklı (suçsuz) (KS 11).

hakıl → akıl.

hala (< Ar. ḳal‘ a) ‘köy’ (CCI 477).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

halal (< Ar. ḫalāl) ‘meşru, helal, yasal’ (CCI 477; CCII 709).

Tat. **helal:** helal, din ve ahlakça uygun (KA-TTS 154).

Kzk. **halal:** helāl (TTKATS 367).

Kırg. **adal:** 1. temiz (şeriat tarafından müsaade edilen) (KS 7).

halal ogul (< Ar. ḫalāl + T.) ‘meşru çocuk, öz evlat’ (CCI 477), *halal* ‘meşru, yasal, helal’ (CCII 709).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

halgan ‘artan, baki, bakiye’ (CCI 477).

Tat. ø

Kzk. **haldıq**: artık, kalıntı (KAZTTTS 280).

Kırg. ø

halha → halka.

halka, halha (< Ar. halka) ‘yüzük, (at takımında kullanılan) halka’ (CCI 477, CCI 709), *toga*’ (at takımında kullanılan) toka’ (CCI 578).

Tat. **alka**: 1. halka; 2. küpe (KA-TTS 30).

Kzk. **alka**: halka, hanımların boynujna taktıkları gerdanlık (KAZTTTS 41).

Kırg. **alka**: 1. dervişlerin dinî âyin yaparken topalanarak oturmalarından varlığa gelen daire; 2. dervişlerin dinî âyini (KS 28); **alkak**: 1. çocuk beşiğinin her iki yanındaki kavisler; 2. çenber; 3. mıntıka (KS 28).

ham (< Far. hām) ‘1. ham, olgunlaşmam; 2. işlenmemiş’ (CCI 477).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **kam**: çiğ, ham (KS 393).

hamal (< Ar. hammāl) ‘hamal’ (CCI 478).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **hamal**: hamal (TKS 334).

hamur (< Ar. hamīr) ‘hamur’ (CCI 478).

Tat. **kamır**: hamur (KA-TTS 261).

Kzk. **kamır**: 1. hamur; 2. iyi pişmemiş, çiğ (KAZTTTS 283).

Kırg. **kamır**: hamur (KS 394).

hamış → kamyş.

hamuş (< Far. hāmūş) ‘rahat, yumuşak huylu, sessiz’ (kimse) (CCI 478), *tözümlü kişi* ‘a.m.’ (CCI 582).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

han → kan⁽²⁾.

hanat ‘kanat’ (CCII 710).

Tat. **kanat:** kanat (TTS 175).

Kzk. **kanat:** 1. kanat; uçak kanadı; 3. balığın yüzgeçleri; 4. futbol, hentbol vb. takım oyunlarında hücum hattının sağ ve sol uçları; 5. dayanak, destek (KAZTTTS 284).

Kırg. **kanat:** 1. kanat; 2. obanın kafesine (kereges ‘ine) gerilen bez (KS 396).

hangıma ‘sevgili han, hancağız’ (CCII 710).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

hanlık ‘kralık’ (CCII 710).

Tat. **hanlık:** hanlık, devlet (KA-TTS 152).

Kzk. **handık:** 1. hanlık; 2. hanın egemenliğindeki ülke (KAZTTTS 610).

Kırg. **kadık:** hanlık (KS 396).

hanuz, anuz (< Far. hanūz) ‘daha, henüz’ (CCI 422; CCII 710), *dagın* ‘a.m.’ (CCI 461).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

harabat (< Ar. harābāt) ‘1. genelev; 2. fahişe’ (CCI 478).

Tat. **harap:** harap, bozuk (KA-TTS 152).

Kzk. **harap:** (harap boluv) yerle bir olmak, yok olmak, harap olmak (KAZTTTS 610).

Kırg. **karap:** yıkık, harap (KS 406).

harç (< Ar. harc) ‘masraf’ (CCI 478).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **karçı:** harç, masraf (para masrafı) (KS 408).

haram (< Ar. harām) ‘yasadıışı, haram’ (CCII 710).

Tat. **herem:** haram (KA-TTS 154).

Kzk. **aram:** 1. dince yasak olan, haram; 2. kötü niyetli adam; 3. haksız kazanç (KAZTTTS 49).

Kırg. **aram:** (adal ‘ın karşıtı) pak olmıyan, necis, dince memnu olan, haram (KS 41).

hasa (< Ar. hāssa) ‘özellikle’ (CCI 478).

Tat. ø

Kzk. **ķasa:** pek, çok, oldukça, gayet (KAZTTTS 298).
Kırg. \emptyset

ķasal koşak (?) ‘nöbetçi, bekçi’ (CCI 478).

Tat. \emptyset
Kzk. \emptyset
Kırg. \emptyset

ķasır (< Ar. ķařır) ‘hasır’ (CCI 478), *yēgen* ‘a.m.’ (CCI 605).

Tat. \emptyset
Kzk. \emptyset
Kırg. \emptyset

ķatun → katun.

hava (< Ar. ķavā) ‘hava’ (CCI 478), *salkun* ‘a.m.’ (CCI 547).

Tat. **hava:** gökyüzü (KA-TTS 147).
Kzk. **ava:** hava (KAZTTTS 55).
Kırg. **aba:** 1. hava, havai nesimi (KS 1).

Hava (z. is.) ‘Hz. Havva’ (CCII 710).

Tat. \emptyset
Kzk. \emptyset
Kırg. \emptyset

haybat (< Ar. haybat) ‘heybet’ (CCII 710).

Tat. **mehabet:** heybet (TTS 150).
Kzk. **aybat:** heybet (KAZTTTS 29).
Kırg. **aybat:** heybetli (TKS 360).

haybatlı (< Ar. haybat + T.) ‘heybetli’ (CCII 710).

Tat. \emptyset
Kzk. **aybarlı, aybattu:** heybetli, azametli (KAZTTTS 29).
Kırg. **aybattu:** heybetli, grnşiyle hürmet telkin eden (KS 64).

ķayda → kayda.

ķayıř ‘kayış’ (CCII 711).

Tat. **kayış:** kayış (TTS 180).
Kzk. **ķayıř:** eēer takımlarını yapmakta kullanılan özel işlenmiş hayvan derisi, kayış (KAZTTTS 277).
Kırg. **kayış:** kayış (KS 422).

haziz → aziz.

héc, eç (< Far. hēç) ‘hiç, asla’ (CCI 479; CCII 711, CCII 694).

Tat. **hiç**: hiç, hiçbir şekilde (KA-TTS 148).

Kzk. **eş**: 1. zerre kadar, hiç; 2. hiçbir zaman, hiçbir (KAZTTTS 147).

Kırg. **eç**: hiç (KS 320).

héc néme (< Far. hēç + T.) ‘asla, hiç de’ (CCII 711).

Tat. **hiçnerse**: hiçbir şey (KA-TTS 148); **hiç te**: asla (TTS 38).

Kzk. **eşnärse, eşteñe**: hiçbir şey (KAZTTTS 147).

Kırg. **eç**: hiç, *eçdeme* hiçbir şey, *eç eçteke* bütünü hiçbir şey (KS 320).

héc néme tağı (< Far. hēç + T.) ‘hiçbir şey, hiç’ (CCI 479), *héc néme* ‘asla, hiç de’ (CCII 711).

Tat. **hiçnerse**: hiçbir şey (KA-TTS 148).

Kzk. **eşnärse, eşteñe**: hiçbir şey (KAZTTTS 147).

Kırg. **eç**: hiç, *eçdeme* hiçbir şey, *eç eçteke* bütünü hiçbir şey (KS 320).

hekim (< Ar. ḥakīm) ‘doktor, hekim’ (CCII 711).

Tat. ∅

Kzk. ∅

Kırg. ∅

hem (< Far. ham) ‘ve, hem’ (CCII 711).

Tat. **hem**: 1. ve; 2. hem de... 3. hem...hem; 4. da/de (KA-TTS 147).

Kzk. **men**: cümle içinde aynı görevde bulunan iki ögeyi bağlayan unsur, ile, ve (KAZTTTS 337).

Kırg. ∅

hemeşe, amaşa (< Far. hamīşa) ‘daima, her zaman’ (CCII 712; CCII 627).

Tat. ∅

Kzk. ∅

Kırg. ∅

hep (< Far. hap) ‘hep’ (CCII 712).

Tat. ∅

Kzk. ∅

Kırg. ∅

her (< Far. har) ‘her’ (CCII 712).

Tat. **her**: her, hepsi, bütünü, hep (KA-TTS 147).

Kzk. **är:** her, her bir (KAZTTTS 67).

Kırg. **ar:** her (KS 38).

hergiz, herkiz (<Far. hargiz) ‘asla’ (CCI 479; CCII 712, CCI 479).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

herkiz → hergiz.

Herodes (öz. is.) ‘1. Hz.İsa ‘yı yargılayan yargıçlardan birisi, Herod Antipas 2. Hz.İsa ‘nın doğduğu dönemde Yahudi Kralı Herodes’ (CCII 712).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

hérsek → érsek.

hérsekçi → érsekçi.

hēşi (< Far. hēšī) ‘kaba keten kumaş’ (CCI 479).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

hıs → kıs-.

hıyar (< Far. hıyār) ‘hıyar’ (CCI 479).

Tat. **kıyar:** hıyar (TTS 150).

Kzk. **qıyar:** hıyar, salatalık (KAZTTTS 309).

Kırg. ø

hıyar şanbar (Far. hıyār-ı şanbar) ‘acur, Hint hıyarı’ (CCI 479).

Tat. **ěř kıyar törě:** acur (TTS 22).

Kzk. ø

Kırg. ø

holincan (< Far. hōlincān) ‘zencefilgillerden, kök sapları baharat olarak kullanılan güzel kokulu bir bitki, havlıcan’ (CCI 479).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

h p-→ kop.

hor (< Far. h r) ‘değersiz, fena, hor’ (CCII 712).

Tat. **hur:** hor, hakir, aŐaęılık (KA-TTS 158).

Kzk. **qor:** zavallı, biq re, h kir (KAZTTTS 319).

Kırg. **kor:** hor, hakir görülmüŐ, kendisine k q msiyerek bakılan Şahıs veya nesne (KS 486).

hor- ‘sallanmak, yaylanmak’ (CCII 713).

Tat.  

Kzk.  

Kırg.  

hora- ‘g qs zleŐtirmek, zayıflatmak’ (CCII 713).

Tat.  

Kzk.  

Kırg.  

horla-(< Far. h r + T.) ‘hor görmek, aşağılamak, horlamak’ (CCII 713).

Tat. **hurla-:** 1. sövmek, birisine bağırıp q ağırmak; 2. tenkit etmek, eleştirmek (KA-TTS 158).

Kzk. **qorla-:** 1. işkence, eziyet etmek; 2. horlamak, aşağılamak, hor görmek (KAZTTTS 321).

Kırg. **kordo-:** hor görmek, hakaret g zile bakmak, terzil etmek, tahkir etmek (KS 487).

horma (< Far. h rm ) ‘hurma’ (CCI 479).

Tat. **h rme:** hurma (KA-TTS 157).

Kzk. **qurma:** hurma (KAZTTTS 338).

Kırg. **kurma:** hurma (KS 525).

hormat (< Ar. h rmat) ‘saygı, hürmet, itibar’ (CCI 480).

Tat. **hürmet:** saygı, hürmet (KA-TTS 158).

Kzk. **qurmet:** hürmet, saygı (KAZTTTS 338).

Kırg. **kurmat, urmat:** hürmet, saygı, terkim, tazim (KS 525, KS 785).

hormat bile (< Ar. h rmat + T.) ‘onurlu, saygılı, hürmetli’ (CCI 481), *agırsıy bile, avırsıy bile* ‘a.m.’ (CCI 416; CCI 427), *hormat* ‘a.m.’ (CCII 713).

Tat. **hürmet:** saygı, hürmet (KA-TTS 157).

Kzk. **qurmetti:** hürmetli, saygıdeğer, muhterem (KAZTTTS 338).

Kırg. **urmat:** hürmet, saygı, terkim, tazim (KS 785).

hormatla-(Ar. ħurmat + T.) ‘saygı göstermek, hürmet etmek’ (CCII 713).

Tat. **hürmetle-:** 1. saygı göstermek, hürmet etmek; 2. bakmak, ilgilenmek (KA-TTS 157).

Kzk. **ħurmette-:** hürmet etmek, saygı göstermek (KAZTTTS 338).

Kırg. **urmatta-:** hürmet etmek, saymak, tazim tekrim etmek (KS 785).

ħoron (< Yun. ħorós) ‘canlı, hareketli bir oyun, horon’ (CCII 713).

Tat. **ħoran:** horon (KA-TTS 157).

Kzk. ø

Kırg. **horon:** horon (Karadeniz bölgesinde halk oyun türü) (TKS 369).

ħoroz (< Far. ħorōs) ‘horoz’ (CCI 480).

Tat. ø

Kzk. **ħoraz:** horoz (KAZTTTS 319).

Kırg. **koroz:** horoz (KS 489).

ħoş (<Far. ħōš) ‘iyi, hoş’ (CCI 480).

Tat. **ħuş:** 1. hoş, güzel, sevinçli; 2. “hokça kal” anlamından kısalmış vedalaşma sözü (KA-TTS 157).

Kzk. **hoş:** beğenilen, duyguları okşayan, zevk veren, hoş (KAZTTTS 611).

Kırg. **koş:** saġesen, iyi durumda, mes’ut, hoş (KS 490).

ħoş éyibile ‘dürüstçe, samimi olarak’ (CCI 480).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

ħoş köñül bile ‘dostça, samimi olarak’ (CCI 480).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **koş köñüldük:** halîm-selîm olmaklık (KS 490).

ħotar- ‘boşaltmak, kotarmak’ (CCII 713).

Tat. ø

Kzk. **ħotar-:** 1. sıvı bir şeyi bir kaptan ikinci bir kaba koymak, aktarmak; 2. bir metni bir dilden başka bir dile aktarmak, tercüme etmek (KAZTTTS 324).

Kırg. ø

ħovan-→ kovan-.

ħovanlan- ‘gururlanmak, kibirlenmek, övünmek’ (CCII 713), *öktemlen-* ‘a.m.’

(CCII 793), *övün-* ‘a.m.’ (CCII 797).

Tat. **kuvan-**: 1. Sevinmek, büyük bir mutluluk duymak, kıvanç duymak; gururlanmak (KA-TTS 308).

Kzk. **kuvan-**: sevinmek, mutlu olmak, memnun olmak (KAZTTTS 325).

Kırg. **kuban-**: sevinmek, kıvanmak (KS 514).

hovar- ‘ölmek, kırılmak, telef olmak’ (CCII 713), *kırıl-* ‘a.m.’ (CCII 740), *öl-* ‘a.m.’ (CCII 793).

Tat. ø

Kzk. **kuvar-**: 1. güneşten sararmak, kurumak; 2. rengi kaçmak, benzi solmak; 3. çoluk çocuğundan ayrılıp tek başına kalmak (KAZTTTS 326).

Kırg. **kubar-**: solmak (yüz hakkında), sararmak, ağarmak (ot hakkında) (KS 514).

hovat- ‘incelmek, küçülmek’ (CCII 713), *yogoy-* ‘a.m.’ (CCII 893).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

hovatlan- (< Ar. kuvvat + T.) ‘güçlenmek, kuvvetlenmek’ (CCII 714).

Tat. **kuvetle-**: 1. güçlendirmek, kuvvetli hâle getirmek, şiddetlendirmek; 2. bir şeyi beğenmek, güzel bulmak; 3. yardım etmek; 4. yetiştirmek; 5. arttırmak (KA-TTS 308).

Kzk. **kuvattan-**: 1. kuvvetlenmek, güç toplamak; 2. Cesaretlenmek, güçlenmek (KAZTTTS 326).

Kırg. **kubattan-**: kuvvetlenmek, gayretlenmek (KS 514).

hoz → koz.

höküm (< Ar. hukm) ‘hüküm’ (CCII 714), *hökümçi* ‘avukat’ (CCI 480).

Tat. **hökem**: 1. hüküm, yargı; 2. mahkeme; 3. suçların muhakemesi; 4. mahkeme hükmü (KA-TTS 157).

Kzk. **ükim**: 1. mahkeme kararı, yargı; 2. karar, hüküm (KAZTTTS 596).

Kırg. **öküm**: hüküm, mahkeme kararı, mahkemede verilen hüküm (KS 608).

hökümçi (< Ar. hukm +T.) ‘avukat’ (CCI 480), *höküm* ‘hüküm’ (CCII 714).

Tat. ø

Kzk. **ükimşi**: hüküm, karar veren (KAZTTTS 597).

Kırg. ø

Hristoz → Kristus.

Hristus → Kristus.

hucira (< Ar. hucra) ‘dolap’ (CCI 480).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

huv- ‘kovalamak, kovmak’ (CCII 715), *huvala-* ‘a.m.’ (CCII 715).

Tat. **huv-**: 1. kovmak, belli bir yerden gitmeye mecbur etmek; 2. kaçtırmak; 3. at sürmek; 4. makamdan azletmek; 5. devam etmek; 6. sürmek; 7. damıtmak (KA-TTS 308).

Kzk. **huv-**: 1. birisinin ardına düşmek, kovalamak; 2. kovmek; 3. bir şeyin peşine düşmek, takipçisi olmak (KAZTTTS 325).

Kırg. **kubala-**: kovalamak, takip etmek (KS 514).

huvala- ‘kovmak, kovalamak’ (CCII 715), *huv-* ‘a.m.’ (CCII 715).

Tat. **huvala-**: kovalamak, kovmak (TTS 192).

Kzk. **huvala-**: 1. kovalamak, 2. bir şeyin ardına düşmek, takip etmek; 3. hayvanları önüne katıp sürmek; 4. hayvanları ürkütüp kaçırmak; 5. birisini durduğu yerden güç kullanarak kovmak, çıkarmak; 6. işten çıkarmak, işine son vermek; 7. birine istemediği işi yaptırmak veya istemediği yere göndermek; 8. bir şeyin kıyısından, kenarından gitmek (KAZTTTS 325).

Kırg. **kubala-**: kovalamak, takip etmek (KS 514).

huvluk ‘genç kısrak, ilk kez kulunlayan kısrak’ (CCII 714).

Tat. ø

Kzk. **huvluk**: ilk defa yavrulayan kısrak (KAZTTTS 327).

Kırg. ø

huvun ‘kavun’ (CCII 715).

Tat. **kavın**: kavun (KA-TTS 278).

Kzk. **huvun**: kavun (KAZTTTS 304).

Kırg. **koon**: kavun (KS 486).

-I-

ıçkın- ‘kaçmak, kurtulmak, serbest kalmak’ (CCII 715).

Tat. **ıçkın-**: 1. çıkmak, kopmak, fırlamak, sökülme; 2. elden kaçmak; 3. zor bir durumdan kurtulmak; 4. boş gitmek; 5. aklım yitirmek (KA-TTS 159).

Kzk. **ışkın-:** bütün gücünü vermek, tüm gücünü kullanmak, var gücüyle bir şeyi yapmaya çalışmak (KAZTTTS 667).

Kırg. **ıçkın-:** ıkınmak, kendini zorlamak, kırmak (belin) (KS 348).

ıçkır ‘kemer, uçkur’ (CCII 715).

Tat. ø

Kzk. **ışkır:** şalvar veya iç donu bele bağlamak için bunlara geçirilen bağ, uçkur (KAZTTTS 667).

Kırg. **ıçkır:** uçkur (KS 348).

ıd-→ ıy-.

ıdır- ‘göndermek’ (CCII 715), *ıy-*, *ıd-* ‘a.m.’ (CCII 483, CCI 480).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

ıdış ‘giriş’ (CCI 480).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

ıgla-, ıla- ‘ağlamak’ (CCI 481, CCII 715, CCII 716), *ıglamak* ‘ağlama’ (CCI 481).

Tat. **yıla-:** 1. ağlamak, gözyaşı dökmek; 2. ağlar gibi hıçkırıp feryat etmek; 3. yakınmak, şikâyet etmek (KA-TTS 571).

Kzk. **jıla-:** 1. ağlamak; 2. kederlenmek, hüznlenmek (KAZTTTS 190).

Kırg. **ıyla-:** ağlamak (KS 362).

ıgran- ‘(köpek) hırlamak’ (CCII 715).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

ıh- ‘akıntıyla gitmek’ (CCII 715).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **ık-:** (hayvanlar hakkında): rüzgardan kaçınmak için onun estiği tarafa gitmek, fena havadan barınmak (KS 348).

ıkrar, yıhrar (< Ar. *ıkrār*) ‘itiraf, açıkça söyleme’ (CCI 481, CCI 608).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

ıl→ yıl.

ıla→ ıgla-.

ılan ‘yılan’ (CCII 716).

Tat. **yılan**: 1. yılan; 2. hileci kimse (KA-TTS 572).

Kzk. **jılan**: 1. yılan; 2. fesatçı, münafık (KAZTTTS 190).

Kırg. **cılan**: yılan (KS 208).

ınah→ ınak.

ınak, ınah ‘sadık, candan bağlı’ (CCII 716, CCII 716).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

ınamlı ‘sadık, candan bağlı, güvenilir’ (CCII 716), *yaramsak* ‘a.m.’ (CCII 876).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

ınan- ‘güvenmek, inanmak, iman etmek’ (CCI 481; CCII 716), *ınanmak* ‘inanç, inanma’ (CCI 481).

Tat. **ıñan-**: güvenmek (TTS 142).

Kzk. **sen-**: inanmak, güvenmek, kanmak (KAZTTTS 479).

Kırg. **ınan-**: inanmak (KS 353); **ıñen-**: inanmak, itimat etmek, birisine güvenmek (KS 372).

ınangan ‘inançlı, imanlı’ (CCI 481).

Tat. **ıñanıçlı**: inançlı (TTS 162).

Kzk. **senimdi**: inanılır, güvenilir, itimatçı, emin (KAZTTTS 479).

Kırg. **ıñengen**: inançlı (TKS 411).

ınçka- ‘hıçkırmak’ (CCII 717).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

ındır ‘harman, harman yeri’ (CCII 717).

Tat. **ındır**: 1. harman; 2. bostan, sebze bahçesi; 3. patates tarlası

(KA-TTS 159).

Kzk. ø

Kırg. ø

ıpar ‘misk’ (CCI 481).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **cıpar**: mis, misk, iyi koku, güzel koku, iyi kokan güzel kokan (TKS 212).

ır ‘şarkı, türkü’ (CCI 481; CCII 717).

Tat. **cır**: 1. türkü, ır; 2. türkü söyleme; 3. müzik; 4. kuş ötmesi (KA-TTS 78).

Kzk. **jır**: uzun manzum şiir (KAZTTTS 193).

Kırg. **ır**: şarkı, şiir (KS 356).

ırah → yırak.

ırak → yırak.

ırak- ‘uzaklaşmak’ (CCI 482).

Tat. **yıraklaş-**: 1. uzaklaşmak, ara bırakmak; 2. arkada bırakmak, bitmek; 3. ilişkileri bozulmak, soğumak (KA-TTS 574).

Kzk. **jırakta-**: uzaklaşmak, ıraklaşmak (KAZTTTS 194).

Kırg. **ırakta-**: uzaklaşmak (TKS 903).

ırçı ‘şarkıcı, türkücü’ (CCI 482).

Tat. **cırçı**: türkücü, usta müzisyen (KA-TTS 78).

Kzk. **jırşı**: çok şiir, destan bilen ve onları halka söyleyen kimse, seyyat (KAZTTTS 194).

Kırg. **ırçı**: 1. meddah, kahraman destanı söyleyen (KS 356); **ırçı**: şarkıcı (KS-BKS 636).

ırgal- ‘sallanmak, silkelenmek, sarsılmak, ırgalanmak’ (CCII 717), *kamal-* ‘a.m.’ (CCII 724).

Tat. ø

Kzk. **ırğal-**: 1. sallanmak, sallana sallana gitmek, salınmak; 2. ağır aheste yürümek (KAZTTTS 665).

Kırg. **ırğal-**: sallanmak, kımıldamak (KS 358).

ırla- ‘şarkı söylemek, türkü söylemek, ilahi okumak’ (CCI 482; CCII 717).

Tat. **cırla-**: 1. türkü söylemek, şarkı söylemek; 2. ötmek, şakımak (KA-TTS 78).

Kzk. **jırla-:** 1. şarkı, türkü söylemek; 2. şiirleştirmek (KAZTTTS 194).
Kırg. **ırdā-:** şarkı söylemek, ırlamak (insan hakkında) (KS 358).

ırs (< Rus. ırs) ‘vaşak’ (CCI 482).

Tat. ø
Kzk. ø
Kırg. ø

ıskarlat (< Far. sakarlāt) ‘bir tür ince bez’ (CCI 482).

Tat. ø
Kzk. ø
Kırg. ø

ıspanak (< Far. spanāk) ‘ıspanak’ (CCI 482).

Tat. **şpinat:** ıspanak (TTS 156).
Kzk. ø
Kırg. ø

ışan ‘resim’ (CCII 717).

Tat. ø
Kzk. ø
Kırg. ø

ışan- ‘güvenmek, inanmak’ (CCI 482), *ışanmak* ‘1. güven, inanç; 2. umut, ümit’ (CCI 482), *ömed* ‘a.m.’ (CCI 538).

Tat. **ışan-:** 1. güvenmek, inanmak; 2. ümit etmek, güven duymak (KA-TTS 160).
Kzk. **sen-:** 1. inanmak, güvenmek, kanmak (KAZTTTS 479).
Kırg. **ışen-:** inanmak, itimat etmek, birisine güvenmek (KS 372).

ışım ‘koruyucu kılıf, tozluk’ (CCII 717).

Tat. ø
Kzk. **sım:** pantolon (KAZTTTS 503).
Kırg. **şım:** pantolon, şalvar (KS 686).

ışır- (ateşi) ‘alevlendirmek, kuvvetlendirmek, hızlandırmak’ (CCII 717).

Tat. ø
Kzk. ø
Kırg. ø

ışlık ‘baca’ (CCII 717).

Tat. ø

Kzk. **ıstık:** 1. sıcak, çok ısınmış; 2. havadaki yüksek ısı, hararet; 3. değerli, kıymetli (KAZTTTS 667).

Kırg. **ıstık:** tütsüleme yeri (dereyi tütsülemek için kullanılan yer) (KS 686).

ıy-, ıd- ‘göndermek’ (CCI 483, CCII 483), *ıdmak* ‘gönderme’ (CCI 481), *ıdır-* ‘a.m.’ (CCII 715).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

ıy- ‘kokmak’ (CCII 718).

Tat. ø

Kzk. **ıyisten-:** kokmak, pis kokmak, bozulmak (KAZTTTS 212).

Kırg. ø

ıyı ‘koku’ (CCII 718).

Tat. ø

Kzk. **ıyis:** koku (KAZTTTS 212).

Kırg. ø

ıyla- ‘koklamak’ (CCI 483; CCII 718), *ıylamak* ‘koku’ (CCI 483).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

ıymış ‘kokuşmuş, pis kokmuş’ (CCI 483), *ıyasılmış* ‘a.m.’ (CCI 549).

Tat. ø

Kzk. **ıyis-koşıs:** kötü koku (KAZTTTS 213).

Kırg. ø

ızarlı ‘kıskanç, hasis’ (CCI 483), *ıbahıl* ‘a.m.’ (CCI 431), *ıçi kör* ‘a.m.’ (CCI 484), *ızarlık* ‘kıskançlık, haset’ (CCII 718).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

ızarlık ‘kıskançlık, haset’ (CCII 718), *ızarlı* ‘kıskanç, hasis’ (CCI 843).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

iç ‘1. iç, içerisi; 2. ağacın içi, özü’ (CCI 483; CCII 718).

Tat. **ëç:** 1. karın, kursak; 2. mide; 3. iç taraf; 4. bir şeyin içine konmak üzere hazırlanan iç madde; 5. astar; 6. gönül, yürek (KA-TTS 121).

Kzk. **iş:** 1. iç, karın; 2. bir şeyin içi, iç tarafı (KAZTTTS 672).

Kırg. **iç:** 1. her şeyin içerisi, iç kısmı; 2. karın, kursak, mide; 3. ters taraf, astar (giyimde) (KS 364).

iç- ‘içmek’ (CCI 483; CCII 718).

Tat. **ëç-:** içmek (KA-TTS 121).

Kzk. **iş-:** 1. içmek, yudumlamak; 2. yemek, yemek, yiyip içmek (KAZTTTS 673).

Kırg. **iç-:** 1. içmek; 2. yemek (KS 364).

içeḥ ‘iç organlar’ (CCI 484), *suçuḥ* ‘iç organlar, bağırsaklar’ CCI 557).

Tat. **ëçek:** 1. bağırsak; 2. hortum (KA-TTS 121).

Kzk. **işek:** 1. bağırsak; 2. tel (kopuz, dombura vb.) (KAZTTTS 673).

Kırg. **içe, içek, içegi:** bağırsak (KS 365, KS 365, KS 365).

içik ‘kürk’ (CCII 718).

Tat. **ø**

Kzk. **işik:** içi hayvan derisinden, dışı ise kumaştan yapılan bir tür dış giyim (KAZTTTS 673).

Kırg. **içik:** yüzü kumaştan olan kürk (KS 365).

içi kör (< T.+ Far. kūr) ‘kıskaç, hasis’ (CCI 484), *ızarlı* ‘a.m.’ (CCI 483), *baḥıl* ‘a.m.’ (CCI 431).

Tat. **ëčkërlë:** kindar (KA-TTS 122).

Kzk. **işi tar:** kıskaç (TTKATS 485).

Kırg. **içi tar:** bedbaht, kıskaç, hasis (KS 365).

içinde ‘içinde, içeride’ (CCI 484), *içkeri* ‘a.m.’ (CCI 484).

Tat. **ëçënde:** içinde (TTS 157).

Kzk. **işinde:** içinde (TTKATS 391).

Kırg. **içinde:** birisinin, bir nesnenin iç tarafında (mekân ve zaman hususunda) (KS 364).

içir- ‘içirmek’ (CCII 719).

Tat. **ëçër-:** içirmek (TTS 157).

Kzk. **işkiz-:** içirmek (TTKATS 392).

Kırg. **içir-:** içirmek (KS 365).

içiş- ‘birlikte içmek’ (CCII 719).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **içiş-**: hep beraber içmek (KS 365).

içkeri ‘içinde, içeride’ (CCI 484), *içinde* ‘a.m.’ (CCI 484), *éki katınığarasında* ‘a.m.’ (CCI 464).

Tat. **ëçënde**: içinde (TTS 157).

Kzk. **işinde**: içinde (TTKATS 391).

Kırg. **içkeri**: içeriye, içeride (KS 365).

içrih ‘içeri, derun’ (CCII 719).

Tat. **ëçkë**: 1. içerideki, dâhili; 2. elbise içine giyilen; 3. insanın psikolojisine ait (KA-TTS 122).

Kzk. ø

Kırg. **içkeri**: içeriye, içeride (KS 365).

igine, ine ‘iğne’ (CCI 484, CCII 720), *çuvaldız* ‘çuvaldız’ (CCI 460).

Tat. **ëne**: iğne (KA-TTS 124); **ine**: 1. iğne; 2. yazı kamışı, divit (krş.ëne) (KA-TTS 171).

Kzk. **iyne**: 1. iğne; şırnga (KAZTTTS 209).

Kırg. **iyne**: iğne (KS 375).

igit→ yégit.

igren- ‘tiksinmek, iğrenmek’ (CCII 719).

Tat. **ciren-**: 1. pislikten iğrenmek, kusacağı gelmek; 2. düşman gibi görmek, hiç sevmemek (KA-TTS 83).

Kzk. **jiren-**: iğrenmek, tiksinmek, ikrah etmek (KAZTTTS 178).

Kırg. **ciyirken-**: iğrenmek, nefret etmek, iğrenerek titremek (KS 218).

ikti ‘evcil’ (CCI 484).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

il⁽¹⁾ ‘tutturmak, bağlamak, asmak, asmak, ilmek’ (CCI 484; CCII 719), *as-* ‘a.m.’ (CCI 425).

Tat. **ël-**: 1. asmak; 2. tutturmak, iliştiirmek; 3. sarıp bağlamak, yerine koymak; 4. takmak. (KA-TTS 123).

Kzk. **il-**: 1. asmak, takmak; 2. sürgülemek, kilitlemek; 3. (kuş) kapmak, yakalamak; 4. sırtına geçirmek, giymek (KAZTTTS 670).

Kırg. **il-**: takmak, iliştiirmek asmak (KS 366).

il-⁽²⁾‘eğilmek’ (CCII 719), *il-*‘tutturmak, asmak, ilmek’ (CCI 484).

Tat. **iyël-**: eğilmek (TTS 116).

Kzk. **iyil-**: 1. beli bükülmek, eğilmek; 2. bağışlamak, affetmek (KAZTTTS 212).

Kırg. **iyil-**: iğilmek, bükülmek (KS 374).

ilgeri ‘ilk, ön, önce’ (CCI 484; CCII 719), *éj burun* ‘a.m.’ (CCI 484).

Tat. **ëlgërë, ëlëk**: 1. önce, evvel, 2. ilk, ilkin; 3. eskiden (KA-TTS 124, KA-TTS 124).

Kzk. **ilgeri**: ileri, ileri doğru (KAZTTTS 670); **ilgergi**: 1. evvelki, önceki; 2. gelecekte, ilerde (KAZTTTS 670).

Kırg. **ilgeri**: 1. ileri, ileride; 2. daha önce, evvelce; 3. daha iyi (KS 367).

ilik- ‘alay etmek, küçümsemek’ (CCII 719), *ëlikle-* ‘a.m.’ (CCII 697; CCI 465).

Tat. ø

Kzk. **ilek**: alay, aşağılama (KAZTTTS 207); **ilekte-**: karıştırmak, büzmek, buruşturmak (KAZTTTS 207).

Kırg. **ëlikte-**: maskaralık yapmak (başlıca dudaklar ile), yüzü ekşitmek, buruşturmak, birisini kızdırmak maksadı ile taklidini yapmak (KS 328).

ilim ‘balık ağı’ (CCII 719).

Tat. **çılım**: balık ağı, sürtme ağı (KA-TTS 78).

Kzk. **jılım**: 1. nehrin, gölün, çayın, buz tutmayan kısmı; 2. uzun av ağı; 3. kurnaz, açıkgöz, düzenbaz (KAZTTTS 192).

Kırg. ø

ilin- ‘takılmak, takılıp kalmak’ (CCII 719).

Tat. **ëlën-**: asılmak, tutturulmak (KA-TTS 124).

Kzk. **ilin-**: takılmak (TTKATS 683).

Kırg. **ilin-**: takılmak, ilişmek (KS 368).

ilindir- ‘bağlamak, takmak’ (CCII 719).

Tat. **ël-**: 1. asmak, 2. tutturmak, iliştiirmek; 3. sarıp bağlamak, yerine koymak, 4. takmak (KA-TTS 123).

Kzk. **ilin-**: takılmak (TTKATS 683).

Kırg. **ilin-, ilint-**: takılmak, ilişmek (KS 368, KS 368).

ilk ‘birinci, ilk’ (CCI 485).

Tat. **ëlëk**: 1. önce, evvel; 2. ilk, ilkin; 3. eskiden (KA-TTS 124).

Kzk. **ilki**: ilk, önceki, evvelki (KAZTTTS 670).

Kırg. ø

ilkyaz ay ‘baharın ilk ayı, mart’ (CCI 485).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

illa (< Ar. illā) ‘aksi hâlde, illa’ (CCI 485), *basa* ‘1. hatta; 2. bundan dolayı, çünkü; 3. aksi hâlde, illa’ (CCI 434).

Tat. **ille**: 1. ille de, pek çok, fazlasıyla, mutlaka, 2. ama, fakat, lakin (KA-TTS 168).

Kzk. ø

Kırg. ø

imdi → émdi.

imen → émen-.

imsiri (< Ar. mişrī) ‘mumya’ (CCI 485).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

in ‘mağara, in’ (CCII 720).

Tat. **ön**: 1. in, hayvan yuvası; 2. düşman toprağı (KA-TTS 372).

Kzk. **in**: in, mağara (KAZTTTS 671).

Kırg. **iyin**: in (KS 375).

incir (< Far. incīr) ‘incir’ (CCI 485).

Tat. **incir**: incir (KA-TTS 170).

Kzk. **incir**: incir (KAZTTTS 671).

Kırg. **ancır**: incir (KS 32).

inçke ‘ince’ (CCI 485; CCII 720).

Tat. **nēçke**: narin, hassas, ince (KA-TTS 358).

Kzk. **jiñişke**: 1. kalın olmayan, ince; 2. nazik, narin, zarif (KAZTTTS 195).

Kırg. **içke**: 1. ince; 2. ön sıradaki, yumuşak, palatal (sesler hakk.) (KS 365).

inçkele- ‘ince düşünmek’ (CCI 485).

Tat. **nēçkele-**: 1. incelemek, derinlemesine düşünmek; 2. kaideye uyarak yapmak, yerine getirmek (KA-TTS 358).

Kzk. **jiñişkele-**: inceltmek (KAZTTTS 195).

Kırg. ø

inçü, yinçi (< Çin. cençu) ‘inci’ (CCII 485, CCII 891).

Tat. **ěncě**: 1. inci; 2. pek seçkin şey veya kimse (KA-TTS 124).

Kzk. **inju**: inci, mercan (KAZTTTS 671).

Kırg. **incu**: inci (KS 369); **inci**: inci (TKS 33).

ine→ igine.

inek ‘inek’ (CCI 485).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

iñen ‘çok’ (CCII 720).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

ini ‘torun, erkek torun’ (CCI 486).

Tat. **ěně**: küçük erkek kardeş, birader (KA-TTS 125).

Kzk. **ini**: 1. küçük erkek kardeş; 2. yaşça küçük erkek (KAZTTTS 671).

Kırg. **ini**: küçük erkek kardeş (KS 369).

ip ‘ip, iplik’ (CCI 486).

Tat. **čěp**: yün, pamuk, ipek veya ketenden yapılmış ip, iplik, urgan (KA-TTS 178).

Kzk. **jip**: ip (KAZTTTS 195).

Kırg. **cip**: iplik (KS 217).

ipek→ yibek.

ipkin ‘menekşe rengi’ (CCI 486).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

iri- ‘sızmak, eriyip akmak, erimek’ (CCII 720), *sız*- ‘a.m.’ (CCII 814).

Tat. **ěřě-**: 1. erimek; 2. yavaşça yok olmak; 3. keyiflenmek, rahatlamak (KA-TTS 126).

Kzk. ø

Kırg. **eri-**: 1. erimek, izabe edilmek; 2. ağlamaktan tıkanmak (çocuk hakkında); 3. “cürök eriyt” kalp sıkıntından üzülüyor (KS 337).

isde-, izde- ‘aramak, sormak’ (CCI 486, CCI 487), *isdemek, izdemek* ‘arama, sorma’ (CCI 486, CCI 487).

Tat. **ëzle-**: 1. kayıp bir şeyi bulmaya çalışmak, aramak, bakınmak; 2. bir şeyi yapmaya gayret etmek; 3. bulmayı ümit etmek; 4. yeni şeyler istemek, dilekte bulunarak aramak (KA-TTS 131).

Kzk. **izde-**: 1. aramak, bulmaya çalışmak; 2. gereksinim duymak, ihtiyaç hissetmek; 3. araştırmak, incelemek, öğrenmeye çalışmak (KAZTTTS 669).

Kırg. **izde-**: aramak, araştırmak (KS 376).

iseb ‘çeyiz’ (CCII 720).

Tat. **esbap**: 1. alet, edevat; 2. çeyiz, eşya (KA-TTS 116).

Kzk. ø

Kırg. **sep**: 1. çeyiz (giyim: süs: ev eşyası: ancak hayvan değil); 2. ilâve; 3. sükunet bulma, dinlenme (KS 646).

isi, issi, yisi ‘sıcak, yangın’ (CCII 720, CCI 486, CCII 892).

Tat. **ëssä**: 1. sıcak, kızgın; 2. kaynar; 3. buhar; 4. vücut sıcaklığı (KA-TTS 127).

Kzk. **ıstık**: 1. sıcak, çok ısınmış; 2. havadaki yüksek ısı, hararet; 3. değerli, kıymetli, sıcak (KAZTTTS 667).

Kırg. **ısı**: sıcaklık, sıcak hava, kurutucu rüzgârlı hava (KS 359).

İsrahel (öz. is.) ‘Hz. Yakup’ (CCII 720).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

issi → isi.

issilik ‘sıcaklık’ (CCI 486).

Tat. **ëssälek**: 1. sıcaklık; 2. kaynarlık; 3. kızgınlık (KA-TTS 127).

Kzk. **ıssılık**: sıcaklık, havasızlık (KAZTTTS 667).

Kırg. **ıssılık**: 1. sıcak, şiddetli yaz sıcağı; 2. ısıtan yiyecek yahut içecek (KS 360).

issin- ‘ısınmak’ (CCI 486).

Tat. **ëssälen-**: 1. ısınmak; 2. ateşlenmek (KA-TTS 127).

Kzk. **ısı-:** 1. hava sıcaklığı artmak, ısınmak; 2. vücut ısısı artmak, ateşi yükselmek, hararetlenmek (KAZTTTS 667).

Kırg. **ısın-:** ısınmak (KS 360).

issisu ‘banyo, hamam’ (CCI 486).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

iş ‘iş, amel, fiil, hareket’ (CCI 487; CCII 720).

Tat. **ěš:** 1. iş, meşgale, hizmet; 2. vazife; 3. yapılması gereken iş, yükümlülük; 4. faaliyet. (KA-TTS 127).

Kzk. **is:** 1. iş, uğraş, çalışma; 2. dava (KAZTTTS 672).

Kırg. **iş:** iş, çalışma (KS 372).

işçi ‘işçi’ (CCII 721).

Tat. **ěščě:** işçi, emekçi (KA-TTS 128).

Kzk. **isker, işil:** erbab, hamarat, iş adamı, becerikli (KAZTTTS 672).

Kırg. ø

işittir- ‘duyurmak, işittirmek’ (CCII 721), *eşit-* ‘a.m.’ (CCI 469).

Tat. **işěttěr-:** işittirmek (TTS 165).

Kzk. ø

Kırg. ø

işlemek ‘iş, çalışma, fiil, hareket’ (CCI 487; CCII 721).

Tat. **ěšlěv:** çalışma (TTS 82).

Kzk. ø

Kırg. ø

it ‘köpek, it’ (CCI 487; CCII 721).

Tat. **ět:** köpek, it (KA-TTS 129).

Kzk. **it:** 1. it, köpek; 2. köpek yılı; 3. alçak, rezil (KAZTTTS 210).

Kırg. **it:** 1. köpek, it; 2. on iki senelik hayvan devri taviminde on birinci yılın adıdır (KS 373).

it- ‘itmek, iteklemek’ (CCII 721).

Tat. **ět-:** 1. itmek; 2. dışarı atmak (KA-TTS 129).

Kzk. **iter-:** 1. itmek, iteklemek; 2. bir şeye bulaştırmak, karıştırmak (KAZTTTS 211).

Kırg. **iter-:** itmek (KS 373).

iti→ yiti.

itlen- ‘kaybolmak’ (CCII 721).

Tat. **ětlen-**: işkence görmek, eziyet çekmek (KA-TTS 130).

Kzk. **ittēn-**: itibarını kaybetmek, rezil rüsva olmak (KAZTTTS 211).

Kırg. ø

itme ‘alıştırma, idman, egzersiz’ (CCII 721).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

itmele- ‘alıştırma yapmak, uygulama yapmak, egzersiz yapmak’ (CCII 721).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

iv ‘mezar höyüğü’ (CCII 721), *kéšene* ‘a.m.’ (CCII 737).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

iy ‘ağrı, acı’ (CCII 722).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

iygilik→ éygilik.

iy kaym ‘akraba’ (CCII 722).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

iz ‘iz’ (CCII 722).

Tat. **ěz**: 1. iz; 2. yol; 3. eser; 4. ip ucu (KA-TTS 130).

Kzk. **iz**: 1. iz, blirti; 2. patıka, yolak, keçi yolu; 3. ekol, akım; 4. belirti, alâmet, nişnan, im (KAZTTTS 669).

Kırg. **iz**: iz, eser (KS 374).

izba (< Rus. izba) ‘oda’ (CCI 487).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

izde-→ isde-.

-K-

kababa (< Ar. kabāba) ‘karabiberi andırır taneli, kuyruklu biber, Hint biberi’ (CCI 488).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kabak⁽¹⁾ ‘sürüngen gövdeli, sarı çiçekli, birçok türü olan bir bitki, kabak’ (CCI 488).

Tat. **ķabak**⁽¹⁾: kabak (KA-TTS 251).

Kzk. **ķabak**⁽¹⁾: 1. kabak; 2. su kabağından yapılan kap (KAZTTTS 267).

Kırg. **kabak**⁽¹⁾: kabak (KS 378).

kabak⁽²⁾ ‘kapı’ (CCII 722).

Tat. **ķabak**⁽²⁾: kapak, göz kapağı (KA-TTS 251).

Kzk. **ķabak**⁽²⁾: 1. göz kapağı; 2. insanın ruh hali (KAZTTTS 267).

Kırg. **kabak**⁽²⁾: 1. gözkapağı; 2. oyuk, kazıntı, çukur, derin dere (KS 378).

kaban (< Mo. habang) ‘yaban domuzu, erkek yaban domuzu’ (CCII 722).

Tat. **ķaban**: yaban domuzu (KA-TTS 251).

Kzk. **ķaban**: 1. yaban domuzu, erkek domuz; 2. acımasız, canî (KAZTTTS 267).

Kırg. ø

kabuk ‘ağaç kabuğu’ (CCI 488).

Tat. **ķabıķ**: 1. kabuk; 2. elbise, kıyafet (KA-TTS 252).

Kzk. **ķabıķ**: kabuk, zar (KAZTTTS 267).

Kırg. **kabıķ**: kabuk, ceviz, fındık ve s. kabuğu, ağaç kabuğu (KS 379).

kabul (< Ar. kabûl) ‘onay, kabul’ (CCII 722).

Tat. **ķabul**: kabul, onay (KA-TTS 252).

Kzk. **ķabıl**: kabul, bir şeye isteyerek veya istemeyerek razı olma (KAZTTTS 267).

Kırg. **kabıl**: kabûl, muvafakat (KS 379).

kaburka ‘kaburga’ (CCI 488).

Tat. **ķabırķa**: kaburga, eğe kemiğı (KA-TTS 252).

Kzk. **ķabıręa**: 1. kaburęa kemiği; 2. bir Şeyin yan tarafı (KAZTTTS 268).
Kırg. **ķabıręa**: kaburęa (KS 379).

kabut (< Far. kabūt) ‘mavi’ (CCI 488).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kabutyapkut (< Far. kabūt +Ar. yākūt) ‘mavi yakut, safır’ (CCI 488).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

ķaç- ‘ķaçmak’ (CCI 488; CCII 722).

Tat. **ķaç-**: 1. ķaçmak, sıvışmak; 2. saklanmak, gizlenmek; 3. ķaçınmak, uzak durmak (KA-TTS 253).

Kzk. **ķaş-**: ķaçmak; 2. bir Şeyi yapmak istememek, kaytarmak; 3. ortadan kaybolmak (KAZTTTS 304).

Kırg. **ķaç-**: 1. ķaçmak, sakınmak, ķaçınmak; 2. (kuş hakkında) uçup gitmek; 3. ķösnüme (diş hayvanlar hakkında); 4. ķaçınmak (KS 380).

ķaçan ‘ne zaman, ... iken, ... dığı zaman’ (CCI 488; CCII 723).

Tat. **ķay ara (da)**: ne zaman? (KA-TTS 280).

Kzk. **ķaşan**: ne zaman (KAZTTTS 304).

Kırg. **ķaçan**: ne zaman (KS 381).

ķada-(< Mo. hada-) ‘çivilemek, mıhlamak, çakmak’ (CCII 723), *ķadav* ‘çivi, mıh’ (CCI 488).

Tat. **ķada-**: 1. batırmak, sokmak; 2. saplamak; 3. çakmak, dikmek (KA-TTS 254).

Kzk. **ķada-**: 1. çakmak, dikmek; 2. batırmak, saplamak; 3. madalya takmak; 4. düğme dikmek; 5. bir noktaya baka kalmak, gözünü alamamak (KAZTTTS 269).

Kırg. **ķada-**: saplamak, sokmak, sançmak (KS 382).

ķadav ‘çivi, mıh’ (CCII 723), *mıh* ‘a.m.’ (CCI 526; CCII 777), *ķada-* ‘çivilemek, mıhlamak, çakmak’ (CCII 723), *ķadak* ‘a.m.’ (CCII 709).

Tat. **ķadaķ**: 1. çivi; 2. mıh (KA-TTS 254).

Kzk. **ķada**: kazık (KAZTTTS 269).

Kırg. **ķadoo** 1. at bağlanacak kazık; 2. çivi (KS 383).

ķaęıt (< Far. kāęiz) ‘kağıt’ (CCI 489).

Tat. **keğaz:** 1. kağıt; 2. resmî evrak; 3. kimlik; 4. yazılı kâğıt; 5. kâğıt para (KA-TTS 192).

Kzk. **kağaz:** 1. kâğıt, yaprak, sayfa; 2. yayın (dergi, gazete, kitap); 3. belge, doküman; 4. kâğıt mamülü (kâğıttan yapılmış) (KAZTTTS 268).

Kırg. **kağaz:** kâğıt (KS 382).

kahal (< Ar. kâhil) ‘yavaş, uyuşuk, ağırkanlı, tembel, can sıkıcı, üzücü, endişe verici’ (CCI 489; CCII 724).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kağna ‘ince kuzu derisi’ (CCII 724).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

Kaifas (öz. is.) ‘Hz.İsa ‘yı yargılayan dört yargıçtan biri, Haham Kaiphas’ (CCII 724).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kakı- ‘azarlamak, sövmek’ (CCI 489), *kakımak* ‘azarlama, sövme’ (CCI 489).

Tat. **kağ-:** 1. vurmak; 2. kapı çalmak; 3. kazıkla deşmek; 4. silkeleyip boşaltmak, dökmek (KA-TTS 256).

Kzk. **kağ-:** 1. çakmak; 2. (kapıyı) vurmak, tıkladmak; 3. silmek, çırpak; 4. sallamak, sarsmak; 5. kırmak, koparmak; 6. (araba) çarpak, 7. çalmak, yürütmek; 8. mahrum bırakmak (KAZTTTS 277).

Kırg. **kak-:** 1. vurmak, çarpak, çırpak, kakmak, çakmak (KS 384).

kakır- “ ‘hah’ diye genizden kanrığı çıkarıp tükürmek” (CCII 724).

Tat. **kağır-:** kahırmak (KA-TTS 257).

Kzk. **kağır-:** balgam çıkarmak (KAZTTTS 278).

Kırg. **kakır-:** balgam çıkarmak (KS 385).

kal ‘yabani, vahşi’ (CCII 724).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kal- ‘öylece durmak, kalmak, geriye kalmak’ (CCI 489; CCII 724), *tur-* ‘1. bir yerde sabit kalmak, durmak; 2. öylece durmak, kalmak; 3. ayağa kalkmak; 4. deyimleşmiş birleşik fiillerin kuruluşunda’ (CCI 583)

Tat. **çal-** 1. kalmak; 2. değişmeden durmak; 3. hahrum olmak; 4. (yardımcı fiil olarak: “devamlılık, mümkünlük, netice, belli bir hâle geçme” bildirir.) (KA-TTS 257).

Kzk. **çal-** 1. kalmak; 2. belirtilen miktarda bulunmak; 3. geç kalmak, gecikmek, 4. geri kalmak; 5. yardımcı fiil olarak kullanılır (KAZTTTS 278).

Kırg. **kal-** 1. kalmak, geri kalmak (KS 386).

kalaa (< Ar. *çal* ‘a’) ‘kale’ (CCI 489).

Tat. **çala:** şehir (KA-TTS 258).

Kzk. **çala:** şehir, kent (KAZTTTS 278).

Kırg. **kalaa:** şehir (KS 387).

kalam (< Ar. *çalam*) ‘kalem, kamyş kalem’ (CCI 489).

Tat. **çalem:** 1. kalem, 2. yazı, 3. yazma yeteneği (KA-TTS 259).

Kzk. **çalam:** kalem (KAZTTTS 279).

Kırg. **kalam:** kalem (KS 387).

kalay ‘kalay’ (CCI 489), *ak korgaşın* ‘a.m.’ (CCI 417).

Tat. **çalay:** 1. sac, teneke; 2. pişirme tavası, kavurma sacı (KA-TTS 258).

Kzk. **çalayı:** kalay (KAZTTTS 279).

Kırg. **kalay:** 1. kalay (KS 387).

kalı ‘halı’ (CCI 489), *kövüz* ‘a.m.’ (CCI 516).

Tat. **këlem:** kilim, halı (KA-TTS 196).

Kzk. **çalı:** değerli ve tüylü (halı), kalın tüylü (şal) (KAZTTTS 282).

Kırg. **çalı:** *çalı kilem* iyi evsafly yün halı (KS 390).

kalıç ‘kalın’ (CCII 724).

Tat. **çalın:** 1. kalın; 2. şişman; 3. koyu, sık dokulu; 4. dolu (KA-TTS 259).

Kzk. **çalıç:** 1. uzunluk ya da genişlik dışında üçüncü boyutu çok olan, ince karşıtı, kalın; 2. çok, sayıca fazla; 3. seyrek olmayan, sık, yoğun; 4. gürl, bol, verimli (KAZTTTS 282).

Kırg. **çalıç:** 1. kalın, sık (orman hakkında); 2. (karş. *çoon I*): (mes. kâğıt: kumaş: tahta hakkında); 3. derin (KS 390).

kalıp (< Ar. *çalıb*) ‘kalıp’ (CCI 490).

Tat. **çalıp:** 1. ayakkabı imalatındaki ağaç kalıp; 2. şekil; 3. samimiyetsiz (KA-TTS 260).

Kzk. **kalıp:** 1. kalıp; 2. ayakkabı, çizme dikmek için kullanılan araç; 3. durum, vaziyet, tutum (KAZTTTS 282).

Kırg. **kalıp:** 1. şekil, model, kalıp; 2. yalnız bir tarafında nakışlar bulunan madenî zıynet (KS 390).

kalkan ‘kalkan’ (CCII 724).

Tat. **qalkan:** kalkan (KA-TTS 260).

Kzk. **qalkan:** kalkan (KAZTTTS 280).

Kırg. **kalkan:** 1. kalkan; 2. siper, perde, sığınak; 3. içine kurşun doldurulmuş olan aşık; 4. *kılğan otu*; 5. = *kaldırkan* (KS 391).

kaltak ‘iffetsiz, namussuz, kaltak’ (kadın) (CCI 490).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kam ‘büyücü’ (CCI 490).

Tat. **kam:** şaman, kam (TTS 175).

Kzk. **kam:** bk. *şaman* (TTKATS 443); **şaman:** Şamanlıkta, gelecekte haber verme, büyü yapma gibi görevleri olan, ruhlarla ilişki kurarak hastalıkları iyileştirdiğine inanılan din adamı, şaman, kam, baksı, ozan (KAZTTTS 626).

Kırg. **kam:** kam, şaman (TKS 460).

kama- ‘kamaştırmak, kamaşmak’ (CCII 724).

Tat. **tëş kamaş-:** kamaşmak (TTS 175).

Kzk. ø

Kırg. **kama-:** dişi kamaştırmak (KS 393).

kamal- ‘çalkalanmak, sallanmak, silkelenmek, sarsılmak’ (CCII 724), *ırgal-* ‘a.m.’ (CCII 717).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kamçı ‘kamçı’ (CCI 490; CCII 724).

Tat. **qamçı:** kamçı, kırbaç (KA-TTS 261).

Kzk. **qamşı:** kamçı, kırbaç (KAZTTTS 283).

Kırg. **kamçı:** kamçı (KS 393).

kamış, hamış ‘kamış’ (CCII 724, CCII 709).

Tat. **qamış:** 1. kamış, saz, kargı; 2. sazlık (KA-TTS 262).

Kzk. **ķamis:** kamış (KAZTTTS 283).

Kırg. **kamiş:** kamış, saz (KS 393).

kam katun kişi ‘büyücü kadın’ (CCI 490).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kamlık ‘kehanet, büyüçülük’ (CCI 490).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **kam:** kam, şaman (TKS 460).

kamov ‘sarılmış, dolanmış, bükülmüş’ (şeyler) (CCII 725), *ķırmıř* ‘a.m.’ (CCII 684).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kan⁽¹⁾ ‘kan’ (CCI 490; CCII 725).

Tat. **ķan:** 1. kan; 2. akrabalık ilişkisi; 3. hayvanların nesli, soyu; 4. savaş meydanında ölüm (KA-TTS 262).

Kzk. **ķan:** 1. kan; 2. soy, sülâle (KAZTTTS 284).

Kırg. **kan:** kan (KS 395).

kan⁽²⁾, **ķan** ‘padişah, imparator, kağan, han, kral, hükümdar’ (CCI 490, CCII 709).

Tat. **ķan:** han, hükümdar (KA-TTS 152); **ķagan:** kağan, han, orta çağ Türk hükümdarı (KA-TTS 256).

Kzk. **han:** eski Türk ve Moğol halklarında hükümdar, han (KAZTTTS 610); **ķagan:** kağan, hakan, han, hükümdar (KAZTTTS 269).

Kırg. **kan:** han: hükümdar (KS 396).

kaņa ‘ince tahta’ (CCI 490).

Tat. ø

Kzk. **ķana:** 1. tohum; 2. bir şeyin kabuğu, dışı (KAZTTTS 284).

Kırg. ø

kançık (< Soğd. kançık) ‘dişi köpek, kancık’ (CCII 725).

Tat. ø

Kzk. **ķanřık:** 1. kancık, dişi köpek; kadınlar için söylenen küfür sözü, hakaret ifadesi (KAZTTTS 287).

Kırg. **kançık:** dişi köpek, kancık (KS 397).

kandala ‘tahtakurusu’ (CCI 490).

Tat. **kandala**: tahtakurusu (TKS 300).

Kzk. **ḳandala**: 1. tahtakurusu; 2. çiçek biti (KAZTTTS 285).

Kırg. **kantala**: tahtakurusu (KS 399).

kanfor (< Far. kānfōr) ‘kâfir’ (CCI 490).

Tat. **kyfēr**: kâfir (TTS 172).

Kzk. **kâpir**: kâfir (KAZTTTS 220).

Kırg. **kapır**: kâfir, dinsiz çok tanrıya inanan (polytheiste) (KS 401).

kañırıt- ‘utandırmak, mahcup etmek’ (CCII 725).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kan katunı ‘hükümdar eşi, hakanın karısı’ (CCI 491).

Tat. ø

Kzk. **hanım**: 1. hanın eşi, hatun sultan; 2. hanım, hanımefendi (KAZTTTS 610).

Kırg. ø

kanlı ‘kanlı’ (CCII 725).

Tat. **ḳanlı**: kanlı, vahşi (KA-TTS 264).

Kzk. **ḳandı**: kanlı, kan bulaşmış (KAZTTTS 285).

Kırg. **kanduu**: 1. kanlı; 2. çok kan dökülmesine sebep olan çok kan döken, kana bulaşan (KS 397).

kapuç ‘kese, küçük torba’ (CCI 488).

Tat. **ḳapçık**: bez veya kağıttan yapılmış torba, kese (KA-TTS 264).

Kzk. **ḳapşık**: ufak çuval (KAZTTTS 288).

Kırg. **kapçık**: 1. çuval, torba; 2. karın, kursak (KS 400)

kapsa (< Lat. capsa) ‘sandık’ (CCII 725).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kar ‘kar’ (CCI 491).

Tat. **ḳar**: kar (KA-TTS 265).

Kzk. **ḳar**: kar (KAZTTTS 289).

Kırg. **kar**: 1. kar; 2. yaş (küçük çocuk veya hayvan yavrusu için) (KS 402).

kara⁽¹⁾‘1. siyah, kara; 2. mürekkep’ (CCI 491; CCII 725)

Tat. **ķara**⁽¹⁾: 1. siyah, kara; 2. koyu renkli; 3. karanlık, ışksız; 4. kirlı, temiz olmayan; 5. cahil, okumamış, avam tabakasına mensup; 6. kötü, neşesiz; 7. hileli (KA-TTS 266); **ķara**⁽²⁾: yazı, mürekkep (KA-TTS 267).

Kzk. **ķara**: 1. kara, siyah; 2. siyah renkte olan; 3. bir şeyin gölgesi, karartısı; 4. yas tutarken örtölen siyah örtü; 5. avamdan olan, halktan biri (KAZTTTS 289).

Kırg. **kara**: 1. siyah, karayağız, esmer; 2. karaltı; 3. halis (mahlut olmıyan); 4. dayangaç, mesnet; 5. mec. yazı; 6. çirkin, menfi şey; 7. yas (kocası için); 8. şerir ruh, habis kuvvet; 9. suçlu, maznun; 10. sığır hayvanı, inek; 11. kara söz nesir, yüksek fikirlerinden ve ři‘rî hislerden boş olan bayağı konuşma; 12. tAr. adı kimse, avamdan olan; 13. tAr. sık sık carıye ve köle manasına gelen sözlere katılan bir sıfattır; 14. (destanda) birnevi tüfek; 15. *kara suu* bk. *suu I* (KS 402).

kara⁽²⁾‘inek, büyük baş hayvan’ (CCII 725).

Tat. **ķara**: büyükbaş hayvanların genel adı (KAZTTTS 289).

Kzk. ø

Kırg. **kara**: 1. siyah, karayağız, esmer; 2. karaltı; 3. halis (mahlut olmıyan); 4. dayangaç, mesnet; 5. yazı; 6. çirkin, menfi şey; 7. yas (kocası için); 8. mit, şerir ruh, habis kuvvet; 9. suçlu, maznun; 10. sığır hayvanı, inek; 11. kara söz nesir, yüksek fikirlerinden ve ři‘rî hislerden boş olan bayağı konuşma; 12. tAr. adı kimse, avamdan olan; 13. tAr. sık sık carıye ve köle manasına gelen sözlere katılan bir sıfattır; 14. (destanda) birnevi tüfek; 15. *kara suu* bk. *suu I* (KS 402).

karabar (< Far. karabār) ‘kehribar’ (CCI 491).

Tat. **gerebe**: kehribar (KA-TTS 137).

Kzk. ø

Kırg. ø

karakçı ‘dilenci’ (CCII 726).

Tat. **ķaraķçı,ķaraķ**: 1. hırsız; 2. daima çalmaya meyli olan insan (KA-TTS 268, KA-TTS 268).

Kzk. **ķaraķşı**: yağmacı, yol kesen, haydut, eşkıya (KAZTTTS 291).

Kırg. **karakçı**, 1. soyguncu, haydut, yolkesici; 2. *karakçı* (KS 404).

karakuş ‘kartal’ (CCI 491; CCII 726).

Tat. ø

Kzk. **ķaraķus**: çaylak, karakuş (KAZTTTS 291).

Kırg. ø

karaküzen ‘kokarca’ (CCI 491).

Tat. **küzen:** kokarca (TTS 232).

Kzk. **küzen:** kokarca (KAZTTTS 254).

Kırg. **küzön:** yahut *sasık küzön* kokarca (hayvan) (KS 506).

karalık ‘hokka, karalık’ (CCI 491; CCII 726).

Tat. **karalık:** 1. karalık; 2. cehalet; 3. moralsizlik (KA-TTS 269).

Kzk. **karalık:** 1. karalık, siyahlık; 2. art niyetlilik, kötülük (KAZTTTS 292).

Kırg. **karalık:** 1. siyahlık; 2. namussuzluk (KS 405).

karandaş → karındaş.

karanğı → karangu (karanğı).

karangu (karanğı), karanğı ‘1. karanlık; ‘2. kapalı hava’ (CCI 492, CCII 726)

Tat. **karanğı:** karanlık (KA-TTS 270).

Kzk. **karanğı:** 1. karanlık, loşluk; 2. belirsiz, şüpheli, kuşkulu, 3. cahil, bilgisiz (KAZTTTS 292).

Kırg. **karanğı:** 1. karanlık, zulmet; 2. kara cahil (KS 406).

karar- ‘kararmak’ (CCII 726), *kararmak* ‘karalık, siyahlık’ (CCI 492).

Tat. **karal-:** kararmak (TTS 177).

Kzk. **karay-:** 1. karaya çalmak, kararmak; 2. okuduğunu bildiğini unutmaya başlamak, körelmek; 3. günaha batmak, günahkâr olmak; 4. uzaktan kararlı halde görünmek (KAZTTTS 291).

Kırg. **karar:** kararmak, kara olmak, bulanmak, karanlık olmak (KS 406).

kararak ‘daha kara, çok kara’ (CCII 726).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kara téyin ‘kara sincap’ (CCI 492).

Tat. **tiyën:** sincap (TTS 278).

Kzk. **tiyin:** sincap (KAZTTTS 537).

Kırg. **tiyin:** yahut *tiyin çıçkan* sincap (KS 735).

kara ulus ‘halk’ (CCII 726).

Tat. ø

Kzk. **karasha:** halk tabakası, avam (KAZTTTS 293).

Kırg. **kalık:** halk, ahali (KS 390).

karav, karov ‘1. ödül, mükâfat; 2. tazminat, prim’ (CCI 492; CCII 726, CCII 727)

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

karavaş ‘hizmetçi kız, cariye’ (CCI 492; CCII 726), *küñ* ‘a.m.’ (CCI 520).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

karçıga, karçaga (< Mo. harçaga) ‘atmaca, şahin, aladoğan’ (CCII 726; CCI 492).

Tat. **karçıga:** atmaca (accipiter nisus) (KA-TTS 271).

Kzk. **karşığa:** aladoğan (KAZTTTS 296).

Kırg. **karçıga:** 1. atmaca; 2. dös (derisi yüzülmüş hayvan göğdesinin bir kısmı) (KS 408).

karga- ‘beddua etmek, lanetlemek, ilenmek’ (CCII 727).

Tat. **karğa-:** beddua etmek, nefretle yad etmek (KA-TTS 272).

Kzk. **karğa-:** lânet etmek, ilenmek, beddua etmek, lânet okumak (KAZTTTS 294).

Kırg. **karğa-:** lânetlemek, ilenmek, korkutmak (KS 408).

kargaşa ‘kavgacı (adam)’ (CCII 727).

Tat. ø

Kzk. **karğaşa:** karga gibi üşüşerek (KAZTTTS 294).

Kırg. ø

kargışlı, kargışlu ‘lanetli, lanetlenmiş’ (CCI 492, CCII 727).

Tat. **karğışlı:** lanetli, kargışlı (KA-TTS 273).

Kzk. **karğış:** kargış, beddua, lânet, telin, ilenç (KAZTTTS 294).

Kırg. **karğış:** lânet, ilenç (KS 409).

kargışlu → kargışlı.

karı ‘yaklaşık 68 santimetrelik bir uzunluk ölçüsü, arşın’ (CCI 492), *arşun* ‘a.m.’ (CCI 424).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **karı:** 1. kolun dirsekten omuza kadar olan kısmı; 2. bir metre kadar uzunluk ölçüsü (göğüsün ortasından, uzatılmış kolun parmak uçlarına kadar) (KS 409).

karı- ‘yaşlanmak, kocamak’ (CCII 727), *karımak* ‘yaşlılık, ihtiyarlık’ (CCI 493).

Tat. **kartay-:** 1. ihtiyarlamak, yaşlanmak, kocamak; 2. eskimek; 3. kartlaşmak, 4. ehemmiyetini kaybetmek (KA-TTS 274).

Kzk. **karı-:** kocamak, ihtiyarlamak (KAZTTTS 297).

Kırg. **karı-:** kocamak (KS 409).

karıl- ‘(sesi) kısılmak’ (CCII 727).

Tat. **karakçı, karak:** 1. hırsız; 2. daima çalmaya meyli olan insan (KA-TTS 268, KA-TTS 268).

Kzk. **karlık-:** 1. (soğuk algınlığı, aşırı ve uzun kanuşma sonusunda) ses kısılmak, (ses) çatal çıkmak; 2. (fazla ışıktan) gözleri kızarıp ağrımak (KAZTTTS 295).

Kırg. ø

karın ‘karın’ (CCI 493; (CCII 727).

Tat. **karın:** 1. karın; 2. mide (KA-TTS 273).

Kzk. **karın:** 1. karın, mide; 2. yağ muhafaza etme yağı olarak kullanılan inek yahut koyun karnı (işkembesi), tulum (KAZTTTS 297).

Kırg. **karın:** 1. karın, mide, kursak; 2. tulum (yağ muhafaza etme kabı olarak kullanılan inek yahut koyun karnı) (KS 409).

karındaş, karandaş ‘kardeş, erkek kardeş’ (CCII 727, CCI 491).

Tat. **kardeş:** 1. aileden olan kişi, 2. eş, dost (KA-TTS 272).

Kzk. **karındaş:** 1. küçük kız kardeş; 2. yaşça büyük erkeklerin baynalara kullandıkları hitap, bacı, 3. akraba, hısım, kardeş (KAZTTTS 297).

Kırg. **karındaş:** 1. erkek kardeş tarafından yeğen kız (amcadan küçük olmak şartıyla); 2. (büyük erkek kardeşe nisbeten: hemşireye nisbeten değil) küçük kız kardeş; 3. akraba (KS 409).

karış- ‘korumak, savunmak’ (CCI 493), *karışmak* ‘koruma, savunma’ (CCI 493), *abra-* ‘a.m.’ (CCI 413).

Tat. **karış-:** boyun eğmemek, dinlememek, baş kaldırmak, direnmek (KA-TTS 273).

Kzk. **karış-:** 1. kasılmak, kramp girmek, kenetlenmek, kilitlenme, 2. direnmek, karşı gelmek, inat etmek (KAZTTTS 297).

Kırg. **karış-:** 1. takallusa uğramak; 2. gevşemek, kuvvetten düşmek (KS 409).

karıştur- ‘karıştırmak’ (CCI 493), *bulgaştur-* ‘a.m.’ (CCI 450).

Tat. **karış-:** boyun eğmemek, dinlememek, baş kaldırmak, direnmek (KA-TTS 273).

Kzk. **katıştur-:** karıştırmak, dahil etmek (KAZTTTS 302).

Kırg. **katıştur-:** iştirak ettirmek, karıştırmak (KS 418).

karma- ‘dokunmak’ (CCI 493).

Tat. **ķarma-**: ellemek, tutup bırakmak (KA-TTS 274).

Kzk. **ķarma-**: 1. bir şeyi tutmak, kavramak; 2. soğuk almak, üşütmek (KAZTTTS 295).

Kırg. **karma-**: 1. kapmak, yakalamak, tutmak; 2. elbiseyi bir şeyle süslemek (KS 410).

karmak ‘olta’ (CCII 727).

Tat. **ķarmak**: 1. oltta, oltta iğnesi; 2. çengel (KA-TTS 274).

Kzk. **ķarmak**: oltta (KAZTTTS 295).

Kırg. **karmak, kayırmak**: oltta iğnesi (KS 410, KS 421).

karmala- ‘acele etmek, çabuk olmak’ (CCII 727).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

karov → karav.

karp ‘pat’ (yansıma ses) (CCII 727).

Tat. ø

Kzk. **ķarpı**: 1. iri iri lokmalarla ağzını doldurarak yemek, hapır hupur yemek; 2. çoğunu, hakkından fazlasını almak (KAZTTTS 296).

Kırg. **karp: karp-kurp**: birdenbire, beklenmeden (KS 411).

karsak ‘bozkır tilkisi’ (CCI 493).

Tat. **ķarsak**: kısa boylu, cüce (KA-TTS 274).

Kzk. **ķarsak**: köpekgillerden, soluk kahverengi, karnı beyaz tüylü, kısa kulaklı, postundan kürk yapılan bir memeli türü, karsak (KAZTTTS 296).

Kırg. **ķarsak**: bozkır tilkisi (*canis corsac*) (KS 411).

ķarşı ‘ķarşı’ (CCI 493).

Tat. **ķarşı**: 1. ķarşı; 2. ön; 3. ķarşıt, olumsuz; 4. muhalif (KA-TTS 274).

Kzk. **ķarsı**: bir şeyin ķarşı tarafı; 2. ķarşı ķarşıya, yüz yüze (KAZTTTS 296).

Kırg. **ķarşı**: ķarşı, ķarşıya (KS 411).

kart ‘yaşlı, ihtiyar’ (CCI 493), *abuška* ‘a.m.’ (CCI 413).

Tat. **kart**: 1. kart, koca; 2. eski; 3. tecrübeli; 4. ihtiyar; 5. yaşlı koca (KA-TTS 274).

Kzk. **ķart, ķariya, ķart**: ihtiyar, yaşlı (KAZTTTS 296, KAZTTTS 295).

Kırg. **kart:** ihtiyar (KS 412).

kasap (< Ar. *kaşşāb*) ‘kasap’ (CCI 493).

Tat. **ķassap:** kasap (KA-TTS 274).

Kzk. **ķasap:** 1. kasap; 2. bir işin ustası (KAZTTTS 298).

Kırg. **kasap, kasapçı:** kasap, et satan (KS 412, KS 412).

kastana (< Yun. *kástana*) ‘kestane’ (CCI 493).

Tat. **ķaştan agacı:** kestane (KA-TTS 182).

Kzk. **ķaştan:** kestane (KAZTTTS 219).

Kırg. **ķaştan:** kestane (TKS 506).

kaş ‘kaş’ (CCI 494).

Tat. **ķaş:** 1. kaş; 2. yüzük, bilezik vb. şeylerin süsü olarak kullanılan kıymetli taş veya maden parçası (KA-TTS 274).

Kzk. **ķas:** kaş (KAZTTTS 298).

Kırg. **ķaş:** 1. kaş; 2. eyer kaş (KS 414).

kaşa-, **kaşı-** ‘kaşımak’ (CCI 494, CCI 494).

Tat. **ķaşı-:** 1. kaşımak; 2. kamçılmak, dövemek (KA-TTS 276).

Kzk. **ķası-:** vücudun kaşınan bölgesini tırnakla ovmak, kaşımak (KAZTTTS 299).

Kırg. **ķası-:** kaşımak, tırnakla yahut sert bir şeyle kaşınan yeri oğmak (KS 414).

kaşı-→ **kaşa-**.

kaşka ‘kel, dazlak’ (CCII 728).

Tat. **ķaşka:** 1. hayvanların alınlarındaki beyazlık, akıtma; 2. akıtması olan at (KA-TTS 276).

Kzk. ø

Kırg. **ķaşka** 1. akıtmalı (hayvan,) alnında beyaz lekesi olan; 2. ak, beyaz, temiz; terbiyesiz, saygısız, sıkılmaz, olmıyan, boş saçma adam; 4. *say kaşka* şuurlu, ileri adam (müterakki) (KS 415).

kaşrav ‘kaşağı’ (CCI 494).

Tat. **ķaşav:** kaşağı (KA-TTS 276).

Kzk. **ķaşav:** keski (KAZTTTS 305).

Kırg. **ķaşak:** 1. başka; 2. kaşağı (KS 414).

kaşuk ‘kaşık’ (CCI 494).

Tat. **ķaşıķ:** 1. kaşık; 2. aile biraylerinin her biri “boğaz” (KA-TTS 276).

Kzk. **kaşık**: kaşık (KAZTTTS 299).

Kırg. **kaşık**: kaşık (KS 415).

kat ‘1. üst üste konulmuş şeylerden her biri, tabaka, kat; 2. huzur, nezd, ön, yan, kat’ (CCI 494, CCII 728).

Tat. **kat**: 1. yan, taraf, 2. civar; 3. durulan, yaşanılan yer, 4. birisinin önü, karşısı; 5. karşısında; 6. kat, tabaka, katman; 7. kat, misli, kere, kez, defa (KA-TTS 276).

Kzk. **kat**: kat, tabaka, katman (KAZTTTS 299).

Kırg. **kat**: tabaka, sıra (KS 416); **kabat**: sıra, tabaka, kat, defa (KS 378).

kata ‘boyunca, süresince’ (CCII 728).

Tat. **kata**: ... boyunca, ... süresince (KA-TTS 276).

Kzk. ø

Kırg. **kata**: bk. *kat-* (KS 416); **kat-**: gizlemek, ilâve etmek, ilhak etmek, katmak, *coldu kata* bütün yol boyunca, *coldu kata söylöşüp keldik* bütün yol boyunca konuştuk, (KS 416).

katı ‘yumuşak olmayan, sert, katı, kavi, şiddetli, zor, çok, büyük’ (CCI 494, CCII 728).

Tat. **katı**: 1. katı, sert; 2. güçlü, acımasız (KA-TTS 277).

Kzk. **katı**: 1. sert, katı; 2. yüksek, gür; 3. soğukkanlı, güçlü; 4. cimri, pinti, hasis (KAZTTTS 301); **katıv**: 1. sert, katı; 2. gönül kırıcı (KAZTTTS 301).

Kırg. **katıv**: 1. katı, sert, kaba, sert kimse, gaddar amansız bir hale gelmiş olan; 2. *katıv* baş hasis (KS 419).

katı kılı ‘sert, cesurca’ (CCI 494), *katı kılı* ‘a.m.’ (CCI 495).

Tat. **katı kılı**: 1. katı, sert; 2. güçlü, acımasız (KA-TTS 277).

Kzk. **katı kılı**: 1. sert, katı; 2. yüksek, gür; 3. soğukkanlı, güçlü; 4. Cimri, pinti, hasis (KAZTTTS 301); **katıv**: 1. sert, katı; 2. gönül kırıcı (KAZTTTS 301).

Kırg. **katıv**: 1. katı, sert, kaba, sert kimse, gaddar amansız bir hale gelmiş olan; 2. *katıv* baş hasis (KS 419).

katılap ‘sert, cesurca’ (CCI 495), *katı kılı* ‘a.m.’ (CCI 494).

Tat. **katılap**: 1. katı, sert; 2. güçlü, acımasız (KA-TTS 277).

Kzk. **katılap**: 1. sert, katı; 2. yüksek, gür; 3. soğukkanlı, güçlü; 4. Cimri, pinti, hasis (KAZTTTS 301); **katıv**: 1. sert, katı; 2. gönül kırıcı (KAZTTTS 301).

Kırg. **katılap**: 1. katı, sert, kaba, sert kimse, gaddar amansız bir hale gelmiş olan; 2. *katılap* baş hasis (KS 419).

katır ‘katır’ (CCI 495).

Tat. **қаңыр:** katır (KA-TTS 254).

Kzk. **қашир:** katır (KAZTTTS 305).

Kırg. **қаңыр:** katır, ester (KS 381).

katırak ‘daha katı, daha sert’ (CCII 728).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **катуурак:** daha sert, daha sıkı (KS-BKS 276).

katıştur- ‘karıştırmak’ (CCI 495), *katışturmak* ‘karıştırma’ (CCI 495).

Tat. **қашиштур-:** 1. katmak, ilave etmek; 2. yersiz kullanmak, karıştırmak (KA-TTS 277).

Kzk. **қашиштур-:** katıştırmak, dahil etmek (KAZTTTS 302).

Kırg. **катиштур-:** iştirak ettirmek, karıştırmak (KS 418).

kātīb (< Ar. kātīb) ‘kâtip, yazı ustası’ (CCI 495), *osta* ‘öğretmen’ (CCI 535).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **кати** 1. yazıcı, kâtip; 2. sekreter (KS 418).

katifa (< Ar. kaṭīfa) ‘kadife’ (CCI 495).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

katra ‘baca’ (CCI 495), *sufra* ‘a.m.’ (CCI 558).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

Katolik klisea ‘(Hr.) Katolik kilisesi’ (CCII 728).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

katulan- ‘uğraşmak, çabalamak, gayret etmek’ (CCII 728), *küçen-* ‘a.m.’ (CCII 767).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

katun, ħatun ‘kadın, hatun, hanım’ (CCI 495; CCII 728, CCII 710).

- Tat. **ḥatın:** 1. kadın; 2. hanım (eş); 3. bayan (KA-TTS 153).
 Kzk. **ḡatın:** 1. zevce, eş; 2. kadın; 3. korkak, yüreksiz (KAZTTTS 302).
 Kırg. **katın:** karı (zevce), kadın, evli kadın (KS 417).

kavdan ‘kışın hayvanların otlatıldığı otlak, kuru otların olduğu yerler’ (CCII 729).

- Tat. ø
 Kzk. **ḡavdan:** lâhana koçanı, kökü (KAZTTTS 303).
 Kırg. ø

kavurkma ‘kavurma tavası’ (CCI 494).

- Tat. ø
 Kzk. **kuvırdaq:** kavurma, et kavurması (KAZTTTS 328).
 Kırg. **kuurma:** kavrulmuş, kızartma (KS 530).

kavursın (< Mo. ḡagursun) ‘kuş yeleğinin uç tarafı’ (CCII 729).

- Tat. **ḡavırsın:** 1. kalın ve irice kuş tüyü; 2. plastik madde (KA-TTS 379).
 Kzk. **ḡavırsın:** kuş teleği, kuş tüyü (KAZTTTS 304).
 Kırg. **kuursun:** kuş yeleğinin sapı (KS 530).

kaya ‘kaya’ (CCII 729).

- Tat. **kıya:** kaya, taş (KA-TTS 300).
 Kzk. ø
 Kırg. ø

kayda, ḡayda ‘nerede, nereye’ (CCI 495; CCII 729, CCII 711).

- Tat. **kayda:** nerede, hangi yerde (KA-TTS 280).
 Kzk. **ḡayda:** soru zamiri, nerede, nereye (KAZTTTS 273).
 Kırg. **kayda:** nerede? (KS 420).

kaydan ‘nereden’ (CCI 496).

- Tat. **ḡaydan:** nereden (KA-TTS 280).
 Kzk. **ḡaydan:** 1. nereden; 2. nasıl (KAZTTTS 274).
 Kırg. **kaydan:** nereden (KS 420).

kaygı ‘tasa, endişe, kaygı’ (CCII 729).

- Tat. **ḡaygı:** endişe, gam, tsa, üzüntü, tedirginlik, vehim (KA-TTS 280).
 Kzk. **ḡaygı:** 1. kaygı, tasa; 2. endişe, evham (KAZTTTS 273).
 Kırg. **kaygı:** keder, kaygı, gam (KS 420).

kaygır- ‘üzülmek, kaygılanmak’ (CCII 729).

- Tat. **ḡaygır-:** endişelenmek, kaygılanmak (KA-TTS 280).
 Kzk. **ḡaygır-:** kaygılanmak, üzmek, gamlanmak, kederlenmek

(KAZTTTS 273).

Kırg. **kayğır-:** kederlenmek, tasarlanmak (KS 420).

kayın⁽¹⁾ ‘1. kayınbaba; 2. akraba’ (CCI 496; CCII 729).

Tat. **qaynata:** kaynata, kayınpeder (KA-TTS 281).

Kzk. ø

Kırg. **kayın:** koca yahut karı tarafından akraba (adet olduğu üzere: bu kelime karabetin derecesini ifade eden başka bir kelime ile birlikte kullanılmaktadır) (KS 420).

kayın⁽²⁾ ‘... ki o’ (CCI 496).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kayırı → kayra.

kayma ‘her kim, her kim olursa olsun, her şartta’ (CCI 496).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kayna- ‘(mide) yanmak, ekşimek, kaynamak’ (CCII 729), *kaynat-* ‘kaynatmak’ (CCI 496).

Tat. **qayna-:** 1. kaynamak, köpürüp kabarmak; 2. hisleri güçlenmek; 3. kaynaşmak, karışmak; 4. tanışıp alışmak (KA-TTS 282).

Kzk. **qayna-:** 1. kaynamak, 2. pişirmek, haşlanmak; 3. (hava) çok sıcak olmak, kavurmak, yakmak; 4. çok miktarda bulunmak (KAZTTTS 274).

Kırg. **kayna-:** kaynamak, fıkır fıkır kaynamak (KS 423).

kaynat- ‘kaynatmak’ (CCI 496), *kayna-* ‘(mide) yanmak, ekşimek, kaynamak’ (CCII 729).

Tat. **qaynat-:** 1. kaynatmak; 2. duyguları kaynamak, coşturmak, kızdırmak (KA-TTS 283).

Kzk. **qaynat-:** kaynatmak, pişirmek, haşlamak (KAZTTTS 274).

Kırg. **kaynat-:** kaynatmak (KS 423).

kayra, kayırı, kayırı ‘geri, yeniden’ (CCI 496, CCI 496, CCI 496).

Tat. **kirë:** 1. geri; 2. ters; 3. olumsuz, aksi, ters tabiatlı; 4. karşıt; 5. tekrar, yeniden (KA-TTS 210).

Kzk. **qayıra:** tekrar, yine (KAZTTTS 276).

Kırg. **kayra:** geri (VIII) (TKS 288); **kayra:** tekrar, yine, bir daha, gene, gerisin geriye (KS-BKS 249); **kayradan:** yeniden (TKS 957).

kayrı→ kayra.

kaysı ‘hangi, kimisi, bazısı, her biri’ (CCI 496, CCII 730).

Tat. **ķaysı:** 1. hangi, hangisi? 2. bazı, kimi? 3. bazısı, kimisi (KA-TTS 283).

Kzk. **ķaysı:** hangi, hangisi (KAZTTTS 275).

Kırg. **kaysı:** hangi (KS 425).

kayt- ‘geri dönmek’ (CCI 497; CCII 730).

Tat. **ķayt-:** 1. geri gelmek, dönmek; 2. gelmek; 3. tekrar başlamak; 4. baş kaldırmak; 5. caymak, inkâr etmek; 6. azalmak, eksilmek (KA-TTS 283).

Kzk. **ķayt-:** 1. geri dönmek; 2. azalmak, eksilmek, yatışmak; 3. körelmek; 4. dünyanda göçmek, ölmek (KAZTTTS 275).

Kırg. **kayt-:** geri dönmek (KS 425).

kaytar- ‘geri vermek, geri dönmek’ (CCI 497, CCII 730).

Tat. **ķaytar-:** 1. geri çevirmek, geriye göndermek; 2. çıkarmak; 3. satın alınan bir malı geri çevirmek; 4. bir söze cevap vermek; 5. aslına irca etmek; 6. ters-yüz etmek; 7. durdurmak (KA-TTS 283).

Kzk. **ķaytar-:** 1. iade etmek, geri göndermek, geri vermek; 2. sürünün yönünü değiştirmek; 3. kur ‘an surelerini tekrar tekra okumak (KAZTTTS 275).

Kırg. **kaytar-:** 1. geri döndürmek, geriye göndermek, yollamak; 2. bir iş mükerreren yapmak; 3. beklemek: korumak (KS 425).

kaz ‘kaz’ (CCI 497).

Tat. **ķaz:** 1. kaz; 2. yaban kazı (KA-TTS 284).

Kzk. **ķaz:** kaz (KAZTTTS 271).

Kırg. **kaz:** kaz (kuş) (KS 425).

kazan ‘kazan’ (CCI 497).

Tat. **ķazan:** kazan, tencere (KA-TTS 284).

Kzk. **ķazan:** 1. büyük tencere, kazan; 2. metal eritmeye yarayan büyük kazan; 3. suyun kışın buz tutmayan, derin, balıkların çokca bulunduğu yeri, ili (KAZTTTS 271).

Kırg. **kazan:** büyük tencere, kazan (KS 426).

kazan ayak ‘sacayağı, üzerine tencere, tava vb. koymaya yarayan üç ayaklı demir destek, ocak’ (CCI 497), *oçak* ‘a.m.’ (CCI 531).

Tat. **ķazan astı:** ocak (KA-TTS 284).

Kzk. **qazan-ayak**: kap kakak, mutfak eşyası (KAZTTTS 272); **qazanpeş**: evin içindeki ocak (KAZTTTS 272).

Kırg. ø

kazgan- ‘başarmak, kazanmak’ (CCI 497).

Tat. **qazan-**: 1. kazanmak, 2. bir hedefe erişmek, erişmek (KA-TTS 284).

qazgan-: gayretle çalışmak, emek vermek (KA-TTS 284).

Kzk. ø

Kırg. ø

kazı ‘atın kaburga kısmı ve yağlı etinden yapılan sucuk, at sucuğu’ (CCII 730).

Tat. **qazılıq**: 1. atın döş eti; 2. evde yapılan salam, sucuk (KA-TTS 285).

Kzk. **qazı**: atın kaburga kısmı ve yağlı etinden yapılan sucuk (KAZTTTS 272).

Kırg. **kazı**: karın yağı (KS 427).

kazma ‘evin temeli’ (CCI 497).

Tat. **qazılma**: 1. çukur, laka; 2. hendek, kanal (KA-TTS 285).

Kzk. ø

Kırg. ø

kazna (< Ar. hazīna) ‘hazine, hazine sandığı’ (CCII 730).

Tat. **qazna**: 1. hazine; 2. zenginlik; 3. mal mülk; 4. para (KA-TTS 285).

Kzk. **qazına**: 1. hazine, define, gömü; 2. ata yadırları, miras (KAZTTTS 273).

Kırg. **kazına**: hazine (KS 427).

kaznaçı (< Ar. hazīna + T.) ‘hazinedar’ (CCII 730).

Tat. **kaznaçy**: 1. hazinedar; 2. veznedar (KA-TTS 191).

Kzk. **qazınaşı**: hazinedar (KAZTTTS 273).

Kırg. **kazınaçı**: hazinedar (KS 427).

kébek ‘kepek’ (CCI 497).

Tat. **kibek**: 1. kepek, kesmik, donra, başak kalıntısı; 2. bit, pire ve kene benzeri asalak böcekler (KA-TTS 202).

Kzk. **qebek**: kepek, un kepeği (KAZTTTS 221).

Kırg. **kebek**: kepek (darının: arpanın ve buna benzerlerin kabuğu) (KS 427).

kébel- ‘giyinmek’ (CCI 498), **kéber**- ‘a.m.’ (CCII 730).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kében ‘öbek, yığın, ot yığını’ (CCII 730).

Tat. **kiben:** harman yığını, tınaz, dokurcun (KA-TTS 202).

Kzk. **köpene:** biçilmiş ot yığını, loda (KAZTTTS 248).

Kırg. ø

kébensi- ‘gürlemek, gürüldemek, patlamak’ (CCII 730).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kéber- ‘giyinmek’ (CCII 730), *kébel-* ‘a.m.’ (CCI 498).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kébit ‘dükkân, mağaza’ (CCI 498), *tugan* ‘a.m.’ (CCI 582).

Tat. **kibët:** dükkân, satış mağazası (KA-TTS 202).

Kzk. ø

Kırg. ø

kéç ‘geç’ (CCI 498).

Tat. **kiç:** 1. akşam; 2. akşamleyin (KA-TTS 202).

Kzk. **keş:** kararlaştırılan, beklenen veya alışılan zamandan sonra, geç (KAZTTTS 235).

Kırg. **keç:** geç vakit (KS 428).

kéç- ‘1. geçmek; 2. affedilmek, başışlanmak; 3. deyimleşmiş birleşik fiillerin kuruluşunda’ (CCI 498, CCII 730)

Tat. **kiç-:** 1. geçmek; 2. vazgeçmek; 3. aşmak (KA-TTS 202).

Kzk. **keş⁽¹⁾:** (sudan) geçmek (KAZTTTS 235); **keş⁽²⁾:** affetmek, başışlamak (KAZTTTS 235).

Kırg. **keç-:** 1. bir nehri geçit yerinden geçmek; 2. imtina etmek, vazgeçmek; 3. affetmek (KS 428).

kéçe ‘gece’ (CCI 498; CCII 731, CCI 505), *tün* ‘a.m.’ (CCI 586).

Tat. **kiçe:** 1. dün; 2. akşam (KA-TTS 202).

Kzk. **keşe:** gece (KAZTTTS 235).

Kırg. **keçe, keçee:** 1. dün, geçenlerde; 2. akşam (KS 428, KS 428).

keçiktir- ‘(günahı itiraf etmeyi) geciktirmek, (günahı) gizlemek’ (CCII 731).

Tat. **kiçektër-:** geciktirmek, ertlemek (KA-TTS 202).

Kzk. **keşiktir-**: geciktirmek, tehir etmek (KAZTTTS 235).
Kırg. **keçiktir-**: geçiktirmek, gecikmeye sebep olmak (KS 429).

keçir- ‘1. affetmek, bağışlamak; 2. geçirmek’ (CCII 731).

Tat. **kiçër-**: 1. yardım edip geçirmek; 2. baştan geçirmek, görmek; 3. hatırlamak; 4. bağışlamak, affetmek (KA-TTS 203).

Kzk. **keşir-**: affetmek, bağışlamak (KAZTTTS 235).

Kırg. **keçir-**: 1. nehrin geçit yerinden geçirmek; 2. baştan geçirmek, yaşamak; 3. affetmek (KS 429).

kéçöv ‘uyuşuk, tembel, üşengeç, ihmalkâr’ (CCII 731), *çaman* ‘a.m.’ (CCII 680), *ézik* ‘a.m.’ (CCII 707), *kersenc* ‘a.m.’ (CCII 735), *mañkakak* ‘a.m.’ (CCII 773), *yuvançañ* ‘a.m.’ (CCII 898).

Tat. ø

Kzk. **keşev, keşej**: gecikmeli olarak, biraz geç (KAZTTTS 235, KAZTTTS 235).

Kırg. **keçöö, keçe**: sersem, anlayışsız, gabi (KS 429, KS 428).

kéger- ‘rezil olmak, utanç verici duruma gelmek’ (CCII 731).

Tat. ø

Kzk. **keyi-**: rencide olmak, üzölmek, sitem etmek, alınmak, kırılmak (KAZTTTS 224).

Kırg. ø

kék ‘kin, nefret, husumet’ (CCII 731).

Tat. **kine**: kin, gizli düşmanlık (KA-TTS 207).

Kzk. **kek**: 1. kin, öç, intikam; 2. ar, namus, şeref (KAZTTTS 224).

Kırg. **kek**: intikamçılık, öçalma, kin (KS 430).

kékir- ‘geğirmek’ (CCII 731).

Tat. **kikër-**: geğirmek (KA-TTS 204).

Kzk. **kekir-**: geğirmek (KAZTTTS 225).

Kırg. **kekir -**: geğirmek (KS 431).

kél- ‘gelmek’ (CCI 498; CCII 731).

Tat. **kil-**: 1. gelmek, ulaşmak, yetişmek; 2. ağırlığı olmak, çekmek; 3. yardımcı fiil-p kil- “devamlılık”; 4. AsI kil- “istek” (KA-TTS 204).

Kzk. **kel-**: 1. bir yere gitmek; 2. varmak, ulaşmak; 3. vakti zamanı gelmek; 4. yardımcı fiil olarak kullanılır; 5. sürerlik, devamlılık bildirir (KAZTTTS 225).

Kırg. **kel-**: 1. beriye, söyliyene doğru, hareket etmek (yay vasıta ile, yüzerek

ve s.) gelmek; 2. ermek, ulaşmak; 3. koldon kel-: elden gelmek (güç yetmek); 4. mütenasip, uygun olmak; 5. yerine getirilmek, tahakkuk etmek; 6. cardılar kayırmduu kelet: fakirler hassâs; 7. (önce gelen söz “gu” ile bittiğinde) arzu etmek; 8. yardımcı fi ‘il sıfatile “kel-” işin arasız, kesilmeden, vukua geldiğini yahut gelmekte olduğunu gösterir (KS 432).

kelepen (< Aram. kelepen) ‘zayıf, güçsüz, hastalıklı, cüzzamlı, iğrenç, kötü kalpli (kimse)’ (CCI 498; CCII 732).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

keleş ‘evlenme çağındaki kız’ (CCII 733).

Tat. **keleş**: 1. evlenecek kız, müstakbel gelin; 2. görücü önüne çıkan kız (KA-TTS 192).

Kzk. ø

Kırg. ø

kéli ‘havan tokmağı, havaneli’ (CCI 498), *tövgüç* ‘1. havan; 2. havan tokmağı, havaneli’ (CCI 582).

Tat. **kilē**: havan, dibek (KA-TTS 205).

Kzk. **keli, keli-kelsap**: havan, dibek (KAZTTTS 226).

Kırg. ø

kélin ‘gelin’ (CCII 733).

Tat. **kilēn**: gelin, genç kız (KA-TTS 205).

Kzk. **kelin**: gelin (KAZTTTS 226).

Kırg. **kelin**: 1. gelin; 2. genç kadın (KS 434).

kéltir→ kéltür-.

kéltiriş- ‘birlikte getirmek, getirmede birbirine yardım etmek’ (CCII 733).

Tat. ø

Kzk. **keltir-**: getirmek (KAZTTTS 226).

Kırg. **keltir-**: getirmek, gelmeye müsaade etmek (KS 435).

kéltür- ‘getirmek’ (CCI 499, CCII 733).

Tat. **kitēr-**: 1. getirmek; 2. yaklaştırmak; 3. yerine getirmek; 4. yardımcı fiil: “dönüştürmek” işlevi (KA-TTS 215).

Kzk. **keltir-**: getirmek (KAZTTTS 226).

Kırg. **keltir-**: getirmek, gelmeye müsaade etmek (KS 435).

kéme ‘gemi’ (CCII 733).

Tat. **keme:** kayak, sandal (KA-TTS 192).
 Kzk. **keme:** gemi (KAZTTTS 227).
 Kırg. **keme:** büyük sandal, gemi, vapur (KS 435).

kémeç ‘mayasız hamurdan yapılmış ekmek’ (CCII 733).

Tat. ø
 Kzk. ø
 Kırg. ø

kemer (< Far. kamar) ‘kemer’ (CCI 499).

Tat. **kemer:** kemer, bel kayışı (KA-TTS 193).
 Kzk. **kemer:** kemer, kayış kuşak (KAZTTTS 227).
 Kırg. **kemer:** 1. kayış kuşak, süslü kemer; 2. selin kazdığı çukur; 3. dere, dar vadi; 4. suyun eştiği kıyı (KS 436).

kémir- ‘kemirmek’ (CCII 733).

Tat. **kimër-:** 1. kemirmek, kemirip parçalamak; 2. acı vermek, azap çektirmek (KA-TTS 206).
 Kzk. **kemir-:** 1. kemirmek, 2. bir şeyin içine işleyerek onu harap etmek (KAZTTTS 228).
 Kırg. **kemir-:** kemirmek (KS 436).

kemiş- ‘fırlatmak, atmak’ (CCI 499), **kémişil-** ‘dışarı çıkarılmak, kovulmak’ (CCII 733).

Tat. ø
 Kzk. ø
 Kırg. ø

kémişil- ‘dışarı çıkarılmak, kovulmak’ (CCII 733), **kemiş-** ‘fırlatmak, atmak’ (CCI 499).

Tat. ø
 Kzk. ø
 Kırg. ø

kemsen (< Far. kamzan) ‘talihsiz, şanssız, bahtsız’ (CCII 733).

Tat. ø
 Kzk. ø
 Kırg. ø

kéndi ‘kendi’ (CCI 499), **kénsi** ‘a.m.’ (CCII 734).

Tat. ø
 Kzk. ø

Kırg. ø

kendir ‘kendir’ (CCI 499).

Tat. **kindör:** 1. kendir bitkisi; 2. kendir dokuma (KA-TTS 207).

Kzk. **kendir:** 1. kendir, kenevir; 2. kendirden yapılmış ip, urgan (KAZTTTS 228).

Kırg. **kendir:** Lâtincede adı Vincetoxicum sibiricum olan bir bitkidir, ki lifi kendir yerini tutar, bayağı kenevir (KS 436).

kéñ ‘geniş’ (CCII 734), *keñlik* ‘genişlik’ (CCI 499).

Tat. **kiñ:** 1. geniş, enli; 2. büyük yer kaplayan; 3. çok, dolu, hudutsuz (KA-TTS 208).

Kzk. **keñ:** 1. geniş, bol; 2. iyi niyetli, alçak gönüllü, insancıl (KAZTTTS 229).

Kırg. **keñ:** geniş, bol, engin (KS 436).

kéñeş ‘öğüt, nasihat,’ (CCI 499), *kéñeş-* ‘istişare etmek, karşılıklı danışmak’ (CCII 734).

Tat. **kiñeş:** 1. öğüt, nasihat; 2. fikir alış verişi; 3. mesele; 4. tavsiye, öneri; 5. konsey, kurul (KA-TTS 208).

Kzk. **keñeş:** 1. söyleşi, sohbet; 2. tavsiye; 3. meclis, heyet, kurul (KAZTTTS 228).

Kırg. **keñeş:** 1. müşavere, danışık; 2. sovyet, şura (KS 438).

kéñeş- ‘istişare etmek, karşılıklı danışmak’ (CCII 734), *kéñeş* ‘öğüt, nasihat’ (CCI 499).

Tat. **kiñeş-:** danışmak, fikir sormak (KA-TTS 209).

Kzk. **kenes-:** 1. söyleşmek, sohbet etmek; 2. istişare etmek, akıl danışmak (KAZTTTS 229).

Kırg. **keñeş-:** danışmak, müşavere etmek (KS 438).

kénete (< Mo. genedte) ‘aniden, ansızın, birdenbire, hemen’ (CCII 734).

Tat. **kinet:** ansızın, aniden, apansız, birden (KA-TTS 207).

Kzk. **kenet, kenetten:** anîden, ansızın, birden bire (KAZTTTS 229).

Kırg. ø

kéñlik ‘genişlik’ (CCI 499), *kéñ* ‘geniş’ (CCII 734).

Tat. **keñlik:** 1. genişlik, 2. enginlik; 3. doluluk, tamlık, 4. hürriyet, 5. geniş, açık meydan, 6. boylam, meridyen (KA-TTS 209).

Kzk. **keñdik:** 1. genişlik, enlik; 2. merhametli, affedici (KAZTTTS 229).

Kırg. **keñdik:** genişlik, bolluk, engin (KS 438).

kénsi ‘kendi, kendisi’ (CCII 734), *kendi* ‘a.m.’ (CCI 499).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

ként (< Soğd. kanth) ‘şehir, kent’ (CCI 499), *şaar* ‘a.m.’ (CCI 560).

Tat. ø

Kzk. **kent:** kent, kale, şehir (KAZTTTS 229).

Kırg. **kent:** oturaklık yeri, meskûn mahal, şehir (KS 438).

kepes ‘şapka, börk, külah’ (CCI 500), *börk* ‘a.m.’ (CCI 449).

Tat. **kepeç:** 1. kadife başlık; 2. kıymet olmayan şapka (KA-TTS 193).

Kzk. ø

Kırg. ø

kér- ‘kol ve bacaklarını açarak bir yere bağlamak, germek’ (CCII 734).

Tat. **kiyër-:** 1. yay çekmek; 2. bir şeyin kenarlarında çekip esnetmek, germek, açmak; 3. enerjiyle dolu, güçlü hale getirmek (KA-TTS 217).

Kzk. **ker-:** germek (KAZTTTS 230).

Kırg. **ker-:** germek, çekmek, uzatmak (KS 440).

kéregi ‘çadır iskeleti, çadırın (yurdun) ağaçtan yapılan sökülebilir duvarı’ (CCII 735).

Tat. ø

Kzk. **kerege:** katlanıp açılabilir, kafes şeklindeki destek (otağ, çadır) (KAZTTTS 231).

Kırg. **kerege:** keçe evin duvarını teşkil eden ağaç kafes (KS 441).

kérek ‘gerek, gerekli’ (CCI 500; CCII 735).

Tat. **kirek:** 1. gerek, lüzum; 2. bir şeye ihtiyacı olma; 3. gerekli (KA-TTS 210).

Kzk. **kerek:** gerek, lâzım (KAZTTTS 231).

Kırg. **kerek:** lâzım, gerek, lüzümlü, zarurî (KS 441).

kéreкли ‘gerekli’ (CCII 735).

Tat. **kireklë:** gerekli (KA-TTS 210).

Kzk. **kerekti:** gerekli, lâzım (KAZTTTS 231).

Kırg. **kerektüü:** lüzümlü, zaruri (KS 441).

kéri ‘geri’ (CCI 500).

Tat. **kirë:** 1. geri; 2. ters; 3. olumsuz, aksi, ters tabiatlı; 4. karşıt; 5. tekrar, yeniden (KA-TTS 210).

Kzk. **keri:** 1. geri, arkaya doğru; 2. ters, zıt (KAZTTTS 232).

Kırg. **keri:** geri, geri tarafa, geriye (KS 441).

kéril- ‘1. kol ve bacakları açılarak bir yere bağlanmak, gerilmek; 2. gerinmek, esnemek’ (CCI 500).

Tat. **kiyǵrǵl-**: 1. genişlemek, kabarmak; 2. gerinmek; 3. sınırları gerinmek, genişlemek (KA-TTS 217).

Kzk. **keril-**: 1. gerilmek; 2. uzamak, uzayıp gitmek; kurulmak, kasılmak (KAZTTTS 232).

Kırg. **keril-**: 1. gerilmek; 2. kurulmak, caka satmak (KS 442).

kériş ‘tartışma, kavga, çekişme’ (CCII 735).

Tat. **kǵrǵ**: 1. kırış, yay; 2. keman yayı; 3. lastik (KA-TTS 199).

Kzk. **keris**: kavga, tartışma, çekişme, çatışma (KAZTTTS 232).

Kırg. **keriş**: 1. çekişme, kavga, ağız kavgası; 2. tutuşma, kapışma (KS 442).

kérki ‘nacak, küçük balta’ (CCI 500).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **kerki**: keser (KS 442).

kérmén ‘şehir, kale’ (CCII 735).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kerpiç ‘kerpiç’ (CCI 500).

Tat. **kirpǵç**: 1. kerpiç, tuğla; 2. kerpiçten yapılmış (KA-TTS 212).

Kzk. **kirpiş**: tuğla, kerpiç (KAZTTTS 2264).

Kırg. **kirpiç**: kerpiç (KS 474).

kersenc (< Far. karsanc) ‘uyuşuk, tembel, üşengeç, ihmalkâr’ (CCII 735), *çaman* ‘a.m.’ (CCII 680), *ézik* ‘a.m.’ (CCII 707), *kéçöv* ‘a.m.’ (CCII 731), *manjakak* ‘a.m.’ (CCII 773), *yuvançañ* ‘a.m.’ (CCII 898).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kért- ‘çentik açmak, kertmek’ (CCII 736).

Tat. **kirt-**: kertmek, çentmek (KA-TTS 212).

Kzk. **kert-**: kertmek, kertik açmak (KAZTTTS 232).

Kırg. **kert-**: kesmek, kertik açmak (KS 442).

kértek ‘gelin odası, gerdek’ (CCII 736).

Tat. **kirték**: kertik, nişan (KA-TTS 212).

Kzk. **kertik:** kertik, oyuk (KAZTTTS 232).

Kırg. **kertik:** çentik, kertik (KS 442).

kerti ‘gerçek, doğru, hakiki’ (CCI 500; CCII 736).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kértilep ‘samimi olarak, samimiyetle, dürüstçe’ (CCI 500; CCII 736).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kértilik ‘doğruluk, hakikat’ (CCII 736).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kértir- ‘anlamında olmak, anlamına gelmek, demek’ (CCII 736).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kértme ‘armut’ (CCI 500), *armut* ‘a.m.’ (CCI 423).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kés- ‘kesmek’ (CCII 736).

Tat. **kis-:** 1. kesmek, biçmek; 2. ameliyat etmek; 3. kısaltmak, azaltmak; 4. sözü kestirip atmak (KA-TTS 212).

Kzk. **kes-:** 1. bir şeyi kesmek, doğramak, dilimlemek; 2. üstünden ya da ortasından geçmek; 3. hadım etmek; 4. sünnet etmek (KAZTTTS 232).

Kırg. **kes-:** 1. kesmek, kesip ayırmak; 2. tayin etmek, birisini mahkûm etmek (KS 442).

késeek ‘dilim, yassı parça’ (CCII 737), *tilim* ‘a.m.’ (CCII 843).

Tat. **kisek:** 1. bütünün bir parçası, bölüm, kısım; 2. cüz; 3. dilim, lokma; 4. bölüm; 5. bölge; 6. tane (KA-TTS 212).

Kzk. ø

Kırg. **kesek**: 1. parça, topak; 2. kurumuş balçık topu, kesek (ayakyolunda iş bitirdikten sonra kullanılır); 3. ancak, munhasıran (yalnız beğenmemezliği ifade eden tabirlerde) (KS 442).

kesertke, kesertki ‘çekirge’ (CCII 737, CCII 737), *sarıncıka* ‘a.m.’ (CCII 806).

Tat. **çikërtkë**: çekirge (KA-TTS 98).

Kzk. **şegirtge**: çekirge (KAZTTTS 635).

Kırg. **çegirtke**: 1. çekirge; 2. cırlak (ocak çekirgesi); 3. ekinleri harabeden iri çekirge (KS 259).

kesertki → kesertke.

késet- ‘ürkütme, korkutma, cesaretini kırmak’ (CCII 737), *korkut-* ‘ a.m.’ (CCII 752).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kéş (< Far. kīş) ‘okluk, ok kabı, kubur, sadak’ (CCII 737).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kéşene (< Far. kāşāna) ‘mezar höyüğü’ (CCII 737), *iv* ‘a.m.’ (CCII 721).

Tat. ø

Kzk. **kesene**: türbe (KAZTTTS 633); **keşen**: türbe, anıt (KAZTTTS 635).

Kırg. ø

kéşke (< Far. kāşki) ‘keşke’ (CCI 500).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

ketan (< Ar. kettān) ‘keten’ (CCI 501).

Tat. **citën**: keten (TTS 183).

Kzk. ø

Kırg. **keten**: keten (KS 444).

ketan-ı ham (< Ar. kettān + Far. hām) ‘ham, işlenmemiş keten’ (CCI 501).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

két- ‘1. gitmek; 2. (şişkinlik, şiş) inmek’ (CCI 501).

Tat. **kit-**: 1. gitmek; 2. başlamak, güçlenerek sürmek, uzamak; 3. göçmek; 4. bitmek, yok olmak; 5. batmak, gömülmek; 6. devam etmek; 7. akmak; 8. bitmek, tükenmek; 9. âdet olmak; 10. yardımcı fiil: “dönüşme”, “yerine getirme”, “çabukluk, tezlik” işlevleri (KA-TTS 215).

Kzk. **ket-**: 1. bir yere doğru yönelmek, gitmek; 2. bir yerden veya işten ayrılmak; 3. tüketilmek, harcanmak (KAZTTTS 234).

Kırg. **ket-**: 1. gitmek, uzaklaşmak; 2. vaki olmak, husule gelmek; 3. (bu fiil sık-sık yardımcı fiil gibi kullanılır (karş. kal-II) (KS 444).

kéter- ‘yok etmek, ortadan kaldırmak, gidermek’ (CCII 737).

Tat. **kiter-**: 1 gidermek, arıtmak, temizlemek; 2. bitirmek, bozmek; 3. saç sakal kestirmek (KA-TTS 215).

Kzk. **ketir-**: gitmesini sağlamak, gidermek (KAZTTTS 234).

Kırg. **ketir-**: 1. gidermek, gitmeye zorlamak, uzaklaştırmak; 2. kaçırmak (KS 445).

kéy-, kiy- ‘giymek’ (CCI 502; CCII 737, CCII 749).

Tat. **kiy-**: 1. giymek; 2. takmak (gözlük vb.); 3. donanmak, takınmak (KA-TTS 215).

Kzk. **kiy-**: 1. giymek; 2. sarınmak, bürünmek, örtünmek; 3. takmak (KAZTTTS 236).

Kırg. **kiy-**: giymek (ayakkabını, elbiseyi, kalpağı) (KS 475).

kéydir- ‘giydirmek’ (CCII 737).

Tat. **keydir-**: 1. giydirmek, birisine giyinmesi için yardım etmek; 2. kılıf geçirmek; 3. yüzük benzeri şeyleri takmak, parmağa geçirmek; 4. oltaya yem takmak (KA-TTS 215).

Kzk. **kiyindir-**: giydirmek (TTKATS 329).

Kırg. **kiygiz-**: 1. giydirmek (giyimi, ayakkabını, kalpağı), giyinmeye zorlamak yahut müsaade etmek; 2. birisine üst giyim hediye etmek (KS 475).

kéyik, kiyik ‘vahşi, yabani hayvan’ (CCI 502, CCII 749).

Tat. **kiyék:** 1. yaban hayvanı; 2. yırtıcı hayvan (KA-TTS 216).

Kzk. **kiyik:** geyik (KAZTTTS 237).

Kırg. **kiyik:** (domuz müstesna olmak üzere) bütün çatal firkaklı yabanî hayvanlar (KS 475).

kéyik toņuz ‘yaban domuzu’ (CCI 502).

Tat. **duņgız:** domuz (KA-TTS 108).

Kzk. ø

Kırg. **doņuz:** 1. yabanî domuz; 2. hayvan devrî takviminde son yılın adıdır

(KS 311).

kéyin- ‘giyinmek’ (CCII 737).

Tat. **kiyěn-:** 1. giyinmek; 2. güzel kıyafetler kuşanmak (KA-TTS 217).

Kzk. **kiyin-:** giyinmek (KAZTTTS 237).

Kırg. **kiyin-:** giyinmek, (elbiseyi, ayakkabıyı, kalpağı) giymek (KS 476).

kéyit ‘giyecek, elbise’ (CCII 738).

Tat. **kiyěm:** 1. giyecek, elbise, kıyafet, giyim, giysi, üst baş; 2. bitki örtüsü (KA-TTS 216).

Kzk. **kiyit:** dünürlerin bir birine giyim kuşam türü verdikleri hediye (KAZTTTS 237).

Kırg. **kiyit:** 1. hediye verilen giyim; 2. nişandan sonra güvey akrabası tarafından kız akrabasına verilen hediye (KS 476).

kéz ‘defa, kere, kez’ (CCII 738).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **kez:** kez (TKS 508).

kéz- ‘gezmek’ (CCII 738).

Tat. **giz-:** gezmek, dolaşmak (KA-TTS 138).

Kzk. **kez-:** gezmek, dolaşmak (KAZTTTS 223).

Kırg. **kez-:** gezmek, dolaşmak (KS 446).

kéziv ‘salgın, salgın hastalık’ (CCI 500), *yañ* ‘a.m.’ (CCII 738).

Tat. **kezüv:** salgın hastalık (KA-TTS 218).

Kzk. ø

Kırg. **kezik:** şiddetli sıtma, salgın hastalık, onulmaz hastalık (KS 447).

kıçkır- ‘seslenmek, çağırarak’ (CCI 502; CCII 738), *kıçkırmak* ‘seslenme, çağırma, çığlık’ (CCI 502).

Tat. **kıçkır-:** 1. bağırp çağırarak, çığlık atmak; 2. imdat isteyerek bağırmak; 3. sert sesle azarlamak; 4. bir şeye dikkat çekmek için bağırmak (KA-TTS 285).

Kzk. ø

Kırg. **kıykır-:** haykırmak, bağırmak, üzerine bağırmak (KS 467).

kıl- ‘etmek, eylemek, yapmak, kılmak’ (CCII 738).

Tat. **kıl-:** yapmak, etmek, kılmak (KA-TTS 286).

Kzk. **kıl-:** yapmak, etmek, kılmak (KAZTTTS 344).

Kırg. **kıl:** yapmak, kılmak (KS 450).

kılı ‘yaradılış, karakter, yaradılışlı, karakterli, yaradılış itibarıyla’ (CCI 502; CCII 738).

Tat. **ķılıķ**: 1. yapılan iş, davranış; 2. huy, mizaç, karakter, kişilik (KA-TTS 286).

Kzk. **ķılıķtı**: sevimli, sempatik, çekici (KAZTTTS 346).

Kırg. **ķılık**: 1. iş, hareket, fiil; 2. tabiat (KS 452).

kılıç ‘kılıç’ (CCI 503; CCII 738).

Tat. **ķılıç**: 1. kılıç, 2. hançer, kama, 3. pala, 4. kılıçla savaşan (KA-TTS 286).

Kzk. **ķılış**: 1. kılıç; 2. dokumacılıkta atkı ipliğini sıkıştırmak için kullanılan, demirden veya ağaçtan yapılan dişli araç, kirkit (KAZTTTS 347).

Kırg. **ķılıç**: kılıç (KS 452).

kılıç ostası ‘kılıç ustası’ (CCI 503).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kılıklı → kılıklı.

kılıklı, kılıklı ‘dürüst, iyi huylu, karakterli, temiz (kimse)’ (CCI 503), *kılıklı* ‘a.m.’ (CCII 739).

Tat. **ķılıķ**: 1. yapılan iş, davranış; 2. huy, mizaç, karakter, kişilik (KA-TTS 286).

Kzk. **ķılıķtı**: sevimli, sempatik, çekici (KAZTTTS 346).

Kırg. **ķılık**: 1. iş, hareket, fiil; 2. tabiat (KS 452); **ķılıķtuu**: oynak, şen (başlıca kadınlar hakkında) (KS 452).

kılın- ‘edilmek, yapılmak, kılınmak’ (CCII 739).

Tat. **ķıl-**: yapmak, etmek, kılmak (KA-TTS 286).

Kzk. **ķıl-**: yapmak, etmek, kılmak (KAZTTTS 344).

Kırg. **ķıl-, kılın-**: yapmak, kılmak (KS 450, KS 452).

kın⁽¹⁾ ‘acı, eziyet, ıstırap, azap, işkence’ (CCII 739).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kın⁽²⁾ ‘kılıf, kın’ (CCII 739).

Tat. **ķın**: kılıç kını (KA-TTS 287).

Kzk. **ķın**: kın (kılıç, bıçak vb.) (KAZTTTS 348).

Kırg. **ķın**: kın (KS 455).

kına (< Ar. *ḥinnā*) ‘kına’ (CCII 739).

Tat. **ḳına**: kına (KA-TTS 287).

Kzk. **ḳına**: 1. kına; 2. saç kınası (KAZTTTS 348).

Kırg. **kına**: tırnakları ve elleri boyamak için kullanılan bir bitkidir, kına (KS 455).

kına→*kıyna*-.

kınal- ‘eziyet çekmek, acı çekmek’ (CCII 739).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **kıynal**:- azap çekmek (KS 468).

kıncır ‘şaşı, şaşı gözlü’ (CCII 739).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kıñır ‘eğri, eğri büğrü’ (CCII 739), *bükrü* ‘a.m.’ (CCII 677).

Tat. **ḳıñır**: çapraz şekilde, eğrice, yanlamasına (KA-TTS 287).

Kzk. **ḳıñır**: 1. eğri, çarpık, iğri; 2. inatçı, aksi (KAZTTTS 348).

Kırg. **kıñır**: 1. iğri, bir yana eğilmiş; 2. dik kafalı (KS 456).

Kıpçak ‘(yer adı) Kıpçak ülkesi, Kıpçak yurdu’ (CCII 740).

Tat. **Ḳıpçak**: Kıpçak, Kuman (KA-TTS 287).

Kzk. **ḳıpçak**: XI.-XV. yüzyıllarda, Hazar ve Karadeniz kuzeyindeki bozkırlarda yaşamış bir Türk boyu, Kuman, Kıpçak (KAZTTTS 348).

Kırg. **Kıpçak**: Kıpçak (TKS 511).

kıptı ‘makas’ (CCI 503), *bıçkı* ‘1. makas; 2. bıçkı’ (CCI 440).

Tat. **ḳayçı**: 1. makas, 2. kırı, çatı kırı (KA-TTS 280).

Kzk. **ḳayşı**: makas (KAZTTTS 276).

Kırg. **ḳayçı**: makas (KS 419).

kırğıy ‘atmaca’ (CCI 503).

Tat. **ḳıyğır**: delice doğan (Falco subbuteo) (KA-TTS 291); **ḳıyğır**: atmaca (TTS 40).

Kzk. **ḳırğıy**: bozdoğan (KAZTTTS 349).

Kırg. **kırğıy**: bir nevi atmaca (KS 459).

kırhıma ‘kırkılmış koyun’ (CCII 740).

Tat. ø
 Kzk. ø
 Kırg. **kırkma:** kırılmış, kesilmiş, kesme, kırkma yoluyla hazırlanmış olan (KS 460).

kırıl- 'ölmek, telef olmak, kırılmak' (CCII 740), *hovar-* 'a.m.' (CCII 713), *öl-* 'a.m.' (CCII 793).

Tat. **ķırıl:** 1. kırılmak, topluca öldürölmek; 2. yıpranmak; 3. kesilmek, tıraşlanmak; 4. yontulmak; 5. tahrif olmak, yıpranmak (KA-TTS 288).
 Kzk. **ķırıl-:** kırılmak, ölmek (TTKATS 482).
 Kırg. **ķırıl-:** kırılmak (telef olmak, ölmek) (TKS 512).

kırır 'kenar, kıyı, sınır' (CCII 740).

Tat. **ķırır:** 1. kenar; 2. civar; 3. dolay; 4. uç, bucak; 5. sınır, hudut; 6. ücra (KA-TTS 288).
 Kzk. ø
 Kırg. **ķırır:** kenar, kumaşın kenarı, dikiş yeri (KS 461).

kırk- 'koyunun yünlerini kesmek, kırkmak' (CCII 740).

Tat. **ķırk-:** kırkmak (TTS 184).
 Kzk. **ķırķıl-:** kırılmak (KAZTTTS 349).
 Kırg. **ķırk-:** kırpmak, kesip almak (KS 459).

kırırış- 'saldırmak, kavga etmek, tartışmak, çekişmek' (CCII 740), *talaş-* 'a.m.' (CCII 826), *uruş-* 'a.m.' (CCII 863).

Tat. ø
 Kzk. ø
 Kırg. ø

kırlov 'yırtık, çatlak, yarık' (CCII 740).

Tat. ø
 Kzk. ø
 Kırg. ø

kırrov 'kırağı' (CCII 740).

Tat. **ķırrov:** kırağı (KA-TTS 287).
 Kzk. **ķırrov:** 1. kırağı; 2. yaşlı kimselerin saç ve sakalına düşen ak (KAZTTTS 348).
 Kırg. **ķırrov:** kırağı (KS 460).

kırırız (< Ar. ķırırızī) 'kırırız' (CCI 503).

Tat. **ķırırız:** kırırız (KA-TTS 288).

Kzk. **kırmızı:** 1. kırmızı; 2. çok güzel (genç) (KAZTTTS 349).

Kırg. **kızıl:** 1. kırmızı; 2. pembe yanaklı, yanak pembeliği; 3. açık boz (at donu hakkında); 4. *kızıldar:* kızıklar (ihtilâlcılar, komünistler); 5. sert (çay hakkında); 6. dövülmüş ve savrulmuş olan hububat, temiz hububat; 7. et (KS 470).

kıs-, hıs- ‘sıkıştırmak, sıkmak, bastırmak’ (CCI 503; CCII 740, CCII 712).

Tat. **hıs-:** 1. sıkmak; 2. kucaklamak; 3. el sıkmak; 4. göz atmak; 5. sıkıştırmak; 6. dişleri sıkmak; 7. (ayakkabı veya elbise) dar olmak; 8. kapıyı, pencereyi aralamak; 9. (lamba vb.) gücünü azaltmak; 10. baskı yapmak, mecbur etmek. (KA-TTS 289).

Kzk. **hıs-:** 1. kısırmak, sıkıştırmak; 2. sıkıca kucaklamak, sarmak, bağrına basmak; 2. korkutmak, sıkıştırmak (KAZTTTS 351).

Kırg. **kıs-:** sıkmak, sıkıştırmak, basmak, kısmak (KS 461).

kısğa, kıska, kışha ‘kısa’ (CCII 740, CCI 503, CCII 740).

Tat. **kışha:** 1. kısa; 2. kısa boylu, bodur; 3 devamlı olmayan kısa ömürlü; 4. özlü, veciz (söz) (KA-TTS 289).

Kzk. **kısğa:** uzun olmayan, kısa (KAZTTTS 351).

Kırg. **kıska:** kısa, muhtasar, kısaca, muhtasaran (KS 462).

kışha → kısğa.

kıska → kısğa.

kıskaç ‘1. kerpeten; 2. kıskaç’ (CCI 503).

Tat. **kıskaç:** 1. maşa; 2. kıskaç; 3. pense (KA-TTS 289).

Kzk. **kıskaç, kıskaç:** maşa, kıskaç (KAZTTTS 351).

Kırg. **kıskaç:** demirci kerpeteni (KS 449).

kıskalık ‘kısalık’ (CCI 504).

Tat. **kıskalık:** kısalık (TTS 185).

Kzk. **kıskalık:** kısalık (KAZTTTS 351).

Kırg. **kıskalık:** kısalık (TKS 515).

kısta- ‘sıkıştırmak, ısrar etmek, üstelemek, zorlamak’ (CCII 741).

Tat. **kısta-:** ikramda üstelemek, ısrar etmek (KA-TTS 290).

Kzk. **kısta-:** zorlamak, sıkıştırmak (KAZTTTS 352).

Kırg. **kısta-:** icbar etmek, zorlamak (KS 462).

kıstalış- ‘birbirine girmek, birbirine sokulmak’ (CCII 741).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **kıstal-**: 1. icbar edilmek, sıkıştırılmak; 2. kabarmak-kurulmak (KS 462).

kıstrak ‘kısırak’ (CCI 504).

Tat. ø

Kzk. **ķısıraq**: kısırak (KAZTTTS 352).

Kırg. **kısırak, kısırak**: henüz sürüye katılan ve daha doğurmamış olan genç kısırak (KS 462, KS 462).

kış ‘kış’ (CCI 504; CCII 741).

Tat. **ķış**: 1. kış; 2. soğuk (KA-TTS 290).

Kzk. **ķıs**: kış (KAZTTTS 351).

Kırg. **ķış**: kış (mevsim) (KS 462).

kış ay ‘kış ayı’ (CCI 504).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kışla- ‘kış mevsimini geçirmek, kışlamak’ (CCII 741).

Tat. **ķışla-**: kışlamak (TTS 185).

Kzk. **ķısta-**: kışı geçirmek, kışlamak (KAZTTTS 352).

Kırg. **ķısta-**: kışlamak, kışı geçirmek (KS 462).

kıymatsız (< Ar. kıymat + T.) ‘paha biçilemez, çok kıymetli’ (CCII 741).

Tat. **ķıymmetsēz**: değersiz, ucuz, kıymetsiz (KA-TTS 292); **ķıymmetlē**: kıymetli (TTS 186).

Kzk. **ķımbat**: 1. pahalı, değerli; 2. değerli, muhterem, aziz (KAZTTTS 347).

Kırg. **ķımbattuu**: kıymetli, değerli (KS 454).

kıyna-, kına- ‘eziyet etmek, işkence etmek, acı çektirmek’ (CCII 741, CCII 739).

Tat. **ķıyna-**: 1. dövmek; 2. işkence etmek, herhangi bir şeyle hayvan dövmek; 3. savaşta galip gelmek; 4. eğitmek (KA-TTS 292).

Kzk. **ķına-**: 1. elbisenin belini büzerek, daraltarak dikmek; 2. belini sıkmak (KAZTTTS 348).

Kırg. **ķıyna-**: tazip etmek, eziyet etmek (KS 468); **ķına-**: 1. muhkeme sıkmak, sımsıkı kucaklamak, (giyimi) yapışık duracak şekilde dikmek; 2. elbiseye süs komak (KS 455).

kız⁽¹⁾ ‘kız, kız çocuk, bakire, kız’ (Hz. Meryem)’ (CCI 504, CCII 741).

Tat. **ķız**: kız (KA-TTS 292).

Kzk. **ķız**: 1. kız; 2. genç kız (KAZTTTS 342).

Kırg. **kız:** kız, kızcağız, olgun kız; 2. *kız belgisi:* kızlık beldeği, bekâret (KS 469).

kız⁽²⁾ ‘pahalı’ (CCI 504).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kız- ‘kızarmak, yanıp tutuşmak’ (CCII 742).

Tat. **kız-:** 1. kızmak; 2. hava ısınmak; 3. ateşte yemek pişmek; 4. canlanmak, güçlenmek; 5. sarhoş olmak; 6. ilgilenmek, meraklanmak, alevlenmek; 7. celallenmek, hiddetlenmek, köpürmek, kudurmak, asabileşmek, parlamak (KA-TTS 292).

Kzk. **kız-:** 1. ısınmak, kızmak; 2. vücut ısısının, ateşinin yükselmesi; 3. sarhoş olmak; 4. yoğunlaşmak, kızışmak; 5. Coşmak, ilham gelmek (KAZTTTS 342).

Kırg. **kız-:** kızmak (TKS 524).

kızır- ‘kızarmak, parlamak’ (CCII 742), *tañış-* ‘a.m.’ (CCII 828).

Tat. **kızır-:** 1. rengi kızarmak, kırmızılaşmak; 2. yüzü veya teni kızarmak (KA-TTS 292).

Kzk. **kızır-, kızıranda-:** 1. kızarmak, kırmızı olmak; 2. yüzü kızarmak; 3. utançtan, sıkıntıdan kızarmak (KAZTTTS 342).

Kırg. **kızır-:** kızarmak, bir parça kızarmak (KS 470).

kızgan- ‘cimrilik etmek’ (CCI 504), *kızgançı* ‘açgözlü, tamahkâr, paragöz’ (CCII 742).

Tat. **kızgan-:** 1. merhamet etmek, acımak, şefkat göstermek; 2. kıskanmak, 3. saklamak, vermeye çekinmek, sarf etmemek (KA-TTS 293).

Kzk. **kızgan-:** 1. kıskanmak, gönülemek, haset etmek; 2. esirgemek, kıyamamak (KAZTTTS 342).

Kırg. **kızgan-:** acımak, hasislik etmek (KS 470).

kızgançı ‘açgözlü, tamahkâr, paragöz’ (CCII 742), *kızgan-* ‘cimrilik etmek’ (CCI 504).

Tat. ø

Kzk. **kızganşak:** kıskanç (KAZTTTS 342).

Kırg. **kızgan:** kıskanç (TKS 516).

kızıl ‘kızıl’ (CCI 504).

Tat. **kızıl:** 1. kırmızı, kızıl; 2. sovyet ordusuna bağlı (KA-TTS 294).

Kzk. **kızıl:** 1. kızıl, kırmızı, al; 2. hayvan eti; 3. insan yüzündeki kırmızılık, pembelik; 4. demli çay (KAZTTTS 344).

Kırg. **kızıl:** 1. kırmızı; 2. pembe yanaklı (insan hakkında) yanak pembeliği; 3. açık boz (at donu hakkında); 4. *kızıldar:* kızıklar (ihtilâlcılar, komünistler); 5. sert (çay hakkında); 6. dövülmüş ve savrulmuş olan hububat, temiz hububat; 7. et (KS 470).

kız karandaş ‘kız kardeş’ (CCI 504).

Tat. ø

Kzk. **ķarındaş:** 1. küçük kız kardeş; 2. yaşça büyük erkeklerin baynalara kullandıkları hitap, bacı, 3. akraba, hısım, kardeş (KAZTTTS 297).

Kırg. **karındaş:** 1. erkek kardeş tarafından yeğen kız (amcadan küçük olmak şartıyla); 2. (büyük erkek kardeşe nisbeten: hemşireye nisbeten değil) küçük kız kardeş; 3. akraba (KS 470).

ki (< Far. ki) ‘ki’ (CCI 505).

Tat. **ki:** ki (bağlaç) (KA-TTS 202).

Kzk. ø

Kırg. ø

kibi ‘gibi’ (CCI 505; CCII 742).

Tat. **kēbi, kēbēk:** gibi, benzer, ...şeklinde (KA-TTS 196, KA-TTS 196).

Kzk. ø

Kırg. ø

kibrit (< Ar. kibrīt) ‘kükürt’ (CCI 505).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kiçe→ kéçe.

kiçi ‘küçük’ (CCI 505).

Tat. **kēčkēne:** küçük (TTS 198).

Kzk. **kişi:** 1. küçük; 2. ailenin en küçüğü, sonuncu; 3. derecesi, kademesi düşük olan (KAZTTTS 265).

Kırg. **kiçi, kiçüü:** küçük, küçücük, yaşça küçük (KS 471, KS 472).

kiçi- ‘kaşınmak, gicişmek’ (CCII 743).

Tat. **ķiçi-:** kaşınmak (KA-TTS 285).

Kzk. **ķişi-:** kaşınmak (KAZTTTS 353).

Kırg. **kiçiş-:** kaşınmak, gidişmek (KS 4449).

kiçi agulubile ‘alçak gönüllü, mütevazı’ (CCI 505), *kulluk birle* ‘a.m.’ (CCI 517).

Tat. ø
Kzk. ø
Kırg. ø

kile- ‘huzursuzlanmak, huysuzlanmak, mızımızlanmak’ (CCII 743).

Tat. ø
Kzk. ø
Kırg. ø

kilim (< Far. *gilīm*) ‘kilim’ (CCI 505).

Tat. **kělem:** kilim (KA-TTS 196).
Kzk. **kilem:** halı (KAZTTTS 262).
Kırg. **kilem:** halı, kilim (KS 472).

kim ‘1. kim (soru zamiri); 2. ki (bağlaç)’ (CCI 505; CCII 743).

Tat. **kěm:** 1. kim; 2. biri (KA-TTS 197).
Kzk. **kim:** kim (KAZTTTS 263).
Kırg. **kim:** kim (KS 472).

kim-ése ‘kimse’ (CCII 747).

Tat. **kěmse:** kimse, birisi (KA-TTS 197).
Kzk. **äldekim:** biri, herhangi biri (KAZTTTS 64).
Kırg. **kimdir biröö:** kimse (TKS 526).

kinde ‘ikinci, ikinci namazı’ (CCI 506), *ékindü* ‘a.m.’ (CCI 464).

Tat. **ikěndě:** 1. ikinci vakti; 2. ikinci namazı (KA-TTS 167).
Kzk. **ekindi:** 1. ikinci; 2. ikinci vakti kılınan namaz (KAZTTTS 137).
Kırg. ø

kindik ‘göbek’ (CCI 506).

Tat. **kěnděk:** 1. göbek; 2. merkez, odak (KA-TTS 197).
Kzk. **kindik:** 1. göbek; 2. merkez (KAZTTTS 263).
Kırg. **kindik:** göbek (KS 472).

kir ‘kir’ (CCII 747).

Tat. **kěr:** 1. kir, pislik; 2. leke; 3. çamaşır (KA-TTS 198).
Kzk. **kir:** 1. kirli, pis; 2. çamaşır (KAZTTTS 263).
Kırg. **kir:** 1. kir, kirli; 2. kirli çamaşır (KS 473).

kir- ‘girmek’ (CCII 747).

- Tat. **kĕr-:** 1. girmek; 2. uğramak, ziyarete gitmek; 3. işe girmek, işe alınmak; 4. sürünerek girmek; 5. başlamak, baş göstermek; 6. müdahale etmek, el sokmak, karışmak; 7. belli bir görüşte olmak, bir şeyle girmek (KA-TTS 198).
- Kzk. **kir-:** 1. girmek; kâr, girdi sağlamak; 3. yazılmak, kaydolmak (KAZTTTS 263).
- Kırg. **kir-:** 1. içeriye doğru hareket etmek, girmek, hulul etmek, duhûl eylemek; 2. (muayyen bir yaşa) ermek; 3. su kabarmak; 4. kızışmak (deve aygırı hakkında); 5. çekilmek (kumaş hakkında) (KS 473).

kiras (Yun. kerási) ‘kiraz’ (CCI 506).

- Tat. ø
- Kzk. ø
- Kırg. **kilas:** kiraz (TKS 528).

kirde (< Far. girde) ‘1. ekmek; 2. pasta’ (CCI 506).

- Tat. ø
- Kzk. ø
- Kırg. ø

kireç (< Far. gireç) ‘kireç’ (CCI 506; CCII 747).

- Tat. **kĕreç:** 1. kireç; 2. çini, seramik (KA-TTS 198).
- Kzk. ø
- Kırg. ø

kirik- ‘uyum sağlamak, anlaşmak, katılmak’ (CCII 747).

- Tat. ø
- Kzk. **kirik-:** 1. kaynaşıp birleşmek, iç içe olmak; 2. katılaşmak, sertleşmek (KAZTTTS 264).
- Kırg. ø

kirpi ‘kirpi’ (CCII 747).

- Tat. **kĕrpĕ:** 1. kirpi; 2. tanklara karşı tedbir olarak döşenen dikenli tel düzeneği (KA-TTS 199).
- Kzk. **kirpi:** kirpi (KAZTTTS 264).
- Kırg. **kirpi:** kirpi (KS 474).

kirpik ‘kirpik’ (CCI 506).

- Tat. **kĕrfĕk:** kirpik (KA-TTS 199).
- Kzk. **kirpik:** kirpik (KAZTTTS 264).
- Kırg. **kirpik:** kirpik (KS 474).

kiş ‘samur’ (CCI 506).

Tat. **kěş**: 1. samur; 2. samur kürkü (KA-TTS 200).

Kzk. ø

Kırg. **kiş**: samur (KS 475).

kişen ‘köstek, bukağı, atın ayağına vurulan zincir’ (CCI 506).

Tat. **kěşen**: atın ön ayaklarını tuşaklayıp bir ucunun da arka ayağa ayağa takılmasıyla yapılan bağ (KA-TTS 200).

Kzk. **kisen**: zincir, kelepçe, pranga, bukağı (KAZTTTS 265).

Kırg. **kişen**: köstek, bukağı, atın ön ayaklarına vurulan demir köstek, pâbend (KS 475).

kişi ‘kimse, kişi, insan’ (CCI 506; CCII 748), *azam* ‘insan, adam’ (CCI 429).

Tat. **kěşě**: 1. insan; 2. şahıs; 3. adam; 4. kimse; 5. herhangi biri; 6. yabancı kimse, el; 7. sevgili (KA-TTS 200).

Kzk. **kisi**: 1. insan, adam, birey, şahıs; 2. yabancı, el; 3. misafir, konuk (KAZTTTS 265).

Kırg. **kişi**: 1. insan, kişi; 2. başka, yabancı (KS 475).

kişine-, kişne- ‘(at) kişnemek’ (CCII 749, CCII 749).

Tat. **kěşne-**: 1. kişnemek, ses çıkarmak; 2. katılarak gülmek (KA-TTS 201).

Kzk. **kisine-**: 1. kişnemek; 2. kahkaha atmak (KAZTTTS 265).

Kırg. **kişene-**: kişnemek (KS 475).

kişne-→ **kişine-**.

kitire (< Far. kitīra) ‘keven adındaki bitkinin kökünden çıkarılan sakız, kitre’ (CCI 507).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kiy-→ **kéy-**.

kiyik→ **kéyik**.

kiyiz ‘(at takımında kullanılan) keçe’ (CCI 507).

Tat. **kiyěz**: keçe (KA-TTS 217).

Kzk. **kiyiz**: keçe (KAZTTTS 237).

Kırg. **kiyiz**: keçe (KS 476).

kizlenmiş ‘saklı, gizli, gizlenmiş’ (CCII 749), *yaşunmuş* ‘a.m.’ (CCII 880).

Tat. ø
Kzk. ø
Kırg. ø

klisea, klisia (< Yun. ekklesia) ‘kilise’ (CCII 749, CCII 749).

Tat. ø
Kzk. ø
Kırg. ø

klisia → klisea.

kobuzçı ‘kopuz çalan kimse, kopuzcu’ (CCI 507).

Tat. **kubızda uynavşı:** kopuzcu (TTS 191).
Kzk. **ķobızşı:** kopuzcu, kopuz çalan (KAZTTTS 310).
Kırg. **komuzçu:** kopuz yahut ağız tamburası çalan (KS 482).

koca (< Far. hōca) ‘mal sahibi, efendi, soylu’ (CCI 507).

Tat. ø
Kzk. **ķoja:** 1. sahip, yönetici; 2. aile reisi (KAZTTTS 310).
Kırg. **koco:** 1. hoca (Muhammed peygamber neslinden yahut dört halife soyundan olan kimse) Seyit; 2 efendi, sahip, patron (KS 477).

koçkar ‘koç’ (CCI 507; CCII 750).

Tat. **ķuķkar:** 1. koç; 2. teke (KA-TTS 303).
Kzk. **ķoşķar:** koç (KAZTTTS 324).
Kırg. **koķkor:** 1. damızlık koç; 2. (insan hakkında), kösemen, atılğan (KS 477).

kol ‘1. kol; 2. el’ (CCI 507; CCII 750), *él*⁽²⁾ ‘a.m.’ (CCI 465).

Tat. **ķul:** 1. kol; 2. el; 3. çare, araç, yol; 4. yan, taraf (KA-TTS 303).
Kzk. **ķol:** 1. el; 2. yazı; 3. iş gücü (KAZTTTS 313).
Kırg. **kol:** 1. el, el pençesi; 2. ön bacak, ayak; 3. parmak; 4. kol altında: (el altında) onun itaatında, tabiyetinde (KS 478).

kol-‘istemek, talep etmek, rica etmek, elde etmek’ (CCI 507; CCII 750), *kolmak* ‘rica, talep’ (CCI 508).

Tat. ø
Kzk. **ķala-:** 1. istemek, arzulamak; 2. doru bulmak, uygun görmek, beğenemek (KAZTTTS 278).
Kırg. **kaala-:** istemek (KS 377).

kolan ‘semer bağı, kolan’ (CCI 508), *ayl* ‘a.m.’ (CCI 428).

Tat. **ķolan:** yabancı küheylan (KA-TTS 296).
Kzk. ø

Kırg. **oloŋ**: arka kolan (ki eğer başına takılır) (KS 590).

koltuk ‘koltuk, koltuk altı’ (CCII 750).

Tat. **ꞑultıꞑ**: 1. koltuk, koltuk arası; 2. merdiven, köprü vb. yerlerdeki korkuluk, tırabzan; 3. bir koltuğa sığacak kadar; 4. körfez, koy; 5. şehir, meydan vb. kenar köşr bir yer (KA-TTS 304).

Kzk. **ꞑoltıꞑ**: 1. koltuk; elbise koltuğu (KAZTTTS 315).

Kırg. **koltuk**: kolun üst kısmıyla böğür a-rasmdaki mahal, koltuk, koltuk altı (KS 481).

kom ‘dalga, su dalgası’ (CCII 750).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kon- ‘konmak, konaklamak’ (CCII 750).

Tat. **ꞑun-**: 1. konmak; 2. konaklamak, bir yerde kalıp geceleme; 3. kucak kcağa uyumak, geceyi geçirmek (KA-TTS 304).

Kzk. **ꞑon-**: 1. konmak, yere inmek; 2. bir yere yaşamak için yerleşmek; 3. geceyi bir yerde geçirmek, geceleme; 4. (belirli bir özellik) insan karakterinde yer etmek (KAZTTTS 316).

Kırg. **kon-**: 1. konmak, inmek, yere yahut ağaca oturmak, (kuş hakkında); 2. durmak, yaşamak için yerleşmek; 3. geceleme için tevakkuf etmek; 4. al. oturmak, kurulup oturmak; 5. *atka kon-*: şöret kazanmak, tanınmak (KS 482).

koŋaç ‘ayağın bilekten baldıra doğru olan bölümü, koŋç’ (CCII 750).

Tat. **ꞑuniç**: koŋç (KA-TTS 305).

Kzk. **ꞑoniş**: koŋç (KAZTTTS 317).

Kırg. **koŋç**: çorap, çizme gibi nesnelere baldıra gelen kısmı (KS 482).

konakla- ‘evinde misafir etmek, konaklatmak’ (CCI 508).

Tat. **ꞑunaꞑla-**: tünemek, bir yere konmak, yer almak (KA-TTS 305).

ꞑunaꞑla-: konuk olup biraz kalmak (KA-TTS 305).

Kzk. **ꞑonaꞑta-**: yatılı misafir olmak (KAZTTTS 317).

Kırg. **konokto-, konokton-**: 2. bir yerde geceleme için kalmak, geceleme; 3. ikram etmek (KS 484).

konaklık ‘konaklama yeri, menzilgâh’ (CCI 508).

Tat. **ꞑunaꞑ yortı**: konukevi, misafirhane (KA-TTS 305); **ꞑunaꞑhane**: konukevi, misafirhane (KA-TTS 305).

Kzk. **konakçalık:** gece kalınabilecek (yer) (KAZTTTS 317); **konakjay:** konuk evi, otel (KAZTTTS 316).

Kırg. **konok üy:** misafirhane (TKS 621).

konç ‘baldır, bacak’ (CCI 508).

Tat. **ķuniç:** konç (KA-TTS 305).

Kzk. **ķoniş:** konç (KAZTTTS 317).

Kırg. **konç:** çorap, çizme gibi nesnelere baldıra gelen kısmı (KS 482).

kondrak (< Far. kondrak) ‘tütsü’ (CCI 508).

Tat. ø

Kzk. **ķonırsıķ:** yanık kokusu (KAZTTTS 319).

Kırg. ø

kondur- ‘barındırmak, misafir etmek, evinde konaklatmak’ (CCI 508; CCII 750).

Tat. **ķundur-:** 1. kondurmak, gece için konuk etmek; 2. aniden sertçe vurmak (KA-TTS 305).

Kzk. ø

Kırg. **kondur-:** misafiri gecelemeğe zorlamak yahut bırakmak, konuğu gece kalmaya çağırarak (KS 482).

ķonıran- ‘kendi kendine söylenmek, sokranmak’ (CCII 751).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

ķonırov ‘çingırak, zil, küçük çan’ (CCII 751).

Tat. **ķıngırav:** çan, zil, büyük çingırak (KA-TTS 287).

Kzk. **ķonırav:** zil, çan, kampana (KAZTTTS 318).

Kırg. **ķonıguroo:** çan, kampana, zil (KS 483).

ķonşı, ķonşu ‘komşu’ (CCI 508, CCII 751).

Tat. **ķürşē:** 1. komşu; 2. yakın (KA-TTS 245).

Kzk. **ķonşı:** 1. fakir, yoksul; 2. komşu (KAZTTTS 318).

Kırg. **ķonşu:** 1. komşu; 2. iktisatça zengine bağlı olan fakir komşu (KS 483).

ķonşu → ķonşı.

ķonuş ‘konaklama yeri, göçüp konulan yer, mekân’ (CCII 751).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kop-, hop- ‘kalkmak, yükselmek, çıkmak, ayağa kalkmak, yerinden kalkmak, yeniden dirilmek’ (CCI 508; CCII 751, CCII 712), *tur-* ‘1. bir yerde sabit kalmak, durmak; 2. öylece durmak, kalmak; 3. ayağa kalkmak; 4. deyimleşmiş birleşik fiillerin kuruluşunda’ (CCI 583).

Tat. **kup-:** kalkmak (deri) (TTS 175).

Kzk. ø

Kırg. **kop-:**kalkmak, (bazı bölgelerde uygunsuz bir mâ nâ aldığı için edebî lisanda kullanılmaz) (KS 483).

kopar- ‘kurmak, inşa etmek’ (CCI 508), *koparmak* ‘bina, yapı’ (CCI 509).

Tat. ø

Kzk. **kopar-:** toprağı sürmek, altını üstüne getirmek; 2. geçmişi canlandırmak, deşmek (KAZTTTS 319).

Kırg. ø

kopmaklık ‘ölümden sonra dirilme’ (CCII 751).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kopsa- ‘ilahi söylemek’ (CCII 751).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kopsagan ‘ilahi (mezmur)’ (CCII 751).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

koptaluk (< Far. kũfta + T.) ‘köfte yapmaya yarayan öğütölmüş bulgur, köftelik’ (CCI 509).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

korgaşın ‘kurşun madeni, kurşun’ (CCI 509; CCII 751).

Tat. **kurğaşın:** 1. kurşun madeni; 2. kurşun, mermi (KA-TTS 306).

Kzk. **korğaşın:** kurşun (KAZTTTS 320).

Kırg. **korğošun:** kurşun (KS 488).

korgaşından tontarma ‘kurşun madeninden yapılmış toka’ (CCII 751).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

korh-→ kork-.

kork-, korh- ‘korkmak’ (CCI 509; (CCII 752), *korkmak* ‘korku’ (CCI 509).

Tat. **ķurıķ-**: 1. korkmak; 2. kaçmak; 3. belli şartlara dayanamamak (KA-TTS 306).

Kzk. **ķork-**: korkmak (TTKATS 498).

Kırg. **kork-**: korkmak, dehşete kapılmak (KS 488).

korkunç bile ‘ürkek, korkak, çekingen’ (CCI 509), *saarlap* ‘a.m.’ (CCI 542).

Tat. ø

Kzk. **ķorkaķ-**: korkak, yüreksiz (KAZTTTS 321).

Kırg. **korkok-**: korkak (KS 488).

korkuk ‘korku’ (CCII 752).

Tat. **ķurķaķ-**: korkunç, korkulu (KA-TTS 306).

Kzk. **ķorkınıķ-**: korku, dehşet (KAZTTTS 321).

Kırg. **korkuu-**: korku (TKS 542).

korkunçı ‘iğrenç, korkunç’ (CCII 752).

Tat. **ķurķınıķ-**: 1. teklike, sakınca; 2. tehlikeli, korku veren, korkunç (KA-TTS 306).

Kzk. **ķorkınıķtı-**: korkunç, dehşet, korkulu (KAZTTTS 321).

Kırg. **korkunuķtuu-**: tehlikeli, korkunç (KS 488).

korkunçı kişi ‘iğrenç, tiksindirici, korkunç kimse’ (CCII 752), *yirençi kişi* ‘a.m.’

(CCII 892).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

korkut- ‘korkutmak’ (CCII 752), *késet-* ‘ürkütme, korkutmak, cesaretini kırmak’ (CCII 737).

Tat. **ķurķıt-**: 1. korkutmak; 2. ürkütme (KA-TTS 307).

Kzk. **ķorkıt-**: korkutmak (KAZTTTS 321).

Kırg. **korkut-**: korkutmak, gözdağı vermek (KS 488).

koron (< Yun. *choros*) ‘raks, dans, horon’ (CCI 509).

Tat. **horan:** horon (TTS 152).

Kzk. ø

Kırg. **horon:** (Karadeniz bölgesinde bir halk dansı türü) (TKS 369).

koşak→**hasal koşak** (CCI 509).

Tat. ø

Kzk. **kosak:** 1. boyunlarından birbirine bağlanan koyun ve keçiler; 2. eşlerden her biri (KAZTTTS 322); **koşakan:** 1. kuzu, kuzucuk; 2. küçük çocuklara karşı sevgi ifade eden söz, kuzum (KAZTTTS 324).

Kırg. **koşok:** 1. biri-birinin boyunlarına bağlanmış olan koyunlar, keçiler dizisi; 2. (ölü için yahut kocasının köyüne geçirilen kız için) şiir söyleyerek ağlamak (KS 491).

koşıcı ‘şair’ (CCII 752), *şeir* ‘a.m.’ (CCI 824).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **koşokçul:** koşok uydurmasını ve onu söylemesini seven kimse (KS 491).

koşıl- ‘birleşmek, bağlanmak’ (CCII 752).

Tat. **kuşıl-:** 1. katılmak; 2. karışmak; 3. kavuşup evlenmek; 4. bir fikre katılmak, aynı fikirde olmak (KA-TTS 307).

Kzk. **kosıl-:** 1. eklenmek, katılmak, iştirak etmek, ilâve olmak; 2. kavuşmak, evlenmek (KAZTTTS 323).

Kırg. **koşul-:** katılmak, birleşmek (KS 492).

kotur ‘yara kabuğu’ (CCI 509).

Tat. **kutır:** yara kabuğu (TTS 344).

Kzk. **kotır:** insanların veya hayvanların derisi üzerinde oluşan yara, uyuz (KAZTTTS 324).

Kırg. **kotur:** uyuz (hayvanlarda) (KS 493).

koturlu ‘kabuk bağlamış, kabuklu (yara)’ (CCI 509).

Tat. ø

Kzk. **kotıraş, kotır-kotır:** pürüzlü, pürtüklü, kütür kütür (KAZTTTS 324).

Kırg. **kotur:** uyuzlu (TKS 903).

kov ‘ateşi tutuşturmaya yarayan kuru ağaç kabuğu yahut ince ve kuru ağaç dalı, kav’ (CCI 510).

Tat. **kav:** kav, kibrit (KA-TTS 278).

Kzk. **kav:** 1. gür çıkan ot; 2. gür, kaba, kalın (KAZTTTS 302).

Kırg. **kuu:** 1. kuru, kurumuş; 2. kav (KS 528).

kovah ‘yara kabuğu, saç kepeği’ (CCII 752).

Tat. **ķavık**: saç kepeği (KA-TTS 278).

Kzk. **ķavız**: 1. tahıl kabuğu; 2. gonca, tomurcuk (KAZTTTS 303).

Kırg. **kabık**: kabuk, ceviz, fındık ve s. kabuğu, ağaç kabuğu (KS 378).

kovan-, **hovan-** ‘kıvanmak, sevinmek, mutlu olmak’ (CCII 752, CCII 713), *yirga-* ‘eğlenmek, keyiflenmek, lezzet almak’ (CCII 7891).

Tat. **ķuvan-**: 1. sevinmek, büyük bir mutluluk duymak, kıvanç duymak; 2. gurlanmak (KA-TTS 308).

Kzk. **ķuvan-**: sevinmek, mutlu olmak, memnun olmak (KAZTTTS 325).

Kırg. **kuban-**: sevinmek, kıvanmak (KS 514).

kovanç ‘kıvanç, sevinç’ (CCII 752).

Tat. **ķuvanıç**: kıvanç, sevinç (KA-TTS 308).

Kzk. **ķuvanış**: 1. sevinç; 2. sevinç kaynağı (KAZTTTS 325).

Kırg. **kubanıç**: sevinç, kıvanç (KS 514).

kovat (< Ar. *ķuvvat*) ‘güç, kuvvet’ (CCII 753).

Tat. **ķuvet**: kuvvet, gayret, güç (KA-TTS 308).

Kzk. **ķuvat**: 1. güç, kuvvet, derman; besinlere bağlı enerji, kalori; 3. kuvvet; 4. destek, dayanak; 5. üretici güç (KAZTTTS 326).

Kırg. **kubat**: kuvvet, gayret (KS 514).

kovra ‘anız, ot, kurumuş bitki sapı’ (CCII 753).

Tat. **ķav**: kav, kibrit (KA-TTS 378).

Kzk. ø

Kırg. **kuu**: 1. kuru, kurumuş; 2. kav (KS 528).

kovun ‘kavun’ (CCI 507).

Tat. **ķavın**: kavun (KA-TTS 278).

Kzk. **ķavın**: kavun (KAZTTTS 304).

Kırg. **koon**: kavun (KS 486).

kovuş ‘kovuk, oyuk’ (CCI 510).

Tat. **ķuvış**: 1. boşluk, kovuk; 2. barka benzeri, ağaç kabukları, ot, samanvb. ile yapılan dört köşeli çadır (KA-TTS 309).

Kzk. **ķuvıs**: 1. bir şeyin içindeki boş yer; 2. çukur, oyuk; 3. kuytu, siper, dulda, tenha, kovuk (KAZTTTS 328).

Kırg. **koo**: 1. derin sel kazıntısı, derin çukur, derin hendek; 2. oyuk üzerinden sar geçirmek için konulan oluk; 3. ağıl, çit (KS 485).

kovuş- ‘kavuşmak’ (CCII 753).

- Tat. **ķavıř-**: 1. kavuşmak; 2. raslaşmak, görüşmek (KA-TTS 279).
 Kzk. **ķavıř-**: kavuşmak, buluşmak, görüşmek (KAZTTTS 304).
 Kırg. **koos-**: yakınlık peyda etmek, yaklaşmak kavuşmak (KS 486).

koy ‘koyun’ (CCI 510; CCII 753).

- Tat. **ķuy:** koyun (KA-TTS 309).
 Kzk. **ķoy:** koyun (KAZTTTS 311).
 Kırg. **koy:** 1. koyun; 2. hayvan devri tak viminin sekizinci yılının adıdır (KS 493).

koy- ‘1. bırakmak, koymak; 2. bağışlamak, serbest bırakmak 3. ayrılmak, terk etmek’ (CCI 510; CCII 753).

- Tat. **ķuy-**: 1. koymak, yerleştirmek; 2. düzene koymak; 3. tahrik etmek; 4. kurmak, yapmak; 5. birini bir iş yaptırmak üzere görevlendirmek (KA-TTS 309).
 Kzk. **ķoy-**: 1. koymak, bırakmak; 2. nöbetçi koymak; 3. bir kimseyi işe yerleştirmek, iş sağlamak; 4. bırakmak, vazgeçmek; 5. kendi hline bırakmak; 6. not vermek, değerlendirmek; 7. defnetmek, gömmek (KAZTTTS 311).
 Kırg. **koy-**: 1. koymak, yatırıp koymak, bırakmak; 2, bırakmak, müsaade etmek, tecviz etmek; 3. çarpmak, vurmak; 4, defnetmek; 5, yardımcı fiil rolünde, ibareye kuvvet ve nlik verir; 6. eğer baş fiille *koy* fiili menfi Şekilde iseler, bununla işin kaçınılmazlığı ifade edilir (KS 493).

koyan ‘tavşan’ (CCI 510; CCII 753)

- Tat. **ķuyan:** 1. tavşan; 2. rkek insan (KA-TTS 309).
 Kzk. **ķoyan:** tavşan; 2. on iki hayvanlı Türk takvimine göre dördüncü yılın adı, tavşan yılı (KAZTTTS 324).
 Kırg. **koyon:** 1. tavşan; 2. ada tavşanı; 3. oniki senelik hayvan devri takviminde dördüncü yılın adıdır (KS 494).

koygan kişi ‘bağışlayan, serbest bırakan kimse’ (CCI 510).

- Tat. ø
 Kzk. ø
 Kırg. ø

koygaş- ‘koyun koyuna uyumak’ (CCII 753).

- Tat. ø
 Kzk. ø
 Kırg. ø

koymiç, kuymıç ‘leğen kemiği, kuyruk sokumu kemiği’ (CCI 510, CCII 767).

- Tat. ø

Kzk. **ķuyumşak**: omurganın alt ucunun bitim yeri, kuyruk sokumu (KAZTTTS 331).

Kırg. **kuymulçak**: kuyruk sokumu (KS 531).

koy sürüki ‘koyun derisi, meşin’ (CCI 51).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

koyul- ‘bırakılmak, konulmak’ (CCII 753).

Tat. **ķuyıl-**: 1. koyulmak, bırakılmak; 2. takılmak; 3. verilmek (KA-TTS 309).

Kzk. **koyıl-**: koyulmak (TTKATS 501).

Kırg. **koyul-**: koyulmak (TKS 545).

koyur- ‘kurumak, suyu çekilmek, katılaşmak’ (CCII 753).

Tat. **ķuyır-**: 1. (ağaçlar veya ormakn için) sıklaşmak; 2. koyulaşmak, koyu hâle gelmek; 3. suyu çekilmek, kurumak; 4. rengi koyulaşmak; 5. uyuklamak (KA-TTS 310).

Kzk. ø

Kırg. ø

koz, ĥoz (< Far. gavz, gōz) ‘ceviz’ (CCI 511, CCII 714).

Tat. **ķuzı**: 1. fındık; 2. ceviz (KA-TTS 310).

Kzk. ø

Kırg. **koz**: ceviz (TKS 546).

kozgalış- ‘karıştırmak, deşelemek, karıştırmak aramak’ (CCII 754).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kozi ‘kuzu’ (CCI 511; CCII 754).

Tat. **ķuzı (ķuzıy)**: koyun yavrusu, kuzu (KA-TTS 310).

Kzk. **ķozı**: 1. kuzu; 2. bebek, çocuk (KAZTTTS 311).

Kırg. **kozu**: kuzu (KS 495).

koz yağı ‘cevizden çıkan yağ, ceviz yağı’ (CCI 511).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

köbelek ‘kelebek’ (CCII 754).

- Tat. **kübelek:** kelebek (KA-TTS 234).
 Kzk. **ķöbelek:** kelebek (KAZTTTS 241).
 Kırg. **köpölök:** 1. kelebek; 2. küçük cins kelebeklerin genel adıdır (karş. kaldırkan) (KS 505).

köbö- ‘kabarmak, şişmek’ (CCII 754), *şış-* ‘a.m.’ (CCII 824).

- Tat. **küpër-:** köpürmek, kabarmak (KA-TTS 241); **ķabar-:** 1. kabarmak, şişmek; 2. deride bir kabarcık meydana gelmek; 3. şişinip böbürmek; 4. artmak, genişlemek, büyümek; 5. kızmak, öfkelenmek (KA-TTS 251).
 Kzk. **köbey-:** çoğalmak, artmak (KAZTTTS 241).
 Kırg. **köbür-:** köpürmek (KS 496).

köç- ‘göçmek’ (CCII 754).

- Tat. **küç-:** 1. göçmek, geçmek, başka bir yere gidip yerleşmek; 2. istifa edip iş değiştirmek (KA-TTS 235).
 Kzk. **köş-:** 1. göçmek, taşınmak; 2. hareket tarzını değiştirmek; 3. zamanı, modası, devranı geçmek, 4. başka bir metoda, sisteme geçmek; 5. kalkmak, kavlamak (KAZTTTS 252).
 Kırg. **köç-:** göçmek, bir yerden bir yere gitmek, göçüp gitmek, hicret eylemek (KS 496).

köçür- ‘göçmesini sağlamak, göçürmek’ (CCII 754).

- Tat. **küçër-:** 1. göçürmek, taşımak, götürmek; 2. işini veya makamını değiştirmek; 3. terfi ettirmek; 4. vadesini ertelemek; 5. bir metnin kopyasını almak; 6. tercüme etmek, çevirmek (KA-TTS 235).
 Kzk. **köşir-:** 1. göç ettirmek; kopya etmek, kopyalamak, çoğaltmak (KAZTTTS 252).
 Kırg. **köçür-:** 1. göçürmek, muhaceret ettirmek; 2. kopyasını almak, istinsah etmek (KS 497).

kögen (< Mo. kögene) ‘koyun, kuzu vb. ni boynundan bağlamak için özel olarak yapılan ip, bitkinin yerde sürünen sapı’ (CCII 754).

- Tat. **kuyın:** koyun (TTS 192).
 Kzk. **kögen:** koyun, kuzu, keçi, oğlakları boynundan bağlamak için özel olarak yapılan ip (KAZTTTS 242).
 Kırg. **kögön:** uzun urgandan ve ona bağlanan küçük iplerden ibaret olan koyun bağlanacak yer (KS 497).

kögis → köküs.

kök⁽¹⁾ 1. gökyüzü, mavi, gök; (mec.) cennet’ (CCI 511; CCII 754).

- Tat. **kük:** 1. gök, gökyüzü; 2. allah ve melekler (KA-TTS 237).

Kzk. **kök:** gökyüzü, gök, sema (KAZTTTS 243).

Kırg. **kök:** 1. gök; 2. lâcivert, mavi; 3. yeşil (bitki hakkında), yeşil taze ot; 4. *ak kök* sütçülük ziraat ürünleri (mahsulleri); 5. *karı- kök* ihtiyar ve genç; 6. *kök başı tar* sudan faydalanma işlerini tanzim eden şahıs; 7. kır (at donu) (KS 498).

kök⁽²⁾ 'kök, asıl, soy' (CCI 511).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kökçe 'yeşil, yeşil renkli' (CCII 755).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **kökçül:** mavimsi, göğe çalan, hafifçe kır (KS 498).

kökre- 'gürlemek' (CCI 511), *kökremek* 'gök gürlemesi' (CCI 511).

Tat. **kükre-:** kükremek, gürüldemek (KA-TTS 237).

Kzk. ø

Kırg. **kürkürö-:** 1. gürlemek, gürültü yapmak; 2. horuldanmak (domuz hakığında) (KS 541).

köküs, kögis, kövüs 'göğüs, meme' (CCII 756, CCII 754, CCII 762).

Tat. **kükrek:** göğüs, meme, sine (KA-TTS 237).

Kzk. **kökirek:** 1. göğüs, sine, göğüs kemiği; 2. şuur, sezgi, düşünce; 3. kendini beğenmiş, kibirli (KAZTTTS 245).

Kırg. **kökürök:** göğüs (KS 499).

köl 'göl' (CCII 756).

Tat. **kül:** 1. göl; 2. su birikintisi (KA-TTS 237).

Kzk. **köl:** 1. göl; 2. çok, sayısız (KAZTTTS 245).

Kırg. **köl:** 1. göl; 2. ıssıkköl gölü; 3. ıssıkköl vadisi; 4. bent, baraj, havuz (KS 499).

kölege 'gölge' (CCI 511; CCII 756).

Tat. **külege:** 1. gölge, gölgeli yer; 2. karaltı, silüet; 3. kaygı ve keyifsizliğin yüze yansımaları; 4. kötülük (KA-TTS 237).

Kzk. **köleñke:** 1. gölge; 2. bir şeyin şekli, sureti; 3. güneş ışınlarından, yağmurdan korunacak yer; 4. koruma, himaye, kayırma (KAZTTTS 246).

Kırg. **kölökö:** gölge (KS 500).

köm- ‘gömmek’ (CCI 511), *kömül-* ‘gömülmek’ (CCII 756).

Tat. **küm-:** 1. gömmek; 2. ölü gömmek; 3. suyla kaplamak, gark etmek (KA-TTS 238).

Kzk. **köm-, kömbele-:** 1. gömmek; 2. defnetmek (KAZTTTS 246).

Kırg. **köm-:** gömmek, defnetmek (KS 501).

kömiş → kümiş.

kömül- ‘gömülmek’ (CCII 756).

Tat. **kümël-:** 1. gömülmek; 2. örtülmek; 3. kaybolmak (KA-TTS 239).

Kzk. **kömül-:** gömülmek, defnedilmek (KAZTTTS 247).

Kırg. **kömül-:** gömülmek, defnedilmek (KS 501).

kömüldürük ‘genellikle hayvanlara takılan göğüs kemeri’ (CCI 512).

Tat. **kümëldërëk:** atlara takılan göğüs kemeri, gömüldürük (TTS 138).

Kzk. **ömildirik:** hayvanın semerini veya eyerini bağlamak için göğsünden aşırılarak sıkılan yassı kemer, kolan (KAZTTTS 428).

Kırg. **kömöldürük:** göğüslük, sinebent (eyer takımının aksamından) (KS 501).

kömür ‘kömür’ (CCI 512).

Tat. **kümër:** kömür (KA-TTS 239).

Kzk. **kömür:** 1. taş kömürü; 2. odun kömürü (KAZTTTS 247).

Kırg. **kömür:** kömür (KS 501).

könçek ‘pantolon, şalvar’ (CCI 512).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

könder- ‘düzeltmek, doğrultmak’ (CCI 512; CCII 756).

Tat. **kündër-:** 1. alıştırmak; 2. razı etmek; 3. boyun eğdirmek (KA-TTS 239).

Kzk. **jön de-:** 1. tamir etmek, ayarlamak; 2. düzeltmek (KAZTTTS 183).

Kırg. **köndür-:** muvafakat ettirmek, uzlaştırmak (KS 502).

köne ‘yanmış, yanan’ (CCII 756).

Tat. ø

Kzk. **köne:** 1. geçmişte olan, önceki, geçmişteki; 2. köhne, eski, eskimiş; 3. çok görmüş geçirmiş, tecrübeli (KAZTTTS 247).

Kırg. **küyüü:** yanma, yanış (KS 545).

könel- ‘bir şeye kabiliyetli olmak, becermek’ (CCII 756).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

könen- ‘tatmin olmak, memnun olmak, hoşlanmak’ (CCII 756).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

köne suvu, köne suvu ‘cıva’ (CCI 512; CCII 756).

Tat. **küne:** cıva (KA-TTS 239).

Kzk. ø

Kırg. Ø

köne suvu → köne suvu.

köni, könü ‘1. doğru, gerçek, adil, dürüst; 2. helal’ (CCII 756, CCI 512; CCI 512),
togru ‘doğru, düz’ (CCI 756)

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

könü → köni.

könü halık ‘doğru, dürüst, samimi yaradılışlı, dindar’ (CCI 512), *könü kılı* ‘a.m.’
(CCI 512).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

könü kılı ‘doğru, dürüst, samimi yaradılışlı, dindar’ (CCI 513), *könü halık* ‘a.m.’
(CCI 512).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

könül ‘gönül, yürek; akıl, bilinç; niyet, düşünce’ (CCI 513; CCII 757).

Tat. **künël:** 1. gönül, ruh dünyası, hissiyat; 2. fikir; 3. zekâ; 4. ruh; 5. sevgi,
sevme (KA-TTS 240).

Kzk. **könül:** 1. gönül; 2. fikir, ülkü, düşünce, hayal (KAZTTTS 247).

Kırg. **könül:** gönül, kalp, arzu, muhabbet, dikkat, ruhî halet, keyif (KS 502).

könülik → könülük.

könülük, könülik ‘adalet, doğruluk’ (CCII 758, CCII 758).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **könülğök:** iyi kalpli, merhametli, duygulu, saf (KS 502).

könülükçe ‘adilce, adaletlice’ (CCII 758).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **könülçöktük:** iyi kalplilik, hayırhahlık (KS 503).

köp ‘çok, daha çok, fazla’ (CCI 515; CCII 758), *artum* ‘a.m.’ (CCI 424).

Tat. **küp:** 1. çok, fazla, sayısı veya miktarı yüksek; 2. uzun müddet (KA-TTS 241).

Kzk. **köp:** 1. çok, fazla, bol; 2. devamlı, sürekli; 3. halk, topluluk (KAZTTTS 248).

Kırg. **köp:** 1. çok, kalabalık; 2. (halk) kütlesi (KS 502).

köpden → köpten.

köpge déyri ‘uzun süre’ (CCI 513), *uzun kılı* ‘a.m.’ (CCI 592).

Tat. **küpke:** uzun zaman için (KA-TTS 241).

Kzk. ø

Kırg. ø

köpek ‘köpek’ (CCI 513).

Tat. ø

Kzk. **köpek:** cüce, bücür, küçük “köpek it” küçük köpek (KAZTTTS 248).

Kırg. ø

köp kurla ‘sık sık’ (CCI 513).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

köprü ‘köprü’ (CCI 514).

Tat. **küpër:** 1. köprü; 2. fikirler arasındaki mantık bağı; 3. su kıyısında ağaç kütüklerinden yapılmış iskele (KA-TTS 241).

Kzk. **köpür:** 1. köprü; 2. devam ettirici, bağlantı sayacı (KAZTTTS 248).

Kırg. **köpüröö:** köprü (KS 506).

köpten, köpden ‘çoktan, çoktandır’ (CCII 758, CCII 758).

Tat. **küpten:** çoktan, çoktandır, uzun zamandır (KA-TTS 242).

Kzk. **köpten:** çoktan, çoktandır (KAZTTTS 248).

Kırg. **köptön beri:** çoktan beri, çoktan (dır) (KS-BKS 325)

kör (< Far. kōr) ‘gözü görmeyen, kör’ (CCI 514).

Tat. ø

Kzk. **kör:** 1. kör, âmâ; 2. Cahil, bilgisiz (KAZTTTS 249).

Kırg. **kör:** kör, ama (KS 506).

kör- ‘1. görmek; 2. uyanık olmak, uyanık durmak; 3. yardımcı fiil’ (CCI 514; CCII 759), *körmek* ‘görme, görüş’ (CCI 515).

Tat. **kür-:** 1. görmek, bakmak; 2. anlamak, sezmek; 3. bir şeye maruz kalmak, baştan geçirmek, eziyet çekmek; 4. bir maksada erişmek; 5. bir şeye sahip olup andan faydalanmak; 6. sanmak, kabul etmek (KA-TTS 242).

Kzk. **kör-:** 1. görmek; 2. buluşmak, görüşmek, karşılaşmak; 3. başından geçmek, tecrübe etmek; 4. kınamak, suçlamak; 5. saymak, ...içinde değerlendirmek, tanımak (KAZTTTS 242).

Kırg. **kör-:** 1. görmek; 2. görmek geçirmek; 3. bir şey saymak, bir şey yerine kabul etmek; 4. (önce gelen ablatif ile) (birisini: bir nesneyi) kabahatlı, müsebbip saymak, senden gördüm, seni kabahatlı saydım; 5. (önce gelen geçen zamandan gerundifi ile birlikte) denemek, sınamak; 6. (önce gelen hal zaman gerundifi ile ise: emrin kesinliğini yahut ricanın kuvvetini ifade eder) (KS 506).

köralma- (< köre alma-) ‘nefret etmek, tiksirmek, iğrenç bulmak’ (CCII 759).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

köre ‘bakarak, göre’ (CCII 759).

Tat. **küre:** 1. yakışır şekilde, uygun, layık; 2. (sıfat-fiillerden sonra) bu sebeple; 3. göre; 4. bakılırsa, dediğine göre (KA-TTS 243).

Kzk. **köre-bile:** bile bile, göz göre göre (KAZTTTS 249).

Kırg. **körö:** nisbeten, ... olacak yerde... (KS 507).

körgüz- ‘göstermek, açıklamak’ (CCI 514; CCII 759), *körgüzmek* ‘gösterme, gösteri’ (CCI 514).

Tat. **kürgez-, kürset-:** 1. göstermek, ortaya çıkarmak, takdim etmek; 2. işaret ederek dikkat çekmek; 3. görülmesine yardım etmek; 4. bildirmek; 5. var etmek, yaratmak; 6. öğretmek, anlatmak (KA-TTS 244, KA-TTS 244).

Kzk. **körgiz-:** göstermek (TTKATS 326).

Kırg. **körgöz-:** göstermek (KS 507).

körk ‘güzellik’ (CCI 514; CCII 760).

Tat. **kürkem:** görkemli, muhteşem (KA-TTS 244).

Kzk. **körkem:** güzel, yakışıklı, görkemli, haşmetli, süslü (KAZTTTS 242).

Kırg. **körk, körük:** güzellik, nefaset (KS 507, KS 508).

körkli → körklü.

körklü, körkli ‘güzel’ (CCI 514, CCII 760).

Tat. ø

Kzk. **körkem:** güzel, yakışıklı, görkemli, haşmetli, süslü (KAZTTTS 242).

Kırg. **körktüü, körüktüü:** güzel, nefis, san‘atkârane (KS 507, KS 507).

körksizlik ‘çirkinlik’ (CCI 515).

Tat. ø

Kzk. **körgisiz:** görmeye değer olmayan (KAZTTTS 249).

Kırg. **körksüz:** çirkin, tipsiz, manzarasız (KS-BKS 326)

körksüz ‘çirkin’ (CCI 515).

Tat. ø

Kzk. **körgisiz:** görmeye değer olmayan (KAZTTTS 249).

Kırg. **körksüz:** çirkin, tipsiz, manzarasız (KS-BKS 326)

körle- ‘horlamak, horuldamak’ (CCII 760).

Tat. ø

Kzk. **zorulda-:** horuldamak, horlayarak uyumak, horul horul uyumak (KAZTTTS 322).

Kırg. **kürküldö-:** horlamak (KS 541).

körövül ‘duvar, sur’ (CCII 760).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

körpe ‘iki üç aylık kuzu derisi’ (CCII 760).

Tat. **körpe:** 1. kuzu, 2. pamuk ve yün karıştırılarak doldurulan minder, döşek (KA-TTS 229).

Kzk. **körpe:** yorgan, battaniye (KAZTTTS 250).

Kırg. **körpö:** 1. kuzu derisi; 2. daracık yorgancık (KS 508).

körümli ‘güzel, gösterişli, çekici, cazip’ (CCII 760).

Tat. **kürkem:** görkemli, muhteşem (KA-TTS 244).

Kzk. **körkem:** güzel, yakışıklı, görkemli, haşmetli, süslü (KAZTTTS 242).

Kırg. **körüktüü:** güzel, nefis, san 'atkârane (KS 507).

körün- 'görünmek' (CCI 515; CCII 760), *körünmek* 'görünme' (CCI 515).

Tat. **kürën:** 1. görünmek, gözükmek; 2. göze çarpmak; 3. gerçekleşmek (KA-TTS 244).

Kzk. **körin-:** 1. görünmek; 2. belli olmak, tanınmak (KAZTTTS 250).

Kırg. **körün-:** görünmek, görünür olmak, gözükmek (KS 508).

körüvse- 'görmek istemek, arzulamak' (CCII 761).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kös-könü 'dosdoğru, doğru' (CCII 761).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kösöv 'ateşi karıştırmaya yarayan demir, ocak demiri' (CCII 761).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kösül- 'açmak, uzatmak, ayağı uzatarak oturmak' (CCII 761).

Tat. ø

Kzk. **kösil-:** 1. uzanmak, ayağını uzatarak oturmak; 2. dört nala gitmek; 3. uzun süreye yayılmak (KAZTTTS 251).

Kırg. ø

kösürükle- ' (atın ayağını) zincirlemek, kösteklemek, bukağı takmak' (CCII 761).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

köşegen 'perde, cibinlik' (CCI 515).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **köşögö:** 1. perde, yeni evlilerin yahut genç karı- kocanın yataklarını başkalarınınkinden ayıran perde; 2. (piyeste) perde (KS 509).

köt 'kaba et, kış' (CCI 515).

- Tat. **küt:** arka, göt, mabad (KA-TTS 245).
 Kzk. **köt:** 1. makat, anüs, kış, göt; 2. son, akıbet (KAZTTTS 251).
 Kırg. **köt:** 1. kış, geri kısım; 2. göt, mak 'at; 3. tenasül aygıtları (erkeğin ve kadının); 4. kuvvet, kudret, cesaret, becerik; 5. *kötü boş*: karamuk (bitki) (KS 509).

köter-→ kötür-

kötir-→ kötür-

kötür-, köter-, kötir- '1. kaldırmak, yükseltmek, başıslamak; 2. taşımak, götürmek' (CCII 761, CCII 761, CCII 761), *kötürülmüş* 'asılmış, yükseltilmiş, kaldırılmış' (CCI 515).

- Tat. **küter-:** 1. yukarı çıkarmak, yükseltmek, kaldırmak, 2. dik tutmak; 3. arttırmak, 4. kültür seviyesini yükseltmek, 5. bir tecrübeye sahip olmak, baştan geçirmek, 6. taşımak, 7. kadeh kaldırmak (KA-TTS 245).
 Kzk. **köter-:** kaldırmak; 2. arttırmak, yükseltmek; 3. yukarı çekmek; 4. geliştirmek, ilerletmek, 5. derecesini yükseltmek; 6. dayanmak, tahammül etmek; 7. tekrar gündeme getirmek, açmak; 8. hamile kalmak (KAZTTTS 251).
 Kırg. **kötör-:** 1. kaldırmak; 2. katlanmak, dayanmak (KS 510).

kötürem 'zayıf, cılız, çelimsiz' (CCII 762), *arıh*⁽¹⁾ 'a.m.' (CCII 636), *çandırına* 'a.m.' (CCII 681), *çerli* 'a.m.' (CCII 682), *yaşık* 'a.m.' (CCII 880).

- Tat. **küterem:** kötürüm (KA-TTS 245).
 Kzk. **köterem:** 1. çok zayıf, cılız, sıska; 2. yorgun, bıkkın, bezgin (KAZTTTS 251).
 Kırg. **kötöröm:** kötürüm, başkalarının yadımı olmaksızın ayağa bile basamayacak mertebeye girmiş olan (hayvan hakkında) (KS 511).

kötürmeklik 'yok etme, ortadan kaldırma' (CCI 515).

- Tat. ø
 Kzk. ø
 Kırg. ø

kötürülmüş 'asılmış, yükseltilmiş, kaldırılmış' (CCI 515), *kötür-*, *köter-*, *kötir-* '1. kaldırmak, yükseltmek, başıslamak; 2. taşımak, götürmek' (CCII 761, CCII 761, CCII 761),

- Tat. **küterleş:** 1. baş kaldırma, isyan; 2. gelişme, büyüme (KA-TTS 246).
 Kzk. ø
 Kırg. **kötörülüş:** kıyam, isyan, ayaklanma (KS 511).

kövolek ‘gömlek’ (CCI 516).

Tat. **külmek:** 1. elbise, entari; 2. gömlek; 3. ana karnındaki bebeğin gömleği, son (KA-TTS 238).

Kzk. **köylek:** gömlek (KAZTTTS 243).

Kırg. **köynök:** gömlek, kadın elbisesi, entarisi (KS 511).

kövrük ‘kükürt’ (CCI 516).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kövüs → köküs.

kövüz ‘halı’ (CCI 516), *kalı* ‘a.m.’ (CCI 489).

Tat. ø

Kzk. **kiyiz:** keçe (KAZTTTS 237).

Kırg. **kiyiz:** keçe (KS 476).

köy- ‘yanmak’ (CCII 762), *küydür-* ‘yakmak, tutuşturmak’ (CCI 522).

Tat. **küy-:** 1. yanmak, dış tarafı kömürleşmek; 2. kurumak; 3. kızmak; 4. çok susamak; 5. hasretle beklemek, endişesi olmak, kaygılanmak (KA-TTS 230).

Kzk. **küy-:** 1. yanmak, tutuşmak; 2. içikan ağlamak (KAZTTTS 254).

Kırg. **küy-:** yanmak (TKS 940).

köz ‘göz’ (CCI 516; CCII 762).

Tat. **küz:** 1. göz; 2. bakış; 3. bir şeyin tam ortası (KA-TTS 246).

Kzk. **köz:** 1. göz; 2. delik, boşluk, iğnenin gözü; 3. kaynak, memba; 4. bizzat, şahsen, kendi; 5. hatıra, miras, yadigâr; 6. akıl, hafıza, şuur (KAZTTTS 242).

Kırg. **köz:** 1. göz; 2. delik, ilmik; heybenin bir gözü; 4. kaş (mes.:yüzükte); 5. tuzak ilmiği (KS 513).

közsiz ‘kör’ (CCI 516).

Tat. **küzséz:** gözsüz (TTS 140).

Kzk. **közsiz:** 1. gözsüz, kör; 2. sonunu düşünmeyen, dikkatsiz, terbiyesiz; 3. cesur, gözüpek (KAZTTTS 243).

Kırg. **közü körbögön:** gözsüz, kör (TKS 313); **kör:** kör, ama (KS 506).

közsiz köpek ‘köstebek’ (CCI 516).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

köz yaruhi ‘göz nuri’ (CCI 516).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **köz nuru**: göz nuru (TKS 311).

Kristian ‘(Hr.) Hristiyan’ (CCII 762).

Tat. **krëstyan**: köylü (KA-TTS 232).

Kzk. **Hristian**: Hristiyan, İsevî, Nasranî (KAZTTTS 612).

Kırg. **Hristian**: Hristiyan (KS 347).

Kristus, Hristus, Hristoz ‘(Hr.) Hristos, Hz. İsa’ (CCII 762, CCII 714, CCII 714),
Yesus ‘a.m.’ (CCII 888), *Yesus Kristus* ‘a.m.’ (CCII 888).

Tat. **krëstyan**: köylü (KA-TTS 232).

Kzk. **Hristian**: Hristiyan, İsevî, Nasranî (KAZTTTS 612).

Kırg. **Hristian**: Hristiyan (KS 347).

kuburçuk (< Mo. kubur + T.) ‘küçük kutu, hokka’ (CCI 516).

Tat. **kub**: 1. biçim olarak küp; 2. ölçü olarak küp; 3. matematikte karenin katı olarak küp (KA-TTS 233).

Kzk. **kub**: 1. küp; bir sayının üçüncü kuvveti (KAZTTTS 253).

Kırg. **kabır⁽¹⁾**: kabir, mezar (KS 379); **kabır⁽²⁾**: kubur, tabanca kılıfı (KS 379).

kuç- ‘kucaklamak’ (CCI 516, CCII 763).

Tat. **kuç-**: kucaklamak, kucağına almak, sarmak (KA-TTS 295).

Kzk. **kuş-**: 1. kucaklayıp öpmek; 2. yâr sevmek, evlenmek (KAZTTTS 341).

Kırg. **kuç-**: kucaklamak (KS 515).

kul ‘kul’ (CCII 763).

Tat. **kol**: 1. kul, köle; 2. istiklali olmayan, başkasına bağlı; 3. allah ‘a inanan kimse (KA-TTS 295).

Kzk. **kol**: 1. kul, esir, köle; 2. fert, insan; 3. birşeye bağlanıp kulluk etme, tapınma (KAZTTTS 331).

Kırg. **kul**: 1. köle; 2. bende (KS 516).

kula ‘terk edilmiş yer, bozkır’ (CCII 763).

Tat. **dala**: bozkır, kır (KA-TTS 103).

Kzk. ø

Kırg. ø

kulabars ‘alaca panter, çizgili leopar’ (CCII 763).

Tat. ø

Kzk. **jolbaris**: 1. kaplan; 2. Cesur, gözü pek kimse (KAZTTTS 180).

Kırg. **colbors:** kaplan (KS 220).

kulak ‘kulak’ (CCI 517).

Tat. **qolax:** 1. kulak; 2. şapkada kulaklık kısmı; 3. yeni çıkmış bir bitkide çift yaprak (KA-TTS 296).

Kzk. **qulax:** 1. kulak; 2. şapkanın kulağı; 3. kulp, kol; 4. telli çalgılarda tel germeye yarayan burgu, kulak; 5. Casus, ajan (KAZTTTS 332).

Kırg. **kulak:** 1. kulak; 2. telli musiki aletinin kulağı; 3. kazanın kulpu; 4. (çakmaklı tüfekte) tetik (KS 517).

kulaksız ‘sağır’ (CCI 517).

Tat. **qolaxsız:** sağır (KA-TTS 296).

Kzk. **qulax:** 1. kulak; 2. şapkanın kulağı; 3. kulp, kol; 4. telli çalgılarda tel germeye yarayan burgu, kulak; 5. casus, ajan (KAZTTTS 332).

Kırg. **kulak:** kulak (KS 517).

kulan ‘ala, alaca’ (CCII 763).

Tat. **ala-kula:** ala (TTS 28).

Kzk. ø

Kırg. ø

kulan alan ‘alaca, alaca bulaca’ (CCII 763), *alan kulan* ‘a.m.’ (CCII 623).

Tat. **ala-kula:** ala (TTS 28).

Kzk. ø

Kırg. ø

kulatüz ‘ıssız bozkır, kimsesiz alan’ (CCII 763).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kulluk ‘hizmet, kulluk’ (CCI 517).

Tat. **qollıq:** kulluk, kölelik (KA-TTS 297).

Kzk. **quldıq:** 1. kulluk, kölelik; 2. çökmek, gerilemek (KAZTTTS 332).

Kırg. **kulduk:** kölelik, esaret, kölece itaat, tam mütavaat (KS 518).

kulluk birle ‘alçak gönüllü, mütevazı’ (CCI 517), *kiçi agulu bile* ‘a.m.’ (CCI 505).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kullukçı ‘hizmetçi, hizmetkâr’ (CCI 517).

Tat. ø
Kzk. ø
Kırg. ø

kulunla- ‘(kısarak) yavrulamak’ (CCII 763).

Tat. **ķolınla-**: kulun yavrulamak (KA-TTS 297).
Kzk. **ķulında-**: kulun getirmek, (kısarak) yavrulamak (KAZTTTS 333).
Kırg. **ķulunda-**: tay doğurmak (KS 520).

kum ‘kum’ (CCI 517; CCII 763).

Tat. **ķom**: kum (KA-TTS 297).
Kzk. **ķum**: kum (KAZTTTS 333).
Kırg. **kum**: 1. kum; 2. posa, çöküntü (mes: semaverin içinde) (KS 520).

kuma ‘kuma, cariye, odalık’ (CCI 517; CCII 763).

Tat. ø
Kzk. **ķuma**: kuma, ortak (KAZTTTS 333).
Kırg. **ķünü**: 1. kuma, bir kocanın karıları biri-birine nisbeten; 2. rakip kadın (KS 540).

kumadan tovgan ‘piç’ (CCI 517).

Tat. ø
Kzk. ø
Kırg. ø

kumartķı ‘miras, vasiyet’ (CCII 763).

Tat. ø
Kzk. ø
Kırg. ø

kun ‘güç, kuvvet, erk, kudret’ (CCI 517; CCII 764).

Tat. ø
Kzk. **ķun**: 1. değer, bedel; 2. fiyat, paha; 3. kadir, kıymet (KAZTTTS 334).
Kırg. **ķıyn**: 1. güç (zor); 2. usta, cesûr, kuvvetli; 3. pek (KS 466).

kur ‘kuşak, kemer’ (CCI 517; CCII 764), *bél bağı* ‘a.m.’ (CCI 437).

Tat. ø
Kzk. **ķur**: çadırın iskeletini ve çubuklarını bağlayan yassı kayış (KAZTTTS 336).
Kırg. **ķur**: 1. kuşak, kuşak yerine kullanılan büyük mendil; 2. vakit, defa (KS 522).

kur- ‘düzenlemek, kurmak’ (CCII 764).

Tat. **ķor-:** 1. kurmak, düzmet, yapmak, tanzim etmek, meydana getirmek; 2. yığmak; 3. temellendirmek; 4. planlamak; 5. kaplamak, örtmek; 6. uydurmak; 7. icat etmek, meydana getirmek (KA-TTS 298).

Kzk. **ķur-:** 1. kurmak, yapmak; 2. tutmak, asmak, yerleştirmek; 3. grup, parti veya siyasî bir organizasyon kurmak (KAZTTTS 336).

Kırg. **kur-:** kurmak, dikmek, tanzim eylemek (KS 522).

kurban (< Ar. ķurbān) ‘kurban’ (CCI 518; CCII 764).

Tat. **ķorban:** 1. kurban; 2. bir Şey uğruna kendisini feda eden; 3. bir felakete uğrayan (KA-TTS 298).

Kzk. **ķurban:** 1. allah rızası için kesilen hayvan, kurban, adak; 2. bir ölkü uğruna feda edilen veya kendini feda eden kimse, Őehit (KAZTTTS 337).

Kırg. **kurman:** kurban, kurban kesme (KS 525).

kurban bayram ay (< Ar. ķurbān + T.) ‘Kurban Bayramı ayı, zilhicce’ (CCI 518).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **kurman ayt:** kurban bayramı (TKS 558).

kurç ‘çelik’ (CCII 764).

Tat. **ķoriç:** çelik (KA-TTS 299).

Kzk. **ķuriş:** çelik (KAZTTTS 340).

Kırg. **kurç:** 1. çelik; 2. keskin bıçak (KS 524).

kurğak ‘kurak, kuru’ (CCII 764).

Tat. **ķori:** 1. kuru, ıslanmamış; 2. kurak, yağışsız; 3. boş, bir Şeyi olmayan; 4. âdı (KA-TTS 298).

Kzk. **ķurğak:** 1. kurumuş, kuru; 2. yağışsız, kurak; 3. kuru (öksürük); 4. boş, fuzulî (KAZTTTS 338).

Kırg. **kurğak:** kuru, kurumuş olan (KS 524).

kurğan ‘mezar höyüğü, kurgan’ (CCII 764).

Tat. **ķurğan:** 1. kurgan, anıtmezar; 2. kale duvarı; 3. hayvan sürüsün gölgelik olarak çamurdan yapılan duvar (KA-TTS 298).

Kzk. **ķorğan:** 1. kale, hisar; 2. sur; 3. dayanak, destek (KAZTTTS 320).

Kırg. **korğan:** 1. kale, müstahkem mevki; 2. çit, duvar, mezarın etrafında parmaklık 3. koyun ağılı (KS 487).

kurla ‘kez, defa, kere’ (CCI 518; CCII 764).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kursak ‘1. mide; 2. mesane’ (CCI 518).

Tat. **ķorsak**: kursak, mide, işkembe (KA-TTS 299).

Kzk. **ķursak**: 1. kursak, karın; 2. rahim; 3. çocuk, evlât (KAZTTTS 338).

Kırg. **kursak**: karın, kursak, iç (KS 525).

kurşovla- ‘kuşatmak, ķembere almak, sarmak’ (CCII 764).

Tat. **ķorřavla-**: 1. ķember geķirmek; 2. etrafını ķevrelemek (KA-TTS 299).

Kzk. **ķorřa-, ķorřala-, ķorřavla-**: 1. etrafını ķevirmek; 2. kuşatmak, sarmak, ablukaya almak (KAZTTTS 322).

Kırg. **kurķa-**: kuşatmak, ķevirmek (KS 524).

kurt ‘kurtķuk’ (CCI 518).

Tat. **ķort**: 1. ipek bōceęi vb. kurt; 2. an, bal arısı; 3. tırtıl; 4. asalak, parazit; 5. bir iře ařırı dūřkūn kimse (KA-TTS 299).

Kzk. **ķurt**: kurtķuk, solucan, kurt (KAZTTTS 339).

Kırg. **kurt**: kurt, solucan (KS 410).

kurtka ‘yaşlı kadın, kocakarı’ (CCII 765), *emegen* ‘a.m.’ (CCII 698).

Tat. **ķortķa**: yaşlı kadın (KA-TTS 300).

Kzk. ø

Kırg. ø

kurtley ‘meyve kurdu gibi, kurtķuk gibi’ (CCII 765).

Tat. ø

Kzk. **ķurttay, ķurtaķanday**: çok kūķuk, kūķucuk, ufacık (KAZTTTS 339).

Kırg. **kurt**: kurt, solucan (KS 410).

kuru ‘kurumuş olan, kuru’ (CCI 518; CCII 765).

Tat. **ķori**: 1. kuru, ıslanmamış; 2. kurak, yağışsız; 3. boş, bir Şeyi olmayan; 4. âdı (KA-TTS 298).

Kzk. **ķurģak**: 1. kurumuş, kuru; 2. yağışsız, kurak; 3. kuru (öksürük); 4. boş, fuzulî (KAZTTTS 338).

Kırg. **kuru**: 1. kuru (yaşın karşıtı); 2. boş, hiķbir Őeysiz (KS 525).

kurulta ‘kurultay’ (CCII 765).

Tat. **ķoriltay**: kurultay (KA-TTS 299).

Kzk. **ķuriltay**: kurultay (KAZTTTS 339).

Kırg. **kurultay**: kurultay (TKS 561).

kurum ‘is, kurum’ (CCII 765).

Tat. **ќorım:** 1. kurum, is; 2. matbaada kullanılan birr tür kara mürekkep (KA-TTS 299).

Kzk. **ќurım:** kurum bağlamış, islenmiş keçe (KAZTTTS 339).

Kırg. ø

kuru üzüm ‘kuru üzüm’ (CCI 518).

Tat. **yözëm ciměšë:** kuru üzüm (TTS 333).

Kzk. ø

Kırg. ø

kus- ‘kusmak’ (CCI 518).

Tat. **kos-:** 1. kusmak; 2. iğrenmek (KA-TTS 300).

Kzk. **ќus-:** 1. kusmak, istifra etmek; 2. çalınan malı kullanamayıp sahibine geri vermek (KAZTTTS 340).

Kırg. **kus-:** kusmak (KS-BKS 340)

kustun- ‘sık ve yoğun bir biçimde nefes almak’ (CCI 518), *kustunmak* ‘sık ve yoğun bir biçimde nefes alma’ (CCI 519).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kuş ‘kuş’ (CCII 765).

Tat. **ќoş:** 1. kuş; 2. uçak (KA-TTS 300).

Kzk. **ќus:** kuş (KAZTTTS 340).

Kırg. **ќuş:** (karş. çımçık, ilbeesin) 1. yırtıcı kuş, alıcı kuş; 2. atmacanın astur palumbaius denilen nevi (dişisi); 3. kuş (KS 526).

kuş süti ‘kuş sütü’ (CCII 765).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kuthar-→ kutkar-.

kutkar-, kuthar- ‘kurtarmak’ (CCII 765, CCII 765).

Tat. **ќotќar-:** kurtarmak, azat etmek, serbest bırakmak (KA-TTS 301).

Kzk. **ќurќar-:** 1. kurtarmak; 2. azad etmek, özgür bırakmak (KAZTTTS 340).

Kırg. **kutkar-:** kurtarmak, halâs etmek, yardımına yetişmek (KS 527).

kutkardaçı ‘kurtarıcı’ (CCII 765).

Tat. **ќotќaruçı:** kurtarıcı (TTS 197).

Kzk. **ꞑutķaruvꞑı:** kurtarıcı (KAZTTTS 340).

Kırg. **kutkaruuçu:** kurtarıcı (KS 527); **kutkargıç:** kurtarıcı, halâskâr (KS 527).

kutkaruvsa- ‘kurtarmak istemek’ (CCII 766).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kutlu ‘kutsal, kutlu’ (CCII 766).

Tat. **ꞑotlı:** 1. güzel, sevimli; 2. mutlu, kutlu (KA-TTS 301).

Kzk. **ꞑutti:** mübarek, kutlu (KAZTTTS 340).

Kırg. **kuttuu:** uğurlu, bereketli (KS 527).

kutul- ‘kurtulmak’ (CCI 519; CCII 766), *kutulmak, kutılmak* ‘kurtulma işi, kurtulma’ (CCI 519, CCII 766).

Tat. **ꞑotıl-:** 1. kurtulmak, savuşturmak, atlatmak, beladan uzaklaşmak, azat olmak; 2. beklenen büyük bir zarardan ucuz kurtulmak; 3. askerlikten muaf tutulmak; 4. çocuk doğurmak, yavrulamak (KA-TTS 300).

Kzk. **ꞑutıl-:** kurtulmak, serbest, azat olmak (KAZTTTS 340).

Kırg. **kutul-:** kurtulmak (KS 527).

kutuluş ‘kurtuluş’ (CCII 766).

Tat. **ꞑotıluv:** kurtuluş (TTS 197).

Kzk. ø

Kırg. **kutuluş:** kurtuluş (TKS 560).

kutur- ‘hiddetlenmek, öfkelenmek, kudurmak’ (CCII 766).

Tat. **ꞑotur-:** 1. kudurmak, kuduz olmak; 2. delirmek, kendini kaybetmek; 3. (doğa olaylarında) güçlenerek devam etmek (KA-TTS 300).

Kzk. **ꞑutır-:** 1. kudurmak; 2. yersiz, dengesiz davranmak (KAZTTTS 341).

Kırg. **kutur-:** 1. kudurmak, taşkınlık etmek; 2. azmak, heyecan ve tehevüre gelmek, zaptolunmaz bir hale gelmek; 3. alkolleşmek (içkiler hakkında) (KS 528).

kuv ‘1. soluk, renksiz, solgun; 2. kuru, kurumuş’ (CCII 766).

Tat. **ꞑav:** kav, kibrit (KA-TTS 378).

Kzk. **ꞑuv:** 1. kurumuş, sararmış; 2. geçici fâni, yalan (KAZTTTS 325).

Kırg. **kuu:** ak, beyaz (köpek ve bazan da başka hayvanlar hakkında), soluk, soluk sarı (KS 528).

kuvuķ ‘saman’ (CCII 766).

Tat. **ķuvak**: 1. Çalı, funda; 2. Çalılık, fundalık (KA-TTS 308).

Kzk. ø

Kırg. ø

kuyaş ‘güneş’ (CCI 519; CCII 767).

Tat. **ķoyaş**: 1. güneş; 2. aydınlık ve mutluluk kaynağı (KA-TTS 301).

Kzk. ø

Kırg. ø

kuyışkan ‘atın kuyruğu altından geçirilen kayış, kuskun’ (CCI 519).

Tat. ø

Kzk. **ķuyıřkan**: hayvanın kuyruğu altında geçirilerek eyere bağlanan kayış, kuskun (KAZTTTS 331).

Kırg. **ķuyuřkan**: kuskun (KS 532).

kuymi → koymi.

kuyruğ → kuyruk.

kuyruk, kuyruğ ‘kuyruk’ (CCI 519, CCII 767).

Tat. **ķoyrıķ**: 1. kuyruk; 2. iki yüzlü, mürai (KA-TTS 302).

Kzk. **ķuyrıķ**: 1. kuyruk; 2. insan ve hayvanların art tarafı; 3. bir şeyin sivriltilmiş ucu; 4. bir şeyin sonu (KAZTTTS 331).

Kırg. **ķuyruk**: 1. kuyruk, 2. kadın “sarığı” nın arkaya sarkan kısmı (bu manayla bazan kuyruk alęi dahi denilir); 3. yaradak (birine tâbi olan ve daima onu tutan); 4. zürriyet (KS 532).

kuyu ‘kuyu’ (CCI 519; CCII 767).

Tat. **ķoyı**: kuyu (KA-TTS 301).

Kzk. **ķuyı**: Çukur, hendek (KAZTTTS 331); **ķudıķ**: kuyu (KAZTTTS 330).

Kırg. **ķuduk**: kuyu (KS 516).

kuyun ‘kasıręa’ (CCII 767).

Tat. **ķoyın**: sağanak (KA-TTS 302).

Kzk. **ķuyın**: kasıręa, hortum (KAZTTTS 330).

Kırg. **ķuyun**: kasıręa (TKS 483).

kübe ‘örme zırh’ (CCI 515).

Tat. **ķöbe**: zırh (KA-TTS 224).

Kzk. **ķöbe**: bahadırların giydiği zırh (KAZTTTS 241).

Kırg. ø

küç ‘1. güç, kuvvet; 2. zor, zorluk’ (CCI 519; CCII 767).

Tat. **köç-:** 1. güç, enerji; 2. yaşama gücü; 3. iş yapma kabiliyeti; 4. askerî kuvvet (KA-TTS 224).

Kzk. **küş:** 1. güç, kuvvet; 2. etki, tesir; 3. birim zamanda yapılan iş; 4. askerî güç, askerî potansiyel; 5. ağırlık (KAZTTTS 262).

Kırg. **küç:** 1. kuvvet, güç, kudret, güçlü kuvvetli; 2. bir hizmet mukabilinde eğreti alınan iş hayvanı (KS 534).

küçe- ‘zor kullanmak, zorlamak’ (CCII 767).

Tat. **küçen-:** 1. kendini zorlamak, zorlanmak; 2. çabalamak, gayret etmek (KA-TTS 224).

Kzk. **küşte-:** zorlamak, güç kullanmak (KAZTTTS 262).

Kırg. **küçö-:** kuvvetlenmek, şiddetlenmek, kuvvet almak (KS 534); **küçön-:** kendini zorlamak, ıkmak, bütün gücünü sarfetmeye çalışmak, kuvvet göstermek (KS 534).

küçen- ‘uğraşmak, çabalamak, gayret etmek’ (CCII 767), *katulan-* ‘a.m.’ (CCII 728).

Tat. **küçen-:** 1. kendini zorlamak, zorlanmak; 2. çabalamak, gayret etmek (KA-TTS 224).

Kzk. **küş sal-:** çabalamak (TTKATS 153); **küşte-:** zorlamak, güç kullanmak (KAZTTTS 262).

Kırg. **küçön-:** kendini zorlamak, ıkmak, bütün gücünü sarfetmeye çalışmak, kuvvet göstermek (KS 534).

küçlü ‘güçlü, kuvvetli, sağlam’ (CCI 520; CCII 767).

Tat. **köçlë:** 1. güçlü, kuvvetli; 2. etkili; 3. yetenekli (KA-TTS 225).

Kzk. **küşti:** 1. güçlü, kuvvetli; 2. sağlam; 3. sert, tesirli (KAZTTTS 262).

Kırg. **küçtüü:** güçlü- kuvvetli (KS 534).

küçmen ‘güçlü’ (CCII 767).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

küçsiz ‘zayıf, düşkün, güçsüz’ (kimse) (CCII 768).

Tat. **köçşëz:** güçsüz (TTS 140).

Kzk. **küşsiz:** güçsüz, kuvvetsiz (KAZTTTS 262).

Kırg. **küçsüz:** güçsüz (TKS 316).

küden (?) (CCII 768).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kügürçinley ‘güvercin gibi’ (CCII 768).

Tat. **kügerçën:** güverçin (KA-TTS 236).

Kzk. **kögerşin:** güvercin (KAZTTTS 242).

Kırg. **kögüčkön:** güvercin (KS 498).

kükel (< Mo. kögül) ‘kara diken, dikenli bir tür çalı’ (CCII 768).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kül- ‘gülmek’ (CCI 520).

Tat. **köl-:** 1. gülmek, neşelenip kahkaha atmak; 2. tebessüm etmek; 3. alay etmek, şağılamak; 4. tenkit etmek (KA-TTS 225).

Kzk. **kül-:** 1. gülmek; 2. dalga geçmek, alay etmek (KAZTTTS 256).

Kırg. **kül-:** gülmek (KS 535).

külik ‘çabuk, hızlı, çevik’ (CCII 768), *érüv* ‘a.m.’ (CCII 703), *tırak* ‘a.m.’ (CCII 841), *yürük* ‘a.m.’ (CCII 900).

Tat. ø

Kzk. **külik:** 1. yürük, çok hızlı giden at.; bir tür at yarışı (KAZTTTS 257).

Kırg. **külük:** koşu atı, yürük at (KS 536).

külmek ‘alay’ (CCI 520).

Tat. **kölüv:** 1. gülmek, neşelenip kahkaha atmak; 2. tebessüm etmek; 3. alay etmek, şağılamak; 4. tenkit etmek (KA-TTS 225).

Kzk. ø

Kırg. ø

külte ‘ekin demeti’ (CCII 768).

Tat. **költe:** 1. hasat edilen ekinlerden yapılmış demet; 2. bir kaynaktan çıkan güçlü ışık veya ateş demeti (KA-TTS 226).

Kzk. **külte:** yumak (KAZTTTS 257).

Kırg. ø

külte bag ‘ekin demeti, ekin bağı’ (CCII 768).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kültkün ‘gülüş, gülme’ (CCI 520).

Tat.

Kzk. **külki**: gülüş (TTKATS 333).

Kırg. **külkü**: gülüş, gülme (KS 536).

kümiş, kömiş ‘gümüş’ (CCI 520; CCII 768, CCII 756).

Tat. **kömëş**: 1. gümüş; 2. gümüş para; 3. yankılı çınlayan ses (KA-TTS 226).

Kzk. **kümis**: gümüş, sim (KAZTTTS 257).

Kırg. **kümüş**: gümüş, gümüştan olan (KS 537).

kümüşley ‘gümüş gibi’ (CCII 768).

Tat. ø

Kzk. **kümistey**: gümüş gibi, parlak (KAZTTTS 257).

Kırg. ø

kün ‘24 saatlik zaman dilimi, gün’ (CCI 520; CCII 768).

Tat. **kön**: 1. gün; 2. güneş; 3. hayat; 4. rahat ve iyi yaşama (KA-TTS 226).

Kzk. **kün**: 1. güneş; 2. gün, gündüz; 3. tam gün, 24 saat; 4. vakit, zaman; 5. hava durumu (KAZTTTS 258).

Kırg. **kün**: 1. güneş; 2. gün; 3. zaman, zamanlar, devir; 4. hava durumu; 5. hayat (KS 537).

kün- ‘1. kabul etmek, itiraf etmek, razı olmak; 2. teşekkür etmek’ (CCII 769).

Tat. **kün-**: 1. razı olmak, tasdik etmek; 2. alışmak; 3. alışkanlık edmek (KA-TTS 239).

Kzk. **kön-**: 1. ikna olmak, kabul etmek, yapmaya razı olmak; 2. sabretmek, göğüs germek (KAZTTTS 247).

Kırg. **kön-**: 1. muvafakat etmek; 2. alışmak (KS 502).

küñ ‘cariye’ (CCI 520), *karavaş* ‘a.m.’ (CCI 492).

Tat. ø

Kzk. **küñ**: köle (kadın), cariye (KAZTTTS 259).

Kırg. **küñ**: köle kadın, cariye (KS 538).

kün batışı ‘batı, güneşin battığı taraf’ (CCI 520).

Tat. **künbatış**: 1. batı; 2. batı Avrupa (KA-TTS 227).

Kzk. **künbatıs**: batı, gün batımı (KAZTTTS 258).

Kırg. **kün batış**: garp, batı (KS 99).

kündeği ‘her gün’ (CCI 521), *künde künde* ‘a.m.’ (CCI 521).

Tat. **köndegë**: her günkü, mutad (KA-TTS 227).

Kzk. **künbe-kün**: günbegün, her gün, günde (KAZTTTS 258); **künde-künde**: her gün (KAZTTTS 258).

Kırg. **kündük**: 1. günlük, günlükçü; 2. her gün vaki olan maişet kaygıları (KS 538).

künde künde ‘her gün’ (CCI 521), *kündeği* ‘a.m.’ (CCI 521).

Tat. **köndegë**: her günkü, mutat (KA-TTS 227).

Kzk. **künde-künde**: her gün (KAZTTTS 258); **künbe-kün**: günbegün, her gün, günde (KAZTTTS 258); **künbe-küngi**: günlük, her günkü (KAZTTTS 258); **künbe-kündik**: her günlük, günlük (KAZTTTS 258).

Kırg. **kündük**: 1. günlük, günlükçü; 2. her gün vaki olan maişet kaygıları (KS 538).

kün érte ‘sabah vakti’ (CCI 521), *tañ érte* ‘a.m.’ (CCI 565).

Tat. **irte**: 1.sabah; 2. erken (KA-TTS 175).

Kzk. **erte**: 1. erken; 2. eskiden, önceden (KAZTTTS 143).

Kırg. **erteñ menen**: sabah (TKS 736).

küni ‘cariye, metres, sevgili, oynaş’ (CCI 521), *oynaş* ‘a.m.’ (CCI 537).

Tat. ø

Kzk. **künj**: köle (kadın), cariye (KAZTTTS 259).

Kırg. **künü**: 1. kuma, bir kocanın karıları biri birine nisbeten; 2. rakip kadın (KS 540).

künilemek ‘kıskanma (işi), haset, gıpta’ (CCII 769).

Tat. **könlev**: kıskanmak (TTS 184).

Kzk. **künde-**: kıskanmak, haset etmek, çekememek, günülemek (KAZTTTS 258).

Kırg. **künülöştük**: kıskançlık, rekabet (kadınlar hakkında) (KS 540).

kün toguş, kün tovuş, kün tovuşı ‘doğu, güneşin doğduğu taraf’ (CCII 769; CCII 769; CCI 521).

Tat. **könçigış**: 1. doğu; 2. doğu ülkeleri (KA-TTS 227).

Kzk. **künşigış**: doğu (KAZTTTS 259).

Kırg. ø

künüçi ‘kıskanç’ (CCII 769).

Tat. **könleşüçen, könlevçen**: kıskanç (TTS 185).

Kzk. **kızğansaç**: kıskanç (KAZTTTS 342).

Kırg. **künüçü**: rakip kadın (KS 540); **künüçülük**:kadın kıskançlığı (KS 540).

kür ‘iri, aşın, büyük, gür’ (CCII 770).

Tat. **kör**: 1. gür, gürbüz, semiz; 2. yağlı et; 3. keyifli, neşeli (KA-TTS 228).

Kzk. **kürildegan**: gür (TTKATS 336).

Kırg. **kür:** 1. gür, tam kuvvetinde bulunma; 2. kusursuz, eksiksiz olan; 3. tam refah ve kifayet durumu (KS 540).

küre (< Far. kūra) ‘maden eritmede kullanılan fırın, döküm ocağı’ (CCI 521).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

kürek ‘fırın küreği, kürek’ (CCI 521).

Tat. **körek:** kürek (KA-TTS 228).

Kzk. **kürek:** kürek (KAZTTTS 260).

Kırg. **kürök:** kürek (KS 541).

kürle- ‘böğürmek, bağırarak’ (CCII 770).

Tat. **gürle-:** 1. gürlemek, çağlamak; 2. işler yolunda gitmek (KA-TTS 139).

Kzk. **gürilde-:** gürüldemek, gürlemek (KAZTTTS 113); **kürilde-:** gürüldemek, gümbürdemek (KAZTTTS 261).

Kırg. **kürkürö-**, 1. gürlemek, gürültü yapmak 2. horuldanmak (domuz hakığında) (KS 541).

kürük ‘körük’ (CCI 521).

Tat. **kürək:** körük (TTS 194).

Kzk. **körük:** körük (KAZTTTS 250).

Kırg. **köörük:** demirci körüğü (KS 505).

küsen- ‘arzu etmek, istemek’ (CCI 521), *küsenç* ‘arzu, istek, özlem, umut’ (CCII 770), *küsenmek* ‘arzu etme, isteme’ (CCI 521).

Tat. **kösen-:** istemek, arzu etmek, ümit etmek (KA-TTS 229).

Kzk. **kökse-:** çok arzu etmek, çok istemek (KAZTTTS 244).

Kırg. **köksö-:** arzu etmek, şiddetle arzu etmek (KS 498).

küsenç ‘arzu, istek, özlem, umut’ (CCII 770), *küsen-* ‘arzu etmek, istemek’ (CCI 521).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **küsöö:** özlem (TKS 688).

küsengen ‘arzu, istek, dilek’ (CCII 770).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **küsöö:** özlem (TKS 688).

küşen- ‘tekrarlamak’ (CCII 770).

Tat. **küſen-:** geviſ getirmek, çiğnemek (KA-TTS 245).

Kzk. ø

Kırg. ø

küt- ‘(hayvan) otlatmak, gütmek’ (CCII 770).

Tat. **köt-:** hayvan gütmek (KA-TTS 229).

Kzk. **küt-:** 1. beklemek; 2. ağırlamak, ikramda bulunmak; 3. bakmak, gütmek (KAZTTTS 260).

Kırg. **küt-:** itina etmek, uğraşmak, *mal küt-* hayvan gütmek, hayvan yetiştirmek, hayvan beslemekle meşgul olmak (KS 542).

kütöv ‘sürü, topluluk’ (CCII 770).

Tat. **kötüv:** 1. sürü; 2. kalabalık topluluk (KA-TTS 229).

Kzk. ø

Kırg. ø

kütövçi ‘çoban’ (CCII 770).

Tat. **kötüçë:** 1. çoban; 2. takım sporlarında oyunu çekip götüren en başarılı oyuncu (KA-TTS 229).

Kzk. **kütüvşi:** 1. dadı, hizmetçi, bakıcı; 2. bekçi (KAZTTTS 261).

Kırg. ø

küvezlü ‘gururlu, kibirli, mağrur’ (CCII 770).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

küvür- ‘yönelmek, doğrultmak, girdirmek’ (CCII 770).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

küy- ‘beklemek’ (CCI 522; CCII 771).

Tat. **köy-:** 1. yanmak, dış tarafı kömürleşmek; 2. kurumak; 3. kızmak; 4. çok susamak; 5. hasretle beklemek, endişesi olmak, kaygılanmak (KA-TTS 230).

Kzk. **küy-:** 1. yanmak, tutuşmak; 2. içi kan ağlamak (KAZTTTS 254).

Kırg. **küy-:** yanmak (TKS 940).

küydür- ‘yakmak, tutuşturmak’ (CCI 522), *köy-* ‘yanmak’ (CCII 762).

Tat. **köydër-:** 1. yakmak; 2. üzme; 3. sert eleştirmek (KA-TTS 230).

Kzk. **küydür-**: 1. yakmak, yandırmak; 2. haksız yere suçlamak, iftira etmek, karalamak; 3. üzme, zor durumda bırakmak, kalp kırmak (KAZTTTS 254).

Kırg. **küydür-**: yakmak, her yandan yakmak, acıtmak, incitmek (KS 544).

küyelek ‘hoppa, hafif meşrep (kimse)’ (CCII 771).

Tat. **küyelek**: boş yere endişelenen, huzursuz kimse (KA-TTS 230).

Kzk. **küyeleş**: kirli, pasaklı, pis (KAZTTTS 255).

Kırg. **küykölök**: 1. çabuk kızan; 2. dokunaklı, incitici (KS 544).

küyegü ‘damat, güvey’ (CCI 522), *küyöv* ‘a.m.’ (CCII 771).

Tat. **kiyev**: güvey, damat (KA-TTS 216).

Kzk. **küyev**: 1. koca, eş; 2. damat, güvey (KAZTTTS 255).

Kırg. **küyöö**: güveyi, damat, genç koca (KS 544).

küyme ‘çadır, ev’ (CCII 771).

Tat. ø

Kzk. **kiyiz üy**: çadır (TTKATS 153).

Kırg. ø

küyöv ‘damat, güvey’ (CCII 771), *küyegü* ‘a.m.’ (CCI 522).

Tat. **kiyev**: güvey, damat (KA-TTS 216).

Kzk. **küyev**: 1. koca, eş; 2. damat, güvey (KAZTTTS 255).

Kırg. **küyöö**: güveyi, damat, genç koca (KS 544).

küyürtin ‘aşağıdan’ (CCII 771).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

küz ‘sonbahar, güz’ (CCI 522), *küzün* ‘güzün, güz mevsiminde’ (CCII 771).

Tat. **köz**: güz, sonbahar (KA-TTS 231).

Kzk. **küz**: güz, sonbahar (KAZTTTS 254).

Kırg. **küz**: güz, sonbahar (KS 545).

küz ay ‘sonbahar, güz ayı’ (CCI 522).

Tat. ø

Kzk. **küzdigüni**: güz günleri, güz aylarında (KAZTTTS 254).

Kırg. ø

küzgü ‘ayna’ (CCI 522).

Tat. **közgë**: ayna (KA-TTS 232).

Kzk. ø
Kırg. **küzgü**: ayna (KS 545).

küzün ‘güzün, güz mevsiminde’ (CCII 771), *küz ay* ‘sonbahar, güz ayı’ (CCI 522).
Tat. **közən**: güzün, sonbaharda (KA-TTS 232).
Kzk. **küzgi**: güz vakti, sonbahar
Kırg. **küzgü**: güze ait (KS 545).

-L-

laal (< Ar. la‘l) ‘parlak kırmızı renkte, billurlaşmış değerli bir taş, lal’ (CCI 522).
Tat. **lal**: lal taşı (TTS 201).
Kzk. ø
Kırg. **laal**: lâl (TKS 574).

laçato (< ?) ‘bir tür çizgili kumaş’ (CCI 522), *mondobari* ‘a.m.’ (CCI 527).
Tat. ø
Kzk. ø
Kırg. ø

laḥab (< Ar. laḥab) ‘lakap’ (CCI 522).
Tat. ø
Kzk. **laḥap**: yalan, aslı olmayan haber “laḥap at” lakap adı (KAZTTTS 356).
Kırg. **lakap**: lakap (TKS 574).

laḥan⁽¹⁾ (< Yun. laḥano) ‘lahana’ (CCI 523).
Tat. ø
Kzk. ø
Kırg. ø

lahan⁽²⁾ (< Far. lagan) vaftiz leğeni, vaftiz teknesi (CCII 771).
Tat. ø
Kzk. ø
Kırg. **ilegen**: tabak, leğen (KS 366).

last (< Far. lāst) ‘ham ipek’ (CCI 523).
Tat. ø
Kzk. ø
Kırg. ø

layıḥ (< Ar. lāyīḥ) ‘uygun, yaraşır, layık’ (CCII 771).
Tat. **layıḥ**: layık, değer, yaraşır, uygun (KA-TTS 312).

Kzk. **layık:** uygun, lâyük, makul, münasip (KAZTTTS 355).
Kırg. **layık, ılayık:** lâyük, münasip (KS 546, KS 351).

lenger (< Far. langar) ‘çapa, gemi çapası’ (CCII 772).

Tat. **leŋger:** çapa (TTS 83).

Kzk. **leŋgir:** çapa deliği (gemi) (KAZTTTS 358).

Kırg. ø

Liban (öz. is.) ‘Kutsal deniz kızı’ (CCII 772).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

liman (< Yun. limáni) ‘liman’ (CCI 523).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

limon (< Far. līmōn) ‘limon’ (CCI 523).

Tat. **limon:** 1. limon; 2. limon ağacı (KA-TTS 316).

Kzk. **limon:** limon, limon ağacı (KAZTTTS 358).

Kırg. **limon:** limon (KS 547).

Lonbardi ketanı (< Lombardia + Ar. kettān + T.) ‘İtalya ‘nın Lombardia bölgesinde üretilen bir tür keten kumaş’ (CCI 523).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

Lukas (öz. is.) ‘Dört İncil ‘den birinin yazarı, Aziz Luka’ (CCII 772).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

-M-

maa → maña.

maacun (< Ar. ma‘cūn) ‘macun’ (CCI 523).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

maana (< Far. māna) ‘1. tür, nitelik, çeşit; 2. şekil, tarz, biçim’ (CCI 523), *türlü* ‘a.m.’ (CCI 586).

Tat. **meğne**: 1. ifade, meram, mana, anlam; 2. önem; 3. derece (KA-TTS 330).

Kzk. **mağına**: 1. anlam, mana; 2. içerik, nitelik, muhteva (KAZTTTS 361).

Kırg. **mana, maani**: mâna, mefhûm (KS 548, KS 548).

maçı ‘1. erkek kedi; 2. kedi’ (CCI 523).

Tat. **meçë**: kedi (KA-TTS 329).

Kzk. **mısıq**: kedi (KAZTTTS 393).

Kırg. **madıl**: yabani kedi (KS 549).

magar (< Far. magar) ‘belki, meğer’ (CCI 524), *bolğay kim* ‘a.m.’ (CCI 446).

Tat. **meger**: 1. meğer, fakat, lakin; 2. yine de, her şeye rağmen (KA-TTS 330).

Kzk. ø

Kırg. ø

magat (< Mo. magad) ‘muhakkak, şüphesiz, elbette, gerçekten’ (CCI 524; CCII 772), *elbet* ‘a.m.’ (CCI 465).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

mahak (< Ar. miḥakk) ‘mihenik taşı’ (CCI 524).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

mahmuda (< Ar. maḥmūda) ‘mahmude otu ve bu otun köklerinden çıkarılan, hekimlikte kullanılan, reçineye benzer bir madde’ (CCI 524).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

maḥsıt (< Ar. maḥşūd) ‘maksat, niyet’ (CCII 772).

Tat. **maḥsat**: 1. maksat, amaç; 2. hedef (KA-TTS 320).

Kzk. **maḥsat, maḥsut**: maksat, amaç, gaye (KAZTTTS 364).

Kırg. **maksat**: gaye, niyet, arzu, maksat (KS 550).

maḥta-(< Mo. magta-) ‘övmek, methetmek’ (CCII 772), *öv-* ‘a.m.’ (CCII 797).

Tat. **maқта-**: övmek, daima iyi taraftlarından söz etmek (KA-TTS 320).

Kzk. **maқта-**: övmek, methetmek (KAZTTTS 364).

Kırg. **makta-**: övmek, methetmek (KS 550).

makala (< Ar. maḥalla) ‘mahalle’ (CCI 524).

Tat. **meḥelle**: 1. şehir veya köyün bir camiye bağlı olan kısmı; 2. mahalle (KA-TTS 331).

Kzk. ø

Kırg. **maala**: 1. mahalle (şehirin, kasabanın bir kısmı); 2. (çin kırgızlarında) meskûn mahal (KS 548).

malaham (< Ar. marham) ‘deriye sürülerek kullanılan ilaç, merhem’ (CCI 524), *ot⁽¹⁾* 1. yabancı bitki, ot; 2. ilaç, deriye sürülen merhem; 3. koku, parfüm’ (CCI 535).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

mamuḥ (< Far. panbūḳ) ‘pamuk’ (CCI 524, CCII 773).

Tat. **mamık**: 1. pamuk; 2. pamuklu; 3. hayvan yünü, kıl, tüy; 4. yeni yağın yumuşak kar (KA-TTS 322).

Kzk. **mamık**: 1. yumuşacık kuş tüyü; 2. kuş tüyünden yapılan yastık (KAZTTTS 366).

Kırg. **mamık**: kuş tüyü (KS 548).

man- ‘suya batırmak, içine daldırmak, banmak’ (CCII 773).

Tat. **man-**: 1. suya batırmak, banmak; 2. boyamak, boyaya yatırmak; 3. kaplamak; 4. yumruğu kondurmak, burmak (KA-TTS 322).

Kzk. **mal-**: batırmak, banmak, bandırmak, doldurmak (KAZTTTS 365).

Kırg. **mal-**: daldırmak, bandırmak (KS 550).

maḥa ‘bana’ (CCI 524; CCII 773).

Tat. **miḥa**: bana (TTS 51).

Kzk. **maḥan**: bana (TTKATS 83).

Kırg. **maga**: bana (TKS 93).

manaysız ‘sınırsız, ölçüsüz’ (CCII 773).

Tat. ø

Kzk. **maḥay**: etraf, çevre, civar, havali (KAZTTTS 367).

Kırg. ø

maḥdanus (< Yun. makedonisi) ‘maydanoz’ (CCI 525).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

mañkakak ‘uyuşuk, tembel, üşengeç, ihmalkâr’ (CCII 773), *çaman* ‘a.m.’ (CCII 680), *ézik* ‘a.m.’ (CCII 707), *kéçöv* ‘a.m.’ (CCII 731), *kersenc* ‘a.m.’ (CCII 735), *yuvançay* ‘a.m.’ (CCII 898).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **mañka** 1. sakağı, rüam hastalığı; 2. hımhım (KS 553).

mañlay (< Mo. mañlay) ‘alın’ (CCI 525).

Tat. **mañlay, mañgay**: 1. alın; 2. dağın en yüksek dik yeri (KA-TTS 324, KA-TTS 323).

Kzk. **mañday**: 1. alın; 2. kapının üst tarafı; 3. öncü bölük, avangart; 4. bir şeyin en iyisi, seçkin, güzide (KAZTTTS 367).

Kırg. **mañday**: alın (KS 552).

manna ‘(Hr.) kudret helvası’ (CCII 773).

Tat. **mana**: kudret helvası, ben (KA-TTS 322).

Kzk. ø

Kırg. ø

mañra- ‘melemek’ (CCII 773).

Tat. ø

Kzk. **mañıra-**: (koyun, keçi) melemek (KAZTTTS 368).

Kırg. **maara-**: melemek (KS 548).

marcand (< Ar. marcān) ‘mercan’ (CCI 525).

Tat. **mercen**: 1. deniz mercanı, 2. mercan taşı (KA-TTS 332).

Kzk. **marjan**: 1. mercan; 2. ender, az rastlanan nesne (KAZTTTS 368).

Kırg. **marcan**: mercan (KS 554).

marcumak (< Far. marcūmak) ‘mercimek’ (CCI 525).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

Maria, Mariam, Mariam katun, Maryam, katun ‘ (öz. is.) Hz. Meryem’ (CCII 773, CCII 774, CCI 525, CCII 774).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

marul (< Yun. marúli) ‘marul’ (CCI 525).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **marul:** merul (TKS 597).

maskara (< Ar. maşhara) ‘hokkabaz, palyaço, oyuncu’ (CCI 525), *oyunçı* ‘a.m.’ (CCI 536).

Tat. ø

Kzk. **maşkara:** maskaralık, rezalet (KAZTTTS 369).

Kırg. **maskara:** rezalet, kepaze olmaklık, alay etme (KS 555).

maşa (< Far. māşe) ‘maşa’ (CCI 525).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

matel (< Ar. maṭal) ‘mana, anlam’ (CCII 774).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

mayan (< Far. māyan) ‘başlıca, esas olarak, esasen’ (CCI 525).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

maydan (< Ar. maydān) ‘açık alan, meydan’ (CCI 525).

Tat. **meydan:** 1. meydan, alan; 2. (geometri) alan (KA-TTS 334).

Kzk. **maydan:** 1. savaş alanı; 2. savaş, harp; 3. meydan, alan; 4. bir işle uğraşan kimselerin oluşturduğu topluluk, birlik, alem, dünya (KAZTTTS 362).

Kırg. **maydan:** 1. muharebe alanı, cephe; 2. işlenmiş saha, işlenmiş toprak, tarla (KS 555).

maymaçık ‘paytak, çarpık bacaklı’ (CCII 774).

Tat. ø

Kzk. **maymaç:** paytak, çarpık bacaklı (KAZTTTS 363).

Kırg. **maymak:** eğri bacak, eğri kol, hantal (KS 558).

maymun (< Ar. meymūn) ‘maymun’ (CCI 526).

Tat. **maymıl:** maymun (KA-TTS 328).

Kzk. **maymıl:** 1. maymun; 2. taklitçi kimse (KAZTTTS 363).
Kırg. **maymıl:** maymun (KS 558).

méçele sert kabuk, deri (CCII 774).

Tat. ø
Kzk. ø
Kırg. ø

medet (< Ar. madat) ‘1. yardım; 2. yardımcı’ (CCII 774).

Tat. **medet:** medet (yardım isteyip Allah’a valvarmak) (TTS 221).
Kzk. ø
Kırg. **medet:** yardım, medet, imdat (KS 560).

mén ‘ben (teklik birinci kişi zamiri)’ (CCI 526; CCII 775).

Tat. **min:** ben (KA-TTS 343).
Kzk. **min:** 1. ben (KAZTTTS 377).
Kırg. **men:** ben (KS 562).

meñ ‘beyin’ (CCI 526).

Tat. **miy:** 1. beyin; 2. akıl (KA-TTS 345).
Kzk. **miy:** 1. beyin; 2. şuur, bilinç (KAZTTTS 379).
Kırg. **mee:** beyin, dimağ (KS 562).

méñgü, méñü, méñi ‘ebedî, sonsuz’ (CCII 776, CCII 776, CCII 776).

Tat. **meñgë:** 1. ebedî, daimî, aralıksız; 2. hiçbir zaman; 3. uzun vakit; 4. ömür boyu (KA-TTS 332).
Kzk. **mäñgi:** 1. sonsuz, ebedî, bakî, bengi; 2. ebediyen, sonsuza dek (KAZTTTS 373).
Kırg. **meñgi, mañgi:** ebedî (KS 562, KS 553).

méñi → méñgü.

méñilük → méñülük.

méñü → méñgü.

méñüdeş ‘birlikte sonsuz olan, ebedîliği birlikte paylaşan’ (CCII 776).

Tat. ø
Kzk. ø
Kırg. ø

méñülük → méñülük.

méñülük, méñilük, méñülik ‘1. ebedilik, sonsuzluk; 2. ebedî, sonsuz’ (CCII 777, CCII 776, CCII 776).

Tat. **mengëlëk:** sonsuzluk, ededîlik (KA-TTS 332).

Kzk. **mängilik:** ebedilik, sonsuzluk, bengilik (KAZTTTS 373).

Kırg. **mañgılık:** ebedîlik (KS 553).

méyiz ‘yüz, çehre, beniz’ (CCI 526), *çıray* ‘a.m.’ (CCI 458).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **münöz:** ahlâk, tabiat, seciye (KS 579).

mı → mü.

mıh (< Far. mīh) ‘büyük çivi, mıh’ (CCI 526; CCII 777), *kadav* ‘a.m.’ (CCI 488).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **mık:** çivi (KS 564).

mi → mü.

mihir (< Far. mihr) ‘sevgi, aşk’ (CCII 777).

Tat. **mihërbän:** şevkat, sevecenlik (KA-TTS 341).

Kzk. **meyir:** iyi niyat, merhamet, şevkat, sevecenlik (KAZTTTS 376).

Kırg. **meyirman:** merhametli, nezaketli, halîm, mihirban (KS 564).

min- ‘çıkmaq, yükselmek’ (CCI 526; CCII 777), *agın-* ‘a.m.’ (CCI 415), *agınan-* ‘a.m.’ (CCI 7415).

Tat. **mëñ-:** 1. yukarı doğru çıkmak; 2. binmek; 3. artmak (KA-TTS 336).

Kzk. **min-:** binmek (KAZTTTS 393).

Kırg. **min-:** binmek, ata binerek gezmek (KS 567).

miñ ‘bin (sayı)’ (CCII 777).

Tat. **mëñ:** 1. bin; 2. pek çok, binlerce, hudutsuz (KA-TTS 336).

Kzk. **miñ:** bin (KAZTTTS 392).

Kırg. **miñ:** bin (KS 567).

mirer (< Ar. mīrāt) ‘miras’ (CCII 777).

Tat. **miras:** 1. miras; 2. tarihten gelen kültür birikimi (KA-TTS 344).

Kzk. **miras:** miras (KAZTTTS 381).

Kırg. **miras:** 1. miras; 2. (destanda) ölmekte olanın yahut ona tevcih edilen vedalaşma sözü (KS 575); **muras:** miras (KS 575).

miron (< Yun. myron) ‘İstanbul ‘da şarap, zeytinyağı ve çeşitli esanslarla hazırlanarak dünyadaki bütün Hristiyan Ortodoks kiliselerine gönderilen kutsal vücut yağı, günlük, tütsü, Mesih yağı’ (CCII 778).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

Misiha ‘(Hr.) Mesih, Hz. İsa’ (CCII 778).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

miskin (< Ar. miskīn) ‘1. zavallı, beceriksiz, âciz; 2. yumuşak huylu’ (CCII 778).

Tat. **mëskēn:** 1. bahtsız, mutluluktan mahrum olan, çaresiz; 2. başı deritte olan, başına bir bela gelen; 3. miskin, görünüşü acınacak hâlde olan (KA-TTS 337).

Kzk. **miskin:** zavallı, yoksul, miskin, fakir (KAZTTTS 394).

Kırg. **momun:** miskin (TKS 622).

mişmiş (< Ar. mişmiş) ‘kayıısı’ (CCI 526).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

miyançı (< Far. miyān + T.) ‘komisyoncu, ticarete arabulucu, tellal’ (CCI 526), *talal* ‘a.m.’ (CCI 563).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

moḥdak (< Mo. mohudag) ‘kör, küt, kesmez, anlayışsız, ahmak’ (CCII 778).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **mokok:** 1. kör (bıçak hakkında); 2. kalın kafa, balık beyinli (KS 568).

mohor (< Far. muhr) ‘mühür’ (CCI 527).

Tat. **möhër:** mühür (TTS 220).

Kzk. **mör:** 1. mühür; 2. mührün kâğıt üzerindeki damgası (KAZTTTS 385).

Kırg. **möör:** mühür, kendi adı yazılı olan mühür (KS 572).

mohorla-(< Far. muhr + T.) ‘mühürlemek’ (CCI 527).

Tat. **möhërle-**: mühürlemek (TTS 220).

Kzk. **mörle-**: mühürlemek, mühür basmak (KAZTTTS 385).

Kırg. **möörlö-**: mühütlemek (TKS 633).

mondobari (< Far. mondobāri) ‘bir tür çizgili kumaş’ (CCI 527), *laçato* ‘a.m.’ (CCI 522).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

mu → mü.

muhtaç (< Ar. muhtāç) ‘ihtiyaç sahibi, muhtaç’ (CCII 778).

Tat. **mohtac**: muhtac, fakir, yoksul (KA-TTS 346).

Kzk. **muhtaj**: ihtiyaç sahibi, gereksinim (KAZTTTS 386).

Kırg. **muktac**: muhtaç (KS 573).

muna ‘işte’ (CCI 527).

Tat. **moña**: buna (KA-TTS 348).

Kzk. **mına**: bu, şu (KAZTTTS 391).

Kırg. **mına**: işte (KS 565).

muñar ‘buna’ (CCI 527).

Tat. **moña**: buna (KA-TTS 348).

Kzk. **oğan, buğan**: buna (TTKATS 131).

Kırg. **buga**: buna (KS 141).

munça bunca, bu kadar (CCI 527; CCII 778).

Tat. ø

Kzk. **munşa, munşama**: bunca, bu kadar (KAZTTTS 391).

Kırg. **munça, mınça**: o kadar, bunca (KS 574, KS 565).

munçagina ‘birazcık, azıcık’ (CCI 527), *ançagina* ‘a.m.’ (CCI 420).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **munçalık, mınçalık**: o kadar (KS 574, KS 565).

munda ‘1. bunda, burada; 2. buraya, oraya’ (CCI 527, CCII 778)

Tat. **monda**: “bu” zamirinin bulunma hâli; bunda, burada (KA-TTS 347).

Kzk. **munda**: burada, bu yerde (KAZTTTS 387).

Kırg. **mında**: burada, işte burada (KS 565).

mundan ‘bundan’ (CCI 527).

Tat. **monnan**: “bu” zamirinin ayrılam hâli, bundan (KA-TTS 347).

Kzk. **munan**: bundan (KAZTTTS 386).

Kırg. **mından**: buradan, bundan, bunun içinden, ondan (KS 565).

munduz ‘saf, temiz, masum’ (CCII 779).

Tat. ø

Kzk. **muntazday**: temiz (TTKATS 700).

Kırg. ø

muni ‘bunu’ (CCI 527).

Tat. ø

Kzk. **muni**: bunu, şunu (KAZTTTS 387).

Kırg. ø

muniŋ ‘bunun’ (CCII 779).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

muniŋ kibi ‘böyle, bunun gibi’ (CCI 528), *falan* ‘falan’ (CCI 475), *muniŋ* ‘bunu’ (CCII 779).

Tat. ø

Kzk. **munday**: bunun gibi, aynen öyle (KAZTTTS 387).

Kırg. **munday, mından**: böyle, bu gibi (KS 574, KS 565).

muniŋgi ‘bununki’ (CCI 528).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

murad (< Ar. murād) ‘istek, dilek, amaç, murat’ (CCII 779).

Tat. **morad**: murat, istek, arzu (KA-TTS 349).

Kzk. **murat**: murat, maksat, dilek, amaç, emel (KAZTTTS 388).

Kırg. **murat**: gaye, arzu, murad (KS 575).

murdar (< Far. murdār) ‘1. fahişe, kahpe, iffetsiz (kadın); 2. kirli, pis’ (CCI 528; CCII 779), *érsek* ‘a.m.’ (CCI 468).

Tat. **mordar**: 1. ceset, ölü; 2. murdar adam (KA-TTS 349).

Kzk. ø

Kırg. ø

murdarlık (< Far. *murdār* + T.) ‘ahlaksızlık, iffetsizlik, fahişelik’ (CCII 779).

Tat. **mordarlık**: 1. murdar olma; 2. suçluluk, pislik, bozukulu (KA-TTS 349).

Kzk. ∅

Kırg. ∅

mü, mu, mi, mı ‘soru edatı’ (CCII 779, CCII 777, CCII 777).

Tat. ∅

Kzk. ∅

Kırg. ∅

mülkle- (< Ar. *mulk* + T.) ‘mirasa konmak, mirastan pay almak’ (CCI 528), *mülklemek*

(< Ar. *mulk* +T.) ‘miras’ (CCI 528).

Tat. **mülket**: 1. mal mülk; 2. zenginlik (KA-TTS 351).

Kzk. **mülik (mülki)**: eşya, mal mülk (KAZTTTS 389).

Kırg. **mülk**: 1. mülk, emlâk (başlıca: kıymetli malü-mülk) 2. mal, servet (KS 579).

müñre- ‘(sığır) böğürmek, bağırmak’ (CCI 530).

Tat. **möñre-**: böğürmek (KA-TTS 351).

Kzk. **möñire-**: böğürmek (KAZTTTS 385).

Kırg. **möörö-**: böğürmek (KS 572).

müñüş ‘köşe, yön, taraf’ (CCII 779), buluş ‘a.m.’ (CCII 675).

Tat. ∅

Kzk. **müyis**: 1. karanın denize doğru uzanmış bölümü, burun; 2. köşe, dönemeç (KAZTTTS 389).

Kırg. ∅

mürvet (< Ar. *muruvvat*) ‘cömertlik, iyilikseverlik’ (CCII 779).

Tat. ∅

Kzk. ∅

Kırg. ∅

müz ‘boynuz’ (CCII 780).

Tat. **mögöz**: boynuz (KA-TTS 350).

Kzk. **müyiz**: boynuz (KAZTTTS 389).

Kırg. **müyüz**: boynuz, boynuzlar (KS 580).

-N-

naal (< Ar. *na‘l*) ‘nal’ (CCI 528).

Tat. ∅

Kzk. ø
Kırg. **naal:** (ökçedeki) nalça (KS 580).

naamatlu (< Ar. ni‘met + T.) ‘zarif, sevimli, sevgiye değer’ (CCI 528).

Tat. ø
Kzk. ø
Kırg. ø

nafas (< Ar. nafas) ‘nefes, soluk’ (CCI 528).

Tat. ø
Kzk. ø
Kırg. ø

nak (< Far. naḥ) ‘altın sırmalı bir tür ipek kumaş’ (CCI 528).

Tat. ø
Kzk. ø
Kırg. ø

nakara (< Ar. naḳkāra) ‘bir tür davul, nakkare’ (CCI 529).

Tat. ø
Kzk. ø
Kırg. ø

nakş (< Ar. naḳş) ‘resim, nakış’ (CCI 529).

Tat. **neḳış:** 1. ağaç veya kemik gibi maddelere keserek, oyarak yapılan süs, bezek; 2. nakış (KA-TTS 357).
Kzk. **naḳış, naḳış:** 1. desen, nakış; melodi, beste, ezgi ahengi (KAZTTTS 396).
Kırg. **naḳış:** nakış (TKS 640).

naḳşla-(< Ar. naḳş +T.) ‘resmetmek, nakşetmek’ (CCI 529).

Tat. **neḳışle-:** oyarak veya sırlayarak işlemek, bezemek (KA-TTS 357).
Kzk. **naḳışta-:** 1. nakışlamak, süslemek, bezemek, 2. ezgiyi makamına uygun çalmak (KAZTTTS 396).
Kırg. **naḳışta-:** nakışlamak (TKS 640).

naḳşlagan (< Ar. naḳş + T.) ‘nakkaş, ressam’ (CCI 529).

Tat. **neḳışçē:** nakışçı, nakkaş (TTS 225).
Kzk. **naḳışta-:** 1. nakışlamak, süslemek, bezemek, 2. ezgiyi makamına uygun çalmak (KAZTTTS 396).
Kırg. **naḳışçı:** nakkaş, resimci (TKS 640).

nakt (< Ar. naḳd) ‘akçe, para’ (CCI 529), *akça* ‘a.m.’ (CCI 417)

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **nakta, nak:** nakit para (KS 581, KS 581).

naranci (< Far. nārancī) ‘turuncu’ (CCI 529).

Tat. **narınca:** turunç (TTS 322).

Kzk. ø

Kırg. ø

nardan (< Far. nārdān) ‘nar’ (CCI 529).

Tat. **anar:** nar (TTS 226).

Kzk. **anar:** nar (KAZTTTS 45).

Kırg. **anar:** nar (bitki ve meyva.)

narinç (< Far. nārenc) ‘narenciye’ (CCI 529).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

nasıç (< Far. nasīç) ‘altın sırmalı ve incili bir tür kumaş’ (CCI 529).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

nazik (< Far. nāzūk) ‘nazik, zarif’ (CCII 780).

Tat. **nezək, neçke:** narin, hassas, ine (KA-TTS 358, KA-TTS 358).

Kzk. **nāzik:** 1. ince; 2. narin, zarif, güzel; 3. sağlam olmayan, zayıf (KAZTTTS 399).

Kırg. **nazik:** nazik (TKS 644).

né ‘1. ne, hangi; 2. değil, hiç’ (CCI 529; CCII 780).

Tat. **nerse/ ni/ nindiy:** ne (TTS 227).

Kzk. **ne:** ne (KAZTTTS 400).

Kırg. **emine, emne, neme:** ne (KS 330, KS 584).

neçe ‘ne kadar, çok, ne çok’ (CCI 530; CCII 780).

Tat. ø

Kzk. **neşe:** kaç (KAZTTTS 402).

Kırg. **neçen, neçe:** 1. kaç; 2. (onlar: yüzler: binler ile bir arada oldukça) kūsūr (KS 583).

néçik ‘nasıl, ne şekilde, nasıl ki, gibi’ (CCI 530; CCII 781).

Tat. **niçək:** nasıl? (KA-TTS 359).

Kzk. **neşik:** ne, nasıl (KAZTTTS 400).

Kırg. ø

néçik ki, néçik kim ‘nasıl ki, ne şekilde’ (CCI 530, CCII 782).

Tat. **niçək:** nasıl? (KA-TTS 359).

Kzk. **neşik:** ne, nasıl (KAZTTTS 400).

Kırg. ø

néçik kim → néçik ki.

néden ‘niçin, neden’ (CCII 782).

Tat. **niden:** neden (TTS 227).

Kzk. **nelikten:** neden, niçin (KAZTTTS 400).

Kırg. **emnege:** neden (TKS 646); **emne üçün:** ne için, niçin (TKS 650).

nék ‘niçin, neden, niye’ (CCII 782).

Tat. **nik:** niçin, neden, ne maksatla? (KA-TTS 359).

Kzk. **nege:** niye, ne için, niçin, neden (KAZTTTS 400).

Kırg. ø

néme ‘şey, herhangi bir şey, nesne’ (CCI 530; CCII 782).

Tat. **nerse:** 1. ne; 3. nesne; 3. şey; 4. kişi (KA-TTS 357).

Kzk. **närse, näste:** nesne, eşya, şey (KAZTTTS 400).

Kırg. **neme:** ne (KS 584); **nerse:** nesne, eşya (KS 584).

né üçün ‘niçin, neden’ (CCI 530).

Tat. **ni öçən:** niçin (TTS 228).

Kzk. **ne üşin:** niçin (TTKATS 563).

Kırg. **emne üçün:** ne için, niçin (TKS 650).

nil (< Far. nīl) ‘çivit’ (CCI 530).

Tat. ø

Kzk. **nil:** 1. çivit (boya); 2. çivit renk (KAZTTTS 404).

Kırg. ø

nişan (< Far. nişān) ‘iz, belirti, nişan, işaret, sembol’ (CCI 530; CCII 782).

Tat. **nişan:** 1. nişan, arma, simge; 2. oğlan ve kız arasındaki yüzük benzeri nişan veya söz hediyesi (KA-TTS 360).

Kzk. **nişan, nişana:** nişan, iz, belirti, alâmet (KAZTTTS 404).

Kırg. **cişaan, cişana:** nişane, alamet, belge (KS 214, KS 214); **cişaan:** nişan

(TKS 651).

nişanla- (< Far. nişān + T.) ‘bir şeyin yerini belirtmek, işaretlemek, nişan koymak’ (CCI 530).

Tat. ø

Kzk. **nekelendir-:** nişanlamak (TTKATS 564).

Kırg. ø

niyet (< Ar. niyyat) ‘niyet’ (CCII 782).

Tat. **niyet:** niyet, tasarı (KA-TTS 360).

Kzk. **niyet:** maksat, niyet, istek (KAZTTTS 402).

Kırg. **neet, niet:** 1. niyet, düşünce; 2. güven, umut (KS 583).

nohut (< Far. noḥūt) ‘nohut’ (CCI 530).

Tat. **noğıt borçağı:** nohut (TTS 229).

Kzk. **noğat:** nohut (KAZTTTS 402).

Kırg. **nokot:** nohut (TKS 652).

nokta⁽¹⁾ (< Ar. nuḳṭa) ‘an’ (CCI 531).

Tat. **noğta:** nokta (KA-TTS 360).

Kzk. **noğat:** nokta, siyah leke (KAZTTTS 402); **nükte:** 1. nokta; 2. küçük leke, nokta (KAZTTTS 403).

Kırg. ø

nokta⁽²⁾ (< Mo. noġtu) ‘yular’ (CCI 531).

Tat. **nuğta:** at gibi binek hayvanlara gemsiz bağlanan yular (KA-TTS 361).

Kzk. **noğta:** yular (KAZTTTS 402).

Kırg. **nokto:** 1. yular; 2. (rad.) çizme süsü (KS 585).

norıma (< Far. norəma) ‘portakal’ (CCI 531).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

nöger (< Mo. nöker) ‘arkadaş, yoldaş, ortak’ (CCI 531), *ortak* ‘a.m.’ (CCI 534).

Tat. ø

Kzk. **nöker:** yaver (KAZTTTS 403).

Kırg. **nökör:** (yalnız destanlarda) 1. uşak; 2. içoğlan (KS 585).

nur (< Ar. nūr) ‘parıltı, aydınlık, ışık, nur’ (CCII 782).

Tat. **nur:** 1. ışın; 2. nur (KA-TTS 361).

Kzk. **nur:** nur, ışık (KAZTTTS 403).

Kırg. **nur**: ışık, şua (KS 586).

-O-

o 'ey' (seslenme) (CCII 783).

Tat. ø

Kzk. **o**: başına getirildiği cümlelerin anlattığı duyguyu bildirir (KAZTTTS 405).

Kırg. **oç**: (deveye bağırış) (KS 587).

oba (< Mo. obo) 'tümsek, tepe' (CCI 531; CCII 783).

Tat. ø

Kzk. **oba**: kurgan, höyük (KAZTTTS 405).

Kırg. ø

oçak 'ocak' (CCI 531), *kazan ayak* 'a.m.' (CCI 497).

Tat. **uçak**: 1. ocak; 2. baba evi, yurt, aile ocağı; 3. maden ocağı; 4. köken, temel (KA-TTS 509).

Kzk. **oşak**: 1. ocak; 2. aile, yuva, ocak; 3. bir şeyin en çok bulunduğu ve yapıldığı yer, yuva (KAZTTTS 421).

Kırg. **oçok**: evdeki ocak (taşınmaz meskende) (KS 587).

oğlan '1. çocuk, bebek; 2. evlat; 3. kız, genç kız' (CCII 783), *oğlanlar* '1. erkek çocuklar, oğlanlar; 2. hizmetçiler, görevliler' (CCI 531).

Tat. **uğlan**: 1. savaşçı; 2. oğlan (KA-TTS 510).

Kzk. **ulan**: erkek çocuk, oğlan (KAZTTTS 584).

Kırg. **ulan**: bekar delikanlı, oğlan (KS 782).

oğlanlar '1. erkek çocuklar, oğlanlar; 2. hizmetçiler, görevliler' (CCI 531), *oğlan* '1. çocuk, bebek; 2. evlat; 3. kız, genç kız' (CCII 783)

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

ogrı, ogur 'hırsız' (CCI 531, CCII 784), *ovrulayın* 'gizlice' (CCI 536), *ovruyın* 'gizlice' (CCI 536).

Tat. **uğrı**: hırsız (KA-TTS 510).

Kzk. **urı**: hırsız, uğru (KAZTTTS 587).

Kırg. **uuru**: hırsız (KS 789).

ogrılayın, ovrulayın 'gizlice' (CCI 531, CCI 536), *ovruyın* 'a.m.' (CCI 536).

Tat. ø

Kzk. **urın:** *urın kelü (baru) köne* (damat) yengelerine hediye olarak gizlice nişanlı görmeye gitmek (KAZTTTS 587).

Kırg. **uurdanuu:** bir işi gizlice yapma (KS 789).

ogrula-, ogurla- ‘çalmak’ (CCI 531, CCI 532), *ogrulamak* ‘hırsızlık’ (CCI 532).

Tat. **uğrıla-:** çalmak, hırsızlık yapmak (KA-TTS 510); **urla-:** 1. çalmak, soymak, aşırmaq; 2. kız kaçırmak; 3. kendine mal etmek, intihal etmek (KA-TTS 519).

Kzk. **urla-:** çalmak, hırsızlık etmek, aşırmaq (KAZTTTS 587).

Kırg. **uuruluk kıl-:** hırsızlamaki hırsızlık yapmak (TKS 362).

ogul, ovul ‘1. evlat, oğul, erkek çocuk; 2. Hz. İsa’ (CCI 532; CCII 783, (CCII 791).

Tat. **uğıl, ul:** oğul, oğlan (KA-TTS 510, KA-TTS 513).

Kzk. **ul:** 1. erkek çocuk, oğul; 2. vatan evlâdı (KAZTTTS 584).

Kırg. **uul:** 1. oğul; 2. üçüncü şahıs bitişik zamiri olan u ile (*uulu*) soyadı yapar: *Malik uulu* Malikoğlu (KS 788).

ogulak ‘oğlak’ (CCI 532).

Tat. ø

Kzk. **lağ:** oğlak (KAZTTTS 356).

Kırg. **ulak:** 1. oğlak; 2. es. oğlak çekişme (bir çeşit spordur) (KS 781).

ogur → ogır.

ogurla → ogrula-.

ogut- ‘eğitmek, yetiştirmek, okutmak’ (CCI 532).

Tat. **uğıt-:** 1. okutmak; 2. ders vermek, öğretmek; 3. okula göndermek; 4. dersini vermek, ibret vermek (KA-TTS 512).

Kzk. **oğıt-:** okutmak, eğitmek (KAZTTTS 411).

Kırg. **okut-:** 1. okutmak; 2. öğretmek (KS 589).

oh⁽¹⁾ ‘ok’ (CCII 784), *ohçı* ‘ok yapan kimse, okçu’ (CCI 532).

Tat. **uğ:** 1. ok; 2. kötü niyetli bir iş (KA-TTS 5111).

Kzk. **oğ:** 1. ok; 2. kurşun, mermi (KAZTTTS 409).

Kırg. **ok:** ok, mermi (KS 587).

oh⁽²⁾ → ok.

ohçı ‘ok yapan kimse, okçu’ (CCI 532), *oh⁽¹⁾* ‘ok’ (CCII 784)

Tat. **uğçı:** okçu (TTS 231).

Kzk. ø

Kırg. ø

ohşası → okşas.

ok, oh⁽²⁾ ‘pekiştirme edatı’ (CCII 784, (CCI 532; CCII 784)

Tat. **uğ**: 1. pek, çok; 2. ta; 3. hatta; 4. tam şu vakitte (KA-TTS 511).

Kzk. **oh**: sevinç, üzüntü, hayret bildiren ünlem (KAZTTTS 421).

Kırg. **ok**: onamama, kınama ifade eden bir nidadır (KS 587).

okşas, ohşası, uvşas ‘benzer, mukabil, benzeyen, benzerlik’ (CCI 532, CCI 532, CCI 591).

Tat. **ohşas**: benzer, denk (KA-TTS 365).

Kzk. **uğsas**: benzer, özdeş (KAZTTTS 584).

Kırg. **okşos**: benziyen, misli, aynı (KS 588).

okşas- ‘benzemek, benzeşmek’ (CCI 532), *ooşamak* ‘benzerlik’ (CCI 533).

Tat. **ohşa-**: benzemek (TTS 56).

Kzk. **uğsa-**: andırmak, benzemek (KAZTTTS 584).

Kırg. **okşos-**: birbirine benzemek, birbirine uygun olmak (KS 588).

okşat- ‘bir şeyi âdet hâline getirmek, bir şeye alışmak’ (CCI 533), *oşka-* ‘1. benzemek; 2. ‘a.m.’ (CCI 535).

Tat. **ohşat-**: 1. benzetmek, benzerlik kurmak; 2. karşılaştırmak (KA-TTS 365).

Kzk. **uğşat-**: 1. benzetmek; 2. işi yoluna koymak (KAZTTTS 584).

Kırg. **okşot-**: benzetmek (KS-BKS 417).

okt (< Ar. vakıt) ‘zaman, vakit’ (CCI 533), *saat* ‘vakit, saat’ (CCI 542).

Tat. **vağıt**: 1. vakit, zaman; 2. devir, çağ; 3. süre; 4. süreç; 5. an, esna, sıra; 6. ürün alma sezonu; 7. mektup, şiir, hikâye vb. için yazılma tarihi (KA-TTS 537).

Kzk. **uvağıt**: zaman, süre, vakit (KAZTTTS 577); **vağıt**: 1. vakit, zaman; 2. dönem, devir, çağ, devran; 3. an, lâhza (KAZTTTS 578).

Kırg. **ubakıt**: zaman, vakit (TKS 985).

oku- ‘öğrenmek, okumak’ (CCII 784).

Tat. **uki-**: 1. yazılı bir metni yüksek sesle okumak; 2. nota veya şifre okumak; 3. öğrenim görmek, okula gitmek; 4. dışarıdan özünü sezme, anlamak; 5. ezberden okumak; 6. dua okumak (KA-TTS 511).

Kzk. **oqi-**: 1. okumak; 2. tahsil görmek; 3. efsunlamak, büyülemek; 4. hastalığı iyi edeceğini ileri sürerek okumak (KAZTTTS 411).

Kırg. **oku-**, 1. okumak; 2. öğrenmek (okumay: yazmay: ilimleri) (KS 589).

ol ‘1. o (teklik üçüncü kişi zamiri); 2. o (işaret zamiri) 3. o (işaret sıfatı)’ (CCI 533, CCII 784).

Tat. **ül:** o (göstermek ve kişi zamiri) (KA-TTS 513).

Kzk. **ol:** 1. o; 2. şu, o (KAZTTTS 411).

Kırg. **ol:** o, şu (KS 589).

olca (< Mo. olca) ‘ganimet, savaş esiri’ (CCII 788).

Tat. **ülce:** ganimet (TTS 133).

Kzk. **olja:** buluntu, ganimet, kazanç (KAZTTTS 411).

Kırg. **olco:** ganimet (savaşta: avda) (KS 589).

oltur- ‘oturmak’ (CCI 533); CCII 788), *olturmak* ‘oturma işi, oturma’ (CCII 788).

Tat. **utır-:** 1. oturmak, 2. ulaşım vasıtasında yer alıp yerleşmek, binmek; 3. bir işe yerleşmek; 4. dinlenmek, boş oturmak; 5. eve kapanıp oturmak, 6. gece yatmadan oturmak; 7. tutuklanmak, hapsolmek, hapse atılmak; 8. rejim yapmak, bir tür yemekle yetinmek (KA-TTS 522).

Kzk. **otur-:** 1. oturmak; 2. binmek, 3. yerleşmek, mekân edinmek; 4. hapis yatmak (KAZTTTS 420).

Kırg. **oltur-, otur-:** 1. oturmak, yerleşmek; bulunmak, ikamet etmek; 3. evde kalmak (gelinlik kız hakkında); 4. yardımcı fiil sıfatıyla işin sürekliliğini ifade eder (KS 603, KS 590).

olturguç ‘sandalye, oturak’ (CCI 533).

Tat. **utırğıç:** 1. oturacak yeri, oturak kısmı, sandalye, iskemle, tabure; 2. kütük; 3. makam, koltuk (KA-TTS 522).

Kzk. **orındık:** oturak, sandalye, oturacak yer (KAZTTTS 418).

Kırg. **olturğuç:** iskemle, sandalye (KS 590).

olturguz- ‘oturmasını sağlamak, oturtmak’ (CCII 788).

Tat. ø

Kzk. **oturğız-:** 1. oturtmak, bindirmek; 2. dikmek, ekmek (KAZTTTS 420).

Kırg. **olturğuz-:** oturtmak, dikmek, oturmaya zorlamak (KS 590).

olturt- ‘oturmasını sağlamak, oturtmak’ (CCII 788).

Tat. **uturt-:** 1. ağaç dikmek; 2. oturtmak; 3. birine iş yüklemek; 4. birinin yemesini içmesini sınırlamak, mahrum etmek; 5. hapsedmek, zindana atmak, bir şeye sap takmak; 6. dikmek, kurmak, 7. yerleştirmek, koymak; 8. kuluçkaya oturtmak; 9. yumruk oturtmak, dövme oturtmak (KA-TTS 523).

Kzk. **oturğız-:** 1. oturtmak, bindirmek; 2. dikmek, ekmek (KAZTTTS 420).

Kırg. **olturt-, oturğuz-:** oturtmak, dikmek, oturmaya zorlamak (KS 590, KS 590).

oŋ ‘sağ, sağ taraf; 2. doğru, gerçek, yalan olmayan’ (CCI 533, CCII 788).

Tat. **uŋ**: 1. sağ taraf; 2. üstteki, öndeki, üstün, 3. muhafazakâr (KA-TTS 515).

Kzk. **oŋ**: 1. sağ, sol karşıtı; 2. doğru, uygun, düz (KAZTTTS 413)

Kırg. **oŋ**: 1. sağ; 2. münasip, uygun (KS 590).

oŋ- ‘sararıp solmak, beti benzi atmak’ (CCI 533).

Tat. **uŋ-**: herhangi bir sebeple rengi kaçmak, solmak (KA-TTS 515).

Kzk. **oŋ-**: 1. rengi atmak, solmak, 2. değişmek (KAZTTTS 413).

Kırg. **oŋ-**: solmak, renk atmak (KS 592).

oŋal- ‘iyileşmek’ (CCII 789).

Tat. **uŋal-**: onmak, düzelmek, iyileşmek (KA-TTS 515).

Kzk. **oŋal-**: 1. (hastalık) iyileşmek, düzelmek; 2. kilo almak; 3. (iş) düzelmek, yolunda gitmek (KAZTTTS 413)

Kırg. **oŋol-**: düzelmek, yoluna konulmak, onulmak (KS 592).

oŋalt- ‘iyileşmesini sağlamak, iyileştirmek’ (CCII 789).

Tat. \emptyset

Kzk. **oŋalt-**: onarmak, beslemek, iyileştirmek (KAZTTTS 413)

Kırg. **oŋolt-**: düzeltmek, doğrultmak, tamir etmek (KS-BKS 420).

oŋlu ‘sağlı, sağ taraflı’ (CCII 789).

Tat. **uŋlı**: sağlı (TTS 259).

Kzk. \emptyset

Kırg. **oŋdu**: sağlı (TKS 741)

oŋlık ‘sağlık, selamet, mutluluk’ (CCII 789).

Tat. \emptyset

Kzk. \emptyset

Kırg. \emptyset

oprak ‘1. giysi, elbise; 2. elbise astarı, astar’ (CCI 533), *ton* ‘giysi, elbise’ (CCI 579).

Tat. \emptyset

Kzk. \emptyset

Kırg. \emptyset

or ‘derin çukur, hendek, siper’ (CCII 789).

Tat. **ur**: 1. düşmandan korunmak için açılan hendek ve siperlik, toprak tabya düzeni; 2. dik uçurumu olan ırmak; 3. derin çukur (KA-TTS 517).

Kzk. **or**: 1. derin çukur, hendek; 2. siper (KAZTTTS 415)

Kırg. **or**: çukur, hendek (KS 598).

orbu (< Mo. orbun) ‘kaya oyuğu, kaya deliği’ (CCII 789).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

orda ‘başkent, karargâh’ (CCI 534).

Tat. **urda**: 1. Cengiz Han’ın devlerinden sonra meydana gelen devletler; 2. han şehri (KA-TTS 518).

Kzk. **orda**: 1. ortaçağda göçebe devletlerin yönetim merkezi, idare edildiği yer; 2. ilim ve kültür merkezi; 3. saray (KAZTTTS 417)

Kırg. **ordo**: 1. hanın karargâhı belli-başlı bir adamın muhteşem obası; 2. in; 3. kırgızların kumar mahiyetinde olan aşk oyunudur ki, bu oyun hanın karargâhını ele geçirmek için olan savaşı temsil eder; 4. ordo oynayanların daire teşkil ederek dizildikleri hat (KS 598).

organa (Lat.) ‘org adlı müzik aleti, erganun’ (CCII 789).

Tat. **organ**: org (müzik aleti) (TTS 234).

Kzk. ø

Kırg. ø

Orlens ketanı (< Orléans + Ar. kettân + T.) Paris ‘in güneybatısındaki Orléans şehrinde üretilen bir tür keten kumaş (CCI 534).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

orman ‘orman’ (CCI 534).

Tat. **urman**: orman (KA-TTS 519).

Kzk. **orman**: orman (KAZTTTS 417)

Kırg. **ormon**: orman (KS 599).

orna- ‘ikamet etmek, bir yerde yerleşmek, bir yeri yurt edinmek’ (CCII 789).

Tat. **urnaş-**: 1. belli bir zaman için yerleşmek, yer tutup kalmak; 2. ev tutmak, yerleşmek; 3. belli bir yeri işgal etmek, binaya dâhil olmak; 4. işe girmek; 5. peyda olmak, var olmak; 6. geleneğe dönüşmek; 7. şekillenmek, oluşmak; 8. tesir etmek, iz bırakmak (KA-TTS 520).

Kzk. **orna-**: 1. yerleşmek, iskân etmek, mesken tutmak; 2. kurulmak, teşekkül etmek, inşa edilmek (KAZTTTS 417)

Kırg. **orno-**: yerinde pekleşmek, sokulup kalmak (KS 599).

oroz→ roz.

orta ‘orta’ (CCI 534; CCII 789).

Tat. **urta:** 1. orta; 2. meselenin dikkat merkezi; 3; 3. puan değerindeki orta not; 4. sıradan, vasat; 5. orta hâlli köylü (KA-TTS 520).

Kzk. **opta:** 1. orta, yarı; 2. yarısı, ortası (zaman) (KAZTTTS 417)

Kırg. **orto:** 1. orta; 2. orta halli (KS 600).

ortak ‘arkadaş, yoldaş, ortak’ (CCI 534), *nöger* ‘a.m.’ (CCI 531).

Tat. **ortak:** 1. ortak, genel; 2. ortak, birlikte; 3. birkaç kişinin ortakça sahibolduğu, ortak, yarı yarıya (KA-TTS 521).

Kzk. **ortak, ortaqtas:** şerik, hissedar, ortak, müşterek (KAZTTTS 417)

Kırg. **ortok:** 1. dost, arkadaş; 2. mahsulün bir kısmını alan, ortakçı (KS 600).

orta kılı ‘normal olarak, alışıldığı gibi’ (CCI 534).

Tat. **ortaql:** orta derecede, alelaide, şöyle böyle (KA-TTS 521).

Kzk. ø

Kırg. ø

orta kışay ‘orta kış ayı, ocak’ (CCI 534).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

orta küz ay ‘güz aylarının ikincisi, orta güz ayı’ (CCI 534).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

oruç (< Soğd. rōçag) ‘oruç’ (CCI 534; CCII 790).

Tat. **uraza:** 1. ramazan ayı; 2. oruç; 3. epey zman aç kalma (KA-TTS 518).

Kzk. **oraza:** oruç (KAZTTTS 415)

Kırg. **orozo:** oruç, ruze (KS 600).

orun ‘yer’ (CCII 790).

Tat. **urın:** 1. yer, mevki; 2. meydan; 3. taşra; 4. işte erişilen derece; 5. bagajdaki her bir parça; 6. yatak, döşek; 7. sebep, esas (KA-TTS 518).

Kzk. **orın:** 1. yer, mekân; 2. mevki, makam; 3. önem, hususiyet, özellik (KAZTTTS 418)

Kırg. **orun:** 1. yer, mahal, ordu; 2. yatak (KS 601).

osal ‘gafil, ihmalkâr’ (CCII 790).

Tat. **usal:** 1. acımasız, kötü; 2. düşmanca; 3. yaramaz çocuk, kötü huylu; 4. edepsiz; zor (KA-TTS 521).

Kzk. **osal:** dayanıksız, güçsüz, zayıf, gevşek (KAZTTTS 418)

Kırg. **osol:** kötü, fena zayıf (KS 601).

osur- ‘yellenmek, osurmak’ (CCII 790).

Tat. **usır-:** osurmak (KA-TTS 521).

Kzk. **osır-:** osurmak, yellenmek (KAZTTTS 419)

Kırg. **osur-, oosur-:** yellenmek (KS 601, KS 596).

osta (< Far. ustā) ‘öğretmen’ (CCI 535), *kātib* ‘kâtip, yazı ustası’ (CCI 495).

Tat. **osta:** usta, ehil, becerikli, mahir (KA-TTS 366).

Kzk. **usta:** 1. usta, eli uz, işinin ehli; 2. hünerli, marifetli (KAZTTTS 588)

Kırg. **usta:** 1. usta, (2. demirci, çilingir (destanda silah ustası manasında dahi kullanılmaktadır) (KS 787).

Ostumi ketanı (< Estonia + Ar. kettān + T.) ‘Estonya’da üretilen bir tür keten kumaş’ (CCI 535).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

oşka- ‘1. benzemek; 2. bir şeyi âdet hâline getirmek, bir şeye alışmak’ (CCI 535), *okşat-* ‘bir şeyi âdet hâline getirmek, bir şeye alışmak’ (CCI 533), *ooşamak* ‘benzerlik’ (CCI 533).

Tat. **oşsa-:** benzemek (TTS 56).

Kzk. **uşsa-:** andırmak, benzemek (KAZTTTS 584).

Kırg. **okşo-:** benzemek (KS 588).

oşkar ‘benzer’ (CCI 535), *béşzer* ‘a.m.’ (CCI 437).

Tat. **oşsaş:** benzer (TTS 56).

Kzk. **uşsas:** benzer, özdeş (KAZTTTS 584).

Kırg. **okşoş:** 1. benzer (TKS 106).

oş ol ‘o, şu’ (CCII 790).

Tat. **ul:** o (TTS 231); **şul:** şu (TTS 296).

Kzk. **sol:** bu, şu, o (KAZTTTS 485); **ol:** 1. o; 2. şu, o (KAZTTTS 411).

Kırg. **oşol, oşo** (KS 602); **oşo:** öteki, şu (KS 602); **uşul:** bu (*bul* bu zamirle gösterilen şeyden daha uzak *oşol*, *oşozamiriyle* gösterilen şeyden daha yakın bir şey gösterilirken) (KS 787).

ot⁽¹⁾ ‘1. yabancı bitki, ot; 2. ilaç, deriye sürülen merhem; 3. koku, parfüm’ (CCI 535), *malaham* ‘a.m.’ (CCI 524).

Tat. **ut⁽¹⁾**: (eski.) ot (KA-TTS 521).

Kzk. **ot⁽¹⁾**: ot (KAZTTTS 419).

Kırg. **ot⁽¹⁾**: 1. ot; 2. bir ot çalkı: ayrı bir sürü at (KS 602).

ot⁽²⁾ ‘ateş, od’ (CCI 535; CCII 790).

Tat. **ut⁽²⁾**: 1. ateş; 2. ışık; 3. gözlerdeki fer; 4. elektrik; 5. silah atışı, ateş etme; 6. yangın; 7. güçlü duygu (KA-TTS 521).

Kzk. **ot⁽²⁾**: 1. od, ateş; 2. güç, kuvvet, cesaret (KAZTTTS 419).

Kırg. **ot⁽²⁾**: ateş (KS 602).

otaçı ‘hekim, cerrah’ (CCI 535).

Tat. **utavçı**: zararlı otları ayıklayan (KA-TTS 522).

Kzk. **otaşı**: sınıkçı, kırıkçı, çıkıkçı (KAZTTTS 420).

Kırg. **otooçu**: ekini zararlı otlardan ayıklayan (KS 602); **otçu**: otaçı (TKS 670).

otala- ‘tedavi etmek’ (CCI 536).

Tat. **uta-**: 1. zararlı otları ayıklamak; 2. budamak; 3. topluca öldürmek; 4. arsızca toplamak, oburca yemek (KA-TTS 522).

Kzk. **ota-**: 1. yabancı otları ayıklamak; 2. yok etmek, yıkmak (KAZTTTS 419).

Kırg. **oto-**: zararlı otlardan ayıklamak (KS 602).

otalamak ‘otlak, mera’ (CCI 536).

Tat. **utlav**: otlak (KA-TTS 523).

Kzk. ø

Kırg. ø

otlar ‘1. ilaç; 2. bitkiler, otlar’ (CCI 536), *daru* ‘ilaç’ (CCI 461).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

otluk ‘çakmak taşı’ (CCI 536).

Tat. **utlık**: semaver altında ateş biriktirilen yer, ateşlik (KA-TTS 523).

Kzk. **otlık**: ocakta ateşin yakıldığı yer (KAZTTTS 420).

Kırg. **ottuk**: çakmak; *ottuk taş*; çakmak taşı (KS 603).

otraç ‘ada, adacık’ (CCII 790).

Tat. **utrav**: 1. ada; 2. çevredekilerden ayrı duran öbek (KA-TTS 523).

Kzk. ø

Kırg. ø

otuz ‘otuz’ (CCII 790).

- Tat. **utız:** otuz (KA-TTS 523).
 Kzk. **otız:** otuz (KAZTTTS 420).
 Kırg. **otuz:** otuz (KS 603).

ovdarı ‘sırt üstü, arka üstü’ (CCII 790).

- Tat.
 Kzk. ø
 Kırg. ø

ovrulayın → ogrılayın.

ovruyın ‘gizlice’ (CCI 536), *ogrılayın*, *ovrulayın* ‘a.m.’ (CCI 531, CCI 536).

- Tat. ø
 Kzk. **urın:** *urın kelü (baru) köne* (damat) yengelerine hediye olarak gizlice nişanlı görmeye gitmek (KAZTTTS 587).
 Kırg. **uurdan-:** bir işi gizlice yapmak (KS 789).

ovşa- ‘benzemek, okşamak’ (CCII 790), *ooşamak* ‘benzerlik’ (CCI 533).

- Tat. **oḡşa-:** benzemek (TTS 56).
 Kzk. **uḡsa-:** andırmak, benzemek (KAZTTTS 584).
 Kırg. **okšo-:** benzemek (KS 588).

ovuç ‘avuç’ (CCI 536).

- Tat. **uç:** 1. avuç, el içi; 2. avuçlanan miktar (KA-TTS 509).
 Kzk. **uvıs:** 1. elin iç tarafı, avuç, aya; 2. elin yarı yumulmuş şekliyle alabileceği miktar (KAZTTTS 580).
 Kırg. **uuç:** avuç (KS 788).

ovul → ogul.

ovulduḡ ‘balık yumurtası, havyar’ (CCII 791).

- Tat. **uvıldık:** balık yumurtası, havyar (KA-TTS 524).
 Kzk. **uvıldırık:** 1. balık yumurtası; 2. havyar (KAZTTTS 580).
 Kırg. **balık urugu:** havyar (TKS 349).

ovus (< Rus. oves) ‘çavdar’ (CCI 536).

- Tat. **arış:** çavdar (KA-TTS 34).
 Kzk. **arıs:** çavdar (TTKATS 163).
 Kırg. ø

oyın ‘oyun’ (CCI 536).

Tat. **uyın:** 1. oyun; 2. spor oyunu, müsabaka; 3. çalgı çalma; 4. sahne oyunu, piyes; 5. kâğıt oyunu; 6. entrika; 7. ışık oyunu; 8. latife, şaka; 9. harp oyunu, askerî tatbikat (KA-TTS 525).

Kzk. **oyın:** 1. eğlence, oyun; 2. şaka; 3. ağız yangısı, stomatit (KAZTTTS 409).

Kırg. **oyun:** oyun, eğlence, şaka (KS 605).

oyınçı ‘hokkabaz, palyaço, maskara, oyuncu’ (CCI 536), *maskara* ‘a.m.’ (CCI 525).

Tat. **uyınçı:** 1. oyuncu; 2. çalgıcı, müzisyen; 3. sahne oyuncusu, tiyatrocu (KA-TTS 525).

Kzk. **oyınşı:** oyuncu, oyuna katılan (KAZTTTS 409).

Kırg. **oyunçu:** 1. oyuncu (rakkas), dans eden; 2. artist, aktör, canbaz (KS 606).

oymağ → oymak.

oymak, oymağ ‘yüksük, dikiş yüksüğü’ (CCI 537, CCII 791).

Tat. **uymak:** dikiş için kullanılan yüksük (KA-TTS 525).

Kzk. **oymak:** yüksük (KAZTTTS 407).

Kırg. **oymok:** yüksük (yüzük şeklinde olur) (KS 604).

oyna- ‘oynamak’ (CCI 537).

Tat. **uyna-:** 1. gönül eğlendirmek; 2. oynamak; 3. amaçsız olarak eliyle bir şeyler kurcalayıp oynamak; 4. birisiyle oynamak, alay etmek; 5. kıvıldamak; 6. çalgı çalmak; 7. bir müzik eserini icra etmek; 8. piyes oynamak, tiyatro oyununa katılmak, rol yapmak; 9. yasak bir şeyi kurcalamak; 10. askerlik hizmetini yapmak (KA-TTS 526).

Kzk. **oyna-:** 1. oynamak, eğlenmek; 2. şaka yapmak, şakalaşmak; 3. (müzik aleti) çalmak; 4. bir rolü oynamak, bir temsilde rol almak; 5. büyük bir ustalık, beceri ve kolaylıkla bir işi yapmak (KAZTTTS 408).

Kırg. **oyno-:** 1. oynamak, eğlenmek, rahat durmamak, şaka etmek; 2. aşk ve alâka münasebetlerinde bulunmak (KS 604).

oynaş ‘cariye, metres, sevgili, oynaş, evlilik dışı sevgili, fahişe’ (CCI 537; CCII 791), *küni* ‘a.m.’ (CCI 521).

Tat. **uynaş:** 1. oynaş; 2. zina (KA-TTS 526).

Kzk. **oynas:** oynaş, metres (KAZTTTS 408).

Kırg. **oynoş:** maşukka, metres, dost, maşuk (KS 605).

oyov ‘uyanık’ (CCII 791).

Tat. ø

Kzk. **oyav:** 1. uyanık; 2. sezgi gücü yüksek, arif (KAZTTTS 421).

Kırg. **oyġoo**: uyumayan, uyanık bulunan (KS 604).

oyovla- ‘nakış işlemek, desen yapmak, motif yapmak’ (CCII 791).

Tat. ø

Kzk. **oyula-**: nakışlamak, desen, motif yapmak (KAZTTTS 421).

Kırg. ø

oyul- ‘çökmek, yıkılmak, batmak’ (CCII 791).

Tat. **uyuv**: oymak (TTS 236).

Kzk. **oyıktal-**: oyulmak, delinmek (KAZTTTS 409).

Kırg. **oyul-, oy-**: oymak, kazmak, hakketmek (KS 605, KS 603).

oz- ‘geride bırakmak, öne geçmek’ (CCII 791).

Tat. **uz-**: 1. geçmek, geride bırakmak, aşmak; 2. bir yerden geçmek; 3. seçimden galip çıkmak, seçilmek; 4. vakit geçmek; 5. öğrenmek, öğrendiğini sindirmek; 6. cereyan etmek (KA-TTS 526).

Kzk. **oz-**: 1. başarılı olmak, ileri geçmek, öne çıkmak; 2. (vakit) ilerlemek, geçmek (KAZTTTS 406).

Kırg. **oz-**: öne geçmek, yetişerek geride bırakmak (KS 606).

ozav ‘geçmiş, eski’ (CCII 792).

Tat. **ozak**: 1. uzun vakit boyunca; 2. uzak, uzun (yol) (KA-TTS 368).

Kzk. **uzak**: 1. uzak, irak; 2. uzun süren, uzun süreli (KAZTTTS 582).

Kırg. **uzoo**: 1. uzaklaşmak, uzağa gitme, 2. muvaffak olma, terraki etme (KS 792).

ozav kün ‘dün’ (CCII 792).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

-Ö-

öbüge (< Mo. ebüge) ‘dede, büyük baba, ata’ (CCII 792).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

öç ‘intikam, öç’ (CCII 792).

Tat. **üç**: 1. öç, intikam, kin; 2. bir şeye sevdalı, tutkun (KA-TTS 529).

Kzk. **ös**: 1. öç, intikam; 2. bir şeye karşı duyulan istek, arzu, heves (KAZTTTS 434).

Kırg. **öç**: kin, intikam (KS 606).

öç alguçı ‘intikamcı, öç alıcı’ (CCII 792).

Tat. **öç al-(kaytar)**: öç almak, intikam almak (KA-TTS 529).

Kzk. ø

Kırg. **öcör**: her şeye, herkese takılan, inatçı, intikamcı (KS 606).

öçeş- ‘bahse girmek’ (CCII 792).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **öçöş-**: kin beslemek, hırslanmak, kızmak (KS 607).

öçkek ‘öksürük’ (CCII 792).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

öçü- ‘tahrik etmek, kışkırtmak, harekete geçirmek’ (CCII 792).

Tat. **üçekle-**: tahrik etmeyi fiştelemek, alay etmek (KA-TTS 529).

Kzk. ø

Kırg. ø

ög-, öv- ‘övmek’ (CCII 792, CCII 797), *mahta-* ‘a.m.’ (CCII 772).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

öğünç, öygünç ‘övgü, övünme’ (CCII 792, CCII 798).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

ögür- ‘öğürmek’ (CCII 793).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

öktem ‘gururlu, kibirli, mağrur’ (kimse) (CCII 793).

Tat. ø

Kzk. **öktem**: 1. hükmedici, emredici; 2. sert, şiddetli, güçlü (KAZTTTS 425).

Kırg. **öktöm**: kuvvetli, cesûr (KS 608).

öktemlen- ‘gururlanmak, kibirlenmek, övünmek’ (CCII 793), *éremsi-* ‘a.m.’ (CCII 701), *hovanlan-* ‘a.m.’ (CCII 713), *övün-* ‘a.m.’ (CCII 797).

Tat. ø

Kzk. **öktemde-**: 1. hükmetmek, emir vermek; 2. (rüzgâr) şiddetlenmek (KAZTTTS 425).

Kırg. ø

öktemlik ‘gurur, kibir, mağrurluk’ (CCII 793).

Tat. ø

Kzk. **öktemdilik**: üstünlük, hâkimlik (KAZTTTS 425).

Kırg. **öktömdük**: sertlik, şiddet; zorbalık, serkeşlik (KS-BKS 436)

öktün- ‘gücendirmek, rencide etmek’ (CCI 537), *öktünmek* ‘hakaret, tahkir’ (CCI 537).

Tat. ø

Kzk. **ökte-**: 1. zorlamak, hükmetmek, baskı kurmak; 2. etkisi artmak, şiddetlenmek (KAZTTTS 425); **ökpele-**: 1. küsmek, incinmek, kırılmak; 2. somurtmak, surat asmak (KAZTTTS 425).

Kırg. ø

öküz⁽¹⁾ ‘öküz’ (CCI 537), *sıgır* ‘sığır’ (CCI 551).

Tat. **ügöz**: boğa, öküz (KA-TTS 529).

Kzk. **ögiz**: 1. öküz; 2. dev, devâsâ; 3. alık, kalın kafalı (KAZTTTS 423).

Kırg. **ögüz**: öküz, boğa (KS 607).

öküz⁽²⁾ ırmak (CCI 537).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

öl- ‘ölmek’ (CCI 537; CCII 793).

Tat. **ül-**: 1. ölmek, vefat etmek, helak olmak; 2. bir yolda kendini kurban etmek; 3. hiçbir iz bırakmadan ortadan kalkmak, yok olmak (KA-TTS 530).

Kzk. **öl-**: ölmek, vefat etmek (KAZTTTS 426).

Kırg. **öl-**: ölmek (KS 609).

ölç- ‘ölçmek’ (CCI 537).

Tat. **ülçe-**: 1. ölçmek, tayin etmek; 2. tayin etmek; 3. dikkatle bakmak (KA-TTS 530).

Kzk. **ölşe-**: 1. ölçmek, tartmak; 2. ölçüp biçmek, ölçüp tartmak (KAZTTTS 427).

Kırg. **ölçö-**: ölçmek, prova yapmak, tartmak (KS 609).

ölçe ‘ölçü’ (CCI 538).

Tat. **ülçev:** ölçü (TTS 240).

Kzk. **ölşem:** ölçü, miktar (KAZTTTS 427).

Kırg. **ölçöm:** ölçü, ölçek, hacim, miktar (KS 609).

öldür-, öltür- ‘ölmesini sağlamak, öldürmek’ (CCII 793, CCII 793).

Tat. **ütër-:** 1. öldürmek, cana kıymak, yok etmek; 2. duyarlılığını köreltmek; 3. azap etmek (KA-TTS 534).

Kzk. **öltir-:** öldürmek (KAZTTTS 427).

Kırg. **öltür-:** öldürmek (KS 610).

ölüm → ölüm.

öltür- → öldür-.

öltürül- ‘öldürülmek’ (CCII 794).

Tat. **ütër-:** 1. öldürmek, cana kıymak, yok etmek; 2. duyarlılığını köreltmek; 3. azap etmek (KA-TTS 534).

Kzk. **öltir-:** öldürmek (KAZTTTS 427).

Kırg. **öltürül-:** öldürülmek (KS 610).

ölü ‘ölü, ölmüş kimse’ (CCI 538; CCII 794).

Tat. **ülë:** 1. ölü, cansız; 2. sonuç vermeyen, sonuçsuz, yararsız (KA-TTS 531); **ülëk:** 1. ölü, cenaze; 2. keyifsiz, cansız; 3. ölmüş (KA-TTS 531).

Kzk. **öli:** 1. ölü, ölmüş; 2. cahil, bilgisiz; şuursuz (KAZTTTS 427).

Kırg. **ölüü:** 1. ölü; 2. sulanan yara, lâhmi zait (KS 610).

ölüm, ölim ‘ölüm’ (CCI 538; CCII 794, CCII 793).

Tat. **ülëm:** 1. ölüm, ölme; 2. keder; 3. bela (KA-TTS 531).

Kzk. **ölim:** 1. ölüm, vefat, ecel; 2. ar, namus (KAZTTTS 427).

Kırg. **ölüm:** ölüm (KS 610).

ölümlih → ölümlüh.

ölümlüh, ölümlih, ‘ölümlü’ (CCII 794; CCII 794).

Tat. ø

Kzk. **ölimdi:** ölümlü, fani (KAZTTTS 427).

Kırg. **ölümdü:** ölümlü (TKS 679).

ömed (< Far. ömad) ‘umut, ümit’ (CCI 538), *ışanmak* ‘1. güven, inanç; 2. ‘a.m.’

(CCI 482).

Tat. **ömēt:** ümit, umut (KA-TTS 372).

Kzk. **ümit:** ümit, umut (KAZTTTS 598).

Kırg. **ümüt:** umut (KS 794).

öñ ‘ön, huzur’ (CCII 794).

Tat. ø

Kzk. **öñ:** 1. yüz, sima, çehre, bet; 2. bir şeyin ön tarafta bulunan yüzü, çehre; 3. renk; 4. insanın uyanık hâli (KAZTTTS 429).

Kırg. **öñ:** ön, yüz, ön yüz (KS-BKS 440)

ön- ‘1. ortaya çıkmak, meydana gelmek, büyümek; 2. yükselmek, göğe çıkmak’ (CCII 794).

Tat. ø

Kzk. **ön-:** 1. bitmek, yeşermek; 2. iyi, yaver gitmek, verimli olmak; 3. çoğalmak, üretmek (KAZTTTS 428).

Kırg. ø

öñü ‘çıplak, yalın; sadece, biricik, yegâne’ (CCII 795).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

öp- ‘öpmek’ (CCI 538, CCII 795), *öpmek* ‘öpme, öpücük’ (CCI 538).

Tat. **üp-:** öpmek (KA-TTS 531).

Kzk. **öp-:** öpmek, sevmek (KAZTTTS 430).

Kırg. **öp-:** öpmek (KS 613).

öpke⁽¹⁾ ‘öfke’ (CCI 538; CCII 795).

Tat. **üpke:** öfke, nefret (KA-TTS 531).

Kzk. **ökpe-:** kırılma, darılma, rencide olma, sitem (KAZTTTS 425).

Kırg. **öpkö:** 1. akciğer; 2. (binek hayvanın) böğürleri; 3. küskünlük, öfke (KS 613).

öpke⁽²⁾ ‘akciğer’ (CCII 795).

Tat. **üpke:** ciğer (KA-TTS 531).

Kzk. **ökpe-:** akciğer (KAZTTTS 425).

Kırg. **öpkö:** 1. akciğer; 2. (binek hayvanın) böğürleri; 3. küskünlük, öfke (KS 613).

öpkele- ‘öfkelendirmek’ (CCI 538).

Tat. **üpkele-:** 1. birisine veya bir şeye kızmak; 2. hatırı kalmak (KA-TTS 531).

Kzk. **ökpele-:** 1. küsmek, incinmek, kırılmak; 2. somurtmak, surat asmak (KAZTTTS 425).

Kırg. **öpkölö-:** darılmak, küsmek (KS 613).

öpkellemekçi ‘öfkeli, çabuk öfkelenen, sinirli’ (CCII 795).

Tat. ø

Kzk. **ökpelefiş, ökpeşil:** alingan, kırılğan, gücenen (KAZTTTS 425).

Kırg. ø

örgüz- ‘(koyunları) otlağa salmak, otlatmak’ (CCII 795).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

örken ‘organ’ (CCII 795).

Tat. **arқан:** organ (KA-TTS 34).

Kzk. **arқан:** halat, organ (KAZTTTS 50).

Kırg. **arkan:** (kıldan: yünden örülmüş olan) kalın ip (KS 46).

örleş ‘tepe’ (CCI 538).

Tat. ø

Kzk. **örkeş:** devenin sırtındaki tümsek, çıkıntı, hörgüç (KAZTTTS 431).

Kırg. **örkөç:** 1. hörgüç (devede); 2. tümsekler, dalgalar şeklinde yükselmek (KS 614).

örs ‘örs’ (CCI 539).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

örtli ‘ateşli, alevli’ (CCII 795).

Tat. **utlı:** 1. ateşli, alevli; 2. heyecanlı, coşkulu; 3. dehşetli, korkunç (KA-TTS 523).

Kzk. **ört:** 1. yangın; 2. tehlike; 3. dert, keder, üzüntü (KAZTTTS 431).

Kırg. **ört:** yangın (KS 615).

örtlik ‘ateşli, alevli’ (CCII 795).

Tat. **utlık:** semaver altında ateş biriktirilen yer, ateşlik (KA-TTS 523); **utlı:** 1. ateşli, alevli; 2. heyecanlı, coşkulu; 3. dehşetli, korkunç (KA-TTS 523).

Kzk. ø

Kırg. **ört:** yangın (KS 615).

örümçik ‘örümcek’ (CCII 796).

Tat. **ürmeküç:** örümcek (KA-TTS 532).

Kzk. **örmekşi:** örümcek (KAZTTTS 431).

Kırg. **örmökçü:** 1. çulha; 2. örümcek (KS 615).

ös- ‘büyümek, gelişmek, yetişmek’ (CCII 796).

Tat. **üs-:** 1. büyümek, boy atmak, yetişmek; 2. büyük, uzun ve ağır hâle gelmek; 3. olmak; 4. yaşamak; 5. gelişmek; 6. ilerlemek, kalkınmak (KA-TTS 532).

Kzk. **ös-:** 1. (saç, sakal vb.) uzamak; 2. büyümek, olgunlaşmak; 3. çoğalmak, artmak; 4. makam, mevki, rütbe bakımından yükselmek, terfi etmek; 5. ilerlemek, gelişmek (KAZTTTS 432).

Kırg. **ös-:** büyümek (KS 616).

öskür- ‘öksürmek’ (CCI 539), *öskürmek* ‘öksürük’ (CCI 539).

Tat. **yötkër-:** öksürmek (KA-TTS 587).

Kzk. \emptyset

Kırg. **cötkür-:** öksürmek (KS 229).

öşeñ ‘inatçı, dikkafalı, asi’ (CCII 796).

Tat. \emptyset

Kzk. **örşil:** inatçı, dikbaşlı, ayak direyen asi (KAZTTTS 432).

Kırg. **öcör:** her şeye, herkese takılan, inatçı, intikamcı (KS 606).

öte ‘arasından’ (CCII 796).

Tat. **üte:** 1. öte taraf, arka taraf; 2. aşırı, son derece, çok (KA-TTS 533).

Kzk. \emptyset

Kırg. **ötö:** aşırı, son derecede, pek ziyade (KS 617).

öte- ‘yerine getirmek, yapmak, gerçekleştirmek, ödemek’ (CCII 796).

Tat. **üte-:** ifa etmek, uygulamak, gerçekleştirmek, yerine getirmek, yapmak, başarmak (KA-TTS 533).

Kzk. **öte-:** ödemek, yerine getirmek (KAZTTTS 433).

Kırg. **ötö-:** ödemek, yerine getirmek (KS 617).

ötlü ‘içine öd karıştırılmış, ödlü’ (CCII 796).

Tat. \emptyset

Kzk. **öt:** öd (KAZTTTS 432).

Kırg. **öt:** 1. öt (safra), 2. çevik, becerikli (KS 617).

ötmek ‘ekmek’ (CCII 796).

Tat. **ikmek:** 1. ekmek; 2. yemek, rızık; 3. ücret, maaş (KA-TTS 167).

Kzk. ø

Kırg. ø

ötmekçi ‘ekmekçi’ (CCII 796).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

ötmekley ‘ekmek gibi’ (CCII 796).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

ötmekniñ uşahı ‘kırıntı, ekmek ufağı’ (CCII 796).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

ötrükçi ‘yalancı’ (CCI 539).

Tat. ø

Kzk. **ötirikşi:** yalancı, kandırıcı, aldaticı (KAZTTTS 434).

Kırg. ø

ötünç ‘ödünç’ (CCI 539).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

öv→ év.

öv-→ ög-.

övdü ‘övgü, alkış’ (CCII 797).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

övdürgen ‘saygıdeğer’ (CCII 797).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

övren- ‘öğrenmek’ (CCI 539).

Tat. **öyren-**: 1. alışmak; 2. ustalık kazanmak; 3. okuyup bilgilenmek, öğrenmek; 4. araştırmak, uzmanlaşmak; 5. aslını incelemek; 6. tiryaki olmak (KA-TTS 374).

Kzk. **üyren-**: 1. öğrenmek; 2. alışmak (KAZTTTS 595).

Kırg. **üyrön-**: öğrenmek, talim görmek (KS 800).

övret-, üvret- ‘1. öğretmek; 2. hatırlatmak, uyarmak, ihtar etmek’ (CCI 539; CCII 797, CCII 870), *övretmek* ‘öğüt, nasihat, uyarı’ (CCI 540), *sagındır-* ‘öğüt vermek, uyarmak, ihtar etmek’ (CCI 544), *sagındırmak* ‘öğüt, nasihat, uyarı, ihtar’ (CCI 544).

Tat. **öyret-**: 1. alıştırmak; 2. eğitmek, beceri kazandırmak; 3. öğretmek, bilgi vermek; 4. akıl vermek, öğütlemek; 5. anlatmak; 6. azdırmak, kötü öğütler vermek (KA-TTS 374).

Kzk. **üyret-**: 1. öğrenmek, okutmak, belletmek; 2. (hayvanı) alıştırmak, eğitmek (KAZTTTS 595).

Kırg. **üyröt-**: öğretmek [birisine (Dat.) bir şeyi (Acc.)] (KS 800).

övük ‘değirmen taşı’ (CCI 540).

Tat. ø

Kzk. **üyük, üyim:** yığıntı, yığın (KAZTTTS 595).

Kırg. ø

övün- ‘gururlanmak, kibirlenmek, övünmek’ (CCII 797), *éremsi-* ‘a.m.’ (CCII 701), *hovanlan-* ‘a.m.’ (CCII 713), *öktemlen-* ‘a.m.’ (CCII 793).

Tat. **ķuvan-**: 1. sevinmek, büyük bir mutluluk duymak, kıvanç duymak; 2. gururlanmak (KA-TTS 308).

Kzk. **ķuvan-**: sevinmek, mutlu olmak, memnun olmak (KAZTTTS 325).

Kırg. **kuban-**: sevinmek, kıvanmak (KS 514).

övünçlü ‘övgülü, övünçlü’ (CCII 797).

Tat. **ķuvanıç:** kıvanç, sevinç (KA-TTS 308).

Kzk. ø

Kırg. ø

övüt- ‘silme, temizlemek’ (CCII 798).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

öygünç → ögünç.

öz ‘kendi, öz’ (CCII 798).

Tat. **üz:** 1. kendisine ait, kendininki; 2. kendi; 3. tek başına; 4. kendisi tarafindan yapılmış; 5. kendisine has, 6. tam gelen, doğru; 7. öz, asıl, üvey olmayan (KA-TTS 534).

Kzk. **öz:** öz, kendi (KAZTTTS 423).

Kırg. **öz:** kendi (KS 607).

özden ‘asil, soylu’ (CCI 540).

Tat. ø

Kzk. **özden:** hanın, padişahın vezirleri (KAZTTTS 424).

Kırg. ø

öze ‘yüzünden, aracılığıyla, ile’ (CCII 798).

Tat. **üzë:** 1. kendi, kendisi; 2. tam, 3. bizzat; 4. kadının kocasına hitap sözü (KA-TTS 535).

Kzk. ø

Kırg. ø

özen ‘vadi, yatak’ (CCII 798).

Tat. **üzen:** 1. vadi, çukurluk; 2. ırmak yatağı (KA-TTS 535).

Kzk. **özen:** ırmak, nehir (KAZTTTS 424).

Kırg. **öröön:** 1:insan vücudunun (sağ ve sol olmak üzere) yarısı; 2. eteğin yan kısmı; 3. dere (KS 607); **öröön:** vadi (TKS 914).

özge ‘başka (kimse, şey)’ (CCI 540; CCII 798).

Tat. **üzge:** 1. başka; 2. kendine mahsus (KA-TTS 535).

Kzk. **özge:** başka, özge, ayrı (KAZTTTS 423).

Kırg. **özgö:** başka: gayrı, başkalarından mümtaz (KS 619).

özgeçe ‘başkaca’ (CCII 799).

Tat. **üzge:** 1. başka; 2. kendine mahsus (KA-TTS 535).

Kzk. **özgeçe:** özel, başkaca, değişik, farklı, ayrıca (KAZTTTS 424).

Kırg. **özgöçö:** özel (TKS 687); **özgö:** başka, gayrı, başkalarından mümtaz (KS 619).

özgeler ‘diğerleri, başkaları’ (CCI 540).

Tat. ø

Kzk. **özgeşelik:** biraz farklı, başlıca (KAZTTTS 424).

Kırg. ø

özme ‘zincir ve benzeri şeylerin halkaları, bakla’ (CCII 799).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

-P-

paçalı ‘paçalı’ (CCII 799).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

palang (< Far. palang) ‘leopar’ (CCI 540).

Tat. ø

Kzk. **kapılan:** 1. kaplan; 2. cesur, yürekli (KAZTTTS 267).

Kırg. **kabilan:** leopar (TKS 578).

panşanbe (< Far. pancşanbä) ‘perşembe’ (CCI 540).

Tat. **pencëşembë:** perşembe (KA-TTS 378).

Kzk. **beysenbi:** perşembe (KAZTTTS 85).

Kırg. **beşsembi:** perşembe (KS 114).

pargal (< Far. pargāl) ‘pergel’ (CCI 540).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

pap (Hr.) ‘papa’ (CCII 799).

Tat. **papa:** papa (TTS 244).

Kzk. **papa:** papa (TTKATS 589).

Kırg. **papa:** papa (Katolik kilisesinin ruhani lideri) (TKS 693).

papas, papaz, bapas (< Yun. papás) ‘papaz’ (CCII 799, CCII 799, CCI 433).

Tat. **pop:** papaz, rahip (KA-TTS 381).

Kzk. **pop:** papaz, rahip (KAZTTTS 444).

Kırg. **bop:** (*pop*)papaz (KS 130).

papaz → papas.

Pater noster (Hr.) ‘Türkçesi “Göklerde olan babamız” diye başlayan ve Hz. isa ‘dan havariler vasıtasıyla intikal etmiş olan bir dua’ (CCII 799).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

Paulus (öz. is.) ‘Yeni Ahit ‘te ve Luka İncili ‘nde önemli bir yere sahip, Pavlik kiliselerin kurucusu Hristiyan misyoner, havari Paul’ (CCII 799).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

paygamber (< Far. paygāmbar) ‘peygamber’ (CCI 541; CCII 799).

Tat. **peygamber:** 1. peygamber; 2. gelecek hakkında önceden haber veren, muştucu (KA-TTS 379).

Kzk. **paygamber:** 1. peygamber, elçi, resul, nebi; 2. eren, evliya (KAZTTTS 435).

Kırg. **paygamber:** peygamber (TKS 707).

peç (< Rus. peç‘) ‘fırın’ (CCI 541).

Tat. **miç:** binayı ısıtmak veya yemek pişirmek için kerpiç veya demirden yapılmış fırın, ısıtma sistemi, soba (KA-TTS 340).

Kzk. **peş:** 1. soba, ocak; 2. fırın (KAZTTTS 442).

Kırg. **meş:** fırın, soba (TKS 262; 784).

péşa → péşa.

péşa, péşe (< Far. pīşa) ‘zanaat, meslek’ (CCI 540; CCII 800).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

péşman (< Far. peşīmān) ‘pişman’ (CCI 540).

Tat. **poşnuçı:** pişman (TTS 248).

Kzk. ø

Kırg. ø

Petrus (öz. is.) ‘İsa ‘nın on iki havarisinden biri, Aziz Petrus’ (CCII 800).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

pil → fil.

Pilatus (öz. is.) ‘Pontius Pilatus’ (CCII 800), *Pont Pilat* ‘MS 26-36 yılları arasında Roma İmparatorluğu’nun Yahudiye eyaletinin valisi ve Hz. İsa ‘yı yargılayan yargıçlardan birisi, Pontius Pilatus’ (CCII 800).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

piroza (< Far. pērōza) ‘firuze taşı, turkuaz’ (CCI 541).

Tat. **fireze, früze:** firuze (KA-TTS 135).

Kzk. **biruza:** firuze (TTKATS 291).

Kırg. **biruza:** firuze (mineral) (TKS 267).

pistak (< Yun. pistakion) ‘Antep fıstığı’ (CCI 541).

Tat. **pěste:** fıstık, Antepfıstığı (KA-TTS 379).

Kzk. **piste:** Antepfıstığı (TTKATS 45).

Kırg. **miste:** fıstık (piste) (KS 567).

piş ‘çağırma sesi’ (CCII 800).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

piyala (< Far. piyāla) ‘bardak, kadeh’ (CCI 541).

Tat. **piyala:** 1. cam; 2. camdan yapılmış madde; 3. şişe; 4. pencere; ayna gibi parlayan (KA-TTS 380).

Kzk. **piyala:** 1. kâse şeklindeki çay fincanı; 2. fanus (KAZTTTS 442).

Kırg. ø

Pont Pilat (öz. is.) ‘MS 26-36 yılları arasında Roma İmparatorluğu’nun Yahudiye eyaletinin valisi ve Hz. İsa ‘yı yargılayan yargıçlardan birisi, Pontius Pilatus’ (CCII 800).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

profet (< Lat. prophet) ‘peygamber’ (CCII 800).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

psalmos (< Lat. psalmos) ‘Mezmurlar kitabı’ (CCII 800).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

rahim (< Ar. raḥm) ‘merhamet, acıma, esirgeme’ (CCII 800).

Tat. **reḥim:** merhamet, acıma, şevkat (KA-TTS 386).

Kzk. **raḫım:** merhamet, acıma, şefkat, şefaät (KAZTTTS 450).

Kırg. **ırayım:** merhamet, kalp rikkatı (KS 357).

ramçılık (< Far. ram < Ar. raml + T.) ‘kehanet, fal’ (CCI 541).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

rang (< Far. rang) ‘boya, renk’ (CCI 541), *boya* ‘a.m.’ (CCI 448).

Tat. ø

Kzk. **reṅ:** renk (TTKATS 610).

Kırg. **ıraṅ:** 1. renk; 2. yeşil ot (çiçek açma çağında) (KS 356).

rang-i lak (< Far. rang-i lak) ‘cila yapmakta kullanılan bir çeşit reçine’ (CCI 542).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

ranglar (< Far. rang + T.) ‘renkler’ (CCI 542).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

ravand (< Far. ravand) ‘büyük yapraklı, beyaz çiçekli, çok yıllık ve otsu bir bitki, ravent’ (CCI 542).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **reven:** ravent (rheum) (TKS 726).

raygan (< Far. rāygān) ‘bedava, ücretsiz’ (CCII 800).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

raziyana (< Far. rāziyāna) ‘rezene’ (CCI 542).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

rebe (< Ar. ribā) ‘tefecilik, faiz’ (CCI 542), *astlan* ‘a.m.’ (CCI 425).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

roz, oroz (< Far. rōz) ‘talih, baht’ (CCI 542, CCI 534).

Tat. ø

Kzk. **orazdı:** şanslı, kısmetli, talihli, bahtiyar (KAZTTTS 415)

Kırg. ø

Rusi ketanı (< Rusi + Ar. kettān + T.) ‘Ruslar tarafından üretilen bir tür keten kumaş’ (CCI 542).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

rustayi (< Far. rustāyī) ‘kaba, anlayışsız’ (CCI 542).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

-S-

sa ‘sağ, sağ taraf’ (CCII 801).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

saa → saja.

saar (< Mo. saġar) ‘kuşku, şüphe’ (CCII 801).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

saarla-(< Mo. saġar + T.) ‘utanmak, mahcup olmak’ (CCII 802), *émen-* ‘a.m.’ (CCII 698), *saarlap* ‘ürkek, korkak, çekinken’ (CCI 542).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

saarlap (< Mo. sagar + T.) ‘ürkek, korkak, çekingen’ (CCI 542), *korkunç bile* ‘a.m.’ (CCI 509), *saarla-* ‘utanmak, mahcup olmak’ (CCII 802).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

saat (< Ar. sâ ‘at’ ‘vakit, saat’ (CCI 542), *okt* ‘a.m.’ (CCI 533).

Tat. **seğat**: 1. bir saat süre, 2. kol saati; 3. duvar saati; 4. ders saati (KA-TTS 402).

Kzk. **sağat**: 1. saat; 2. altmış dakikalık saat dilimi, saat (KAZTTTS 458).

Kırg. **saat**: 1. saat; 2. saat (zaman olarak) (KS 627).

saban ‘1. saban; 2. ekilen alan’ (CCI 543; CCII 802).

Tat. **saban**: saban, pulluk (KA-TTS 391).

Kzk. **saban**: pulluk, saban (KAZTTTS 457).

Kırg. **soko**: pulluk, saban (KS 657).

sabançı ‘çiftçi, rençber’ (CCII 802).

Tat. **sabançı**: çiftçi, sabancı (KA-TTS 391).

Kzk. **sabanşı**: saman taşıma işiyle uğraşan kişi (KAZTTTS 457).

Kırg. ø

saban t mir ‘saban demiri’ (CCII 802).

Tat. **suka tim r **: saban demiri (KA-TTS 421).

Kzk. ø

Kırg. ø

sabany ri ‘tarla, ekilen yer’ (CCII 802).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

sabırluğ → sabırluk.

sabırluk, sabırluk (< Ar. şabr + T.) ‘sabırlı, nefesine hâkim olma, haddini bilme’ (CCII 802, CCII 802).

Tat. **sabırluğ**: sabır (KA-TTS 392).

Kzk. **sabırlılık**: sabırlılık, ağırbaşlılık (KAZTTTS 458).

Kırg. **sabırdık**: sabır, kendine hâkimlik (KS 628).

sabur⁽¹⁾ (< Ar. şabr) ‘sıcak bölgelerde yetişen, yaprakları oldukça yüksek bir sapsın tepesinde toplanmış bulunan bir bitki, sabırotu, sarısabır’ (CCI 543).

Tat. ø
Kzk. ø
Kırg. ø

sabur⁽²⁾ (< Ar. şabr) ‘nefsine hâkim olma, haddim bilme’ (CCII 802).

Tat. **sabır**: 1. sabırlı, sakin; 2. sabır (KA-TTS 391).

Kzk. **sabır**: sabır, tahammül, dayanma (KAZTTTS 458).

Kırg. **sabır**: tahammül, sabır, kendine hakim olma (KS 628).

saç ‘saç’ (CCI 543).

Tat. **saç, çeç**: saç (KA-TTS 92, KA-TTS 392).

Kzk. **şaş**: baş derisini kaplayan kıllar, saç (KAZTTTS 633).

Kırg. **çaç**: (insan başındaki) saç (KS 242).

saç- ‘(tohum) saçmak, serpmek’ (CCI 543; CCII 802).

Tat. **saç-, çeç-**: 1. ekin ekmek, toprağa tohum atmak; 2. saçmak, serpmek, dökmek; 3. dağıtmak (KA-TTS 392, KA-TTS 92).

Kzk. **şaş-**: 1. saçmak, dökmek, serpmek; 2. yaymak, dağıtmak; 3. saçıp savurmak, israf etmek, ziyan etmek; 4. (güneş) ışık saçmak (KAZTTTS 633).

Kırg. **çaç-**: 1. saçmak (püskürmek); 2. serpmek; 3. meç, israf etmek (KS 242).

saçak ‘(at takımında kullanılan) püskül, saçak’ (CCI 543).

Tat. **çaçak**: saçak, püskül (KA-TTS 87).

Kzk. **şaşak**: saçak, püskül (KAZTTTS 633).

Kırg. **çaçı**: küçük saçak; kimi hayvanların kuyruk ucu (diyelim. ineğin, eşeğin); 3. atın ayağının gerisindeki kıllar (KS 242).

sadaf (< Far. sadāf) ‘sarı çiçekli ve hekimlikte kullanılan, çok yıllık bir bitki, sedef otu’ (CCI 543).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **sedep**: sedef (KS 643).

sadaga (< Ar. şadağa) ‘sadaka’ (CCI 543; CCII 802).

Tat. **sedak**: sadaka (KA-TTS 402).

Kzk. **sadağa**: adak, kurban (KAZTTTS 458).

Kırg. **sadağa**: 1. sadaka, aşağıda getirilen bütün tabirler artık çoktan hakiki manalarını kaybetmiş olup, bugün yalnızca mecazî manalarda kullanılmaktadır; 2. okşama hitabıdır: sevgili, canım (KS 628).

safar (< Ar. safar) ‘sefer, yolculuk’ (CCI 543).

- Tat. **sefer:** sefer, gezi, yolculuk (KA-TTS 402).
 Kzk. **sapar:** 1. yolculuk, sefer, seyahat; 2. ziyarette bulunma, gezi (KAZTTTS 467).
 Kırg. **sapar:** yolculuk, seyahat, sefer (KS 637).

safar ay (< Ar. safar +T.) ‘ay takviminin ikinci ayı, sefer ayı’ (CCI 544).

- Tat. ø
 Kzk. ø
 Kırg. ø

sagak ‘çene’ (CCI 544).

- Tat. ø
 Kzk. **sağak:** 1. atın boyun, boğaz kısmı; 2. bir nesnenin başka bir nesne ile birleşen yeri (KAZTTTS 458).
 Kırg. **caak:** 1. çene; 2. bazı nesnelerin yan yüzü yahut yan kısmı (KS 158).

sagin- ‘düşünmek, hatırlamak’ (CCI 544, CCII 802), *sagınmak* ‘düşünce’ (CCI 544).

- Tat. **sağın-:** bürülen veya bilinen bir şeyi veya birisini iyi tarafları ile hatırlamak, özlemle yad etmek, hasret çekmek (KA-TTS 393).
 Kzk. **sağın-:** özlemek, göreceği gelmek, göresi gelmek (KAZTTTS 458).
 Kırg. **sağın-:** özlemek (KS 629).

saginç ‘düşünce, fikir’ (CCI 544; CCII 803).

- Tat. **sağırdırgıç:** anı, hatıra (KA-TTS 393).
 Kzk. **sağınıç:** özlem, hasret (KAZTTTS 458).
 Kırg. **sağıniç:** özleme, hasret (KS 629).

sagındır- ‘öğüt vermek, uyarmak, ihtar etmek’ (CCI 544), *sagındırmak* ‘öğüt, nasihat, uyarı, ihtar’ (CCI 544), *övretmek* ‘a.m.’ (CCI 540), *övret-* ‘a.m.’ (CCI 539).

- Tat. **sağındır-:** 1. özletmek, hatıra getirmek; 2. hasret çektirmek (KA-TTS 393).
 Kzk. **sağındır-:** özletmek (TTKATS 587).
 Kırg. **sağınt-:** özletmek, düşündürmek (KS 629).

sagiş ‘düşünce, niyet’ (CCII 803).

- Tat. **sağış:** özlem, haret, keder (KA-TTS 393).
 Kzk. **sağınıç:** özlem, hasret (KAZTTTS 458).
 Kırg. **sağıniç:** özleme, hasret (KS 629).

sagişa- ‘düşünmek, niyet etmek’ (CCII 803).

- Tat. **sağışlan-:** özlemek, hasret çekmek, endişelenmek (KA-TTS 393).
 Kzk. ø

Kırg. **sağın-**: özlemek (KS 629).

sagışla- ‘düşünmek, niyet etmek’ (CCII 803).

Tat. **sağışlan-**: özlemek, hasret çekmek, endişelenmek (KA-TTS 393).

Kzk. ø

Kırg. **sağın-**: özlemek (KS 629).

sagıt ‘1. silah; 2. at koşum takımı’ (CCI 544; CCII 803).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

sagıtlan- ‘silahlanmak’ (CCI 544).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

saglık ‘sıhhat, sağlık’ (CCI 545).

Tat. **savlık**: sağlık, selamet (KA-TTS 401).

Kzk. **densavlık**: sağlık, sıhhat (KAZTTTS 124).

Kırg. **sooluk**: sağlık, sıhhat (KS 660).

saglık bile ‘sağlıklı, aklı başında’ (CCI 545).

Tat. **taza- sav**: sağlıklı (TTS 259).

Kzk. ø

Kırg. ø

sagri, savrı ‘işlenerek kullanılabilir duruma getirilmiş hayvan postu, deri’ (CCI 545, CCII 807).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

sagsız ‘sağlıksız, hasta’ (CCI 545).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

sah ‘uyamık, dikkatli, tedbirli (kimse)’ (CCII 804), *sérgek* ‘a.m.’ (CCII 810).

Tat. **sak**: 1. çok dikkatli davranan kimse; 2. duyuuları çok hassas olan; 3. pek tasarruflu davranan, müsrif olmayan (KA-TTS 393).

Kzk. **sak**: ihtiyatlı, tedbirli, dikkatli (KAZTTTS 460).

Kırg. **sak**: sak (TKS 742); **sak**: dikkatli, duyarlı, hassas, uyanık, tetikte bulunan (KS-BKS 462).

sahav (< Mo. sahaġu) ‘peltek konuşan, pepe, kekeme’ (CCII 804).

Tat. **saġav**: peltek (KA-TTS 394).

Kzk. **saġav**: peltek (KAZTTTS 461).

Kırg. **sakoo**: 1. peltek, pepe; 2. sakaġı (tay hastalığı) (KS 629).

sahla- ‘beklemek’ (CCII 804).

Tat. \emptyset

Kzk. **saġsılıġ et-**: beklemek (TTKATS 98).

Kırg. \emptyset

sahtiyān (< Far. sahtiyān) ‘işlenmiş ve cilalanmış deri, sahtiyān deri’ (CCI 545).

Tat. **sehtiyān**: sahtiyān (KA-TTS 402).

Kzk. **sahtiyān**: sahtiyān (TTKATS 620).

Kırg. **saktiyān**: sahtiyān (KS 630).

saka ‘saka kuşu’ (CCI 545).

Tat. \emptyset

Kzk. \emptyset

Kırg. \emptyset

sakal ‘sakal’ (CCI 545).

Tat. **saġal**: sakal (KA-TTS 394).

Kzk. **sakal**: sakal (KAZTTTS 461).

Kırg. **sakal**: sakal (KS 630).

sakal yülüçi ‘berber’ (CCI 545).

Tat. \emptyset

Kzk. **şaş-sakal aluvşı**: berber (TTKATS 103).

Kırg. \emptyset

sakız ‘sakız’ (CCI 545).

Tat. **saġız**: 1. sakız, çam sakızı; 2. kulak kiri (KA-TTS 393).

Kzk. **saġız**: sakız (KAZTTTS 458).

Kırg. **saġız**: sakız (KS 629).

sakla- ‘saklamak, korumak’ (CCI 546), *saklamak* ‘saklama, koruma’ (CCI 546).

Tat. **saġla-**: 1. korumak, zarara karşı emniyetli bir yerde tutmak; 2. tutumlu kullanmak; 3. sağlamak; 4. gerçekleştirmek; 5. aklıda tutmak; 6. göz kulak olmak, 7. gözetmek, 8. oyalanmak, boşuna beklemek (KA-TTS 394).

Kzk. **saқта-**: 1. saklamak, muhafaza etmek; korumak, esirgemek (KAZTTTS 461).

Kırg. **sakta-**: muhafaza etmek, korumak (KS 630).

saklan- ‘korunmak, kaçınmak, sakinmak’ (CCI 546).

Tat. **saқлан-**: 1. korunmak; 2. kendini korumak, sakinmak (KA-TTS 394).

Kzk. **saқтан-**: saklanmak, korunmak, muhafaza edilmek (KAZTTTS 461).

Kırg. **saktan-**: korunmak, kendini muhafaza etmek (KS 630).

saksızlık ‘hastalık, sağlıksızlık’ (CCI 546), *agırmak* ‘a.m.’ (CCI 416).

Tat. **saқsızлық**: ihtiyatsızlık, sakıntısızlık, gaflet (KA-TTS 394).

Kzk. **saқsızлық**: gamsızlık, tasasızlık, vurdumduymazlık (KAZTTTS 461).

Kırg. ø

sal- ‘bırakmak, atmak’ (CCII 804).

Tat. **sal-**: 1. koymak, yerleştirmek; 2. toz hâlinde bir şeyi dökmek, tepeleme doldurmak; 3. koymak, doldurmak; 4. nem veya buhar dışı vurmak; 5. temel atmak, tesis etmek; 6. denizde demir atmak; 7. pranga takmak, zin cire vurmak; 8. ağ atmak; 9. ev yapmak, bina dikmek; 10. sargı sarmak; 11. yük vurmak, yük sarmak, yüklemek; 12. yol döşemek, yol açmak; 13. yıkıp yerleştirmek; 14. dayandırmak; 15. yatırmak; 16. yenmek, yıkmak; 17. eğmek, bükmek; 18. çok içki içmek (KA-TTS 394).

Kzk. **sal-**: 1. bir nesneyi herhangi bir yere yerleştirmek, koymak; 2. ev, inşaat yapmak; 3. göndermek, yollamak; 4. ekin ekmek, yetiştirmek; 5. fiillerle birleşerek yardımcı fiil görevinde kullanılır (KAZTTTS 462).

Kırg. **sal**: 1. salmak, komak; 2. çocuk düşürmek; 3. yapıştırmak, çalmak (şiddetle vurmak); 4. hareket etmek, yönelmek; 5. önceden tayin ve takdir eylemek; 6. (datif kılığındaki mış’lı şekille):yalandan göstermek, tecahül ve tegaful etmek; 7. *ala sal-* (uzunca nesne hakkında) bir yandan bir yana çevrilmek, dönmek; 8. *salğan cerden* yahut *salğandan* durup dururken, ansızın, ortada hiçbir esas ve sebep yokken; 9. bir şeye güvenmek, bir şeyi tatbik etmek; 10. *birinen sala biri* biri ardından biri, biri ötekisinin sözünü keserek; 11. *sala sal kıl-* başkasına yükletmek; 12. *sala koymo*= *salağoymo*; 13. yardımcı fi ‘1 sıfatıyla hareketin bittiğini yahut aniliğini ifade eder (KS 631).

salam⁽¹⁾(< Ar. salam) ‘selam’ (CCI 546).

Tat. **selam, selem**: selam (KA-TTS 402).

Kzk. **sâlem**: 1. selâm, merhaba; 2. selâm söyleme, yollam (KAZTTTS 475).

Kırg. **salam**: selâm (KS 631).

salam⁽²⁾(< Rus. soloma) ‘saman’ (CCI 546).

Tat. **salam:** saman, ot (KA-TTS 395).

Kzk. ø

Kırg. ø

salamatlık (< Ar. salamat + T.) ‘selametlık, sağlık’ (CCI 546).

Tat. **selametl k:** sağlık, dirilik (KA-TTS 402).

Kzk. **s lemettik:** sağlık, esenlik (KAZTTTS 475).

Kırg. **salamattık:** sıhhat sel met (KS 632).

salamatlık birle ‘sağlıklı bir şekilde’ (CCI 546).

Tat. **selametl k:** sağlık, dirilik (KA-TTS 402).

Kzk. **s lemettik:** sağlık, esenlik (KAZTTTS 475).

Kırg. **salamattık:** sıhhat sel met (KS 632).

salg (< Ar. s lg) ‘adaçayı’ (CCI 546).

Tat. ø

Kzk. **s lben:** ada çayı (TTKATS 9).

Kırg. ø

salın- ‘salınmak’ (CCII 804).

Tat. **salın-:** 1. inşa edilmek, yerleştirilmek; 2. aşağıya sarmak (KA-TTS 396).

Kzk. **salın-:** 1. yapılmak, inşa edilmek; 2. bir şeyin bağımlısı, tiryakisi olmak (KAZTTTS 464).

Kırg. **salın-:** 1. konulmak, vazedilmek; 2. koymak, kendi üzerine, altına komak (KS 632).

salkum ‘ z m salkımı, salkım’ (CCII 804).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

salkun (< Mo. salķin) ‘hava’ (CCI 547; CCII 804), *hava* ‘a.m.’ (CCI 478).

Tat. **salkun:** 1. serin, soğumuş, soğuk; 2. duygusuz; 3. çok ciddi, resm  tavırlı; 4. soğukluk (KA-TTS 396).

Kzk. **salkun:** 1. soğuk, serin; 2. araları açık, soğuk (KAZTTTS 463).

Kırg. **salkun:** serinlik, serin (KS 633).

Salomon ( z. is.) ‘Kral Davud ‘un oğlu, 3. İsrail kralı Hz. Süleyman’ (CCII 804).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

salp ‘tek, bir’ (CCII 804).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

samala (< Rus. smola) ‘zift’ (CCI 547).

Tat. **sumala:** katran, reçine (KA-TTS 422).

Kzk. **smola:** katran (KAZTTTS 483).

Kırg. **smola:** zift (TKS 994).

samuk ‘şalgam’ (CCI 547).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

san ‘sayı’ (CCI 547).

Tat. **san:** 1. sayı; 2. miktar, hacim (KA-TTS 397).

Kzk. **san:** 1. sayı, hesap; 2. rakam, sayı; 3. gazete ve dergilerde sayı; 4. on bini karşılayan sayı (KAZTTTS 466).

Kırg. **san:** 1. sayı, miktar, hesap; 2. hesapsız çok, (bazan da) on bin (KS 635).

saŋa, saa ‘sana’ (CCI 547; CCII 804, CCII 801).

Tat. **siŋa:** sana (KA-TTS 411).

Kzk. ø

Kırg. **saga:** sana (TKS 747).

sana- ‘saymak, hesaplamak’ (CCI 547).

Tat. **sana-:** 1. saymak, hesap etmek, miktarını tesbit etmek; 2. bir şey hakkında bir kanaat sahibi olmak, bir fikri olmak, sanmak (KA-TTS 397).

Kzk. **sana-:** 1. saymak, hesaplamak; 2. saymak, fazetmek, hesaba katmak (KAZTTTS 466).

Kırg. **sana-:** 1. saymak; 2. düşünmek, tefekkür etmek, tasarlamak; 3. özlemek, canı sıkılmak (KS 636).

sanar takta ‘hesap yapmaya yarayan tahta, hesap tahtası’ (CCI 547).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

saŋç- ‘delmek, delip geçmek’ (CCI 547; CCII 805), *saŋçmak* ‘delme, delinme’

(CCI 548).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **say-**: 1. sançmak, saplamak, batırmak (sivri şeyi); 2. dikmek (ağaçları):sapiyle dikmek; 3. dikmek, işlemek (iğne ile nakşetmek); 4. oyun sırasında ortaya para koymak, bahse tutuşurken ortaya para koymak; 5. mec. yenmek (başlıca: seçimlerde) (KS 6640).

sançış ‘savaş, muharebe’ (CCI 547).

Tat. **sugış**: vuruş, dövüş; 2. savaş, harp; 3. savaşın içindeki bir çarpışma (KA-TTS 420).

Kzk. **soğış**: savaş, muharebe (KAZTTTS 484).

Kırg. **soğuş**: 1. çarpma; 2. harp, muharebe (KS 657); **sayış**: mızraklar ile mübazere (KS 6640).

sandıra- (< Mo. sandura-) ‘paniklemek, çıldırmak, küplere binmek’ (CCII 805).

Tat. ø

Kzk. **sandıra-**: yorulmak, bitkin düşmek (KAZTTTS 466).

Kırg. **sandıra-, sandırakta-**: *oozuna kelgenin sandıraktay beret ağzına ne gelirse, onu söylüyor, manasız ve faydasız şeyler söylüyor, sandırakta bay otur boş lâflar söylemeden otur* (KS 657, KS 637).

sansız ‘sayısız’ (CCII 805).

Tat. **sansız**: sayısız, sınırsız, pek çok (KA-TTS 397).

Kzk. **sansız**: sayısız, hesapsız, çok sayıda (KAZTTTS 466).

Kırg. **sansız**: sayısız (KS 637).

sap- ‘ayrılmak, sapmak’ (CCII 805).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

sar ‘1. doğan kuşu; 2. akbaba’ (CCI 548).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

sara ‘aydın, açık, belirli’ (CCI 548; CCII 805).

Tat. ø

Kzk. **sara**: 1. açık, net, aydın, belirgin; 2. üstün, başarılı (KAZTTTS 468).

Kırg. **sara**: seçme, mumtaz, en iyi, en üstün (KS 638).

saraf (< Ar. sarrāf) ‘sarra’ (CCI 548).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **sarap**: sarraf (KS 638).

saray (< Far. sarāy) ‘1.saray; 2. üstü tamamen veya kısmen örtülü hayvan barınağı’ (CCI 548, CCII 805).

Tat. **saray**⁽¹⁾: 1. ev çevresindeki müstemilat; üstü tamamen veya kısmen örtülü hayvan barınağı; ambar, odunluk, samanlık; arabalık, 2. dam, kümes (KA-TTS 398); **saray**⁽²⁾: saray (KA-TTS 398).

Kzk. **saray**: 1. saray; 2. ahır, samanlık; 3. insanın iç dünyası (KAZTTTS 468).

Kırg. **saray**: 1. han; 2. saray (hükümdarın yaşadığı ev) (KS 638).

sarhıt ‘1. fazla, artık, artakalan; 2. hediye’ (CCII 805).

Tat. ø

Kzk. **sarkıt**: 1. misafirden arta kalan yiyecek; misafirlige ve düğüne giden kişilerin, kendilerine verilen yemeğin fazlasını evlerine getirip başkalarına ikram etmeleri; 3. rüsgârın uğuldaması, serçe esmesi (KAZTTTS 469).

Kırg. **sarkıt**: yemek ve içecek kalıntısı (KS 639).

sarhıt- ‘sızdırmak, suyunu akıtmak’ (CCII 805).

Tat. **sarhıt-**: sızdırmak, suyunu akıtmak (KA-TTS 399).

Kzk. ø

Kırg. **sarıktır-**: damlatmak, damlasına kadar akıtmak (KS 639).

sarı⁽¹⁾ ‘karşı, doğru’ (CCI 548; CCII 806), *utru* ‘a.m.’ (CCI 590).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

sarı⁽²⁾ ‘sarı, sarı renkli’ (CCI 548; CCII 806).

Tat. **sarı**: 1. sarı; 2. sarılık hastalığı; 3. karasu denen göz hastalığı, glokom; 4. yumurtanın sarısı (KA-TTS 398).

Kzk. **sarı**: 1. sarı renk; 2. sarı renkli, sarışın (KAZTTTS 470).

Kırg. **sarı**: sarı, kızıl, kumral (KS 639).

sarı⁽³⁾ ‘safra’ (CCI 548).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

sarıncıka ‘çekirge’ (CCII 806), *kesertke* ‘a.m.’ (CCII 737).

Tat. **sarança**: çekirge (KA-TTS 398).

Kzk. ø

Kırg. ø

sarmısak ‘sarımsak’ (CCI 548).

Tat. **sarımsak**: sarımsak (KA-TTS 399).

Kzk. **sarımsak**: sarımsak (KAZTTTS 470).

Kırg. **sarımsak**: sarımsak (KS 640).

sarov ‘mide’ (CCII 806).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

sarp ‘sert, sarp’ (CCII 806).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

sarpan (< Far. sar-band) ‘örtü, masa örtüsü’ (CCI 548).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

sas ‘sis, sıcak buhar’ (CCII 806).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

sası ‘kokmuş, pis kokulu’ (CCI 548).

Tat. **sası**: 1. tatsız; 2. kötü kokulu, pis kokan (KA-TTS 399).

Kzk. **sası**: 1. kokmuş, kokuşmuş; 2. art niyetli (KAZTTTS 471).

Kırg. **sası**: pis kokan, fena koku dağıtan, pis koku (KS 640).

sası- ‘kokmak, pis kokmak’ (CCI 541; CCII 806).

Tat. **sası-**: 1. leş gibi kokmak, çok çirkin koku yaymak; 2. kötü koku ile dolmak, kokuşmak (KA-TTS 399).

Kzk. **sası-**: 1. bozulmak, kokmak; 2. (ter, içki vb.) kötü kokmak (KAZTTTS 471).

Kırg. **sası-**: pis kokmak (KS 639).

sasımıŝ ‘kokuşmuş, pis kokmuş’ (CCI 549), *ıymış* ‘a.m.’ (CCI 483).

Tat. ø

Kzk. **sasıķ**: 1. kokmuş, kokuşmuş; 2. art niyetli (KAZTTTS 471).

Kırg. **sasıķ**: pis kokan, fena koku dağıtan, pis koku (KS 640).

sat- ‘satmak’ (CCI 549), *satmak* ‘satış’ (CCI 549).

Tat. **sat-**: 1. satmak, ihanet etmek, ihbar etmek, jurnallemek; 2. gösteriŝ yapmak, caka satmak, sergilemek, 3. bir yalanı veya dedikoduyu yaymak (KA-TTS 399).

Kzk. **sat-**: 1. satmak; 2. pazarlamak; 3. kendi menfaati uğruna başkalarına ihanet etmek (KAZTTTS 471).

Kırg. **sat-**: satmak (KS 640).

satka- ‘yıkıp geçmek, ezmek, çığnemek’ (CCII 806).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

satov → satuk.

satuh → satuk.

satuhçı ‘satıcı’ (CCI 549).

Tat. **satuhçı**: 1. satıcı, tezgâhtar; 2. tüccar (KA-TTS 400).

Kzk. **satuvŝı**: satıcı, pazarlamacı (KAZTTTS 471).

Kırg. **satuuçı**: satıcı (TKS 753).

satuk, **satuh**, **satov** ‘satış, ticaret, pazar, piyasa’ (CCI 549, CCI 549, CCII 807).

Tat. **satuv**: satış, alıŝveriŝ, ticaret (KA-TTS 400).

Kzk. **satuv**: satış (TTKATS 629).

Kırg. **satık**, **sattık**: satış (KS 640, KS 640).

satun ‘satış, ticaret, satın’ (CCI 549).

Tat. **satuv**: satış, alıŝveriŝ, ticaret (KA-TTS 400).

Kzk. **satuv**: satış (TTKATS 629).

Kırg. **satış**: satış (KS 640).

sav ‘sağlıklı, sağlam’ (CCII 807).

Tat. **sav**: 1. sağ, sağlıklı; 2. canlı, diri, dinç (KA-TTS 400).

Kzk. **sav**: 1. sağ, diri, sıhhatli, esen; 2. sağlam, kırılmamıŝ (KAZTTTS 472).

Kırg. **soo**: sağ, esen (KS 659).

savda (< Ar. savdā) ‘insan mizacında kabul edilen dört hılttan biri’ (CCI 549).

Tat. ø

Kzk. **savda**: 1. ticaret, alış veriş; 2. rekabet (KAZTTTS 472).

Kırg. ø

savlavlatı ‘gizlice, gizli olarak’ (CCII 807).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

savoḥ → savok.

savok, savoḥ ‘soğuk’ (CCI 550).

Tat. **suviḳ**: 1. soğuk, soğumuş; 2. resmî tavırlı, cazibesiz; 3. soğukluk (KA-TTS 423).

Kzk. **suviḳ**: 1. soğuk; 2. soğuk (kimse) (KAZTTTS 492).

Kırg. **suuk**: 1. soğuk; 2. çirkin, nahoş (KS 670).

savrak ‘kafatası’ (CCII 807), *baş* ‘1. kafa, baş; 2. bir şeyin tepesi, üstü, ucu’ (CCII 654).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

savrı → sargı.

savsar ‘sansar’ (CCI 550).

Tat. **susar**: ağaç sansarı (KA-TTS 422).

Kzk. **susar**: ağaç sansarı, zerdeva (KAZTTTS 492).

Kırg. **susar**: sansar (*martes martes*) (TKS 749).

say ‘sığ, derin olmayan’ (CCII 807).

Tat. **say**: sığ, derinliği olmayan (KA-TTS 401).

Kzk. ø

Kırg. **say**: 1. nehrin yatağı; 2. yiv (tüfekte, vidada) (KS 640).

saygat ? (CCII 807).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

saz⁽¹⁾ (< Far. sâz) ‘ses, avaz’ (CCI 550), *ün* ‘a.m.’ (CCI 807).

- Tat. **saz**: 1. saz, telli çalgı; 2. ilham perisi (KA-TTS 401).
 Kzk. **saz**: 1. melodi, nağma, ezgi; 2. ahenkli, uyumlu; 2. saz, çalgı (KAZTTTS 459).
 Kırg. **saz**⁽¹⁾: iyi, hoş, yoluna konmuş (KS 642).

saz⁽²⁾ ‘bataklık’ (CCII 807).

- Tat. **saz**: 1. saz, kamyş, sazlık; 2. fazla sulanmaktan ötürü bataklık omuş yer; 3. yeniliklere karşı çıkan tutum veya çevre (KA-TTS 401).
 Kzk. **saz**: 1. sazlık, bataklık; 2. çayır (KAZTTTS 459).
 Kırg. **saz**⁽²⁾: bataklık (KS 642).

sazagan ‘1. ejderha; 2. yılan’ (CCI 550).

- Tat. ø
 Kzk. ø
 Kırg. ø

sebeb (< Ar. sabab) ‘sebeb’ (CCII 807).

- Tat. **sebeb**: 1. sebep, neden; 2. müsebbip, etken (KA-TTS 401).
 Kzk. **sebeb**: sebep, neden (KAZTTTS 476).
 Kırg. **sebeb**: sebep (KS 642).

ségiz ‘sekiz’ (CCII 807).

- Tat. **sigëz**: sekiz (KA-TTS 410).
 Kzk. **segiz**: sekiz (KAZTTTS 476).
 Kırg. **segiz**: sekiz (KS 643).

sékir- ‘sekmek, sıçramak’ (CCI 550), *sékirmek* ‘sekme, sıçrama’ (CCI 550).

- Tat. **sekër-**: 1. sıçramak, zıplamak, hoplamak; 2. aşırı davranışlarda bulunmak; 3. fikirlerde istikrarsızlık göstermek (KA-TTS 411).
 Kzk. **sekir-**: sıçramak, atlamak (KAZTTTS 478).
 Kırg. **sekir-**: sıçramak, atlamak (KS 643).

sékizinci ‘sekizinci’ (CCII 807).

- Tat. **sigëzëncë**: sekizinci (KA-TTS 410).
 Kzk. **segizinşi**: sekizinci (KAZTTTS 476).
 Kırg. **segizinçi**: sekizinci (KS 643).

sémir- ‘şişmanlamak, yağlanmak, semirmek’ (CCII 808).

- Tat. **simër-**: semirmek, yağ bağlamak (KA-TTS 411).
 Kzk. **semir-**: 1. semirmek, şişmanlamak, 2. kibirlenmek, gururlanmak, böbürlenmek (KAZTTTS 479).
 Kırg. **semir-**: semirmek, tavlama (KS 644).

sémiz ‘yağlı, besili, semiz’ (CCI 550).

Tat. **siméz:** semiz, dolgun, yağlı (KA-TTS 411).

Kzk. **semiz:** semiz, şişman, tombul (KAZTTTS 479).

Kırg. **semiz:** yağlı, tavlı (KS 645).

sén ‘sen (teklik ikinci kişi zamiri)’ (CCI 550; CCII 808).

Tat. **sin:** sen (KA-TTS 411).

Kzk. **sen:** ikinci tekil şahıs, sen (KAZTTTS 479).

Kırg. **sen:** 1. sen; 2. bazan siz manasiyle de kullanıldığı vardır (KS 645).

séñ ‘buz parçası, buz keseği’ (CCII 810).

Tat. ø

Kzk. **señ:** buzların çözülmesi, buz parçası (KAZTTTS 479).

Kırg. ø

séniñni ‘seni’ (CCI 551).

Tat. **sině:** seni (KA-TTS 411).

Kzk. ø

Kırg. **seni, sen:** 1. seni; 2. bazan siz manasiyle de kullanıldığı vardır (KS 645, KS 645).

séñir ‘yüksek, yüce, ulu’ (CCII 810).

Tat. ø

Kzk. **señgir:** yüksek, ulu, yüce (KAZTTTS 479).

Kırg. **señir:** dağ eteği, dağ burunu (KS 645).

señseñ ‘kuzu derisi, koyun postu’ (CCII 810).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

sérevün (< Mo. serigün) ‘serin, soğuk’ (CCII 810).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

sérgek (< Mo. sergeg) ‘uyanık, dikkatli, uykusu hafif’ (kimse) (CCII 810), *sah* ‘a.m.’ (CCII 804).

Tat. ø

Kzk. **sergek:** 1. uykusu hafif, uyanık; 2. dinç, çevik, canlı (KAZTTTS 480).

Kırg. **sergek:** 1. canlı, uyanık; 2. ihtiyatlı, basiretli, hassas, müteyakkiz, tetikte bulunmak (KS 647).

sérgiz- ‘evcilleştirmek, eğitmek’ (CCII 810).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

sériv ‘ehil, uysal, evcil’ (CCII 810).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

sérpildi ‘serpinti’ (CCII 810).

Tat. ø

Kzk. **sebelegen:** serpinti (TTKATS 639).

Kırg. **serpindi:** serpinti (KS 647).

sésken- ‘korkmak, ürkmek, irkilmek, çekinmek’ (CCII 811), *élgén-* ‘a.m.’ (CCII 697).

Tat. **sirken-:** 1. irkilmek, sıçramak; 2. dehşete kapılmak (KA-TTS 412).

Kzk. **sesken-:** 1. çekinmek, korkmak; 2. şüphelenmek (KAZTTTS 481).

Kırg. **sesten-:** tehdik edilmek, korkutulmak (KS-BKS 475)

séskendir- ‘korkutmak, ürktütmek’ (CCII 811), *élgendir-* ‘a.m.’ (CCII 697).

Tat. **sirken-:** 1. irkilmek, sıçramak; 2. dehşete kapılmak (KA-TTS 412).

Kzk. **sesken-:** 1. çekinmek, korkmak; 2. şüphelenmek (KAZTTTS 481).

Kırg. **sesten-:** tehdik edilmek, korkutulma (KS-BKS 475)

sés- ‘çözmek, bağını açmak’ (CCI 551).

Tat. **çiş-:** 1. çözmek, açmak; 2. bağlı bir şeyin iki ucunu ayırmak; 3. düğmelerini açmak; 4. bir meseleyi hâletmek; 5. bir sırrı açıklamak (KA-TTS 99).

Kzk. **şeş-:** 1. (düğüm) çözmek, açmak; 2. (elbise) Soyunmak, çıkarmak; 3. (konu, mesel e) çözmek, karara bağlamak; 3. meseleyi doğru (şekilde) çözüünüz; 4. (bilmece, bulmaca) çözmek (KAZTTTS 639).

Kırg. **çeç:** 1. çözmek, düğümü çözmek; 2. halletmek (KS 257).

seşanbe (<Far. seşanbä) ‘Salı’ (CCI 551).

Tat. **şişembě:** salı (KA-TTS 412).

Kzk. **seysenbi:** salı (KAZTTTS 477).

Kırg. **şeyşembi:** salı (KS 257).

sete ‘sap, bitki sapı’ (CCII 811).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

setele- ‘sallanmak’ (CCII 811).

Tat. **sëlte-**: 1. silmek, silkitmek; 2. vurup yıkmak; 3. ele geçirmek; 4. çekip almak (KA-TTS 404).

Kzk. **silte-**: 1. yönelmek, yön göstermek; 2. sallamak; 3. bir şeyi özgürce, kendini sınırlandırmadan yapmak (KAZTTTS 507).

Kırg. **şilte-**: 1. sallamak, baş sallamak; 2. hafiyelik, iftira ve müzevirlik etmek, jurnal etmek (KS 689).

sév-, söv-, söy- ‘sevmek’ (CCII 811, CCII 818; CCI 556, CCII 820), *sövmek, söymek* ‘sevgi, aşk, sevme, sevme işi’ (CCI 556; CCII 820, CCII 820).

Tat. **söy-**: 1. elle okşayıp, kucaklayıp sevmek; 2. sevmek, hoşlanmak (KA-TTS 416).

Kzk. **süy-**: 1. öpmek; 2. âşık olmak, sevmek; 3. beğenmek, hoşlanmak (KAZTTTS 495).

Kırg. **süy-**: 1. sevmek; 2. öpmek; 3. okşamak (KS 673).

sévün-, sövün-, sövin-, söyün- ‘sevinmek’ (CCI 551, CCI 556; CCII 819, CCII 819, CCII 820), *sövünmek* ‘sevinme, sevinç’ (CCI 557), *biyen-* ‘a.m.’ (CCI 444).

Tat. **söyün-**: sevinmek, kıvanmak (KA-TTS 417).

Kzk. **süyün-**: sevinmek, memnun olmak, hayran olmak (KAZTTTS 496).

Kırg. **süyün-**: sevinmek (KS 675).

sévünür kişi ‘mutlu, şad kimse’ (CCI 551).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

séyrek ‘sık karşıtı, seyrek’ (CCI 551).

Tat. **sirek**: seyrek, ender, nadir (KA-TTS 412).

Kzk. **sirek**: 1. seyrek; 2. ara sıra, bazen, seyrek (KAZTTTS 483).

Kırg. **seyrek**: 1. tek tük, nadir tesadüf edilen; 2. seyrek (sık değil) (KS 648); **zeyrek**: seyrek (KS 806).

séz- ‘hissetmek, sezmek’ (CCI 551; CCII 811), *sézmek* ‘sezme, sezgi’ (CCI 551).

Tat. **siz-**: sezmek, hissetmek, duymak (KA-TTS 412).

Kzk. **sez-**: sezmek, hissetmek (KAZTTTS 476).

Kırg. **sez-**: sezmek, duymak, farkına varmak, önceden hissetmek (KS 648).

sıç- ‘büyük abdestini yapmak, sıçmak’ (CCII 811).

Tat. ø

Kzk. **tış-**: büyük abdest etmek, hacetini yapmak (KAZTTTS 571).

Kırg. **çıç-**: sıçmak (KS 263).

sıçkan ‘fare, sıçan’ (CCI 551).

Tat. **tıçkan**: 1. fare, sıçan; 2. pazu (KA-TTS 468).

Kzk. **tışkan**: 1. fare, sıçan; 2. on iki hayvanlı Türk takviminde sıçan yılı (KAZTTTS 476).

Kırg. **çıçkan**: 1. fare, sıçan; 2. hayvan adlarına dayanan on iki senelik cyclicque (devri) takvimde birinci yılın adıdır sıçan yılı (KS 264).

sığın- ‘sığınmak’ (CCII 811).

Tat. **sıgın-**, **sıyın-**: 1. sığınmak; 2. birbirinin evine yerleşmek, saklanmak (KA-TTS 4405, KA-TTS 409).

Kzk. **sıyın-**: Allah ‘a sığınmak, ibadet etmek, kulluk etmek (KAZTTTS 501).

Kırg. **sıyın-**: 1. hürmetle iğilmek; 2. himayeye sığınmak (KS 653).

sığınç ‘sığınak’ (CCII 811).

Tat. **sıyımç**: sığınak, sığınacak yer (KA-TTS 409).

Kzk. ø

Kırg. **sıyım**: 1. siper, sığınak; 2. istiap (KS 653).

sıgır ‘sığır’ (CCI 551), *öküz*⁽¹⁾ ‘a.m.’ (CCI 537).

Tat. **sıyır**: inek (KA-TTS 409).

Kzk. **sıyır**: 1. büyükbaş hayvan, sığır; 2. inek (KAZTTTS 483).

Kırg. ø

sıgırçık ‘sığırçık kuşu’ (CCI 552).

Tat. **sıyırçık**: sığırçık (KA-TTS 409).

Kzk. ø

Kırg. **çıyırçık**: sığırçık (KS 273).

sıgıt ‘matem, yas’ (CCII 811).

Tat. **sıgıt**: ağlayış (KA-TTS 405).

Kzk. ø

Kırg. ø

sıh-→ sık-.

sıhan- ‘kol yeni sıvanmak, çemrenmek’ (CCII 812).

Tat. ø

Kzk. **sılan-:** 1. sıvanmak; 2. süslenmek, kendine çeki düzen vermek (KAZTTTS 502).

Kırg. **şıban-:** sıvanılmak (KS 684); **şimalan-:** 1. kolları sıvamak; 2. ciddiyle, azimle girişmek (KS 684).

sık ‘seyrek karşıtı, sık’ (CCI 552).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

sık-, sıh- ‘sıkmak, sıkıştırmak’ (CCI 552, CCII 812).

Tat. **sık-:** sıkmak, suyunu çıkarmak (KA-TTS 405).

Kzk. **sık-:** 1. (çamaşır vb.) sıkmak; 2. (boğaz vb.) sıkmak (KAZTTTS 501).

Kırg. **sık-:** sıkmak (KS 649).

sıkrık ‘haberci, kurye’ (CCI 552).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

sıla- ‘sıvazlamak, okşamak’ (CCII 812), *sıpa-* ‘a.m.’ (CCII 813).

Tat. **sıla-:** 1. yapıştırmak; 2. sürmek; 3. sıvamak, bulaştırmak; 4. değersiz bir şeyi elden çıkarmak; 5. yere çalmak (KA-TTS 406).

Kzk. **sılap-siypa-:** 1. ovmak, sıvazlamak; 2. özenle bakmak, ilgilenmek (KAZTTTS 501); **siypa-:** okşamak (KAZTTTS 482).

Kırg. **sıla-:** 1. sıvamak, sıvazlamak, okşamak; 2. *sılay cüktö-* tam denki derli toplu yükletmek (KS 684).

sıltov (< Mo. siltag) ‘iftira, suçlama, hakaret’ (CCII 812).

Tat. **sıltav:** 1. bahane, sebep, vesile; 2. delil, örnek gösterme, bahane kılma (KA-TTS 406).

Kzk. **sıltav:** mazeret, bahane, sözde sebep (KAZTTTS 502).

Kırg. ø

sın ‘yazılı, resimli mezar taşı’ (CCII 812).

Tat. **sın:** 1. heykel, yontu; 2. insan gövdesi; 3. put (KA-TTS 406).

Kzk. **sın:** 1. deneme, deney, tecrübe, sınama (KAZTTTS 503).

Kırg. **sın:** 1. imtihan, uzmanlar vasıtasıyla yapılan muayene (expertise), tenkit; 2. iç vasıf karakter, seciye; 3. *sın atooç* sıfat ismi, adjectif (KS 649).

sın- ‘kırılmak, parçalanmak’ (CCII 812).

Tat. **sın-:** 1. kırılmak, iki vey adah çok parçaya ayrılmak; 2. boyun bükmeye mecbur olmak (KA-TTS 406).

Kzk. **sın-:** kırılmak, parçalanmak; 2. boyun eğmek, razı olmak, yatışmak; 3. (soğuk) kırılmak, etkisi azalmak (KAZTTTS 503).

Kırg. **sın-:** 1. kırılmak; 2. iflâs etmek (KS 650).

sına- ‘denemek, sınamak’ (CCII 812), *sınamak* ‘deneme, sınaama’ (CCII 812).

Tat. **sına-:** sınamak, denemek (KA-TTS 406).

Kzk. **sına-:** 1. denemek, tecrübe etmek, sınamak; 2. eleştirmek, tenkit etmek (KAZTTTS 503).

Kırg. **sına-:** müşahede etmek, denemek, sınamak, tadını bakmak, tenkit etmek (KS 650).

sınal- ‘denenmek, sınanmak’ (CCII 812).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **sınal-:** tecrübe edilmek, denenmek, sınalmak (KS 650).

sınçla- ‘gözlemek, gözetlemek’ (CCII 812).

Tat. ø

Kzk. **sınçla-:** gözetlemek, gizlice bakmak, belli etmeden bakmak (KAZTTTS 499).

Kırg. ø

sındır-, sındur- ‘kırmak, parçalamak’ (CCII 812, CCI 552), *sındurmak* ‘kıрма, parçalama, kırık’ (CCI 552).

Tat. **sındır-:** 1. kırmak, yarmak; 2. boyun eğdirmek, itaat ettirmek; 3. hava kırılmak, ılnmak; 4. içki içmek (KA-TTS 406).

Kzk. **sındır-:** 1. kırmak, parçalamak; 2. ortasından veya kenarından koparmak, bölmek (KAZTTTS 504).

Kırg. **sındır-:** 1. kırmak, yırtma; 2. iflâsa kadar götürmek (KS 650).

sınduk, sınduk (< Ar. şandūk) ‘sandık’ (CCI 552, CCII 822),.

Tat. **sandık:** sandık (KA-TTS 397).

Kzk. **sandık:** sandık (KAZTTTS 466).

Kırg. **sandık:** sandık (KS 637).

sındur-→ sındır-.

sınık, sınık ‘kırık’ (CCII 813, CCI 552),.

Tat. **sınık:** 1. kırık, yarılıp kırılmak; 2. bunalmış, sıkıntılı (KA-TTS 406).

Kzk. **sınık**: 1. kırık, sınık; 2. kırıntı, kırık (KAZTTTS 504).

Kırg. **sınık**: kırık, kırılmış (KS 650).

sınuk → sınık.

sıpa- ‘sıvazlamak, okşamak’ (CCII 813), *sıla-* ‘a.m.’ (CCII 812).

Tat. **sılap sıypa-**: sevip okşamak (KA-TTS 406).

Kzk. **siypa-**: okşamak (KAZTTTS 482); **sılap-siypa-**: 1. ovmak, sıvazlamak; 2. özenle bakmak, ilgilenmek (KAZTTTS 501).

Kırg. **sıla-**: 1. sıvamak, sıvazlamak, okşamak; 2. *sılay cüktö-*: tam denki derli toplu yükletmek (KS 684).

sır⁽¹⁾ ‘sığır’ (CCII 813), *sıyır* ‘a.m.’ (CCII 814).

Tat. **sıyır**: inek (KA-TTS 409).

Kzk. **siyır**: 1. büyükbaş hayvan, sığır; 2. inek (KAZTTTS 483).

Kırg. ø

sır⁽²⁾ (< Ar. sirr) ‘giz, sır’ (CCII 813).

Tat. **sır**: 1. bir şeyin üstüne konan çizgi, iz, çıkıntı veya çentik; 2. resimde veya yazıdaki süslü çizgi (KA-TTS 407).

Kzk. **sır**: 1. sır, gizem; 2. bir işin özü, püf noktası, sırrı (KAZTTTS 505).

Kırg. **sır**: sır, mahrem (KS 651).

sır- ‘üzerine bir şey sürmek, yağ sürmek, yağlamak’ (CCII 813).

Tat. **sır-**: 1. yorgan dikmek; 2. sırmalayıp dikmek, süsler dikmek; 3. pek çok yama dikmek (KA-TTS 407).

Kzk. ø

Kırg. **sür-**: 1. sürmek, rendelemek (rende: planya ile) kazılmak; 2. ileri hareket ettirmek, hüküm sürmek (KS 672).

sırgalak ‘kaygan, kaypak, kayma’ (CCII 813).

Tat. ø

Kzk. **sırğak**⁽¹⁾: soğuk havalarda yerde oluşan kaygan, ince buz tabakası (KAZTTTS 505); **sırğak**⁽²⁾: sözünde durmayan, dönek, sebatsız (KAZTTTS 505).

Kırg. **sırgalak**: kaygan (TKS 490).

sırık → sırık.

sırık, suruk, sırık ‘uzun sopa, sırık’ (CCII 813, CCII 822, CCII 813).

Tat. ø

Kzk. **sırık**: sırık (TTKATS 647).

Kırg. **sırık**: sırık (TKS 774).

sırla- ‘süslemek, boyamak, boya sürmek’ (CCII 813).

Tat. **sırla-:** 1. çizmek, çizgiler veya işaretler koymak; 2. süslemek (KA-TTS 407).

Kzk. **sırla-:** boyamak (KAZTTTS 506).

Kırg. **sırda-:** boyamak, boya sürmek, cilâlamak (KS 651).

sırma ‘altın yaldızlı veya gümüş telden dokunmuş’ (kumaş) (CCII 813).

Tat. **sırma:** 1. sırma; 2. etrafı dikilmiş, sırmalı (KA-TTS 408).

Kzk. **sırma:** kapitoneden dikilmiş dış giyim (palto vs.) (KAZTTTS 506).

Kırg. ø

sırt ‘1. arka, sırt; 2. tepe, sırt’ (CCII 814).

Tat. **sırt:** 1. sırt; 2. elin üst tarafı; 3. bıçak benzeri şeylerin sırtı (KA-TTS 408).

Kzk. **sırt:** dış (KAZTTTS 506).

Kırg. **sırt:** 1. dış taraf, dış görünüş; 2. sırt (bıçağın, palanın) (KS 652).

sırık → sırık.

sıy ‘saygı, hürmet’ (CCII 814).

Tat. **sıy:** 1. düğünde veya bayramda misafire takdim edilen güzel yiyecek veya içecek, ikram, ziyafet, ikram meclisi (KA-TTS 408).

Kzk. **sıy:** 1. saygı, hürmet, değer; 2. hediye, armağan; 3. birisine ayrılan pay, hisse (KAZTTTS 500).

Kırg. **sıy:** 1. hediye, mükâfat, ikramiye; 2. hürmet, ızaz, ikram (KS 652).

sıy- ‘uymak, uyum sağlamak, uzlaşmak’ (CCII 814).

Tat. **sıy-:** 1. sığmak; 2. yerleşbilmek; 3. darca bir yerden geçebilmek; 4. oturacak bir yer bulmak, sığışmak (KA-TTS 408).

Kzk. **sıy-:** 1. sığmak, almak; 2. geçinmek, uyum sağlamak, uzlaşmak; 3. (ayakkabı, elbise) numarasını, bedeni uygun gelmemek (KAZTTTS 500).

Kırg. **sıy-:** sığmak (KS 652).

sıyır ‘sığır’ (CCII 814), *sır⁽¹⁾* ‘a.m.’ (CCII 813).

Tat. **sıyır:** inek (KA-TTS 409).

Kzk. **sıyır:** 1. büyükbaş hayvan, sığır; 2. inek (KAZTTTS 483).

Kırg. ø

sıy tabuh ‘saygı, hürmet, itibar’ (CCII 814).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

sız- ‘erimek, eriyip akmak, sızmak’ (CCII 814), *iri-* ‘a.m.’ (CCII 720).

Tat. **sız-:** 1. yavaş yavaş yok olmak, tahrip olmak, zayıflamak; 2. erimek; 3. kayılanmak, kederlenmek (KA-TTS 409).

Kzk. **sızdıқта-:** sızdırmak (TTKATS 648).

Kırg. **sızğır-:** (yağı) eritmek, sızdırmak (KS 652).

sızgır- ‘ıslık çalmak’ (CCI 552), *sızgurmak* ‘ıslık’ (CCI 553).

Tat. **sızgır-:** 1. ıslık çalmak, 2. yılan tıslamak; 3. rüzgâr uğuldamak; 4. yoksullaşmak (KA-TTS 410).

Kzk. **ışkır-:** ıslık çalmak, ıslık sesi çıkarmak (KAZTTTS 666).

Kırg. **ışkır-:** ıslık çalmak (KS 361).

sibürtki ‘fırın süpürgesi, süpürge’ (CCI 553).

Tat. **sëbërkë:** 1. süpürge; 2. sefahat içinde yaşayan, serseri (KA-TTS 404).

Kzk. **sıpirğış, sıpirtkı:** süpürge (KAZTTTS 505).

Kırg. **sıpirğı:** yapraklı dallardan yapılan süpürge (KS 687).

sidik ‘idrar, sidik’ (CCI 553).

Tat. **sidëk:** sidik, çiş (KA-TTS 410).

Kzk. **sidik:** sidik (KAZTTTS 506).

Kırg. **siydik:** sidik, idrar (KS 656).

sik ‘erkeklik organı’ (CCI 553).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

silevsin → silevsün.

silevsün, silevsin (< Mo. siligüsün) ‘vaşak’ (CCII 814; CCI 553).

Tat. **sëlevsen:** vaşak (KA-TTS 404).

Kzk. **silevsin:** vaşak (TTKATS 743).

Kırg. **sülöösün:** vaşak (KS 656).

sili ‘1. temiz, saf; 2. bakire’ (CCII 814).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

silik- ‘sallamak, ırpamak, silmek’ (CCI 553; CCII 814).

Tat. **s l k-**: silmek, silkelemek, ırpamak; alkalamak, sallamak (KA-TTS 404).

Kzk. **silki-**: silmek, sarsmak (KAZTTTS 507).

Kırg. **silik-**: titremek (KS 655).

silkin- ‘silkinmek’ (CCII 814).

Tat. **s lk n-**: 1. titremek, kımıldamak, sallanmak, silkinmek; 2. depreşmek, harekete geçmek; 3. bir yere sağlamca bağlanmadığı için oynamak; 4. engebeli yolda sarsılmak; 5. faal davranmak (KA-TTS 404).

Kzk. **silkin-**: 1. sarsılmak, silkinmek; 2.  fkelenmek, sinirlenmek (KAZTTTS 507).

Kırg. **silkin-**: silkilmek (KS 655).

sim- ‘kafaya dikip içmek, yutmak’ (CCII 815), *togu*⁽²⁾ ‘a.m.’ (CCII 846).

Tat.  

Kzk.  

Kırg.  

siğ- ‘1. sinmek, emilmek, ie işlemek; 2. sindirmek, hazmetmek’ (CCII 815).

Tat. **sen-**: 1. sinmek, b r Şeyin dokularına kadar nüfuz etmek; 2. Çok eğilip yatarak gizlenmeye çalışmak (KA-TTS 405).

Kzk. **siğ-**: 1. (koku vs.) sinmek; 2. karışmak, bütünleşmek; 3. yok olmak, gözden kaybolmak (KAZTTTS 508).

Kırg. **siğ-**: simmek, k kleşmek, hazmedilmek (mideye geçen yiyecek hakkında) (KS 655).

siğil ‘küçük kız kardeş’ (CCII 815).

Tat. **s ğ l, s ğ l **: kız kardeş, bacı (KA-TTS 405, KA-TTS 405).

Kzk. **siğili**: (ablası için) küçük kız kardeş (KAZTTTS 508).

Kırg. **siğidi**: küçük kız kardeş (büyük kız kardeşe nisbeten olup: erkek kardeşe nisbeten değildir (KS 655).

siğir ‘sinir’ (CCI 552).

Tat. **s ğ r**: sinir (KA-TTS 405).

Kzk. **siğir-**: duyu ve hareket uyarılarını beyinden organlara, organlardan beyne ileten beyazımsı teller ve bu telilerin oluşturduğu demet, sinir (KAZTTTS 508).

Kırg.  

siğir⁽¹⁾ ‘derin derin solumak’ (CCII 815).

Tat.  

Kzk. ø

Kırg. ø

siğir-⁽²⁾‘sindirmek, hazmetmek’ (CCII 815).

Tat. **sěđđěr-**: sindirmek, hazmetmek (KA-TTS 405).

Kzk. **sinir-**: sindirmek, hazmetmek; 2. sahiplenmek, benimsemek (KAZTTTS 508).

Kırg. **siğir-**: 1. sindirmek, benimsemek, hazmetmek (yemeği); 2. benimsemek, kendine alıkomak (KS 655).

Sion (yer adı) ‘Kudüs yakınlarında bir dağ’ (CCII 815).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

siriş (< Far. sirīş) ‘yer sakızı, karasakız, zift’ (CCII 815).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

sirke (< Far. sirke) ‘sirke’ (CCII 815).

Tat. **sěrke**: sirke (TTS 278).

Kzk. **sirke**: salatalara, yemeklere ekşilik vermek için kullanılan ekşimiş üzüm suyu, sirke (KAZTTTS 508).

Kırg. **sirke**: sirke (KS 656).

siy- ‘işemek’ (CCI 552; CCII 815), *siymek* ‘idrar, sidik’ (CCI 552).

Tat. **siy-**: işemek (KA-TTS 412).

Kzk. **siy-**: işemek (KAZTTTS 508).

Kırg. **siy-**: işemek (KS 656).

siz ‘siz (çoğluk ikinci kişi zamiri)’ (CCI 553; CCII 815).

Tat. **sěz**: siz (KA-TTS 405).

Kzk. **siz**: siz (KAZTTTS 508).

Kırg. **siz**: siz (bir şahsa hitap ederken nezaket şeklidir) (KS 656).

soçım ‘sıçrama’ (CCI 554), *sékirmek* ‘a.m.’ (CCI 554).

Tat. ø

Kzk. **sekir**: sıçramak, atlamak (KAZTTTS 478).

Kırg. **sekir-**: sıçramak, atlamak (KS 643).

sogan ‘soğan’ (CCI 554), *yova* ‘a.m.’ (CCI 611).

Tat. ø
Kzk. ø
Kırg. ø

soh- ‘1. sokmak; 2. (damar) atmak; 3. sıkıştırmak, kısmak; 4. vurmak, dövmek, tokatlamak’ (CCII 816), *hıs-* ‘sıkıştırmak, sıkmak, batırmak’ (CCII 712).

Tat. **suk-:** 1. sertçe vurmak, itip kakmak; 2. saat çanı ötmek; 3. özel bir şekil vermek; 4. kaydetmek; 5. yaralamak, zedelemek; 6. zarar vermek; 7. şanssızlık getirmek; 8. sert konuşmak, eleştirmek; 9. kâğıt oynamak; 10. çabuk çabuk yemek; 11. içkiyi dibine kadar içmek; 12. hırsızlık yapmak (KA-TTS 420).

Kzk. **suk-:** 1. batırmak, saplamak, sokmak; 2. koymak, sokuşturmak, doldurmak (KAZTTTS 493).

Kırg. **sok-:** 1. vurmak, dövmek, çarpmak (kalp: nabız hakkında); 2. demiri dövmek; 3. örmek (KS 656).

sohlan-, suhlan- ‘tamah etmek, arzu duymak, can atmak’ (CCI 554, CCII 822).

Tat. **soqlan-:** 1. vurulmak, hayran olmak; 2. aşık olmak (KA-TTS 413).

Kzk. **suktan-:** gözünü dikmek, yiyecekmiş gibi bakmak (KAZTTTS 493).

Kırg. **suktan-:** imrenerek bakmak, hırs ve haset uyandırmak (KS 667).

sohran- ‘üzülmek, yas tutmak’ (CCII 816).

Tat. **sukran-:** birisine kızıp kendi kendine söylenmek, yakınıp sızlanmak (KA-TTS 421).

Kzk. ø

Kırg. ø

sohta ‘sucuk, karaciğer ve baharatla yapılan bir tür sucuk’ (CCII 816).

Tat. ø

Kzk. **sohta:** 1. çıban özü; 2. av köpeği veya av kuşlarına verilen et parçası (KAZTTTS 485).

Kırg. ø

sokur (< Mo. sokur) ‘şaşı göz’ (CCI 554).

Tat. **sukır:** göremeyen, kör, âmâ (KA-TTS 421).

Kzk. **sokır:** 1. kör, ama; 2. cahil, nadan (KAZTTTS 485).

Kırg. **sokur:** kör (KS 658).

sol ‘sol, sol taraf’ (CCI 554), *sollu* ‘sollu, sollu taraflı’ (CCII 817).

Tat. **sol:** 1. sol; 2. kumaş veya elbise gibi şeylerin iç veya ters tarafı (KA-TTS 421).

Kzk. **sol:** sol, sağ karşıtı (KAZTTTS 485).

Kırg. **sol:** 1. sol; 2. sol cenah (orduda); 3. (bu manayla sık sık:*sol tüştük cak*) kuzey, şimalî; 4. yanlış, kötü (KS 658).

solagay (< Mo. solugay) ‘solak’ (CCII 816).

Tat. **sulağay:** 1. solak; 2. devlet imkânlarını istismar ederek elde edilen kazanç (KA-TTS 421).

Kzk. **solakay:** 1. solak; 2. ters, aksi (kimse) (KAZTTTS 486).

Kırg. **soloğoy:** solak (KS 659).

solkulda- ‘sendelemek, titremek, sallanmak’ (CCII 817).

Tat. **sulkılda-:** 1. nefes nefese kalmak; 2. hıçkırmak; 3. sızlanmak (KA-TTS 422).

Kzk. **solkılda-:** sallanmak, sarsılmak 2. zonklamak, sancımak; 3. hıçkırarak ağlamak; 4. kararsız olmak, tereddüt etmek (KAZTTTS 487); **selkılda-:** 1. sarsılmak; 2. soğuktan titremek; 3. boş, avare, aylak dolaşmak (KAZTTTS 486).

Kırg. **solkulda-:** 1. esnemek (uzayıp kısalma), sallanmak; 2. tam tazelik çağında bulunmak (KS 658).

sollu ‘sollu, solu taraflı’ (CCII 817), *sol* ‘sol, sol taraf’ (CCII 817).

Tat. **sol:** 1. sol; 2. kumaş veya elbise gibi şeylerin iç veya ters tarafı (KA-TTS 421).

Kzk. **sol:** sol, sağ karşıtı (KAZTTTS 485).

Kırg. **sol:** 1. sol; 2. sol cenah (orduda); 3. (bu manayla sık sık:*sol tüştük cak*) kuzey, şimalî; 4. yanlış, kötü (KS 658).

solu- ‘nefes almak, solumak’ (CCII 817).

Tat. **sula-:** 1. solumak, nefes almak; 2. oflamak (KA-TTS 421).

Kzk. ø

Kırg. ø

soltan (< Ar. sultān) ‘padişah, hükümdar, sultan’ (CCI 554).

Tat. **soltan:** sultan, padişah (KA-TTS 413).

Kzk. **sultan:** hükümdar, sultan; 2. bir şeyin en güzeli (KAZTTTS 486).

Kırg. **sultan:** hükümdar, sultan (KS 668).

soltan katunı ‘hükümdarın eşi, sultanın hanımı’ (CCI 552).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

soñ ‘son’ (CCI 554; CCII 817), *soñu* ‘a.m.’ (CCI 555), *soñı* ‘a.m.’ (CCII 817).

Tat. **soŋ**: 1. geç, geç vakit; mademki, öyleyse, peki; 3. son, sonuç; 4. sonuncu (KA-TTS 422).

Kzk. **soŋ**: sonra (KAZTTTS 488).

Kırg. **soŋ**: son (TKS 787).

sonbul (< Ar. sunbul) ‘sümbül’ (CCI 554).

Tat. **sömbël**: sümbül (KA-TTS 415).

Kzk. **sümbil**: sümbül (KAZTTTS 497).

Kırg. **sümbül**: sümbül (TKS 801).

soŋı ‘son’ (CCII 817), *soŋ* ‘a.m.’ (CCI 554; CCII 817), *soŋu* ‘a.m.’ (CCI 555).

Tat. **soŋ**: 1. geç, geç vakit; mademki, öyleyse, peki; 3. son, sonuç; 4. sonuncu (KA-TTS 422).

Kzk. **soŋǵı**: son, sonuncu, nihaî (KAZTTTS 487).

Kırg. **soŋku**: son, sonuncu, sonra gelen (KS 659).

soŋıra → sonra.

soŋ küz ay ‘güzün son ayı’ (CCI 554).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

soŋra, soŋıra ‘sonra’ (CCI 555; CCII 817).

Tat. **soŋra**: sonra, sonradan (KA-TTS 413).

Kzk. **sıŋıra**: sonra (KAZTTTS 487).

Kırg. **soŋ**: ondan sonra, arkasından (KS 659).

soŋu ‘son’ (CCI 555), *soŋı* ‘a.m.’ (CCII 817), *soŋu* ‘a.m.’ (CCI 555).

Tat. **soŋ**: 1. geç, geç vakit; mademki, öyleyse, peki; 3. son, sonuç; 4. sonuncu (KA-TTS 422).

Kzk. **soŋǵı**: son, sonuncu, nihaî (KAZTTTS 487).

Kırg. **soŋku**: son, sonuncu, sonra gelen (KS 659).

songur ‘doğan kuşu’ (CCI 555).

Tat. ø

Kzk. **suŋkar**: 1. sungur; 2. cesur, gözüpek (KAZTTTS 494); **suŋkar**: doğan (TTKATS 221).

Kırg. **şumkar**: sungur (kuş) (KS 692); **şumkar**: doğan (TKS 203).

soŋu yaz ay ‘baharın son ayı’ (CCI 555).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

sor- ‘sormak’ (CCI 555; CCII 817).

Tat. **sora-:** 1. sormak; 2. istemek, talep etmek, rica etmek; 3. getirmek (KA-TTS 414).

Kzk. **sura-:** 1. sormak, öğrenmek, istemek; 2. rica etmek, istemek (KAZTTTS 494).

Kırg. **sura-:** 1. sormak, rica etmek; 2. hükmünü yürütmek, idare etmek (KS 668).

sovaş- ‘savaşmak, karşı koymak’ (CCI 555).

Tat. **suğış-:** 1. vuruşmak; dövüşmek; 3. savaşmak, harp etmek; 4. mücadele etmek (KA-TTS 420).

Kzk. **soğış-:** 1. harp etmek, savaşmak; 2. çatışmak, dövüşmek; 3. çarpışmak, tokuşmak (KAZTTTS 484).

Kırg. **soğuş-:** dövüşmek, muharebe etmek (KS 657).

sovunçak ‘ökçe’ (CCI 555).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **soğonçok:** topuk, pençe (hayvan ayağı) (KS 657); **sogonçok:** ökçe (KS 677).

soyurga- ‘1. ödüllendirmek, nimet vermek; 2. lütfetmek’ (CCII 817), *soyurgamak*, *soyurgamağ* ‘lütf, bağış, ihsan’ (CCII 818).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

soyurgical ‘lütf, bağış, ihsan’ (CCII 817).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

soyurgat- ‘ödül kazanmak, lütuf elde etmek’ (CCII 818).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

sök- ‘sövmek, küfretmek, iftira etmek, hakaret etmek’ (CCI 555; CCII 818), *sökme* ‘küfür’ (CCI 555).

Tat. **sük-:** sövmek, küfretmek, hor görüp tenkit etmek (KA-TTS 423).

Kzk. **sök-:** paylamak, azarlamak, sövmek (KAZTTTS 489).

Kırg. **sök-:** sövmek, azarlamak (KS 664).

sökül- ‘ayrılmak, sökülme’ (CCII 818).

Tat. **sütél-**: 1. (düğümlemiş, dürülmüş, dikilmiş, yapılmış bir şey için) dışarı çıkmak, bozulmak, dağılmak, çözülmek; 2. kötüleşmek (KA-TTS 424).

Kzk. **sögil-**: sökülme (KAZTTTS 488).

Kırg. **sök-**: sökmek, (dikiş yerinden) ayırmak (KS 664).

söküş ‘küfür, sövgü’ (CCI 555).

Tat. **sügüş**: sövüş, küfür (KA-TTS 423).

Kzk. **sögis**: kınama cezası (KAZTTTS 488).

Kırg. **sögüş**: tevbih, tekdir (KS 664); **sögüş**: küfür (TKS 567).

söküş bile ‘kindarca, meydan okurcasına’ (CCI 555).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

söndür- ‘söndürmek’ (CCI 556).

Tat. **sündür-**: 1. söndürmek; 2. motoru benzeri şeyleri kapatmak; 3. bitirmek, yok etmek (KA-TTS 424).

Kzk. **söndür-**: söndürmek (KAZTTTS 489).

Kırg. ø

söv-→ sév-.

sövek ‘kemik’ (CCI 556).

Tat. **söyek**: 1. kemik; 2. hayvan kemiklerinden yapılmış (KA-TTS 416).

Kzk. **süyek**: 1. kemik; 2. çadırın iskeletini oluşturan çubuklar; 3. naaş, ceset; 4. soy, nesep, kök (KAZTTTS 495).

Kırg. **söök**: 1. kemik; 2. dünür, evlenme yoluyla akraba olan; 3. naa’ş, ölü, ceset (KS 664).

söver kişi ‘sevimli, sevgi dolu kimse’ (CCI 556).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

sövin-→ sévün-.

sövlün ‘sülün’ (CCI 556).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

sövmeklik ‘sevgi, aşk’ (CCI 556).

Tat. **söyüv:** 1. sevme; 2. okşama (KA-TTS 418).

Kzk. **süyinpensilik:** sevgi, muhabbet (KAZTTTS 497).

Kırg. **süyüü:** aşk, sevgi (TKS 75).

sövün-→ sévün-.

sövünç ‘sevinç, sevgi’ (CCI 556; CCII 819).

Tat. **söyөнөч:** 1. sevinç, neşe; 2. sevinilecek haber, müjde (KA-TTS 417).

Kzk. **süyiniş:** sevinç, kıvanç (KAZTTTS 496).

Kırg. **süyünüç:** sevinç (KS 675).

sövünç ay ‘sevinç ayı, şubat’ (CCI 557).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

sövünçle- ‘müjdelemek, müjde vermek’ (CCI 557; CCII 819).

Tat. ø

Kzk. **süyünşile-:** 1. müjde vermek, müjdelemek; 2. müjde istemek (KAZTTTS 496).

Kırg. ø

sövünçlü ‘mutlu, sevinçli’ (CCII 820).

Tat. **söyөнөч:** 1. sevinç, neşe; 2. sevinilecek haber, müjde (KA-TTS 417).

Kzk. **süyinişti:** sevinçli, kıvanç verici, memnun edici (KAZTTTS 496).

Kırg. **süyünüçtüü:** sevinçli, sevinç getiren (KS 675).

sövündür- ‘sevindirmek’ (CCII 820).

Tat. **söyөндөр-:** sevindirmek, mutlu etmek (KA-TTS 417).

Kzk. ø

Kırg. **süyündür-:** sevindirmek (TKS 768).

sövündirgiçi ‘sevindirici, avutucu’ (CCII 820).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **süyündürüüçü:** sevindirici (TKS 768).

sövüş ‘dost, arkadaş’ (CCI 557).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

söy-→ sév-.

söyün-→ sévün-.

söyüşliḡ ‘karşılıklı sevgi, aşk’ (CCII 820).

Tat. **söyñeç:** 1. sevinç, neşe; 2. sevinilecek haber, müjde (KA-TTS 417).

Kzk. **süyispenşilik:** sevgi, muhabbet (KAZTTTS 497).

Kırg. **süyüü:** sevme, muhabbet (KS 675).

söz ‘söz’ (CCI 557; CCII 820).

Tat. **süz:** 1. söz, kelime; 2. ifade; 3. konuşma, sohbet; 4. verilen söz, ant; 5. fikir, görüş; 6. nasihat; 7. tenkit; 8. dedikodu (KA-TTS 424).

Kzk. **söz:** 1. bir veya birkaç heceden oluşan ve anlamı olan ses birliği, kelime, sözcük; 2. kesinlik kazanmayan haber, söylenti; 3. bir toplantıda yapılan konuşma; 4. müzik parçalarının yazılı metni, güfte (KAZTTTS 489).

Kırg. **söz:** kelime, kelim, konuşma (KS 665).

sözle- ‘söylemek, demek, konuşmak’ (CCI 557; CCII 821), *sözlemek* ‘konuşma, söyleme’ (CCI 557; CCII 821).

Tat. **söyle-:** 1. söylemek, demek; 2. anlatmak, bildirmek; 3. göstermek, aksettirmek (KA-TTS 424).

Kzk. **süyle-:** 1. konuşmak, söylemek; 2. söylemek (KAZTTTS 490).

Kırg. **sözdö-, süylö-:** söylemek (KS 666, KS 674).

sözley ‘söz gibi’ (CCII 821).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

Stefan (öz. is.) ‘Hristiyanlığın taşlanarak öldürülen ilk kurbanı, Aziz Stephan’ (CCII 821).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

su→suv.

suyinçi ‘tatlısu incisi’ (CCII 822).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **incu:** inci (KS 369); **inci:** inci (TKS 412).

suçuḡ ‘iç organlar, bağırsaklar’ (CCI 557), *içeḡ* ‘a.m.’ (CCI 484).

Tat. **ëcek:** 1. bağırsak; 2. hortum (KA-TTS 121).

Kzk. **şujıq:** sucuk (KAZTTTS 648).

Kırg. **sucuk:** sucuk (KS 796); **çuçuk:** 1. sucuk; 2. hamutun simidi; 3. ilik (KS 285).

suçul- ‘soyunmak’ (CCI 557), *çuçul-* ‘a.m.’ (CCI 459).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **çeçin-:** soyunmak (KS 285).

suf (< Ar. şūf) ‘bir tür sertçe, ince yünlü kumaş, sof’ (CCI 558).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

sufra (< Far. sufra) ‘baca’ (CCI 558).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

sufra (< Ar. sufra) ‘sofra’ (CCII 822), *trapes* ‘a.m.’ (CCII 851).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **supura:** hamur için sergi (ki: sepilenmiş olan koyun ve keçi derisinden yapılır) (KS 668).

suḡ ‘tamahkâr, açgözlü’ (CCI 558).

Tat. ø

Kzk. **suḡ:** nazar, bakıştaki çarpıcı ve öldürücü güç; 2. aç gözlü, obur kimse (KAZTTTS 493).

Kırg. **suk:** 1. kıskanç, hasetçi; 2. kıskançlık, haset (KS 667).

suḡ kişi ‘paragöz, açgözlü, tamahkâr kimse’ (CCI 558).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

suḡlan-→ soḡlan-.

suklık → sukluk.

sukluk ‘şehvet, cinsel istek’ (CCII 822, CCII 822).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **suktuk**: hırs, haset (KS 667).

sun- ‘1. uzatmak, sunmak; 2. sarf etmek, harcamak’ (CCII 822).

Tat. **suz-**: 1. çekme, genişletme veya büyütme yoluyla uzun hâle getirmek, uzatmak; 2. eldeki bir şeyi ikram etmek, sunmak; 3. gerinmek; 4. engellemek; 5. uzun hava biçiminde bir müzik söylemek; 6. kuray çalmak (KA-TTS 423).

Kzk. ø

Kırg. **sun-**: uzatmak sunmak (KS 668).

sunduk → sınduk.

surat (< Ar. şūrat) ‘görünüş, biçim, resim’ (CCII 822).

Tat. **suret**: 1. resim, portre; 2. tablo, resim; 3. kıyafet; 4. imaj (KA-TTS 422).

Kzk. **suret**: 1. resim, tablo; 2. foroğraf, resim (KAZTTTS 491).

Kırg. **süröt**: resim, tasvir, portre, tablo, timsal (KS 673).

suruk → sırık.

susa- → suvsa-.

su sığır ‘manda, su sığırı’ (CCI 558).

Tat. ø

Kzk. **siyır**: 1. büyükbaş hayvan, sığır; 2. inek (KAZTTTS 483).

Kırg. ø

suruna (< Far. surnā) ‘zurna’ (CCI 558).

Tat. **sornay**: zurna, boru (KA-TTS 414).

Kzk. **zurna**: zurna (KAZTTTS 203).

Kırg. **surnay**: zurna, flavta, flüt (KS 671).

sust (< Far. sust) ‘gevşek, tembel, uyuşuk’ (CCI 558).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

susun (< Mo. subsu) ‘kısarak veya ineğin mayalanmış sütünden damıtılmış bir tür hafif içki’ (CCII 823).

Tat. **susın:** susuzluk (KA-TTS 422).

Kzk. ø

Kırg. ø

suv, su ‘su’ (CCI 558; CCII 823, CCI 557; CCII 822).

Tat. **su:** 1. su; 2. akarsu, dere, ırmak; 3. nem, ıslaklık; 4. meyve suyu (KA-TTS 419).

Kzk. **su:** 1. su; 2. deniz, akarsu; 3. yaşlı, nemli (KAZTTTS 490).

Kırg. **suu:** 1. su, nehir; 2. yaş, nemli; 3. tav (KS 670).

suvlu (< Rus. suvlu) ‘kılçıksız buğday’ (CCI 558).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

suvul- ‘gizlice sıvışmak, kaybolmak’ (CCII 823).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

suvsa-, susa- ‘1. susamak; 2. özlemek, hasret çekmek’ (CCI 558, CCII 823), *suvsamak* ‘susuzluk çekme, susama’ (CCI 559).

Tat. **susa-:** 1. susamak, ağzı kurumak; 2. yağmura ihtiyaç olmak; 3. bir şeye çok ihtiyacı olmak (KA-TTS 422).

Kzk. **susa-:** 1. susamak; 2. özlemek, hasret çekmek, susamak (KAZTTTS 492).

Kırg. **suusa-:** susamak (KS 671).

sülük ‘sülük’ (CCII 823).

Tat. **sölök:** sülük (KA-TTS 415).

Kzk. **sülük:** 1. sülük; 2. birinin hakkını yiyen, haksız kazanç sağlayan (KAZTTTS 497).

Kırg. **sülük:** sülük (KS 671).

süngü → süngü.

süngü, süñü ‘mızrak, kargı, süngü’ (CCII 823; CCII 823).

Tat. **söñgë:** süngü, mızrak (KA-TTS 415).

Kzk. **süñgı:** süngü (KAZTTTS 494); **süñgi:** 1. süngü; 2. olta (KAZTTTS 497).

Kırg. **süñgü:** süngü (TKS 801).

süñülçe ‘neşter’ (CCI 559).

Tat. ø
Kzk. ø
Kırg. ø

sür- ‘1. (sabanla) toprağı işlemek, sürmek; 2. uzaklaştırmak’ (CCI 559; CCII 823).

Tat. **sör⁽¹⁾**: 1. toprak sürmek; 2. ayak altındaki çamuru, kan yarıp sürmek (KA-TTS 415); **sör⁽²⁾**: 1. kovmak, sürmek; 2. sürgün etmek (KA-TTS 415).

Kzk. **sür-**: 1. (vücut) sıyrılınak, çizilmek; 2. bir şeyin üstünü sıyırmak (KAZTTTS 497).

Kırg. **sür-**: 1. sürtmek, rendelemek (rende: planya ile), kazılmak; 2. ileri hareket ettirmek, hüküm sürmek (KS 672).

sürt- ‘sürtmek’ (CCI 559).

Tat. **sört-**: 1. silmek; 2. silip temizlemek; 3. sıvazlayarak sürmek, kolonya veya parfüm sürmek; 4. çalmak, hırsızlık yapmak (KA-TTS 416).

Kzk. **sürt-**: silmek, temizlemek, kurulamak (KAZTTTS 498).

Kırg. **sürt-**: sürtmek (KS 673).

sürü ‘sivri’ (CCII 823), *sürü çibin* ‘sivri sinek’ (CCI 559).

Tat. ø

Kzk. **süyir**: sivri (KAZTTTS 496).

Kırg. **süyrü**: sivri (TKS 783).

sürü çibin ‘sivrisinek’ (CCI 559), *sürü* ‘sivri’ (CCII 823).

Tat. **çérki**: sivrisinek (TTS 279).

Kzk. **şibin-şirkey**: sinek, sivrisinek vb. haşaratın genel adı (KAZTTTS 650).

Kırg. **çirkey**: sivrisinek (KS 276); **çımın**: 1. sinek; 2. ruh, can. (KS 269).

sürük ‘ince ve yumuşak deri’ (CCI 559).

Tat. **sürüv**: dış yüz, kılıf (KA-TTS 416).

Kzk. ø

Kırg. **şiri**: sepilenmemiş ve tütsülenmiş olan sığır derisidir ki kapkacak yapmak için kullanılır (KS 690).

sürüv ‘birçok, sürü’ (CCII 824).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

süt ‘süt’ (CCI 559; CCII 824).

Tat. **söt:** 1. süt; 2. bazı bitkilerin suyu; 3. bazı maddelerin beyazımsı eriyik şekli (KA-TTS 416).

Kzk. **süt:** süt (KAZTTTS 498).

Kırg. **süt:** süt (KS 673).

süyen- ‘bir şeye dayanmak’ (CCII 824).

Tat. **süyel-:** dayanmak, yaslanmak (KA-TTS 416).

Kzk. **süyen-:** 1. dayanmak, yaslanmak; 2. bir şeyi esas tutmak, bir şeye dayanmak, 3. birisine güvenmek (KAZTTTS 496).

Kırg. **süyön-:** dayanmak, söykenmek, yaslanmak (KS 674).

süz- ‘süzme’ (CCI 559).

Tat. **söz-:** 1. süzmek; 2. ağla balık tutmak (KA-TTS 418).

Kzk. **süz-:** 1. süzmek, süzgeçten geçirmek; 2. tor ile, ağla balık avlamak; 3. etrafı kolaçan etmek, süzmek (KAZTTTS 495).

Kırg. **süz-:** 1. süsmek; 2. yüzmek; 3. süzmek; 4. sepetle balık avlamak; 5. *köz süz-* kırıtarak, umut vererek gözü yarı kapamak (KS 675).

süzük ‘temiz, duru’ (CCII 824).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

süzük su ‘temiz su, duru su’ (CCII 824).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

-Ş-

şadar (< Far. *şāḥ-dār*) değnek, sırık, çomak (CCI 560).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

şaar (< Far. *şahr*) ‘şehir’ (CCI 560), *kent* ‘a.m.’ (CCI 499).

Tat. **şehir:** şehir, kent (KA-TTS 430).

Kzk. **şahar:** şehir, kent (KAZTTTS 633).

Kırg. **şaar:** şehir (KS 676).

şabat (< İbr. *şabbat*) ‘Yahudilerin dinlenme günü, cumartesi’ (CCI 560).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

şabat kün (< İbr. şabbat + T.) ‘Yahudilerin dinlenme günü, cumartesi’ (CCI 560).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

Şadiler (öz. is.) ‘Etiyopyalılar’ (CCII 824).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

şaftalu (< Far. şaft-ālū) ‘şeftali’ (CCI 560).

Tat. **şeftalu:** şeftali (KA-TTS 430).

Kzk. **şabdalı:** şeftali (KAZTTTS 620).

Kırg. **şabdalı:** şeftali (KS 676).

şak ‘şak (yansıma ses, yüksekten düşme sesi)’ (CCII 824).

Tat. **şak:** katı maddelerin birbirine çarpma sesi (KA-TTS 427).

Kzk. ø

Kırg. **şak:** *başına şak dey tüştü*, başına “şak” ederek, bir nesne düştü (KS 676).

şalgam (< Far. şalgām) ‘şalgam’ (CCI 560), *samuk* ‘a.m.’ (CCI 547).

Tat. **şalkān:** şalgam (TTS 292).

Kzk. **şalğām:** şalgam (KAZTTTS 624).

Kırg. **şalgām:** şalgam (TKS 809).

şaytan (< Ar. şayṭān) ‘şeytan’ (CCII 824).

Tat. **şaytan:** şeytan (KA-TTS 430).

Kzk. **şaytan:** 1. iblis, şeytan; 2. lânetlenmiş, lânetli, mel ‘un (KAZTTTS 622).

Kırg. **şaytan:** şeytan, cin (KS 683).

şazda (< Far. şānzda < şāh-zāda) ‘şehzade’ (CCI 560).

Tat. **şahzade:** şehzade (TTS 294).

Kzk. **hanzada:** han soyundan olan, şehzade (KAZTTTS 610).

Kırg. **şahzaada:** şehzade (TKS 813).

şazda heşi (< Far. şānzda heşī) ‘bir tür keten kumaş’ (CCI 560).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

şeir (<Ar. şā'ir) 'şair' (CCII 824), *koşıcı* 'a.m.' (CCII 752).

Tat. **şağıyr:** şair (KA-TTS 427).

Kzk. **şayır:** şair (KAZTTTS 622).

Kırg. **şayır:** şen ve şatır, neşeli, canlı (KS 682).

şeker (< Far. şakar) 'şeker' (CCI 560; CCII 824).

Tat. **şiker:** şeker (KA-TTS 433).

Kzk. **şeker:** 1. şeker; 2. tatlı, şirin (KAZTTTS 6636).

Kırg. **şeker:** şeker (KS 682).

şeriat (< Ar. şerī 'at) 'kadı' (CCI 560).

Tat. **şeriğat:** şeriat (TTS 294).

Kzk. **şeriğat:** İslam hukuku, şeriat (KAZTTTS 630).

Kırg. **şariyat, şaraat:** şeriat (KS 680, KS 680).

şéşmiş 'çözölmüş, bağı açılmış' (CCI 561), *séş-* 'a.m.' (CCI 551).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **çeç-:** 1. çözmek, düğümü çözmek; 2. halletmek (KS 257).

şıra (< Far. şīre) 'şarap' (CCI 561), *bor* 'a.m.' (CCI 447), *çagır* 'a.m.' (CCI 455).

Tat. **şerab:** şarap (KA-TTS 431).

Kzk. **şıra:** bira (KAZTTTS 505).

Kırg. **şire:** 1. şurup, çorbanın üstüne çıkan yağ tabakası, tatlı usare, şekerlilik; 2. tat, çeşni (KS 690); **şarap:** şarap, alkollü içki (KS 680).

şıraçı (< Far. şīre + T.) 'şarap tüccarı' (CCI 561).

Tat. ø

Kzk. **şıraşı:** bira yapıp satan kimse, biracı (KAZTTTS 505).

Kırg. **şarapçı:** şarapçı (TKS 811).

şirdak (< Mo. siridağ) 'yenleri kısa kaftan' (CCI 561).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **şirdak:** "tekimat" denilen ve nakışlarla bezenmiş olan keçe (KS 688).

şirihışt (< Far. şīr-i hışt) 'kudret helvası' (CCI 561), *tarançubin* 'a.m.' (CCI 566).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

şiş- ‘şişmek, kabarmak’ (CCI 561; CCII 824), *şişmek* ‘şişkinlik, yumru’ (CCI 561).

Tat. **şēşēn-**: kabarmak, şişmek (KA-TTS 432).

Kzk. **is-**: şişmek, kabarmak (KAZTTTS 672).

Kırg. **şişi-**: şişmek (KS 690).

şişe (< Far. şīša) ‘şişe’ (CCI 561).

Tat. **şēşe, şēşēn-**: kabarmak, şişmek (KA-TTS 432).

Kzk. **şiya:** şişe (KAZTTTS 641).

Kırg. **şişe:** şişe (TKS 819).

şişik ‘şişkinlik, şişik, yumru’ (CCI 561).

Tat. **şēş:** şişkinlik (TTS 296).

Kzk. **isik:** şişkinlik, kabarıklık (KAZTTTS 672).

Kırg. **şişik:** şiş, yumru (KS 690).

şişik kētkēn ‘artık şişmeyen, daha fazla şişmeyen’ (CCI 561).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

şkince (< Far. şkinca) ‘mengene’ (CCI 562).

Tat. **ēskence:** mengene (TTS 212); **ēskence:** 1. pres, işkence; 2. eziyet işkence (KA-TTS 216).

Kzk. ø

Kırg. ø

şükür (< Ar. şukr) ‘şükür’ (CCII 825).

Tat. **şökēr:** şükür, Allah ‘a hamdetme (KA-TTS 435).

Kzk. **şükir:** Allah ‘a duyulan minneti yerine getirme, şükür (KAZTTTS 649).

Kırg. **şükür:** şükür (KS 693).

-T-

tab-→ tap- .

tabak (< Ar. ṭabaḳ) ‘tabak’ (CCI 562).

Tat. **tabaḳ:** çanak, tabak, tepsi (KA-TTS 439).

Kzk. **tabaḳ:** 1. tabak; 2. plâk (müzik) (KAZTTTS 509).

Kırg. **tabak:** tahta çanak (KS 695).

taban ‘1. ayağın alt kısmı, taban; 2. ayakkabı tabam’ (CCI 562; CCII 825).

Tat. **taban:** 1. taban, ayağın altı; 2. ayakkabının altı (KA-TTS 439).

- Kzk. **taban:** 1. ayak tabanı; 2. nehir, akarsu yatağı (KAZTTTS 509).
Kırg. **taman:** 1. taban (ayağın ve ayakkabının); 2. üzenginin dibi (KS 703).

tabuğ ‘saygı, hürmet’ (CCII 825).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

tabun- ‘1. saygı göstermek, hürmet etmek, şükretmek; 2. ibadet etmek, tapınmak’ (CCII 825), *tabunmak* ‘saygı gösterme, hürmet etme, minnet duyma’ (CCII 825).

Tat. **tabın-:** 1. tapınmak, tapmak; 2. bütün ümidini bir şeye bağlamak; 3. aşırı biçimde bağlanmak, tutulmak (KA-TTS 439).

Kzk. **tabın-:** 1. tapınmak, tapmak; 2. baş eğmek, itaat etmek, bağlanmak; 3. bir kişiye veya nesneye yönelik olarak aşırı sevgi ve hayranlık hisleri duymak (KAZTTTS 510).

Kırg. **tabın-:** tapmak, tapınmak (KS 696).

tabuş- ‘tartışmak, ileri sürmek’ (CCI 562; CCII 825).

Tat. **tabış-:** 1. birbirini bulmak, buluşmak; 2. karşılaşmak (KA-TTS 440).

Kzk. **tabıs-:** 1. buluşmak, kavuşmak; 2. birbirini anlamak, barışmak, birbirine karşı anlayışlı olmak; 3. (hayvan yavrusu) Anasına kavuşmak (KAZTTTS 510).

Kırg. **tabış-:** 1. hep beraber bulmak; 2. hep birlikte kazanmak; 3. anlaşmak, barışmak (KS 696).

tabuvs- ‘bulmak istemek’ (CCII 825).

Tat. **tabın-:** 1. bulunmak, ele geçmek; 2. bulunması mümkün olmak (KA-TTS 439).

Kzk. ø

Kırg. ø

tac → taç.

taç, tac, daç (< Ar. tāc) ‘taç’ (CCI 562, CCII 825, CCII 687).

Tat. **tac:** 1. taç; 2. çiçek tacı (KA-TTS 440).

Kzk. **tāj:** taç (KAZTTTS 526).

Kırg. **tacı:** 1. taç, çelenk; 2. ibik (KS 696).

taf (< Ar. taf) ‘tef’ (CCI 562).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **tef**: tef (TKS 847).

tafaruç (< Ar. tafarruc) ‘eğlence, gezinti’ (CCII 825).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

taff (< Ar. daf ‘) ‘bırakma, vazgeçme, def’ (CCI 562).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

taftar (< Ar. taftar) ‘1. defter; 2. hesap, tutanak defteri’ (CCI 562), *bitik* ‘1. kitap; 2. defter; 3. yazı’ (CCI 443).

Tat. **defter**: defter (KA-TTS 104).

Kzk. **depter**: defter (KAZTTTS 122).

Kırg. **depter**: defter, yazıhane, büro defteri (KS 696).

tag, tav ‘dağ’ (CCI 563, CCI 831).

Tat. **tav**: 1. dağ; 2. yokuş, bayır; 3. yığın, tepe (KA-TTS 454).

Kzk. **tav**: dağ (KAZTTTS 526).

Kırg. **too**: dağ (KS 748).

tag- ‘(ad) takmak, koymak, vermek’ (CCI 563).

Tat. **tağ-**: 1. takmak, iliştiirmek, asmak; 2. adını çıkarmak (KA-TTS 44).

Kzk. **tağ-**: 1. bir şeyi başka bir nesneye asmak, yapıştırmak, iliştiirmek, takmak; 2. bağlamak, saımak, takmak (KAZTTTS 513).

Kırg. **tağ-**: 1. takmak, asmak; 2. calğan material tak-: birisine yalan, kirletici mevad isnat etmek (KS 697).

tagay, taga ‘dayı’ (CCI 563, CCII 826), *taga* ‘a.m.’ (CCII 826).

Tat. **aga**: dayı (KA-TTS 101).

Kzk. **ağay**: 1. ağa kelimesinin kibarca söylenmesi; 2. yaşça büyük erkeklere ve hocalara saygı bildiren hitap şekli (KAZTTTS 25); **hağayşı ağa**: dayı (TTKATS 194).

Kırg. **tağa**: dayı (KS 697).

tagı ‘dahi, ve’ (CCI 563).

Tat. **tağı**: 1. tekrar, yine, tekrardan, yeniden; 2. devam ederek (KA-TTS 440).

Kzk. **tağı**: daha, ve, bundan başka, yine anlamında kullanılan edat (KAZTTTS 511).

Kırg. **tagı**: dahi (TKS 173).

taglar ‘dağlık bölge’ (CCI 563).

Tat. **tavlı:** 1. dağlı, dağlık yer; 2. dağlı, dağda yaşayan (KA-TTS 451).

Kzk. **tavlı:** dağlı, dağı olan, dağlık (KAZTTTS 526).

Kırg. **tooluu:** dağlı, dağlık (KS 748).

takta (< Far. tahta) ‘tahta’ (CCI 563).

Tat. **taқта:** 1. tahta; 2. yazı tahtası (KA-TTS 441).

Kzk. **taқта:** 1. tahta, yazı tahtası; 2. afiş, ilân (KAZTTTS 513).

Kırg. **takta:** 1. tahta, kereste; 2. iki parçadan dikilmiş ve gocuk yapmak için hazırlanmış olan deri (KS 699).

talal (< Ar. dallâl) ‘komisyoncu, ticarete arabulucu, tellal’ (CCI 563), *miyançı* ‘a.m.’ (CCI 526).

Tat. ø

Kzk. **deldal:** tellâl, aracı, simsar (KAZTTTS 123).

Kırg. **dalda:** tellal, simsar (başlıca hayvan alım-satımında), aracı (KS 294);

daldal: aracı, ara bulucu, komisyoncu, simsar (KS-BKS 146).

talaş- ‘saldırmak, kavga etmek, tartışmak, çekişmek’ (CCII 826), *kırlış-* ‘a.m.’ (CCII 740), *uruş-* ‘a.m.’ (CCII 863).

Tat. **talaş-:** dalaşmak, birbirine saldırmak, dişlemek (KA-TTS 442).

Kzk. **talas-:** 1. tartışmak, çekişmek, didişmek, münakaşa etmek; 2. (kurt, köpek vb.) dalaşmak, boğuşmak (KAZTTTS 515).

Kırg. **talaş-:** dalaşmak (KS-BKS 506).

talaşman ‘1. haydut, yol kesen, harami; 2. nifakçı’ (CCII 826).

Tat. **talavçı:** 1. hücum eden, saldırgan, zorba; 2. haydut, soyguncu (KA-TTS 442).

Kzk. **talasķış:** devamlı dalaşan, dalaşmayı, münakaşayı seven, tartışmacı (KAZTTTS 515).

Kırg. ø

tam⁽¹⁾ ‘dam’ (CCI 563).

Tat. ø

Kzk. **tam:** 1. balçıktan, kerpiçten elle yapılmış, çatısız ev, dam; 2. mezar, kabir (KAZTTTS 517).

Kırg. **tam:** (balçıktan, kerpiçten yapılan) duvar (KS 703); **tam:** dam (KS-BKS 508).

tam⁽²⁾ (< Ar. tamm) ‘tam, tamamen’ (CCII 826).

Tat. **temam:** 1. tamamen, bütünüyle; 2. tam, bütün, eksiksiz (KA-TTS 458).

Kzk. **tamam:** hepsi, tüm, tamamı, bütün, bütünü (KAZTTTS 517).

Kırg. ø

tam- ‘damlamak, akmak’ (CCII 826).

Tat. **tam-:** damlamak, damla damla düşmek; 2. fayda görmek; 3. bir şeyden pay almak (KA-TTS 443).

Kzk. **tam-:** damlamak (KAZTTTS 517).

Kırg. **tam-:** damlamak (KS 703).

tama (< Ar. *ṭama*‘) ‘açgözlülük, tamah’ (CCII 826).

Tat. **temği:** 1. menfaat; 2. tamah, açgözlülük (KA-TTS 459).

Kzk. ø

Kırg. ø

tamak ‘boğaz, damak’ (CCI 564; CCII 826), *bogaz* ‘a.m.’ (CCI 445).

Tat. **tamak:** 1. damak; 2. mide; 3. yemek yeme imkanı; 4. iştah; 5. bir ailede veya evde daima yemek yiyenlerden birisi, boğaz; 6. bir ırmağın başka bir ırmağa veya denize döküldüğü yer; 7. derin bir çukurun veya maden ocağının ağzı (KA-TTS 444).

Kzk. **tamaq:** boğaz, imik (KAZTTTS 517).

Kırg. **tamak:** 1. yiyecek; 2. gırtlak (KS 703).

tamaker (< *tama*‘ + Far. *-kār*) ‘açgözlü, tamahkâr’ (CCII 826).

Tat. **temği:** 1. menfaat; 2. tamah, açgözlülük (KA-TTS 459).

Kzk. **toyatşıl:** obur, açgözlü, tamahkâr (KAZTTTS 546).

Kırg. ø

tamam (< Ar. *tamām*) ‘tamam, tam, tamamen’ (CCI 564; CCII 826).

Tat. **temam:** 1. tamamen, bütünüyle; 2. tam, bütün, eksiksiz (KA-TTS 458).

Kzk. **tamam:** hepsi, tüm, tamamı, bütün, bütünü (KAZTTTS 517).

Kırg. ø

tamar ‘damar’ (CCI 564; CCII 827).

Tat. **tamır:** 1. Bitkinin, ağacın kökü; 2. damar; 3. sinir; 4. bir meselenin sebebi, aslı; 5. soy sop, nesil (KA-TTS 444).

Kzk. **tamır:** 1. bitki kökü; 2. damar; 3. köken, asıl, temel (KAZTTTS 518).

Kırg. **tamır:** 1. kök; 2. kan damarı, nabız; 3. dost, ahbap, dünür (KS 704).

tamaşa (< Far. *tamāşā*) ‘1. eğlence; 2. zevk, keyif’ (CCI 564).

Tat. **tamaşa:** 1. temaşa, seyirlik, izlence, oyun (tiyatro), piyes, temsil, gösteri, gösterim; 2. hayran edici manzara, görünüm; 3. kavga, dalaş (KA-TTS 444).

Kzk. **tamaşa:** 1. oyun, eğlence, seyre dayalı eğlence programı, 2. şahane, enfes, harika (KAZTTTS 517).

Kırg. **tamaşa:** 1. zevk, eğlence, hoşlanarak bakılacak şey; 2. şaka (KS 704).

tamha ‘damga’ (CCII 827).

Tat. **tamğa:** 1. damga, mühür; 2. kötü şöhret (KA-TTS 444).

Kzk. **tañba:** 1. damga, işaret, mühür; 2. iz, leke (KAZTTTS 519).

Kırg. **tamğa:** 1. atın sağrısına yakmak suretiyle vurulan damga; 2: işaret, harf (KS 704).

tamızık ‘damla, damlacık’ (CCII 827).

Tat. **tamızgıç:** damlalık, pipet (KA-TTS 444).

Kzk. **tamşı:** damla (KAZTTTS 517).

Kırg. **tamçı:** damla (TKS 176).

tamu, tamuk, tamuñ, (< Soğd. tamu) ‘cehennem’ (CCII 827, CCI 564, CCII 827), *zindan* ‘a.m.’ (CCII 901).

Tat. **tamuğ, tamuğ, temuğ:** 1. cehennem; 2. çok sıcak yer; 3. zor hayat (KA-TTS 445, KA-TTS 459).

Kzk. **tamuğ:** 1. cehennem, tamu; 2. mihnet, azap, cefa (KAZTTTS 517).

Kırg. **tozok:** 1. cehennem; 2. azap, ıstırap (KS 753).

tamuñ → tamu.

tamuk → tamu.

tan- ‘inkâr etmek, yalanlamak’ (CCI 564).

Tat. **tan-:** inkâr etmek, yok saymak (KA-TTS 445).

Kzk. **tan-:** caymak, vazgeçmek, kıvırmak, kabul etmemek (KAZTTTS 518).

Kırg. **tan-:** inkâr etmek, kendine ait olduğunu veya kendisinin yaptığını tanımamak, imtina etmek (KS 705).

tañ⁽¹⁾ ‘şafak, sabahın erken vakti, tan’ (CCI 564; CCII 827).

Tat. **tañ:** tan, şafak (KA-TTS 446).

Kzk. **tañ:** tan vakti, şafak, seher (KAZTTTS 519).

Kırg. **tañ:** şafak, tan (KS 706).

tañ⁽²⁾ ‘mucize’ (CCII 827).

Tat. **tañ:** 1. değerli, gerekli; 2. olağanüstü güzel (KA-TTS 446).

Kzk. **tañ:** hayret veren, şaşkınlık uyandıran (KAZTTTS 519).

Kırg. **tañ:** 1. taaccüp, hayret; 2. bilmiyorum, kim bilsin (sualin cevabıdır) (KS 706).

tañ- ‘bağlamak, sarmak’ (CCII 828), *bavla-* ‘a.m.’ (CCII 655).

Tat. ø

Kzk. **tañ-**: 1. sıkıca bağlamak, sarmak; 2. suçu başkasının üzerine atmak, iftira etmek (KAZTTTS 519).

Kırg. **tañ-**: bağlamak (KS 706).

tañda ‘yarın’ (CCI 564).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **tanda**: yahut “tañda künü” yarın (KS 706).

tañ érte ‘sabah vakti’ (CCI 565), *kün érte* ‘a.m.’ (CCI 521).

Tat. **tañgı**: tan vaktinde (KA-TTS 446).

Kzk. **tañgı**: tan vakti, şafak, seher (KAZTTTS 519).

Kırg. **erterñ menen**: sabah (TKS 736).

tang (< Far. tang) ‘yük, eşya dengi’ (CCI 565), *yük* ‘a.m.’ (CCI 613).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

tanı- ‘tanımak, bilmek’ (CCI 565; CCII 828), *tanımak* ‘tanıma’ (CCI 565).

Tat. **tanı-**: 1. tanımak, bilmek; 2. görerek bilmek; 3. okuyabilmek; 4. bir şeyi dış görünüşünden çıkarabilmek; 5. uygun görmek, kabul etmek; 6. kale almak, saygı göstermek (KA-TTS 445).

Kzk. **tanı-**: tanımak, teşhis etmek (KAZTTTS 518).

Kırg. **taanı-**: tanımak, itiraf etmek (KS 694).

tanıhlık → tanukluk.

tanık → tanuk.

tanıklat- ‘bildirmek, göstermek, haberdar etmek’ (CCII 828).

Tat. **tanıklama**: şahadetname, belge (KA-TTS 445).

Kzk. **tanıkta-**: açıklığa kavuşturmak, kanıtlamak (KAZTTTS 518).

Kırg. ø

tanuk, tanık ‘şahit, tanık’ (CCI 566, CCII 828).

Tat. **tanık**: tanık, şahit (KA-TTS 445).

Kzk. **tanık**: malûm olmayan, meçhul (KAZTTTS 518).

Kırg. ø

tanukluk, tanıhlık ‘şahitlik, tanıklık’ (CCI 566, CCII 828).

Tat. **tanıklık**: kimlik belgesi, tanıtma kartı, belge (KA-TTS 445).

Kzk. **tanık**: malûm olmayan, meçhul (KAZTTTS 518).

Kırg. ø

tañış → tañuş.

tañış- ‘kızarmak, parlamak’ (CCII 828), *kızır-* ‘a.m.’ (CCII 742).

Tat. **tañış-**: 1. tanışmak, tanımak; 2. bilgi sahibi olmak (KA-TTS 445).

Kzk. **tañıc-**: tanışmak; 2. bir şeyi öğrenmek, görmek; 3. incelemek, araştırmak (KAZTTTS 519).

Kırg. **taañış-**: birisiyle tanışmak, birşey hakkında malûmat almak (KS 694).

tañla-⁽¹⁾‘1. arayıp bulmak, seçmek; 2. sezmek’ (CCI 565; CCII 828).

Tat. ø

Kzk. **tañda-**: seçmek, seçip almak, tercih etmek (KAZTTTS 519).

Kırg. **tanda-**: seçmek, iyisini ayırıp almak (KS 706).

tañla-⁽²⁾‘hayret etmek, şaşırmaq’ (CCI 565).

Tat. **tañ kal-**: 1. hayretten şaşma kalmak, çarpılmak; 2. hayran olmak (KA-TTS 445).

Kzk. **tañğal-, tañırğa-**: hayret etmek, şaşmak, şaşırmaq (KAZTTTS 519).

Kırg. **tañırka-**: taaccüp etmek, hayret etmek (KS 707); **tañ kal-**: hayret etmek, şaşırmaq (KS-BKS 510).

tañlançıh → tañlançık.

tañlançık, tañlançıh ‘harika, muhteşem, mükemmel’ (CCII 829, CCII 828).

Tat. ø

Kzk. **tañğajayıp**: harika, olağanüstü, müthiş (KAZTTTS 519); **tañdanarlıh**: şaşırtıcı, hayret verici, olağanüstü, muhteşem (KAZTTTS 519).

Kırg. ø

tañlaş- ‘incelemek’ (CCI 565).

Tat. ø

Kzk. **tañıs-**: tanışmak; 2. bir şeyi öğrenmek, görmek; 3. incelemek, araştırmak (KAZTTTS 519).

Kırg. ø

tañ sara ‘şafak vakti, tan vakti’ (CCII 829), *tañ sarasında* ‘a.m.’ (CCI 565).

Tat. **tañğı**: tan vaktinde (KA-TTS 446).

Kzk. **tañ**: tan vakti, şafak, seher (KAZTTTS 519).

Kırg. **tañ**: şafak, tan (KS 706).

tañ sarasında ‘şafak, tan vakti’ (CCI 565), *tañ sara* ‘a.m.’ (CCII 829).

Tat. **tañğı**: tan vaktinde (KA-TTS 446).

Kzk. **tañ**: tan vakti, şafak, seher (KAZTTTS 519).

Kırg. **tañ**: şafak, tan (KS 706).

tañsık ‘harika, nadir’ (CCII 829).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

tanu- ‘tanımak, bilmek’ (CCI 565).

Tat. **tanı-**: 1. tanımak, bilmek; 2. görerek bilmek; 3. okuyabilmek; 4. bir şeyi dış görünüşünden çıkarabilmek; 5. uygun görmek, kabul etmek; 6. kale almak, saygı göstermek (KA-TTS 445).

Kzk. **tanı-**: tanımak, teşhis etmek (KAZTTTS 518).

Kırg. **taanı-**: tanımak, itiraf etmek (KS 694).

tanuk, tanık ‘şahit, tanık’ (CCI 566, CCII 828).

Tat. **tanıq**: tanık, şahit (KA-TTS 445).

Kzk. **tanıq**: malûm olmayan, meçhul (KAZTTTS 518).

Kırg. ø

tanukluk, tanıklık ‘şahitlik, tanıklık’ (CCI 566, CCII 828).

Tat. **tanıqlıq**: kimlik belgesi, tanıtma kartı, belge (KA-TTS 445).

Kzk. **tanıq**: malûm olmayan, meçhul (KAZTTTS 518).

Kırg. **taanış**: tanıdık (KS 694).

tanur kişi ‘uzman, deneyimli kimse’ (CCI 566).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

tañuş, tañış ‘mucize’ (CCII 829, CCII 828).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

tap-, tab- ‘bulmak’ (CCII 829, CCII 825).

Tat. **tap-**: 1. gerekli bir şeyi bulmak; 2. tekrar bulmak; 3. arayıp ele geçirmek; 4. bir şeyi yerine getirmek, bir meseleyi hâletmek; 5. çalışıp para kazanmak; 6. zengin olmak (KA-TTS 446).

Kzk. **tap-**: 1. bulmak; 2. kazanmak, kâr sağlamak; 3. doğurmak, yavrulamak (KAZTTTS 520).

Kırg. **tap-**: 1. bulmak, ele geçirmek; 2. bala tap: çocuk doğurmak; 3. (bilmeceyi) halletmek (KS 708).

tapta- ‘ayaklarıyla bir şeyin üzerine basmak, basıp çiğnemek’ (CCII 829), *bas-* ‘a.m.’ (CCII 653).

Tat. **tapta-**: 1. ayak ile basıp yürümek; 2. basıp ezmek, bastırmak; 3. bir yerde çok gezip dolaşmak; 4. hak yemek (KA-TTS 447).

Kzk. **tapta-**: 1. ayaklarıyla basmak, ezmek, çiğnemek; 2. demiri ateşte kızdırarak dövmek; 3. imha etmek, yok etmek, harap etmek; 4. beğenmemek, kendini üstün görmek (KAZTTTS 520).

Kırg. **tapta-**: antrenman yaptırmak (KS 709).

tar ‘geniş olmayan, dar’ (CCII 829).

Tat. **tar:** dar, sıkı, sıkışık (KA-TTS 448).

Kzk. **tar:** dar, geniş olmayan (KAZTTTS 521).

Kırg. **tar:** dar (KS 709).

taraç (< Far. taraca) ‘teras, balkon’ (CCI 566), *tuluk* ‘a.m.’ (CCI 582).

Tat. **tərrasa:** teras (KA-TTS 467).

Kzk. **terassa:** teras (TTKATS 703).

Kırg. **terassa:** teras (TKS 859).

tarançubin (< Far. tarancubīn) ‘kudret helvası’ (CCI 566), *şirihışt* ‘a.m.’ (CCI 561).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

tarazu (< Far. tarāzū) ‘terazi’ (CCI 566).

Tat. **tarazi:** terazi (TTS 310).

Kzk. **tarazi:** 1. ağırlık ölçüm aleti, terazi; ölçüm, gösterge (KAZTTTS 521).

Kırg. **taraza:** terazi (KS 710).

tarı ‘darı’ (CCI 566).

Tat. **tarı:** darı (KA-TTS 449).

Kzk. **tarı:** 1. darı, akdarı; 2. darı tanesi (KAZTTTS 524).

Kırg. **taaru:** darı (TKS 178).

tarıma ‘engebeli’ (CCI 566).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

targat- ‘dağıtmak, ortadan kaldırmak, yatıştırmak’ (CCII 829).

Tat. **tarkat-**: 1. düzeni bozmak, alt üst etmek; 2. maneviyatını bozmak, de moralize etmek; 3. geriletmek, zeval getirmek (KA-TTS 44).

Kzk. **tarat-**: dağıtmak, yaymak (KAZTTTS 521).

Kırg. **tarat-**: 1. tarattırmak; 2. dağıtmak, tevzi etmek (KS 710).

tarha- ‘gitmek, yola gitmek, çekip gitmek’ (CCII 829).

Tat. ø

Kzk. **tara-**: 1. dağılmak, gitmek; 2. yayılmak, büyümek, genişlemek; 3. sindirmek, hazmetmek; 4. ayılmak, kendine gelmek, dinmek (KAZTTTS 521).

Kırg. **tarka-**: ayrılmak, saçılmak, dağılmak (KS 711).

tarlov ‘tarla’ (CCII 829).

Tat. **tarlav**: orman içindeki tarla (KA-TTS 449).

Kzk. **egis dalası**: tarla (TTKATS 689).

Kırg. **talaa**: 1. step. kır, sahra; 2. vadi; 3. “tebeteyding talaası” kalpak dikmeye yarayan kumaş parçaları (KS 700).

tart- ‘1. çekmek; 2. (boru vb.) liflemek, çalmak; 3. çekerek sıkamak; 4. çevirmek, döndürmek’ (CCI 566, CCII 830).

Tat. **tart-**: 1. çekmek, kendine çekmek; 2. taşımak; 3. kaldırıp taşıyabilmek; 4. bağlamak; 5. (...) ağırlığında olmak, gelmek, çekmek; 6. soyca çekmek, benzemek (KA-TTS 449).

Kzk. **tart-**: 1. kendine çekmek; 2. taşımak, ulaştırmak; 3. sarmak, dolamak, takmak; 4. germek, tutmak; 5. yutmak, içme almak; 6. müzik aleti çalmak; 7. çekmek, benzemek; 8. ithaf etmek, armağan etmek; 9. ilgisini çekmek; 10. öğütmek, un ufak etmek; 11. ölçmek, tartmak; 12. aniden bir tarafa yönelip gitmek (KAZTTTS 523).

Kırg. **tart-**: 1. çekmek, sürüklemek; 2. sofraya yemek çekmek, yemek sunmak, 3. iğdiş etmek (hayalarını çıkarmak); 4. tartmak (teraziye çekmek); 5. (üfleme suretiyle çalınan musiki aletini) çalmak; 6. öğütmek; 7. hareket etmek, yönelmek; 8. tütün içmek yahut tütünü ağza atmak; 9. sürmek, yapıştırmak (yakıyı); 10. muayyen bir renge girmek, muayyen bir kılık, şekil almak; 11. katlanmak, yaşamak (baştan geçirmek); 12. birisine çekmek (benzemek); 13. (geçmiş zaman yahut hal zaman girundifi şeklinde ve önce gelen ablatifla birlikte), den, ... dan itibaren; 14. “arak tart-” rakı yapmak (başlıca, evde iptidaî usullerle) (KS 712).

tartın- ‘göstermek’ (CCI 567).

Tat. **tartın-:** 1. kendi üstünü başını çekiştirmek, 2. utanmak, çekinmek; 3. vazgeçmek, el çekmek; 4. üstünü başını çekiştirmek (KA-TTS 450).

Kzk. **tartında-:** 1. boşuna çalışmak, çabalamak; 2. bir şey yapmaya çalışmak, çaba göstermek (KAZTTTS 570).

Kırg. **tartın-:** 1. kendi üzerine çekmek; 2. iştiraktan imtina etmek, iştirak etmemek- çekinmek, sıyrılmak; 3. sıkılmak (KS 713).

tas⁽¹⁾ (< Ar. *tās*) ‘tas’ (CCI 567).

Tat. **tas:** tas, kap kacak (KA-TTS 451).

Kzk. \emptyset

Kırg. **taz:** leğen (kap) (KS 719).

tas⁽²⁾ ‘kayıp, yok olmuş’ (CCII 830).

Tat. \emptyset

Kzk. \emptyset

Kırg. \emptyset

tastar (< Far. *dastār*) ‘örtü, masa örtüsü’ (CCI 567), *sarpan* ‘a.m.’ (CCI 548).

Tat. **tastar:** 1. kar gibi beyaz keten; 2. beyaz kendirden kesilen uzunca baş örtüsü (KA-TTS 451).

Kzk. \emptyset

Kırg. **dastarkan:** masa, sofrta örtüsü (KS 299).

taş ‘taş’ (CCI 567; CCII 830).

Tat. **taş:** 1. taş; 2. kıymetli taş, mücevher (KA-TTS 451).

Kzk. **taş:** 1. taş; 2. oyun taşı (KAZTTTS 524).

Kırg. **taş:** 1. taş; 2. çeki taşı; 3. paytak, dama taşı, satranç taşı; 4. yumurtalık (anat.) (KS 715).

taşak ‘er bezi, haya’ (CCI 567).

Tat. \emptyset

Kzk. **taş:** taşak (TTKATS 691).

Kırg. **taşak:** haya torbası (hayalarla birlikte) (KS 715).

taşaksız ‘hadım, kısırlaştırılmış’ (CCI 567).

Tat. \emptyset

Kzk. \emptyset

Kırg. \emptyset

taşı- ‘alıp götürmek, taşımak’ (CCII 830).

Tat. **taşı-:** 1. taşımak; haber getrip götürmek (KA-TTS 452).

Kzk. **taşı-:** taşımak, götürmek (KAZTTTS 525).

Kırg. **taşı-**: taşımak bir yerden diğer bir yere geçirme, bir satırdan o bir satıra geçirmek (yazıda) (KS 715).

taşkarı ‘dışarı, dışarıda’ (CCI 567; CCII 830), *taşkın* ‘a.m.’ (CCI 568).

Tat. **tışkı**: 1. dışarıdaki, dış, haricî; 2. üstten görünen, zahirî; 3. dış devletlerle ilgili; 4. ecnebi, yabancı (KA-TTS 473).

Kzk. **tışkari**: 1. dışarı, dışarıya; 2. uzak, irak (KAZTTTS 571).

Kırg. **tışkari**: 1. dışarı; 2. dış taraf; 3. evde dış taraf (yani erkekler kısmı, Özbek: Tacik yahut Uygur evlerinde) (KS 734).

taşla- ‘taşla saldırmak, taş atmak, taşlamak’ (CCII 830).

Tat. **taşla-**: 1. yukarıdan atmak; 2. bırakmak, terketmek, fırlatıp atmak; 3. aşk, sevgi ilişkilerini bitirmek; 4. bir işi, meşgaleyi durdurmak, bitirmek; 5. uzağa göndermek; 6. belli bir yöne göndermek (KA-TTS 452).

Kzk. **taş laqtır-**: taşlamak (TTKATS 691).

Kırg. **taşta-**: 1. atma, fırlatma; 2. terk etme (KS 716).

taşlar ‘terazide ağırlık ölçüsü olarak kullanılan nesnelere’ (CCI 568).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

taşkın ‘dışarı’ (CCI 568), *taşkarı* ‘a.m.’ (CCI 568).

Tat. **tışkı**: 1. dışarıdaki, dış, haricî; 2. üstten görünen, zahirî; 3. dış devletlerle ilgili; 4. ecnebi, yabancı (KA-TTS 473).

Kzk. **tışkari**: 1. dışarı, dışarıya; 2. uzak, irak (KAZTTTS 571).

Kırg. **tışkari**: 1. dışarı; 2. dış taraf; 3. evde dış taraf (yani erkekler kısmı, Özbek: Tacik yahut Uygur evlerinde) (KS 734).

tat- ‘tadına bakmak, tatmak’ (CCI 568; CCII 830), *tatmak* ‘1. tat alma, tatma; 2. lezzet, tat’ (CCI 568), *tatıg* ‘a.m.’ (CCI 568).

Tat. **tatı-**: 1. tatmak, lezzetini belirlemek; 2. bir şeyin tadını taşımak, 3. ... tadında olmak; 4. bir şeyin tecrübesini yaşamak, acısını tatlısını görmek, bilmek (KA-TTS 453).

Kzk. **tat-**: 1. tatmak, tadına bakmak; 2. hayatın acı ve tatlı günlerini yaşamak (KAZTTTS 525).

Kırg. **tat-**: yemek, tadına bakmak (KS 716).

Tatar (öz. is.) ‘Tatar’ (CCII 831).

Tat. **Tatar**: 1. İdil boyu merkez olmak üzere Kırım, Astırhan, Samara, Saratav, Moskova, Penza, Orenburg, Ufa ve Batı Sibirya bölgelerinde yaşayan Türk topluluğu; 2. Kazan Tatarı (KA-TTS 453).

Kzk. **Tatar:** Tatar (TTKATS 692).

Kırg. **Tatar:** Tatar (TKS 842).

Tatarça ‘Tatar dili, Tatarca’ (CCII 831).

Tat. **Tatarça:** 1. Tatarca; 2. Tatar tarzında (KA-TTS 453).

Kzk. **Tatarşa:** Tatarca (TTKATS 692).

Kırg. **Tatarça:** Tatarca (TKS 842).

Tatar til ‘Tatarca, Tatar dili’ (CCII 831).

Tat. ø

Kzk. **Tatar Tili:** Tatar dili (TTKATS 692).

Kırg. **Tatar Tili:** Tatar dili (TKS 842).

Tatıg, Tatov ‘lezzet, tat’ (CCI 568, CCII 831), *tatmak* ‘1. tat alma, tatma; 2. lezzet, tat’ (CCI 568).

Tat. **tatım:** 1. tadım, lezzet, çeşni; 2. zevk (KA-TTS 453).

Kzk. **tuşım:** tat, lezzet, tadım (KAZTTTS 559).

Kırg. **tatık:** 1. tat; 2. liyakat (KS 716).

tattuu: tatlı, hoş (KS 717). *tatıglı, tatlı* ‘1. kezzetli, tatlı; 2. şirin, hoş, sevimli’ (CCI 568, CCI 568; CCII 831).

Tat. **tatımlı:** 1. tatlı, lezzetli; 2. hoş, güzel (KA-TTS 453).

Kzk. **tätti:** 1. şeker tadında olan, tatlı, lezzetli; 2. şekerli şeylerle yapılan yiyecek, tatlı; 3. yakın, değerli; 4. hoş, çekici; 5. barış, birlik ve beraberlik içinde olan, dost (KAZTTTS 528).

Kırg. **tattuu:** tatlı, hoş (KS 717).

tatır- ‘tattırmak, tadına baktırmak’ (CCII 831).

Tat. **tatı-:** 1. tatmak, lezzetini belirlemek; 2. bir şeyin tadını taşımak, 3. ... tadında olmak; 4. bir şeyin tecrübesini yaşamak, acısını tatlısını görmek, bilmek (KA-TTS 453).

Kzk. **tat-:** 1. tatmak, tadına bakmak; 2. hayatın acı ve tatlı günlerini yaşamak (KAZTTTS 525).

Kırg. **tattır-:** tadına baktırmak, tattırmak (KS 717).

tatlı → *tatıglı*.

tatlı kılı ‘tatlı, hoş, sevimli’ (CCI 568), *çevük* ‘a.m.’ (CCI 456).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

tatov → tatıg.

tav → tag.

tavoḥ → tavuk.

tavok → tavuk.

tavuk, tavok, tavoḥ ‘tavuk’ (CCI 568, CCI 568, CCII 832), *çil tavok* ‘turaç’ (CCI 458).

Tat. **taviḳ**: tavuk (KA-TTS 454).

Kzk. **taviḳ**: tavuk (KAZTTTS 526).

Kırg. **took**: 1. tavuk; 2. on iki senelik hayvan devri takviminde onuncu yılın adıdır (KS 748).

tavul ‘fırtına, bora, kasırğa’ (CCII 832).

Tat. **davıl**: 1. yağmurla gelen kuvvetli rüzgâr; 2. sosyal hayattaki büyük hadiseler (KA-TTS 103); **davıl**: fırtına, kasırğa (TTS 129;178).

Kzk. **davıl**: fırtına, boran, tufan (KAZTTTS 120).

Kırg. **dobul**: 1. şiddetli dolu, *dobul kağıp ketti* dolu vurdu; 2. fırtına (KS 310).

tavus (< Ar. *ṭāvus*) ‘tavus kuşu’ (CCI 569).

Tat. **taviys**: tavus, tavus kuşu (KA-TTS 454).

Kzk. **tavis**: tavus kuşu (KAZTTTS 526).

Kırg. **toos**: tavus kuşu (KS 748).

tavus-, tuvus- ‘tamamlamak, bitirmek, tüketmek’ (CCII 832, CCII 856).

Tat. ø

Kzk. **tavis-**: tüketmek, bitirmek (KAZTTTS 526).

Kırg. ø

tayak ‘sopa, dayak, değnek, âsa’ (CCII 832).

Tat. **tayak**: 1. sopa, tahta; 2. dayak, dövme; 3. yaklaşık iki metrelik (2. 13 m) uzunluk birimi (KA-TTS 455).

Kzk. **tayak**: değnek, sopa (KAZTTTS 526).

Kırg. **tayak**: 1. değnek; 2. kapı çerçevesinin uzun (amudî duran) süvesi (KS 717).

taz ‘kel’ (CCI 569).

Tat. **taz**: 1. kel, saçsız, dazlak; 2. tatar halk edebiyatında kurnazlığıyla ünlü bir tip; 3. kellik hastalığı (KA-TTS 455).

Kzk. **taz**: 1. insan başında çıkan ve saç dökülmesine yol açan bulaşıcı bir hastalık, saç mantarı, saç kıran; 2. kel, dazlak (KAZTTTS 526).

Kırg. **taz:** kel (hastalık) (KS 719).

tébe ‘başın üst kısmı, başın tepesi’ (CCI 569, CCII 832).

Tat. **tübe:** 1. ev gibi yapıların çatısı, tepesi; 2. başın üst kısmı, tepe; 3. herhangi bir şeyin üstü; 4. uç nokta; 5. en dip nokta; 6. tepecik (KA-TTS 504).

Kzk. **töbe:** 1. doruk, zirve; 2. başın üst kısmı, tepesi (KAZTTTS 546).

Kırg. **töbö** 1. tepe; 2. zirve; 3. kalpağın tepesi (KS 753).

tefarık (< Ar. tafārīk) ‘fark’ (CCII 832).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

tég- ‘(bir şeye) sahip olmak, (bir şeyi) elde etmiş olmak’ (CCI 569), *tégmek* ‘değer’ (CCI 570).

Tat. ø

Kzk. **tiy-:** 1. değmek, dokunmak, temas etmek; 2. bir şeyi elde etmek, sahiplenmek; 3. birisine bulaşmak, dil uzatmak; 4. (kız) kocaya varmak, evlenmek (KAZTTTS 536).

Kırg. **tiy-:** 1. değmek, dokunmak, düşmek (hissesine isabet etmek); 2. hucum etmek (KS 740).

tége ‘erkek keçi, teke’ (CCII 832).

Tat. **teke:** teke (KA-TTS 457).

Kzk. **teke:** teke (KAZTTTS 531).

Kırg. **teke:** 1. (enenmemiş) teke; 2. kırgız halk takviminde bir ayın adıdır (KS 721).

tégene ‘su teknesi, leğen’ (CCI 569).

Tat. **tigene:** yalak, yem teknesi, yalak (KA-TTS 474).

Kzk. **tegene:** ağaçtan veya metalden yapılan işlemeli, içine kırmızı veya yemek konulan kap, tekne (KAZTTTS 530).

Kırg. **tepsi:** oymak suretiyle yapılmış küçük ağaç tekne (KS 727).

tégirme ‘yuvarlak’ (CCI 569).

Tat. **tirme:** yuvarlak biçimde keçe çadır, yurt (KA-TTS 479).

Kzk. ø

Kırg. **tegerek:** muhit, daire (KS 720); **toğolok:** 1. yuvarlak; 2. bilye, kürecik (seçimler zamanında kullanılan); 3. isimsiz, anonim (KS 742).

tégirmen ‘değirmen’ (CCI 569).

- Tat. **tëğërmen:** değirmen (KA-TTS 462).
 Kzk. **diyirmen:** değirmen (KAZTTTS 127).
 Kırg. **tegirmen:** değirmen (KS 721).

tëğirmençi ‘değirmenci’ (CCI 569).

- Tat. **tëğërmençë:** değirmenci (KA-TTS 462).
 Kzk. **diyirmenşi:** değirmenci (KAZTTTS 127).
 Kırg. **tegirmençi:** değirmenci (KS 721).

tëgme ‘her, herhangi’ (CCI 569).

- Tat. **tikme:** basit, değersiz, sıradan (KA-TTS 475).
 Kzk. **tügenşe:** herhangi biri, falanca, filanca (KAZTTTS 560).
 Kırg. ø

tëk⁽¹⁾ ‘tek’ (CCI 570).

- Tat. **tik⁽¹⁾:** 1. tek; 2. sadece, yalnızca; 3. fakat, ancak (KA-TTS 475).
 Kzk. **tek⁽¹⁾:** tek, sadece, yalnızca (KAZTTTS 531).
 Kırg. **tek⁽¹⁾:** tek (TKS 848).

tëk⁽²⁾ ‘sessiz, sakın’ (CCI 570).

- Tat. **tik⁽²⁾:** hareketsiz; 2. değişmeksizin, 3. bir şekilde; 4. boş, işlemsizin (KA-TTS 475).
 Kzk. **tek⁽²⁾:** “yeter, kes, sus” anlamlarında, konuşanı susturma amacıyla söylenen söz (KAZTTTS 531).
 Kırg. **tek⁽²⁾:** 1. sükûnetle, rahatça; 2. boşuna (KS 721).

tek tek ‘sık sık, sıklıkla’ (CCI 570).

- Tat. ø
 Kzk. ø
 Kırg. ø

tëkşi (< Mo. tegsi) ‘yalnız, sadece, tek düze’ (CCII 832).

- Tat. **tik⁽¹⁾:** 1. tek; 2. sadece, yalnızca; 3. fakat, ancak (KA-TTS 475).
 Kzk. **tek⁽¹⁾:** tek, sadece, yalnızca (KAZTTTS 531).
 Kırg. **tek⁽¹⁾:** tek (TKS 848).

tëkşir- ‘değiştirmek’ (CCI 570).

- Tat. **tikşër-:** 1. bir şeyi araştırıp gerekli bilgiyi edinmeye çalışmak; 2. varlığını açıklamak; 3. dikkatle düşünüp bakmak, gözetmek; 4. hüküm vermek; 5. göz kulak olmak (KA-TTS 475).
 Kzk. **tekser-:** 1. kontrol etmek, denemek; 2. teftiş etmek, denetlemek (KAZTTTS 531).

Kırg. **tekşer-**: 1. tetkik etmek (davayı), tahkikat yapmak teftiş etmek; 2. tetkik etmek, araştırmak (KS 722).

télbagi ‘dizgin’ (CCII 832).

Tat. **dilbëge**: 1. dizgin; 2. sürücülük (KA-TTS 106).

Kzk. **tizgin**: 1. dizgin; 2. bağımsızlık, özgürlük; 3. yönetim, idare (KAZTTTS 5572).

Kırg. **tizgin**: 1. dizgin, terbiye (arabaya koşulan atın uzun dizgini); 2. kırgızdokuma tezgâhının bir kısmıdır (arıs pekiten ipliktir); 3. dümen (KS 741).

téli ‘deli, aptal, ahmak’ (CCI 570).

Tat. **tilë**: 1. deli, çılgın; 2. delicesine, çılgınca (KA-TTS 477).

Kzk. ø

Kırg. **teli**: 1. bu bir hastalıktır, ki bunun neticesinde göğde iğrilir (başlıca atlarda); 2. deli, aklını oynatmış; 3. = *temteŋ* (KS 723).

témén ‘kalın iğne, çuvaldız’ (CCII 833).

Tat. ø

Kzk. **teben**: çuvaldız, uzun iğne (KAZTTTS 529).

Kırg. **temene**: çuvaldız (KS 723).

témeri ‘iltihap, irin, temriye’ (CCII 833).

Tat. **timrev**: deri hastalığı, liken (KA-TTS 477).

Kzk. ø

Kırg. **temirötkü**: yahut *temiretki* (tendeki ekzema, temriye (KS 724).

témir→ témür.

témir mlh ‘demirden yapılmış büyük çivi’ (CCII 833).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **mlk**: çivi (KS 564).

témür, témir ‘demir, nal’ (CCI 570, CCI 570; CCII 833).

Tat. **timër**: demir (KA-TTS 476).

Kzk. **demir**: demir (KAZTTTS 532).

Kırg. **temir**: demir (KS 724).

témürçi ‘demirci, nalbant’ (CCI 570).

Tat. **timërçë**: demirci (KA-TTS 477).

Kzk. **temirşi**: demirci, demir ustası (KAZTTTS 532).

Kırg. **temirçi:** demirci, nalbant (KS-BKS 521).

ten (< Far. tan) ‘cilt, deri, ten; vücut, beden’ (CCII 833).

Tat. **ten:** 1. beden, gövde; 2. ten (KA-TTS 459).

Kzk. **tāñ:** vücut, beden, ten (KAZTTTS 527).

Kırg. **dene:** gövde, ten, beden (KS 305).

téñ ‘denk, eşit’ (CCII 833).

Tat. **tiñ:** 1. denk, eşit; 2. akran (KA-TTS 477).

Kzk. **teñ:** denk, aynı ölçüde, eşir; 2. birbirine lâyük, münasip (çift) (KAZTTTS 533).

Kırg. **teñ:** 1. denk; 2. yarı; 3. karı kocadan biri, koca, karı, yavuklu, nişanlı (delikanlı ve kız); 4. hepsi, mecmuu (KS 724).

téñdeş ‘aynı değerde, aynı seviyede, eşit, beraber’ (CCII 833).

Tat. **tiñdeş:** 1. denk; 2. yaşıt (KA-TTS 457).

Kzk. **teñdeş:** 1. yaşıt, akran; 2. denk, eşit, denктаş (KAZTTTS 533).

Kırg. **teñdeş:** denk, müsavi (KS 724).

Téñer→ Téñri.

Téñeri→ Téñri.

Téñeri söz→ Téñri sözi.

Téñir→ Téñri.

Téñiri→ Téñri.

téñiz ‘deniz’ (CCI 570; CCII 835).

Tat. **diñgöz:** 1. deniz; 2. çok yer kaplayan şey; 3. bolluk (KA-TTS 106).

Kzk. **teñiz:** 1. deniz; 2. bolluk, çokluk, sınızsızlık (KAZTTTS 534).

Kırg. **teñiz:** deniz (KS 725).

téñiz yeli ‘güney rüzgârı’ (CCII 835).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

tenli (< Far. tan + T.) ‘tenli, bedenli’ (CCII 833).

Tat. **ten:** 1. beden, gövde; 2. ten (KA-TTS 459).

Kzk. **tāñ:** vücut, beden, ten (KAZTTTS 527).

Kırg. **denelüü:** vücutlu (TKS 927).

téñli ‘gibi, benzer (?)’ (CCII 835).

Tat. **tiñlék:** eşitlik, farklı olmama (KA-TTS 477); **tiñdeş:** 1. denk; 2. yaşıt (KA-TTS 457).

Kzk. **teñdes:** 1. yaşıt, akran; 2. denk, eşit, denктаş (KAZTTTS 533).

Kırg. **teñdeş:** denk, müsavi (KS 724).

Téñri, Téñeri, Téñiri, Téñer, Téñir ‘Tanrı’ (CCII 835; CCI 571, CCII 834, CCII 835, CCII 834, CCII 834).

Tat. **Teñrě:** Tanrı, Allah (KA-TTS 459).

Kzk. **Täñir:** 1. Tanrı, Allah; 2. kudretli, güç sahibi, pîr, üstad (KAZTTTS 527).

Kırg. **Teñiri:** Tanrı (KS 725).

TéñriAta ‘Tanrı’ (CCII 837), *Ata Téñri* ‘a.m.’ (CCII 641).

Tat. **Teñrě:** Tanrı, Allah (KA-TTS 459).

Kzk. **Täñir:** 1. Tanrı, Allah; 2. kudretli, güç sahibi, pîr, üstad (KAZTTTS 527).

Kırg. **Teñiri:** Tanrı (KS 725).

Téñrilik ‘Tanrısal’ (CCII 837).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

Téñrisözi, Téñeri söz ‘İncil’ (CCII 837, CCII 837).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

Téñrisövmekligi ‘Allah aşkı, Tanrı Sevgisi’ (CCI 571).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

Téñtabuñ ‘saygı, hürmet’ (CCII 837).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

tépret- ‘hareket ettirmek’ (CCI 571), *tépretmek* ‘hareket’ (CCI 571).

Tat. ø
 Kzk. **terbet-:** sallamak, kımıldatmak (KAZTTTS 534).
 Kırg. ø

tepsi ‘tepsi’ (CCI 571).

Tat. ø
 Kzk. ø
 Kırg. ø

tér ‘ter’ (CCI 571; CCII 837).

Tat. **tir:** ter (KA-TTS 478).
 Kzk. **ter:** ter (KAZTTTS 534).
 Kırg. **ter:** ter (KS 727).

térçe ‘çabuk, hızlıca’ (CCII 837).

Tat. **térçe (n):** yaman, müthiş, cesur, diri, çevik, canlı (KA-TTS 465).
 Kzk. **terbe-tez:** tez, çabuk, acele, ivedi, derhal (KAZTTTS 530).
 Kırg. **tez:** seri, çabuk, tez (KS 729).

térek ‘ağaç’ (CCI 571; CCII 838).

Tat. **tirek:** 1. kavak ağacı; 2. büyük ve uzun ağaç; 3. kumaş üzerine çizilen veya basılan ağaç ve çiçek motifleri (KA-TTS 478).
 Kzk. **terek:** kavak, kavak ağacı (KAZTTTS 535).
 Kırg. **terek:** kavak (KS 727).

téreñ ‘derin’ (CCII 838).

Tat. **tiren:** 1. derin; 2. dip; 3. bir şeyin içine çok nüfuz eden; 4. üstünkörü ve kilde anlaşılacak köklü mesele; 5. güçlü tesiri olan (KA-TTS 478).
 Kzk. **tereñ:** 1. derin, dibi gözükmeyen, 2. değerli, kıymetli, önemli; 3. etraflıca, genişçe, çok yönlü, derinlemesine (KAZTTTS 535).
 Kırg. **tereñ:** derin (KS 727).

térezü (< Far. tarāzū) ‘iki kefeli tartı aleti, terazi’ (CCII 838).

Tat. **tarazi:** terazi (TTS 310).
 Kzk. **tarazi:** 1. ağırlık ölçüm aleti, terazi; ölçüm, gösterge (KAZTTTS 521).
 Kırg. **taraza:** terazi (KS 727).

térge- ‘araştırmak, incelemek, denetlemek, kontrol etmek’ (CCII 838).

Tat. **tirge-:** 1. hakaret etmek, sövmek; 2. hor görmek (KA-TTS 479).
 Kzk. **terge-:** 1. sorguya çekmek, soruşturma yapmak; 2. araştırmak, sorup soruşturmak (KAZTTTS 535).

Kırg. **terge-**: 1. tahkiat yapmak, bakmak, tetkik etmek (bir işi); 2. (kadınlar hakkında) (o kadın için yasak olan) bir kelime yerine başkasını kullanmak (KS 727).

téri ‘deri’ (CCI 571; CCII 838).

Tat. **tirě**: 1. deri, ten, hayvan derisi; 2. kürk, post (KA-TTS 479).

Kzk. **teri**: 1. deri, cilt; 2. kesilmiş hayvan derisi, post (KAZTTTS 535).

Kırg. **teri**: deri (KS 727).

téri ton ‘kürk, post’ (CCI 572).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **ton**: kürk, geniş yakalı gocuk (KS 747).

térk ‘tez, çabuk’ (CCI 572), *tez* ‘a.m.’ (CCI 575).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

térkey ‘tezce, çabucak, hızla’ (CCI 572).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

térklep ‘tezce, çabucak, hızla’ (CCI 572).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

térle- ‘ter çıkmak, terlemek’ (CCII 838).

Tat. **tirle-**: 1. terlemek; 2. (toprak için) buğu çıkarmak (KA-TTS 479).

Kzk. **terle-**: terlemek (KAZTTTS 535).

Kırg. **terde-**: terlemek (KS 727).

térme (< Mo. terme) ‘çadır (*mec.* mabet, kilise, kutsal yer)’ (CCII 838).

Tat. **tirme**: yuvarlak biçimde keçe çadır, yurt (KA-TTS 479).

Kzk. **terme**: motifli, desenli dokuma (KAZTTTS 535).

Kırg. **terme**: derme (KS 728).

ters⁽¹⁾ (< Far. tars) ‘bir tür kumaş’ (CCI 572).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

térs⁽²⁾ ‘1. ters, aykırı; 2. öfkeli, şiddetli, ihtiraslı’ (CCII 838).

Tat. **tires**: 1. hayvan pisliği, tezek; 2. ters, geri, sol; 3. arka; 4. kuzey (KA-TTS 479).

Kzk. **teris**: 1. yanlış, hata; 2. geri, ters, karşı; 3. yakışsız, yersiz, uygunsuz, düzensiz (KAZTTTS 536).

Kırg. **ters**: aksine, içi dışa çevrilmiş (KS 728).

tesnif (< Ar. taşnif) ‘yazma, şiir yazma’ (CCII 838).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

téş- ‘delmek, delik açmak, deşmek’ (CCII 839).

Tat. **tiş-**: 1. delmek; 2. sır olan bir şeyi herkese söylemek, yamak (KA-TTS 479).

Kzk. **tes-**: delmek, delik açmak (KAZTTTS 536).

Kırg. **teş-**: delmek, deşmek (KS 729).

téşik ‘çukur, delik, deşik’ (CCI 572).

Tat. **tişek**: 1. bir şeyin yırtılmış, deşilmiş tarafı; 2. delik (KA-TTS 479).

Kzk. **tesik**: delik, deşik (KAZTTTS 536).

Kırg. **teşik**: delik, delinmiş (KS 729).

téşmek ‘çukur, delik, deşik’ (CCI 572).

Tat. **tişek**: 1. bir şeyin yırtılmış, deşilmiş tarafı; 2. delik (KA-TTS 479).

Kzk. **tesik**: delik, deşik (KAZTTTS 536).

Kırg. **teşik**: delik, delinmiş (KS 729).

tétik ‘1. akıllı, zeki; 2. bilge’ (CCII 839).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **tetik**: 1. üzerinde bir şeyin döndüğü mil, mihver; 2. menteşe mili; 3. mekanizma 4. cihaz, organ (hakimiyet teşkilâtı, kurumu); 5. hamarat, anlayışlı, çevik (KS 729).

téy- ‘1. ulaşmak, varmak, ermek, değmek; 2. değerinde olmak’ (CCI 572; CCII 839).

Tat. **tiy-**: 1. değmek, temas etmek; 2. çarpmak, vurmak, zarar vermek, tahrip etmek; 3. tahriş etmek; 4. dövme, saldırmak, hücum etmek; 5. izinsiz almak, çalmak; 6. kapmak; 7. zararı dokunmak; 8. faydası dokunmak; 9. derin bir etki bırakmak; 10. nasip olmak, pay düşmek; 11. ... gibi görünmek, gibi gelmek (KA-TTS 480).

Kzk. **tiy-**: 1. değmek, dokunmak, temas etmek; 2. bir şeyi elde etmek, sahiplenmek; 3. birisine bulaşmak, dil uzatmak; 4. (kız) Kocaya varmak, evlenmek (KAZTTTS 536).

Kırg. **tiy-**: 1. değmek, dokunmak, düşmek (hissesine isabet etmek); 2. hucum etmek (KS 740).

téyin ‘sincap’ (CCI 572).

Tat. **tiyën**: sincap (KA-TTS 480).

Kzk. **tiyin**: sincap (KAZTTTS 537).

Kırg. **tiyin**: yahut *tiyin çıçkan* sincap (KS 729).

téyir- ‘ulaştırmak, vardirmek, erdirmek, değdirmek’ (CCI 573; CCII 839), *téyirmek* ‘çark’ (CCI 573).

Tat. **tiyër-**: değirmek, değdirmek, getirmek (KA-TTS 480); **tiyder-**: 1. değdirmek, çarpmak; 2. isabetli atış yapmak, hedefi vurmak (KA-TTS 480).

Kzk. **tiy-**: 1. değmek, dokunmak, temas etmek; 2. bir şeyi elde etmek, sahiplenmek; 3. birisine bulaşmak, dil uzatmak; 4. (kız) Kocaya varmak, evlenmek (KAZTTTS 536).

Kırg. **tiygiz-**: değdirmek (TKS 181).

teyiş- ‘hediye sunmak, armağan takdim etmek’ (CCII 839).

Tat. **tiyëş**: 1. birisinin hissesine düşen, birisine tahsis edilen; 2. verilmek için ayrılan; 3. gerekli; 4. kardeşlik vb. münasebette olan (KA-TTS 480).

Kzk. **tiyis-**: takılmak, dokunmak, sataşmak (KAZTTTS 537).

Kırg. **tiy-, tiyiş-**: 1. değmek, dokunmak, düşmek (hissesine isabet etmek); 2. hucum etmek (KS 740, KS 741).

teyişli ‘mecbur’ (CCII 839).

Tat. **tiyëşlë**: 1. gereken, kararlaştırılmış; 2. gerekli, lüzumlu; 3. şayan, layık, değer (KA-TTS 480).

Kzk. **tiyisti**: ilgili, gereken, ait olan (KAZTTTS 537).

Kırg. **tiyiştüü**: lüzumlu, zarurî (KS 741).

téyre ‘çevre, bölge, semt’ (CCI 573).

Tat. **tire**: 1. belli bir noktanın veya eşyanın etrafı, yakın çevresi; 2. çember; 3. bir şeyin yanı, yan tarafı; 4. belli bir şeyin durduğu yer, mahal (KA-TTS 478).

Kzk. ø

Kırg. **çöyrö**: daire, çevre (KS 284).

téz (< Far. *tīz*) ‘tez, çabuk’ (CCI 573).

Tat. **tiz:** 1. çabuk, hemen, tez; 2. pek az bir vakitte, acil; 3. durmaksızın; 4. derhâl (KA-TTS 480).

Kzk. **tez:** tez, çabuk, acele, ivedi (KAZTTTS 530).

Kırg. **tez:** seri, çabuk, tez (KS 729).

tézin- ‘dönmek’ (CCII 840).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

tıha- ‘tıkamak’ (CCII 840).

Tat. ø

Kzk. **tığında-:** tıkamak, tıpalamak (KAZTTTS 567).

Kırg. **tık-:** tıkmak, tıkamak, sokmak (KS 730).

tılta- ‘bahane göstermek, ihmal etmek, savsaklamak’ (CCII 840).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **şılta-:** bahane bulmak, baştan savmaya çalışmak (KS 686).

tıtagansöz ‘bahane’ (CCII 840), *yubangan söz* ‘a.m.’ (CCII 896).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **şılto:** bahane, sebep, vesile, taallül (yalandan bahanelerle bir işten kaçınma) (KS 686).

tım ‘sakin, sessiz’ (CCI 573), *tın⁽¹⁾* ‘a.m.’ (CCI 573).

Tat. **tım:** 1. sessiz, gürültüsüz; 2. sessizce; 3. sessizlik; 4. hareketsiz; 5. rüzgârsız, durgun; 6. ortaya çıkarmadan, gizlice; 7. تنها; 8. az sesli; 9. kültür merkezinden uzak; 10. sakın (KA-TTS 470).

Kzk. **tım-tırıs:** sessiz sedasız, sakın, تنها (KAZTTTS 568).

Kırg. **tım:** 1. sükût, sükûnet, sözsüzlük (KS 738); **tınç:** rahat, sâkin, sükûnet (KS 731).

tımar (< Far. tımār) ‘tedavi’ (CCII 840).

Tat. **tımar:** tedavi (yaralarını devalamak/ tedavi etmek) (TTS 3140).

Kzk. ø

Kırg. ø

tın⁽¹⁾ ‘sakin, sessiz’ (CCI 573), *tım* ‘a.m.’ (CCI 573).

- Tat. **tin**: 1. sessiz, gürültüsüz; 2. sessizce; 3. sessizlik; 4. hareketsiz; 5. rüzgârsız, durgun; 6. ortaya çıkarmadan, gizlice; 7. تنها; 8. az sesli; 9. kültür merkezinden uzak; 10. sakin (KA-TTS 470).
- Kzk. **tinik**: sessiz, sakin, durgun (KAZTTTS 569); **tinış**: 1. sessiz, sakin; 2. rahat, sakin, huzurlu (KAZTTTS 569).
- Kırg. **tim**: 1. sükût, sükûnet, sözsüzlük (KS 738); **tinç**: rahat, sâkin, sükûnet (KS 731).

tin⁽²⁾ ‘can, ruh’ (CCI 573), *tin*⁽¹⁾ ‘a.m.’ (CCII 840).

- Tat. **tëñke**: 1. can, ruh; 2. keyif, neşe; 3. güç, hal (KA-TTS 465).
- Kzk. ø
- Kırg. **tiñ**: canlı, çevik, dinç, sağlam, dayanıklı, kudretli (KS 731).

tin⁽³⁾ ‘dinlenme, nefes alma’ (CCII 840).

- Tat. **tin**: 1. teneffüs etme, soluk alma; 2. ciğerlere doldurulan hava; 3. tesir; 4. müddet, süre; 5. kez, defa (KA-TTS 470).
- Kzk. **tinis**: 1. solunum, teneffüs; 2. nefes almak (KAZTTTS 569).
- Kırg. **tin**: 1. nefes; 2. dinlenme, fasıla, teneffüs (KS 731).

tiñ ‘çok, pek’ (CCII 841).

- Tat. ø
- Kzk. **tim**: çok, pek, pek çok (KAZTTTS 568).
- Kırg. ø

tin- ‘dinlenmek, soluk almak’ (CCII 841).

- Tat. **tin-**: 1. susmak, konuşmaksızın durmak, sessiz kalmak; 2. sakinleşmek, dinmek; 3. bir işi yapmaktan vazgeçmek, hareket etmeyi bırakmak; 4. bir işi belli bir müddet bırakmak; 5. dinlenmek, barış yapmak, 6. güçsüzleşmek; 7. dinginleşmek; 8. zorluklardan kurtulmak (KA-TTS 470).
- Kzk. **tin-**: 1. bitmek, tamamlanmak, son bulmak; 2. dinmek, yatışmak, sakinleşmek (KAZTTTS 568).
- Kırg. **tin-**: dinlenmek, tevakkuf etmek, rahat etmek (KS 731); **tiñ-**: dinlenmek, hastalıktan iyileşmek, kendine gelmek, canlanmak (KS 731).

tin ata ‘peder, papaz’ (CCII 841).

- Tat. ø
- Kzk. ø
- Kırg. ø

tinç ‘rahat, sakin, huzurlu’ (CCII 841).

Tat. **tınıç:** 1. sessiz, skain, rahat; 2. dostça, barış içinde; 3. usulca, yavaşça; 4. gürültüsüz (KA-TTS 471).

Kzk. **tınış:** 1. sessiz, sakin; 2. rahat, sakin, huzurlu (KAZTTTS 569).

Kırg. **tınç:** rahat, sâkin, sükûnet (KS 731).

tıñla- ‘dinlenmek’ (CCI 573), *tıñlamak* ‘dinlenme, huzur’ (CCI 574).

Tat. **tıñla-:** 1. dinlemek, kulak vermek; 2. başkalarının söylediğine kulak misafiri olmak; 3. bir meseleye değer vermek; 4. emre itaat etmek (KA-TTS 471).

Kzk. **tıñda-:** kulak vermek, dinlemek (KAZTTTS 569).

Kırg. **tıñşal-:** dinlenmek (TKS 198).

tınlıvar ‘hayvan’ (CCII 841).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

tın yér ‘ham toprak, sürülmemiş tarla’ (CCII 841).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

tırak ‘çabuk, çevik, hızlı, atik’ (CCII 841), *ériiv* ‘a.m.’ (CCII 703), *külik* ‘a.m.’ (CCII 768), *yürük* ‘a.m.’ (CCII 900).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **çıyrak:** sağlam, dayanıklı, cesur çevik, mahir (başlıca: ata binerek, cesurca ve ustalıkla koşturan çocuklar hakkında (KS 274).

tırnak ‘tırnak’ (CCI 574).

Tat. **tırnaç:** tırnak (KA-TTS 472).

Kzk. **tırnaç:** 1. tırnak; 2. pençe, tırnak (KAZTTTS 569).

Kırg. **tırmak:** 1. tırnak, pençe; 2. tarla sürgüsü (KS 733).

tırpıl-da- ‘tir tir titremek; çabalamak, çırpınmak’ (CCII 841).

Tat. **tırpıl-da-:** 1. sabırsızlık göstermek; 2. çabalamak, çırpınmak (KA-TTS 472).

Kzk. **tırañda-, tırbañda-, tırbıñda:** çırpınmak, tepinmek, debelenmek, kımıldamak (KAZTTTS 569).

Kırg. **tırpıra-:** çırpınmak, titremek (KS 734).

tıy- ‘engellemek, engel olmak’ (CCI 574), *tıyalma-* ‘hâkim olamamak, tutamamak, engel olamamak’ (CCII 841).

Tat. **tıy-:** 1. yasaklamak, önlemek, tutmak, uygun görmemek, izinvermemek; 2. bir şeyin yapılmasına engel olmak; 3. bir hareketi durdurmak (KA-TTS 473).

Kzk. **tıy-:** 1. kesmek, dindirmek; 2. yasaklamak, engellemek (KAZTTTS 567).

Kırg. **tıy-:** menetmek, tutmak (KS 735).

tıyalma- ‘hâkim olamamak, tutamamak, engel olamamak’ (CCII 841), *tıy-* ‘engellemek, engel olmak’ (CCI 574).

Tat. **tıyıl-:** 1. tasdik edilmemek, izin verilmemek, yasak edilmek; 2. bir şey yapmaktan veya söylemekten çekinmek, kendini tutmak (KA-TTS 473).

Kzk. ø

Kırg. **tıya al-:** tutamamak (dil)(TKS 197).

tıyıl- ‘durdurmak, engellemek’ (CCI 574).

Tat. **tıyıl-:** 1. tasdik edilmemek, izin verilmemek, yasak edilmek; 2. bir şey yapmaktan veya söylemekten çekinmek, kendini tutmak (KA-TTS 473).

Kzk. **tıy-:** 1. kesmek, dindirmek; 2. yasaklamak, engellemek (KAZTTTS 567).

Kırg. **tıyıl-:** menedilmek (KS 735).

tıyırmaq ‘güçlü, kuvvetli’ (CCII 841).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

tıymak ‘engel’ (CCI 574).

Tat. ø

Kzk. **tıym:** alıkoyma, menetme, yasak (KAZTTTS 567).

Kırg. ø

tigenek ‘diken’ (CCII 842).

Tat. **tigenek:** dulavrat otu, dulkadın otu, kel otu (KA-TTS 474).

Kzk. **tiken, tikenek:** diken (KAZTTTS 572).

Kırg. **tiken:** diken (KS 736).

tigenek tacı (< tigenek + Far. t̄ac + T.) ‘Hz. İsa çarınha gerildiğinde başına geçirilen dikenden örülmüş taç’ (CCII 842).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

tik ‘dik’ (CCI 574).

Tat. **tĕk**: dik, dimdik (KA-TTS 462).

Kzk. **tik**: 1. dik, dümdüz; 2. eğimi dik e yakın olan, dik; 3. direkt, doğrudan; 4. bahiste ortaya bir şey koymak; bir şeyine oynamak (KAZTTTS 572).

Kırg. **tik**: dik, amûdî (KS 736).

tik- ‘1. dikiş dikmek; 2. bir bitkiyi toprağa yerleştirmek, dikmek’ (CCI 574), *tikmek* ‘dikme işi, dikiş’ (CCI 575).

Tat. **tĕk-**: dikmek, tegellemek (KA-TTS 463).

Kzk. **tik⁽²⁾**: dikiş, yapmak, dikmek (KAZTTTS 572); **tik⁽²⁾**: (ağaç) dikmek, (çiçek) ekmek, (bina) yapmak, inşa etmek (KAZTTTS 572).

Kırg. **tik-**: 1. dikmek; 2. dikmek (iğne, iplik ile); 3. (Cenubî Kırgızlık’ta) kökü ile beraber dikmek (KS 740).

tik ağaç ‘direk, sütun’ (CCI 574).

Tat. ø

Kzk. **tirek, tireniş**: 1. direk; 2. destek, dayanak (KAZTTTS 575).

Kırg. **tirek**: direk (TKS 199).

tikme⁽¹⁾ ‘yarık, çatlak’ (CCI 575), *tikme* ‘ağaç kazık, direk’ (CCII 842).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **tilik**: 1. kesik, kesilen yer; 2. kulağı yarmak suretiyle yapılan damğa, im (KS 738).

tikme⁽²⁾ ‘ağaç kazık, direk’ (CCII 842), *tikme* ‘yarık, çatlak’ (CCI 575).

Tat. **tĕkme**: çit (KA-TTS 463).

Kzk. **tirek, tireniş**: 1. direk; 2. destek, dayanak (KAZTTTS 575).

Kırg. **tirek**: direk (TKS 199).

til ‘1. dil, lisan; 2. ağızdaki organ, dil; 2. birçok aletin uzun, yassı ve çoğu hareketli bölümü’ (CCI 575; CCII 842).

Tat. **tĕl**: 1. dil; 2. lisan; 3. konuşma melekesi; 4. bilim veya sanatta anlatmalar, işaretler sistemi (KA-TTS 463).

Kzk. **til**: 1. dil, lisan; 2. bir düşüncüyü ifade eden anlamlı söz öbeği; 3. bir dilin kurallarını, özelliklerini konu edinen ders (KAZTTTS 573).

Kırg. **til**: 1. dil; 2. sövme hakaret; 3. haber, sağlık; 4. düşmanın halerini söyletmek için tutulan esir, haberci; 5. matbu organ (fikir yayan); 6. dilim, parça; 7. ağız tanburasının dili (KS 737).

tile- ‘istemek, arzu etmek, dilemek’ (CCI 575; CCII 842), *tilemek* ‘istek, dilek’

(CCI 575; CCII 843).

Tat. **tĕle-**: 1. dilemek, istemek; 2. bir şeyi yiyesi gelmek; 3. mecusu ibadetini yerine getirmek (KA-TTS 464).

Kzk. **tile-**: dilemek, istemek (KAZTTTS 573).

Kırg. **tile-**: dilemek, istemek (KS 738).

tilek ‘istek, arzu, dilek’ (CCII 843).

Tat. **tĕlek**: dilek, istek, amaç, gaye, arzu, talep (KA-TTS 464).

Kzk. **tilek**: 1. dilek, arzu; 2. rica, istek, talep (KAZTTTS 573).

Kırg. **tilek**: dilek, arzu, niyet, maksat (KS 738)

tilim ‘yassı parça, dilim’ (CCII 843), *kése* ‘a.m.’ (CCII 737).

Tat. **tĕlĕm**: dilim (KA-TTS 465).

Kzk. **tilim**: dilim, bir dilim (KAZTTTS 574).

Kırg. **tilim**: 1. dilme; 2. dilim (KS 738).

tilmaç → tolmaç.

tilsiz ‘konuşma engelli, ahraz’ (CCI 575).

Tat. **tĕlsĕz**: dilsiz (TTS 107).

Kzk. **tilsiz**: 1. dilsiz, konuşamayan, tat; 2. kaskatı kesilmiş; 3. sessiz, sakin (KAZTTTS 574).

Kırg. **tilsiz**: dilsiz, dili olmayan (KS 738)

timeam (< Lat. thymiama) ‘buhur, tütsü’ (CCII 843).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

tiŋsi- ‘bir şeyin tadına bakmak, bir şeyi gizlice alıp yemek’ (CCII 843).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

tint- ‘araştırmak, incelemek, tahkik etmek’ (CCII 843).

Tat. ø

Kzk. **tint-**, **tintkile-**: 1. altını üstüne getirerek aramak, araştırmak; 2. etrafa dikkatle, yiyecek gibi bakmak (KAZTTTS 575).

Kırg. **tint-**: taharriyat yapmak, araştırmak (KS 738)

tintövçi ‘araştırmacı, inceleyici’ (CCII 844).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **tintüüçü**: tahariyat yapan, tahkikat yapan (KS 738)

tirek ‘direk, destek, mesnet’ (CCII 844).

Tat. **těrek**: direk, dayak, destek, dayanak, mesnet (KA-TTS 465).

Kzk. **tirek, tireniş**: 1. direk; 2. destek, dayanak (KAZTTTS 575).

Kırg. **türök**: direk, destek (KS 773); **tirek**: direk (TKS 199).

tiren- ‘sertleşmek’ (CCI 575).

Tat. ø

Kzk. **sire-**: sertleşmek, katılaşmak (KAZTTTS 508).

Kırg. ø

tirgiz- ‘hayat vermek, can vermek, diriltmek’ (CCII 844).

Tat. **těrgěz-**: 1. diriltmek, can vermek; 2. tedavi etmek, iyileştirmek; 3. güçlendirmek, canlandırmak (KA-TTS 466).

Kzk. **tirilt-**: diriltmek (KAZTTTS 575).

Kırg. **tirgiz-**: diriltmek, öldükten sonra diriltmek (KS 738)

tirgizgiçi ‘diriltici, can verici’ (CCII 844).

Tat. **těřltkěç**: diriltici, şifalı, tedavi edici (KA-TTS 466).

Kzk. ø

Kırg. ø

tiri ‘diri, canlı’ (CCI 575; CCII 844).

Tat. **těř**: 1. diri, canlı, zinde, dinç; 2. yaşayan, sağ (KA-TTS 466).

Kzk. **tiri**: diri (KAZTTTS 575).

Kırg. **tirüü**: diri (KS 739)

tiril- ‘1. dirilmek; 2. yaşamak’ (CCI 576), *tirilmek* ‘1. diriliş; 2. dirilik, hayat’ (CCI 576).

Tat. **těřl-**: dirilmek, canlanmak, kendine gelmek, iyileşmek, sağlığına kavuşmak (KA-TTS 466).

Kzk. **tiril-**: 1. dirilmek, canlanmak; 2. güçlenmek, kuvvetlenmek (KAZTTTS 575).

Kırg. **tiril-**: dirilmek, öldükten sonra te rar hayat bulmak (KS 739)

tirilik ‘hayat, ömür’ (CCII 844).

Tat. **těřlklěk**: 1. canlılık, hayat; 2. yaşama gücü; 2. canlı; 4. sağ; sağlık (KA-TTS 466).

Kzk. **tirilik**: dirilik, canlılık (KAZTTTS 575).

Kırg. **tiriçilik**: hayat, dirim, yaşama, yaşamak için lâzım olan şeyleri kazanma

(KS 739)

tirki ‘üzerinde yemek yenilen yaygı, sofrası’ (CCII 844).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

tiröv ‘hayat, dirilik’ (CCII 844).Tat. **těřě:** 1. diri, canlı, zinde, dinç; 2. yaşayan, sağ (KA-TTS 466).Kzk. **tirşilik:** 1. hayat, yaşam; 2. dirlik, yaşama; 3. iş gücü (KAZTTTS 575).Kırg. **tiriçilik:** hayat, dirim, yaşama, yaşamak için lâzım olan şeyleri kazanma (KS 739)**tiş** ‘diş’ (CCI 576; CCII 845).Tat. **těş:** 1. diş; 2. çark dişi, dişli (KA-TTS 467).Kzk. **tis:** 1. diş; 2. alet edevat, makina dişi (KAZTTTS 576).Kırg. **tiş:** diş (KS 739)**tişi** ‘1. dişi; 2. kadın’ (CCI 576).Tat. **těšě:** dişi (hayvan) (KA-TTS 467).

Kzk. ø

Kırg. ø

tişi éçki ‘dişi keçi’ (CCI 576).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

tişi éşek ‘dişi eşek’ (CCI 576).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

tişi katır ‘dişi katır’ (CCI 577).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

tişi koy ‘dişi koyun’ (CCI 577).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

tişi maçı ‘dişi kedi’ (CCI 577).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

tişi toņuz ‘dişi domuz’ (CCI 577).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

tişle- ‘dişlemek, ısırmaq’ (CCI 577), *tişlemek* ‘dişleme, ısırma’ (CCI 577).

Tat. **těşle-**: dişlemek, ısırmaq (KA-TTS 467).

Kzk. **tište-**: dişlemek, ısırmaq (KAZTTTS 576).

Kırg. **tişte-**: 1. ısırmaq, dişlemek; 2. (dişlerle) ısırılmış tezyinat yapmak (başlıca, kumaştan yüzü olmayan kürke ve deri şalvara) (KS 739).

tişsiz ‘dişsiz’ (CCII 845).

Tat. **těşsěz**: dişsiz (TTS 108).

Kzk. **tişsiz**: dişsiz (TTKATS 218).

Kırg. ø

tişsizlühle- ‘çöp vb. bir şeyle dişlerini temizlemek’ (CCII 845).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

titre- ‘titremek’ (CCI 577; CCII 845), *titremek* ‘titreme, sarsıntı, titreyiş’ (CCI 577).

Tat. **tětre-**: 1. sallanmaq, sarsılmak, 2. titremek; 3. ürpermek, korkmak (KA-TTS 467).

Kzk. **titire-**: 1. titremek; 2. sarsılmak, silkinmek (KAZTTTS 576).

Kırg. **tirtire-**: titremek (KS 740)

tiz ‘diz’ (CCII 845), *tizgi* ‘a.m.’ (CCI 577).

Tat. **těz**: diz (KA-TTS 468).

Kzk. **tize**: 1. diz; 2. zulüm, baskı (KAZTTTS 572).

Kırg. **tize**: diz (KS 741)

tizge ‘çorap bağı’ (CCI 577).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

tizgi ‘diz’ (CCI 577), *tiz* ‘a.m.’ (CCII 845).

Tat. **těz:** diz (KA-TTS 468).

Kzk. **tize:** 1. diz; 2. zulüm, baskı (KAZTTTS 572).

Kırg. **tize:** diz (KS 741)

tizgin ‘dizgin’ (CCI 578).

Tat. **tězgĕn:** dizgin (KA-TTS 468).

Kzk. **tizgin:** 1. dizgin; 2. bağımsızlık, özgürlük; 3. yönetim, idare (KAZTTTS 5572).

Kırg. **tizgin:** 1. dizgin, terbiye (arabaya koşulan atın uzun dizgin); 2. kırgızdokuma tezgâhının bir kısmıdır (arıs pekiten ipliktir); 3. dümen (KS 741)

tizsiz ‘dizsiz’ (CCII 845).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

toba (< Ar. tavba) ‘tövbe, günahıtan af dileme’ (CCI 578; CCII 845).

Tat. **tevbe:** tevbe, tövbe (KA-TTS 461).

Kzk. **tävbe:** tövbe etme; şükretme, razı olma (KAZTTTS 529).

Kırg. **tobo:** pişmanlık, nedamet, töbe (KS 741)

toba ay (< Ar. tavba +T.) ‘tövbe ayı’ (CCI 578).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

tobalak ‘toparlık, yuvarlık’ (CCII 845).

Tat. **tuparlık:** toparlık (TTS 317).

Kzk. **domalaq:** yuvarlık (KAZTTTS 128).

Kırg. **tomolok:** 1. toparlık, küre; 2. top, parça (KS 741); **toğolok:** 1. yuvarlık; 2. bilye, kürecik (seçimler zamanında kullanılan); 3. isimsiz, anonim (KS 742).

tog-, **tuv-** ‘doğmak’ (CCI 578; CCII 846, CCI 585; CCII 855), *tovgan* ‘doğan, doğmuş’ (CCI 580), *togmak* ‘tabiat, doğuştan gelen huy, mizaç, doğa’ (CCI 578).

Tat. **tuv-:** 1. doğmak, dünyaya gelmek; 2. görünmek, başlamak; 3. ufuktan görünmek, çıkmak (KA-TTS 502).

Kzk. **tu-** : 1. doğmak; 2. doğurmak; 3. kurulmak, ortaya çıkmak, belirlemek; 4. (yeni ay) girmek, başlamak; 5. yoktan var olmak, peyda olmak (KAZTTTS 551).

Kırg. **tuul-**: doğmak, doğmuş olmak (KS 765).

toga ‘ (at takımında kullanılan) toka’ (CCI 578), *halka* ‘ (at takımında kullanılan) halka’ (CCI 477).

Tat. **tökë**: toka (TTS 316).

Kzk. **toğa**: kemer, kayış tokası (KAZTTTS 538).

Kırg. **togoo**: toka (TKS 874).

toga tili ‘ (at takımında kullanılan) toka çengeli, toka dili’ (CCI 578).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

togır-→ togur-.

togru, **tuvra** ‘düz, doğru’ (CCI 578, CCII 855), *könü* ‘1. doğru, dürüst, samimi; 2. helal’ (CCI 512).

Tat. **turı**: 1. doğru, düz; 2. düz çizgi; 3. en kestirmeden, en yalan; 4. direkt, doğrudan doğruya; 5. isabetli; 6. gizlemeden, açıkça; 7. dürüst, hakiki, doğru; 8. Âdil; 9. hatasız; 10. sadık; 11. dilde esas anlam (KA-TTS 500).

Kzk. **tura**: 1. dosdoğru, doğru; 2. tam, kesin; 3. doğru, adil (KAZTTTS 551).

Kırg. **tura**: 1. doğru dürüst, sahi, düz, adil, namuslu; 2. en, genişlik (KS 765).

togruluk bile ‘dürüst, doğru’ (CCI 578).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

togu⁽¹⁾‘dokumak’ (CCII 846).

Tat. **tuqı-**: 1. kumaş dokumak; 2. örmek; 3. meydana getirmek, var etmek (KA-TTS 496).

Kzk. **toqı-**: dokumak, örmek (KAZTTTS 541).

Kırg. **toku-**: 1. dokumak; 2. eyerlemek (KS 744).

togu⁽²⁾ ‘kafaya dikip içmek, yutmak’ (CCII 846), *sim-* ‘a.m.’ (CCII 815).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

togur-, **togır-**, **tuvur-**‘doğurmak’ (CCII 846, CCII 846, CCII 855).

Tat. **tuvdır-**: 1. doğurmak, çocuk dünyaya getirmek; 2. meydana getirmek, yapmak; 3. sebep olmak; 4. hazırlamak, sağlamak (KA-TTS 502).

Kzk. **tu-**: 1. doğmak; 2. doğurmak; 3. kurulmak, ortaya çıkmak, belirmek; 4. (yeni ay) girmek, başlamak; 5. yoktan var olmak, peyda olmak (KAZTTTS 551); **tuvdır-**: doğurmak (TTKATS 222).

Kırg. **tuu-**: 1. doğurmak, doğmak, türemek; 2. tulu etmek (doğmak) (güneş, ay hakkında) (KS 765); **törö-**: doğurmak (KS 756).

togus ‘dokuz’ (CCII 846).

Tat. **tuğız**: dokuz (KA-TTS 496).

Kzk. **toğız**: 1. dokuz; 2. kazak geleneklerine göre verilen hediye veya cezanın dokuz olması, dokuza tamamlanması (KAZTTTS 538).

Kırg. **toğuz**: 1. dokuz; 2. dokuzluk (dokuz baş hayvandan ibaret hediye yahut ceza) (KS 742).

toguş ‘doğuş, doğma’ (CCII 846).

Tat. **tuvmış**: 1. doğuş, dünyaya gelme; 2. doğan, doğmuş (KA-TTS 502).

Kzk. **tuuvuv**: doğuş (TTKATS 222).

Kırg. **tuu**: doğuş, doğum (KS 766); **tuuş**: doğuş (KS 766).

tohta- (< Mo, togta-) ‘(hafızada) saklamak, korumak’ (CCII 846).

Tat. ø

Kzk. **tıq-**: 1. gizlemek, saklamak; 2. hapse atmak, içeriye tıkmak (KAZTTTS 567).

Kırg. **sakta-**: muhafaza etmek, korumak (KS 630); **tokto-**: durmak, kesilmek, dinmek, duraklamak (KS 743).

toklıh ‘doygunluk, tokluk’ (CCII 846).

Tat. **tuqlıq**: 1. tokluk; 2. refah, bolluk, bereket (KA-TTS 496).

Kzk. **tıqtıq**: 1. tokluk, tok olma hâli; 2. bolluk, bereket, esenlik (KAZTTTS 541).

Kırg. **toktuk**: tokluk (TKS 874).

tokluk ‘bolluk, refah, bereket’ (CCII 846).

Tat. **tuqlıq**: 1. tokluk; 2. refah, bolluk, bereket (KA-TTS 496).

Kzk. **tıqtıq**: 1. tokluk, tok olma hâli; 2. bolluk, bereket, esenlik (KAZTTTS 541).

Kırg. **toktuk**: tokluk (TKS 874).

tokmak ‘tokmak, topuz’ (CCI 578; CCII 847).

Tat. **tuqmak**: 1. ağaç tokmak; 2. duvar saatindeki sarkaç ağırlık; 3. dirsek ile bilek mesafesinde uzunluk ölçüsü, yen; 4. yumruk; 5. bela, ceza (KA-TTS 496).

Kzk. **toqpaq**: 1. tokmak; 2. darbe, ceza (KAZTTTS 540).

Kırg. **tokmok**: tokmak, kaldırım tokmağı (KS 743).

tokmaçık ‘küçük tokmak, tokmaçık’ (CCII 847).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

tol- ‘dolmak’ (CCII 847).

Tat. **tul-**: 1. dolmak; 2. kaplanmak; 3. bir yere toplanmak, yığılmak (KA-TTS 497).

Kzk. **dol-**: 1. dolmak; 2. belirli bir yaşa gelmek; 2. etlenmek, semirmek (KAZTTTS 540).

Kırg. **tol-**: dolmak, olgunlaşmak (KS 744).

tolmaç, tilmaç (< Mo. tolmaç< tilmaç) ‘tercüman, çevirmen’ (CCII 847, CCI 575).

Tat. **tilmaç**: tercüman, çevirmen (KA-TTS 470).

Kzk. **tilmaş**: çevirmen, tercüman, dilmaç (KAZTTTS 574).

Kırg. **tilmeç**: dilmaç, tercüman (KS 738).

toltur- ‘doldurmak’ (CCII 847).

Tat. **tutır-**: 1. doldurmak, tamamlamak; 2. tok hâle getirmek; 3. bitirmek (KA-TTS 502).

Kzk. **toltur-**: 1. doldurmak; 2. yerine getirmek, gerçekleştirmek; 3. boşlukları doldurmak, eksikleri tamamlamak (KAZTTTS 542).

Kırg. **toltur-**: 1. doldurmak; 2. yerine getirmek (KS 745).

tolu ‘dolmuş, dolu’ (CCI 579; CCII 847).

Tat. **tulu**: dolu, tam, bütün, eksiksiz, dolgun; 2. hisleri dolup taşan, duygu, üzüntü bakımından dolu; 3. Tamamen, bütünüyle (KA-TTS 498).

Kzk. **tolu**: 1. dolu, dolmuş; 2. çok, bol, sayısız, hadsiz (KAZTTTS 542).

Kırg. **tolu**: dolu (KS 745); **tolu**: dolu (KS 745).

tolu kılı ‘dolu, tam (olarak), tamamen’ (CCI 579).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **toluk**: dolu, tamamile (KS 745).

tombur ‘davul, kös’ (CCII 847).

Tat. **tambur**: tambur (TTS 303).

Kzk. **dabil**: 1. davul; 2. sinyal, tehlike (KAZTTTS 117).

Kırg. **tambur**: tambur (TKS 832).

ton ‘giyim, elbise, üst giyimi, kaftan’ (CCI 579; CCII 847), *oprak* ‘1. giysi, elbise; 2. elbise astarı, astar’ (CCI 533).

Tat. **tun**: 1. kürk manto, palto; 2. elbise, kıyafet; 3. hayvanın kürkü (KA-TTS 498).

Kzk. **ton**: kürk (KAZTTTS 543).

Kırg. **ton**: kürk, geniş yakalı gocuk (KS 747).

toñ- ‘çok üşümek, donmak’ (CCII 847), *üşü-* ‘üşümek’ ‘a.m.’ (CCII 869).

Tat. **tun-**: 1. donmak, don tutmak, buzlanmak; 2. hissizleşmek; 3. donuklaşmak, durağanlaşmak (KA-TTS 498).

Kzk. **toñ-**: 1. donmak, üşümek; (hava) soğumak (KAZTTTS 543).

Kırg. **toñ-**: donmak, üşümek, soğuktan katılaşmak (KS 747).

tonçı ‘*kürkçü*’ (CCI 579).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

tontarma ‘toka’ (CCII 848).

Tat. **tökë**: toka (TTS 316).

Kzk. **toğa**: kemer, kayış tokası (KAZTTTS 538).

Kırg. **togoo**: toka (TKS 874).

toñuz ‘domuz’ (CCI 579; CCII 848).

Tat. **duñgız**: domuz (KA-TTS 109).

Kzk. ø

Kırg. **doñuz**: 1. yabanî domuz; 2. hayvan devrî takviminde son yılın adıdır (KS 311).

toodak → totak.

toolu ‘buz parçaları durumunda yere hızla düşen bir yağış türü, dolu’ (CCI 579).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

top ‘toparlak, yuvarlak, top’ (CCII 848).

Tat. **tup**: oyuncak top (KA-TTS 499).

Kzk. **dop**: top (KAZTTTS 129).

Kırg. **top**: küre, top (KS 749).

topra ‘torba’ (CCI 579).

Tat. **torba**: atın yem torbası (KA-TTS 482).

Kzk. **torķapşık**: file, torba (KAZTTTS 545).

Kırg. **torbo**: torba (TKS 878).

toprak ‘toz, kir’ (CCI 579; CCII 848).

Tat. **tupraq, tufraq**: 1. toprak; 2. sosyal çevre; 3. memleket; 4. kabir, mezar (KA-TTS 499, KA-TTS 494).

Kzk. **topıraq**: toprak (KAZTTTS 544).

Kırg. **topurak**: 1. toprak; 2. arazi, toprak (KS 750).

toragı ‘doruk, kule, kale’ (CCII 848).

Tat. ø

Kzk. **turğı**: doruk, zirve, şahika (KAZTTTS 556).

Kırg. ø

torgay ‘boz renkli, küçük, ötücü bir tür serçe, tarla kuşu, turgay’ (CCI 579).

Tat. **tuğay**: tarla serçesi, toygar (*Alauda arvensis*) (KA-TTS 500).

Kzk. **torğay**: serçe, serçe kuşu (KAZTTTS 545).

Kırg. **torgoy**: tarla kuşu (KS 750).

torħa (< Mo. torga) ‘ipek, ipekli kumaş’ (CCII 848).

Tat. ø

Kzk. **torħa**: en iyi cins, değerli bir ipek türü; 2. yumuşak, sevimli (KAZTTTS 545).

Kırg. **torko**: bir çeşit ipekli kumaş (KS 750).

tornakşı ‘kurnaz, sinsi’ (CCII 848).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

totak, toodak ‘dudak’ (CCII 848, CCI 579).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

tothar (< Mo. todhar) ‘engel, mâni; kötülük, bela, felaket’ (CCII 848).

Tat. **totħar**: engel olmak, rahatsızlık vermek (KA-TTS 484).

Kzk. **toşkavıl, toşkın**: 1. baraj, set, engel; 2. pusu (KAZTTTS 546).

Kırg. **torğoo**: yolu kapatma, engel, mania (KS 751); **toskool**: mania, engel (KS 751).

totu (< Far. *tūtī*) ‘papağan’ (CCI 580).

Tat. **tutıy:** 1. papağan, tuti kuşu; 2. kendi fikri olmaksızın başkalarının fikrini tekrarlayan (KA-TTS 502).

Kzk. **totı:** papağan (KAZTTTS 546).

Kırg. **totu:** papagan (KS 751).

tov ‘tuğ, alem, nişan’ (CCI 580), *alam* ‘a.m.’ (CCI 418).

Tat. **tuv:** tuğ, bayrak (KA-TTS 502).

Kzk. **tuv:** sancak, bayrak (KAZTTTS 551).

Kırg. **tuu:** 1. sancak, bayrak; 2. tuğ (KS 764).

tovgan ‘doğan, doğmuş’ (CCI 580), *tog-* ‘doğmak’ (CCI 578; CCII 846), *tuv-* ‘a.m.’ (CCI 585; CCII 855).

Tat. **tuvmiş:** 1. doğmuş, dünyaya gelme; 2. doğan, doğmuş (KA-TTS 502).

Kzk. **tuvğan:** 1. öz; 2. akraba; 3. doğum (KAZTTTS 551).

Kırg. **ø**

tovulga ‘miğfer, tolga’ (CCI 580).

Tat. **ø**

Kzk. **ø**

Kırg. **tuulğa:** miğfer, tulga (KS 765).

tovuş ‘doğuş, doğma’ (CCI 580).

Tat. **tuvmiş:** 1. doğmuş, dünyaya gelme; 2. doğan, doğmuş (KA-TTS 502).

Kzk. **ø**

Kırg. **tuuş:** doğuş (KS 765); **tuu:** doğuş, doğum (KS 765).

tovram ‘dilim, parça, kesek, doğram’ (CCII 848).

Tat. **turalğan kisek:** doğram, dilim, kesek, parça (TTS 108).

Kzk. **tuvram:** lokma, parça (KAZTTTS 552).

Kırg. **tuura-:** doğramak, kıymak (KS 765).

toy ‘ziyafet, şölen, toy’ (CCI 580; CCII 848).

Tat. **tuy:** düğün (KA-TTS 502).

Kzk. **toy:** şölen, ziyafet, düğün, toy (KAZTTTS 539).

Kırg. **toy:** ziyafet, işret, düğün şöleni, şenlik (KS 752).

toydır- ‘doymasını sağlamak, doyurmak’ (CCII 849).

Tat. **tuydır-:** 1. doyurmak, beslemek; 2. kendi terbiyesin almak, himaye etmek; 3. bezdirmek; bıktırmak (KA-TTS 503).

Kzk. **toydır-:** doyurmak, açlığını gidermek (KAZTTTS 539).

Kırg. **toydur-:** doyurmak, bıktırmak (KS 752).

toz ‘toz, toprak’ (CCI 580; CCII 849).

Tat. **tuzan:** 1. toz, 2. çamur, toprak parçaları; 3. kir; 4. çamur (KA-TTS 503).

Kzk. **tozañ:** toz, toz toprak, tozan (KAZTTTS 39).

Kırg. **toz:** 1. toz; 2. un tozu (KS 752).

töben ‘aşağı, alt, aşağıya’ (CCII 849).

Tat. **tüben:** 1. alçak; 2. alt, aşağı, alttaki; 3. çukur; 4. kapı dibi, kenar; 5. adi, alt tabaka; 6. pek küçük, önemsiz; 7. avam; 8. amiyane; 9. namussuz; 10. kötü, alçak; 11. yetersiz (KA-TTS 504).

Kzk. **tömen:** 1. aşağı, alt; 2. düşük, aşağı (KAZTTTS 548).

Kırg. **tömön:** aşağı, aşağıya (KS 755).

töbengi ‘alttaki, aşağıki’ (CCII 849).

Tat. **tübengě:** aşağıdaki (KA-TTS 504).

Kzk. **tömengi:** alttaki, aşağıki (TTKATS 36).

Kırg. **tömönkü:** alttaki, aşağıda bulunan (KS 755).

tög-→ **tök-**.

tögül- ‘dökülmek’ (CCII 849).

Tat. **tügěl-**: dökülmek, akmak, saçılmak, serpilmek (KA-TTS 505).

Kzk. **tögil-**: 1. dökülmek; akıcı şekilde okumak, akıp gitmek (şiir, şarkı) (KAZTTTS 547).

Kırg. **tögül-**: dökülmek (mavi, hububat gibi şeyler kabından veya yerinden çıkıp akmak) (KS 754).

tök-, tög- ‘dökmek’ (CCII 849, CCII 849).

Tat. **tük-**: 1. dökmek, akıtmak; 2. bir kaptaki şeyi kazayla dökmek; 3. dağıtmak, saçmak, sırlarını dökmek (KA-TTS 504).

Kzk. **tök-**: 1. dökmek, boşaltmak; 2. varını yoğunu saçmak, israf etmek; 3. (şarkı, şiir) söylemek; 4. ip sarmak (KAZTTTS 547).

Kırg. **tök-**: dökmek (KS 754).

tökme ‘hünerli, marifetli’ (CCI 580).

Tat. ø

Kzk. **tökpe:** 1. dökülmüş, yayılmış; 2. aralıksız, irticalen, üst üste şiir okuyabilen (ozan) (KAZTTTS 547).

Kırg. ø

töle- ‘ödemek’ (CCII 849), *tölemek* ‘1. ödeme; 2. (kutsanmayı) isteme, rica etme’ (CCI 580).

- Tat. **tüle-:** 1. ödemek; 2. borcunu vermek (KA-TTS 505).
 Kzk. **töle-:** ödemek, ödeme yapmak (KAZTTTS 548).
 Kırg. **tölö-:** ödemek (KS 754).

töleç ‘bedava, parasız, beleş, ücretsiz’ (CCII 849).

- Tat. **tülevsöz:** ücretsiz, bedava, beleş, parasız (KA-TTS 505).
 Kzk. **tegin:** bedava, ücretsiz (KAZTTTS 530).
 Kırg. **tölösüz:** bedava, meccânen (KS 754).

tön- ‘dönmek’ (CCII 850).

- Tat. **tün-:** 1. bir tarafa yönelmek, dönmek; 2. ağır bir tesir altında kalıp fikir yürütemez hâle gelmek; 3. geri dönme; 4. göçmek, gitmek; 5. başka bir hâle geçmek (KA-TTS 505).
 Kzk. **tön-:** alta almak için birinin üzerine abanmak, çullanmak (KAZTTTS 548).
 Kırg. **töndür-:** yoluna koymak, yöneltmek (KS 755).

töre ‘töre, hukuk, kanun, âdet, yasa, ahlak, kural’ (CCI 580; CCII 850),.

- Tat. **türe:** töre (TTS 319).
 Kzk. **töre:** 1. asilzade, aristokrat, soylu; 2. yüksek makam, mevki sahibi; 3. kadı, hakim; 4. en iyi (KAZTTTS 549).
 Kırg. **törö:** 1. efendi, devlet memuru, rifat sahibi, derebeyi; 2. bürokrat (KS 756).

töre- ‘türemek’ (CCII 850).

- Tat. **türe-:** türemek (TTS 323).
 Kzk. **tu-:** 1. doğmak; 2. doğurmak; 3. kurulmak, ortaya çıkmak, belirlemek; 4. (yeni ay) girmek, başlamak; 5. yoktan var olmak, peyda olmak (KAZTTTS 551).
 Kırg. **törö-:** doğurmak (KS 756); **tuu-:** 1. doğurmak, doğmak, türemek; 2. tulu etmek (doğmak) (güneş, ay hakkında) (KS 765).

törele- ‘hüküm vermek, yargılamak’ (CCI 581), *yargula-* ‘a.m.’ (CCII 601).

- Tat. ø
 Kzk. ø
 Kırg. ø

töret- ‘doğurmak, türetmek’ (CCII 850).

- Tat. **tuvdır-:** 1. doğurmak, çocuk dünyaya getirmek; 2. meydana getirmek, yapmak; 3. sebep olmak; 4. hazırlamak, sağlamak (KA-TTS 502).
 Kzk. **tuvdır-:** doğurmak (TTKATS 222).
 Kırg. **törö-:** doğurmak (KS 756).

töretteçi ‘yaratıcı, yaratan’ (CCII 850).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

tört, dört ‘dört’ (CCII 850, CCII 691).

Tat. **dürt:** dört (KA-TTS 109).

Kzk. **tört:** dört (KAZTTTS 549).

Kırg. **tört:** dört (KS 756).

törtkül ‘dört köşeli, dörtgen’ (CCI 581).

Tat. **dürtkël:** dört kenarlı veya kare şeklinde (KA-TTS 109).

Kzk. **törtkil:** 1. dört köşeli bir desen, nakış türü; 2. dört köşeli (KAZTTTS 549).

Kırg. **törtkül:** 1. dört köşeli, murabba; 2. kale, hisar; 3. şehir yeri (eski bir meskun mahallin haberleri) (KS 756).

törtünçi ‘dördüncü’ (CCI 581; CCII 850).

Tat. ø

Kzk. **törtinşi:** dördüncü (KAZTTTS 549).

Kırg. **törtünçü:** dördüncü (KS 756).

törtünçi ülüş ‘dörtte bir, çeyrek’ (CCI 581).

Tat. **tüterem:** 1. çeyrek, dörtte bir; 2. 4. 0 gramlık ölçü; 3. büyükçe bir lokma (KA-TTS 506).

Kzk. ø

Kırg. ø

töş ‘sine, göğüs, döş’ (CCI 581).

Tat. **tüş:** göğüs, bağır, döş (KA-TTS 506).

Kzk. **tös:** 1. döş, göğüs; 2. hayvanların göğüs kafesi; 3. kadın, kız göğsü, meme; 4. dağ ve tepe yüzü, yamacı, yakası (KAZTTTS 549).

Kırg. **töş:** 1. göğüs, döş; 2. dağın eteğinden birparça yukarı kısmı, yamaçın aşağı kısmı (KS 756).

töşek ‘yatak, döşek’ (CCI 581; CCII 850).

Tat. **tüşek:** döşek, yatak (KA-TTS 506).

Kzk. **tösek:** 1. döşek, yatak; 2. sedir (KAZTTTS 549).

Kırg. **töşök:** yatak (KS 757).

töşekniñ ayagı ‘üzerine döşek serilen sehpa’ (CCI 581).

Tat. ø
 Kzk. **tösekayaq:** üstüne yatak, yorgan, döşek konulan sandığa benzer bir ev eşyası, yüklük (KAZTTTS 549).
 Kırg. ø

töve 'deve' (CCI 581).

Tat. **döye:** deve (KA-TTS 108).
 Kzk. **tüye:** deve (KAZTTTS 560).
 Kırg. **töö:** deve (KS 755).

tövgüç '1. havan; 2. havan tokmağı, havaneli' (CCI 582), *keli* 'a.m.' (CCI 498).

Tat. **töygëç:** dövmek için tokmak, havan eli (KA-TTS 492).
 Kzk. ø
 Kırg. ø

tövlük 'kör, âma' (CCI 582).

Tat. ø
 Kzk. ø
 Kırg. ø

töz- 'dayanmak, tahammül etmek, sabretmek, zulüm görmek' (CCI 582; CCII 850), *tözmek* 'ızdırıp çekme, tahammül etme' (CCI 582).

Tat. **tüz-:** katlanmak, sabretmek, tahammül etmek, dayanmak (KA-TTS 506).
 Kzk. **töz-:** dayanmak, direnmek, sabretmek (KAZTTTS 547).
 Kırg. ø

tözdeş 'aynı nitelikte, aynı özde olan' (CCII 851).

Tat. **tördeş:** türdeş, benzer, homojen, mütecanis (KA-TTS 488).
 Kzk. **törkindes:** 1. aynı yerden olan (gelinler); 2. aynı kökten, kökeni bir (KAZTTTS 549).
 Kırg. **türdöş:** aynı çeşitten olan (KS 772).

tözlik 'öz, varlık' (CCII 851).

Tat. ø
 Kzk. ø
 Kırg. ø

tözmelük eziyet, zulüm (CCII 851).

Tat. **tüzëmlëk:** dayanıklılık, metanet, sabır (KA-TTS 507).
 Kzk. ø
 Kırg. ø

tözümlü ‘dayanıklı, tahammüllü, sabırlı’ (CCI 582).

Tat. **tüzēmlē**: dayanıklı, sabırlı, metin, dirençli (KA-TTS 507).

Kzk. **tözgiş, tözimpaz, tözimtal**: her türlü zorluğa dayabilen, dayanıklı (KAZTTTS 547).

Kırg. ø

tözümlük ‘dayanma, tahammül, sabır’ (CCII 851).

Tat. **tüzēmlēk**: dayanıklılık, metanet, sabır (KA-TTS 507).

Kzk. **tözim**: 1. sabır, metanet, takat, dayanma; 2. sağlamlık, uzun ömürlülük (KAZTTTS 549).

Kırg. ø

tözümlü kişi ‘rahat, yumuşak huylu, sessiz kimse’ (CCI 582), *hamuş* ‘a.m.’ (CCI 478).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

trapes (< Yun. trapézi) ‘sofra, masa’ (CCII 851), *sufra* ‘a.m.’ (CCII 822).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

tuç ‘tunç’ (CCII 851).

Tat. **toç**: tunç (TTS 321).

Kzk. ø

Kırg. ø

tugan (< Ar. dukkân) ‘dükkân’ (CCI 582), *kebit* ‘a.m.’ (CCI 498).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **dükön**: dükkân, magaza (KS 315).

tul ‘kocası ölmüş veya ayrılmış (kadın), dul’ (CCII 851).

Tat. **tol**: dul (KA-TTS 481).

Kzk. **tul**: 1. dul (kadın); 2. sahipsiz, kimsesiz (KAZTTTS 553).

Kırg. **tul**: dul (TKS 213).

tul hatun ‘kocası ölmüş veya ayrılmış kadın, dul kadın’ (CCII 851).

Tat. **tol hatın**: dul, dul kadın (KA-TTS 481).

Kzk. ø

Kırg. ø

tulkma ‘ağaç kütüğü, kütük’ (CCII 851).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

tuluk ‘teras, balkon’ (CCI 582), *taraç* ‘a.m.’ (CCI 566).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

tulum ‘saç örgüsü, pelik’ (CCII 851).

Tat. **tolım:** saç örgüsü (KA-TTS 481).

Kzk. **tulum:** 1. saç örgüsü; 2. çocukların, kulak ve alın arasına ve enselerinin üst kısımlarına nazardan korumak amacıyla bırakılan saç, perçem (KAZTTTS 554).

Kırg. ø

tumak ‘keskin olmayan, küt’ (CCII 852).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **tumak:** bir nevi kulaklı kalpak (KS 759).

tumala- ‘bastırmak, eliyle sıkarak tıkamak’ (CCII 852).

Tat. **tomala-:** 1. boşluk veya aralık yerleri doldurmak, tıkamak, kapatmak, kaplamak; 2. üstesinden gelmek, bastırmak (KA-TTS 481).

Kzk. ø

Kırg. ø

tuman ‘sis, duman’ (CCI 582; CCII 852).

Tat. **toman:** 1. sis; 2. buğu; sisli; 3. belirsiz (KA-TTS 481).

Kzk. **tuman:** 1. sis; 2. belirsiz, bulanık (KAZTTTS 554).

Kırg. **tuman:** sis (KS 759).

tumanbétli ‘asıklı suratlı, çatık kaşlı’ (CCII 852).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

tumışmış ‘huysuz, kötü huylu (kimse)’ (CCI 583).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

tumov ‘nezle, soğuk algınlığı’ (CCII 852).

Tat. **tomav:** nezle, soğuk algınlığı (KA-TTS 481).

Kzk. **tumav:** grip, soğuk algınlığı (KAZTTTS 555).

Kırg. **tumoo:** yahut *sasık tumoo* nezle (KS 759).

tuja- (< Mo. tuŋga-) ‘bildirmek, haber vermek’ (CCII 852).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

tujavul (< Mo. tuŋgavul) ‘bildirme, haber verme’ (CCII 852).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

tur-, dur- ‘1. bir yerde sabit kalmak, durmak; 2. öylece durmak, kalmak; ‘3. yaşamak; 4. bir yere varıp kalmak, duraklamak; 5. ayağa kalkmak; 6. deyimleşmiş birleşik fiillerin kuruluşunda; 7. -A tur- (süreklilik bildiren yardımcı fiil); 8. -(I/U) p tur- (süreklilik bildiren yardımcı fiil); 9. (i/U) p turur (öğrenilen geçmiş zaman, görülen geçmiş zaman); 10. -GAn turur (öğrenilen geçmiş zaman); 11. isim + turur (bildirme) (CCI 583; CCII 852, CCII 691), *turmak* ‘durma, bekleme’ (CCII 854), *kal-* ‘öylece durmak, kalmak’ (CCI 489), *kop-* ‘ayağa kalkmak’ (CCI 508).

Tat. **tor-:** 1. belli bir yere basar hâlde durmak, durmak; 2. bulunmak; 3. ayağa kalkmak, doğrulmak; 4. yaşamak, hayat sürmek; 5. vakit geçirmek; 6. birine herhangi bir muamelede bulunmak; 7. takas edilebilmek; 8. ... ederinde olmak; 9. ibaret olmak; 10. oluşmak, meydana gelmek; 11. bağlantılı, ilintili olmak (KA-TTS 482).

Kzk. **tur-:** 1. durmak, dikilmek; 2. kalkmak, ayağa kalkmak; 3. uykudan uyanmak, kalkmak; 4. (bir yerde) oturmak, ikamet etmek, yaşamak; 5. ne kadar, kaç; 6. oluşmak, meydana gelmek; 7. bir sözle kelime grubu oluşturarak “oluşmak, meydana gelmek” anlamlarını verir; 8. fiillerle birleşerek şimdiki zaman fonksiyonu üstlenen yardımcı fiil olarak kullanılır (KAZTTTS 555).

Kırg. **tur-:** 1. ayakta durmak, ayağa kalkmak; 2. bulunmak, ikamet etmek, oturmak (yaşamak); 3. değmek (değerinde olmak); 4. hizmette bulunmak, ücretle çalışmak; 5. (önde gelen *ğanı* şekille yahut datif kılığındaki iş ismi ile) niyet edilmek, hemen hemen vukua gelmek veya getirmek üzere bulunmak; 6. (*mak, sun* yahut *gay* şekillerinde) yalnız o değil, hatta...; 7. *turbaybı!*: bu değil mi, işte bu ya!; 8. *eki turbay bir beken-*: bunlar iki türlü nesne olmayıp, aynı şeyler mi sanıyorsun!; 9. *tura artık, bulu bar*

tura: parası var ya!; 10. lakayıt kalmak; 11. *barıp turğan*: en mükemmel, ala; 12. yardımcı fiil sıfatıyla işin sürekliliğini ve devamını gösterir;*sözülüp turat*: uzayıp çekiliyor (mes. lastik); 13. teşekkül etmek (KS 760).

turbut (< Far. turbut) ‘turp’ (CCI 583).

Tat. **torma**: turp (KA-TTS 482).

Kzk. **turıp**: turp (KAZTTTS 557).

Kırg. **turp**: turp (TKS 884).

turna ‘turna’ (CCI 583; CCII 854).

Tat. **torna**: turna (KA-TTS 483).

Kzk. **tırna**: turna (KAZTTTS 570).

Kırg. **turna, turuna**: turna (kuş) (KS 762, KS 762).

tusnaḥ → tutsak.

tuşanbe (< Far. duşanbä) ‘pazartesi’ (CCI 584).

Tat. **düşenbe**: pazartesi (KA-TTS 109).

Kzk. **düysenbi**: pazartesi (KAZTTTS 130).

Kırg. **düyşembi**: pazartesi (KS 319).

tuşman → düşman.

tut- ‘1. yakalamak, tutmak; 2. korumak, muhafaza etmek 3. dokunmak 4. yönetmek 5. bir şeyi âdet hâline getirmek, bir şeye alışmak 6. deyimleşmiş birleşik fiillerin kuruluşunda’ (CCI 584; CCII 854), *tutmak* ‘dokunma’ (CCI 585).

Tat. **tot-**: 1. tutmak, kavramak; 2. durdurmak; 3. duraklatmak; 4. taksi tutmak; 5. alıkoymak; 6. yakalamak; 7. radyoda bir istasyonu tutmak; 8. tutuklamak; 9. yönetmek; 10. hükümran olmak; 11. belli bir biçimde tutmak; 12. korumak; 13. ... gibi saymak, kabul etmek; 14. hastalık nüksetmek; 15. evine kiracı almak; 16. yanında tutup geçimini sağlamak, bakmak; 17. dükkân tutmak, açmak; 18. kullanmak, yararlanmak; 19. sır tutmak; 20. bir makamı işgal etmek (KA-TTS 483).

Kzk. **tut-**: 1. elle tutmak; 2. asmak; 3. bırakmamak, yapışmak; 4. yakalamak, ele geçirmek; 5. saymak, kabul etmek, bilmek (KAZTTTS 558).

Kırg. **tut-**: tutmak, yakalamak (KS 763).

tutiya (< Ar. tūtiyā) ‘çinko sülfat’ (CCI 584).

Tat. **tutiya**: 1. çinko; 2. tutya (KA-TTS 502).

Kzk. ø

Kırg. ø

tutgun, tutkun ‘tutsak, esir, mahkûm’ (CCII 854, CCI 584).

Tat. **totkın:** tutsak, tutuklu, esir, bende, hapis, mahpus (KA-TTS 484); **totıq:** rehine, esir (KA-TTS 483).

Kzk. **tutqın:** esir, tutsak, tutuklu (KAZTTTS 558).

Kırg. **tutkun:** 1. esaret, hapis; 2. esir, tutsak, mahpus (KS 762).

tutkın ‘uçurum, boşluk; cehennem’ (CCII 855).

Tat. **upqın:** 1. uçurum, yar; 2. topraktaki derin yarıq; 3. girdap (KA-TTS 516).

Kzk. ø

Kırg. ø

tutkun → tutgun.

tutsak, tusnah ‘tutsak, esir, mahkûm’ (CCI 585, CCI 583).

Tat. **totkın:** tutsak, tutuklu, esir, bende, hapis, mahpus (KA-TTS 484); **totıq:** rehine, esir (KA-TTS 483).

Kzk. **tutqın:** esir, tutsak, tutuklu (KAZTTTS 558).

Kırg. **tutkun:** 1. esaret, hapis; 2. esir, tutsak, mahpus (KS 762).

tuttur- ‘1. tutturmak, tutmak; 2. duygulanmak, müteessir olmak’ (CCII 855).

Tat. **tottur-:** 1. tutturmak; 2. değdirmek, temas ettirmek; 3. birisinin suçunu çıkarmak; 4. saklatmak, muhafaza ettirmek; 5. birisinin yalanım ortaya çıkarmak (KA-TTS 484).

Kzk. **tut-:** 1. elle tutmak; 2. asmak; 3. bırakmamak, yapışmak; 4. yakalamak, ele geçirmek; 5. saymak, kabul etmek, bilmek (KAZTTTS 558).

Kırg. **tuttur-:** tutturmak (TKS 887).

tutturuk ‘tutkal, yapıştırıcı’ (CCII 855).

Tat. **totrıq:** 1. sabitlik, sağlamlık, durağanlık; 2. metanet, kesinlik (KA-TTS 484).

Kzk. ø

Kırg. ø

tuturgan (< Mo. tuturgan) ‘pirinç’ (CCI 585), *birinç* ‘a.m.’ (CCI 442).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

tuv dağ keçisi (CCII 855).

Tat. **tav kecesë:** dağ keçisi (KA-TTS 454).

Kzk. **tuveški:** dağ keçisi (KAZTTTS 526).

Kırg. ø

tuv-→ tog-.

tuvra→ togru.

tuvur-→ togur-.

tuvurdaçı ‘1. anne; 2. doğuran, doğuracak olan’ (CCII 856), *tuvurguçı* ‘anne’ (CCII 856).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

tuvurguçı ‘anne’ (CCII 856), *tuvurdaçı* ‘a.m.’ (CCII 846).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

tuvus-→ tavus-.

tuvuş ‘güneşin doğduğu taraf, doğu’ (CCII 856).

Tat. **tuvmış:** 1. doğuş, dünyaya gelme; 2. doğan, doğmuş (KA-TTS 502).

Kzk. **şığıs:** 1. doğu, şark; 2. doğuda yaşayanlar, doğulular (KAZTTTS 651).

Kırg. **tuuş:** doğuş (KS 766).

tuy- ‘işitmek, duymak’ (CCII 856).

Tat. **toy-:** duymak, dokunarak duymak, hissetmek, sezme (KA-TTS 484).

Kzk. ø

Kırg. **tuy-:** duymak, sezme (farkına varmak) (KS 767).

tuyana ‘açıkça, aleni, alenen’ (CCI 585; CCII 856), *aşkara* ‘a.m.’ (CCI 426).

Tat. **toyana:** 1. sesiz sedasız, sakın; 2. birden, aniden (KA-TTS 484).

Kzk. ø

Kırg. ø

tuz ‘tuz’ (CCI 585).

Tat. **toz:** 1. tuz; 2. ifadeye keskinlik veren esas anlam (KA-TTS 485).

Kzk. **tuz:** tuz (KAZTTTS 553).

Kırg. **tuz:** tuz (KS 768).

tuzak ‘tuzak’ (CCII 856).

Tat. **tuzak**: 1. ilmiikli kapan; 2. tuzak, kapan (KA-TTS 485).

Kzk. **tuzak**: tuzak (KAZTTTS 553).

Kırg. **tuzak** herhangi bir tuzak (KS 768).

tuzla- ‘tuzlamak’ (CCI 585).

Tat. **tozla-**: tuzlamak, tuz serpmek (KA-TTS 485).

Kzk. **tuzda-**: tuzlamak (KAZTTTS 553).

Kırg. **tuzda-**: tuzlamak (KS 768).

tüb→ **tüb**.

tügel→ **tükel**.

tügen- ‘bitmek, tükenmek’ (CCII 857).

Tat. **tögen-, töken-**: 1. tükenmek, bitmek; 2. zayıflamak, eriyip tükenmek (KA-TTS 485, KA-TTS 485).

Kzk. **tüges-**: 1. tamamlamak, bitirmek; 2. (yemek) tükenmek (KAZTTTS 560).

Kırg. **tügön-**: tükenmek, kurumak (KS 769).

tügenmes ‘ebedî, sonsuz, bitmez, tükenmez’ (CCII 857).

Tat. **bětmes-tökenmes**: tükenmez, bitmez (TTS 323).

Kzk. \emptyset

Kırg. **tügöngüs**: tükenmez, bitmez (KS 769).

tükel, tügel ‘tam, mükemmel, tamam’ (CCI 585, CCII 856).

Tat. **tögel**: 1. tam, doğru; 2. doğru zamanda; 3. net; 4. yeterli, kâfi; 5. eksiksiz (KA-TTS 485).

Kzk. **tügel**: hepsi, herkes, tümü, bütünü (KAZTTTS 560).

Kırg. **tügöl**: bütün tam olarak, tamamıyla (KS 768).

tüklü ‘tüylü’ (CCI 586).

Tat. **töklë**: uzun saçlı, kıllı, tüy kaplı (KA-TTS 485).

Kzk. **tükti**: 1. tüylü, kıllı; yünlü (KAZTTTS 562).

Kırg. **tüktüü**: tüylü, kıllı (KS 769).

tüksüz ‘tüysüz, tıraş olmuş’ (CCI 586), *yülümiş* ‘a.m.’ (CCI 614).

Tat. **töksëz**: tüysüz (TTS 325).

Kzk. **tüksiz**: tüysüz (TKKATS 727).

Kırg. **tüksüz**: tüysüz, kılsız (TKS 892).

tüle- ‘tüy dökmek, tüy değiştirmek’ (CCII 857).

Tat. **töle-**: tüy atmak (TTS 324).

Kzk. **tüle-**: 1. (hayvan) Tüy atmak; 2. (deri) pul pul dökölmek; 3. yenilenmek, canlanmak, güzelleşmek (KAZTTTS 562).

Kırg. **tölö-**: tüyünü dökmek ve değiştirmek (kuşlar: hayvanlar hakkında) (KS 770).

tölkü ‘tilki’ (CCI 586).

Tat. **tölkē**: tilki (KA-TTS 486).

Kzk. **tülki**: 1. tilki; 2. uyanık, kurnaz, zeki (KAZTTTS 563).

Kırg. **tölkü**: 1. tilki; 2. kurnaz, hilekar (KS 770).

tölküçik ‘tilkicik’ (CCII 857).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

tüm ‘son akşam yemeğinin anıldığı, ekmeğin İsa’nın bedenini, şarabın kanını temsil ettiği ekmeğ şarap ayini’ (CCII 857), *yéte* ‘a.m.’ (CCII 889).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

tümen ‘on bin’ (CCII 857).

Tat. **tömen**: 1. on bin; 2. çok fazla; 3. tümen, on binlik ordu; 4. kendisine bağlı yüz köyü olan şehir (KA-TTS 486).

Kzk. **tümen**: tümen (KAZTTTS 563).

Kırg. **tümön**: hesapsız, gayet çok, on bin (KS 770).

tün ‘gece’ (CCI 586), *kéçe* ‘a.m.’ (CCI 498).

Tat. **tön**: 1. gece; 2. kuzey (KA-TTS 486).

Kzk. **tün**: gece (KAZTTTS 563).

Kırg. **tün**: gece (KS 770).

tünekün ‘dün’ (CCI 586).

Tat. **tönegēn**: 1. dün, geçen gün; 2. evvelki gün (KA-TTS 486).

Kzk. ø

Kırg. ø

tüñlik ‘çadırın tepesindeki duman çıkacak yerde bulunan keçe parçası’ (CCII 857).

Tat. **tönlek:** 1. bacasız evlerde veya köy hamamında dumanın çıkması için bırakılan delik; 2. semaverin duman çıkan gözü; 3. duman deliğine tıkmak için yapılan tapa (KA-TTS 486).

Kzk. **tündik:** çadırın tepesini örten dört köşeli keçe (KAZTTTS 563).

Kırg. **tündük:** 1. gecelik, bir gece müddet; 2. şimali 3. obanın, uuk 'larınüst uçlarıyla tutulan, yukarıdaki ahşap dairesi; 4. dizilmiş boncuklarıyla birlikte sicim uzunluğu ölçüsü, bir (eki, üç); 5. tekerlek ispit (KS 771).

tüp, tüb '1. dip, temel, alt, kök; 2. ağaç, bitki kökü' (CCII 858, CCI 585).

Tat. **töp:** 1. dip; 2. su altı; 3. derin yer; 4. iç; 5. ön taraf, yan; 6. asıl, esas, temel; 7. pantolonun kış kısmı; 8. ayakkabının tabanı; 9. kalıntı kısım; 10. bitkinin dip kısmı, kök; 11. ağaç kesildikten sonra kalan dip kütüğü; 12. ormanda ağaç adeti; 13. sebep, köken; 14. soy, nesil; 15. bir işin sonu (KA-TTS 487).

Kzk. **tüp:** soy, sülâle, kök (KAZTTTS 563).

Kırg. **tüp:** 1. alt, dip, kök, temel; 2. soy, menşe, ecdat (KS 772).

tüpek 'kuyruk' (CCII 858).

Tat. **kyoryk töbë:** kuyruk sokumu kemiği (KA-TTS 487).

Kzk. ø

Kırg. **tüpök:** 1. bir tutam at kılı; 2. tuğ (mızrağın ucuna bağlanan bir deste at yahut çin mandası (kayta) kuyruğu kılı) (KS 772).

tüpkür- 'tükürmek' (CCI 586), *tüpkürmek, tükürmek* 'tükürme, tükürük' (CCI 586, CCII 857).

Tat. **tökër-:** tükürmek (KA-TTS 485).

Kzk. **tükir-:** tükürmek (KAZTTTS 562).

Kırg. **tükür-:** 1. tükürmek; 2. yılan ve zehirli böcekler sokmasından tedavi etmek (sahte tabip hakkında) (KS 770).

türlen- 'değişmek, çeşitlenmek, türlenmek' (CCII 858).

Tat. **törle-:** 1. türlenmek, çeşitlenmek; 2. değişmek, başkalaşmak; 3. aşermek; 4. dilde isim hâl ekleri olarak dönüşmek (KA-TTS 488).

Kzk. **türle-:** türü değişmek, şekil almak, değişmek (KAZTTTS 564).

Kırg. **türdön-:** muhtelif şekillere girmek (KS 772).

türlü 'tür, nitelik, çeşit' (CCI 586), *maana* '1. 'a.m.'; 2. şekil, tarz, biçim' (CCI 858), *türlü türlü* 'çeşit çeşit' (CCII 858).

Tat. **törlë:** 1. türlü, çeşitli; 2. çeşit çeşit; envaiçeşit, her türlü (KA-TTS 489).

Kzk. **türli:** türlü, çeşitli (KAZTTTS 564).

Kırg. **türdüü:** biçimli, türlü (KS 772).

türlü türlü ‘çeşit çeşit’ (CCII 858), türlü ‘a.m.’ (CCI 586).

Tat. **törlë:** 1. türlü, çeşitli; 2. çeşit çeşit; envaiçeşit, her türlü (KA-TTS 489).

Kzk. **türlise:** her çeşit, türlü türlü, çeşit çeşit (KAZTTTS 564).

Kırg. **türdüü:** biçimli, türlü (KS 772).

tüş⁽¹⁾ ‘düş, rüya’ (CCI 586).

Tat. **töş⁽¹⁾:** düş, rüya; 2. hayat; 3. hakiki olmayan (KA-TTS 490).

Kzk. **tüs⁽¹⁾:** düş, rüya (KAZTTTS 565).

Kırg. **tüş⁽¹⁾:** rüya, düş (KS 774).

tüş⁽²⁾ ‘öğle, öğle vakti’ (CCI 587).

Tat. **töş⁽²⁾:** 1. gün ortası, gündüz, öğlen on iki suları; 2. öğle yemeği (KA-TTS 490).

Kzk. **tüs⁽²⁾:** gün ortası, öğle (KAZTTTS 565).

Kırg. **tüş⁽²⁾:** öğle zamanı (KS 774).

tüş- ‘düşmek, yıkılmak’ (CCI 587; CCII 858), *yıkıl-* ‘a.m.’ (CCI 608).

Tat. **töş-:** 1. düşmek, inmek; 2. suyla sürüklenmek; 3. yere yıkılmak; 4. konmak; 5. damlamak; 6. kopmak; 7. hasıl olmak, varlık bulmak; 8. bir yere girmek; 9. fotoğraf çekilmek; 10. girişmek, başlamak; 11. yardımcı fiil olarak: “yaklaşma, evrilme, dönüşme” (KA-TTS 491).

Kzk. **tüs-:** 1. inmek, düşmek; 2. girmek, yerleşmek; 3. görevden alınmak; 4. (ses) düşmek; 5. başlamak, girmek; 6. mal olmak; 7. (müsabaka, yarış) Katılmak (KAZTTTS 565).

Kırg. **tüş-:** 1. düşmek, inmek, sarkmak; 2. işin aniliğini yahut kuvvetini ehemmiyetle kaydetmek için yarar, kulağı çur dey tüştü: birdenbire kulakları çınladı; 3. aşmak (dişiye) (KS 774).

tüşür- ‘indirmek, düşürmek’ (CCI 587; CCII 858).

Tat. **töşer-:** 1. aşağıya indirmek; 2. aşağıda bir yere iletmek, ulaştırmak; 3. astına emir vermek; 4. trenden veya arabadan indirmek; 5. yumruk atmak; 6. fırlatmak, atmak; 7. azletmek, idareden düşürmek; 8. yansıtmak; 9. kaplamak; 10. fotoğraf çekmek veya çektirmek, kaydetmek; 11. fiyat düşürmek (KA-TTS 491).

Kzk. **tüsir-:** indirmek, düşürmek (TTKATS 406).

Kırg. **tüşür-:** indirmek, düşürmek (KS 775).

tütgen ‘duman, ateş’ (CCII 858).

Tat. **tötën:** 1. duman; 2. tütme; 3. yalan; 4. eskiden köylerde hane saymak için kullanılan birim (KA-TTS 491).

Kzk. **tütin:** 1. duman; 2. ocak, aile ocağı, yuva (KAZTTTS 566).

Kırg. **tütün**: 1. duman; 2. hane; 3. oba, keçe ev *ak tütün* 1) zengin ev; 2) fakir adam (KS 775).

tütün ‘duman’ (CCI 587).

Tat. **tötön**: 1. duman; 2. tütme; 3. yalan; 4. eskiden köylerde hane saymak için kullanılan birim (KA-TTS 491).

Kzk. **tütün**: 1. duman; 2. ocak, aile ocağı, yuva (KAZTTTS 566).

Kırg. **tütün**: 1. duman; 2. hane; 3. oba, keçe ev *ak tütün* 1) zengin ev; 2) fakir adam (KS 775).

tüv ‘darı’ (CCI 587; CCII 859), *tüvi* ‘a.m.’ (CCI 587).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

tüv- ‘düğmelemek, düğümlemek’ (CCII 859).

Tat. **töymele-**: düğmelemek, iliklemek (KA-TTS 492).

Kzk. **tüy-**: 1. düğümlemek; 2. anlamak, bilmek, kavramak (KAZTTTS 560).

Kırg. **tüy-**: örmek, düğümlemek (KS 776).

tüvi ‘darı’ (CCI 587), *tüv* ‘a.m.’ (CCI 587; CCII 859).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

tüvme ‘1. düğme; 2. (at takımında kullanılan) düğme’ (CCI 587; CCII 859).

Tat. **töyme**: 1. düğme; 2. boncuk tanesi; 3. elektrik düğmesi (KA-TTS 492).

Kzk. **tüyme**: düğme (KAZTTTS 561).

Kırg. **tüymö**: düğme (KS 776).

tüvün ‘kısır kadın’ (CCII 859).

Tat. ø

Kzk. **tuv**: 1. kısır; 2. bakir, taze (KAZTTTS 551).

Kırg. **tüyün**: 1. düğüm; 2. mahrem mana, sır (KS 776).

tüz ‘1. düz, doğru; 2. eşit, aynı, denk; 3. bozkır, kıraç, ıssız yer’ (CCI 587; CCII 859), *avlak* ‘a.m.’ (CCII 643).

Tat. **töz**: 1. düz, pürüzsüz; 2. dik, doğru; 3. doğru konuşan, namuslu (KA-TTS 492).

Kzk. **tüzüv**: 1. doğru, düz, dik; 2. doğru, uygun, makul (KAZTTTS 560).

Kırg. **tüz**: 1. düz, pürüzsüz; 2. doğru, düzenli, düzen; 3. *tüz бүркүт* büyümüş karakuş (KS 777).

tüzet- ‘düzeltmek’ (CCI 588).

Tat. **tözle-:** 1. düzlemek, düzeltmek, tesviye etmek; 2. nişan almak, yöneltmek (KA-TTS 493).

Kzk. **tüzet-:** düzeltmek (KAZTTTS 560).

Kırg. **tüzöt-:** düzeltmek, tamir etmek (KS 777).

tüzrek ‘daha düz, dümdüz’ (CCII 859).

Tat. ø

Kzk. **tüzüvlik:** 1. dümdüz olmak durumu; 2. doğru yol, dürüstlük, doğruluk (KAZTTTS 560).

Kırg. **tüptüz:** dümdüz (TKS 216).

-U-

u (< Far. u) ‘ve’ (CCII 859).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

uç ‘uç’ (CCII 859).

Tat. **oç:** 1. uç; 2. merkezden uzak şehir, taşra; 3. taraf; 4. baş, başlangıç (KA-TTS 363).

Kzk. **uş:** uç (KAZTTTS 589).

Kırg. **uç :** uç, sivri uç (KS 778).

uç- ‘uçmak’ (CCI 588).

Tat. **oç-:** 1. uçmak, boşlukta yüzmek, havada gitmek; 2. buharlaşıp uçmak; 3. yok olmak; 4. çabuk hareket etmek (KA-TTS 363).

Kzk. **uç-:** 1. uçmak; 2. hızla gitmek, uçmak (KAZTTTS 589).

Kırg. **uç-:** uçmak (KS 778).

uç ‘sırt, sağrı, yan, arka’ (CCII 859).

Tat. **oça:** kıç, yan (KA-TTS 363).

Kzk. **uşa:** sağrı (kuyruk sokumu) (KAZTTTS 589).

Kırg. **uç:** 1. kuyruk sokumu kemiği, kıç; 2. arka kısmı (paltonun, ceketin) (KS 778).

uçkun ‘ateşten sıçrayan küçük parlak ateş, kıvılcım’ (CCII 859).

Tat. **oçkın:** 1. kıvılcım; 2. bir varlığın oluşma işareti; 3. etki, iz (KA-TTS 364).

Kzk. **uşkın:** 1. uçkun, kıvılcım; 2. bir şeyin nişanı, işareti, belirtisi

(KAZTTTS 589).

Kırg. **uçkun:** 1. kıvılcım; 2. hububat savururken bir yana uçan çörçöp (KS 779).

uçmak (< Soğd. uşmag) ‘cennet’ (CCI 588; CCII 859).

Tat. **ocmaḥ:** 1. cennet; 2. rahatça yaşanan güzel yer (KA-TTS 363).

Kzk. **uşpaḥ:** 1. uçmak, cennet; 2. mutlu, huzurlu hayat (KAZTTTS 589).

Kırg. **ucmak, uçmak:** cennet (KS 778, KS 779).

uçmaklı (< Soğd. uşmag + T.) ‘cennetteki, cennette yaşayan’ (CCII 859).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

uçmışley ‘uçmuş gibi’ (CCII 859).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

uçuh ‘samanlı buğday, tınaz’ (CCII 859).

Tat. ø

Kzk. **uşıḥ:** saman, çöp (KAZTTTS 590).

Kırg. ø

uçuz ‘ucuz, değersiz’ (CCI 588).

Tat. **oçsız:** ucuz (KA-TTS 364).

Kzk. ø

Kırg. ø

udaa (< Mo. udaga) ‘arka arkaya, devamlı, sürekli’ (CCII 859).

Tat. ø

Kzk. **udayı:** daima, sürekli, her zaman, aralıksız (KAZTTTS 581).

Kırg. **udaa** yahut *udaasınan* sıra ile, sırasıyla, fasılasız, arka sıra (KS 780).

ula- ‘eklemek, bağlamak, ulamak’ (CCII 859), *yılbıra-* ‘a.m.’ (CCII 890).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **ula-:** 1. uçlarıyla bitiştirmek, ulamak; 2. aşlamak (bitkileri)(KS 781).

ulah ‘oğlak’ (CCII 860).

Tat. ø

Kzk. **tavlaḥ:** dağ keçisi yavrusu, oğlak (KAZTTTS 526).

Kırg. **ulak:** 1. oğlak; 2. oğlak çekişme (bir çeşit spordur) (KS 781).

ulam ‘dolayı, yoluyla, sayesinde, aracılığıyla’ (CCII 860).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **ulam:** her zaman, boyuna (KS 782).

ulgay- ‘büyüme, gelişme’ (CCI 588).

Tat. **zuray-:** 1. büyüme, boy atmak; 2. karmaşıklaşmak (KA-TTS 364).

Kzk. **ulğay-:** 1. çoğalmak, büyüme, artmak; yaşı ilerlemek, yaşlanmak (KAZTTTS 584).

Kırg. **ulğay:** büyüme (KS 782).

ulu ‘büyük, ulu, yüksek’ (CCI 588; CCII 861).

Tat. **olı:** ulu, büyük (KA-TTS 365).

Kzk. **ulu:** 1. ulu, yüce, büyük; 2. bilge, düşünür (KAZTTTS 585).

Kırg. **ulu, uluu:** 1. büyük, ulu; 2. şu aşağıdaki manalarda da kullanılıyordu: 1) yüksek; 2) genel; 3) azami, en büyük (KS 782, KS 783).

ulu- ‘(kurt) ulumak’ (CCII 861).

Tat. **ula-:** 1. ulumak; 2. bağırma; 3. kötü sesle şarkı veya türkü söylemek (KA-TTS 513).

Kzk. **ulu-:** 1. (köpek, kurt, çakal vb.) uzun, iniltili, ağlar gibi bir ses çıkarmak, ulumak; 2. (rüzgar) uğuldamak (KAZTTTS 585).

Kırg. **ulu-:** ulumak (KS 782).

ulu ata ‘büyük baba, dede’ (CCI 588; CCII 861).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

ulu köñüllü ‘kibirli’ (CCI 589).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

ulu kün ‘bayram, kutsal gün, pazar günü’ (CCI 589; CCII 861).

Tat. ø

Kzk. **ülken:** 1. büyük, iri, kocaman; 2. yaşça büyük; 3. görmüş, geçirmiş, ihtiyar; 4. önemli, büyük (olay, bayram vb.) (KAZTTTS 598).

Kırg. ø

ululuk ‘büyüklük, ululuk’ (CCI 589).

Tat. **ohlıq:** ululuk, büyüklük (TTS 328).

Kzk. **ululıq:** ululuk, büyüklük, yücelik (KAZTTTS 585).

Kırg. **uluuluk:** büyüklük (TKS 132).

ulus ‘millet, halk, ulus’ (CCII 862).

Tat. ø

Kzk. **uls:** ulus, millet (KAZTTTS 585).

Kırg. **ulut:** millet (KS 783).

umunç ‘umut, ümit’ (CCII 862).

Tat. **ömēt:** ümit, umut (KA-TTS 372).

Kzk. **ümit:** ümit, umut (KAZTTTS 598).

Kırg. **ümüt:** umut (KS 794).

un ‘un’ (CCI 589).

Tat. **on:** 1. un; 2. un gibi ezilmiş, toz hâlinde (KA-TTS 366).

Kzk. **un:** un (KAZTTTS 586).

Kırg. **un:** un (KS 783).

una- ‘kabullenmek, anlaşmak, razı olmak, uygun görmek, onaylamak’ (CCI 589; CCII 862), *unamak* ‘razı olma, kabul etme, uygun görme, onay verme’ (CCII 862).

Tat. **uñal-:** onmak, düzelmek, iyileşmek (KA-TTS 515).

Kzk. **una-:** hoşla gitmek, beğenmek (KAZTTTS 586).

Kırg. **una-:** tasvip etmek, muvafakat etmek (KS 783).

unamas ‘küt, körleşmiş, keskin olmayan (bıçak)’ (CCII 862).

Tat. **uñalmashıq:** tedavi edilmezlik, şifasızlık (KA-TTS 515).

Kzk. ø

Kırg. ø

unut- ‘unutmak’ (CCI 589; CCII 862), *unutmak* ‘unutkanlık, unutma’ (CCI 589).

Tat. **onıt-:** 1. unutmak; 2. hatırdan çıkarmak; 3. itibar etmemek, değer vermemek (KA-TTS 366).

Kzk. **umıt-:** unutmak (KAZTTTS 585).

Kırg. **unut-:** unutmak (KS 784).

unutçañ ‘unutkan’ (CCII 862).

Tat. **onıtçaq, onıtçañ:** unutkan (KA-TTS 366).

Kzk. **umıtqış, umıtşaq:** unutkan (KAZTTTS 585).

Kırg. **unutçaak:** unutkan, çok unutan (KS 784).

ur-‘1. vurmak; 2. (ok vb.) atmak; 2. deyimleşmiş birleşik fiillerin kuruluşunda’ (CCI 589; CCII 862), *urmağ*‘vurma, vurmak’ (CCII 863).

Tat. **or-**: 1. vurmak; 2. birbirine vurmak; 3. bir şeyi birinin üstüne atmak, fırlatmak; 4. hücum etmek; 5. öldürmek, helak etmek (KA-TTS 366).

Kzk. **ur-**: vurmak, çarpmak (KAZTTTS 586).

Kırg. **ur-**: 1. vurmak, dövmek; 2. ilenç sözlerinin bir parçası gibi kullanılır (bazan da aynı manayla müstakilen de kullanılır); 3. *ılay ur-*, bk. *ılay*; 4. sövme tabirlerinde söylemesi ayıp olan fiilin yerine kullanılıyor; 5. (damga mühür) vurmak, basmak (KS 784).

urçık ‘ip eğirmeye yarayan alet, iğ, kirman’ (CCII 863).

Tat. **orçık**: ağırşak, iğ (KA-TTS 366).

Kzk. **urşık**: iğ, eğirmen, kirman (KAZTTTS 587).

Kırg. **urçuk, uurçuk**: dağın bir tarafından, dar şerit gibi uzamış kısmı, burnu (KS 78, KS 789).

urguvul ‘bir tür kuş’ (CCII 863).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

urluk ‘bitki tohumu, tohum’ (CCI 590).

Tat. **orlık**: 1. hububat tanesi; 2. tohum; 3. bir işin başlangıcı; 4. kaynak, se bep; 5. döl; 6. nesil (KA-TTS 367).

Kzk. **urık**: 1. emriyon, oğulcuk; 2. tohum (KAZTTTS 587).

Kırg. **uruk**: 1. tohum 2. cins; 3. soy, kabile (KS 784).

urmak ‘kamçı, kırbaç’ (CCI 590).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

uru ‘ihtiyaç fazlası buğdayı saklamak için yer kazılarak yapılan hububat ambarı’ (CCII 863).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

uruk, uruğ ‘nesil, evlat, oğul’ (CCII 863).

Tat. ø

Kzk. **urık:** 1. emriyon, oğulcuk; 2. tohum (KAZTTTS 587); **urpaq:** nesil, kuşak (KAZTTTS 587).

Kırg. **uruk:** 1. tohum 2. cins; 3. soy, kabile (KS 784).

urun- ‘vuruşmak, dövüşmek’ (CCII 863).

Tat. **orın-:** takılmak (KA-TTS 367).

Kzk. **urın-:** 1. çarpmak, hızla değmek; 2. belâya uğramak, lelâya çatmak (KAZTTTS 587).

Kırg. **urun-:** 1. çarpmak çatmak, kırıklık hissetmek (mes. at üzerinde gitmekten yahut sarsan araba yüzünden); 2. bir iş için kullanmak istifade etmek; 3. iştirak etmek, 4. tesadüfen ele geçmek (KS 786).

uruş ‘vuruşma, dövüş, kavga, münakaşa’ (CCII 863).

Tat. **oriş:** kavga, dövüşme, vuruşma (KA-TTS 367).

Kzk. **urıs:** savaş, harp, muharebe; 2. kavga, çekişme (KAZTTTS 587).

Kırg. **uruş:** 1. dövüş. kavga; 2. muharebe, harp (KS 786).

uruş- ‘kavga etmek, tartışmak, çekişmek’ (CCII 863), *kırlış-* ‘saldırmak, kavga etmek, tartışmak, çekişme’ ‘a.m.’ (CCII 738), *talaş-* ‘saldırmak, kavga etmek, tartışmak, çekişme’ ‘a.m.’ (CCII 826).

Tat. **oriş-:** 1. çok kızıp dövüşmek; 2. hücum etmek; 2. dalaşmak (KA-TTS 367).

Kzk. **urıs-:** 1. savaşmak, muharebe etmek; 2. azarlamak, paylamak, sövmek (KAZTTTS 587).

Kırg. **uruş-:** dövüş, kavga; 2. muharebe, harp; 2. harbetmek (KS 786).

us⁽¹⁾ ‘akıl (CCI 590; CCII 863).

Tat. ø

Kzk. **es:** 1. akıl, us, hafıza; 2. arkadaş, dayanak (KAZTTTS 144).

Kırg. **es:** akıl (TKS 48).

us⁽²⁾ (< Mo. us) ‘ıslak, yağ’ (CCI 590).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

us bile ‘akıllı, akıllıca’ (CCI 590).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

usınla- ‘gafil olmak, tembellik etmek, şikâyetlenmek?’ (CCII 864).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

ustlu ‘akıllı’ (CCI 590), *akıllı* ‘a.m.’ (CCI 417).

Tat. ø

Kzk. **esti**: 1. akıllı, uslu; 2. bilge, düşünür (KAZTTTS 146).

Kırg. **estüü**: akli başında olan, makul, anlayışlı kimse (KS 341).

uşah ‘ufak, kırıntı’ (CCII 864).

Tat. **oşak**: ihbar, jurnal (KA-TTS 367).

Kzk. **usaş**: 1. ufak, küçük; 2. küçük baş hayvan; 3. bozuk para (KAZTTTS 588).

Kırg. **uşak**: ufak (iri olmayan) (KS 787).

uşahçı → uşakçı.

uşak, uyaşah ‘dedikodu, laf taşıma’ (CCII 864, CCII 8866).

Tat. ø

Kzk. **ösek**: gıybet, dedikodu, fitne fesat (KAZTTTS 432).

Kırg. **uşak**: dedikodu, lâf, lakırdı, iftira (KS 787).

uşakçı, uşahçı, uyaşahçı ‘1. dedikoducu, laf taşıyan; 2. hain, vatan haini’ (CCII 864, CCII 864, CCII 866).

Tat. ø

Kzk. **ösekşi**: dedikoducu, gıybetçi, kovcu (KAZTTTS 432).

Kırg. **uşakçı**: dedikoducu, iftiracı (KS 787).

uşal- ‘parçalanmak, ufalmak’ (CCII 864).

Tat. ø

Kzk. **usaştal-**: 1. ufalanmak, parçalanmak; 2. küçülmek, ufalmak (KAZTTTS 588).

Kırg. **uşat-**: 1. ufatmak; 2. israf etmek, külünü savurmak (KS 787).

uşku ‘tahta yüzeyleri pürüzsüz duruma getirmek için kullanılan araç, rende’ (CCI 590).

Tat. **ışkı**: rende (KA-TTS 161).

Kzk. **üşkiş**: rende (KAZTTTS 596).

Kırg. ø

utru ‘1. karşı; 2. eşit, aynı değerde’ (CCI 548; CCI 590; CCII 864).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

uv ‘av, avcılık’ (CCI 590; CCII 864).

Tat. **av:** av (KA-TTS 38).

Kzk. **aŋ avlav:** av (TTKATS 73); **aŋ:** yabanî hayvanların genel adı; 2. cahil, nadan (KAZTTTS 46).

Kırg. **uu:** 1. av; 2. ağla kuş avlama (KS 788).

uv- ‘kırmak, parçalamak, ufalamak’ (CCII 865).

Tat. **av-:** 1. yıkılmak, yan yatmak; 2. başka bir fikre, yeni bir görüşe geçmek, değişmek (KA-TTS 367).

Kzk. **uvat-:** öğütmek, parçalamak, ufalamak, ezmek (KAZTTTS 578).

Kırg. **ubat-** ufaltmak, ufalamak (KS 788).

uvşa-⁽¹⁾ ‘okşamak, okşayarak sevmek’ (CCII 865).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **okşoş-:** okşamak (TKS 659).

uvşa-⁽²⁾ ‘benzemek’ (CCII 865).

Tat. **oŋşa-:** 1. benzemek; 2. şekil, hareket vs. bakımından yakınlığı olmak, andırmak. (KA-TTS 365).

Kzk. **uŋsa-:** andırmak, benzemek (KAZTTTS 584).

Kırg. **okşo-:** benzemek (KS 588).

uvşaş → okşaş.

uvut- ‘avutmak, yatıştırmak, teselli etmek’ (CCII 865).

Tat. **yuvat-:** 1. teskin ve teselli etmek, rahatlatmak; 2. ümitlendirmek (KA-TTS 595).

Kzk. **uvat-:** 1. avutmak, teselli etmek; 2. gönlünü almak, gönlünü hoş etmek (KAZTTTS 578).

Kırg. ø

uyag ‘uyanık’ (CCI 591).

Tat. **uyav:** 1. uyuklamayan, uyanık, uykusuz; 2. zeki, sezgisi güçlü (KA-TTS 524).

Kzk. **oyav:** 1. uyanık, ayık; 2. sezgi gücü yüksek, arif (KAZTTTS 421).

Kırg. **oyğoo:** uyumayan, uyanık bulunan (KS 604).

uyah- ‘(güneş, ay ve yıldız) batmak’ (CCII 865).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

uyal- ‘utanmak, mahcup olmak, çekinmek’ (CCI 591; CCII 865), *imen-* ‘a.m.’ (CCI 485).

Tat. **oyal-:** utanmak, çekinmek, ar duymak (KA-TTS 368).

Kzk. **uyal-:** utanmak, çekinmek, sıkılmak (KAZTTTS 590).

Kırg. **uyal-:** utanmak (KS 789).

uyan- ‘uyanmak’ (CCI 591; CCII 865).

Tat. **uyan-:** 1. uyanmak; 2. ayılmak. hareketlenmek, canlanmak; 4. akıllanmak, harekete geçmek; 5. meydana gelmek, doğmak (KA-TTS 524).

Kzk. **oyan-:** 1. uyanmak; 2. canlanmak, dirilmek; 3. bilinçlenmek; gerçekleri anlar, kavrar duruma gelmek (KAZTTTS 421).

Kırg. **oyğön-:** uyanmak (KS 604).

uyat ‘utanma, hayâ, sıkılma, utanç, ayıp, leke, ar’ (CCI 591; CCII 865).

Tat. **uyat:** 1. utanç, utanma; 2. ayıp; 3. edepsiz, çirkin; 4. pek kötü (KA-TTS 368).

Kzk. **uyat:** ayıp, ar, namus, hayâ (KAZTTTS 591).

Kırg. **uyat:** utanç, ayıp, kepezelik, yüz karası, rezalet (KS 604).

uyşah → uşak.

uyşahçı → uşakçı.

uyu- ‘uyumak’ (CCI 591; CCII 866).

Tat. **oyı-:** 1. uyumak; 2. uyuklar hâle gelmek; 3. uyuşmak (el, kol için) (KA-TTS 368).

Kzk. **uyıkta-:** uykuya dalmak, uyumak (KAZTTTS 583).

Kırg. **ukta-:** 1. uyumak; 2. uyuşmak (KS 781).

uyuhı ‘uyku’ (CCII 866).

Tat. **uyku, yoğu:** 1. uyku; 2. sakinlik, hareketsizlik (KA-TTS 525, KA-TTS 576).

Kzk. **uykı:** uyku (KAZTTTS 583).

Kırg. **uyku:** uyku (KS 790).

uyuhısıra- ‘uyumamak, uykusuz kalmak’ (CCII 866).

Tat. **yoğısız:** uykusuz, uyku tutmayan (KA-TTS 577).

Kzk. **uyku körme-:** uyumamak (KAZTTTS 583).

Kırg. **uykusura-:** uykuda sayıklamak (KS 791).

uyut- ‘uyutmak’ (CCII 866).

Tat. **oyıt-:** uyutmak, uykusunu getirmek (KA-TTS 368).

Kzk. **uyuktat:** uyumasını sağlamak, uyutmak (KAZTTTS 583).

Kırg. **uktat-:** uyutmak, uykuya yatırmak (KS 781).

uyuv ‘uykuda, uyuyan, uyanık olmayan’ (CCII 866).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

uz ‘marifet, hüner, beceri’ (CCI 591).

Tat. ø

Kzk. **usta:** 1. usta, eli uz, işinin ehli; 2. hünerli, merifetli (KAZTTTS 588).

Kırg. **us, uz:** usta. eli uz, elişiyle uğraşan kadın, mahir, becerikli (KS 787, KS 792).

uzat- ‘göndermek’ (CCI 591; CCII 866).

Tat. **ozat-:** 1. uğurlamak, yollamak, geçirmek; 2. sürgüne göndermek (KA-TTS 368).

Kzk. **uzat-:** 1. uzatmak; 2. kızını evlendirmek (KAZTTTS 582).

Kırg. **uzat-:** 1. uzaklaştırmak, gitmeye müsaade etmek, kendinden uzağa bırakmak, geçirmek (teşyi etmek); 2. kızını güveyin köyüne göndermek; 3. kocaya vermek (KS 792).

uz kişi ‘marifetli, hünerli, becerikli kimse’ (CCI 591).

Tat. ø

Kzk. **usta:** 1. usta, eli uz, işinin ehli; 2. hünerli, merifetli (KAZTTTS 588).

Kırg. **us, uz:** usta. eli uz, elişiyle uğraşan kadın, mahir, becerikli (KS 787, KS 792).

uzun ‘uzun’ (CCI 592; CCII 866).

Tat. **ozın:** 1. uzun, uzun boylu; 2. uzun süren (KA-TTS 369).

Kzk. **uzın:** 1. kısa olmayan, uzun; 2. alçak olmayan, yüksek (KAZTTTS 582).

Kırg. **uzun:** uzun, uzunluk, boyu uzun, uzun boylu (KS 792).

uzun ip ‘uzun ip, halat’ (CCI 592).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

uzun kılı ‘uzunsüre’ (CCI 592), *köpge déyri* ‘a.m’ (CCI 513).

Tat. **ozak srokli** uzun vadeli, uzun süreli (KA-TTS 368).

Kzk. ø

Kırg. ø

uzunluk ‘uzunluk’ (CCI 592).

Tat. **ozınlık:** 1. uzunluk; 2. süre bakımından uzunluk (KA-TTS 369).

Kzk. **uzındık:** uzunluk (KAZTTTS 582).

Kırg. **uzunduk:** uzunluk (KS 792).

uzun ölçe ‘uzunluk ölçüsü’ (CCI 592).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

-Ü-

üç ‘üç’ (CCII 867).

Tat. **öç:** üç (KA-TTS 371).

Kzk. **üş:** 1. üç; 2. öğrencilere verilen orta not, üç (KAZTTTS 601).

Kırg. **üç:** 1. üç (sayı) (KS 793).

üçlük, üçöv, üçtendeş, ‘teslis; baba, oğul, kutsal ruh’ (CCII 867, CCII 867, CCII 867).

Tat. **üçöv:** üçü birlikte (KA-TTS 371); **üçövlep:** üçü birlikte, üçü beraber (KA-TTS 371).

Kzk. **üşev:** üç adet (KAZTTTS 601).

Kırg. **üçöö:** üç kişi, her üçü (KS 793).

üçün ‘için’ (CCI 592; CCII 867).

Tat. **üçen:** için, ... sebebiyle, ... bakımından (KA-TTS 371).

Kzk. **üşin:** için, dolayı (KAZTTTS 602).

Kırg. **üçün:** (gaye yahut sebep ifade eden sonek) için (KS 793).

üçünçi ‘üçüncü’ (CCI 592; CCII 868).

Tat. **üçençé:** 1. üçüncü, 2. üçüncü sırada verilen yemek olarak tatlı (KA-TTS 371).

Kzk. **üşinşi:** üçüncü (KAZTTTS 602).

Kırg. **üçünçü:** üçüncü (KS 793).

üçünçi ülüş ‘üçte bir’ (CCI 592).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

üğü ‘baykuş’ (CCI 593).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **ükü:** 1. puhu kuşu; 2. puhu yahut baykuş tüylerinde süs (KS 794); **ükü:** baykuş (TKS 102).

üğü yuğı ‘baykuş tüyü, baykuş kanadı’ (CCI 593).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

üleş- ‘bölüşmek, paylaşmak’ (CCI 593), *üleşmek* ‘bölüşme, paylaşma’ (CCI 593).

Tat. **öleş-:** üleşmek, bölüşmek, paylaşmak (KA-TTS 371).

Kzk. **üles-:** üleşmek, bölüşmek, paylaşmak (KAZTTTS 597).

Kırg. **ülöş:** hisse, pay, üleş (KS 794).

ülüş ‘pay, hisse, nasip’ (CCI 593; CCII 868).

Tat. **ölüş:** kısım, bölüm, parça, hisse, pay (KA-TTS 371).

Kzk. **üles:** pay, hisse, üleş (KAZTTTS 597).

Kırg. **ülöş:** hisse, pay, üleş (KS 794).

ün ‘ses’ (CCI 593; CCII 868), *saz* ‘a.m.’ (CCI 550).

Tat. **ön:** ses, avaz (KA-TTS 372).

Kzk. **ün:** 1. ün, ses, seda; 2. ezgi, melodi (KAZTTTS 598).

Kırg. **ün:** ses, sada, eda (ton)(KS 794).

ün- ‘dayanmak, karşı koymak, inat etmek’ (CCII 868).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

üñ- ‘kazmak, eşmek’ (CCII 868).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

ünde- ‘1. seslenerek çağırmak, seslenmek; 2. davet etmek’ (CCI 593; CCII 868).

Tat. **önde-:** 1. birisini bir iş yapması için teşvik etmek, nasihat etmek; 2. bir iş yapmaya davet etmek, çağırmak (KA-TTS 372).

Kzk. **ünde-:** çağırmak, davet etmek (KAZTTTS 598).

Kırg. **ündö-:** 1. çağırmak (başlıca alıcı kuşu); 2. bağıırıp çağırmak, seslenmek (KS 795).

ündet- ‘çağırtmak, davet ettirmek’ (CCII 868).

Tat. ø

Kzk. **ünde-**: çağırmak, davet etmek (KAZTTTS 598).

Kırg. **ündö-**: 1. çağırmak (başlıca alıcı kuşu); 2. bağıırıp çağırmak, seslenmek (KS 795).

üpsün-→ yöpsin-.

ür- ‘(köpek) havlamak, ürme’ (CCII 869).

Tat. **ör-**: 1. havlamak, ürme; 2. kötü sözler söylemek, sövmek (KA-TTS 372).

Kzk. **ür-**: 1. ürme, havlamak; 2. küfretmek, sövmek (KAZTTTS 599).

Kırg. **ür-**: havlamak (KS 796).

ürpek ‘kıvrıkcık, karışık (saç)’ (CCII 869).

Tat. **ürme**: örme, sarmaşık (KA-TTS 532).

Kzk. **ürpek**: 1. yeni tüylenmeye, büyümeye başlayan (kuş yavrusu); 2. dağınık, karışık (saç) (KAZTTTS 600).

Kırg. **ürpök**: ürpermiş, *ürpök çaç* kabarık saç (KS 797).

üsküli (< Yun. skouli) ‘keten’ (CCI 594).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

üst ‘üst’ (CCII 869).

Tat. **ös, öst**: üst, yukarı (KA-TTS 373).

Kzk. **üsti**: 1. bir şeyin tepesi, üstü, üst tarafı, yüzü (KAZTTTS 601).

Kırg. **üst**: (daha çok bitişik zamir ile kullanılır), üst (KS 797).

üstün ‘1. üstün; 2. yukarı, üst kısım, üst taraf, üste, üzeri’ (CCI 594; CCII 869).

Tat. **östen**: 1. yukarıdan aşağı doğru; 2. üst taraftan, üstten; 3. üstünkörü (KA-TTS 373).

Kzk. **üsti**: 1. bir şeyin tepesi, üstü, üst tarafı, yüzü (KAZTTTS 601).

Kırg. **üstöm**: üstün, hâkim olan (KS 798).

üstüngi, üstüngü ‘en üstün, en üstteki’ (CCII 869, CCII 869).

Tat. **östengë**: üstün, galip gelen (KA-TTS 373).

Kzk. **üstüngi**: üst taraftaki, üstteki, yukarıdaki (KAZTTTS 601).

Kırg. **üstüngü**: yukarıdaki, üstteki (KS 798).

üstüngü → üstüngi.

üşi-, üşü- ‘üşülemek’ (CCI 594, CCI 594; CCII 869), *toŋ* ‘çok üşülemek, donmak’ (CCII 869).

Tat. **üşë-**: 1. üşülemek; 2. donarak ölmek (KA-TTS 373).

Kzk. **üşi-**: üşülemek, donmak (KAZTTTS 601).

Kırg. **üşü-**: üşülemek, donmak (KS 798).

üt- ‘yakmak, ateşte tavuk, kelle vb. nin tüyünü yakmak’ (CCII 869).

Tat. **üt-**: 1. ütmek, ütölemek; 2. sefahatla hayatını israf etmek (KA-TTS 373).

Kzk. **üyt-**: alevde tüylerini yakmak, ütölemek (KAZTTTS 596).

Kırg. **örttö-**: kundaklamak, yakmak, yangın çıkarmak, yangın tertip etmek (KS 615).

ütlü ‘oyuk, delikli’ (CCII 870).

Tat. ø

Kzk. **uŋŋı**: 1. oyuk, delik; namlu (KAZTTTS 586).

Kırg. **üttüü**: dar deliği olan (KS 799).

ütürgü ‘keski’ (CCI 594).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

üüksün- ‘hatırlamak’ (CCI 594), *yöpsin-*, *yöpsen-*, *üpsün-* ‘1. kabul etmek, onaylamak, tasvip etmek; 2. buyurmak, emretmek; 3. hatırlamak’ (CCII 896, CCII 896, CCI 593).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

üvren- ‘öğrenmek’ (CCII 870).

Tat. **öyren-**: 1. alışmak; 2. ustalık kazanmak; 3. okuyup bilgilenmek, öğrenmek; 4. araştırmak, uzmanlaşmak; 5. aslını incelemek; 6. tiryaki olmak (KA-TTS 374).

Kzk. **üyren-**: 1. öğrenmek; 2. alışmak (KAZTTTS 595).

Kırg. **üyrön-**: öğrenmek, talim görmek (Acc. ile) (KS 800).

üvret- → övret-.

üz- ‘koparmak, kırmak’ (CCII 870).

- Tat. **öz-:** 1. kopmak; 2. koparmak, ayırıp almak; 3. çekiştirip yolmak; 4. bir şeyin devamlılığına son vermek, durdurmak; 5. halletmek, tamamlamak (KA-TTS 374).
- Kzk. **üz-:** 1. koparmak, çekip almak; 2. kesmek, durdurmak, bırakmak (KAZTTTS 593).
- Kırg. **üz-:** koparmak, kesmek (KS 800).

üzengi ‘üzengi’ (CCI 594; CCII 870).

- Tat. **özeᅇ:** üzengi (KA-TTS 374).
- Kzk. **üzengi:** üzengi (KAZTTTS 594).
- Kırg. **üzöᅇgü:** üzengi (KS 800).

üzürmürs (< Far. uzurmur) ‘mür ağacı’ (CCI 594).

- Tat. ø
- Kzk. ø
- Kırg. ø

-V-

vad (< Ar. va‘da) ‘zaman’ (CCI 595).

- Tat. **vakit:** 1. vakit, zaman; 2. devir, çağ; 3. süre; 4. süreç; 5. an, esna, sura; 6. ürün alma sezonu; 7. mektup, şiir, hikâye vb. için yazılma tarihi (KA-TTS 537).
- Kzk. **uvaᅇ:** zaman, süre, vakit (KAZTTTS 577).
- Kırg. **ubak, ubaktı:** vakit (KS 777, KS 777).

vada (< Ar. va‘da) ‘bir işin yapılması veya bir borcun ödenmesi için tanınan süre, mühlet, vade’ (CCI 595).

- Tat. **veᅇde:** 1. vaat, söz; 2. ant, yemin; 3. sözleşme; 4. gençler arasında sözlenme; 5. vade (KA-TTS 540).
- Kzk. **vâde:** ant, yemin (KAZTTTS 578).
- Kırg. **ubada:** sözü, şartı yerine getirmek (KS 777).

vakşız (< Far. vaᅇşîzak) ‘pelin otu, Horasan pelini’ (CCI 595).

- Tat. ø
- Kzk. ø
- Kırg. ø

vat (?) (< ?) ‘bir tür keten ayakkabı’ (CCI 595).

- Tat. ø
- Kzk. ø
- Kırg. ø

vay ‘vay’ (CCI 595; CCII 870).

Tat. **vay:** vah, ah (KA-TTS 539).

Kzk. ø

Kırg. **vay:** vah, vay! (KS 801).

veles (< Far. palas ?) ‘pamuktan yapılan bir tür kumaş’ (CCI 595).

Tat. **palas:** 1. halı, kilim; 2. paspas (KA-TTS 377).

Kzk. ø

Kırg. ø

-Y-

ya (< Far. yā) ‘ya, veya, yahut’ (CCI 595).

Tat. ø

Kzk. **yaki:** veya, veyahut, ya da, yani (KAZTTTS 680).

Kırg. **ce:** veya (TKS 922).

ya, yaa ‘yay’ (CCII 870; CCI 595).

Tat. **ceye:** 1. ok atılan yay; 2. yay şeklindeki şey; 3. ayraç, parantez (KA-TTS 76).

Kzk. ø

Kırg. **caa:** yay (silah) (KS 158).

yaah → yañak.

yaak → yañak.

yaani (< Ar. ya‘nī) ‘yani’ (CCI 596).

Tat. **yağniy:** yani, demek ki (KA-TTS 545).

Kzk. **yağni:** yani (KAZTTTS 680).

Kırg. **yağni:** yani (KS 801).

yabalak ‘baykuş’ (CCI 596).

Tat. **yabalak:** 1. baykuş; 2. gamsız kişi; 3. aptal (KA-TTS 543).

Kzk. **japalak:** baykuş (KAZTTTS 162).

Kırg. ø

yabog ‘örtü’ (CCI 596), *yabovh* ‘tüylü, uzun tüylü’ (CCII 871).

Tat. **yabıq:** 1. kapalı, örtülü; 2. üstü örtük, kaplanmış; 3. görünmeyen, gizli

(KA-TTS 543); **yabuv, yapma**: 1. örtü, yazma; 2. at üstüne konan yaygı; 3. güneşten veya yağmurdan korumak üzere direkler arasına gerilen tente (KA-TTS 544, KA-TTS 557).

Kzk. **japqış**: 1. kapak; 2. örtü (KAZTTTS 162).

Kırg. **cabuu**: örtü, çul (KS 161).

yabovlı ‘tüylü, uzun tüylü’ (CCII 871), *yabog* ‘örtü’ (CCI 596).

Tat. **yabuvlı**: örtülü (KA-TTS 557).

Kzk. ø

Kırg. ø

yabuldurak ‘yaprak’ (CCI 596).

Tat. **yafraq**: 1. yaprak; 2. yapraktan yapılmış; 3. insanlarda, hayvanlarda ve bitkilerde organların yaprak biçimindeki kısmı (KA-TTS 545).

Kzk. **japraq**: 1. yaprak; 2. dilim, parça (KAZTTTS 162).

Kırg. **calbıraq**: (bitki) yaprağı (KS 166).

yaçan- ‘utanmak, çekinmek, korkmak’ (CCI 596), *yaçanmak* ‘utanma, çekinme, korkma’ (CCI 596).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yada- (Mo. yada-) ‘yorgun düşmek, yorulmak, zayıflamak’ (CCII 871).

Tat. **yadav**: hâlsiz, zayıf, cılız (KA-TTS 544).

Kzk. **jüde-**: 1. zayıflamak, cılızlaşmak; 2. hasret, ıstırap çekmek (KAZTTTS 188).

Kırg. **cada-**: 1. nefret etmek, iğrenmek; 2. istidatsız, aciz olduğu anlaşılacak, dermansız düşmek (KS 161).

yag, yav ‘yağ’ (CCI 596, CCII 881).

Tat. ø

Kzk. **may**: yağ (KAZTTTS 362).

Kırg. **may**: 1. yağ; 2. ücret (KS 557).

yag-, yav- ‘yağmak’ (CCI 596, CCII 881).

Tat. **yav-**: 1. yağmak; 2. düşmek; 3. uçup gitmek; 4. yağıp bir tarafta birikmek; 5. sayıca çoğalıp birikmek (KA-TTS 564).

Kzk. **jav-**: 1. yağmak; 2. dolup taşmak, çoğalmak (KAZTTTS 168).

Kırg. **caa-**: yağmak (kar, yağmur hakkında) (KS 158).

yagi⁽¹⁾ ‘savaş, cenk’ (CCI 596).

Tat. **yav:** 1. düşman; 2. hücum eden düşman ordusu; 3. savaş, mücadele, akın, askerî sefer; 4. sel gibi gelen, çoğalan şey (KA-TTS 564).

Kzk. ø

Kırg. ø

yagı⁽²⁾ ‘kürk’ (CCII 871).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yaglav, yavlov ‘yağ tavası’ (CCI 597, CCII 881).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yah- ‘sürmek, sıvamak, yapıştırmak’ (CCII 871).

Tat. **yak-:** 1. yağ veya bal sürmek, kına yakmak; 2. krem sürmek, sıvamak; 3. boşuna suçlamak, leke çalmak, itham etmek (KA-TTS 546).

Kzk. **jaq-:** 1. sürmek, sıvamak; karalamak, iftira atmak (KAZTTTS 154).

Kırg. **cak-:** sürmek, yağlamak (KS 162).

yahşıraḥ → yakşıraḥ.

yaka ‘yaka, zırh yakası’ (CCI 597).

Tat. **yaqa:** yaka, elbise yakası (KA-TTS 546).

Kzk. **jağa:** 1. yaka; 2. kıyı, kenar, sahil; 3. hami, koruyucu kimse iyi (KAZTTTS 149).

Kırg. **caka:** 1. yaka; 2. kenar, kıyı; 3. dağ eteği (KS 163).

yakşı ‘iyi, güzel’ (CCI 597; CCII 871), *éygi* ‘iyi’ (CCI 474).

Tat. **yahşı:** 1. güzel, iyi, olumlu; 2. faydalı; 3. tecrübeli, usta; 4. namuslu; 5. merhametli; 6. kıymetli; 7. gereği gibi; 8. yeteri kadar; 9. olumlu yanıt olarak; “evet”, “olur” (KA-TTS 545).

Kzk. **jaqsı:** 1. iyi, güzel; 2. akıllı, terbiyeli; 3. ileri gelen; 4. evet, tamam, peki anlamlarında kullanılır (KAZTTTS 154).

Kırg. **caqsı:** 1. iyi (zarf olarak); 2. muteber (KS 164).

yakşıkılı ‘iyi, güzel’ (CCI 597), *éygi* ‘iyi’ (CCI 474).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yakşılar ‘iyiler’ (CCI 597).

Tat. ø
Kzk. ø
Kırg. ø

yakşır- ‘kendini düzeltmek, çekidüzen vermek’ (CCII 871).

Tat. **yaşır-**: iyileşmek, düzelmek (KA-TTS 546).
Kzk. ø
Kırg. **caşır-**: iyileşmek, daha iyi olmak (KS 164).

yakşırah, yaşırah ‘daha iyi, daha güzel’ (CCII 871, CCII 871).

Tat. **yaşılap**: 1. güzelce, gereğince, titizce; 2. iyice; 3. dikkatli biçimde; 4. rahat rahat (KA-TTS 545).
Kzk. **jaşıraq**: daha iyi (KAZTTTS 154).
Kırg. **caşı**: 1. iyi (zarf olarak); 2. muteber (KS 164).

yakut, yapkut (< Ar. yāḳūt) ‘yakut’ (CCI 597, CCI 600), *kabutyapkut* ‘mavi yakut, safir’ (CCI 488).

Tat. **yaḳut**: yakut taşı (KA-TTS 548).
Kzk. **jaḳut**: yakut, değerli taş (KAZTTTS 154).
Kırg. **caḳut**: yakut (taş) (KS 165).

yala ‘kötü davranış, hata, ağır suç’ (CCII 872).

Tat. **yala**: yalan suçlama, iftira, dedikodu (KA-TTS 548).
Kzk. **jala**: iftira, bühtan (KAZTTTS 155).
Kırg. **cala**: iftira. zem (yerme) (KS 165).

yala- ‘yalamak’ (CCII 872).

Tat. **yala-**: 1. yalamak, dil değirmek; 2. yiyip içmek; 3. güneş yakmak, eritip yok etmek (KA-TTS 548).
Kzk. **jala-**: 1. yalamak; 2. sıyırmak; 3. (ayaz) yüzü yakmak (KAZTTTS 155).
Kırg. **cala**: yalamak (KS 165).

yalañ ‘yalın, sade’ (CCII 872).

Tat. ø
Kzk. **jalañ**: 1. yalın, sadece; 2. çıplak (KAZTTTS 155).
Kırg. **calın**: yalın, alev (KS 168).

yalañaç ‘çıplak, üstsüz, elbisesiz’ (CCI 597; CCII 872).

Tat. **yalañaç**: 1. çıplak, giyimsiz; 2. üstüne kaim bir şey giymeden; 3. fakir, dilenci; 4. yapraksız; 5. bozkır hâlde; 6. örtüsüz; 7. donanımsız; 8. açıkça, doğrudan; 9. kuru, donup kalmış, delilsiz, ispatsız (KA-TTS 549).

Kzk. **jalañaş:** çıplak, anadan üryan (KAZTTTS 155).

Kırg. **cılañaç:** çıplak, çırılçıplak (KS 208).

yalañaçla- ‘ortaya çıkarmak’ (CCII 872).

Tat. **yalanğaçla-, yalanğaçlandır-:** 1. çıplak bırakmak, soymak, yapraksız yalın hâlde bırakmak; 2. güçsüz veya etkisiz bırakmak, zayıflatmak (KA-TTS 549, KA-TTS 549).

Kzk. **yalañaşta-:** soyunmak, üstünü çıkarmak (KAZTTTS 155).

Kırg. **cılanğaçta-:** giyimini çıkartmak, soymak (KS 208).

yalbar- ‘1. yalvarmak; 2. dua etmek’ (CCI 597; CCII 872), *yalbarmak, yalbarmah* ‘1. yalvarma, yakarış; 2. (kutsanmayı) isteme, rica etme’ (CCII 872; CCI 597), *tölemek* ‘1. ödeme; 2. (kutsanmayı) isteme, rica etme’ (CCI 580).

Tat. **yalvar-:** yalvarmak, yakarmak (KA-TTS 553).

Kzk. **jarbar-, jalbarın-:** yalvarmak, yakarmak (KAZTTTS 155, KAZTTTS 156).

Kırg. **calbar-:** yalvarmak, küçülerek (tezellül ederek) rica etmek (KS 166).

yalçı⁽¹⁾ ‘ilikçi, düğmeci’ (CCI 597), *yalçı* ‘gündelikçi, ırgat’ (CCII 872).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yalçı⁽²⁾ ‘gündelikçi, ırgat’ (CCII 872), *yalçı* ‘ilikçi, düğmeci’ (CCI 597).

Tat. **yalçı:** 1. ırgat, hizmetçi; 2. köle (KA-TTS 550).

Kzk. **jalşı:** hizmetçi, uşak (KAZTTTS 158).

Kırg. **calçı:** ücretle çalışan işçi, ırgat (KS 167).

yalgan ‘yalan’ (CCII 873).

Tat. **yalğan:** yalan, yanlış, hatalı (KA-TTS 550).

Kzk. **jalğan:** gerçek olmayan, yalan, uydurma (KAZTTTS 156).

Kırg. **calgan:** 1. yalan, gerçek ve doğru olmıyan (sıfat olarak) (KS 168).

yalganlap ‘sahte, yalan’ (CCI 597), *égri kılı* ‘a.m.’ (CCI 464), *yalgan* ‘yalan’ (CCII 873).

Tat. **yalğan:** yalan, yanlış, hatalı (KA-TTS 550).

Kzk. **jalğan:** gerçek olmayan, yalan, uydurma (KAZTTTS 156).

Kırg. **calgan:** 1. yalan, gerçek ve doğru olmıyan (sıfat olarak) (KS 168).

yalgız → yalguz.

yalguz, yalgız ‘yalnız, tek, sadece, tek başına’ (CCI 598; CCII 873, CCII 873).

- Tat. **yalğız:** 1. yalnız, tek; 2. bekâr (KA-TTS 550).
 Kzk. **jalğız:** 1. yalnız, yeğâne; 2. tek başına (KAZTTTS 156).
 Kırg. **calğız:** tek, biricik, yalnız, münferit (KS 168).

yalı ‘yele, at yelesi’ (CCII 873).

- Tat. **yal:** yele (KA-TTS 548).
 Kzk. **jal:** yele (KAZTTTS 155).
 Kırg. **cal:** yele (KS 165).

yalın ‘alev’ (CCI 598; CCII 873).

- Tat. **yalın:** 1. alev, yalaz, yalım; 2. şevk, ilham (KA-TTS 551).
 Kzk. **jalın:** 1. alev; güç, kuvvet (KAZTTTS 158).
 Kırg. **calın:** yalın, alev (KS 168).

yalın- ‘yalvarmak, rica etmek’ (CCII 873).

- Tat. **yalın-:** 1. rica etmek; 2. yalvarmak, yakarmak (KA-TTS 551).
 Kzk. **jalın-:** yalvarmak, yakarmak (KAZTTTS 158).
 Kırg. **calın-:** yalvarmak, yakarmak, ısrarla ricada bulunmak (KS 168).

yalmas (< Ar. almās) ‘elmas’ (CCI 598).

- Tat. **almas, almaz:** elmas (KA-TTS 31, KA-TTS 31).
 Kzk. **almaz, almas:** 1. mücevher olarak kullanılan, saydam, değerli taş; 2. cam kesmede kullanılan alet, elmas (KAZTTTS 42, KAZTTTS 42).
 Kırg. **almas, almaz:** elmas (KS 168, TKS 235).

yama- ‘yamamak’ (CCI 598).

- Tat. **yama-:** 1. yırtığı dikmek, yamamak; 2. tedavi etmek, yarayı iyileştirmek (KA-TTS 553).
 Kzk. **jama-, jamap-jaşka-:** 1. yamamak, yamalamak; 2. tamir etmek, onarmak (KAZTTTS 158, KAZTTTS 158).
 Kırg. **cama-:** yamamak, yama koymak (KS 171).

yaman ‘kötü, fena, pis; 2. suç, günah, kötülük’ (CCI 598; CCII 873).

- Tat. **yaman:** 1. kötü, faydasız, yaramaz; 2. yersiz; 3. hileli; 4. zor; 5. fazla (KA-TTS 553).
 Kzk. **jaman:** 1. kötü, fena; 2. sevimsiz, hoş olmayan; 3. çok, fazla, aşırı (KAZTTTS 158).
 Kırg. **caman:** 1. fena, kötü, berbat, bozuk; 2. avamdan olan, fakir; 3. pek, gayet; 4. çocuk, evlat (KS 171).

yaman kılı ‘kötü, fena’ (CCI 598).

- Tat. ø
 Kzk. ø

Kırg. ø

yaman köñül bile ‘adaletsiz, kötü niyetli’ (CCI 598).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yamanlar ‘kötüler, fenalar’ (CCI 598).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yamanlı ‘günahkâr, kötülük yapan’ (CCII 874).

Tat. **yamanatlı**: adı çıkmış, kötü namı (KA-TTS 553).

Kzk. ø

Kırg. **camanattu, caman**: 1. fena, kötü, berbat, bozuk; 2. avamdan olan, fakir; 3. pek, gayet; 4. çocuk, evlat (KS 172, KS 171).

yamanlık, yamanlıh ‘kötülük, fenalık’ (CCI 598; CCII 874).

Tat. **yamanlık**: kötülük, kötü davranma (KA-TTS 553).

Kzk. **jamandıq**: 1. kötülük, fenalık; 2. kötü haber (KAZTTTS 158).

Kırg. **camandıq**: fenalık (KS 172).

yamanrak ‘daha kötü, fena, beter’ (CCI 599).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yaman salkun ‘kötü hava’ (CCII 874).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yamansız ‘günahsız, suçsuz, kötülük yapmayan’ (CCII 874).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yamgur ‘yağmur’ (CCI 599), *yamgurleyin* ‘yağmur gibi’ (CCII 874).

Tat. **yañgır**: 1. yağmur; 2. güçlü akış (KA-TTS 555).

Kzk. **jañbır**: yağmur (KAZTTTS 161).

Kırg. **camgır**: yağmur (KS 172).

yamgurleyin ‘yağmur gibi’ (CCII 874), *yamgur* ‘yağmur’ (CCI 599).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yamgurlu ‘yağmurlu’ (CCI 599).

Tat. **yañğırılı:** yağmurlu, yağışlı (KA-TTS 556).

Kzk. **jañbırılı:** yağmurlu, yağışlı (KAZTTTS 161).

Kırg. **camğırluu:** yağmurlu (TKS 931).

yamov ‘yama, yamalık’ (CCII 874).

Tat. **yamav:** yama (KA-TTS 553).

Kzk. **jamav:** yama (KAZTTTS 158).

Kırg. **camaaçı:** yama (KS 171).

yañ ‘salgın, salgın hastalık’ (CCII 874), *kéziv* ‘a.m.’ (CCII 738).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yan- ‘yanmak, tutuşmak’ (CCII 874).

Tat. **yan-:** 1. yanmak, tutuşmak; 2. ateşi çıkmak, ateşi yükselmek; 3. sevmek (KA-TTS 554).

Kzk. **jan-:** 1. yanmak, tutuşmak; 2. parlamak, ışıldamak; 3. kaygılanmak, endişelenmek (KAZTTTS 159).

Kırg. **can-:** yanmak, tutuşmak (KS 174).

yana, yéne ‘yine, tekrar, ikinci kez’ (CCI 599; CCII 874, CCII 886), *ékinçi* ‘a.m.’ (CCI 464).

Tat. **yene:** yine, tekrar, yeniden (KA-TTS 567).

Kzk. **jäne:** gene (TTKATS 309).

Kırg. **cana:** yine, daha, mükerreren (KS 174).

yañak, yaak, yaah ‘çene’ (CCI 599; CCII 874, CCI 59), CCI 595).

Tat. **yañaq çıgıntısı:** çene (TTS 88); **yañaq:** 1. yanak; 2. kapı pervazının yan tarafı (KA-TTS 555).

Kzk. **jaq:** yanak, çene kemiği (KAZTTTS 153).

Kırg. **caak:** 1. çene; 2. bazı nesnelere yan yüzü yahut yan kısmı; 3. oyunun gemden geçigeye doğru uzanan yan kayışları (KS 158).

yañç- ‘ezmek’ (CCII 874).

- Tat. **yençë-**: 1. ezmek, bastırmak; 2. çukurlaştırmak (KA-TTS 567).
 Kzk. **janşı-**: 1. ezmek, mıncıklamak; 2. kuru bir şeye sıvı bir madde katarak karıştırmak; 3. güç göstererek tesir altına almak, ezmek (KAZTTTS 161).
 Kırg. **canç-**: dövmek, parçalamak, ezmek (KS 174).

yançık ‘kese, torba, çanta’ (CCI 599; CCII 875).

- Tat. **yançık**: para, tütün veya kibrit taşımak için kese (KA-TTS 554).
 Kzk. **zatķapşık**: torba, heybe, çanta (KAZTTTS 199).
 Kırg. ø

yandır⁽¹⁾ ‘geri vermek, geri döndürmek’ (CCII 875), *yandır-* ‘ışık yakmak’ (CCI 599).

- Tat. ø
 Kzk. ø
 Kırg. **candır**⁽¹⁾: geri vermek, iade etmek (KS 175).

yandır⁽²⁾ ‘ışık yakmak’ (CCI 599), *yandır-* ‘geri vermek, geri döndürmek’ (CCII 875).

- Tat. **yandır-**: 1. yakmak, ateşe vermek, kundaklamak; 2. kızdırmak; 3. güneş yakmak; 4. pişirmek; 5. sevdalandırmak; 6. yüreğini yakmak (KA-TTS 554).
 Kzk. **landır-**: yakmak, yandırmak (KAZTTTS 160).
 Kırg. **candır**⁽²⁾: tutuşturmak (yakmak), kundaklamak (KS 175).

yañı ‘yeni’ (CCI 599; CCII 875).

- Tat. **yana**: 1. yeni; 2. kullanılmamış; 3. iyi tanınmayan, henüz çıkmış; 4. taze, bu yılın ürünü; 5. henüz (KA-TTS 555).
 Kzk. **jaña**: 1. yeni, çağdaş; 2. yakında, bir süre önce (KAZTTTS 161).
 Kırg. **cañı**: 1. yeni; 2. ahiren, az bir müddet önce (KS 176).

yanı ‘tehdit etmek’ (CCI 599).

- Tat. **yana**: 1. tehdit etmek, korkutmak, gözdağı vermek; 2. içinde tehlike olmak (KA-TTS 554).
 Kzk. **janı-**: 1. bileylemek, keskinleştirmek; 2. bir kimseti başka birine karşı kışkırtmak, tahrik etmek; 3. cesaretlendirmek, kollamak, kayırmak (KAZTTTS 161).
 Kırg. **canı-**: 1. ilişmek, dokunmak, yandan yanaşmak, yanından geçmek; 2. kah bir yanını, kah öteki yanını sürterek (bıçak, ustura ve s.) bilemek (KS 176).

yañıl ‘yanılmak, hata etmek’ (CCI 599; CCII 875), *yañılmak* ‘yanılma, yanılığ’ (CCI 600).

Tat. **yañlış-, yalğış-:** 1. yanlış yapmak, hata etmek, yanılmak; 2. yanlış fikirde olmak (KA-TTS 550, KA-TTS 550).

Kzk. **jañıl-:** 1. yanılmak, şaşırmaq; 2. hata yapmak (KAZTTTS 162).

Kırg. **cañıl-:** yanılmak (KS 176).

yañla ‘yeniden, tekrar’ (CCII 875).

Tat. **yañadan:** yeniden, tekar, bir kez daha (KA-TTS 555).

Kzk. **jañadan:** yeniden, tekrar (KAZTTTS 161).

Kırg. **cañıdan:** yeniden, tekrardan (TKS 957).

yañlan- ‘yankılanmak, tınlamak’ (CCII 875).

Tat. **yañgıra-:** 1. yankılanmak, çınlamak; 2. açıkça işitilmek; 3. hatırda olmak, daima sesi kulakta olmak; 4. dağılmak, yayılmak (KA-TTS 556).

Kzk. **jañğır-:** 1. yankılanmak; 2. değişmek, canlanmak (KAZTTTS 161).

Kırg. **cañğır-:** çınlamak, yankılamak (yankı hakkında) (KS 176).

yap- ‘örtmek, kapamak, etmek, yapmak’ (CCI 600; CCII 875).

Tat. **yap-:** 1. kapatmak, üstünü kaplamak, örtmek; 2. kapayarak muhafaza altına almak; 3. ele almak; 4. bir şeyin hareketini, gidişini durdurmak (KA-TTS 556).

Kzk. **jaп-:** 1. örtmek, kapatmak; 2. bitirmek, tamamlamak; 3. bir işletmenin faaliyetlerini durdurmak (KAZTTTS 162).

Kırg. **cap-:** örtmek, kapatmak, kapatmak (KS 177).

yapkıç ‘kapak, örtü’ (CCI 600).

Tat. **yapkıç:** 1. kılıf, mahfaza; 2. buhar, gaz veya sıvı geçirilen kanalm kapağı (KA-TTS 556).

Kzk. **jaпkış:** 1. kapak; 2. örtü (KAZTTTS 162).

Kırg. **capkıç:** kapak (KS 178).

yapkut → yakut.

yapsarla- ‘(ağaçları) birbirine çatmak’ (CCII 875).

Tat. ø

Kzk. **jaпsarla-:** yakınlaştırmak, yan yana getirmek (KAZTTTS 162).

Kırg. ø

yar- ‘karar vermek, hüküm vermek’ (CCII 875).

Tat. **yar-:** 1. yarmak, kesmek; 2. otopsi yapmak; 3. kabuklu çerezlerin kabuğunu açıp özünü yemek; 4. yol açmak, 5. toprağı sürmek; 6. vurmak, dövmek, yaralamak; 7. yaprak ve çiçek açmak; 8. ses yankılanmak, çınlamak (KA-TTS 557).

Kzk. **jar-:** 1. yarmak; 2. bölmek, ayırmak (KAZTTTS 163).

Kırg. **car-:** yarmak, parça parça etmek (KS 178).

yara ‘yara’ (CCI 600; CCII 875).

Tat. **yara:** 1. yara; 2. ruhi azap (KA-TTS 557).

Kzk. **jara:** 1. yara, bere; 2. dert, tasa, kaygı, üzüntü (KAZTTTS 163).

Kırg. **cara:** yara, cerha, karha (KS 178).

yaramas ‘sevimsiz, iğrenç, kötü, yaramaz’ (CCII 876).

Tat. **yaraqsız:** yaramaz, işe yaramaz (KA-TTS 558).

Kzk. **jaramsız:** 1. işe yaramayan, lüzumsuz, gereksiz; 2. sevimsiz, hoşagitmeyen (KAZTTTS 163).

Kırg. **caramsız:** yaramaz, işe yaramıyan (KS 179).

yaramsak ‘sadık, candan bağlı, güvenilir’ (CCII 876), *ınamlı* ‘a.m.’ (CCII 716).

Tat. ø

Kzk. **jaramsaq:** pohpohlayıcı, dalkavuk, yağcı, yalaka (KAZTTTS 163).

Kırg. ø

yaraş- ‘1. uyuşmak, uyumlu olmak, iyi geçinmek; 2. uymak, uygun düşmek; 3. memnun olmak, hoşnut olmak’ (CCI 600), *yaraşmak* ‘uyuşma, anlaşma’ (CCI 601).

Tat. **yaraş-:** 1. uymak, yakışmak, yaraşmak; 2. denk gelmek, uygun olmak, ahenkli olmak (KA-TTS 558).

Kzk. **jaras-:** 1. yakışmak, uymak; 2. anlaşmak, ortak dil bulmak; 3. barışmak (KAZTTTS 163).

Kırg. **caraş-:** 1. barışmak; 2. yakışmak, münasip ve yaraşık olmak (KS 179).

yaraştır- ‘düzenlemek, tertip etmek’ (CCI 601), *yaraştırmak* ‘düzen, tertip’ (CCI 601).

Tat. **yaraştır-:** 1. yakıştırmak, uydurmak, yaraştırmak; 2. barıştırmak, yakınlaştırmak (KA-TTS 558).

Kzk. **jarastır-:** barıştırmak, yakıştırmak, arasını bulmak (KAZTTTS 163).

Kırg. **carastır-:** barıştırmak (KS 180).

yarat- ‘yaratmak’ (CCII 876), *yaratmak* ‘yaratma, yaratık’ (CCI 601).

Tat. **yarat-:** yaratmak, var etmek (KA-TTS 559).

Kzk. **jarat-:** yaratmak, meydana getirmek, ortaya çıkarmak (KAZTTTS 163).

Kırg. **carat-:** 1. tasvibetmek, beğenmek; 2. işe yarayanı seçmek, iyisini ayırtlamak; 3. antrenöman yapmak; 4. yaratmak, halletmek (KS 180).

yaratkan ‘yaratan, Tanrı’ (CCI 601).

- Tat. **yaratқан:** 1. seven, yakın tutan; 2. sevgili, en çok sevilen (KA-TTS 559). **yaratуған:** yaratıcı, bir şeyle ilgilenen ve ortaya bir şeyler koyan, var eden (KA-TTS 559).
- Kzk. **jaratuvşı:** 1. Allah, yaradan; 2. dünyaya getiren, doğuran (anne, ana) (KAZTTTS 163).
- Kırg. **caratkan:** yaradan, hâlik (KS 180).

yarattaçı ‘yaratıcı, yaratan’ (CCII 876).

- Tat. **yaratуған:** yaratıcı, bir şeyle ilgilenen ve ortaya bir şeyler koyan, var eden (KA-TTS 559).
- Kzk. **jaratuvşı:** 1. Allah, yaradan; 2. dünyaya getiren, doğuran (anne, ana) (KAZTTTS 163).
- Kırg. **caratuuçu:** yaratıcı (TKS 944).

yargıcı → yarguçı.

yargu ‘1. hüküm, yargı, karar; 2. mahkeme’ (CCI 601; CCII 876).

- Tat. **yarlıқ:** 1. ferman; 2. etiket, yafta (KA-TTS 561).
- Kzk. **jarǵı:** tüzük (KAZTTTS 164).
- Kırg. ø

yarguçı, yargıcı ‘hüküm veren kimse, hâkim, yargıç’ (CCI 601; CCII 876, CCII 876).

- Tat. ø
- Kzk. ø
- Kırg. ø

yargula- ‘hüküm vermek, yargılamak’ (CCI 601; CCII 877), *yargu yarmak* ‘karar, hüküm; hüküm verme’ (CCI 601), *törelе-* ‘a.m.’ (CCI 581).

- Tat. **yarǵala-:** 1. parçalamak, her yerinden yarmak; 2. deriyi parçalamak, yaralar açmak (KA-TTS 560).
- Kzk. **jarǵılas-:** yargıya başvurmak (KAZTTTS 164).
- Kırg. ø

yarı (< Far. *yārī*) ‘yardım’ (CCI 601).

- Tat. **yardem:** yardım (KA-TTS 559).
- Kzk. **järdem:** 1. yardım; 2. emeklilere verilen aylık (KAZTTTS 170).
- Kırg. **cardam:** yardım, müzaharet (KS 180).

yarıһ → yaruһ.

Yarıһ ‘Hz. İsa’ (CCII 877).

- Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yarıhlık → yarıklıh.

yarık → yaruğ.

yarıklıh, yarıhlık ‘aydınlık, parlaklık, nur, ışık’ (CCII 877, CCII 877).

Tat. **yağtılıq**: 1. aydınlık, ışık; 2. nur; 3. güzel ve mutlu hayat (KA-TTS 548).

Kzk. **jarıktıq**: aydınlık (TTKATS 66).

Kırg. **carıktık**: aydınlık (TKS 82).

yarıl- ‘çatlamak, yarılmak’ (CCI 602; CCII 877), *yarılmak* ‘çatlak, yarık’ (CCI 602).

Tat. **yarıl-**: 1. yarılmak, soğuktan veya kuruluktan üstü, kabuğu açılmak; 2. patlayıp parçalanmak, ikiye ayrılmak; 3. çiçek açılmak; 4. öfkeyle konuşmak (KA-TTS 560).

Kzk. **jarıl-**: 1. yarılmak, parça parça olmak; 2. çatlamak; 3. dilim dilim olmak, dağılmak; 4. sinirlenmek, kızmak; 5. sevinmek, şad olmak, 6. (bomba, el bombası vb.) patlamak (KAZTTTS 165).

Kırg. **carıl-**: yarılmak, çatlamak, patlamak, infilak etmek (KS 181).

yarılga- → yarlığa-.

yarılğan ‘yarılmış, yarık’ (CCI 602).

Tat. **yarıq**: 1. az açık, aralık; 2. yarık, yarılmış (KA-TTS 560); **yarıqlı**: yarıklı, yarılmış (KA-TTS 560).

Kzk. **jarıq**: çatlak, yarık, çatlamış (KAZTTTS 164); **jarmalı**: ikiye ayrılan, yarılmış (KAZTTTS 164).

Kırg. ø

yarılğat- ‘affettirmek, bağışlatmak’ (CCII 878).

Tat. **yarılğat-**: bağışlatmak, affettirmek (KA-TTS 561).

Kzk. **jarılğa-**: 1. iyilik etmek, nimete gark etmek; 2. (birisine) dua etmek (KAZTTTS 165).

Kırg. ø

yarım ‘yarım’ (CCI 602).

Tat. **yarım**: 1. buçuk; 2. yarım, yarı; 3. kısmen, yarı yarıya (KA-TTS 560).

Kzk. **jarım**: 1. yarım; 2. sakat, özürlü; 3. yarım akıllı, deli, aptal (KAZTTTS 165).

Kırg. **carım**: yarım (KS 181).

yarıt- ‘aydınlatmak, parlatmak, nurlandırmak’ (CCII 878).

Tat. **yaktırt-:** 1. ışıklandırmak, aydınlatmak; 2. içini ısıtmak, canlandırmak; 3. açıklamak, anlatmak (KA-TTS 560).

Kzk. **jaltıra-:** parlamak, ışıldamak (KAZTTTS 158).

Kırg. **carıt-, carı-:** haliden memnun olmak, gereği gibi tatmin edilmek (daha fazla menfi şekilde kullanılmaktadır) (KS 181, KS 181).

yarkın ‘aydınlık, parlaklık, nur’ (CCII 878).

Tat. **yaqtılıq:** 1. aydınlık, ışık; 2. nur; 3. güzel ve mutlu hayat (KA-TTS 548).

Kzk. **jarkın:** 1. güler yüzlü, iyi huylu; 2. açık, belli; 3. ışıklı, aydınlık (KAZTTTS 164).

Kırg. **carkın:** aydın, gözalıcı, ışık (KS 182).

yarlı ‘yoksul, fakir, zavallı’ (CCI 602; CCII 878), *yoksul* ‘a.m.’ (CCI 610).

Tat. **yarlı:** 1. yoksul, fakir; 2. beceriksiz, hünerli olmayan, kabiliyetsiz (KA-TTS 561).

Kzk. **jarlı:** yoksul, fakir (KAZTTTS 164).

Kırg. **cardı:** fakir, züğürt (KS 180).

yarlıga-, yarılga- ‘acımak, merhamet etmek, affetmek, bağışlamak’ (CCII 878, CCII 877), *yarlıgamak, yarılgamak* ‘acıma, merhamet, af, bağış’ (CCI 602, CCII 878).

Tat. **yarlıqa-:** bağışlamak, affetmek, günahlarını affetmek, merhamet etmek (KA-TTS 561).

Kzk. **jarılqa-:** 1. iyilik etmek, nimete gark etmek; 2. (birisine) dua etmek (KAZTTTS 165).

Kırg. \emptyset

yarlıgançlı, yarlıgançlı ‘merhametli, bağışlayıcı’ (CCII 878).

Tat. \emptyset

Kzk. **jarılqağış:** birisine iyilik yapan, iyiliksever (KAZTTTS 165).

Kırg. \emptyset

yarlılık ‘yoksulluk, fakirlik’ (CCI 602).

Tat. **yarlılık:** yoksulluk, fakirlik (KA-TTS 561).

Kzk. **jarlılık:** yoksulluk (TTKATS 781).

Kırg. **cardılık:** fakirlik (KS 180).

yarma ‘boylamasına ikiye ayrılmış ağaç kütük, yarma’ (CCII 879).

Tat. **yarma:** yarma, bulgur (KA-TTS 561).

Kzk. **jarma:** ayrılmış, yarılmış (KAZTTTS 164).

Kırg. **carma**: 1. yarararak koparılmış (uzun)çıra; 2. üvütülmüş arpadan yahut buğdaydan yapılan çorba (KS 182).

yarov ‘gerekli olan, işe yarar şey’ (CCII 879).

Tat. **yararlılık**: uygun, yarar (KA-TTS 558).

Kzk. **jararlılık**: işe yararlık (KAZTTTS 163).

Kırg. **caram**: yarama, işe yarama (KS 179).

yarovlı ‘1. uyumlu, uygun, işe yarar; 2. yararlı; 3. erdemli, faziletli, dürüst’ (CCII 879).

Tat. **yararlılık**: uygun, yarar (KA-TTS 558).

Kzk. **jararlılık**: işe yararlık (KAZTTTS 163).

Kırg. **caramduu**: 1. yarayan, işe yarayan; 2. sevimli (KS 179).

yarsıt- ‘kızdırmak, tahrik etmek, hırçınlaştırmak’ (CCII 879).

Tat. **yarsıt-**: 1. kızdırmak, üzme; 2. heyecanlandırmak, telaşlandırmak; 3. rahatsız etmek (KA-TTS 561).

Kzk. ø

Kırg. ø

yarsov ‘iğrenç, doğal olmayan’ (CCII 879).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yartım ‘yardım’ (CCII 879).

Tat. **yardem**: yardım (KA-TTS 560).

Kzk. **järdem**: 1. yardım; 2. emeklilere verilen aylık (KAZTTTS 170).

Kırg. **cardam**: yardım, müzaharet (KS 180).

yaruh, yarık, yarih ‘1. ışık, aydınlık, parlaklık, nur; 2. açık, berrak, bulanık olmayan, parlak; 3. açık (hava) (CCI 603, CCII 877, CCI 602, CCII 877).

Tat. **yaqtılık**: 1. aydınlık, ışık; 2. nur; 3. güzel ve mutlu hayat (KA-TTS 548).

Kzk. **jarık**: ışık, nur, aydınlık (KAZTTTS 164).

Kırg. **carık**: ışık, aydın (KS 181).

yasman ‘yassı şişe’ (CCI 603).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yastuk ‘yastık’ (CCI 603).

Tat. **yastık**: yastık (KA-TTS 563).

Kzk. **jastık:** yastık (KAZTTTS 167).
Kırg. **castık, cazdık:** yastık (KS 185, KS 194).

yaş⁽¹⁾‘genç, yaş, taze’ (CCI 603; CCII 879).

Tat. **yeş⁽¹⁾:** 1. ergen olmayan, çocuk yaştaki; 2. tecrübesiz, toy; 3. genç, taze, yeni; 4. yeni evlenmiş delikanlı veya kız (KA-TTS 568).

Kzk. **jas:** 1. genç, toy, 2. körpe, daha büyümemiş; 3. taze (KAZTTTS 165).

Kırg. **caş:** 1. genç; 2. ham (olmamış); 3. yaş (ömrün yıl ile ölçülen miktarı); 4. ömür, hayat (KS 185).

yaş⁽²⁾‘hayat, bir yıllık ömür, yaş’ (CCI 603; CCII 879), *tirilmek* ‘1. diriliş; dirilik, hayat’ (CCI 576).

Tat. **yeş⁽²⁾:** 1. ömrün bir yılı, yaş; 2. ömrün belli bir devri (KA-TTS 568).

Kzk. **jas⁽²⁾:** yaş (KAZTTTS 165).

Kırg. **caş:** 1. genç; 2. ham (olmamış); 3. yaş (ömrün yıl ile ölçülen miktarı); 4. ömür, hayat (KS 185).

yaş⁽³⁾‘gözyaşı’ (CCII 879).

Tat. **yeş⁽³⁾:** gözyaşı (KA-TTS 568).

Kzk. **jas⁽³⁾:** yaş, göz yaşı (KAZTTTS 165).

Kırg. **caş⁽³⁾:** göz yaşı (TKS 947).

yaşat- ‘yaşatmak’ (CCII 879).

Tat. **yeşe-:** 1. yaşamak, ömür sürmek; 2. ilgilenmek, önem vermek; 3. hayat sürmek, gününü geçirmek; 4. geçinmek; 5. bir yerde yerleşik olmak, ikamet etmek; 6. aile kurmak, evlenip hane açmak; 7. hayatım devam ettirmek, kalıcı olmak; 8. sürekli olmak, unutulmamak (KA-TTS 568).

Kzk. **jasa-:** yaşamak, ömür sürmek (KAZTTTS 165).

Kırg. **caşat-:** yaşatmak, yaşamal imkânı vermek (KS 185).

yaşık‘zayıf, cılız, çelimsiz’ (CCII 880), *arıh⁽¹⁾* ‘a.m.’ (CCII 636), *çandırğına* ‘a.m.’ (CCII 681), *çérli* ‘a.m.’ (CCII 682), *kötürem* ‘a.m.’ (CCII 762).

Tat. **yabık:** 1. zayıf, şişman olmayan, cılız, çelimsiz, sıska; 2. ekinler için kurak hava, kurak yıl (KA-TTS 568).

Kzk. **jasık:** çekingen, utangaç (KAZTTTS 167).

Kırg. **caşık:** 1. yavan (et hakkında), arık, zayıflamış; 2. teni morlaşmış kanı bir kaşık kalmış, zayıf, sağlam değil, gevşek (diyelim-demir bıçak hakkında); 3. daima ağlar gibi duran; 4. hazırcevap olmıyan kimsenin hali (KS 186).

yaşıl ‘yeşil’ (CCI 603).

Tat. **yeşël:** yeşil (KA-TTS 568).

- Kzk. **jasıl:** 1. yeşil, 2. taze (KAZTTTS 167).
Kırg. **çaşıl:** 1. yeşil, yeşillik (ot), sebze; 2. taze, açık (KS 186).

yaşılık ‘yeşillik’ (CCI 603).

- Tat. **yeşälläk:** yeşillik (TTS 349).
Kzk. **jasıldık:** yeşillik (KAZTTTS 167).
Kırg. **çaşıldık:** yeşillik (TKS 961).

yaşın- ‘gizlenmek, saklanmak’ (CCII 880), *yaşır-* ‘gizlemek, saklamak’ (CCII 880).

- Tat. **yeşären-:** 1. kaçıp gizlenmek, saklanmak; 2. birinin himayesine girmek, arkalanmak (KA-TTS 569).
Kzk. **jasırın-:** saklanmak, gizlenmek, pusmak (KAZTTTS 167).
Kırg. **çaşın-:** gizlenmek, saklanmak (KS 186).

yaşır- ‘gizlemek, saklamak’ (CCI 603; CCII 880), *yaşırmak* ‘gizleme, saklama’ (CCI 604).

- Tat. **yeşer-:** 1. bir şeyi saklamak, gizlemek; 2. sır hâlinde tutmak; 3: sezdirmemek, belli etmemek (KA-TTS 569).
Kzk. **jasır-:** 1. saklamak, gizlemek, 2. gizli tutmak, sır vermemek (KAZTTTS 167).
Kırg. **çaşır-:** gizlemek, saklamak (KS 186).

yaşırı ‘gizli, saklı’ (CCI 603).

- Tat. **yeşären:** 1. gizli, saklı; 2, gizlenmiş, örtülü; 3. yasal olmayan; 4. için için, gizlice (KA-TTS 569).
Kzk. **jasırın:** 1. gizli, saklı; 2. تنها, kuytu (KAZTTTS 167).
Kırg. **çaşıruun:** gizli, saklı (TKS 296).

yaşlı ‘gözyaşı dolu, yaşarmış, yaşlı’ (CCII 880).

- Tat. **yeşlë:** yaşlı, gözyaşı dolu (KA-TTS 569).
Kzk. ø
Kırg. **közü çaştuu:** gözü yaşlı (TKS 948).

yaşunmuş ‘saklı, gizli, gizlenmiş’ (CCII 880), *kizlenmiş* ‘a.m.’ (CCII 749).

- Tat. **yeşären:** 1. gizli, saklı; 2, gizlenmiş, örtülü; 3. yasal olmayan; 4. için için, gizlice (KA-TTS 569).
Kzk. **jasırın:** 1. gizli, saklı; 2. تنها, kuytu (KAZTTTS 167).
Kırg. **çaşıruun:** gizli, saklı (TKS 296).

yat ‘yabancı’ (CCI 604; CCII 880), *garip* ‘yabancı, garip’ (CCI 476).

- Tat. **yat:** yabancı, el, tanıdık olmayan (KA-TTS 563).
Kzk. **jat:** 1. yabancı, yad, ecnebi; 2. düşman, hasım; 3. yakışsız, abes

(KAZTTTS 167).

Kırg. **cat:** yad, yabancı (KS 187).

yat- ‘1. yatmak; 2. yardımcı fiil’ (-ıp yat- şimdiki zaman) (CCI 604).

Tat. **yat-:** 1. yatmak, dinlenmek veya uyumak üzere uzanmak; 2. bir yerde saklanmak, birinin nezaretinde bulunmak; 3. yaşamak (KA-TTS 563).

Kzk. **jat-:** 1. yatma k, uzanmak; 2. bulunmak, durmak; 3. ait olmak, ilgisi bulunmak; 4. birleşik fiillerde ve analitik fonnalarda yardımcı fiil görevinde kullanılır (KAZTTTS 167).

Kırg. **cat-:** 1. yatmak, uzanmak, bulunmak, ikamet etmek; 2. ait olmak, taallük etmek: ilgilenmek; 3. *catkan* (çokça menfi ve beğenme manasında olarak) en yüksek derecede, son derece; 4. (“gani” ile biten kelimelerden sonra) niyetini bildirmek, hemen yapmaya hazır bulunmak; 5. yardımcı fiil rolünde “cat” işin uzun sürdüğünü ve o âna, o dakikaya uygun olduğunu ifade eder (KS 187).

yav→ yag.

yav-→ yag-.

yavdır- ‘yağdırmak’ (CCII 881).

Tat. **yavdır-:** 1. yağdırmak; 2. saçmak, dökmek; 3. bol bol vermek, çok çok getirmek (KA-TTS 564).

Kzk. **javdır-:** yağdırmak (TTKATS 752).

Kırg. **caadır-:** yağdırmak (TKS 930).

yavleyin ‘yağ gibi’ (CCII 881).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yavlı ‘yağlı’ (CCII 881).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yavlov→ yaglav.

yavoḥ ‘yakın’ (CCI 603).

Tat. **yakın:** 1. yakın, yakındaki, yandaki; 2. yalan zamandaki; 3. dost, yakın; 4. değerli; 5. benzer; 6. yaklaşık (KA-TTS 546).

Kzk. **jaqın:** 1. yakın; 2. akraba, hısım (KAZTTTS 154).

Kırg. **cakın:** 1. yakın (zarf olarak), yakın; 2. hısım, akraba, dost, ahbab (KS 163).

yavrut- ‘zayıflamak, gücü azalmak, yorulmak’ (CCII 881).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yay ‘yaz, yaz mevsimi’ (CCI 604; CCII 881).

Tat. **cey:** yaz mevsiminin haziran, temmuz ve ağustos aylarına denk gelen en sıcak dönemi (KA-TTS 75).

Kzk. **jaz:** yaz (KAZTTTS 150).

Kırg. **cay:** yaz (KS 189).

yay- ‘açmak, yaymak’ (CCI 604; CCII 881).

Tat. **cey-:** 1. yaymak, açmak, sermek; 2. örtü yazmak, döşemek; 3. genişletmek; 4. birisine bir söz duyurmak, bir haber vermek (KA-TTS 76).

Kzk. **jay-:** 1. yaymak, asmak, sermek; 2. gütmek, otlatmak (KAZTTTS 151).

Kırg. **cay-:** 1. sermek, yaymak, asmak (diyelim, kurutmak için çamaşırı); dağıtmak (diyelim saçları); açmak (diyelim kitabı) (KS 189).

yaycı ‘yay yapan kimse, yaycı’ (CCI 604).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **caaçı:** yaycı (yayla müsella olan muharip); 2. (latince adı *Mantis religiosa* olan bir böcektir, M.) (KS 189).

yayıl- ‘yayılmak, dağılmak’ (CCII 882).

Tat. **ceyël-:** 1. yayılmak, serilmek; 2. döşenmek (KA-TTS 76).

Kzk. **jayıl-:** 1. serilmek, yayılmak; 2. yayılmak, otlanmak; 3. tanınmak, bilinmek (KAZTTTS 153).

Kırg. **cayıl-:** serilmek, yayılmak, her yana açılmak, genişlemek (KS 190).

yayın ‘yazın, yaz mevsiminde’ (CCII 882).

Tat. **ceyën:** yazın, yaz vakti (KA-TTS 76).

Kzk. **jazda:** yazın, yaz mevsiminde (KAZTTTS 151).

Kırg. **cayında:** yazın (TKS 953).

yayla- ‘yaz mevsimini geçirmek’ (CCII 882).

Tat. **ceyle-:** yazı geçirmek, yaylamak (KA-TTS 76).

Kzk. **jayla:** 1. yerleşmek, mekân tutmak; 2. otlatmak, yaymak; 3. sarmak, kaplamak (KAZTTTS 152).

Kırg. **cayloo:** yazlık otlak, yaylak (bunun yaylada olması mutattır) (KS 192).

yaz⁽¹⁾‘ilkbahar’ (CCI 604; CCII 881).

Tat. **yaz:** bahar, ilkbahar (KA-TTS 564).

Kzk. **jaz:** yaz (KAZTTTS 150).

Kırg. **caz:** ilkbahar, ilkyaz (KS 193).

yaz⁽²⁾‘yazı, kırsal, ova’ (CCII 882).

Tat. ø

Kzk. **jazık:** ova, yazı (KAZTTTS 151).

Kırg. **cay:** 1. yer, mahal; 2. mesken, ev yapma; 3. iş evi, teşebbüs yeri; 4. (bu mana ile daha fazla:*maani- cay*): vaziyet, hâlet; 5. esas, sebep (KS 189).

yaz⁽¹⁾‘dolaşık bir şeyi çözüp ayırmak, çözmek’ (CCII 882).

Tat. **yaz**⁽¹⁾: 1. buruşuğunu, kırışığını düzeltmek, yazmak, diizlemek; 2. yaymak, açmak (KA-TTS 564).

Kzk. ø

Kırg. **caz**⁽¹⁾: 1. yazmak; 2. tasarlamak, tahmin etmek; 3. yaymak, açmak, genişletmek (KS 193).

yaz⁽²⁾‘ıskalamak, hedefe isabet ettirememek’ (CCII 882).

Tat. **yaz**⁽²⁾: kaybetmek, yoksun kalmak (KA-TTS 564).

Kzk. ø

Kırg. **caz**⁽²⁾: yanılmak, hedefe değdirememek, yolu şaşırmaq (KS 193).

yaz⁽³⁾‘yazmak’ (CCI 604), *çiz-* ‘a.m.’ (CCI 458).

Tat. **yaz**⁽³⁾: 1. yazmak, yazma bilmek; 2. kaleme almak; 3. yayımlamak; 4. yazılı eser vermek; 5. müzik eseri yazmak; 6. ses kaydetmek; 7. müziği plak veya teyp benzeri cihazla kaydetmek; 8. *hoday* ve *Alla* sözleriyle birlikte takdir etmek, yazgısı olmak (KA-TTS 564).

Kzk. **jaz**⁽³⁾: 1. yazmak; 2. alnında yazılmış olmak (KAZTTTS 150).

Kırg. **caz**⁽¹⁾: 1. yazmak; 2. tasarlamak, tahmin etmek; 3. yaymak, açmak, genişletmek (KS 193).

yazıq → yazuk.

yazık → yazuk.

yazıksız → yazuksuz.

yazıksızlık ‘günahsızlık, suçsuzluk’ (CCII 883).

Tat. ø

Kzk. **jasıksızdıq:** suçsuzluk, kabahatsızlık (KAZTTTS 150).

Kırg. ø

yazıl- ‘dolaşık bir şey çözülmek, açılmak’ (CCII 883).

Tat. **yazıl-:** doğrulmak, düzelmek, buruşuğu düzeltilmek (KA-TTS 565).

Kzk. **jazıl-:** 1. iyileşmek, sağlığına kavuşmak; 2. abone olmak; 3. kaydolmak (KAZTTTS 151).

Kırg. **cazıl-:** 1. yazılmak; 2. abone olmak; 3. yayılmak; 4. ayrılmak, çözülmek (KS 195).

yazok → yazuk.

yazuḥ → yazuk.

yazuhsuz → yazuksuz.

yazuk, yazık, yazuh, yazıh, yazok ‘günah, suç’ (CCII 884; CCI 605, CCII 882, CCII 883; CCI 605, CCII 882, CCI 604).

Tat. **yazık:** günah (KA-TTS 565).

Kzk. **jazık:** suç, kabahat, günah (KAZTTTS 151).

Kırg. **cazık:** günah, suç, kabahat (KS 195).

yazuklamış ‘günahkâr’ (CCI 605).

Tat. **yazıklı:** 1. günahlı, günahkâr; 2. suçlu (KA-TTS 565).

Kzk. ø

Kırg. ø

yazuklı → yazuklu.

yazuklu, yazuklı ‘günahkâr, suçlu’ (CCI 605; CCII 884, C 884).

Tat. **yazıklı:** 1. günahlı, günahkâr; 2. suçlu (KA-TTS 565).

Kzk. **jazıqtı:** suçlu, kabahatli (KAZTTTS 151).

Kırg. **cazıktuu:** kabahatli, kabahat yapan, kusur işliyen (KS 195).

yazuksuz, yazuhşuz, yazıksız ‘günahsız, suçsuz’ (CCII 884, CCII 884, CCII 883).

Tat. ø

Kzk. **jasıksız:** suçsuz, günahsız, kabahatsız (KAZTTTS 151).

Kırg. ø

ye ‘emir kipini güçlendiren bir söz’ (CCII 885).

Tat. **ye:** 1. bir işe veya harekete çağrı “haydi”; 2. bir durumdan memnuniyetsizliği sorarken “peki”; 3. karşılıklı konuşmada onay sormak veya işe katmak için “olur mu, tamam mı”; 4. sohbetteki soruya, onay isteğine cevap olarak “iyi mi, tamam mı” (KA-TTS 566).

Kzk. ø

Kırg. **ce:** yeter! elverir!, *cebi?*: yeter mi, emi?, *ce-ce!*: yeter yeter! (KS 196).

yé- ‘(bir şey) yemek’ (CCII 885).

Tat. ø

Kzk. **je-:** 1. yemek, 2. pas tutmak, çürümek, bozulmak; 3. kandırmak, aldatmak; 4. bir şeyi kendine dert edinmek, içine atmak (KAZTTTS 170).

Kırg. **ce-:** yemek, tadını almak (KS 196).

yége (< Mo. yeke) ‘geniş’ (CCII 885).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yégen ‘hasır, kaba hasır döşek’ (CCI 605), *hasır* ‘a.m.’ (CCI 478).

Tat. **ciken:** su kamışı (KA-TTS 80).

Kzk. ø

Kırg. **çiy:** 1. çığ (yüksek, sert bir ottur ki saplarından hasır yapılır); 2. bu ottan yapılan hasır; 3. keçe evi kafesinin etrafındaki bu kabil hasır (KS 276).

yégit, igit ‘yiğit, genç’ (CCII 885, CCI 484), *yeyitlik* ‘gençlik’ (CCI 607).

Tat. **yéğét:** 1. delikanlı, genç erkek; 2. bekâr erkek; 3. sevgili, yâr; 4. kahraman, yiğit (KA-TTS 570).

Kzk. **jigit:** yiğit, genç, delikanlı (KAZTTTS 195).

Kırg. **cigit:** delikanlı, yiğit (KS 216).

yék ‘şeytan, iblis’ (CCII 885).

Tat. ø

Kzk. **jin:** cin (KAZTTTS 193).

Kırg. ø

yék- ‘atı arabaya koşmak’ (CCII 885).

Tat. ø

Kzk. **jek-:** 1. koşmak; 2. görevlendirmek, iş yüklemek (KAZTTTS 171).

Kırg. **çek-:** 1. çekmek, sürüklemek; 2. ucunu vurarak kırmak; 3. (soruştururken)yalnız imalarla, kinayelerle konuşmak, ihtiyatlı kareket etmek; 4. tegirmen çek-: değirmen taşı yapmak; 5. hayvanı koşmak (KS 259).

yekşanbe (< Far. yäkşanbä) ‘pazar (günü)’ (CCI 605).

Tat. **yekşembë:** pazar (gün) (KA-TTS 567).

Kzk. **jeksenbi:** pazar (haftanın son günü) (KAZTTTS 172).

Kırg. **cekşembi:** pazar günü (hafta günlerinden birinin adidir) (KS 198).

yél ‘rüzgâr, yel’ (CCI 605; CCII 885).

Tat. **ci:** yel, rüzgâr (KA-TTS 81).

Kzk. **jel:** yel, rüzgâr (KAZTTTS 172).

Kırg. **cel:** rüzgâr, yel (KS 198).

yélemçi ‘yarış atı, koşu atı’ (CCII 885).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yélim ‘tutkal’ (CCI 605).

Tat. **ciłem:** 1. zamk, yapıştırıcı; 2. jelatin (KA-TTS 81).

Kzk. **jelim:** tutkal (KAZTTTS 173).

Kırg. **celim:** zamk (KS 199).

yélin ‘hayvan memesi’ (CCII 886).

Tat. **ciłen:** emziren hayvanların memesi (KA-TTS 81).

Kzk. **jelin:** hayvanların memesi (KAZTTTS 173).

Kırg. **celin:** hayvan memesi (KS 199).

yélpi- ‘yellemek, yelpaze ile havalandırmak’ (CCII 886).

Tat. **ciłfirde-:** rüzgârda dalgalanan, yellenip duran (KA-TTS 81).

Kzk. **jelpi-:** yellemek, haptiden esnemek, esmek (KAZTTTS 173).

Kırg. **celpi-:** çırpma, silmek (KS 200).

yémiş ‘meyve, yemiş’ (CCI 605; CCII 886).

Tat. **ciłeş:** 1. meyve, 2. sonuç, semre, kazanç (KA-TTS 83).

Kzk. **jemis, jemis-jiydek:** meyve, yemiş (KAZTTTS 174).

Kırg. **cemiş:** 1. yemis, meyva, *cemis bagi:* meyve bahçesi; 2. (bu mana ile cer cemis dahi denir) çilekler (KS 201).

yéñ ‘elbise kolu, yen’ (CCI 606).

Tat. **ciñ:** elbisenin omuzdan bileğe veya dirseğe kadar olan kol kısmı, kolun yeni (KA-TTS 83).

Kzk. **jeñ:** yen (elbise) (KAZTTTS 174).

Kırg. **ceñ:** yen, kol (KS 201).

yéñ- ‘mağlup etmek, yenmek’ (CCI 606; CCII 886), *yéñmek* ‘galibiyet, yenme’ (CCI 606), *yéñilmek* ‘mağlubiyet, yenilgi’ (CCI 606).

Tat. **ciñ-:** 1. yenmek, galip gelmek, üstünlük sağlamak; 2. hâkim olmak; 3. kendine hâkim olup sabretmek (KA-TTS 83).

Kzk. **jeñ-:** yenmek, üstün gelmek, zafer kazanmak (KAZTTTS 174).

Kırg. **ceñ-:** yenmek (KS 201).

yéñdeçi ‘galip, yenen’ (CCII 886).

Tat. **ciñüçë:** galip (TTS 133).

Kzk. **jeñüvşi:** muzaffer, galip, fatih (KAZTTTS 175).

Kırg. **ceñgen:** galip, yenen (TKS 274).

yéñdir- ‘mağlup ettirmek, yendirmek’ (CCII 886).

Tat. **ciñ-:** 1. yenmek, galip gelmek, üstünlük sağlamak; 2. hâkim olmak; 3. kendine hâkim olup sabretmek (KA-TTS 83).

Kzk. **jeñ-:** yenmek, üstün gelmek, zafer kazanmak (KAZTTTS 174).

Kırg. **ceñdir-:** yendirmek, yenilmiş olmak, mukavemet edemez hâle gelmek, boyun eğmek (KS 201).

yéñe→ yana.

yéñil, yéñül, yüñül ‘hafif, yeğni, hoppa; 2. alçak, mütevazı’ (CCII 886, CCI 606, CCI 614).

Tat. **ciñël:** 1. hafif; 2. az miktarda; 3. çabuk, tez; 4. kolay; 5. zararsız; 6. adi; 7. yumuşak, tesirsiz; 8. seyrek (KA-TTS 83).

Kzk. **jeñil:** 1. hafif, ağır olmayan; 2. kolay. basit; 3. üstünkörü, yüzeysel; 4. hafif, hoppa (KAZTTTS 175).

Kırg. **ceñil:** hafif, yeğni (KS 202).

yéñül→ yéñil.

yéñül köğül bile ‘alçak gönüllü, mütevazı’ (CCI 606).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **cönököy:** mütevazı (KS 638).

yér ‘1. dünya, yeryüzü, yer; 2. toprak, zemin, oturlan yer, oturlan ülke, bölge, mahalle’ (CCI 606; CCII 886).

Tat. **cir:** 1. yeryüzü; 2. arazi, toprak üstü; 3. memleket, yer; 4. kısım, parça; 5. aile; 6. mevki; 7. sosyal pozisyon (KA-TTS 83).

Kzk. **jer:** 1. yer, dünya; 2. kara parçası, mahal; 3. memleket, toprak; 4. arsa, arazi; 5. mekân, mesken (KAZTTTS 175).

Kırg. **cer:** 1. arz, yer, mahal; 2. mesafe (KS 202).

yér- ‘kötülemek, yermek’ (CCII 887).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **cer-:** yermek (TKS 961).

Yeronimus (öz. is.) ‘Hristiyan ilahiyatçı, bilgin, Azız Hieronymus’ (CCII 887).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

Yerosolim, Yerusalem ‘(yer adı) Kudüs’ (krş. yerusalem)(CCII 887; CCII 887).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **İyerusalim:** Kudüs (TKS 554).

yér titremeki ‘yer sarsıntısı, deprem’ (CCI 606).

Tat. **cirtétrev:** deprem (TTS 104).

Kzk. **jir silkinöv:** deprem (TTKATS 204).

Kırg. **cer titiröö:** deprem (TKS 187).

Yesse (öz. is.) ‘Hz. Davud ‘un babası’ (CCII 888).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

Yesus (öz. is.) ‘Hz. İsa’ (CCII 888), *Kristus, Hristus, Hristoz* ‘a.m.’ (CCII 762, CCII 714, CCII 714), *Yesus Kristus* ‘a.m.’ (CCII 888).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **İisus (Hristos):** Hz.İsa (TKS 420).

Yesus Kristus ‘(Hr.) Hristos, Hz. İsa’ (CCII 888), *Kristus, Hristus, Hristoz* ‘a.m.’ (CCII 762, CCII 714, CCII 714), *Yesus* ‘a.m.’ (CCII 888).

Tat. ø

Kzk. ø
Kırg. **İsus (Hristos):** Hz.İsa (TKS 420).

yét⁽¹⁾ ‘kâfi gelmek, yeterli olmak, yetişmek, ulaşmak, varmak’ (CCI 606; (CCII 889), *yétmek* ‘yetme, yeterli olma’ (CCI 607).

Tat. **cit-:** 1. yakınlaşmak, yanma gelmek; 2. kovalayıp yetişmek; 3. vakti gelmek; 4. belli bir dereceye kadar yükselmek artmak; 5. baliğ olmak, yetişkin olmak, büyümek; 6. yeterli gelmek, yetmek (KA-TTS 84).

Kzk. **jet-:** 1. varmak, ulaşmak, erişmek; 2. amacına ulaşmak; 3. yetmek, kâfi gelmek (KAZTTTS 176).

Kırg. **cet-:** varmak, ermek, erişmek, ulaşmak (KS 202).

yét⁽²⁾ ‘eklemek, bağlamak’ (CCI 607).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yéte ‘son akşam yemeğinin anıldığı, ekmeğin İsa ‘nın bedenini, şarabın kamını temsil ettiği ekmeğin şarap ayini’ (CCII 889), *tüm* ‘a.m.’ (CCII 857).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yéter ‘yeter, kâfi’ (CCI 607).

Tat. **citerlëk:** gerektiği kadar, yeterli (KA-TTS 84).

Kzk. **jeterlik:** yetecek kadar (KAZTTTS 176).

Kırg. **ceter:** yeter (TKS 962).

yéti, yetti ‘hafta, yedi (sayı)’ (CCI 607, CCII 889), *hafta* ‘hafta’ (CCI 477).

Tat. **cidë:** yedi (KA-TTS 80).

Kzk. **jeti:** yedi (KAZTTTS 177).

Kırg. **ceti:** 1. yedi; 2. hafta (KS 205).

yétkir- ‘ulaştırmak, vardırarak, yetiştirmek’ (CCII 889).

Tat. **citker-:** 1. yakınlaştırmak, yanına kadar getirmek; 2. beklenmeyen bir hâle sokmak; 3. bitirmeden muhafaza etmek; 4. bir vakte kadar sabretmek; 5. beyan etmek, anlatmak; 6. iletmek, ulaştırmak; 7. kötü haber vermek (KA-TTS 85).

Kzk. **jetkiz-:** yetiştirmek, ulaştırmak (KAZTTTS 177).

Kırg. **cetkir-:** 1. tedarik etmek, yetiştirmek; 2. kendine yetişmeye müsaade etmek (KS 206).

yétmek bile ‘yeterli’ (CCI 607).

Tat. ø

Kzk. **jeterlik**: yetecek kadar (KAZTTTS 176).

Kırg. **ceñştüü**: her şeyi kâfi miktarda bulunan kimse, temin edilmiş olan (KS 205).

yetti→ **yéti**.

yéyitlik ‘gençlik’ (CCI 607), **yégit**, **igit** ‘yiğit, genç’ (CCII 885, CCI 484).

Tat. **yéğétlék**: 1. gençlik, genç yaşlar; 2. kahramanlık, cesaret (KA-TTS 571).

Kzk. **jigitsilik**: 1. yiğitlik, delikanlılık; 2. gençlik (KAZTTTS 195).

Kırg. **ciğittik**: gençlik, yiğitlik (KS 216).

yéz ‘pirinç madeni, bakır’ (CCI 607; CCII 889).

Tat. **ciz**: 1. pirinç, sarı bakır; 2. pirinçten, sarı bakırlı (KA-TTS 85).

Kzk. **jez**: 1. bakır; 2. mermi (KAZTTTS 171).

Kırg. **cez**: bakır, teneke (KS 206).

yéz taktası ‘pirinç levha’ (CCI 607).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yézne, **yizne** ‘büyük kız kardeşin kocası, enişte’ (CCI 607; CCII 892).

Tat. **cizniy**: enişte (KA-TTS 85).

Kzk. **jezde**: enişte (KAZTTTS 171).

Kırg. **cezde**: enişte (büyük kız kardeşin kocası) (KS 206).

yı- ‘bir yerde toplamak, yığmak’ (CCI 607; CCII 889), **yomdar-** ‘toplamak, bir araya getirmek’ ‘a.m.’ (CCI 611).

Tat. **ciy-**: 1. toplamak, yığmak; 2. çeki düzen vermek; 3. toplantıya çağırmak, bir araya getirmek; 4. dermek, dizmek tertip etmek; 5. biriktirmek; 6. koku veya nemi içine çekmek (KA-TTS 78).

Kzk. **jiiy-**: 1. toplamak, yığmak; 2. bir araya getirmek (KAZTTTS 177).

Kırg. **ciy-**: yığmak, yığın halinde toplamak, küme haline koymak, biriktirmek (KS 214).

yıñ- ‘yıkmaq’ (CCI 608).

Tat. **yık-**: 1. yıkmak; 2. yere doğru eğmek; 3. yenmek, galip gelmek; 4. düşürmek; 5. oltadan kaldırmak; 6. hürmet göstermemek (KA-TTS 571).

Kzk. **jık-**: 1. yıkmak, devirmek; 2. çadırı sökmek, toplamak; 3. yenmek, üstün gelmek (KAZTTTS 190).

Kırg. **cık-**: devirmek, yenmek, yere çalmak (KS 207).

yıhıl → yıkıl-.

yıhöv ‘kilise’ (CCII 890).

Tat. **çirkev**: kilise (KA-TTS 98).

Kzk. ø

Kırg. **çirköö**: kilise (KS 276).

yıhrar → ıkrar.

yıl-, yıl- ‘bir yere toplanmak, yığılmak’ (CCII 890, CCI 608), *yomuk-* ‘a.m.’ (CCII 611).

Tat. **cıyıl-**: 1. toplanmak; 2. birikmek (KA-TTS 79).

Kzk. **jiyıl-**: 1. yığılmak toplanmak (KAZTTTS 178).

Kırg. **cıyıl-**: toplanmak, yığılmak, kümelenmek, birikmek (KS 214).

yunga ‘birlikte, ortaklaşa’ (CCII 890).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yıkıl-, yıhıl- ‘düşmek, devrilmek, yıkılmak’ (CCI 608, CCII 890), *tüş-* ‘a.m.’ (CCI 587).

Tat. **yıgıl-**: 1. yere düşmek, yıkılmak, yığılmak; 2. yere eğilmek; 3. hasta düşmek; 4. ölmek; 5. yalvarmak, yakarmak; 6. yenilmek, dağılıp tahrip olmak (KA-TTS 571).

Kzk. **jiğıl-**: 1. yıkılmak, düşmek; 2. yenilmek, mağlup olmak (KAZTTTS 190).

Kırg. **cıgıl-**: devrilmek, düşmek, yere serilmek, yenilmek (KS 207).

yıl, ıl ‘yıl, sene’ (CCI 608; CCII 890, CCII 716).

Tat. **yıl**: 1. yıl; 2. dönem (KA-TTS 571).

Kzk. **jıl**: yıl, sene (KAZTTTS 190).

Kırg. **cıl**: yıl (KS 207).

yıl → yıl-.

yılan ‘yılan’ (CCI 608).

Tat. **yılan**: 1. yılan; 2. hileci kimse; 3. düşman (KA-TTS 572).

Kzk. **jılan**: 1. yılan; fesatçı, münafık (KAZTTTS 190).

Kırg. **cılan**: yılan (KS 208).

yılbıra- ‘eklemek, bağlamak, ulamak’ (CCII 890), *ula-* ‘a.m.’ (CCII 860).

Tat. ø

Kzk. **jalğa-**: 1. bağlamak, eklemek, ulamak, birleştirmek; 2. sürdürmek, devam etmek (KAZTTTS 156).

Kırg. ø

yılı→ yılı.

yılkı‘at’ (CCII 890).

Tat. **yılkı**: 1. yılkı, at; 2. işe koşulmamış boş at (KA-TTS 573).

Kzk. **jılkı**: at (KAZTTTS 191).

Kırg. **cılkı**: 1. at (bu hayvanın soy ismi olmak üzere); 2. hayvan devri takviminde yedinci yılın adıdır (KS 210).

yıllar sanı ‘bin yıl, milenyum, tarih’ (CCI 608).

Tat. **yıllarça**: yıllarca, uzun süre, bir kaç yıl geçmiş gibi (KA-TTS 573).

Kzk. **jıldap**: yıllarca (KAZTTTS 191).

Kırg. ø

yıltra- ‘şimşek çakmak’ (CCI 608).

Tat. **yıltra-**: 1. parlamak, ışıldamak; 2. gözleri çakmak çakmak olmak; 3. sarhoşluktan gözleri ışımak (KA-TTS 573).

Kzk. **jıltra-**: parlamak, ışıldamak (KAZTTTS 158).

Kırg. **cıltra-**: parlamak, yalabımak (KS 211).

yıltramak ‘şimşek’ (CCI 609).

Tat. **yıltravık**: ışıltı (KA-TTS 573).

Kzk. ø

Kırg. ø

yıltrın ‘1. cam; 2. şişe’ (CCI 609).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yılı, yılı ‘sıcak’ (CCII 890, CCII 890).

Tat. **cılı**: 1. sıcak; 2. muni, mişfik (KA-TTS 78).

Kzk. **jıluv**: 1. sıcaklık, ısı; 2. merhamet, iyilik (KAZTTTS 192).

Kırg. **cıluu**: 1. ılık, ılıklık; 2. can; 3. yuva (KS 211).

yımışak, yumşak ‘yumuşak, zayıf, zayıfça, cılız’ (CCI 609, CCI 612), *yımışak kılı* ‘a.m.’ (CCI 890).

Tat. **yomşak:** 1. yumuşak; 2. işlenmeye uygun; 3. sağlığı bozuk, hasta, zayıf; 4. yumuşak huylu, yavaş kişi, mülayim; 5. edepli; 6. ılık hava; 7. keyifli, güzel, nefis (KA-TTS 580).

Kzk. **jumsak:** 1. sert olmayan, yumuşak; 2. sevimli, kulağa hopş gelen, okşayıcı, tatlı (ses) (KAZTTTS 186).

Kırg. **cumşak:** yumşak (KS 232).

yımışak kılı ‘zayıf, zayıfça, cılız’ (CCI 609), *yımışak*, *yumşak* ‘yumuşak, zayıf, zayıfça, cılız’ (CCI 609, CCI 612).

Tat. **yomışak kullı:** disiplinden uzak, yumuşak davranışlı (KA-TTS 580).

Kzk. ø

Kırg. ø

yıñırçak ‘semer, palan’ (CCI 609).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **ıñırçak:** semer (TKS 761).

yırak, ırak, ırañ ‘uzak, ırak’ (CCI 609, CCI 482, CCI 481; CCII 717).

Tat. **yıraq:** 1. uzak, ırak; 2. uzun süren, uzun süreli; 3. uzun süre; 4. ilgisiz, bağlantısız (KA-TTS 574).

Kzk. **jıraq:** uzak, ırak (KAZTTTS 194).

Kırg. **iraak:** uzak, ırak, uzakta, uzakta bulunan yer (KS 356).

yırğa- ‘eğlenmek, keyiflenmek, lezzet almak’ (CCII 891), *hovan-* ‘sevinmek, kıvanmak, mutlu olmak’ (CCII 713).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **cırğa-:** lezzetlenmek (dadanmak), haz duymak, refah içinde yaşamak (KS 212).

yırgak ‘ateşi karıştırmaya yarayan kanca, çengel’ (CCI 609).

Tat. **ırğak:** çengel (TTS 88).

Kzk. **jırnaç:** çengel, kanca (KAZTTTS 194).

Kırg. ø

yırıl- ‘büzülmek, buruşmak’ (CCII 891).

Tat. ø

Kzk. **jıyırıl-:** 1. büzülmek; 2. (yılan, solucan vb. için) kıvrılıp açılmak (KAZTTTS 179).

Kırg. **cıyırıl-:** kıvrılmak (yılan, kurt hakkında), büzülmek (KS 215).

yırt- ‘yırtmak’ (CCI 609; CCII 891), *yırtmak* ‘yarık, yırtık’ (CCI 609).

Tat. **yırt-:** 1. yırtmak, ayırmak; 2. toprağı sürmek; 3. derisini yırtmak, iz bırakmak; 4. genize keskin bir koku kaçmak (KA-TTS 574).

Kzk. **jırt-:** 1. yırtmak, 2. toprağı sürmek (KAZTTTS 194).

Kırg. **cırt-:** yırtmak, parça parça etmek (KS 213).

yırtıl- ‘yüzsüzleşmek, küstahlaşmak, yaramazlaşmak’ (CCII 891).

Tat. **yırtıl-:** 1. yırtılmak; 2. bağırarak; 3. eksikli, ihtiyaçlı olmak (KA-TTS 574).

Kzk. **jırtıl-:** yırtılmak (KAZTTTS 194).

Kırg. **cırtıl-:** yırtılmak, parça parça olmak (KS 213).

yış ‘kır, orman’ (CCII 891).

Tat. **yış:** 1. sık; 2. sık sık; 3. hızlı, çabuk (KA-TTS 574).

Kzk. \emptyset

Kırg. **cış:** orman (TKS 668).

yışkıç ‘nane’ (CCI 610).

Tat. \emptyset

Kzk. \emptyset

Kırg. \emptyset

yıyı ‘pis koku’ (CCII 891).

Tat. \emptyset

Kzk. **juvuvşı:** temizlenmemiş, yıkanmamış, pis (KAZTTTS 184).

Kırg. \emptyset

yibek, ipek ‘ipek’ (CCII 891, CCI 486).

Tat. **yëfek:** 1. ipek; 2. ipekli (KA-TTS 570).

Kzk. **jibek:** 1. ipek; 2. yumuşak, nazik, kibar (KAZTTTS 195).

Kırg. **cibek:** ipek, ipekten olan (KS 215).

yibit- ‘ıslatmak, nemlendirmek, ıslatarak yumuşatmak’ (CCII 891).

Tat. \emptyset

Kzk. \emptyset

Kırg. **cibit-:** nemletmek, ıslatmak, ıslatmak suretiyle yumuşatmak (KS 216).

yilik ‘kemik iliği, ilik’ (CCI 610).

Tat. **cilëk:** ilik, kemik iliği (KA-TTS 81).

Kzk. **jilik:** incik kemiği (KAZTTTS 195); **jilik mayı:** ilik (TTKATS 401);

ilgek, ilgeşek, ilmeşek: 1. ilik; 2. mandal, sürgü (KAZTTTS 670).

Kırg. **cilik:** borumsuz kemik, ilikli kemik (KS 216).

yinçi→ inçü.

yipkir- ‘tiksinti hissetmek, midesi bulanmak, öğürmek’ (CCII 891), *bögövür-* ‘a.m.’ (CCII 673).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **cipkir-**: tadı fena olan bir nesneden bulantı yahut tiksinti hissetmek (KS 217).

yir-→ égir-.

yirençi ‘iğrenç’ (CCII 892).

Tat. **cirëngëç:** iğrenç, tiksinti uyandıran (KA-TTS 84).

Kzk. **jerkeniş:** nefret, tiksinti, iğrenç (KAZTTTS 175).

Kırg. **ciyirkeniç:** iğrenç (TKS 394).

yirençi kişi ‘iğrenç kimse, tiksindirici kimse’ (CCII 892), *korkunçı kişi* ‘iğrenç, tiksindirici, korkunç kimse’ (CCII 752).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yisi→ isi.

yiti, iti ‘keskin’ (CCII 892, CCII 721).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yitir- ‘kaybetmek, yitirmek’ (CCII 892).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **citir-, cit-:** yok olmak, yitmek, kaybolmak, mahvolmak (KS 217, KS 217).

yiv ‘kalın, koyu, yoğun’ (CCII 892).

Tat. ø

Kzk. **juvan:** 1. kalın, geniş; şişman, tombul; 3. güçlü, kuvvetli (KAZTTTS 184).

Kırg. ø

yizne→ yézne.

yobap ‘1. zorluk, güçlük; 2. zorlukla, zar zor’ (CCII 892).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yoga ‘ince’ (CCII 892).

Tat. **yuka:** 1. ince; 2. saydam, arkası görünen, geçirgen; 3. soğuktan korumayan, sıcak tutmayan giyim; 4. sıska, cılız, narin; 5. güçsüz, dayanıksız; 6. az, yetersiz (KA-TTS 85).

Kzk. **juka:** 1. kalın olmayan, ince, yufka; 2. cılız, sıska (KAZTTTS 185).

Kırg. **cuka:** yufka (kalın olmayan) (KS 231).

yogan, yogun ‘kalın, kaba’ (CCI 610, CCI 6102), *bazık* ‘a.m.’ (CCI 436).

Tat. **yuvan:** 1. kalın; 2. iri, şişman, şişko; 3. kocaman (KA-TTS 595).

Kzk. **juvan:** 1. kalın, geniş; şişman, tombul; 3. güçlü, kuvvetli (KAZTTTS 184).

Kırg. **coon:** 1. şişman, yoğun; 2. zengin, kodaman; 3. kalın (ses hakkında) (KS 223).

yogartın ‘yukarıdan’ (CCII 892).

Tat. **yugartın:** 1. yukarıdan, yuksekten; 2. kibirli şekilde (KA-TTS 589).

Kzk. **joğarıda:** yukarıda (KAZTTTS 179).

Kırg. **cogorton:** yukardan (KS 218).

yogo- ‘uymak, itaat etmek’ (CCII 893).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yogoy- ‘incelmek, küçülmek’ (CCII 893).

Tat. **sıyığay-:** 1. sıvılaşmak, sulanmak; 2. seyrelmek; 3. rengi açılmak, azalmak (KA-TTS 589).

Kzk. **jukar-:** 1. incelmek, ufalmak; 2. azalmak, deyrekleşmek; 3. çok zayıflamak, iğne ipliğe dönmek (KAZTTTS 185).

Kırg. **cukar-:** incelmek (KS 231).

yogun → yogan.

yogun ip ‘kalın ip’ (CCI 610), *yogan* ‘kalın, kaba’ (CCI 610).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yoh → yok.

yohalay ése ‘öyle değilse’ (CCII 893).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

Yohan (öz. is.) ‘Vaftizci Yahya’ (CCII 893).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

Yohannes (öz. is.) ‘Havari Johannes’ (CCII 893).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yoħarı ‘yukarı’ (CCII 893).

Tat. **yuğarı**: 1. yukarı, üst, yüksek; 2. idari düzende en üstteki, en üstteki, baş kurum; 3. üstün; 4. yüce (KA-TTS 595).

Kzk. **joğarğı**: 1. yukarı, üst; 2. yüksek, âli, ulu (KAZTTTS 179).

Kırg. **cogoru**: yukarı, yukarıya (KS 218).

yoħla- ‘yokluğunu fark etmek’ (CCII 894).

Tat. **yuħla-**: 1. yitirmek, kaybetmek; 2. özlemek, hasret çekip aranmak (KA-TTS 590).

Kzk. **joħta-**: ağıt yakmak, yas tutmak (KAZTTTS 180).

Kırg. **cokto-**: 1. yoklamak, malûmat araştırmak, tetkik etmek; 2. sağı sağmak: ölü için ağlamak (KS 219).

yoħsıl → yoksul.

yok, yoħ ‘1. yok; 2. hayır’ (CCI 610; CCII 894, CCII 893).

Tat. **yuħ**: 1. yok; 2. hayır; 3. pek önemsiz, gereksiz, boş (KA-TTS 590).

Kzk. **joħ**: 1. var sözünün karşıtı, yok; 2. kabul etmeme, hayır (KAZTTTS 179).

Kırg. **cok**: 1. yok, bulunmuyor, kayıp, hazır bulunmuyor; 2. kayıp, yitik; 3. ihtiyaç; 4. fukara, züğürt; 5. yahut veya (KS 219).

yokése ‘yoksa, eğer’ (CCI 610).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yoksul, yoħsıl ‘yoksul, fakir’ (CCI 610, CCII 894), *yarlı* ‘a.m.’ (CCI 602).

Tat. **yuħsıl**: yoksul, fakir (KA-TTS 591).

Kzk. **joħ-jutaŋ, joħ-jitik**: fakir fukara, yoksul (KAZTTTS 179).

Kırg. **col**: 1. yok, bulunmuyor, kayıp, hazır bulunmuyor; 2. kayıp, yitik; 3. ihtiyaç; 4. fukara, züğürt; 5. yahut veya (KS 219).

yol ‘1. yol; 2. sokak, cadde’ (CCI 610; CCII 894).

Tat. **yul**: 1. yol; 2. yoldaki hareketten kalan iz; 3. çizgi; 4. yolculuk, sefer; 5. kez, kere, defa; 6. iş, meşgale; 7. yöntem, metot; 8. usul, hareket tarzı (KA-TTS 591).

Kzk. **jol**: 1. yol; 2. uzak sefer, yolculuk; 3. satır, mısra; 4. adet, gelenek; 5. çare, yol, yöntem (KAZTTTS 180).

Kırg. **col**: 1. yol; 2. hat, satır, yol; 3. tertip, adet; 4. defa; 5. mücadele, ruhsat; 6. hediye (KS 219).

yolabars ‘kaplan’ (CCII 894).

Tat. **yulbarıs**: kaplan (KA-TTS 592).

Kzk. **jolbarıs**: 1. kaplan; 2. cesur, gözüpek kimse (KAZTTTS 180).

Kırg. **colbars**: kaplan (KS 220).

yolçu ‘misafir, yolcu’ (CCII 895).

Tat. **yulçı**: yolcu (KA-TTS 592).

Kzk. **jolavşı**: yolcu (KAZTTTS 180).

Kırg. **colooçu**: yolcu (KS 221).

yolı ‘kez, defa’ (CCII 895).

Tat. **yulı**: kez, defa, kere, sefer (KA-TTS 592).

Kzk. ø

Kırg. **colu**: defa, kez (TKS 180).

yolsuz ‘yol olmaksızın, yolsuz’ (CCII 895).

Tat. **yulsız**: 1. yolu olmayan; 2. yolunu kaybetmiş; 3. yolu takip etmeksizin; 4. düzensiz (KA-TTS 592).

Kzk. **jolsız**: 1. yolsuz; 2. uygunsuz, düzensiz (KAZTTTS 181).

Kırg. **colsuz**: yolsuz (TKS 971).

yoluħ → yoluk.

yoluk-, yoluh- ‘karşılaşmak, yolda karşılaşmak, rastlaşmak’ (CCI 611, CCII 895).

- Tat. **yulık-**: 1. rastlamak, tesadüf etmek, karşılaşmak, bilmeden denk gelmek; 2. adrese ulaşmak, varmak (KA-TTS 592).
- Kzk. **jolık-**: yüz yüze görüşmek, buluşmak, uğraşmak (KAZTTTS 181).
- Kırg. **coluk-**: karşılaşmak, raslamak, görüşmek (KS 221).

yomdar- ‘toplamak, bir araya getirmek’ (CCI 611), *yıl-* ‘bir yerde toplamak, yığmak’ (CCI 607).

- Tat. ø
- Kzk. ø
- Kırg. ø

yomuk- ‘toplanmak, yığılmak’ (CCI 611), *yıl-* ‘a.m.’ (CCI 608).

- Tat. ø
- Kzk. ø
- Kırg. ø

yon- ‘yontmak, oymak’ (CCII 895).

- Tat. **yun-**: ağaç yontmak (KA-TTS 593).
- Kzk. **jon-**: rendelemek, yontmak (KAZTTTS 181).
- Kırg. **con-**: yontmak, rendelemek (KS 222).

yorala- ‘hayal etmek, ümit etmek, tahmin etmek’ (CCII 895).

- Tat. **yura-**: 1. tabir etmek, yormak, yorumlamak; 2. hayra yormak; 3. kehanette bulunmak (KA-TTS 594).
- Kzk. **joramalda-, jospaқта-**: tahmin etmek, yorum yapmak (KAZTTTS 181).
- Kırg. **coru-**: 1. tâbir etmek (yormak), tefsir eylemek; 2. tasavvur etmek, tahminen söylemek (KS 225).

yota ‘1. tepe, çıkıntı; 2. uyluk, baldır’ (CCII 895).

- Tat. ø
- Kzk. **jota**: yamaç, tepe, engebe (KAZTTTS 183).
- Kırg. **coto**: sırt, *coto cilik* kuyruk sokumu kemiği, sacrum (KS 226).

yova ‘soğan’ (CCI 611), *sogan* ‘a.m.’ (CCI 554).

- Tat. **yuva**: yabani soğan (KA-TTS 594).
- Kzk. **juva**: yabani soğan (KAZTTTS 184).
- Kırg. ø

yovaç ‘diğer yandan, diğer taraftan, öte yandan’ (CCI 611).

- Tat. ø
- Kzk. ø

Kırg. ø

yovaça ‘yağda pişmiş hamur, pişi (?)’ (CCII 895).

Tat. **yuvaça:** 1. yağda pişirilen bir hamur aşı, pişi; 2. düğün pişisi, düğün ikramı (KA-TTS 594).

Kzk. ø

Kırg. ø

yovaşlık ‘tevazu, ağır başlılık’ (CCI 611).

Tat. **yuvaşlık:** yavaşlık, ağırlık, sakinlik (KA-TTS 595).

Kzk. **juvas:** uysal, halim, muti, yumuşak başlı (KAZTTTS 184).

Kırg. **cooş:** sâkin, yavaş, halîm (KS 224).

yovurgan ‘yorgan’ (CCI 611).

Tat. **yuğan:** yorgan (KA-TTS 594).

Kzk. ø

Kırg. **cuurkan:** yorgan (KS 235).

yovut- ‘yaklaştırmak, yaklaşmasına imkân vermek’ (CCII 895).

Tat. **yuvat-:** 1. telkin ve teselli etmek, rahatlatmak; 2. ümitlendirmek (KA-TTS 595).

Kzk. **juvit-:** yakınlaştırmak, yaklaşmak (KAZTTTS 185).

Kırg. **cuuktat-:** yaklaştırmak (KS 235).

yöp yöp ‘yavaş yavaş’ (CCII 895).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yöpsen-→ yöpsin-

yöpsin-, yöpsen-, üpsün- ‘1. kabul etmek, onaylamak, tasvip etmek; 2. buyurmak, emretmek; 3. hatırlamak’ (CCII 896, CCII 896, CCI 593), *üüksün-* ‘a.m.’ (CCI 594).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yötkür- ‘öksürmek’ (CCII 896).

Tat. **yötkür-:** öksürmek (KA-TTS 587).

Kzk. **jötkir-:** tıksırmak, aksırmak (KAZTTTS 184).

Kırg. **cötkür-:** öksürmek (KS 229).

yu-, yuv- ‘yıkamak’ (CCI 611, CCI 612).

Tat. **yuv-:** 1. yıkamak; 2. ıslatmak; 3. kirini temizlemek; 4. suçunu af ettirmek; 5. kutlamak üzere içki içmek (KA-TTS 594).

Kzk. **yu-:** 1. yıkamak; 2. mutlu bir olayı kutlamak (KAZTTTS 184).

Kırg. **cuu-:** yıkamak, su eşmek, çamaşır yıkamak, (ölüyü) yıkamak (KS 235).

yuban- ‘bahane göstermek, ihmal etmek, savsaklamak’ (CCII 896).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **cuban:** avunmak, müsterih olmak (KS 230).

yubangsöz ‘bahane’ (CCII 896), *tiltagan söz* ‘a.m.’ (CCII 840).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

Yudas (öz. is.) ‘Havari Yudas’ (CCII 896).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yugurt ‘yoğurt’ (CCI 611).

Tat. **yogurt:** yoğurt (TTS 350).

Kzk. **yogurt:** yoğurt (TTKATS 780).

Kırg. **cuurat:** halis (su karıştırılmamış ve üstü alınmamış) yoğurt (KS 235).

yuḥ- ‘bulaşmak’ (CCII 896).

Tat. **yok-:** 1. hastalık bulaşmak; 2. tesir etmek, etki yaymak; 3. sanat veya el ustalığı geçmek; 4. sinmek, bulaşmak; 5. bir renkle kaplanmak; 6. alışmak, ısınmak (KA-TTS 576).

Kzk. **juḥ-:** 1. bulaşmak; 2. (yemek) sindirmek, hazmetmek (KAZTTTS 185).

Kırg. **cuk-:** yapışmak (KS 230).

yuk- ‘oturup kalmak’ (CCII 896).

[yuk-, yuḥ- ‘bir şeye yapışıp kalmak, oturup kalmak, oyalanmak, kalmak’ (KLS 234)]

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **cuk-:** yapışmak (KS 230).

yuktur- ‘bulaştırmak, üzerine yapıştırmak, dokundurmak’ (CCII 896).

Tat. **yoktur-**: 1. hastalık bulaştırmak; 2. bir beceriyi veya karakter özelliğini başkasına geçirmek (KA-TTS 577).

Kzk. **juqtır**: bulaştırmak (KAZTTTS 185).

Kırg. **cuktur-**: yapıştırmak (KS 231).

yul- ‘serbest bırakmak, kurtarmak, temizlemek’ (CCI 612; CCII 896), *yulmak* ‘serbest bırakma, kurtarma’ (CCI 612).

Tat. **yol-**: 1. kurtarmak, kurtarıp muhafaza etmek; 2. bitirmek, ortadan kaldırmak; 3. gizlemek, doğrusunu söylememek (KA-TTS 577).

Kzk. **jul-**: 1. çekmek, yolmak, sökmek, koparmak; 2. (kadın) başka bir kimsenin saçını başını yolmak (KAZTTTS 185).

Kırg. **cul-**: yolmak, koparmak (KS 231).

yulduz ‘yıldız’ (CCI 612; CCII 897).

Tat. **yoldız**: 1. yıldız; 2. ilham ve güç kaynağı; 3. yazgı, kader; 4. ünlü kişi; 5. uçlu yıldız biçimi; 6. askerî rütbe gösteren ve kep önüne takılan yıldız (KA-TTS 577).

Kzk. **juldız**: yıldız (KAZTTTS 185).

Kırg. **cıldız**: 1. yıldız; 2. teveccüh; 3. sevimli, hoş (KS 209).

yulduzçı ‘yıldızbilimci, astrolog’ (CCII 897).

Tat. **yoldızçı**: müneccim, astrolog (KA-TTS 578).

Kzk. **juldızşı**: astronomi bilgini, gökbilimci (KAZTTTS 186).

Kırg. ø

yulk- ‘yolmak, koparmak, kökünden koparmak’ (CCII 897).

Tat. **yolh-**: 1. çekip çıkarmak, ansızın çekip koparmak; 2. yapışık veya dikili bir şeyi çekip koparmak; 3. kurtarmak; 4. hücum edip esir almak; 5. bitirmek, ortadan kaldırmak; 6. fazla güç vermeden çok fayda elde edilecek bir iş yapmak (KA-TTS 578).

Kzk. **jul-**: 1. çekmek, yolmak, sökmek, koparmak; 2. (kadın) başka bir kimsenin saçını başını yolmak (KAZTTTS 185).

Kırg. **cul-**: yolmak, koparmak (KS 231).

yulmala- ‘kavurmak, yakmak’ (CCII 897).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yulovçı ‘kurtarıcı, Mesih’ (CCII 897).

- Tat. **yulavçı:** 1. yolcu, seferdeki kişi; 2. yoldaki, giden, seferdeki; 3. belli bir amaçla geçici biçimde dost olan kişi, yoldaş (KA-TTS 592); **yulaman:** kılavuz, rehber (KA-TTS 591).
- Kzk. **jolavşı:** yolcu (KAZTTTS 185).
- Kırg. **colooçu:** yolcu (KS 221).

yulugma ‘kurtarıcı’ (CCII 897).

- Tat. **yulaman:** kılavuz, rehber (KA-TTS 591).
- Kzk. ø
- Kırg. ø

yulun- ‘kurtarılmak, fidye ödeyip kurtulmak’ (CCII 897).

- Tat. ø
- Kzk. **julin-:** 1. kopmak, koparılmak; 2. ileri atılmak; 3. öfkelenmek, hiddetlenmek (KAZTTTS 186).
- Kırg. ø

yuluv ‘fidye’ (CCII 898).

- Tat. ø
- Kzk. ø
- Kırg. ø

yum- ‘gözlerini kapatmak, yummak’ (CCII 898).

- Tat. **yom-:** 1. göz veya ağız yummak; 2. avucuna yummak; 3. gizlemek; 4. alıkoymak, gasp etmek (KA-TTS 578).
- Kzk. **jum-:** (yumruk) yummak, sıkmak (KAZTTTS 186).
- Kırg. **cum-:** yummak (gözleri), (yumruk) yapmak (KS 232).

yumşak → yımışak.

yumurtka ‘yumurta’ (CCII 898).

- Tat. **yomırqa:** yumurta (KA-TTS 579).
- Kzk. **jumirtqa:** yumurta (KAZTTTS 187).
- Kırg. **cumurtka:** yumurta (KS 233).

yuy ‘1. yün; 2. tüy, kuş tüyü, kuş kanadı; 3. Saç’ (CCI 612).

- Tat. **yon:** 1. memeli hayvanların derisini kaplayan tüy, kürk; 2. hayvandan kırkılan yün; 3. yünden yapılan ip; 4. yünlü dokuma; 5. kuş tüyü (KA-TTS 579).
- Kzk. **jün:** kıl, tüy, yün (KAZTTTS 189).
- Kırg. **cün:** yün, kıl (saç), tüy (kuşların) (KS 237).

yuḡalak ‘yuvarlak’ (CCII 898).

Tat. **yomarlaḡ**: yuvarlak, topak, yumru (KA-TTS 578).

Kzk. **jumarşaḡ**: yuvarlak (KAZTTTS 186).

Kırg. **cumalak**: yuvarlak (KS 232).

yurt ‘ev, konak’ (CCI 612).

Tat. **yort**: 1. bina, ev; 2. il, ülke; 3. doğum yeri; 4. fuhuş yuvası (KA-TTS 582).

Kzk. **jurt**: göç nedeniyle terkedilen yer (KAZTTTS 188).

Kırg. **curt**: 1. halk, taba; 2. ülke, öz memleket, vatan; 3. *okuu curtu* yüksek mektep (KS 234).

yuruḡ ‘yumruk’ (CCII 898).

Tat. **yomrıḡ, yodrıḡ**: yumruk, kaba güç, baskı (KA-TTS 5580, KA-TTS 575).

Kzk. **judrıḡ**: 1. yumruk; 2. güç, kuvvet (KAZTTTS 185).

Kırg. **cuuduruk**: yumruk (TKS 974).

yuv-→ yu-.

yuvançaḡ ‘uyuşuk, tembel, üşengeç, ihmalkâr’ (CCII 898), *çaman* ‘a.m.’ (CCII 707), *ézik* ‘uyuşuk, tembel, üşengeç, ihmalkâr’ (CCII 707), *kéçöv* ‘a.m.’ (CCII 731), *kersenc* ‘a.m.’ (CCII 735), *maḡkakak* ‘a.m.’ (CCII 773).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yuvduḡ ‘kaba, görgüsüz (kimse)’ (CCII 898).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yuvık, yuvuk ‘arınma, temizlenme, günah çıkarma’ (CCI 612, CCII 898).

Tat. ø

Kzk. **juvıḡ**: ölü yıkama merasimi (KAZTTTS 184).

Kırg. ø

yuvuk→ yuvık.

yuvun- ‘yikanmak, arınmak’ (CCI 613; CCII 898).

Tat. **yuvın-**: yikanmak, kirlerini temizlemek (KA-TTS 595).

Kzk. **juvın-**: yikanmak, yunmak, banyo yapmak (KAZTTTS 184).

Kırg. **cuun-**: yıkanmak (KS 235).

yuvur- ‘yoğurmak’ (CCII 898).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. **cuur-**: yoğurmak, karıştırmak (KS 235).

yuvuz ‘alçak, basık, düşük’ (CCII 899).

Tat. ø

Kzk. **jalmavız**: masalarda, halk hikâyesinde karşılaşılan cadı; 2. obur; 3. sevimsiz, terbiyesiz, alçak (KAZTTTS 157).

Kırg. **capız**: alçak, kısa boylu, ezik, *capız üy* basık ev, *capız töbö* alçak, yassı tepe (KS 178).

yuzak ‘kilit’ (CCI 613).

Tat. **yozaq**: 1. kilit; 2. bir şeyin varlığı için en temel şart (KA-TTS 583).

Kzk. ø

Kırg. ø

yuzakla- ‘kilitlemek’ (CCI 613).

Tat. **yozaqla-**: kilitlemek (KA-TTS 583).

Kzk. ø

Kırg. ø

yügen ‘gem, at gemi’ (CCI 613).

Tat. **yögen**: 1. yular takımı, gemlik, dizgin; 2. engel (KA-TTS 583).

Kzk. **jügen**: dizgin (KAZTTTS 188).

Kırg. **cügön**: oyan, *cügön kat*- oyan geçirmek (KS 236). [oyan: Atın başına geçirilen dizgin ve süsler]

yügençi ‘gemci, gem ustası’ (CCI 613).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yügün- ‘saygı için önünde eğilmek, diz üstü yere çökmek, aman dilemek’ (CCII 899).

Tat. **yögñ-**: 1. eğilmek, kendisi boyun eğmek; 2. diz çöküp selamlamak; 3. hâlsiz düşmek (KA-TTS 583).

Kzk. **jügin-**: 1. diz çökmek, çömelmek; 2. müracaat etmek, başvurmak (KAZTTTS 188).

Kırg. **cügün-**: diz çökmek (KS 236).

yügünç ‘saygı, hürmet’ (CCII 899).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yügür- ‘koşmak, hızlı gitmek’ (CCI 613; CCII 899), *yügürmek* ‘koşu’ (CCI 613).

Tat. **yöger-**: 1. koşmak, çok çabuk gitmek; 2. süratli geçmek; 3. vakit akıp gitmek; 4. bir renge girmek (KA-TTS 583).

Kzk. **jügir-**: 1. koşmak; 2. göz atmak (KAZTTTS 188).

Kırg. **cügür-**: koşmak (KS 236).

yük ‘eşya dengi, balya, yük, kefillik’ (CCI 613; CCII 899), *tang* ‘a.m.’ (CCI 565).

Tat. **yök**: 1. yük; 2. ağırlık; 3. taşıma; 4. iş, hizmet; 5. vazife; 6. zorluk (KA-TTS 583).

Kzk. **jük**: 1. yük; 2. yorgan, yastık gibi ev eşyalarının genel adı; 3. cefa, azap, çile; 4. vazife, görev, sorumluluk (KAZTTTS 189).

Kırg. **cük**: 1. yük, hayvana yükletilen ağırlık; 2. keçe evin bir köşesine toplanılmış olan yorganlar, yastıklar vs. (KS 236).

yükle- ‘yüklemek’ (CCI 614).

Tat. **yükle-**: 1. iş yüklemek; 2. kabul etmek (KA-TTS 584).

Kzk. **jükte-**: 1. yüklemek; 2. görev vermek, görevlendirmek (KAZTTTS 189).

Kırg. **cüktö-**: 1. yüklemek, hayvanın sırtına ağırlık koymak; 2. bir iş ve vazife tevdi etmek, yükletmek (KS 236).

yülgüv ‘ustura’ (CCII 899).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yülü- ‘tırış etmek’ (CCI 614).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yülüğüç, yülüngüç ‘ustura, tıraş bıçağı’ (CCI 614, CCI 614).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yülümiş ‘tırış olmuş, tıraşlı, tüysüz’ (CCI 614), *tüksüz* ‘a.m.’ (CCI 586).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yülüngüç → yülügüç.

yüñül → yéñil.

yüğüller ‘hafifler, yeğniler’ (CCI 614).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yür- ‘yürümek’ (CCI 614; CCII 900), *yürü-* ‘1. yürümek; 2. (kayık vb. ile denizde) gitmek’ ‘a.m.’ (CCI 615; CCII 900).

Tat. **yörë-**: 1. yürümek; 2. hareket etmek, yola çıkmak; 3. işlemek; 4. varmak; 5. geçmek, çıkmak; 6. gitmek; 7. gezinmek; 8. katılmak, bulunmak; 9. meşgul olmak; 10. flört etmek, sevişmek; 11. belli bir kılıkta bulunmak; 12. düşünmek, niyetlenmek; 13. yaşamak, hayat sürmek; 14. para tedavülde olmak; 15. yardımcı fiil olarak “devamlılık, süreç” (KA-TTS 586).

Kzk. **jür-**: 1. gitmek, yürümek; 2. hareket etmek, çalışmak; 3. bir tarafa yönelmek, yola çıkmak; 4. (satranç, iskambil vb. oyunlarda) ilk hamleyi yapmak, 5. dost olmak, flört etmek, çıkmak (KAZTTTS 189).

Kırg. **cür-**: 1. hareket etmek, harekette bulunmak, yürümek, vasıta ile gitmek; 2. niyet etmek, ... ye yakın olmak; 3. hizmet etmek, ücretle çalışmak; 4. birisi yahut bir nesne olduğu anlaşılacak; 5. yardımcı fiil olmak üzere, baş fiilin işine süreklilik ve devam mahiyeti verir (KS 202).

yürek ‘kalp, yürek’ (CCII 899).

Tat. **yörek**: 1. kalp; 2. yürek; 3. gönül; 4. güç, gayret, cesaret; 5. merkez, odak (KA-TTS 585).

Kzk. **jürek**: 1. kalp, yürek; 2. gönül (KAZTTTS 190).

Kırg. **cürök**: 1. kalp, yürek; 2. yüreklilik, cesaret (KS 238).

yürük ‘çabuk, hızlı, çevik, yüğrük’ (CCII 900), *érv* ‘a.m.’ (CCII 703), *külik* ‘a.m.’ (CCII 768), *tırak* ‘a.m.’ (CCII 841).

Tat. **yögërëk**: 1. hızlı, hızlı koşan; 2. üstünkörü, derin olmayan; 3. fasih, güçlü (dil). (KA-TTS 584).

Kzk. **jüyük**: 1. hızlı koşan, yürük; 2. hatip, bilge (KAZTTTS 189).

Kırg. **külük**: koşu atı, yürük at (KS 236).

yürü- ‘1. yürümek; 2. (kayık vb. ile denizde) gitmek’ (CCI 615; CCII 900), *yür-* ‘a.m.’

(CCI 614; CCII 900).

Tat. **yörë-**: 1. yürümek; 2. hareket etmek, yola çıkmak; 3. işlemek; 4. varmak; 5. geçmek, çıkmak; 6. gitmek; 7. gezinmek; 8. katılmak, bulunmak; 9. meşgul olmak; 10. flört etmek, sevişmek; 11. belli bir kılıkta bulunmak; 12. düşünmek, niyetlenmek; 13. yaşamak, hayat sürmek; 14. para tedavülde olmak; 15. yardımcı fiil olarak “devamlılık, süreç” (KA-TTS 586).

Kzk. **jür-**: 1. gitmek, yürümek; 2. hareket etmek, çalışmak; 3. bir tarafa yönelmek, yola çıkmak; 4. (satranç, iskambil vb. oyunlarda) ilk hamleyi yapmak, 5. dost olmak, flört etmek, çıkmak (KAZTTTS 189).

Kırg. **cür-**: 1. hareket etmek, harekette bulunmak, yürümek, vasıta ile gitmek; 2. niyet etmek, ... ye yakın olmak; 3. hizmet etmek, ücretle çalışmak; 4. birisi yahut bir nesne olduğu anlaşılma; 5. yardımcı fiil olmak üzere, baş fiilin işine süreklilik ve devam mahiyeti verir (KS 202).

Yüsüp (öz. is.) ‘Hz. meryem ‘in nişanlısı Yusuf Neccar’ (CCII 900).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yüvüt ‘teselli’ (CCII 900).

Tat. **yuvaniç**: 1. teselli, avuntu; 2. ümit verici hal (KA-TTS 595).

Kzk. **jubaniş**: avuntu, teselli (KAZTTTS 185).

Kırg. **cubaniç**: teselli (KS 230).

yüvütle- ‘teselli etmek’ (CCII 900).

Tat. **yuvat-**: 1. teskin ve teselli etmek, rahatlatmak; 2. ümitlendirmek (KA-TTS 595).

Kzk. **jubat-**: avutmak, teselli etmek (KAZTTTS 185).

Kırg. **cubat-**: avutmak, okşamak (KS 230).

yüz⁽¹⁾ ‘yüz (sayı)’ (CCII 900).

Tat. **yöz⁽¹⁾**: 1. yüz (sayı); 2. yüzyıl, asır; 3. pek çok, yüz kez (KA-TTS 587).

Kzk. **jüz⁽¹⁾**: yüz sayısı, yüz (KAZTTTS 188).

Kırg. **cüz⁽¹⁾**: yüz, yüz tane (KS 239).

yüz⁽²⁾ ‘çehre, surat, yüz’ (CCII 900).

Tat. **yöz⁽²⁾**: 1. yüz, surat; 2. ön, ön taraf; 3. üst, üst taraf, yüz; 4. cephe, görüntü; 5. derece; 6. namus (KA-TTS 587).

Kzk. **jüz⁽²⁾**: sima, çehre, yüz (KAZTTTS 188).

Kırg. **cüz⁽²⁾**: yüz (çehre), yüzey (sath) (KS 239).

yüz- ‘suda yüzmek yüzgen kişi’ (CCI 615).

Tat. **yöz-:** 1. yüzmek; 2. gemiyle seyahat etmek, denizde, ırmakta seyretmek; 3. batmadan su üstüne çıkmak; 4. batmak, bulanmak, gark olmak; 5. havada süzölmek; 6. bir alanda derin bilgi göstermek; 7. rahatça çalışmak; 8. refah içinde yaşamak (KA-TTS 588).

Kzk. **jüz-:** yüzmek (KAZTTTS 188).

Kırg. **cüz-, süz-:** yüzmek (KS 239, KS 675).

yüzgen kişi ‘yüzücü’ (CCI 615).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yüz miñ ‘yüz bin’ (CCII 900).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

yüzük ‘yüzük’ (CCII 900).

Tat. **yözök:** yüzük (KA-TTS 588).

Kzk. **jüzik:** yüzük (KAZTTTS 189).

Kırg. ø

yüzüm ‘üzüm’ (CCI 615).

Tat. **yözüm:** üzüm ağacı ve meyvesi (KA-TTS 588).

Kzk. **jüzim:** üzüm (KAZTTTS 189).

Kırg. **cüzüm:** üzüm (KS 240).

-Z-

zafran (< Ar. za‘ferān) ‘safran’ (CCI 615).

Tat. **zeğfran:** safran (KA-TTS 601).

Kzk. **zağıpran:** sarı renkli çiçek, safran (KAZTTTS 197).

Kırg. **safran:** safran (TKS 739).

zamana (< Ar. zamāna) ‘zaman, zamane’ (CCII 900).

Tat. **zamana:** 1. devir, vakit; 2. zamane, şimdiki zaman (KA-TTS 601).

Kzk. **zamana:** zaman, zamane, devir (KAZTTTS 198).

Kırg. **zamana:** 1. zamanlar, devir; 2. zor zamanlar, müşkül durum (KS 803).

zancar (< Far. zangār) ‘bakır pası türünden göztaşı’ (CCI 615).

Tat. **zeñger:** çivit mavisi, gök mavisi (KA-TTS 601).

Kzk. ø

Kırg. ø

zeytin (< Ar. zaytūn) ‘zeytin’ (CCII 900).

Tat. **zeytūn:** zeytin (KA-TTS 601).

Kzk. **zäytūn:** zeytin (KAZTTTS 200).

Kırg. **zaytun:** zeytin (TKS 992).

zırnık (< Far. zirnīḥ) ‘sarı zırnık, sarı arsenik’ (CCI 615).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

zincifr (< Ar. zincefr) ‘cıva ile kükürt karışımı bir tür kırmızı boya, zincifre’ (CCI 616).

Tat. ø

Kzk. ø

Kırg. ø

zincil (< Far. zincīr) ‘zincir’ (CCI 616).

Tat. **zincir:** 1. zincir; 2. pranga, bukağı (KA-TTS 602).

Kzk. **zānjir:** ince zincir (KAZTTTS 200).

Kırg. **zincir, çinçir:** zincir (KS 806, KS 270).

zindan (< Far. zindān) ‘cehennem’ (CCII 901), *tamuḥ* ‘a.m.’ (CCII 827).

Tat. **zindan:** zindan, hapishane (KA-TTS 602).

Kzk. **zindan:** 1. zindan; 2. ceza evi, hapishane (KAZTTTS 203).

Kırg. **zindan:** hapishane, zindan (KS 806).

ziyan (< Far. ziyān) ‘zarar, ziyan’ (CCI 616).

Tat. **ziyan:** 1. ziyan, kayıp; 2. masraf; 3. zaraa (KA-TTS 602).

Kzk. **ziyan:** zarar, ziyan, yitim (KAZTTTS 202).

Kırg. **ziyan:** zarar, ziyan (KS 807).

zümürüt (< Ar. zumurrud) ‘zümürüt’ (CCI 616).

Tat. **zöbercet:** zümürüt (KA-TTS 603).

Kzk. **izumrud:** zümürüt (TTKATS 797).

Kırg. **zimirat:** zümürüt (KS 806).

III. BÖLÜM

3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Codex Cumanicus, Kuman-Kıpçak Türklerinden kalan sadece bir sözlük değil, içerisindeki gramer bilgilerini, zamanının konuşma dilini, şivesini bize aktaran; dönemin sosyal, dinî, ticarî hayatı hakkında bilgiler veren, bu bilgileri günümüze kadar ulaştıran, bununla birlikte Kuman-Kıpçak Türklerinin tarihine de ışık tutan yegâne eserdir. Dolayısıyla bir sözlükten çok daha fazlası, bir kültür kitabı niteliğindedir.

Çalışmamızda faydalandığımız, Mustafa Argunşah ve Galip Güner'in yayımladıkları "Codex Cumanicus" adlı eserin I. dizininde 1738, II. dizininde 1987 madde başı kelime olmak üzere 3725 sözcük bulunur. Dizin II'de olup da Dizin I'de olmayan 249 madde başı kelime vardır. Tezde, bu iki dizin birleştirilerek tek bir sözlük haline getirilmiştir. Bu birleştirme sonucunda 435 madde başı sözcüğün hem dizin I ve dizin II de olduğunu tespit edilmiştir. Teze, 3290 sözcük madde başı olarak alınmıştır. Söz varlığıyla sınırlandırılan bu çalışma neticesinde, tezde kullanılan Codex Cumanicus'taki 3290 madde başı kelime, günümüz Tatar, Kazak ve Kırgız Türkçesi sözlüklerinden taranmış ve ulaşılan sonuçlar aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir:

Tablo 3.1: Codex Cumanicustaki Türkçe Söz Varlığı İstatistiği

MADDE BAŞI KELİME SAYISI	TATAR TÜRKÇESİ		KAZAK TÜRKÇESİ		KIRGIZ TÜRKÇESİ	
	VAR	YOK	VAR	YOK	VAR	YOK
3290	2165	1125	2141	1149	2197	1093
% ORANLAR	% 65,80		% 65,07		% 66,77	
ORTAK KELİME SAYISI VE ORANI	1756 ortak kelime , oran % 53,37					

Yukarıdaki istatistik tablosuna bakıldığında, Tatar Türkçesinde 2165, Kazak Türkçesinde 2141, Kırgız Türkçesinde 2195 adet kelimenin var olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Codexten alınan bu 3290 kelimenin 1756 tanesi de üç şivede bulunmaktadır. Bu 3290 madde başı kelimenin Tatar Türkçesinde % 65,80'i, Kazak Türkçesinde % 65,07'si, Kırgız Türkçesinde % 66,77'i korunmuştur. Her üç şivede de bulunan kelimelerin oranı ise % 53,37'dir. Bu şivelerin bugünkü Kıpçak şivelerini temsil ettiği düşünülürse bugünkü Kıpçak şiveleri, Codex Cumanicustaki söz varlığının ortalama % 65,86'sını korumaktadır.

Araştırmamızda, Türkçe söz varlığı ile birlikte tezimizde kullanılan 3290 madde başı kelimenin içerisinde başka dillerden alınan kelimeler de vardır. Bu madde başı kelimeler de günümüz Tatar, Kazak ve Kırgız Türkçesi sözlüklerinden taranmış ve ulaşılan sonuçlar aşağıda tabloda gösterilmiştir:

Tablo 3.2: Codex Cumanicustaki Alıntı Kelimelerin İstatistiği

CODEX CUMANİCUSTAKİ ALINTI KELİMELER	MADDE BAŞI KELİME SAYISI 551	TATAR TÜRKÇESİ		KAZAK TÜRKÇESİ		KIRGIZ TÜRKÇESİ	
		VAR	YOK	VAR	YOK	VAR	YOK
ARAPÇA	210	123	87	126	84	138	72
FARŞA	229	135	84	121	108	125	104
MOĞOLCA	68	35	33	42	26	39	29
LATİNCE	5	1	4	-7	5	0	5
ARAMİCE	1	1	0	0	1	0	1
RUŞA	7	4	3	3	4	2	5
ÇİNCE	2	1	1	1	1	2	0
YUNANCA	19	8	11	7	12	11	8
SOĞDCA	8	5	3	7	1	7	1
İBRANİCE	2	0	2	0	2	0	2

İtalyanca ve Almanca iki ayrı defterin birleştirilmesinden meydana gelen Codex Cumanicus'ta, başka dillerden alınan kelimelerin sayısı 551'dir. Bu alıntı kelimelerin haricinde tezimizde, Codex'te geçen 36 özel isim ve 6 adet de yer ismi tespit edilmiştir. Yabancı dillerden alınan kelimelerin sayısının bu kadar fazla olması Codex'in yazıldığı yerin özellikle Türkçe, Arapça, Farsça, Moğolca, Latince gibi dillerin yoğun olarak konuşulduğu bir yer olmasından kaynaklanıyor olmalıdır. Bu kadar fazla alıntı kelimenin olması, eserin İtalyanca bölümünün derlendiği yerin bir ticaret merkezi olduğu kanaatini vermektedir. Nitekim, Codex'in İtalyanca bölümüne bakıldığında, burada geçen kelimelerin büyük bir çoğunluğunun meslek, değerli taş, baharat, meyve

ve sebze, eşya, alet, giysi, büyükbaş ve küçükbaş hayvan, hububat, süt ve süt ürünlerinin isimleri gibi ticaretle ilgili kelimeler olması, bu görüşümüzü desteklemektedir. Almanca bölümde ise dinî içerikli kelimeler çok fazladır. Bu bölümün içeriğinde Hristiyan dinine ait on emir, vaazlar, af ve tövbe duaları, ilahiler, dinî hikâyeler, Rabb'in duası: Göklerdeki Babamız duası, özellikler de "Havari Pavlus'un ekmek-şarap ayini ile ilgili vaazı"nın olması, bu bölümün misyonerlik faaliyetleri için yazılmış olabileceği görüşünü güçlendirmektedir.

Biz bu çalışmada, Codex Cumanicus'taki Türkçe söz varlığının bugünkü Kıpçak Türkçelerinden Tatar, Kazak ve Kırgız Türkçelerindeki durumunu tespit ettik. Bu inceleme, Codex Cumanicus'taki Türkçe söz varlığı ile sınırlandırılmıştır. Tezimiz bu konuda yapılacak olan çalışmalara katkı sağlayacaktır. Bu çalışmamızın Türkoloji camiasına bir nebze de olsa katkıda bulunmasını temenni ediyoruz.

KAYNAKLAR

Akar, Ali (2015). *Türk Dili Tarihi*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Akar, Metin, Deniz, Sebahat, Bilecik, Fahrünnisa (1994). *Türk Dünyası Çağdaş Edebiyatı*. İstanbul: Yesevi Yayıncılık.

Aksu, Nurettin ve Işık, Ayfer (1997). *Türkiye Türkçösü-Kırgız Türkçösü Sözdüğü*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Arat, R. Rahmeti ve Temir, Ahmet (1992). "Türk Şivelerinin Tasnifi". *Türk Dünyası El kitabı* Ankara: *Türk Dünyası El Kitabı*. II. Cilt.59-139.

Arat, R. Rahmeti (2006). *Kutadgu Bilig-I, Metin*. Ankara: Kabalcı Yayınları.

Arıkoğlu, Ekrem, Alimova, Cıldız, Askarova, Rahat, Selçuk, Bilge Kağan (2018). *Kırgızca-Türkçe Sözlük*. Ankara. Bengü Yay.

Argunşah, Mustafa ve Güner, Galip (2015). *Codex Cumanicus*. İstanbul: Kesit Yayınları.

Argunşah, Mustafa ve Sağol Yüksekaya, Gülden (2015). *Karahanlıca Harezmece Kıpçakça Dersleri*. İstanbul: Kesit Yayınları.

Atalay, Besim (2006). *Divanü Lügati't-Türk*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Aytaç, Kemal (1992). *Kuman Lehçesi sözlüğü. Codex Cumanicus'un Türkçe Sözlük Dizini*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Baştaş, Cahit ve Kutlu, Abdülmukaddes (2016). *Kırgız Türkçesi Ses ve Şekil Bilgisi*. İstanbul: Paradigma Akademi Yayınları.

- Bayniyazov, Ayabek ve Bayniyazova, Janar (2007). *Türkiye Türkçesi-Kazak Türkçesi Sözlüğü*. Almatı: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Bilgin, A. ve Hacıeminoğlu, N. (2002). “Kıpçak Türkçesi”. *İslam Ansiklopedisi XXV*: 421-424.
- Biray, Nergis; Ayan, Ekrem, Kurmangaliyeva Ercilasun, Güljanat (2015). *Çağdaş Kazak Türkçesi: Ses-Şekil-Cümle Bilgisi Metinler*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Biyaliyev, Abak (2000). *Kırgız Dialektologiyası*. Bişkek: Kırgız respublikasının Bilim Berüü, İlim cana Madaniyat Ministrliği.
- Buran, Ahmet ve Alkaya, Ercan (2014). *Çağdaş Türk Yazı dilleri III: Kuzeybatı / Kıpçak Grubu*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Caferoğlu, Ahmet (2001). *Türk Dili Tarihi I-II*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Caferoğlu, Ahmet (2015). *Türk Kavimleri*. Ankara: Altınordu Yayınları.
- Cerit, Murat (2012). *Kırgız Türkçesinin Grameri*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Clauson, Sir Gerard (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-thirteenth-Century Turkish*. Oxford: Clarendon Press.
- Cumakunova, Gulzura (2005). *Türkçö-Kırgızça Sözdük*. Bişkek: KTMÜ Yayınları.
- Çağatay, S. (1944). “Codex Cumanicus Sözlüğünün Basılışı Dolayısıyla”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisic. II.(5)*: 759-772.
- Çağatay, Saadet (1977). *Türk Lehçeleri Örnekleri*. Ankara: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Çankaya, Selahaddin (2014). *Kırgız Sözlüğü*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.

- Demirci, Jale (2002). "Codex Cumanicus". *Türkler*. c. III.: 699-703.
- Dilçin, Cem (2013). *Yeni Tarama Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Doğan, Levent (Ed.) (2010). *Çağdaş Türk Lehçeleri El Kitabı*. İstanbul: Kriter Yayınları.
- Eckmann, Janos (2014). *Harezmi Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ehmetyanov, Rifkat, Möhemmetdinov, Rafael, Nurieva, Fenüze, Ganiev, Fuat (2014). *Türkçe-Tatarca Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ercilasun, Ahmet B. (2004). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ercilasun, Ahmet B. (2005). *Örneklerle Bugünkü Türk Alfabeleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ercilasun, Ahmet B. (Ed.) (1991). *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I-II*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ercilasun, Ahmet B. (Ed.) (2007). *Türk Lehçeleri Grameri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Eren, Hasan (1999). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. Ankara: Bizim Büro Basım Evi.
- Ergin, Muharrem (2001) *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım, Yayım, Tanıtım.
- Gabain, A. von (1979). "Codex Cumanicus'un Dili". çev. Mehmet Akalın. *Tarihi Türk Şiveleri*. Ankara: Sevinç Matbaası. 73-118.
- Gabain, A. Von (2007). "Türk Dillerinin Tipik Özellikleri". çev. Mevlüt Gültekin. *Türkoloji Araştırmaları 2*: 307-327.
- Gülensoy, Tuncer (1998). *Türkçe El Kitabı*. Kayseri: Kıvılcım Yayınları.

- Gülensoy, Tuncer (2011). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*. I-II Cilt. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gülensoy, Tuncer (2016). *Kırgız Türkçesi Grameri: Ses Bilgisi Şekil Bilgisi*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Güner, Galip (2013). *Kıpçak Türkçesi Grameri*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Karaşlar, M. Selda (2012). *Codex Cumanicus'ta Eylem*. Yayımlanmamış Yüksek Doktora Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kasapoğlu Çengel, Hülya (2005). *Kırgız Türkçesi Grameri: Ses ve Şekil Bilgisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kazak Tılının Sözdığı (1999). Almatı: Dayk Press.
- Koç, Kenan, Bayniyazov, Ayabek, Başkapan, Vehbi (2003). *Kazak Türkçesi- Türkiye Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Koç, Kenan ve Doğan, oğuz (2013). *Kazak Türkçesi Grameri*. Ankara: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Korkmaz, Zeynep (2017). *Türkiye Türkçesi Grameri: Sekil Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Zeynep (2017). *Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Mustafayev, E. M. ve Şerbinin, V. G. (1996). *Büyük Rusça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Nişanyan, Sevan (2018). *Nişanyan Sözlük: Çağdaş Türkçenin Etimolojisi*. İstanbul: Liber Plus Yayınları.

- Öner, Mustafa (1998). *Bugünkü Kıpçak Türkçesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Öner, Mustafa (2007). “Tatar Türkçesi”. *Türk Lehçeleri Grameri*. Ed. A. Bican Ercilasun. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Öner, Mustafa (2015). *Kazan-Tatar Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Öztopçu, Kurtuluş; Abuov, Zhoumagaly; Kambarov, Nasir; Azemoun, Youssef (1996). *Dictionary Of The Turkic Languages*. New York: Routledge LondonGnd.
- Pritsak, Omeljan (1979). “Kıpçakça”. çev. Mehmet Akalın. *Tarihi Türk Şiveleri*. Ankara: Sevinç Matbaası. 119-130.
- Pritsak, Omeljan (1979). “Ermeni Kıpçakçası”. çev. Mehmet Akalın. *Tarihi Türk Şiveleri*. Ankara: Sevinç Matbaası. 131-140.
- Rosiskaya Akademiya Nauk (1997). *Yazıki Mira: Turetskye Yazıki*. Bişkek: İzdatelsky Dom.
- Ryspakova, Merim (2007). *Codex Cumanicus ile Kırgız Türkçesi arasında bir karşılaştırma denemesi -ses bilgisi-*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Salan, Musa (2013). “Kuman Lehçesi Sözlüğü” *Gazi Türkiyat* 13: 229-242.
- Sertkaya, Osman Fikri (2015). “Codex Cumanicus (Latince-Farsça-Komanca Kodeks)” *Gazi Türkiyat* 17: 207-217.
- Steingass, Francis Joseph (1892). *Comprehensive Persian-English dictionary, including the Arabic words and phrases to be met with in Persian literature*. London: Routledge & K. Paul.

- Tamir, Ferhat (2007). “Kazak Türkçesi”. *Türk Lehçeleri Grameri*. Ed. A. Bican Ercilasun. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tavkul, Ufuk (2003). “Türk Lehçelerinin Sınıflandırılmasında Bazı Kriterler”. *Kırım Dergisi 12(45)*: 23-32.
- Sovetskaya Entsiklopediya (1966). *Tatarça-Ruşça Süzlek*. Moskova: Sovetskaya Entsiklopediya Neşriyatı.
- Tekin, Talat(1989). “Türk dil ve diyalektlerinin yeni bir Tasnifi”. *Erdem 5(13)*:141-168.
- Tekin, Talat (2013). *Makaleler III. Çağdaş Türk Dilleri*. Ankara: TDK Yayınları.
- Tietze, Andreas (2002). *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı*. I. Cilt. İstanbul: Simurg Yayınları.
- Tietze, Andreas (2009). *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı*. II. Cilt. İstanbul: Simurg Yayınları.
- Toparlı, Recep, Vural, Hanifi, Karaatlı, Recep (2007). *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (1999). *Türkçe Sözlük I-II*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uydu Yücel, Mualla (2002). “Kıpçaklar”. *İslam Ansiklopedisi XXV*: 420-421.
- Ünal, Orçun (2010). *Codex Cumanicus 1A-55A (Giriş-Metin-Dizin-)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yudahin, K. K. (1965). *Kirgizsko-Russkiy Slovar*. Moskova: İzdatelstva” Sovetskaya Entsiklopediya”.

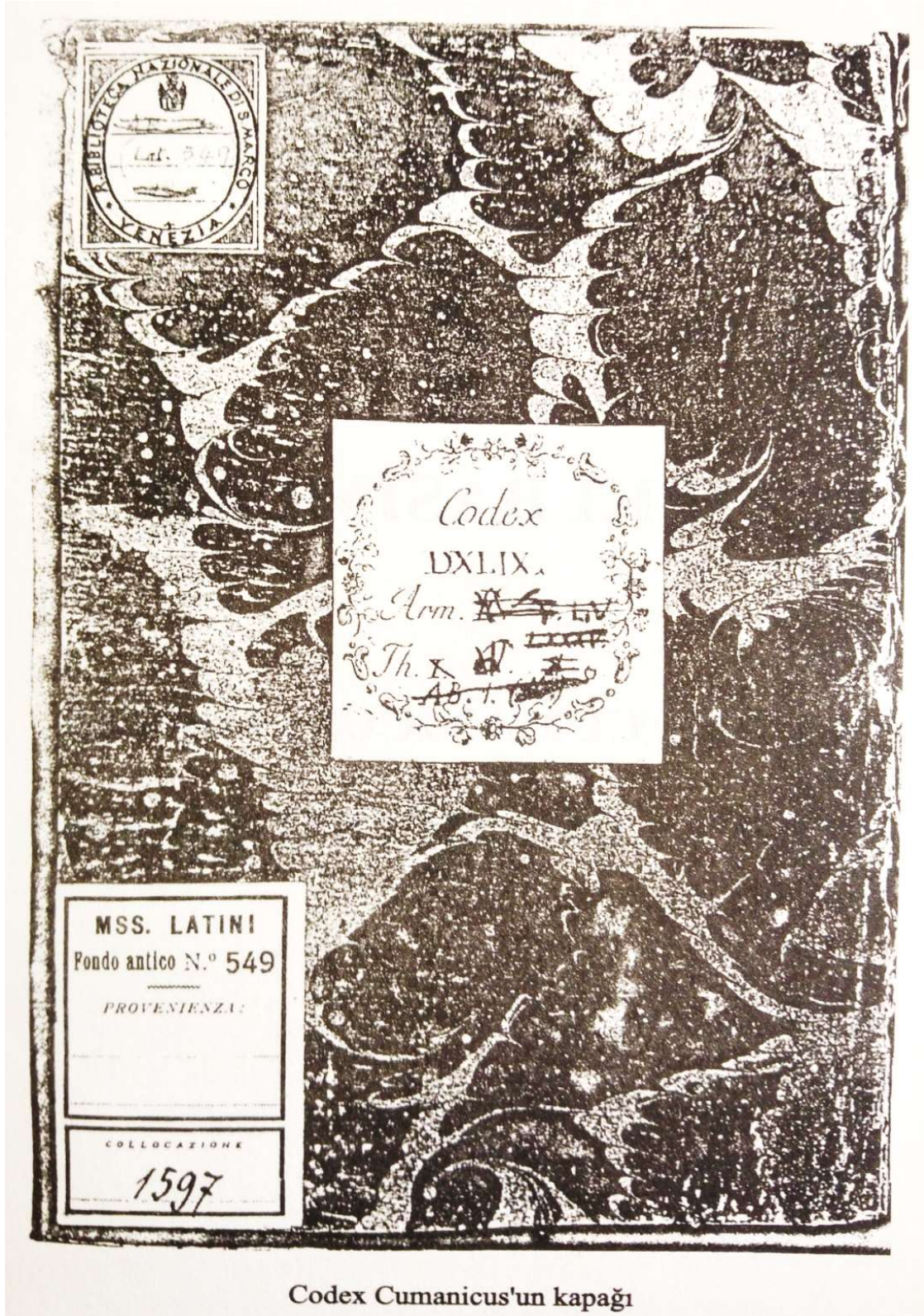
Yudahin, K. K. (2011). *Kırgız Sözlüğü*. çev. Abdullah Taymas. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

EKLER

EK 1: Codex Cumanicusun Kapağı

Codex Cumanicus'un kapağı

Kaynak: Argunşah, Mustafa ve Güner Galip (2015). *Codex Cumanicus*. İstanbul: Kesit Yayınları. s. 912

EK 2: Codex Cumanicusun İtalyanca Bölümünden Bir Sayfa

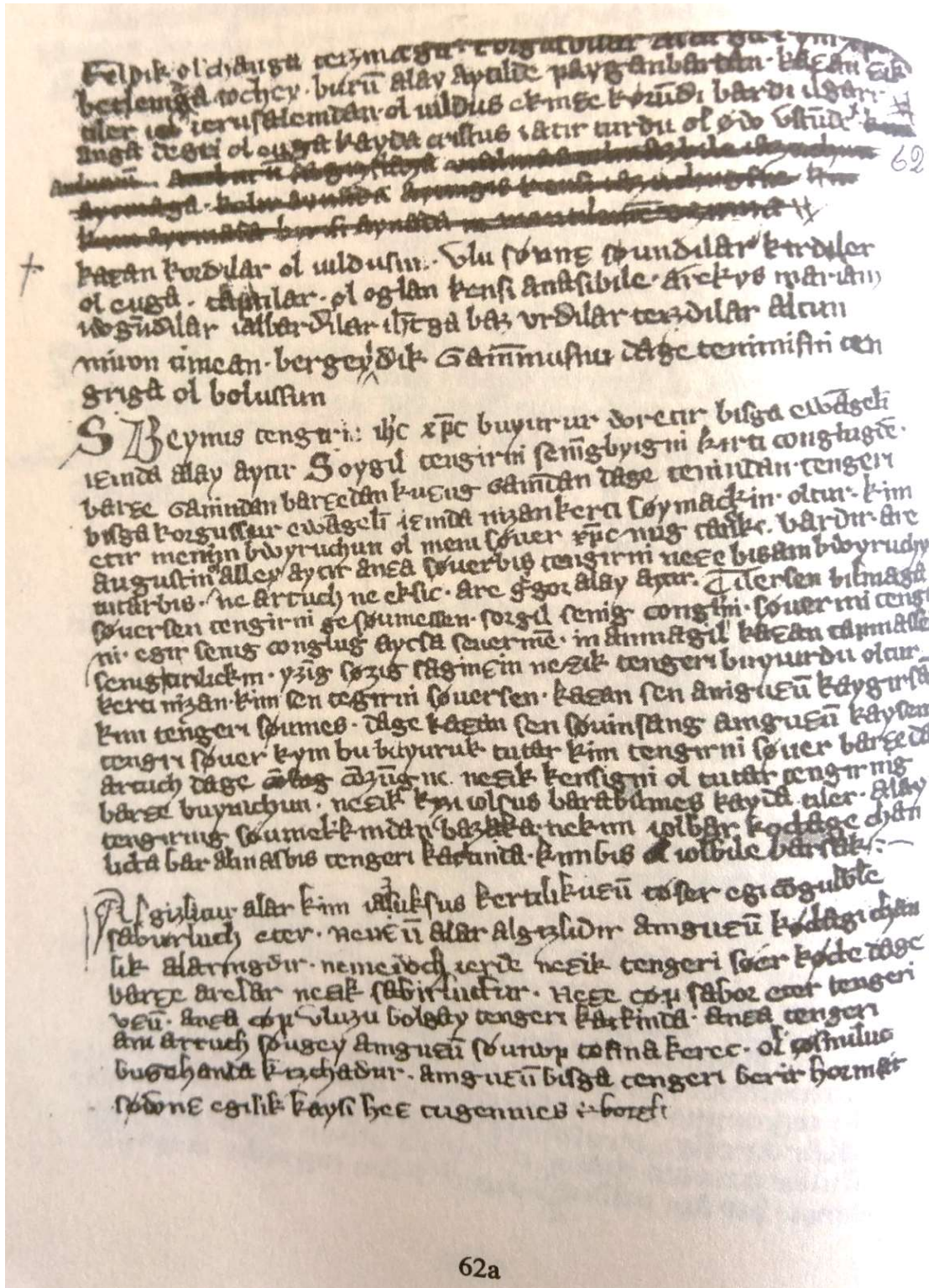
^{p fctō}		
p fctō r p fctō		
Audiuisse	y sin. dabudim	C Esimibolgayedin
Audiuisset	y sinadabudi	C Esichaeding d e h m i u
Audiuisset	y sinadabud	C Esimibolgayedu
Expr vena	y	
Audiuissem	y sinadabudem	C Esimibolgayedic
Audiuissetis	y sinadabudj	C Esimibolgayedigis
Audiuisset	y sinadabud	C Esimibolgayedj
futuro vena		ular
Audiam	y Besnoem	C Esichame
Audias	y Besnoy	C Esichasen
Audiat	y Besnoet	C Esichay
Expr		
Audiam?	y Besnoym	C Esichabis
Audiatis	y Besnoye	C Esichasie
Audiant	y Besnoent	C Esichaylar
Subiucro m 9		
Audire	3 onchim es nide	Esitameffa
Audires	3 mes nidi	Aezic m esic grassa
Audiret	3 mes nid	A esicese
Expr cum		
Audirem?	3 Des nidim	A chi esic e
Audiretis	3 Des nidie	A chi esicingis
Audirent	3 Des nident	A chi esitular
Preito p fctō a		
Audiuicim	3 s. nidem	Esitimfa.
Audiuis	3 s. nidi	Esitingerfa
Audiuit	3 s. nid	Esitirfa

Kaynak: Argunşah, Mustafa ve Güner Galip (2015). *Codex Cumanicus*. İstanbul: Kesit Yayınları. s. 916.

EK 3: Codex Cumanicusun İtalyanca Bölümünden Bir Sayfa

Cenapo	Xingft	Xingft
Corallo	Harad	Harad
Dracuto	Chicra	Chicra
Armoniaco		
Sempin		
Galanga	Choligã	Choligã
Ladano	Ladan	ambar
Aumia	ymfir	ymfir
Fl. sarche	Girdahan indu	
Oleu oliue	Pugan	yag
Oleu susimia		
O. rosatu	Pugan Gul	Gulaf yage
Oleu violatu		
O. nucis	Pugan y Berdeha	Chox yagi
Pias	Gust	Samela
Pegriau	Gul	Buya
Rosa	Gul	Chulaf
Violota		
S. andalo	Sandalus	
S. Diaconis		
Smirna	yxurmur	Sxurmurs
Turbici	Turb	Turbuc
Serdramo	xangar	xangar
Vinguetu	masan	Et
Speucia		
Specie		
Sulfaru	Chibrie	Chouruc

EK 4: Codex Cumanicusun Almanca Bölümünden Bir Sayfa

Kaynak: Argunşah, Mustafa ve Güner Galip (2015). *Codex Cumanicus*. İstanbul: Kesit Yayınları. s. 1036.

EK 5: Codex Cumanicusun Almanca Bölümünden Notalı Bir İlahi Parçası

75

Sagensamen bahafiz kanym. kim huz soz w hte seyp kulun
 ryalman pasimni. Kim unustay munca yi galitni. kim seip
 carly colirak suuni. topdi ydi sa nini. yezuz carly ee vama
 siz egwe. na' tynarsen' ee yazi k. siz egwe oz nazik kopucni.
 Men karakei sen kisk ha ni egwe. men yamanli sen ayyp siz
 egwe alarsen ha rumni. ee bolmaei nae mege naeh berdio.
 munca ulu ba ha naeh te. ladio. aeo marr hangri nam. din
 camu kyp. sovmahdan asirdio. kim haeka nann mege upalmadio.

75a

Kaynak: Argunşah, Mustafa ve Güner Galip (2015). *Codex Cumanicus*. İstanbul: Kesit Yayınları. s. 1062.

ÖZ GEÇMİŞ

Adı ve Soyadı : Abdüssamet KILINÇ

Doğum Tarihi : 25.02.1979

Doğum Yeri : Kahramanmaraş

Eğitim Durumu : 2016-2019 **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Türk Dili Yüksek Lisans Eğitimi.**

2004-2005 **Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Tezsiz Yüksek Lisans Eğitimi.**

1999-2004 **Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türkoloji Lisans Eğitimi.**

1999-2000 **Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Lisans Öncesi Rusça, Kırgızca Hazırlık Eğitimi.**

1991-1997 **Kadirli İmam Hatip Lisesi (Osmaniye)**

1986-1991 **Yalnızdut Köyü İlkokulu (Osmaniye)**

Yabancı Diller : **Rusça**

Deneyimler : 2008-2011 Beytüşşebap Lisesi Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni (Şırnak)

2011-2015 Göksun Anadolu İmam Hatip Lisesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni (Kahramanmaraş)

2015-2017 Göksun Kız İmam Hatip Lisesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni (Kahramanmaraş)

2017- Bolu Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni (Bolu) (Halen aynı göreve devam etmektedir.)